విషయసూచిక

ఆదిపర్వము

విషయము.		పుట.

సభాపర్వము

శ్రీః

శ్రీ గణేశాయ నమః

శ్రీ శారదాంబాయై నమః

శ్రీ [illegible] శ్రీ గోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమదాంధ్ర వచనమహాభారతము

ఆదిపర్వము

శ్లో. అభ్రశ్యామః పింగజటాబద్ధకలాపః
ప్రాంశుర్దండీ కృష్ణమృగత్వక్పరిధానః,
సాక్షాల్లోకాన్ పావయమానః కవిముఖ్యః
పారాశర్యః పర్వసు రూపం వివృణోతు.

శ్లో. *నారాయణం నమస్కృత్య నరంచైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయ ముదీరయేత్.

సకలలోకములను సృష్టికర్తయగు శ్రీమన్నారాయణునకును బురుష శ్రేష్ఠుం డగు నరునకును సకలవిద్యాప్రదాయిని యగు శ్రీశారదాంబకును నతు లొనర్చి పిదప జయమును బలుకవలయును.

---

* పూర్వము పరమాత్మయే నరనారాయణు లనునిద్దఱు మహర్షులుగ నవతరించెను. తరువాత నా నరనారాయణులే శ్రీకృష్ణార్జునులుగ నవతరించి రని మహాభారతమున నిట్లు శ్లో. 'ఏవముక్త్వా మహాత్మానమాత్మా కృష్ణస్య పాండవః, తూష్ణీమాసీత్తతః పార్థ

సకలఋషిగణశరణ్యంబును బుణ్యక్షేత్రంబును నగు నైమిశారణ్యమునఁ గులపతి యగు శౌనకమహాముని యొనర్చు మహాసత్త్రమున పండ్రెండువత్సరములకు ముగియుసత్త్రయాగము సలుపుచుండఁగ నచ్చ రోమహర్షణపుత్త్రుండును, సకలపురాణముల నెఱింగినవాఁడును, నుగ్ర శ్రవసుం డనుసూతుఁడు చనుదెంచెను. అట్లు డాసగాను నచ్చో నున్నవారలకును, నితిహాసములను వినఁగోరి యచ్చోటఁ జేరియుండి యున్న మఱికొందఱకును, సవినయముగఁ జేతులు జోడించి నమస్క రించి గౌరవింపఁగా, వారందఱును సూతుని నాసనమునఁ గూర్చుండు మనఁ బొదలిరి. అంత నాతండును వారలు నిర్విఘ్నముగ నుండు చున్నదా యని వారిని బ్రశ్నించెను. తదనంతరము వారందఱును సుఖా సీనులు కాఁగా వారియనుమతిం గొని తానును గూర్చుండెను. అట్లు శౌనకమహామునిని ముం దిడుకొని యితిహాసమహర్షులు ...

మిత్యువాచ జనార్దనః. మమైవ త్వం తవైవాహం యే మదీయాస్తవైవ తే. యస్త్వాం ద్వేష్టి స మాం ద్వేష్టి యస్త్వామను స మామను. నరస్త్వమసి దుర్ధర్ష హరి ర్నారాయణో హ్యహమ్. కాలే లోక మిమం ప్రాప్తౌ నరనారాయణావృషీ." (అరణ్య పర్వము. అధ్యాయము-౧౨. శ్లో. ౪౫, ౪౬, ౪౭). ఇట్లే ఉద్యోగపర్వము అధ్యా. ౪౯. శ్లో. ౭,౯.౨౦,౨౨ నందును జెప్పఁబడియున్నది. ఈనరనారాయణులే నిష్కామకర్మ పరమగు నారాయణీయమును (భాగవతధర్మమును) లోకమునఁ బ్రవర్తింపఁజేసిరి. కావున భాగవతధర్మములను బోధించు నన్నిగ్రంథములలోను నారంభమున వీరిని నమస్క రింతురు. ఇఁకను వీరికథయే ముఖ్యముగాఁ గలదైన భారతగ్రంథారంభమున వీరిని నమ స్కరించుట ముఖ్యము ఆవశ్యకము నని వేఱుగఁ జెప్పవలయునా? మహాభారతమును పూర్వులు జయ మని పేర్కొనిరి. శ్లో. "భ్రూణహత్యాకృతం చాపి పాపం జహ్యాదసంశయమ్, ఇతిహాసమిమం శ్రుత్వా పురుషోఽపి సుదారుణః. ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో రాహుణా చంద్రమా యథా, జయో నామేతిహాసోఽయం తపోఽపి విజిగీషుణా" (ఆది పర్వము. అ. ౬౨. శ్లో. ౧౯, ౨౦) భారత మనుపేరుతోఁ బ్రఖ్యాతమై యుండు గాక ఇతిహాసము జయ మనుటకు శ్లో. "అష్టాదశపురాణాని రామస్య చరితం తథా, కార్ష్ణం వేదః పంచమశ్చ యం మహాభారతం విదుః. జయేతి నామ్నా త్వేతాంస్తు ప్రవదన్తి మనీషిణః" (భవిష్యత్పురాణవచనము). శ్లో. "చతుర్ణాం పురుషార్థానామపి హేతౌ జయో మతః," (కోశము.)

చినయుంటట సూతునకుఁ దెలియుటను తెలిసినవారై యాతనివలనఁ బుణ్యకథలు వినఁగోరి యాతనితో నిట్లు లనిరి. "ఓసూతనందనా! యెక్కడనుండి వచ్చుచున్న వాఁడవు? నీరాకచే మేము కృతార్థులమైతిమి. నీవలన నేవేని పుణ్యకథల వినఁగోరుచున్నవారము." అని యడుగ నాతం డిట్లనియె. "ఓమహర్షులారా! భూలోకమునఁ బరీక్షిత్సుతుం డగు జనమేజయుఁడు సలిపిన సర్పయాగమున ఋషివర్యుండగు వేద వ్యాసుఁడు రచించిన మహాభారతమునందలి కథలను నాతనిశిష్యుండు వైశంపాయనుం డనుమునివర్యుండు వివరింప విని, పెక్కుతీర్థములు సేవించి, పాండవులకును ధార్తరాష్ట్రులకును రణరంగం బగుశమంతక పంచక మనుపుణ్యభూమిని దర్శించి మిమ్ముఁ గనుఁగొన నిందుల కేతెంచి తిని. ఈయాగశాలలో సూర్యాగ్నులతో నెన యగుతేజస్వులును, బరమపుణ్యమూర్తులును నగుమహాఋషు లందఱును దమతమ తపస్సులను నిర్విఘ్నముగ నాచరించుచు సురక్షితులుగ నున్నవారలు గాదె? నావలన నెద్ది వినవలతురు? ధర్మార్థములతోఁ గూడుకొనియుండు నేయితిహాసములను, నేరాజులసచ్చరిత్రనంబులను, నేమహర్షులమహిమలను జెప్పువాఁడ నానతిం డనిన నమ్మును లిట్లనిరి.

ఓసూతుఁడా! ఏయది జనమేజయుఁ డాచరించుచుండిన సర్ప యాగకాలమునందు వేదవ్యాసానుమతంబడసి యాతని శిష్యుండగు వైశంపాయనునిచే వివరింపఁబడినదో; ఎద్ది వ్యాసమహర్షిప్రణీతమైనదో; ఎయ్యది యనేకవేదశాస్త్రార్థములను నీతిసారములను దెల్పునో; దేనిని వినిన బాపములు శమించునో; ఏది యిహపరసాధకమో, దేనిని విను టచే ధర్మములు సమకూడునో యట్టి శ్రీమహాభారతసత్కథను విన వలతు మనిరి. అప్పుడు సూతుం డాదిపురుషుండును, నీశ్వరుండును, యజ్ఞభోక్తయును, సామవేదములచే స్తుతింపఁబడువాఁడును, సత్యుం డును, నేకాక్షరుండును, వ్యాపకుండును, బ్రహ్మస్వరూపుండును, వ్యక్తా వ్యక్తుండును, సనాతనుండును, విశ్వవిరాట్స్వరూపుండును, సదసత్తులకుఁ బరుండును, సర్వమును సృష్టించినవాఁడును, బురాణుండును, బరుండును, నవ్యయుండును, మంగళముల నొసఁగువాఁడును, మంగళస్వరూపుం డును, యజ్ఞాత్ముండును, వరణీయుండును, వనఘుండును, స్వభావశుద్ధుం

డును, జరాచరములకు గురుండును, సర్వేంద్రియనియామకుండును, జననమరణస్వరూపమైన సంసారము నివర్తింపఁజేయువాఁడును నగు పురుషోత్తమునకు నమస్కరించి, భగవంతుఁడును, సకలసుగుణశోభాసంపన్నుఁడును, శ్రీమహాభారతసత్కథారచయితయు నగు వేదవ్యాసునకుఁ బ్రణామిల్లి యామహనీయునికృపచే జగదీశ్వరుం డగు శ్రీమన్నారాయణుని కథను నిట్లని చెప్పందొడంగెను.

ఓమునిశ్రేష్ఠులారా! సావధానులరై వినుండు. సర్వపుణ్యభూములు మెట్టుటయు, సర్వపవిత్రతీర్థస్నానాచరణంబును శ్రీమన్నారాయణుని పుణ్యకథవినుటకు సరి గానేరవు. నారాయణకథ వినుటవలనఁ గలుగుఫలము నితరమగు నెద్దానను నరుండు పొందలేఁడు. భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములలో శ్రీమన్నారాయణునకు సమానుండు లేఁడు. ఆతని సత్యవాక్యమును నుడువునంతమాత్రమున సర్వార్థంబులను మనుజుఁడు సాధింపఁగలఁడు. అట్టి లోకోత్తరపురుషునికథ శ్రీమహాభారతమున నుడువఁబడుచున్నది. కావున నిప్పుడు మీ కిష్టమగు నామహాభారతపుణ్యకథను జెప్పెద. అయ్యది త్రికాలములయందును బ్రచారమునుబడయుచుండును. మఱియు నీయితిహాసము నిఖిలజ్ఞానసాధకము, సకలవేదార్థసారము; సర్వలక్షణసమన్వితము; సకలార్థప్రదాయకము; సందర్భోచితములగు ససుశబ్దములతో నలంకరింపఁబడినది. విద్వాంసులకుఁ బ్రీతిం గల్గించు నానావిధఛందోవృత్తములతోఁ గూడి మిక్కిలి నుతి కెక్కి యుండును.

పూర్వకాలమునందు మహనీయుం డగుకృష్ణద్వైపాయనుండు వేదములను నాల్గుగ విభజించి కొండొక కాలమునకు, హిమవత్పర్వత ప్రాంతమున కేగి యామహాగిరిగుహాలయం బొక్క ప్రదేశమున శుద్ధుం డై దర్భాసనము వైచికొని దానిపైఁ గూర్చుండి పరమశాంతమూర్తియై, నియమముతోఁ దపం బాచరించుచుండ నాకాలమున నామహనీయుని సచ్చారిత్రవిశేషంబునం జేసి యాతనికి దివ్యదృష్టి గలిగెను. అప్పుడాదివ్యజ్ఞానంబున నాపుణ్యాత్మునకు సృష్టిమొదలు బ్రహ్మాండంబును, సమస్తమునకుఁ గారణభూతుం డగుపరబ్రహ్మయును, బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులును, వారియంశములయందుఁ బుట్టినవారును, మనువులును, వసువులును, నేకాదశరుద్రులును, సూర్యచంద్రాదులును, సప్తర్షులును,

రాజర్షులును, బంచమహాభూతములును, తదంశసంభూతము లైన సకలచరాచరవస్తుజాలములును, వేదములును, వేదాంతములును, సర్వోపనిషత్తులును, సకలేతిహాసములును, బురాణములును, ధర్మార్థకామశాస్త్రములును, బుణ్యాత్ములగు భూసురులును, ధర్మపరు లగుక్షత్రియులును, సంవత్సరములును, మాసములును, ఋతువులును, బక్షములును, నహోరాత్రములును, బ్రపంచలక్షణముగల సకలవిషయములును గోచరింపఁగాఁ దత్పూర్వము తనకుఁ దల్లి యగుసత్యవతియును, గాంగేయుండును ననుమతిసేయ విచిత్రవీర్యునిభార్య లగునంబికాంబాలికలయందుఁ ద్రేతాగ్నులవలెఁ బుట్టించిన పుత్త్రులగు ధృతరాష్ట్రపాండురాజవిదురులు, వృద్ధులై మరణించినవెనుక సర్వవేదార్థముల సంక్షేపముగ నిమిడ్చి విద్వాంసులమనంబు లానందమునం దోలలాడ నీమహాభారతేతిహాసమును రచియించెను.

ఇట్టి మహాగ్రంథమును వెల్లడిపఱచి ప్రపంచమున నుండు జనులచే నెట్లు చదివించువాఁడ నను తలంపుతో నాలోచించుచుండ, లోకహితార్థము బ్రహ్మదేవుండు బాదరాయణునికడ కేతెంచెను. అప్పు డామునివర్యుండు పరమేష్ఠిం గని లేచి నిలుచుండి యమ్మహానీయునకు సాష్టాంగవందనము లాచరించి యాసనము నొసంగఁగాఁ బితామహుఁడు తాను నాసీనుండై తనచెంగటఁ గృష్ణద్వైపాయనునిఁ గూర్చుండు మని సెలవొసంగెను. అప్పుడు వేదవ్యాసుండు పరమేష్ఠితో సవినయముగా నిట్లని వచించె." మహానుభావా! నేను సకలవేదవేదాంతపురాణేతిహాసములను సంగ్రహించి యిమ్మహాభారత మను నితిహాసమును రచించితిని. కాని, దీనిని లోకులు చదివి యానందించుటకు వ్రాతవ్రాయువాఁ డొకఁడును నాకు గానరాఁ డని విన్నవించెను. అంత నా నలుమొగంబులవేల్పు "ఓసాత్యవతేయా! నీజ్ఞానంబు నే నే మని చెప్పువాఁడ! సప్తర్షులలో నొక్కండై యతులతపఃప్రభావంబునం జేసి వరిష్ఠుండైన వసిష్ఠునికంటె సకలవేదవేదాంతరహస్యభావముల నెఱుంగుటలో నీవు శ్రేష్ఠుండవు. నీవు పుట్టినది మొదలు నీ వాడు మాట లన్నియు పరబ్రహ్మ యాథార్థ్యంబును నిరూపించు ననియు, సత్యము లనియు నే నెఱుంగుదు. అటు లుండ నీవు రచించిన యీ మహా

భారతేతిహాసమును ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రమనియు, నధ్యాత్మవిదులు వేదాంతమనియు, నితిహాసవేత్త లితిహాసమనియుఁ, బౌరాణికులు బహుపురాణ సముచ్చయమనియుఁ గవివృషభులు మహాకావ్యమనియు, లాక్షణికులు లక్ష్యసంగ్రహ మనియుఁ గొనియాడుట యొకయద్భుతంబే. ఇట్టి చతురవర్తనలచే నొప్పు నీగ్రంథరాజము మహాకావ్య మనఁబడుఁగాక! ఆశ్రమధర్మములలో నితరములగు నాశ్రమధర్మములు గృహస్థధర్మము నతిక్రమింపఁజాలనట్లు తక్కిన కవులకావ్యములు నీకావ్యమును మించఁజాలవు. దీనిని వ్రాయుటకు విఘ్నేశ్వరుని బ్రార్థింపు మని వచించి పితామహుండు సనియె. అంతఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు గణాధిపతిని ధ్యానింపఁగా నాదేవుం డాఋషివర్యునకుఁ బ్రత్యక్షం బయ్యె. పారాశర్యుండు నావిఘ్నరాజుం బూజించి యాసనమిచ్చి సుఖాసీనుండఁ జేసి యిట్లనియె. "లంబోదరా! నేను మనస్సునం దొకగ్రంథమును రచించి యున్నవాఁడ. నీవాగ్రంథమును నేను జెప్పుచుండఁగా లేఖినిఁ గొని పత్రములపై వ్రాయవేఁడెద." అని ప్రార్థింపఁగా నాసురశ్రేష్ఠుం డమ్మునిశ్రేష్ఠున కిట్లనియె. "ఋషివర్యా! నీవుకోరినందులకు వ్రాయఁబూనెదను, కాని నేను వ్రాయుచుండఁగా నాలేఖిని యొకక్షణమైనను నిలుపుటకు వీలుగాకుండ, నీ వాశుధారగా గ్రంథమును జెప్పుచుండవలయును.-ఈయేర్పాటున కొడంబడియెదవేని నీప్రార్థన నంగీకరించెద" నని తెలిపెను. అది విని సాత్యవతేయుండు "నేను గావ్యమును జెప్పుచుండఁగా నీవు వ్రాయునపుడే కావ్యార్థమును బోధచేసికొనుచుండవలయును" అని పలుక వినాయకుం డందుల కొప్పుకొనెను. ఇట్లు గణపతి యొడఁబడఁగా, వ్యాసుఁడు షష్టిలక్షశ్లోకములతో నొప్పారు నీయితిహాసమును జెప్పుచు వ్రాయించెను. పిదప దీనిని నారదుఁడు దేవలోకమునను, నసితుండగు దేవలుండు పితృలోకమునను, శుకమహర్షి గంధర్వాదిలోకములయందును, వైశంపాయనుండు భూలోకమునందు జనమేజయుఁ డాచరించిన సర్పయాగకాలమునను జెప్పిరి. అట్లు వ్యాసప్రణీతమైన నీ పవిత్ర మగు మహాభారతేతిహాసము సర్వలోకములయందుఁ బ్రశస్తిఁ జెందెను.

ఈ గొప్పయితిహాసమునందుఁ గురువంశవిస్తారమును, గాంధారి యొక్క ధర్మశీలత్వమును, విదురుని ప్రజ్ఞయుఁ, గుంతీదేవి ధైర్యమును

వాసుదేవుని మాహాత్మ్యంబును, పాండుకుమారుల సత్యనిరతియును, దుర్యోధనాదుల దుర్వృత్తమును, వేదములు నాల్గింటియొక్కయు, నుపనిషత్తులయొక్కయు సర్వార్థరహస్యములును, నింకను ననేక పుణ్యతీర్థములయొక్కయు, మహాపర్వతములయొక్కయు వర్ణనలును విశేషంబుగ నిరూపింపఁబడెను.

ఈ గ్రంథరాజమున నెనిమిదివేలు నెనమన్నూరుశ్లోకముల భావము వేదవ్యాసుండును నాతనిపుత్రుం డగు శుకమహర్షికిందప్ప నితరుల కెవ్వరికని దెలియ దనియు, సంజయునకుఁ దెలియునో తెలియదో సందేహ మనియు వేదవ్యాసులే చెప్పియున్నారు. మహానుభావుం డగు వినాయకుండు వ్రాయుచుండునపుడు ప్రతిశ్లోకార్థము నాలోచించి గ్రహించినఁగాని వ్రాయుట లేదంట! లోకమంతయు జడాంధబధిరోన్మత్తతమోభూయిష్టంబై యున్నయది. ఆ తమము జ్ఞానాగ్నిచేఁ బ్రకాశింపఁజేయంబడి యావలికిఁ దసంతఁ దొలఁగుచున్నది. కావున జ్ఞానముచేఁ దెలివిని వికసింపఁజేసి యజ్ఞాన మనుచీఁకటిని నావలికి నెట్టివలయును. అంతియఁగాక యీమహాభారత మను భానుండు ధర్మార్థకామమోక్షములను సకలపురుషార్థముల లెఱం గెఱింగించి లోకుల తమోగుణ మను నంధకారమును దొలఁగఁద్రోలును. మఱియును భారత మను చంద్రుండు వేదార్థరహస్యములను వెన్నెలలచే వెలువఱిచి లోకుల బుద్ధులను వికసింపఁజేసెను. భారత మను దీపకళికప్రపంచ మను నంతర్గృహంబు సొచ్చి యచ్చోటు నావరించి యుండుమోహమును నావలికి నెట్టి దేదీప్యమానమై ప్రకాశించును. ఈపవిత్రగ్రంథమునకుఁ గొందఱు ఆది "నారాయణంనమస్కృత్య" యనుశ్లోకమును బఠింతురు. మఱికొందఱు "శౌనకః- కిమస్మిం రాజశార్దూల స రాజా జనమేజయః, సర్పసత్రేణ సర్పాణాం గతోఽంతం తద్వదస్వ మే" అను ఆస్తీకపర్వాదిశ్లోకమునుబఠింతురు. ఇంకను గొందఱు "వైశంపాయనః—రాజోపరిచరో నామ ధర్మనిత్యో మహీపతిః" అను నఱువదిమూఁడవయధ్యాయము ప్రారంభమున నుపరిచరవసుచరిత్రమును జదువుదురు. ఈవిధమున సర్వలక్షణములతోఁగూడిన యీ భారతేతిహాసగ్రంథరాజము సకలజనులచే నుతింపఁబడుచు, దేవలోకమునందలి కల్పసాలంబుమాడ్కిఁ జెన్నారుచున్నది. ఈగ్రంథ

ములో నెచ్చుపురుషులలో దుర్యోధనుండు క్రోధమయమహావృక్షముగను, కర్ణుండు వృక్షముయొక్క మధ్యభాగముగను, శకుని యాచెట్టుకొమ్మ గను, దుశ్శాసనుండు ఫలములు పుష్పములుగను, జీవుండగు ధృతరాష్ట్రుఁడు వేరుగను నిరూపింపఁబడియున్నారు. ధర్మపుత్రుండు ధర్మమయమగు మహా పారిజాతవృక్షముగను, నర్జునుం డాచెట్టునకు మధ్యముగను, భీమసేనుండు దాని కొమ్మగను, నకుల సహదేవులు పుష్ప ఫలములుగను, శ్రీకృష్ణ భగవానుఁడు వేదములును భూసురులును మూలముగను భావింపఁబడి యున్నారు. తొలుత నీమహాభారతేతిహాసమును సంగ్రహముగా నుడివి, పిదప విస్తరించి విపులముగాఁ జెప్పుటకుఁ బూనెద నని చెప్పి సూతుం డిట్లనియె.

ఈ భారతగ్రంథము పుణ్యకర్తలచరిత్ర గలదై లక్షశ్లోకముల తో నలరారుచున్నది. ఈలక్షశ్లోకములును ఉపాఖ్యానసహితములగు. ఉపాఖ్యానములు గాక భారతకథమాత్రము ఇరువదినాల్గువేలశ్లోకముల తోఁ జెప్పఁబడియున్నది. పర్వాంతఃపర్వముల కనుక్రమణికాధ్యాయము పర్వమును బాదరాయణుఁడు రచించి మొదట గ్రంథమునంతయు బుత్రుఁ డగు శుకున కుపదేశించి చెప్పెను. ఈగ్రంథరాజ మపరిమితమైన శ్లోకములతో రచింపఁబడినది. అందు ముప్పదిలక్షల శ్లోకములతో విరాజిల్లు గ్రంథము దేవలోకమున నారదుండు ప్రకట పఱిచెను. పితృలోకమునకుఁ జేసిన భారతగ్రంథము పదునైదులక్షల శ్లోకములు గలదై యది యాలోకమున నసితుండైన దేవలునిచేఁ బ్రక టితమైనది. గంధర్వయక్షరాక్షసలోకములకుఁగాను గావింపఁబడిన భారతగ్రంథము పదునాల్గులక్షలశ్లోకములతోఁ గూడి యాలోకము లలో శుకమహర్షిచే వెలువరింపఁబడినది. మనుష్యలోకప్రచారమునకుఁగా నీమహాభారతము లక్షశ్లోకములలో నిమిడ్చి యద్దాని నీలోకంబున వైశంపాయనునిఁ బ్రకటింపు మని నిర్దేశింపఁగా నమ్మహర్షి దీనిని జనమేజయుఁడు గావించుచున్న సర్పయాగకాలములో వెలువరించఁగ నద్దానిని విని నే నిచ్చోటి కేతెంచితి. ఇట్టిగ్రంథరాజము నాల్గువిధము లుగా నలువదిలక్షల శ్లోకములతో శ్రీకృష్ణద్వైపాయనుండు రచి యించెను.

భారతకథాసంగ్రహము

పాండురాజు నిజవీర్యముచేతను, బుద్ధిచేతను నానాదేశములను గెలిచి రాజ్యమును వృద్ధిపఱచి, భూమండలమును ధర్మమార్గమునఁ బాలించుచుండెను. అంత నాతఁ డొక్కనాఁడు వేటనిమిత్త మరణ్యమునకుఁ బోయి యచట నొకప్రదేశమున నొకమహర్షి మృగరూపధరుండై యొంటిమైఁ దనభార్యతో సంగమించుచుండ వానిని యథార్థమృగముగాఁ దలంచి బాణముతోఁ గొట్టెను. అంత నాముని యారాజునకు మరణావస్థ నొంది "ఓరాజా! నీవును స్త్రీతో సంగమింప నారంభింపఁగనే చచ్చెద" వని శపించెను. అంతఁ బాండురాజా శాపమునకు భీతుఁడై వనమునందే వసించుచుండెను. అప్పుడా రాజుభార్యలగు కుంతి, మాద్రి యనువారలునైత మాతనితో నాయరణ్యాశ్రమములలో వసించుచుండిరి. వారిలోఁ గుంతీదేవికి నామెచిఱుతప్రాయంబునఁ బుట్టినింట నుండఁగా దుర్వాసుఁ డుపదేశించిన మంత్రప్రభావంబున ధర్మదేవతయనుగ్రహంబున యుధిష్ఠిరుఁడును, వాయుప్రసాదంబున భీమసేనుండును, నింద్రునివలన నర్జునుండును, దుర్వాసుండు తన కుపదేశించిన మంత్రమును గుంతి మాద్రికి నుపదేశించుటచే నాదేవియందు దేవవైద్యులగు నశ్వినీదేవతలవలన నకుల సహదేవులును బుట్టిరి. ఇట్లీనైదుగురు కొమారులును పెద్దలచేతను నాశ్రమవాసులగు తాపసులచేతను బోషింపఁబడుచుఁ గ్రమంబునఁ బెద్దవారగుచుండిరి. ఇట్లుండఁ బాండురాజు శతశృంగం బను ప్రదేశంబున మాద్రితో విహరించుచు నద్దేవి శృంగారలావణ్యంబుల కోడి యగ్గలంబైన మదనవికారంబునం బడి, యామెను గవిసి మునిశాపంబుచే కాలధర్మము నొందెను. పదంపడి యచ్చోటిమునులు యుధిష్ఠిరాదులగు నైదుగురుకొమాళ్లఁ దోడ్కొని హస్తినాపురమునందున్న ధృతరాష్ట్రుపాలికి వచ్చి వారిం జూపి "వీరు పాండురాజుపుత్త్రులు, బాలురు, సుకుమారులు, జడలు దాల్చి బ్రాహ్మణవేషధారులై బ్రహ్మచర్యమును జలుపుచున్నవారు. నీవు వీరి యందుఁ బుత్త్రవాత్సల్యమును నెఱపుము. స్నేహమునం జూపుము" అని చెప్పి వా రంతర్హితులైరి. అంతఁ గౌరవులలోఁ గొందఱును బురజనులు

కొందఱును, నీబాలురరాకకు సంతసించిరి. మఱికొందఱు వీరు పాండుపుత్రులు కారనిరి. ఇంక కొందఱు పాండురాజునకుఁ బుత్రులెట్లు గలరు? ఆతండు మృతుండై పెద్దకాలం బయ్యె. ఈబాలు రెవ్వరో యని సంశయించిరి. ఇవ్విధంబున నొకటి కొక మాటగాఁ జెప్పుచుండఁ బంచభూతంబులును నేరికిం గానరాక వీరు నిక్కువంబుగఁ బాండురాజపుత్రులే యనియు, వీరి నవశ్యము గారవింపవలయు ననియు నంతట నశరీరవాణి చెప్పఁగా ధృతరాష్ట్రుండు వారిం జేరఁదీసి పురజనులు కోలాహలము సేయ నగరంబున వివిధవాద్యశుభధ్వనులు నింగి ముట్ట రాచనగరు ప్రవేశింపఁ నియ్యకొనెను. అంత నారాజపుత్రులును గ్రమంబుగ క్షత్రియోచిత సంస్కారములను బొంది, వేదశాస్త్రాదివిద్యల నేర్చి, ధనుర్విద్యయందుఁ బ్రసిద్ధులై యెల్లవారికిఁ బ్రీతిపాత్రులై మెలఁగుచుండిరి. అప్పుడు పురజనులును, నగరఁ గల రాజబంధువులును యుధిష్ఠిరుని శీలంబునకు, భీమసేనుని ధైర్యసాహసంబులకు, నర్జునుని పరాక్రమంబునకు నకులసహదేవుల వినయగాంభీర్యములకుఁ, గుంతీదేవి [illegible]ణత్వమునకు మనంబుల నలరి వారియెడఁ బ్రీతియుక్తులై యుండిరి. అంతటఁ బాంచాలరాజపుత్రీస్వయంవరము రాజలోకమునఁ జాటింపఁ బడఁగా నాస్వయంవరకాలమున నర్జునుండు సకలరాజలోకసమక్షమున మత్స్యయంత్రమును దన ధనుర్విద్యానైపుణ్యంబునఁ బడగొట్టి కన్యను బరిగ్రహించె. నాటంగోలె నర్జునుండు రాజులలో మేటి ధానుష్కుం డను ప్రఖ్యాతిఁ బొంది యాదిత్యునిలో [illegible] తేజస్వియై విరాజిల్లెను. విలువిద్యయం దితరులకు సాధ్యముగాని ప్రావీణ్యమును గాన్పించుచుండ నర్జునుండు రాజకుమారులలో వాసి కెక్కియుండె. ఇట్లు భుజపరాక్రమదర్పవినయాదులఁ బ్రసిద్ధులైన భీమార్జున నకుల సహదేవులు శీలమును సదాచారసంపత్తియును, ధర్మవేత్తృత్వమును గల జ్యేష్ఠుఁడగు యుధిష్ఠిరునకుఁ గూర్చువారై మెలంగుచు సకలదేశముల రాజులం గెలిచి కానుకలం దెచ్చి యన్న పాదంబుల సమర్పించుచుండ, నతఁడు రాజసూయయాగము నుపక్రమించి తమ్ములోడించిన నానాదేశరాజులు కప్పములు కానుకలు గొని రాఁగా మహావిభవంబుతో నారాజసూయంబు [illegible] సనాథమాను

రులను మృష్టాన్నంబునను భూరిదక్షిణలం దనిపి, యాగసభకు వేదవ్యా సుండు సభ్యుఁడుగా, శ్రీమన్నారాయణుని యపరావతారంబైన శ్రీవాసు దేవుండు భర్తయు భోక్తయుఁగా జన్నము సర్వలక్షణసమన్వితంబుగా నాచరించెను. రాజసూయయాగము సుపక్రమించుటకుఁ బూర్వము వాసుదేవుసహాయంబున భీమసేనుండు బలపరాక్రమశాలి యగు జరా సంధుని మల్లయుద్ధమున నోడించి వధించెను. యాగకాలమున దుష్టుం డగు శిశుపాలుని దేవకీనందనుండు స్వయముగాఁ గీ టడంగించెను. ఇంకను నర్జున నకుల సహదేవులు పెక్కుఱు రాజుల నోడించి వారిచే మణికనకవస్తువాహనముల నసంఖ్యములుగాఁ గొనితెచ్చి యుధిష్ఠిరు భాండాగారమును నింపిరి. ఇట్టి యుధిష్ఠిరుసంపద కోర్వలేక ధృతరాష్ట్ర పుత్త్రులగు దుర్యోధన దుశ్శాసనాదులు వారియెడ నసూయాపరులై వర్తింప నారంభించిరి. రాజసూయయాగకాలమునందు యుధిష్ఠిరు మహావిభవమును జూడలేక యసహిష్ణులైరి. మఱియు నాయుధిష్ఠిరు మహాసభయందు దుర్యోధనుండు పెక్కుబన్నములకుఁ బాల్పడెను. నాన దేశాధిపతులు మదమాతంగతురంగములను, కాంచనాదిలోహములను, నమూల్యంబులైన మణులను, సాగరజనితంబులగు దక్షిణావర్తశంఖ ములను, జిత్రవిచిత్రము లగు మేల్పైనకంబళములను, ననేక దాసదాసీ జనంబులను ధర్మజునకుఁ గానుకలుగా నొసంగిరి. ఈవైభవము నంతను జూచుచుండిన దుర్యోధనుండు యుధిష్ఠిరాదులపై నీర్ష్య జనింపఁ దండ్రి యగు ధృతరాష్ట్రునితోఁ దనమనోవేదన నంతను నివేదించి వారిసంపద నంతను దా నపహరించికొనుట కొకయుపాయం బూహించి యందులకుఁ దండ్రిచే ననుమతిం బడసి ద్యూతంబున సకలమాయోపాయంబులఁ బన్నువాఁ డగుతనమేనమామ శకుని తనకు సాయపడ ధర్మరాజును దుర్ద్యూతంబున నోడించి యాతని సర్వసంపదలను సకలమహీరాజ్యమును నాచికొని తుదకుఁ దమ్ములును భార్యయు వెంటరా నతనిఁ బండ్రెండేండ్లు వనవాసమును నొక్కయేఁ డజ్ఞాతవాసమును జేయుటకు సమయ మేర్ప ఱచి పంపెను. పదంపడి వారు సమయవత్సరములఁ బూర్తిఁజేసి వాసు దేవుని దుర్యోధనసభకు రాయబారిగాఁ బంపి తమమహీరాజ్యభాగము

నిమ్మనఁగా నప్పుడు దుర్యోధనుఁడు భగవంతుఁడగు వాసుదేవునిమహిమను బ్రాకృతుండై తెలియక యామహనీయుని కెగ్గొనరించెను. మఱియును నాసంధిసమయమున సుయోధనునకు రాజబంధువు లగు భీష్మపితామహాది వృద్ధులును, కృపాచార్యద్రోణాచార్యాదిగురువులును, నారదాది మహర్షులును నెన్నియేని హితవచనము లాడి వాసుదేవుసంధికార్యమును ననుకూలపఱుపు మనఁగా నాదురాత్ముండు వారి సంపలుఁ [illegible] నాడెను. అంత వాసుదేవుండు, కినుకఁ బూని పాండవుల సహాయమునకుఁ బురికొల్పి హస్తినాపురిపై నెత్తి విడియుటకు సమకట్టింపఁ [illegible] గురుక్షేత్రంబున ధార్తరాష్ట్రపాండవులకు మహాసమరము ప్రసక్తమయ్యెను. ఆ సమరంబున నుభయపార్శ్వములయందును మేటివిలుకాండ్రును మహావీరులు నగుయోధులు ననేకులు మడిసిరి. కొసకుఁ బాండవులు ఘనాంగణమున దుర్యోధనాదుల నోడించిరి. దుర్యోధనుఁడు తనమిత్రులు తమ్ములనను దనకుఁ దోడుతనుండియు నీసును బెంచిన కర్ణశకునులతోను సస్వర్గము నొందెను. అంత ధృతరాష్ట్రుండు, పాండవుల విజయమును, తనకొడుకుల పరాజయమును, చావును విని దుర్నయులగు దుర్యోధన శకుని కర్ణుల దురాలోచనంబునం గాదె యింత వుట్టె ననే యాత్మగతంబునఁ జింతించి సూతుఁడును దన కాప్తుండును భృత్యుండును నగు సంజయుం జీరి వానితో నిట్లనియె.

సంజయా! వినుము. నీవు మేధావివి. పెద్దలచే మెప్పుఁబొందినట్టి వాఁడవు. నా కీయుద్ధము సమ్మత మైనది కానేరదు. ఈయుద్ధమునకు నామన సొప్పుటలేదు. నాకు నాపుత్రులయెడ విశేషప్రీతియును బాండుపుత్రులయెడఁ బ్రీతి లేమియు లేదు. అసూయాపరులును గ్రోధమూర్తులును నగు నాపుత్రులు నన్నాదరించి వర్తించుచుండినను నే నంధుండనై యుండుటచేఁ బుత్రులయందుఁ దండ్రికుండు సహజప్రేమంబున వారియపరాధముల నోర్చియుండుదు. రాజసూయయాగకాలమునందుఁ బాండవులసంపదను, వారిమహోన్నతిం జూచియుఁ దా నాసభలో నవమానపడుటఁ గాంచియు దుర్యోధనుండు కనలి పాండవులతో యుద్ధమునకుఁ బూని వారిని గెలువ నేరక శకుని కైతవంబున ధర్మద్యూతంబు బాగుట నింతటి హానిం జెందెను. మఱియు నీసందర్భములలో నాయభిప్రాయం

బెట్లుండెనో, వినుము. ఓసూతపుత్రా! వింటివేని నాకుఁ జన్మ చక్షుస్సులు లేకున్నను బ్రజ్ఞాచక్షుస్సుఁ గలవానిగా గుర్తింతువు. కవ్వడి మత్స్యయంత్రమును దెగనేసి పాంచాలిఁ దెచ్చుటయు, నంతఁ బాండవులకుఁ బాంచాలురును శూరసేనులును బంధువులై సాయపడుటకు సంసిద్ధు లగుటయు, మఱియును యాదవరాజుల కుమార్తెయగు సుభద్ర నర్జునుండు పెండ్లియాడుటచే శ్రీకృష్ణుండును సర్వయాదవులును సఖ్యసంబంధములచేఁ బాండవులయెడఁ బ్రీతి యధికముగాఁ జూప నారంభించుటయును, నర్జునుండు తన్ను మహేంద్రుండు వారించినను సరకుసేయక ఖాండవవనంబును నగ్ని కాహుతిగా నొసర్చి శౌర్యము లోకవిఖ్యాతిఁ జెందున ట్లొనర్చుటయును, లక్కయింటియందుండి కుంతీసమేతులై పంచపాండవులును వెలువడుటయును, వారికి విదురుండు తోడగుటయును, మాగధులలో వరిష్ఠుండును బలపరాక్రమశాలియు నగు జరాసంధుఁడు భీమసేనునిచేఁ జిల్పఁబడి చంపఁబడుటయును, పాండుపుత్రులకు లోకములోని రాజు ల్లెల్లరు వశ్యులై యమూల్యకరములను నొసంగఁగా రాజసూయాధ్వరమును యుధిష్ఠిరుం డొడ్డోలగంబునఁ గావించుటయును, నేకవస్త్రయును, రజస్వలయును, గన్నీరు గార్చుచున్నదియు నగు ద్రౌపదిని సభలోనికి దుశ్శాసనుండు తలవెండ్రుకలను బట్టి యాదేవినాథులు చూచుచుండ ననాథంగా నెంచి యీడ్చి తెచ్చి చీర లొలుచుటయును, మాయాద్యూతంబున ధర్మజుండు సౌబలునిచే నోడింపఁబడి యరణ్యవాసమునిమిత్తమై యేఁగుచుండ నాతని తమ్ము లందఱును నాతని వెంబడించి యరుగుటయును, నరణ్యవాసంబు సలుపుచుండ నచ్చోట సైతము బహుబ్రాహ్మణులకు నిత్యసంతర్పణంబులఁ గావించుచు విధ్యుక్తధర్మము లనుష్ఠించుచుండుటయును, నర్జునుండు కిరాతవేషధారి యగు త్రినేత్రుని యుద్ధమున మెప్పించి యాపహాసుభావుని యొద్దనుండి పాశుపతం బను మహానీయాస్త్రంబును గొనుటయును, బదంపడి యాతండు స్వర్గంబునకు మనుష్యశరీరముతో నేఁగి మహేంద్రుఁడు మున్నగులోకపాలకులయొద్దనుండి దివ్యాస్త్రముల సంపాదించి పౌలోమకాలకేయులను హతులఁ గావించి యందులకు బహుమానముగాఁ గిరీటమును గొని మఱలి తనసోదరులం

గలిసికొనుటయును, మనుష్యుల కగమ్యము లగు యక్షు లుండెడు ప్రదే
శములను బాండవులు సొచ్చి యచ్చోటఁ గుబేరునితో గంధమాదన
పర్వతంబున సమాగమముం బొందుటయును సుయోధనుండు ఘోష
యాత్ర కరిగి గంధర్వులకుఁ జిక్కి వియత్తలంబున వారలతని నెత్తికొని
పోవుచుండ, వానిని భార్యలతో ధనంజయుండు విడిపించుటయును,
యక్షప్రశ్నంబులకు యుధిష్ఠిరుండు ధర్మయుతముగా బ్రత్యుత్తరం బొసగుట
యును, విరాటుని యాస్థానమునందు ద్రౌపదీసమేతులై పాండవులు
ప్రచ్ఛన్నరూపములం దాల్చియొరు లెఱుంగకుండ నజ్ఞాతవాసంబు సలుపు
టయును, కౌరవులలో బలపరాక్రమవంతుల నెల్ల నొక్కయర్జునుండ
గోగ్రహణకాలంబున నోర్చి విజృంభించుటయును పాండవు లొక్క
సంవత్సరము ప్రచ్ఛన్నులై తనరాజ్యమునందుండి తనకు సేవ లొనర్చు
చుండినందులకు విరాటుం డదరిపడి, వారితో సంబంధము గావించుకొను
నిమిత్త ముత్తర నర్జునున కియ్య యత్నము సలుపఁగా నర్జునుం డుత్తర
తనకు శిష్యురాలు గాన దానిం బొందుట కిష్టపడక యాకన్నియను
దనకొడు కభిమన్యున కిచ్చి వివాహము గావించికొనుటయును, ద్రవ్య
శూన్యుఁడై స్వజనులు తన్ను విడువ సన్యాసిగ నుండినను ధర్మరాజునకు
యుద్ధకాలమున నేడక్షౌహిణులబలంబు సమకూడుటయును, భగ
వంతుఁడే యగు దేవకీపుత్త్రుండు వారి కెల్లకాలములయందుఁ దోడ్పడుట
కియ్యకొనుటయును, నారదుఁడు భగవదవతారరూపులగు నరనారా
యణులు కృష్ణార్జును లైరని పలుమాఱు నా కెఱింగించుటయును
శ్రీకృష్ణుండు పాండవులకును నావారికిని సంధి గావింప రాఁగా నాఁడా
సభలో నమ్మహాత్ముని గర్ణసుయోధనులు మున్నగు నావారు నిగ్రహింపఁ
దలఁచుటయును, సంధి కేతెంచి విదురునింటఁ గుడిచి మఱలి యేఁగుచుండు
వాసుదేవునిఁ గుంతి దీనురాలై వెంబడింప రథస్థుండైన యమ్మహా
త్ముండు రథము డిగ్గి యద్దేవిని సాంత్వవచనంబుల నూఱడించుట
యును, యుద్ధారంభకాలమునందు మంత్రియగు వాసుదేవుండును,
శాంతనవుం డగు భీష్ముండును, భారద్వాజుం డగు ద్రోణాచార్యుఁడును,
బాండవులను విజయు లగునట్లు దీవించుటయును, గర్ణుండు భీష్మునితోఁ
దగవు లాడి ‘నీ వని సేయుచుండ నే నద్దెసకు రా ననియు, నీవు

గెల్చినచో నేను వనవాసి నయ్యెద' ననియుఁ బంతమాడి భీష్ముఁడు యుద్ధ రంగంబున నుండునంతవఱ కనికి దొలంగి యుండుటయును, వాసు దేవార్జునులును నప్రమేయమగు గాండీవమును మూఁడుగ్రవీర్యములు గవిసియొక్కటగుటయును, నర్జునుం డుభయసేనలమధ్యమునకు రథంబును దోలి నిలుపునట్లు సారథి యగు వాసుదేవున కాజ్ఞాపింప నాతం డట్లో నర్పఁగా నాసమయమున నిరువాగులలో నుండుబంధుమిత్రులు రణరంగం బున నిహతు లయ్యెద రని శోక మోహములతో నర్జునుఁడు రణవిము ఖుఁడు కాఁగా, భగవంతుం డగు వాసుదేవుండు యోగమహిమచే విశ్వ రూపమును జూపి "జీవుండు నిత్యుండు, వానికిఁ జావు లేదు, వాఁ డచ్ఛేద్యుండు, అదాహ్యుండు, స్వయంప్రకాశుండు" అని గీతార్థంబుల నుపన్యసించి ప్రకృతి యెప్పుడైనను నశించునదే కావున శరీరమునకు నాశ మెప్పుడైనను గల్గు నని బోధించి యర్జునునిచే నొప్పించి యత నిని రణోన్ముఖుం గావించుటయును, శిఖండిని ముందిడికొని మహాశూ రుండును ననియం దోర్చుటకు వీలుకాని భీష్ముని నర్జునుఁడు గూలఁ ద్రోయఁగా నాతం డంపసెజ్జపైఁ బరుండుటయును, నర్జునుం డట్లు శర తల్పంబున శయనించియుండు తాతకుఁ దనధనుర్విద్యావిలాసంబు నేర్పున భూమిని బగులఁగొట్టి పాతాళగంగం గొనిదెచ్చి యాతని దాహం బుడుపుటయును, పాండుపుత్రులసైన్యమునందు శుభశకున ములయొక్కయు, మనవారి సైన్యమునం దపశకునములయొక్కయు సూచనలు గాన్పించుటయును, ద్రోణాచార్యుఁడు మహావ్యూహములను బన్నుచుఁ దనయస్త్రలాఘవమును జిత్రవిచిత్రముగాఁ బోరితమునందుఁ జూపుచుండినను వా రెవరును నాయస్త్రములచేఁ జావకుండుటయును, నర్జునుండు దనపై నొక్కపెట్టునఁ గలఁపడిన సంశప్తకుల నందఱ మహా రథుల హతులఁ జేయుటయును, బద్మవ్యూహము నభిమన్యుండు భేదించి లోనికిఁ జొచ్చి యనేకశూరులఁ బిచ్చలించున ట్లొనర్ప, వీరానీకం బంతయు నాతనిఁ జుట్టుముట్టి యాతని వధింపఁగా నిందులకుఁ గార కుండైన సైంధవునిపై నర్జునుం డలిగి యాతనిని మఱునాఁ డస్తమించు లోపుగఁ బొలియించునట్లు ప్రతిన పట్టి దానిని నెఱవేర్చుట కానాఁడు ఘోరయుద్ధము నొనర్చుచుండు నర్జునుని రథ్యంబులు

దయ్యుటయు వానినేద దీర్చుట కర్ణునుండు సేనాముఖ్యంబున నభేద్యంబైన యంపకోట నొక్కదానిని ననాథరథ్యంబులం గావించి సారథియైన శ్రీకృష్ణమూర్తి రథ్యంబుల నప్పుఁదీర్చి సేదపసంపఁగఁ దాను రథంబు డిగ్గి యొంటికాఁడై శత్రుసేనలపై విక్రమించి యద్భుతముం జేసి వెనుక రథము నెక్కునంతలో భీమసాత్యకులు దుర్యోధనుసైన్యంబును నోహటించి నిలిపి చెల్లాచెదరగునట్లు గొట్టుచుఁ దనరు పాఱఁదోలు చుండునవసరంబునఁ గర్ణుండు భీమసేనుం దలపడి యాతనితోఁ ఘోరస మరం బొనర్చి యాతఁ డేమరియుండఁ గర్ణుండు వాని నిరాయుధునిం జేసి క్రిందఁబడునట్లొనర్చి తనవింటికోపున భీమసేనుపొట్ట గ్రుచ్చినట్లుగను ట్లొత్తుచు నతనిని నవమానించి యుబ్బుచు నరుగుచుండఁ, దానును నితరులగు మనసైన్యములో నున్న శూరులను జూచుచుండఁగ నర్జు నుండు సైంధవుని తల నఱికి దానిఁ గ్రిందఁబడునట్లొనర్పక తనయస్త్ర మహిమ నేర్పునం జెండాడుచుఁ దనప్రతిజ్ఞ దీర్చుకొనుటయును, కర్ణుండు తన కింద్రప్రదత్తంబైన మహాశక్తినిఁ బ్రయోగించి యర్జునుని వధింపవలయును నని తలంపుఁ గొని యుండ నద్దానిని ఘటోత్కచునిపైఁ బ్రయో గించి వానిని జంపి వ్యర్థపఱుపవలసి వచ్చుటయును, సుభటసేనలలోని విలుకాండ్ర కెల్ల గురువగు ద్రోణాచార్యుండు నిజరథంబునఁ బ్రాయో పవిష్టుండై యుండఁగా నామహనీయుని ధృష్టద్యుమ్నుండు శిరోజములఁ బట్టికొని తల నఱుకుటయును, నశ్వత్థామ జగ మపాండవ మగునట్లు ప్రయోగించిన నారాయణాస్త్రంబునఁ బాండవులలో నొక్కండైనను జావకుండుటయును, భీమసేనుండు మనవారిలోఁ గలవారెల్లఁ జూచుచుండ దుశ్శాసనునితోఁ బోరి వానిఁ గ్రిందఁ బడఁ ద్రొబ్బి భీమంబుగా ఱొమ్ముఁ బగిల్చి వృకంబువిధమున వాని నెత్తురు త్రావుట యును, గర్ణుం డర్జునునితో మచ్చరించి తుదకు యుద్ధమున వానిచేఁ జచ్చుటయును, ధర్మజుండు విజృంభించి శల్యునిపై మహాశక్తి నొక్కదానిం బ్రయోగించి యద్దాన నామహనీయుని వధించుటయును దుర్ద్యూత మునకు మూలం బగు శకునిని సహదేవుండు దెగనేయుటయును, శత్రు లకు వెఱచి ద్వైపాయనహ్రదంబున జలస్తంభం బొనర్చి డాఁగియున్న

నాపుత్త్రు సుయోధనుని ధర్మజుండు పోటుమాటలాడి ప్రాసంబు వెడలఁదీసి భీమసేనునితో గదాయుద్ధమునకుఁ బురికొల్ప, శౌరిసన్నచే నధర్మంబున నాభిక్రిందఁ దొడలపై భీముఁడు గదచేఁ గొట్టఁగా నాపుత్త్రుండు దొడలు విఱిగి ప్రాణంబులఁ బోనాడుటయును, నాఁటిరాత్రి యశ్వత్థామ పాండవశిబిరముఁ జొచ్చి సుప్తులయిన పాంచాలుర నెల్లరను ద్రౌపదేయు లగునైదుగురను బొడిచి ఘోరమరణము నొందునట్లు చేయఁగా దానిని భీమసేనుం డెఱింగి యశ్వత్థామను బట్టికొనఁ బరువిడఁగా నందులకు గురుపుత్త్రుండు వెఱచి పాండవులపై నైషీకాస్త్రప్రయోగంబుఁ గావింప సవ్యసాచి దానిని బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రంబున నుపశమించున ట్లొనర్చి యశ్వత్థామ శిరోరత్నమును గొనుటయును, బాలఘాతుకుఁ డగు నశ్వత్థామను గేశవద్వైపాయనులు శపించుటయును, వాఁడు గ్రమ్మఱ వారిని శపించుటయును నివి యెల్లయును నేను వినుచుండునపు డెల్లను మనకు శుభంబు లొదవనేరవుగా యని దృఢమనస్కుఁడనై యుంటిని. గాంధారి తన నూర్గుఱు పుత్త్రులను, పౌత్త్రులను, భ్రాతలను, సమీపబంధువులను నీయుద్ధకారణంబునఁ గోల్పోయి దుఃఖసాగరంబును శరీరముండునందాక నీఁదవలసివచ్చెను. ఇట్టిదుష్కర మగు కార్యమును బాండవు లొనర్చి నిష్కంటకమైనరాజ్యమును బొందిరి. ఈమహాభయంకరమైన సంగ్రామమునందుఁ బదునెనిమిది యక్షౌహిణుల సైన్యమును మడిసినది. మొత్తమున కుభయులలోను బదిమంది బ్రతికియున్నవారు, మనసైనికులలో ముప్వురును, వారిలో నేడ్గురును మిగిలియున్నవారు దీని నంతయును దలపోయఁగా నాగుండెలు జల్లుమనును. మనస్సు కలఁత నొందును. బుద్ధి ఱెచ్చువడును. మొగంబు వెలవెలపాఱును. అని యనేకప్రకారంబులఁ బలవించి మూర్ఛిల్లి కొండొకసేపునకు సమాశ్వసిల్లి యాంబికేయుండు సంజయుం జీరి "సూతపుత్రా! నాప్రాణంబులు నిలువనోపవు. నేను జీవించుటలో ఫలమేమియుఁ గానరాకున్నది. పగలే తమోమయముగఁ గాన్పించుచున్నది యని నిట్టూర్పు పుచ్చుచు వేదనాభరంబు సహింపనోపకున్న నమ్మహీనాథునకు గావల్గణపుత్త్రుండగు సంజయుఁ డిట్లనియె. పూర్వము రాజవంశములలో మహోత్సాహపరులును, మహాశూరులును, గుణవంతులును, ముదితహృదయు

లును ననేకయాగముల నాచరించినవాఁడును నగు శైబ్యుఁడును, సృంజయుఁడు, సుహోత్రుఁడు, రంతిదేవుఁడు, మహాతేజస్వి యగు శ్రీవంతుఁడు, బాహ్లికుఁడు, దమనుఁడు, శర్యాతి, యజితుఁ డగు సగరుఁడు, శత్రుఘాతకుఁడగు విశ్వామిత్రుఁడు, పరాక్రమశాలియగు సంబరుఁడు, మరుత్తుఁడు, మనువు, ఇక్ష్వాకువు, గయుఁడు, భరతుఁడు, దాశరథి యగు శ్రీరాముఁడు, శశిబిందువు, భగీరథుఁడు, కార్తవీర్యుఁడు, మహాభోగుఁడు, జనమేజయుఁడు, మహారథుఁ డను పరాక్రమశాలియును, నెవనియజ్ఞములయందు దేవతలు స్వయముగా నేతెంచి స్వరూపధారులై హవిర్భాగములను గొనిపోవుచుండిరో, యట్టి యయాతియును నను నిరువది నలువురు మహారాజులీలోకమునందుఁ బెక్కుభోగముల ననుభవించి కాలవశమును బొంది రని మహర్షి యగు వేదవ్యాసుఁడును, దేవర్షి యగు నారదుఁడును జెప్పఁగా వినియున్నారము. ఎట్టివారికిని విధి యలంఘనీయము. ఇంకను ననేకులు పుత్రశోకార్తులై గాంచినవారు గలరు. వా రెల్లరు మహారథులు, మహాత్ములు, సుగుణసంపన్నులు. ఇట్టివా రనేకులు కాలగతిం దప్పించుకొన లేనివా రైరి. మహాగుణసంపన్నులైన వారును నిధనమును దప్పించుకొనలేరైరి. అట్టివారినే కాలపురుషుఁడు నమలి మ్రింగుచుండఁగా దురాత్ములును, దుష్టచారిత్రులును నగు నీపుత్రులు సత్పురుషులచే ఘోరరణనిహతు లగుటకు నీ వేల వగవవలయును? నీవు సకలవేదశాస్త్రములఁ జదివినవాఁడవు, మిక్కిలి ధీమంతుఁడవు. ప్రాజ్ఞసమ్మతుండవు. కాలగ్రస్తులై పరిత్యక్తమున సంభవించు దుఃఖమునకు నీయట్టిబుద్ధిమంతుఁడు వగవఁదగునే? ఎట్టి బుద్ధిమంతుఁడేని విధి చేయువుల నాపుకొనఁజాలఁడు. విధివిహితముకాని కజ్జ మేదియును లేదు. భావాభావములును సుఖాసుఖములును నగు నీసర్వమును గాలనిర్దిష్టము ప్రవర్తిలుచుండును. భూతోత్పత్తికిఁ గాలమే మూలము. తన్నాశమునకును గాలమే కారణము. ప్రజలను సంహరించు కాలునిసైతము కాలమే శమింపఁజేయును. సర్వలోకములయందును శుభాశుభభావములయుత్పత్తిని కాల మొనర్చును. కావున కాల మెప్పుడును దురతిక్రమము. సర్వభూతములయందును సమముగా వర్తించును. జరిగినవియు, జరుగుచుండునవియు, జరుగనున్నవియు నగు కార్యము లన్నియుఁ గాలవశము లని

బుద్ధిమంతుఁ డెఱింగి వెలుపు దక్కఁడయుండవలయును. ఇవ్విధముగా సంజయుండు పుత్రశోకముచే నడలుచున్న యాంబికేయుని సమాశ్వాసింపఁజేసె. ఈసంగతి నంతయు పుణ్యకథగాఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు మహాభారతగ్రంథమున వచించెను. ఈభారతేతిహాసమునం దొక్కశ్లోకపాదమును జదివినను బుణ్యంబు సమకూరు నని పురాణములు చెప్పును. ప్రాతస్సాయంసమయములయందు భారతకథార్థ సంక్షేపరూపంబైన యీ యనుక్రమణిక నేపురుషుండు పఠించునో, వానికి మహాభారతేతిహాసగ్రంథము నంతను జదివినఫలము గల్గును. శ్రాద్ధకాలంబులయందు దీనిం పఠింపించినచో నాకర్మములు సుఫలముల నొసంగును. ఈమహాగ్రంథమును భక్తిశ్రద్ధలతో వినిన పుణ్యాత్ముండు పరలోక సుఖముల ననుభవించును. ఎల్లప్పుడును ధర్మాత్ముం డగును. పెరుగున నవనీత మెట్టిదియో, మనుష్యులలో బ్రాహ్మణునిచంద మెట్టిదో, వేదములలో నారణ్యకం బేరీతిదో, ఓషధులలో నమృతం బేపగిదిదో, జలాశయములలో సముద్ర మెట్లు శ్రేష్ఠమో, తిర్యగ్జంతువులలో గోవెట్లుత్తమమో యట్టు లితిహాసములలో నిమ్మహాభారత మత్యుత్తమమై వెలయును. పూర్వకాలమున దేవతలు నాల్గువేదములను దక్కెడయం దొకతట్టును, భారతమును వేఱొకతట్టును నుంచి తూఁచఁగా భారత ముంచినవైపుననే ముల్లు మొగ్గుచూపెను. అట్లు ఆమహత్త్వమును వేదార్థసారభారమును గల దగుట నీయితిహాసగ్రంథమును మహాభారతగ్రంథ మని పెద్దలు వక్కాణించిరి. కావున నీగ్రంథము మహాభారత మని ప్రఖ్యాతిఁ గాంచె. మహాభారతశబ్దార్థమును మాత్ర మెఱుంగువారు సర్వపాపవిముక్తు లయ్యెదరు. అని రోమహర్షణపుత్త్రుం డగు నుగ్రశ్రవసుం డను సూతనందనుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పి వెండియు నిట్లనియె.

భారతపర్వానుక్రమణిక

ఈ మహాభారతమున నాదిపర్వమునందు—పౌష్యము ౧, పౌలోమము ౨, ఆస్తీకము ౩, ఆదివంశావతారము ౪, సంభవపర్వము ౫, జతుగృహదాహము ౬, హైడింబము ౭, బకవధము ౮, చైత్రరథము ౯, స్వయంవరపర్వము ౧౦, వైవాహికము ౧౧, విదురాగమనము ౧౨,

రాజ్యలాభము ౧౩, అర్జునవనవాసము ౧౪, సుభద్రాహరణము ౧౫, హరణహారికము ౧౬, ఖాండవవనదహనము ౧౭, మయదర్శనపర్వము ౧౮ నను నవాంతరపర్వములు పదునెనిమిదిపర్వములు గలవు.

రెండవదియగు సభాపర్వమున—మంత్రపర్వము ౧, జరాసంధవధ పర్వము ౨, దిగ్విజయపర్వము ౩, రాజసూయము ౪, అర్ఘ్యాహరణము ౫, శిశుపాలవధ ౬, ద్యూతము ౭, అనుద్యూతము ౮ నను నవాంతర పర్వము లెనిమిది గలవు.

మూఁడవదియగు నారణ్యపర్వమున— కిమ్మీరవధ ౧, అర్జునాభిగమనము ౨, కైరాతము ౩, ఇంద్రలోకగమనము ౪, నలోపాఖ్యానము ౫, ధర్మరాజతీర్థయాత్ర ౬, జటాసురవధ ౭, యక్షయుద్ధము ౮, నివాతకవచవధ ౯, అజగరము ౧౦, మార్కండేయాగమనము ౧౧, సత్యాద్రౌపదీసంవాదము ౧౨, ఘోషయాత్ర ౧౩, మృగస్వప్నోద్భవ పర్వము ౧౪, వ్రీహిద్రౌణికము ౧౫, ఇంద్రద్యుమ్నపర్వము ౧౬, ద్రౌపదీహరణము ౧౭, జయద్రథవిమోక్షణము ౧౮, రామోపాఖ్యానము ౧౯, పతివ్రతామాహాత్మ్యము ౨౦, కుండలాహరణము ౨౧, ఆరణేయము ౨౨ నను నవాంతరపర్వము లిరువదిరెండు గలవు.

నాలవది యగు విరాటపర్వమున—పాండవప్రవేశపర్వము ౧, కీచకవధ ౨, గోగ్రహణము ౩, అభిమన్యువివాహము ౪ నను నవాంతరపర్వములు నాలుగు గలవు.

అయిదవది యగు నుద్యోగపర్వమున—ఉద్యోగము ౧, సంజయాగమనము ౨, ప్రజాగరము ౩, సానత్సుజాతము ౪, యానసంధి ౫, భగవద్యానము ౬, సేనానిర్యాణము ౭, ఉలూకదూతాభిగమనము ౮, రథాతిరథసంఖ్యానము ౯, అంబోపాఖ్యానము ౧౦ నను నవాంతరపర్వములు పదిపర్వములు గలవు.

ఆఱవదియగు భీష్మపర్వమున—జంబూఖండనిర్మాణము ౧, భూమిపర్వము ౨, భగవద్గీత ౩, భీష్మవధ ౪ అను నాలుగుపర్వములు గలవు.

ఏడవది యగు ద్రోణపర్వమున—ద్రోణాభిషేకపర్వము ౧, సాంశప్తకము ౨, అభిమన్యువధ ౩, ప్రతిజ్ఞాపర్వము ౪, జయద్రథవధ ౫, ఘటోత్కచవధ ౬, ద్రోణవధ ౭, నారాయణాస్త్రమోక్షపర్వము ౮ నను నవాంతరపర్వము లెనిమిది గలవు.

ఎనిమిదవది యగు కర్ణపర్వమున—కర్ణపర్వము ౧ యును గలదు.

తొమ్మిదవదియగు శల్యపర్వమున—హ్రదప్రవేశము ౧, గదాయుద్ధము ౨, సారస్వతము ౩, తీర్థవంశానుకీర్తనము ౪ నను నాల్గుపర్వములును గలవు.

పదియవదియగు సౌప్తికపర్వమున—సౌప్తికము ౧, ఐషీకము ౨ నను రెండుపర్వములు గలవు.

పదునొకండవది యగు స్త్రీపర్వమున—జలప్రదానము ౧, స్త్రీ విలాసపర్వము ౨, శ్రాద్ధపర్వము ౩ నను మూఁడుపర్వము లున్నవి.

పండ్రెండవది యది శాంతిపర్వమున—చార్వాకనిగ్రహము ౧, యుధిష్ఠిరపట్టాభిషేకము ౨, గృహవిభాగము ౩, రాజధర్మములు ౪, ఆపద్ధర్మములు ౫, మోక్షధర్మములు ౬ నను నాఱుపర్వములు గలవు.

పదమూఁడవదియగు ఆనుశాసనికమున—దానధర్మపర్వము ౧, భీష్మనిర్యాణము ౨ నను రెండుపర్వములు గలవు.

పదునాల్గవదియగు నశ్వమేధపర్వమున—అశ్వమేధారంభము ౧, అనుగీతలు ౨ నను రెండుపర్వములు గలవు.

పదునైదవదియగు నాశ్రమవాసపర్వమున—ఆశ్రమవాసము ౧, పుత్రదర్శనపర్వము౨,నారదాగమనము ౩ నను మూఁడుపర్వము లున్నవి.

పదునాఱవదియగు మౌసలపర్వమున—మౌసలము ౧ యును,

పదునేడవది యగు మహాప్రస్థానపర్వమున—నా పేరింటి పర్వము ౧ యును గలవు.

పదునెనిమిదియవది యగు స్వర్గారోహణ పర్వమున—నా పేరింటి పర్వము ౧ యును గలదు.

పిదప హరివంశంబు, విష్ణుపర్వము, భవిష్యత్పర్వము నను మూఁడు పర్వములతో నీమహాభారతము వెలయుచుండు. *

---

* శాంతిపర్వమున, ౧ చార్వాకనిగ్రహము, ౨ యుధిష్ఠిరపట్టాభిషేకము, ౩ గృహవిభాగము అను మూఁడుపర్వములను పర్వానుక్రమణికయందు వేఱుగాఁ జేర్చియున్నను, శాంతిపర్వము రాజధర్మపర్వముతో ప్రారంభింపఁబడుచున్నది. కావున హరివంశములోని పర్వములతోఁ జేరి యవాంతరపర్వములు నూఱే యగును. వానిని మినహాయించిన భారతమునందలి పర్వసంఖ్య ౯౭. ఇవ్విషయమున నాంధ్రమహాభారతమునకును సంస్కృతభారతమునకును భేద మగపడుచున్నది.

ఈమహాభారతేతిహాసము చతుర్విధపురుషార్థము లగు ధర్మార్థకామమోక్షములను నిరూపించుటం జేసి దీనిని ధర్మశాస్త్ర మని కొందఱును, నర్థశాస్త్రం బని యొక కొందఱును, కామశాస్త్ర మని మఱికొందఱును, మోక్షశాస్త్ర మని వేఱొకకొందఱును జెప్పుదురు. చతుర్వేదములను సాంగముగాఁ జదివియు నీయితిహాసమును జదువనిపురుషుండు విద్వాంసుండు గానేరఁడు. మనోహరము లైన కోకిలముల పంచమస్వరంబును విన్న వీనులకుఁ గాకులకఠినధ్వనులు రుచింపన ట్లిమ్మహేతిహాసంబును జదివినవానికి విన్నవానికి వేఱొకగ్రంథము రుచింపనేరదు. భూమి మున్నగు పంచమహాభూతములనుండి సర్వమును బుట్టినవిధంబున నీమహేతిహాసమును జదివిన కవిసమూహనకుఁ దెలివి తేటయై పలుతెఱంగులభావము లుద్భవించుచుండును. సర్వేంద్రియ వ్యాపారములకును మనోవ్యాపార మెట్లు లాశ్రయములో యవ్విధంబున సర్వకార్యగుణములకు నీయితిహాసములోని వృత్తాంతంబు లాశ్రయంబులై యుండును. ఆహారములేక శరీర మెట్లుండనేరదో యట్లే భారతమహాఖ్యానంబున కనుబంధింపని వృత్తాంతం బన్యం బుండనేరదు. శుభములను నభివృద్ధిని గోరు సుత్తమసేవకులు మేలైనదొర నాశ్రయించి జీవించుపగిదిఁ గవు లెల్లరు నీయితిహాసమునే తమకు నూతకట్టుగాఁ గొనియుందురు. శ్రీవేదవ్యాసునియధరములనుండి వెలువడిన తేనెధారలవంటి యీమహాభారతము నెవఁడు వినునో, వాఁడు సకలతీర్థములయందును గంగాదిపుణ్యనదులయందును బుణ్యకాలములలోను స్నానము చేసినఫలముకంటె నెక్కుడు ఫలము ననుభవించును. మనస్సుచేతను వాక్కుచేతను శరీరముచేతను రాత్రికాలములయం దొనర్చిన పాపములు పగటియందును, నట్లే పగటియందు నొనర్చిన పాపములు రాత్రియందును నిమ్మహాభారతమును బారాయణముఁ జేసినవారు నశింపఁజేసికొందురు. ఈ యితిహాసమును విను పుణ్యపురుషులకు బంగారుతొడవులతో నలంకరింపఁబడిన కొమ్ములుగల నూఱు గోవుల నుత్తమబ్రాహ్మణునకు దాన మొనర్చినవానిసుకృతము గలుగును. దాఁటుట కశక్యంబైన మహోదధిని నోడచే సుకరముగ దాఁటునట్లు, ఈ మహాభారతేతిహాససముద్రమును సర్వసంగ్రహ మను జ్ఞానబోధచే

సులభముగ దాఁట శక్యం బగు నని పౌరాణికుం డగు సూతుండు శౌన కాది మహామునివర్యులతోఁ జెప్ప వార లక్కథకున కి ట్లనిరి.

శమంతకపంచకమున కాపేరు కలిగినవిధము, అక్షౌహిణీపరిమాణము

సూతుఁడా! శమంతకపంచకమునఁ బాండవులకును గౌరవులకును యుద్ధము జరిగె ననియు, నాయుద్ధమునందుఁ బదునెనిమిది యక్షౌహిణుల సైన్యము మ్రందె ననియుఁ జెప్పియుంటివి. యుద్ధము జరిగిన యాప్రదేశమునకు శమంతకపంచక మనుపే రేల గలిగె? అక్షౌహిణికిఁ బరిమాణ మెయ్యది? వివరింపవే యని యడుగుటయు నందుల కా సూతుం డి ట్లనియె.

పూర్వకాలమునఁ ద్రేతాద్వాపరయుగముల సంధియందు రాజులు మదించి ధర్మమార్గముఁ దప్పి దుష్టులై వర్తించుచుండి, విష్ణువంశమునఁ బుట్టినపరశురాముఁ డిరువదియొక్కమాఱులు వెదకి వెదకి వారిని దునుమాడి వారినెత్తుట నైదుమడుంగు లొనర్చి యామడుగులందుఁ బితృదేవతలకుఁ దుష్టిగాఁ దర్పణం బొనర్చెను. అంత, ఋచీకాదు లగు పితరులు పరశురామునికార్యముచే సంతుష్టులై యారామునియొద్దకు వచ్చి 'నీపితృభక్తికి సంతసించితిమి. వరం బడుగుము.' అనిరి. అంత వారితోఁ బరశురాముండు తనకు బహుక్షత్రియవధంబునఁ బ్రాప్తించిన పాతకంబు తన్నుఁ జెందకుండునట్లును, నానెత్తుటిమడుగు లైదును బుణ్యతీర్థము లగునట్లును బ్రసాదింప వేఁడెను. అంత నాపితరులు పరశురామునకు వరముల నిచ్చి యదృశ్యులైరి. అదిమొదలుకొని యామడువులు పరమపవిత్రము లయ్యెను. ఆమడువులకు సమీపమునం దున్న దేశమంతయును శమంతకపంచక మని ప్రఖ్యాతిఁ జెందె నని చెప్పి యక్షౌహిణీపరిమాణంబును నిట్లని చెప్పందొడంగె.

రథమొక్కటి, గజమొక్కటి, గుఱ్ఱములు మూఁడు, కాలుబంటులేవురుఁ గలుగఁ బత్తి యనఁబడును. దాని మూఁడింతలు సేనాముఖ మనఁబడు. అట్టిది మూఁడైన నొక్క గుల్మ మగును. ఆగుల్మత్రయ మొక్క గణము. మూఁడుగణము లొక్క వాహిని. దానిమూఁడింత లొక్క పృతన. పృతనలు మూఁ డొకచము వగు. ఆచమువులు మూఁడగుచో నొక యనీకిని యగును. అట్టి యనీకినిపదిశక మొకయక్షౌహిణి యగును. ఇట్లు

లెక్కచేయఁగా ! నిరువదియొక్కవేలు నెనమన్నూట డెబ్బదిరథంబులు, నన్ని యేనుంగులు, నలువదియైదువేలు నాలునూట పదిగుఱ్ఱంబులు, లక్షయుం దొమ్మిదివేల మున్నూట యేబండ్రు వీరభటులును గల యది యొకయక్షౌహిణి యని చెప్పఁదగు.

అక్షౌహిణీసంఖ్య

సేనల పేర్లు.	తేరులు.	ఏనుఁగులు.	గుఱ్ఱములు.	కాలిబంట్లు.	మొత్తము.
పత్తి	౧	౧	౩	౫	౧౦
సేనాముఖము	౩	౩	౯	౧౫	౩౦
గుల్మము	౯	౯	౨౭	౪౫	౯౦
గణము	౨౭	౨౭	౮౧	౧౩౫	౨౭౦
వాహిని	౮౧	౮౧	౨౪౩	౪౦౫	౮౧౦
పృతన	౨౪౩	౨౪౩	౭౨౯	౧౨౧౫	౨౪౩౦
చమువు	౭౨౯	౭౨౯	౨౧౮౭	౩౬౪౫	౭౨౯౦
అనీకిని	౨౧౮౭	౨౧౮౭	౬౫౬౧	౧౦౯౩౫	౨౧౮౭౦
అక్షౌహిణి	౨౧౮౭౦	౨౧౮౭౦	౬౫౬౧౦	౧౦౯౩౫౦	౨౧౮౭౦౦

ఇట్టి యక్షౌహిణు లేడింటిని గుంతీపుత్త్రులును, బదునొకండింటిని గాంధారీతనయులును నిరువాగులవారును గలసి పదునెనిమిదింటిని జేర్చి కొని యాశమంతకపంచకమున ఘోరయుద్ధమును జేసిరి. ఆయుద్ధమున గాంధారీసూనుల సైన్యాధిపతియై కురుపితామహుండగు భీష్ముండును పది దినములు కుంతీసూనుల సైన్యముతోడ యుద్ధము చేసెను. పిదప ద్రోణా చార్యుండు కౌరవసేనానాయకుండై యైదునాళ్లు రణమొనర్చెను. పిదప పడి కర్ణుండు రెండుదినములును, శల్యుండు దినమునందుఁ బగటిపూట సగంబును, రణంబుసేసి మడిసినపిదప దుర్యోధనుండు మిగత సగము పగటియందు భీమునితో గదాయుద్ధముచేసి కాలుపురికిఁ బోయెను. ఈ శమంతకపంచక మను ప్రదేశమునఁ గౌరవులు యుద్ధము చేసిరి గావున నీప్రదేశము కురుక్షేత్రంబు నాఁ బరఁగె.

అట్టికురుక్షేత్రంబునఁ బారిక్షితుం డగుజనమేజయుండు తనతమ్ములు ముప్వురగు శ్రుతసేనోగ్రసేనభీమసేనులును సాయపడఁగా దీర్ఘసత్రము నాచరించె. అప్పు డచ్చోటికి దేవశుని యగుసరమకొడుకు సారమేయము క్రీడార్థ మరిగి యిటునటు దిరుగుచుండ జనమేజయుని తమ్ములు ముప్వురును దానిం గొట్టిరి. అది యఱచుచుఁ దనతల్లి సరమయొద్ద కేఁగి రాజుతమ్ములు దన్నుఁ గొట్టి రని యేడ్చెను. అంత సరమ కొడు కును 'నీవు వారి కేదైన నెగ్గుఁ గావించితివా' యని యడుగఁగా సార మేయము దాను నిరపరాధి యనియుఁ, దా నాయజ్ఞవాటమున నూరక తిరుగుచుంటి ననియుఁ జెప్పె. అంత సరమ జనమేజయభూపాలుని కడ కేఁగి యి ట్లనియె. "భూపాగ్రణీ! చూడుము. నాకొడుకు నీయజ్ఞ వాటమునఁ దిరుగుచుండ నీతమ్ములు వానిం గొట్టిరి. కావున లోకమున దుర్వినీతులు సాధులకును, బేదవానికిని తగు నిది తగ దిది యని విచారింపక యెగ్గులు గావించుట సర్వసామాన్యము. అట్టివారికి ననిమిత్తాగమము లగుభయములు గలుగును" అని చెప్పి నాకలోక మున కరిగె. అంత రాజు సత్రయాగమును బరిసమాప్తిఁ గావించి హస్తినాపురిం బ్రవేశించి సరమశాపమునకుఁ బ్రతీకారంబుగ శాంతిక పౌష్టిక కర్మముల నొనర్చుట కుద్దేశించి తగునాచార్యుం డెవండో యని విచారించుండె. అ ట్లుండ నొకనాఁడు వేఁటనిమిత్త మరణ్యము సొచ్చి పోవువాఁ డచ్చట నొకపుణ్యాశ్రమంబుఁ గని యది శ్రుతశ్రవుం డనుఋషివర్యునిదిగా నెఱింగి యామునిచెంత కేఁగి నమస్కరించి యిట్లనియె. తపోధనా! నీపుత్త్రుం డగు సోమశ్రవసుండు నా కాచా ర్యుండై యుండ ననుగ్రహింపు మని వేఁడెను. అంత నాశ్రుతశ్రవుం డిట్లనియె. రాజాగ్రణీ! ఈ నాపుత్త్రుం డగుసోమశ్రవసుండు నావీర్య మును ద్రావిన యొక నాగకన్యకకుఁ బుట్టినవాఁడు. చెఱుపుల నెల్ల శమిం పఁజేయ సమర్థుండు. మఱియు నెవ్వండేని విప్రుండు తన్ను దేని నడిగినను నిచ్చువాఁడై ప్రతిజ్ఞఁ బూనియున్నవాఁడు. ఈనియమము నకు లోపము వాటిల్లక జరుపుదువేని, నాసుతుని నీ కాచార్యునిగాఁ గొనిపోవు కాటంక ముండ నేరదు. అనఁగా నాఋషివర్యునకు నృపా లుం డి ట్లనియె. మునివర్యా! మీ రానతిచ్చినతీరున నడిపెద నని

సోమశ్రవసునిం బురోహితుంగా హస్తిపురికిం గొంపోయి యాతని యాత్విజ్యమున ననేకయజ్ఞములను గావించుచుండె. ఇట్లుండ జనమేజయుండు తక్షశిలాదేశమునకు దండువెడలి యాదేశమును గెలిచి హస్తిపురమునకు మఱలి యేతెంచి స్వస్థచిత్తుండై యుండ నొక్కనాం డాతని పాలికి నుదంకుం డనుమహర్షి యేతెంచెను. ఆతనిచరిత్రమును నుడివెద. సావధానులరై వినుం డని కులపతి యగుశౌనకుం దొట్టిన మునివర్యులకు సూతుం డి ట్లనియె.

ధౌమ్యుం డనుఋషి తనశిష్యులభక్తిం బరీక్షించుట

పూర్వకాలమున ధౌమ్యుం డను తపస్సంపన్నుం డయోదంతముల వాండు తనకు ఆరుణి, ఉపమన్యుండు, వేదుండు నను ముగ్వురు శిష్యులు సకలోపచారములు సేయుచుండ వారలతో నొక యరణ్యంబున నాశ్రమ మేర్పఱచుకొని మెలంగుచుండెను. ఆమహర్షి యొక్కనాం డారుణిం బిలిచి యి ట్లనియె. అయ్యా! నీవు కేదార క్షేత్రంబునకుం బొమ్ము. అచ్చట నీళ్లు నిలుచునట్లు కట్ట నొకటిం గట్టి నీళ్లను నులుపు మనంగా నాతండు గురునాజ్ఞ శిరసావహించి యచ్చోటి కేగి యెన్నిమారులు కట్ట కట్టినను నీటివేగంబున నాకట్టలు తెగిపోవుచు నీరు నిలువక ప్రవాహముగం బోవుచుండం, గొంతసేపటి కారుణి యాలోచించి తాన నీటి ప్రవాహమున కడ్డముగం బరుండె. అంత నాయుదకంబు లారుణి గురుభక్తికి మెచ్చి తా.మా సేతువుచే బంధింపంబడి వానిగురుభక్తిమాహాత్మ్య ఫలముగ నిలిచియుండె. ఇట్లుండ నొక్కనాండు ధౌమ్యుండు 'సేతుబంధనంబున కని కేదారఖండంబునకుం బోయిన యారుణి యెన్నాళ్లకును రాండయ్యె. మన మెల్లరము పోయి వానిపోకడ గుర్తించి వత్త' మని మిగిలిన శిష్యులతోం గేదారఖండంబునకుం బోయి 'ఆరుణీ' యని పిలువ నారుణి "ఇదె యరుదెంచుచున్నాండ" నని వెంటనే లేచి వచ్చి గురునకు నమస్కరించి పాదసూపెను. అంత నాగురువర్యుం డారుణితో నిట్లనెను. ఆరుణీ! నీవేల యిన్నాళ్లిచ్చోట మసలితివి? అని యడుగ నయ్యారుణి "గురువర్యా! ఎన్నియుపాయములను బన్నినను నీయుదకంబు

లాగవయ్యె. కావున నీసలిలంబున కడ్డంబుగా నేన పరుండి యుంటి. అంత నది బంధమునకు లోఁబడినది" అని చెప్పి "ఇంకను నాజ్ఞ యేమి" యని ప్రార్థింపఁగా, ధౌమ్యుండు వాని కిట్లనియె. "శిష్యవరా! నీగురుభక్తికి మెచ్చితి." నీవు కేదారఖండముఁ బెకలించితివి గాన "నుద్దాలకుండను నామముతో వెలయుము. సకలవిద్యలును దమంత మనమున నీకుఁ దోఁచుఁగాత!" అని చెప్పి వాని కాజ్ఞ యొసంగి వాని యిచ్చమైఁ జరింపనంపెను. అంత నయ్యారుణి గురునియనుగ్రహంబును దనకు మహాప్రసాదంబునఁ గొని శుభములు నొందుచు నిష్టానుసారముగ వర్తించుచుండె.

పదంపడి ధౌమ్యుం డొకనాఁ డుపమన్యుఁ డను శిష్యుం బిలిచి తమయావుల మేపుటకుఁ బొమ్మనెను. గురునియాజ్ఞ నుపమన్యుండు దలందాల్చి నిత్యము వేకువను లేచి యావులం దోలుకొని యరణ్యంబునఁ బచ్చికగల తావులయందు లెస్సగ మేపుచు, ననుదినము సాయంకాలమునకు నావులం దోలుకొని యాశ్రమమున కేతెంచి గట్టుచు వర్తించెను. అంత నొక్కనాఁడు ధౌమ్యుం డుపమన్యుం జీరి యిట్లనియె. "అయ్యా! నీవనుదినమును వఱువాత లేచి పశువులఁ దోడ్కొని సాయంకాలమునకు మఱలి యాశ్రమమునకు వచ్చుచున్నాఁడవు. ఆహార మెట్లు నీకు? నీవు ఎప్పటియట్ల ధృఢకాయుఁడవై డయ్యకయున్నవాఁడవు. ఇందులకుఁ గతం బేమి?" యని యడిగెను. అంత శిష్యుండగు నాయుపమన్యుం డిట్లనియె. "గురువర్యా! మధ్యాహ్నంబున కాశ్రమంబునకు వచ్చి భిక్షం గొని భిక్షాన్నంబును భుజించుచున్నవాఁడ" ననియె. అంత గురుండు 'ఇంక నీవు దెచ్చుభైక్ష్యమును మాయనుమతి లేక యారగింపకుము' అనఁగా మఱునాఁ డెప్పటియట్లు గోవులఁ దోలుకొని వనంబునకుఁ బోయి సాయంకాలమున కాశ్రమంబున కేతెంచి యావుల నన్నింటిని గోశాలలోఁ గట్టివైచి భైక్ష్యముం దెచ్చి గురుసన్నిధియందుంచి దూరమున నిలుచుండియుండ నుపమన్యుం జూచి గురుండు భిక్షాన్నంబు నంతయు నే నుపయోగించెద ననఁగా, శిష్యుండు వల్లె యని పోయెను. ఇట్లు కొన్నాళ్లుజరిగెను. అంత నొక్కనాఁడు గురుండు శిష్యుం జూచి నీవు దెచ్చుచుండు భైక్ష్యమును నే నుపయోగించుచుండినను, నీ వాహారంబు లేకుండినను జక్కని బలముగలవాఁడవై యున్నాఁడవు.

దీనికిఁ గారణం బేమి? యని యడుగ శిష్యుం డిట్లనియె. గురువర్యా! నేను దొలుతఁ దెచ్చినభైక్ష్యమును మీ కొసంగుదు. పిదప భైక్ష్యాచరణనిమిత్తము రెండవసారి యేఁగుదును. అపుడు తెచ్చినభైక్ష్యమును నే నారగింతును. కావున నలయను, డయ్యను అని విన్నవింపఁగా నీవిట్లు రెండుపర్యాయములు భైక్ష్యమునకుఁ బోయి భిక్షను గొని తెచ్చుట యాశ్రమంబునుండి భిక్షకేఁగునితరుల కాటంక మగును. కావున నీవు రెండవసారి భిక్షకుఁ బోకుము. అని గురువు సెప్పఁగా నుపమన్యుండు వల్లె యని యథారీతి నావుల మేప ననుదినము వఱువాత లేచి పోవుచు, సాయంకాలమున నాశ్రమమునకు వచ్చుచుండెను. అంత నొక్కనాఁడు గురువు శిష్యుం జూచి 'ఉపమన్యూ! నీవు భిక్షను దెచ్చి యారగించుట లేదు. నీవు తెచ్చు భైక్ష్య మంతయు నా కొసంగుచున్నాఁడవు. మఱియు నాహార మేదియుఁ గొనకుండినను నీ వెట్లు బలిష్ఠుండవై కానఁబడియెదవు? వివరింపవే!' యని యడుగ గురువునకు శిష్యుం డిట్లనియె. 'ఓగురుఁడా! వినుము. మధ్యాహ్నకాలమున నావుల మేపునపుడు వానిక్షీరమును బితికి త్రాగుచుందును. ఆకారణమున బల్లిదుండనై యున్నవాఁడ' ననియె. అంత గురుండు "దూడల కుపయుక్తమైన క్షీరమును నీవు త్రావినచో నవి చిక్కిపోవును. వానినోటికూటి కడ్డంబు పోఁ దగదు. కావున నింక నీ వాక్షీరము నుపయోగించుకొనకుము" అని యాదేశించెను. శిష్యుం డాగురువు నాజ్ఞను శిరసావహించి మునుపటివలెనే తనకార్యమును నిర్వర్తించుచుండె. అంత మఱియును గొన్నినాళ్లకు నుపమన్యుని ధౌమ్యుండు సూచి యిట్లనియె. ఉపమన్యూ! నీవు దెచ్చు భిక్షాన్నమును మా కొసంగుదువు. రెండవసారి భైక్ష్యముం గొనవు. ఆవులను మేపునప్పుడు వానిపాలను బితికి త్రాగవు. అట్లైనను సేవించుకేని చిక్కక బలియుఁడవై యుండుటకుఁ గారణం బేమని మఱల నడిగెను. అప్పు డుపమన్యుం డిట్లనియె. 'ఆచార్యవర్యా! అనుదినము దూడలు తమతల్లులైన యావులు మేయుచుండఁగాఁ బాలు గుడుచుచుండును. ఆసమయమున వానినోటినుండి నురుగు వాతోద్ధూతమగును. ఆఫేనమును త్రావి బల్లిదుండనై యున్నాఁడ' ననిపలికెను. అంత

గురుండు 'ఫేనము నింకఁ ద్రావకు' మనెను. శిష్యుండును వల్లె యని తరువాత నెప్పటియట్ల పసులం దోలుకొని మేపుట కేఁగును. ఇట్లుపమన్యుండు గురూపదిష్టమార్గంబుచొప్పునఁ దొలుతఁ దెచ్చిన భిక్షాన్నంబును గురువున కాహారముగ నొసంగును. రెండవసారి భైక్ష్యమునకుఁ బోఁడు. ఆవులమేపుటకుఁ బోయినతఱి వానిపాలను బిదికి త్రాగకుండును. మఱియు దూడలు కుడుచుచుండగా వానినోటఁ గట్టునురుగు వాతోద్ధూతమైనను దానిం ద్రావకుండును. ఇట్లతఁ డన్నివిధంబుల నాహారంబు గొనుటకు వీలులేక యాజ్ఞాబద్ధుండై చరించుచుండ నొక్కనాఁ డాఁకలి కోర్వలేక వనమునం దున్న పండినజిల్లేడాకులఁ దినుటంజేసి కన్నులు రెండును బోయి యంధుం డయ్యెను. అట్లావనంబునఁ గన్నులుగానక తిరుగాడుచు నతఁ డొకబావిలోఁ బడియెను. సూర్యాస్తమయ మయ్యెను. ఆవులు మాత్ర మాశ్రమంబు నేరెను. ఉపమన్యుం డాశ్రమంబునకు రాత్రి యెంతకాలమునకును రాఁ డయ్యెను. అంత నుపాధ్యాయుండు గొంతసేపు వానిరామికిం జింతిలి యాయపరాత్రము వనంబునకుఁబోయి వానిని నలుదెసల నెమకుచు నొకచో నుపమన్యూ! యని పేరితోఁ బిలువఁగా బావిలో నున్న వాఁ 'డోయాచార్యవర్యా! నే నంధుండనైతి. ఆకారణంబున నీయడవిలోనుండి యాశ్రమంబునకు దారి తెలియక తడవుకొనుచు వచ్చుచుండ దారియందున్న యీబావిలోఁ బడితి. త్రోవ లేక ప్రాణములతో నిం దున్నవాఁడ' నని శిష్యుండు గురువునకుఁ దన వృత్తాంతంబు నంతయు నెఱింగింప, గురుండు కొంతప్రొద్దాలోచించి వానిస్థితికిఁ బశ్చాత్తాపపడి యిట్లనియె. 'ఉపమన్యూ! దేవతలవైద్యు లగు నశ్వినీదేవతల నుతింపుము. వారియనుగ్రహమున నీకన్నులు తెలియఁగల' వనఁగా నుపమన్యుండు వారి నిట్లు స్తుతించె.

ఋచః—ప్రపూర్వగౌ పూర్వజౌ చిత్రభానూ
గిరా వాశంసామి తపసా హ్యనంతౌ,
దివ్యౌ సుపర్ణౌ విరజౌ విమానా
వధిక్షిపంతౌ భువనాని విశ్వా. ౧
హిరణ్మయౌ శకునీ సాంపరాయౌ
నాసత్యదస్రౌ సునసౌ వైజయంతౌ,

శుక్లం వయంతౌ తరసా సువేమా
వభివ్యయంతౌ వసితం వివస్వతః. ౨
గ్రస్తాం సుపర్ణస్య బలేన వర్తికా
మముంచతామశ్వినౌ సౌభగాయ,
తావత్సువృత్తా వనమం తమాయయా
వసత్తమాగా అరుణా ఉదావహత్. ౩

షష్టిశ్చ గావ స్త్రిశతాశ్చ ధేనవ
ఏకం వత్సం సువతే తం దుహంతి
నానాగోష్ఠా విహితా ఏకదోహనా
స్తా వశ్వినౌ దుహతో ధర్మ్యముక్థమ్. ౪
ఏకాం నాభిం సప్తశతా అరా శ్శ్రితాః
ప్రధిష్వన్యా వింశతి రర్పితా అరాః,
అనేమిచక్రం పరివర్తతే౽జరం
మాయా౽శ్వినౌ సమనక్తి చర్షణీ. ౫
ఏకం చక్రం వర్తతే ద్వాదశారం
షణ్ణాభిమేకాక్షమమృతస్య ధారణమ్,
యస్మిన్ దేవా అధి విశ్వే విషక్తా
స్తా వశ్వినౌ ముంచతో మా విషీదతమ్. ౬

అశ్వినా విందు మమృతం వృత్తభూయౌ
తిరోధత్తా మశ్వినౌ దాసపత్నీ,
హిత్వా గిరిమశ్వినౌ గాముదాచరంతౌ
తద్వృష్టిమహ్నా ప్రస్థితౌ బలస్య. ౭
యువాం దిశో జనయథో దశాగ్రే
సమానం మూర్ధ్ని రథయాతం వియంతి
తాసాం యాత మృషయో౽నుప్రయాంతి
దేవా మనుష్యాః క్షితి మాచరంతి. ౮

యువాం వర్ణాన్ వికురుథో విశ్వరూపాం
స్తే౽ధిక్షిపంతే భువనాని విశ్వా,

తే భాసవో౽ప్యనుస్మృతా శ్చరంతి
దేవా మనుష్యాః క్షితి మాచరంతి.
తౌ నాసత్యా వశ్వినౌ వాం మహే౽హం
స్రజం చ యాం బిభృథః పుష్కరస్య
తౌ నాసత్యా వమృతా వృతా వృధా
వృతే దేవా స్తత్ప్రపదే న సూతే. ౧౦
ముఖేన గర్భం లభ తాం యువానౌ
గతాసు రేతత్ప్రపదేవ సూతే,
సద్యోజాతో మాతర మత్తి గర్భ
స్తావశ్వినౌ ముంచథో జీవసే గాః. ౧౧

ఇట్టి మహామహిమయు విశేషార్థములు గల ఋఙ్మంత్రములతో నశ్వినీదేవతలు స్తుతింపఁబడి యుపమన్యునకుఁ బ్రత్యక్షమై వానిఁ కొక్క యతిరసము నిచ్చి దానిని భక్షించినచో నేత్రములకు దృష్టి వచ్చు ననిరి. అంత నుపమన్యుండు తాను గురువునాజ్ఞ లేనిదే యాయపూపభక్షణ మును గావింప ననియె. అందుల కాదేవతలెజ్జులు "నీగురునకును మే మిట్లే వేఱొకయప్పమును దెచ్చియున్నాము. దానిని వారి కొసం గుము. ఈయప్పమును నీవు దినుము" అనిరి. ఉపమన్యుఁడు "దేవత లారా! నాకు గురువు తనయాజ్ఞ లేనిదే దేనిని భక్షింపఁగూడ దని కట్టడ యిడియె. కావున నాతనియాజ్ఞ కానిదే మీయపూపము తినుటవలన నానేత్రములకు పోయినదృష్టి వచ్చునదైనను నేను భక్షింపను" అని చెప్పెను.అంత నాయశ్వినీదేవతలు"నీగురువు మున్ను మాకనుమతించుటం జేసి వారి కొకయపూపము నొసంగితిమి. ఆయపూపమును నీగురు విడి వఱకు భక్షించెను. కావున నీవు దీని నుపయోగింపఁ దగును" అని పలు తెఱంగుల నుడివిరి. ఇట్లెన్నివిధంబులఁ జెప్పినను తన గురునాజ్ఞ లేనిది తా నెద్దానిని భక్షింప నేర నని యుపమన్యుండు కంఠోక్తిగా నిర్ణయించి చెప్ప నాదేవత లుపమన్యునిగురుభక్తికి మెచ్చి వానితో నిట్లనిరి. ఉప మన్యూ! నీ కుండుగురుభక్తి మాకు వింతఁ గలిగించుచున్నది. నీకు మేము ప్రసన్నుల మైతిమి. నీగురువున కుండు నయోమయనీలదంతము

లిఁక బంగారుదంతము లగును. నీనేత్రములకుఁ బోయినదృష్టి మరల తక్షణము వచ్చును. నీ వెల్లశుభములను బడయుదువు. అని చెప్పుచుండఁగనే యుపమన్యుండు లబ్ధదృష్టి యై బావియం దుండి లేచి గురునాశ్రమంబునకుఁ బోయి గురునకు మ్రొక్కి యశ్వినీదేవతలు దనకుఁ బ్రత్యక్షంబైన వృత్తాంతంబంతయును సవిస్తరంబుగా విన్నవించెను. అంత నాధౌమ్యుండుపమన్యునివిధేయతకు తనయాజ్ఞనుల్లంఘింపమికిఁ గరంబు సంతసిల్లి యుపమన్యునకు సకలవేదంబులు వేదాంగములతోను, సర్వశాస్త్రంబులును దానియర్థములతోను దోఁచున ట్లనుగ్రహించి వానికి సర్వశ్రేయములు సమకూఱున ట్లాశీర్వదించి యెచ్చటనైనఁ దగు కన్యకను వరించి వివాహముఁ జేసికొని గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరింప నానతిచ్చి యనిచె.

పిదప నాధౌమ్యఋషివర్యుఁడు తనశిష్యులలో వేదుం డనునొక్కని నొక్కనాఁడు చీరి యిట్లనియె. ఓశిష్యుఁడా ! ఇఁకను నీవు మా యింటఁ గలసకలకార్యములను జాగరూకుండవై నిర్వహించుచుండుము. అనఁగా నాతండును సకలకార్యనిర్వహణమునందు నప్రమత్తుండై దేనికి విసుగుచెందక మెలఁగుచుండె. అంత నాచార్యుండు వేదుఁ డింధనములకుఁ గాననముల కేగి నిత్యము నోపికతో వానిని దెచ్చుచు, బరువుల మోయుచు, నావుల మేపుచు, ననుదినము సాయంకాలమ్మున నాశ్రమమునకు వానితో నేతెంచి వానిని గోశాలలోఁ బదిలముగాఁ గట్టుచు, నగ్నినిఁ బ్రణయించుచు, నిష్టికాలములయం దాచార్యునకుఁ దోడ్పడుచుండుటం గని యాచార్యుండు వానిశుశ్రూషకు మెచ్చి వేదునకు సర్వశోభనంబులును సర్వజ్ఞత్వమును బ్రసాదించి బ్రహ్మచర్యమును వీఁడుటకును, గృహస్థాశ్రమస్వీకారమును గావించుటకును ననుజ్ఞ యొసంగెను.

ఉదంకోపాఖ్యానము

అంత వేదుండును ధౌమ్యాశ్రమంబును వీఁడి కొండొకచోఁ దన కనుకూలయైన కన్యను వివాహమాడి యాభార్యతో నొక్కవనంబున నాశ్రమం బేర్పఱచుకొని శిష్యులఁ బరిగ్రహించి, తాను తన గురునియాశ్రమంబునఁ జేయుచుండినకార్యకష్టములం దలపోయుచు దనశిష్యుల కేకార్యములను జెప్పక వారిచే వేదములను శాస్త్రములను

బఱింపించుచుండె. అట్లుండ నొక్కనాఁడు పౌష్యజనమేజయులు వేదుని యాశ్రమంబున కేతెంచి వా రొనర్పఁగల యజ్ఞంబునకు వేదుని ఋత్విక్కునిగా వరించిరి. అందులకు వేదాచార్యుం డియ్యకొని యజ్ఞము నకుఁ బోవువాఁడై తనశిష్యులలో నుదంకుఁ డనువానిం బిలిచి యిట్లనియె. "శిష్యా! నేను జగమ్మునకు ఋత్విక్కుఁడుగా వరింపఁబడి పోవుచున్నవాఁడ. నేను యాగము పూర్తియై వచ్చుదనుక నాయాశ్రమమందెద్దానికిని హాని రానీయక యప్రమత్తుండవై మెలంగవలయు" నని యాజ్ఞ నొసంగి యాగోపకరణంబులం గొని యేఁగెను. అంత నుదంకుం డుపాధ్యాయునియానతి మెయి మెలంగుచుండ వేదునిభార్య ఋతుమతి యయ్యె, అప్పు డాశ్రమవాసు లగుస్త్రీలంపలు నుదంకునిం జేరి యిట్లనిరి. ఓయీ శిష్యవరా! నీగురువు నిన్నాశ్రమంబున నెద్దానికి హాని వాటిల్లక యప్రమత్తుండవై మెలఁగుట కనుజ్ఞ నొసంగియున్నవాఁడు. ఇప్పుడు నీగురుభార్యకు ఋతుకాల మతిక్రమింప నీయక గర్భాదానంబు సేయుము. అనఁగా నుదంకుండు స్త్రీలమాటలయం దాదరంబు సేయక వారు సెప్పిన ట్లొనర్పక యూరకుండి గురునిరాక కెదురుచూచుచు గురునియింట జాగరూకుఁడై వర్తిల్లుచుండె. ఇట్లుండ వేదుండు యాగము పూర్తి గావించి పౌష్యజనమేజయులయనుమతిం గొని నిజాశ్రమమునకుం జేరి సకలవృత్తాంతంబులను నెఱింగి శిష్యుం బిలిచి యిట్లనియె. ఉదంకా! నీగురుభక్తికి మెచ్చితి. నీవు సర్వమనోరథములను బడయుము. ఇఁక బ్రహ్మచర్యము చాలును. తగుకన్యక నన్వేషించి వివాహమై గృహస్థాశ్రమధర్మములఁ జరింపుము. అనఁగా నయ్యుదంకుం డయ్యా! గురుదక్షిణ నొసంగఁ బ్రీతియై యున్నది. ఎయ్యది యొసంగు వాఁడ. ఆనతీయవే యని గురువుఁ బలుమాఱుతలు నిర్బంధించి పలుక, నాగురుండు తనపత్ని కిష్టమైనవిధము నాచరింపు మనెను. అంత నుదంకుఁడు గురుపత్నిని సమీపించి యిట్లనియె. దేవీ! నేను గురుదక్షిణ సమర్పింప వేడుకతో నున్నవాఁడ. గురువునానతిం గొని యభీష్టము నిన్నడుగ నేతెంచితి. నీ వెద్దానిఁ గోరుదువ దానిఁ దెచ్చి సమర్పింప సిద్ధుండను. నాయందుఁ గరుణించి యభీష్టముసు దెలుపు మనఁగా నా దేవి యానాఁటికి నాలవనాఁడు తాను పుణ్యకం బను వ్రతము నాచరింప

నుద్యుక్తురాలుగా నుండుటను సర్పాకు కుండలంబుల ధరింప నుత్సుకురా లగుటను, నాకుండలంబులు పౌష్యుండను రాజు భార్యకుండలములుగా నుండవలయు ననుటను దెల్పి, "శక్తి గలవాఁడవైతేని వానిం దెచ్చి గురుదక్షిణగ నొసంగుము. నీవు వానిఁ దెచ్చి నా కొసంగుచో వానిఁ దాల్చి నేను బుణ్యకమును నోమి బ్రాహ్మణుల నర్చించెద." అని తనయభీష్టంబుఁ దెలుపఁగా నుదంకుండు వల్లె యని పౌష్యరాజుదేవి యుండు చోటునకుఁ బ్రయాణ మయ్యెను.

అట్లునుదంకుండు కుండలార్థంబు పౌష్యదేవిపాలికిం బోవుచుండ మార్గమధ్యంబున నొక గొప్పయెద్దు నెక్కి మహాపురుషుం డుదంకున కుఁ బ్రత్యక్షమై 'యోవిప్రవర్యా! తొల్లి నీగురుం డీవృషభ గోమయభక్షణంబుఁ గావించి యుండె. నీవు నట్ల యొనర్పుము. నీకు సకలశ్రేయస్సు లొనఁగూడు' ననెను. అంత నుదంకుండు వల్లె యని యట్లు చేసి యాచమించి కుండలార్థం బరిగి పౌష్యుం జూచి 'రాజా! నీదేవికుండలంబుల నర్థించి గురుదక్షిణ నొసంగువాఁడనై నీపాలి కేతెంచితి. వాని నా కొసఁగు మనఁగా నారాజర్షి యుదంకునకు మ్రొక్కి, నా దేవి యంతఃపురమున నున్నయది. నీ వచ్చోటి కేఁగి యడిగి తీసికొమ్ము. అనఁగా నుదంకుం డంతఃపురమున కేఁగి పౌష్యుదేవిం గానక మఱలి పౌష్యుపాలి కేతెంచి, 'రాజా! నీదేవి నీవు చెప్పిన ట్లంతిపురంబున లేదు. అసత్యం బేల యాడితివి?' అనెను. అంత పౌష్యుం డావిప్రవర్యు నితో నిట్లనియె. విప్రోత్తమా! నాదేవి పరమపతివ్రత గావున పరిశుద్ధు లగువారికిఁ దప్ప నొండొరులకుఁ గానరాదు. నీవు త్రిలోకములను నైతము పావనముసేయంగల మహనీయుఁడవు. నీ కశుచిత్వమును నే నారోపణ సేయుననంతవాఁడనే? అనఁగా నుదంకుండు తూర్పు దిక్కు మొగంబై పాదములను, చేతులను లెస్సగాఁ గడిగికొని యాచమించి మరల నంతఃపురమునకుఁ బోఁగా పౌష్యరాజుభార్య యుదంకున కెదు రేఁగి మ్రొక్కి యాసనం బిచ్చి యాగమనకారణం బడిగెను. అంత నుదం కుండు తాను గుర్వర్థముగాఁ గుండలంబులఁ దెచ్చి యిచ్చున ట్లొప్పికొనిన వృత్తాంతము నాదేవితో వక్కాణించి కుండలంబుల యాచించెను. అంతఁ బౌష్యరాజుదేవి తనకుండలంబుల నంతటవిసత్ప్రా

త్రంబున వినియోగింపఁగలందులకై తనభాగ్యము నభినందించుచు వెంటనే కుండలముల నుదంకున కొసంగుచు నిట్లనియె. "విప్రవరా! ఈకుండలములను గొనిపోవుటకుఁ దక్షకుండు సర్వదా వేచియుండును. కావున నప్రమత్తుండవై వానిబారిం బడక కొనిపొమ్ము" అని యుదంకుని వీడ్కొలిపె. పిదప నుదంకుండు మనోరథం బీడేఱఁ బౌష్యుం జేరి, "రాజా! నాయభిమతంబు కొనసాగినది. సెలవిమ్ము. పోయివచ్చెద" ననుటయుఁ బౌష్యుం డుదంకునితో నిట్లనియె. "ఓవిప్రవరా! నీవంటి మహానుభావుం డగువాఁడు నా కతిథి యగుట దుర్లభము. దైవికముగ నీవు నా కీనాఁడు లభించితివి. నే నిపుడు శ్రాద్ధంబుఁ జేసెదను. నాయాతిథ్యంబు బరిగ్రహించి నాయింట భుజించిపొమ్ము" అనెను. ఉదంకుండును సంతుష్టస్వాంతుండై రాజునింట భుజించుచుండఁగా నన్నంబు కేశదుష్టంబు కాఁగా నశుచియైన యాయన్నమును దనకుఁ బౌష్యుండు కుడుపఁబెట్టె నని కినిసి వాని నంధుండ గునట్లు శపించె. అంతఁ బౌష్యుండును తాను విప్రునకు దుష్టంబు కాని యన్నమును నిడినను విప్రుండకారణంబుగ నలిగి తన్ను శపించె నని తలంచి దాను నుదంకుని ననపత్యుండ వగు మని ప్రతిశాపం బొసంగె. అంత నుదంకుండు పౌష్యునితో నిట్లనియె. "రాజా! నీవు కేశదుష్టం బైనయపరిశుద్ధాన్న మని నేను నిరూపించినను నానిరూపణయం దనాదరణ గావించి నీయిడినయన్నము శుద్ధ మని తలపోయుటయగాక, నాకుఁ బ్రతిశాపంబు సైతమిచ్చితి గాదె. నీయిడిన యన్నంబుఁ జూడు" మనఁగాఁ బౌష్యుఁడయ్యది కేశదుష్ట మగుట నపరిశుద్ధ మయిన దని యెఱిఁగి, "విప్రవర్యా! కేశదుష్ట మైనయన్న మశుచియైనది. నాయజ్ఞానంబున నిది యిట్లయ్యె. నన్ను మన్నింపుము. నే నంధుండఁ గానోప. కరుణించి శాపమును గ్రమ్మరింపుము" అని వేడెను. అంత నుదంకుం డిట్లనియె. "రాజర్షి! నామాట యనృతంబు గానేరదు. కొంతకాలము నీ వంధుండవై యుండి పిదప దృష్టినొందుదు" వని ప్రసాదించెను. మఱియుఁ బౌష్యుని నాతండు తనకొసంగినశాపము గ్రమ్మరింపు మని యుదంకుండడుగఁగాఁ బౌష్యుం డిట్లనియె. 'బ్రాహ్మణోత్తమా! విప్రులకు మనస్సు గొప్పది, నవనీతమునకు సమానము, వారు పల్కుమాట దారుణాఖండల

శస్త్రతుల్యము. క్షత్రియుల కీరెండును విపరీతము లగును. వారిమనస్సు వాడియైన యంపమువంటిది. పల్కులు నవనీతసమానములు. నీశాపంబున నామన స్సింకను జల్లాఱదు; నేను శాపమును గ్రమ్మఱింపఁగా నేరను. నీవు శాపమును మరల్ప శక్తుండ వైతివి గాన మరల్చితివి. విప్రులు నిగ్రహానుగ్రహశక్తులు' అనిపలికెను. అదివిని యుదంకుండు కోప ముడిగి యచ్చోటు వాసి చనెను. అటు లతఁడచ్చోటు విడిచి గురునాశ్రమము వైపునఁ బోవుచుండ మార్గమధ్యమున నొక్కయరణ్యంబున నరుగువాఁ డొక్కచో జలాశయంబుం గని దానియుదకంబులసమీపమున శుచి యగుస్థలంబునఁ గుండలంబు లుంచి యాచమనముం జేయుట కుదక ముండుచోటి కేగఁగాఁ దత్పూర్వము మార్గమధ్యమునఁ దక్షకుండు నగ్నుండై క్షపణకవేషముం దాల్చి మానవాకారముతో నచ్చటచ్చట నుదంకునకుం గనఁబడుచు నదృశ్యుం డగుచు నున్నవాఁడు జలాశయం బునఁ గుండలంబుల నుదంకుండు పెట్టినదానిం జూచి వేవేగ నచ్చోటి కేతెంచి కుండలంబుల నపహరించుకొనిపోయెను. అంత నుదంకుండు వేగ ముగ నాచమించి వానివెంటం బరువిడి పట్టికొనఁగా వాఁడానగ్న వేష ముతో నున్న క్షపణకశరీరమును వదలి తక్షకరూపముఁ దాల్చియచ్చో నొకబిల ముండఁగా నందుఁ జొచ్చి పాతాళమునం దున్న నిజగృహముం జేరెను. అప్పు డుదంకుండు పౌష్యదేవివచనంబులం దలంచి యొకకఱ్ఱను గొని యాబిలమును ద్రవ్వఁ బూనియు నందుల కాతండు శక్తుఁడుకాక పోయెను. అంత నుదంకునియాదురవస్థ కింద్రుండు కరుణించి తనవజ్రా యుధమును బంపఁగా నయ్యది యుదంకుండు బిలమును ద్రవ్వ చుండుకఱ్ఱయం దావహించి దానిచే బిలప్రదేశమంతయుఁ బెకలించి పాతాళంబున నాగలోకంబు నమ్ముని చేరి నాగుల నందఱను మేలైన వాక్యములతో నుతించియు గుండలమ్ములఁ బొందనేరక మనమున వగ గదుర నాలోచించుచుఁ దన ముందఱ నల్లనిదియుఁ దెల్లనిదియు నగుపోగుల నోతప్రోతంబుగ నేయుచుండు స్త్రీల నిద్దఱను పండ్రెండు నేములు గలయొక్క చక్రమును ద్రిప్పుచున్న యార్గురుపిల్లవాం డ్రను, నుత్తమమైన యొకగుఱ్ఱమును, దానిపైఁ గూర్చుండియున్న

పురుషుం గాంచి వారి నెల్ల నర్థముగల మహామంత్రములతో నిట్లు స్తుతించెను.

శ్లో. త్రీణ్యర్పితా న్యత్ర శతాని మధ్యే
షష్టిశ్చ నిత్యం చరతి ధ్రువేऽస్మిన్,
చక్రే చతుర్వింశతి పర్వయోగే
షడ్వై కుమారాః పరివర్తయన్తి. ౧

శ్లో. తన్త్రం చేదం విశ్వరూపే యువత్యౌ
వయతస్తంతూన్ సతతం వర్తయన్త్యౌ,
కృష్ణాన్ సితాంశ్చైవ వివర్తయన్త్యౌ
భూతాన్యజస్రం భువనాని చైవ. ౨

శ్లో. వజ్రస్య భర్తా భువనస్య గోప్తా
వృత్రస్య హంతా నముచేర్నిహంతా,
కృష్ణే వసానో వసనే మహాత్మా
సత్యానృతే యో వివినక్తి లోకే. 3

శ్లో. యో వాజినం గర్భమపాం పురాణం
వైశ్వానరం వాహనమభ్యుపైతి;
నమోఽస్తు తస్మై జగదీశ్వరాయ
లోకత్రయేశాయ పురందరాయ.

అట్లు నుతింపఁగా నా యశ్వారూఢుం డగుమహాపురుషుం డుదంకుం జూచి యిట్లనియె. ఓవిప్రవరా! నీస్తోత్రముచే సంతుష్టుండ నైతి. నీ కెద్ది యిష్టమో వేఁడు మనెను. అంత నుదంకుండామహాపురుషు నితోఁ దనకు నాగలోకనాగముల నెల్ల వశపఱుపు మని ప్రార్థించెను. వెంటనే యాపురుషుం డాయశ్వముసపానమున నుదంకు నూఁదుమనెను. అది విని యుదంకుఁ డూఁదుచుండఁగనే యాయశ్వదేహమునుండి పొగ లగ్నికణంబులతో నెగయుచు నాగలోకం బంతయు నావరించెను. అంతఁ దక్షకుండు నాగలోకం బగ్నిచే దగ్ధ మగు నని వెఱచి వెంటనే కుండలములఁ దెచ్చి యుదంకున కొసంగెను. ఉదంకుఁడును వానిని గ్రహించి గురుపత్నికిఁ బుణ్యకవ్రతమునాఁడే యొసంగుటకు

వీలు లేదని వగతో నుండఁగా నాయశ్వారూఢుండైన పురుషుం డుదం కునకుఁ దనయశ్వము నొసంగి, 'ఓయీ! దీని నారోహించి వేగంబ గురు పత్ని సన్నిధానంబున కేగుదేని కాలవిళంబంబు కాకుండ నాదేవియభీ ప్సితంబు నెఱవేర్చి యాడినమాట తప్పనివాఁడ వయ్యెద' వని తెలిపెను. ఉదంకుఁడును నాగుఱ్ఱము నెక్కివచ్చి గురునాశ్రమంబు చేరి గురుపత్నికి నమస్కరించి కుండలంబుల సమర్పింపఁగా నాదేవియు, 'నోయుదంకా! సకాలంబున కరుదెంచితివి. ఇంకఁ గొంతయాలస్యం బగునేని నిన్ను శపింతు. మే లయ్యె. ఈప్సితార్థంబులఁ బడయుము' అని చెప్పి సెల వీయఁగా నుదంకుండు వేదుపాలికిఁబోయి నమస్కరించి వినతుఁడై నిలిచి యుండ నాయాచార్యుం డుదంకుని నాలస్యమగుటకుఁ గారణ మడిగెను. అంత నుదంకుం డిట్లనియె.

"గురువర్యా! వినుము. పౌష్య దేవిసన్నిధికి నేఁ బోయి గురుప్రార్థనంబు కుండలంబులు యాచింప నద్దేవి నిరాటంకముగ వాని నా కొసంగెను. వానిని నేఁదెచ్చుచుండ మార్గమధ్యంబునఁ దక్షకుండను నాగుండు నగ్న పురుషక్షపణకదేహుండై నావెంట వచ్చుచుఁ, గొంతవడి కదృశ్యుండగు చుండి యాకుండలముల నపహరించి పాతాళమున నున్న నాగలోకం బున కేఁగెను. నేను బవంపడినాగలోకముఁ బ్రవేశించి తక్షకు నొద్దనుండి క్రమ్మఱఁ గుండలంబులఁ దెచ్చుట కింత తడ వయ్యెను. మఱియును నాగ లోకంబునఁ దెల్లనినల్లనిదారముల నేయుచున్న స్త్రీల నిద్దఱను బొడగాం చితి. పండ్రెండాకులతో నొక్కచక్రముం ద్రిప్పుచున్న వారి నార్వురు కుమారులం గంటి. ఒకమహనీయాశ్వంబును దాని నారోహించిన యొకమహాపురుషుం జూచితి. ఇంతేకాక పౌష్యనగరమునకుఁ బోవుమా ర్గమున నొకవృషభమును, దానిపై నున్న మహనీయుం డగుపురుషు నొక్కని వీక్షించితి. ఆపురుషుండు నన్నుఁ గాంచి 'ఓయీ తొల్లి యీ వృషభగోమయము నీగురుఁడు భక్షించెను. గావున నీవును దీనిని దినుమ'ని నియోగించెను. మహనీయుం డగు నాపురుషుండు చెప్పినట్లు నే నొనర్చితి. వీనిలో నాకొక్కటియును దెలియకున్నది. కాన సవిస్తరముగ వానికలరూపుల నానతిం"డనుటయు నాచార్యుం డగు వేదుం డుదంకున కిట్లనియె. వత్సా! నీకుఁ గనఁబడిన సితాసితతంతువులను నేయుచుండిన స్త్రీ

లిరువురను ధాతయు విధాతయు నాఁబడుదురు. నల్లనితంతువులు రేల నియుఁ, దెల్లనివి పగ ళ్లనియుఁ దెలియుము. ద్వాదశారంబగుచక్రము పండ్రెండుమాసములతో నుండు సంవత్సరకాల మనియు, దానిం ద్రిప్పు చుండు నార్గురు కుమారులు షడృతువు లనియుఁ బురుషుఁడు పర్జన్యుఁ డనియు, నాయశ్వం బగ్ని దేవుం డనియు, నీవు గాంచినవృషభం బైరావతం బనియు, దాని నారోహించియుండిన మహాపురుషుం డింద్రుం డనియు, నీవు భక్షించినగోమయం బమృత మనియు, నాయమృ తము నుపయోగించుటంజేసి కాదే నీకు నాగలోకమునందు సంచరించు టకు వలను పడిన దనియు, నింద్రుఁడు నాసఖుఁ డగుటంజేసి నీయె డను బ్రసన్నుఁడయ్యె ననియు, వానిప్రసాదంబున నీవు గ్రమ్మఱనాగలో కంబు నుండి తక్షకాపహృతకుండలములఁ దేఁ గల్గితి వనియు నెఱుం గుము. గురుదక్షిణ నొసంగితివి. నీయెడ సంతుష్టుండనైతి నని చెప్పి యుదంకునకు నిశ్శ్రేయస్సుల నొసంగి వేదుండు సెల విచ్చి పంపఁగా నయ్యుదంకుండు తక్షకుండు తన కొనర్చినమహాపకారమునకుఁ బ్రతీకా రంబు సేయం దలంచి హస్తినాపురమునకుఁ బోయి రాచనగరుఁ బ్రవే శించి, సామాత్యుండగు జనమేజయభూపాలుం గాంచి యాతండు తన్ను వినయపూర్వకంబుగ లేచి యాదరింప నారాజుం దీవించి యాతనితో నిట్లనియె.

ఉదంకుండు జనమేజయుని సర్పయాగోన్ముఖుం జేయుట

రాజపుంగవా ! ముఖ్యముగఁ జేయఁదగిన కార్యముల జేయక యేల యాలస్యము గావించుచున్నాఁడవు ? అనఁగా నమ్మునీంద్రున కారాజేంద్రుం డిట్లనియె. భగవంతుఁడ వగు నుదంకమునీంద్రా ! వంశ క్రమాగతం బగు రాజ్యంబును విధ్యుక్తధర్మములతోఁ బాలించుచు క్షత్రియకులాచారంబుల నడుపుచున్నవాఁడ. నే నిప్పు డవశ్యముగ నాచ రింపవలసినకార్యము నానతిమ్ము. అనిపలుక నుదంకుం డిట్లనియె. రాజకు లోత్తమా ! నేను నాయాచార్యునకు గురుదక్షిణగా నిచ్చుటకై పౌష్యదేవికుండలంబులఁ గొని తెచ్చుచుండఁగా, దురాత్ముం డైనతక్ష కుం డను నాగుం డాకుండలంబుల నపహరించుకొనిపోయె. దానిం

గ్రమ్మరఁ దెచ్చుటకు నా కెంతయేని శ్రమ కలిగె. నాగురుసఖుండైన మహేంద్రునియనుగ్రహంబు నాకుఁ గలిగియుండుటంజేసి యవి నాకు తక్షకునియొద్దనుండి మరల సంప్రాప్తము లయ్యె. మఱియు, నాతక్షకుండు బలదర్పములతోఁ గూడినదురాత్ముండు. వాఁడు గాదే రాజర్షియును, పరమధార్మికుండును మహేంద్రోపముండును నగు మాతండ్రి పరీక్షిత్తు నకారణంబుగఁ గఱచి శరీరమును ద్యజింపఁజేసె. మఱియును దక్షకుండు కఱచుచో వానికాటునకౌషధం బొసఁగి మాతండ్రి ప్రాణంబులను రక్షింప నేతెంచుచుండిన కాశ్యపుం డను ఋషివర్యుని దారిలో నడ్డగించి వానికి వలసిన యపరిమితధనంబు లొసంగి యమ్మునిని మాతండ్రి యొద్దకు రానీయక క్రమ్మరించె. ఇట్టిమహాపాపియైన యాదురాచారుఁ దక్షకునిం ద్వరితముగా నగ్ని కాహుతిఁ గావింప నుద్యుక్తుండవై సర్పయాగం బొసర్పుము. అనిచెప్పఁగా జనమేజయుండు తక్షకునకుం గనలి హావిస్సుచే నుద్దీపితమై తేజోవంతమైనయగ్నియుంబోలె సుదంకువాక్యములచే మండి పడి సర్పయాగమున కుపక్రమించె. అని చెప్పఁగా విని శౌనకుండు భృగువంశ చరిత్రమును జెప్పు మని సూతు నడిగెను. అంత సూతుం డిట్లనియె.

భృగువంశచరిత్రము

పూర్వము వరుణుం డొకమహాయజ్ఞము గావించెను. ఆయజ్ఞమునందు బ్రహ్మ హోమము చేసెను. అప్పు డాయగ్నినుండి భృగు వుదయించెను. భృగువు పులోమ యనుదానిని వివాహమాడెను. వారికి చ్యవనుండు పుట్టె. చ్యవనునకుఁ బ్రమతి జనించె. ప్రమతి ఘృతాచిని బెండ్లాడి రురుం గనెను. రురునకుఁ బ్రమద్వర భార్యయై వేద పారగుఁడగు శునకుం గనియె. ఆశునకుఁడు ధర్మాత్ముండును, దపస్వియుఁ, గీర్తిమంతుండును, సత్యవాదియు, నియతాశనుండును, బ్రహ్మవేత్తయును నై వెలయుచుండె నని చెప్పుచుండఁగా శౌనకుఁడు సూతుని ట్లడిగెను. ఓ పౌరాణికశ్రేష్ఠుఁడా! భృగుకుమారుఁడైనచ్యవనునకు నావే రెట్లు గలిగె? వివరించి చెప్పు మనఁగా సూతుం డిట్లని విన్నవించెను.

భృగువు పులోమ యనుపుణ్యాంగనను మంత్రపూర్వముగ వివాహమై యాసతీమణికి గర్భాధానం బొనర్చి యాదేవి గర్భిణిగా నుండు

నప్పు డొకనాఁడు భృగు వాసాధ్వి నాశ్రమరక్షణకొఱ కగ్ని గృహం
బునం దునిచి యేటికి స్నానమునకుఁ బోయెను. అంతఁ బులోముం
డనురక్కసుం డాసమయమున నాశ్రమంబు సొచ్చి పులోమచే నతిథి
సత్కారంబుల నొందుచు నాసుందరాంగి యాకారంబునకు మోహించి,
తాను పూర్వ మాసతినిఁ బెండ్లాడ నిశ్చయించి యుండ నాదేవి
జనకుండు భృగువున కొసంగి వివాహముం జేయుటయుం జింతించి యగ్ని
గృహంబునఁ బ్రజ్వలించుచుండు హుతవహుంగని 'యోహవ్యవాహనా!
నీముఖంబున దేవతలు హవిస్సుం గొందురు. తొల్లి నే నీమెను వరించి
యుండ దీనితండ్రి వేదవేదాంగముల నెఱింగినవాఁడని కాదే భృగువునకు
సమంత్రకంబుగ నొసంగి వివాహముఁ జేసెను. ఇది నీ వెఱింగినదియే
కదా?' అనఁగా నగ్నిదేవుం డసత్యమునకు వెఱచి యిట్లనియె. ఈయంగ
నను నీవు పూర్వము వరించియున్నను, దీనితండ్రిని భృగుమహర్షి తన కిచ్చి
వివాహము గావింపు మని వేడఁగా నాతం డియ్యకొని సమంత్రకంబుగ
భృగువున కొసంగి వివాహము గావించె నని చెప్పఁగా నారక్కసుం
డగ్నిమాటల నాదరింపక, వెంటనే వరాహరూపము నెత్తి యబల
యగుపులోమ నెత్తికొని పాఱెను. ఇట్లు రాక్షసాపహృతయైన పులోమ
యతిభీతురాలై కోపావేశముననుండ గర్భముననున్న మునికుమారుండు
గర్భమునుండి చ్యుతుం డయ్యెను. గర్భము చ్యుతము కాఁగాఁ బుట్టిన
వాఁడు గాన నమ్మునికుమారుండు చ్యవనుండు నాఁ బరఁగె. గర్భమునుండి
యాదిత్యునితేజస్సుతోఁ బుట్టిన యామునికుమారు దివ్యతేజస్సుచే
నారక్కసుండు దగ్ధుం డయ్యె. ఆయద్భుతమునకు దుఃఖమునకు నోర్వ
లేక, యేడ్చుచున్న యనిందిత యగు పులోమకడకుఁ బితామహుం
డేతెంచి యామె నుపశమింపఁజేసి యామెకన్నీటిచే నెల్లువఁగాఁ బాఱఁ
జొచ్చిన భృగ్వాశ్రమప్రాంతపుఁ గాలువకు వధూసర యని పేరిడి పితా
మహుండు యథేచ్ఛం జనియె. పులోమయు శిశు వగుచ్యవను నెత్తి
కొని యథాక్రమంబుగ నిజాశ్రమమును జేరెను. అంత స్నానార్థ మరిగిన
భృగువు నిజాశ్రమమున కేతెంచి సకలవృత్తాంతంబును నెఱింగి రక్కసు
బారినుండి తనభార్య నగ్నిహోత్రుండు తప్పింపకుండినందుల కలిగి

యగ్ని హోత్రుని సర్వభక్షకుండ వగుదు వని శపించె. అప్పుడు వీతి హోత్రుం డమ్మునికి ట్లనియె.

విప్రవరా! నేను సాక్షిని. నన్ను శపింప నీ వెట్లు సాహసించితివి? సాక్షియైనవాఁడు తనకుఁ దెలిసినదానిని దెలియపన్నను, దెలిసినదాని కెవ్విధముగ వ్యత్యస్తముగఁ బల్కినను, దనకు ముందటివా రేడ్వురకును తనకు వెనుకటివా రేడ్వురకును నరకావాసంబుఁగల్గించి తానును నరకంబు నకుఁ బోవును. కావున నే నెఱింగినదానిం జెప్పితి. దానం జేసి నీవు శపింప నేఁ జేసినదోషం బెయ్యది? నేను ప్రతిశాపం బీయ శక్తుండ నైనను నాకుఁ బ్రాహ్మణులయెడఁ గడుఁ బ్రీతి గావున నీకుఁ బ్రతిశాపం బీనోప. వారినిఁ బూజ్యు లని నేఁ దలంతుఁ గావున నూరకుండెద. అయి నను నాముఖంబున దేవతలు హవ్యంబును, బితరులు కవ్యంబును గొం దురు. అట్టి నే నెట్లు సర్వభక్షకుండ నగుదును?అని వచించి యగ్ని దేవుండు తనమూర్తి నుపసంహరించికొనఁగా లోకంబున యాగాదు లగు నగ్ని నిర్వాహ్యంబులగు సర్వకార్యంబులును లోపించె. అమావాస్యాది దిన ములయందుఁ బితరులకార్యములును, బూర్ణిమయందు దేవతలకార్యము లును మున్నగ్నిముఖంబునఁ గావింపఁబడుచుండినవి. అగ్ని లేకపోఁగా లోకకార్యంబు నిలిచె. మునులెల్ల రాహారవంబులతోను దేవత లాశ్చ ర్యముతోను బితామహునిపాలి కరిగిరి. అగ్నికి భృగుమహర్షి యొసంగిన శాపంబు కారణంబుగ నగ్ని తనతేజస్సు నుపసంహరించుకొనుటయుఁ, దానం జేసి లోకయాత్ర సాగమియుఁ, గ్రియాలోపములను, దేవతలును మునులును బ్రహ్మకు విన్నవించిరి. అంతఁ బరమేష్ఠి యగ్ని దేవునిఁ దనకడకు రప్పించి సాంత్వవచనముల నిట్లనెను. ఓయగ్నిభట్టారకా! నీవు లోకములకుఁ గర్తవు. కర్మలు నీమూలమున లోకమునందుఁ బ్రవర్తిల్లుచుండుటచే నీవు ముల్లోకములను ధరించువాఁడవు. క్రియలకు లోపము వాటిల్లకుండ లోకయాత్ర నడుపుము. నీవు ముల్లోకములయం దెల్లప్పుడును బవిత్రుఁడవు. సర్వభూతములకును నీవ గతివి. భృగుశాపం బున నీకుఁ గల్గిన సర్వభక్షకత్వంబున నీ కెట్టి యశుచియుఁ గలుగదు. నీవు సదా పరమశుచివి. నీవు జ్వాలామూర్తివి గావున నశుచిపదార్థము

లను నపానజ్వాలికలచేతను, గ్రవ్యాదమూ_ర్తివై యభోజ్యపదార్థము లను భక్షించుచుందువుగాత!

ఎట్లు సూర్యకిరణములు సోఁకిన నశుచిపదార్థము లెల్లను శుచి యగునో యట్లే యభోజ్యములును నపాయములును నీచే దగ్ధమై శుచిత్వమునొందును. స్వభావము చేతనే నీవు పరమతేజోమూ_ర్తివి. నీతేజస్సు చేతనే ఋషిశాపమును సత్యవంతమైనదిగ నొనర్పుము. నీముఖమున దేవతలకుఁగా హోమముచేయఁబడిన హానిలో నీభాగమును బరిగ్రహింపుము. అని బ్రహ్మ వేఁడుకొనఁగా నగ్నిదేవుం డియ్యకొని లోకకర్మముల యథావిధిఁ బ్రవ_ర్తింపనియ్యకొనియె. అట్టి భృగుమహర్షికిఁ బులోమయందుఁ జ్యవనుండును, నాచ్యవనునకు సుకన్యయనునంగనామణి యందుఁ బ్రమతియుఁబుట్టిరి. అతండు ఘృతాచి యనుదానిం బెండ్లియై యద్దేవియందు రురునిఁగనెను. ఆరురునకు భార్యయైన ప్రమద్వరకు శునకుండు పుట్టె నని ముందుఁ జెప్పితిం గాదె. ఆరురుచరిత్రము, నోవిప్రో_త్తములారా, సవి_స్తరంబుగఁ జెప్పెద నాకర్ణింపుఁ డని వారలకు సూతుండు వెండియు ని ట్లనియె.

రురుచరిత్రము

పూర్వ మొకప్పుడు మేనక యను దేవవేశ్య విశ్వావసుం డను గంధర్వుంబొంది యొకకన్యకంగనియె.ఆకన్యను మేనక స్థూలకేశునియాశ్రమము దాపునగని దయమాలి నదీతీరమున విడిచిపోయెను.స్థూలకేశుండు స్నానార్థమేటికిఁ బోయి యందు నిర్జనప్రదేశమున నొకబాలికం జూచి కృపాళుండై యాశిశువును జనయాశ్రమంబునకుఁ జేర్చి దానిం బెంచెను. అటులు పెనుచుచునతఁడాబాలికకు జాతకర్మాదులను విధ్యు_క్తంబుగ నొనర్చి యాశ్రమములోని ప్రమదాజనంబుల నయ్యది పరిష్ఠ యగుటచే దానికిఁ బ్రమద్వర యనుపేరిడెను.అంతఁ బ్రమద్వర మునియాశ్రమంబున శుక్లపక్షశీతకరరేఖవలె దినదినప్రవర్ధమానయై నిండుయౌవనంబుఁ బడసె. అప్పు డొక్కనాఁ డాయాశ్రమమునకుఁ బ్రమతి ఘృతాచులకుమారుండు రురుం డేతెంచి దానిసౌందర్యమునకును, జవ్వనంబునకును నచ్చెరువందుచు దానియందుఁ దవిలినమనస్సుతోఁ దండ్రిపాలికిం బోయి తన యభీష్టంబు దండ్రికిఁ జెలికాండ్రచేఁ దెలుపఁగాఁ బ్రమతి స్థూలకేశుని

యాశ్రమమున కరిగి యమ్మునితో నిట్లనియె. మునివర్యా! నీయాశ్రమంబునఁ బెరుగుచున్న ప్రమద్వర యనుసుందరాంగిని నాకుమారుండు వలచియున్నవాఁడు. ఆదేవిని నాకుమారుఁడగు రురున కొసంగి విధ్యుక్తవివాహముఁ గావింపవలయును. ఇదియ నావచ్చినకార్య మని చెప్పఁగా స్థూలకేశుండు మిక్కిలి సంతసిల్లి కన్య నిచ్చుట కొడంబడియొక సుముహూర్తమునఁ బూర్వఫల్గునీనక్షత్రసమయమునందు విభవముతోఁ బ్రమద్వరారురువులకు వివాహము గావింప నిశ్చయించెను. అంత నాశుభముహూర్తదినమునకుఁ గొన్నినాళ్లు మునుపు ప్రమద్వర తన చెలికత్తెలతో నాశ్రమసమీపవనమునందు విలాసముగఁ గ్రీడించుచు నొకపామును హఠాత్తుగాఁ దనపదంబునఁ ద్రొక్కెను. నిదురించుచుండిన యప్పా మదిరిపడి మేల్కొని రోషముతోఁ బ్రమద్వరం గఱచెను. ప్రమద్వరయు నప్పామువిషము తలకెక్కి మూర్ఛిల్లి విగతాసువయ్యెను. అట్లు విగతప్రాణయగు తనకూతుఁ దండ్రి మున్నగునాశ్రమవాసు లెల్లరుం జూచిరి. కాని యెవ్వరును దాని విషనిర్ముక్తగాఁ జేయలేనివారైరి. ఆముద్దులుగులుకుచుండిన పూఁబోఁడి శరీరమునుజూచుటకయ్యాశ్రమవాసులగు నాత్రేయ, మహాజాను, గౌతమ, కుశిక, శంఖ, మేఖల, ఉద్దాలక, కఠ, శ్వేత, భరద్వాజ, కౌణ, కుత్స్య, ఆర్ష్టిషేణాదిమునులును, బ్రమతియు నాతనికుమారుం డగురురువును వచ్చి ప్రమద్వరయాకస్మికమరణమునకుఁ జింతిల్లుచుండిరి. రురువుమాత్ర మాసుందరాంగినిఁ దా వివాహమాడుటకు విధి యాటంకపెట్టెనే యని బోరన నేడ్వఁజొచ్చెను; కాని, వాఁడంత నచ్చో నిలువ లేక యరణ్యంబున కేఁగి బహువిధంబుల నాకన్యకై పనవిపనవి యేడ్చి తుద కిట్లు ప్రతిజ్ఞ చేసెను. నేను దానములఁ జేసినవాఁడ నగుదునేని, తపంబుల ననుష్ఠించినవాఁడ నైతినేని, పెద్దలఁ బూజించినవాఁడ నైతినేని, గురువుల నారాధింతునేని, పుట్టినదిమొదలు నియతవ్రతాచరణపరాయణుండ నగుదునేని యీప్రమద్వర జీవతంతురా లగును గాక యని శపథములు పల్కుచుండఁగా దేవదూత యొక్కండు డాకసంబున వానికి నేత్రగోచరుఁడై 'యోమునికుమారా! నీ వేల యిట్లాపూఁబోఁడికై వగచెదవు. అది జీవించుట కుపాయంబొం

డు కలదు. దాన నాయబల పునర్జీవితురా లగును. నీయాయుస్సునం దర్ధమాసుందరికి దారవోయుము. వెంటనే దానికిఁజైతన్యంబు గలిగి జీవవంతురా లగు నని దేవతలు నీతోఁ జెప్పుటకు న న్నంపిరి. అనిపల్క రురుం డట్లయగు గాక యనెను. అచ్చట దేవలోకంబునఁ బ్రమద్వరతండ్రి యగు విశ్వావసుండును దేవదూతయును వెంటనే యమునిపాలి కరిగి ప్రమద్వరకు రురుం డనుమునికుమారుండు తనయాయుస్సునం దర్ధం బొసంగె. ఇంక దాని భూలోకంబున కనుపు మని ధర్మదేవతతోఁ జెప్పఁగా నాతం డట్ల చేసి యాకన్యకను బునర్జీవితురాలిగఁ జేసెను. ఇటఁ బ్రమద్వర వెంటనే చేతనముగలదై చేతులుం గాళ్లును గదలఁగా గాఢనిద్ర వోయి మేల్కాంచినదియుంబోలె లేచి యచ్చో నున్నవారి కానందంబును దండ్రికి హర్షాశ్రువులుం గలుగఁజేసెను. వెంటనే రురుం డేతెంచి తనకోరినయంగనామణి ప్రాణవంతురాలు కాఁగా తనయాయుష్యంబునం దర్ధం బొసంగి దానిం బ్రతికించినవాఁడగుట నొక్క సుముహూర్తంబున నానెలఁతను బెండ్లాడెను. అప్పటినుండి రురుండు సర్పములయెడ దీర్ఘక్రోధము గలిగి యెచ్చటఁ బాముం జూచిన నచ్చోటనే దాని నొక్కకఱ్ఱతో నిర్దయుండై చంపుచుండె. అంతనొక్కనాఁడు వనమధ్యంబునఁ బోవుచున్న రురుండు డుండుభంబు నొక్కదానిం జూచి సక్రోధుండై దానిం జంపఁ గఱ్ఱనెత్తఁగా నాడుండుభము రురున కిట్లనియె. 'మునికుమారా! న న్నేల చంపఁబూనెదవు? నీకు నేమి యపకృతిం గావించితి.' నని యడుగఁగా రురుండు దాని కిట్లనియె. 'తొల్లి యొక విసపుఁబుర్వు నాప్రియురాలిని నదయయై కఱచె. నాఁటఁగోలె నేను జూచుపాముల నెల్ల జంపుట నావ్రతం' బనఁగా నతనికి డుండుభము వెండియు నిట్లనియె.

ఓభూసురోత్తమా! ఇతరము లగు పాములు గఱచి జీవులఁ జంపునట్లు మావంటి యిరుదలలశిఖండు లెవ్వరిం గఱవవు. ఏదోయొక పాము నీకపకారము గావించె నని పాముల నెల్లం జంపుట యేపాటి ధర్మ మగును? కావున నీ వీపాముల నిట్లకారుణికుండవై చంపుట మానుము. అని చెప్పఁగా రురుండు తన కాడుండుభము హితవు చెప్పె నని తలంచి దానిం జంపక విడిచిపుచ్చె. అంత నాడుండుభము తన సర్పశరీ

రమును పవలి మునీంద్రరూపము దాల్చిన, రురుం డద్భుతంబంది నీవు డుండుభరూపము నెట్లు విసర్జించి యీఋషిరూపంబుం దాల్చితివి? నీచరితంబుం నాకద్భుతావహంబై యున్నయది. నీకలరూ పెఱింగింపవే యన నామునీంద్రుండు ప్రమద్వరభర్త కిట్లనియె.

ప్రమతిపుత్త్రుఁడా! ఋషీశ్వరుఁడా! నాకలరూ పెఱింగించెద సావధానుండవై వినుము. పూర్వ మొకప్పుడు నేను సహస్రపాదుం డనుపేరితో నొక ఖగముం డను చెలికానితోఁగూడి వర్తింపఁ గ్రీడించుచుంటి. అప్పు డొక్కనాఁడు ఖగముం డగ్నిహోత్రగృహంబున నుండఁగా నేను విలాసార్థ మాతనిపైఁ దృణముతో నొక్కసర్పాకారమును నిర్మించి యాతనిపై వైచితి. ఆసర్పాకారముతో నున్నగడ్డిపోచ పైఁబడఁగా నాతండు దానిని యథార్థసర్ప మని భ్రమసి యదరిపడి మూర్ఛిల్లెను. పిమ్మట ఖగముండు కొంతసేపటికి మూర్ఛదేఱి నన్ను గ్రోధాయఁణితలోచనుండై చుఱచుఱం జూచి యచేతనం బగు నీతృణసర్పమును నాపై వైచి నన్ను వెఱపించితివి కావున నిర్వీర్యంబైన డుండుభంబ వగు మని శపియించె. నే నాతని తపోమహత్త్వము నెఱింగినవాఁడ నగుటం జేసి శాపభీతుఁడనై వానికి గేల్దోయి జేసి మ్రొక్కి యిట్లంటిని. మహాత్మా! నీవు నాకు చెలికాఁడ వని యాతృణసర్పంబును నీపై విలాసంబునకు వైచితిం గాని నాయెడఁ గ్రౌర్యంబు లేదు. నా ప్రార్థన మంగీకరించి శాపంబును మరల్పవే? నన్ను ననుగ్రహింపవే? యని పలుదెఱఁగులఁ బ్రార్థించిన నతండును బ్రసాదంబునం జేసి యనుగ్రహించి నాకు శాపవిముక్తి యిట్లని నుడివె. "నీకు భృగుకులసంజాతుండగు రురునితో సంభాషణంబును, నాతనిదర్శనంబును నెన్నండు గల్గునో నాఁడు నీకు శాపమోక్షణం బగు" నని చెప్పి నాతో వెండియు నిట్లనియె. ఓయీ! అహింస పరమధర్మము. భూసురు లెట్టిప్రాణికిని హింస చేయరాదు. శ్రుతులుభూసురులు పరమశాంతులని నుడువును. వారు సత్యవంతులనును. ఉగ్రమగు దండధారణము క్షత్త్రియధర్మము. మరియు భూసురులకు శాంతి,అహింస, వేదాధ్యయనము, సాధుశీలత్వము, సర్వభూతములకు నభయదానబుద్ధి సహజధర్మము. ఇట్లుండ నీవు బ్రాహ్మణుండవై పుట్టి క్షత్త్రియకులోచితంబైనదండధారణముం బూని యిట్లు పాములను వధించుట నిజ

కులోచితధర్మము కానేరదు. ఇట్లే పూర్వకాలంబున జనమేజయుం డను రాజచంద్రుండు సర్పయాగ మొనర్ప నందు సర్పకులమునకుఁ బ్రళయం బయ్యె. అప్పు డస్తీకుం డనుఋషివర్యుం డాసర్పయాగంబును నివారించె" నని చెప్పి తొల్లి డుండుభరూపంబుతో నున్న సహస్రపాదుం డనుఋషీశ్వరుండు రురుదర్శనంబునను సంభాషణంబునను శాపవిముక్తుండై యదృశ్యుం డయ్యె. అంత రురుండు తండ్రి యగుప్రమతి పాలికిం జని తనకును డుండుభమునకును జరిగినవృత్తాంతం బంతయు సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పె ననిన శౌనకాదు లగు నమ్మును లుప్పౌరాణికునితో నిట్లనిరి.

రౌమహర్షణీ! ఏకారణంబున జనమేజయుఁడు సర్పయాగము నాచరించె? దాని నస్తీకుం డేల నివారించె? జనమేజయు యాగాగ్ని యందు సర్పంబు లేమికారణంబునఁ బడి నశించె? ఇవియంతయును సవిస్తరంబుగా మాకుఁ జెప్పవలయు ననిన వారలకు ఉగ్రశ్రవసుం డిట్లనియె.

తొల్లి కృతయుగంబునఁ గశ్యపప్రజాపతికిఁ గద్రువ, వినత యను భార్య లిరువు రుండిరి. వా రిరువురును మగనిమనస్సు సంతోషించునట్లు లెస్సగాఁ బరిచర్యలను సలుపఁగా నొక్కనాఁడు కశ్యపుండు వారిం బిలిచి యిట్లనియె. ఓవనితలారా! మీశుశ్రూషం జేసి సంతుష్టుండ నైతి. మీ కెద్దియేని వరంబులు వలయు నేని కోరుకొనుఁడు. అని చెప్పఁగాఁ గద్రువ తనకు బలపరాక్రమవంతు లగు పుత్త్రుల వేవుర ననుగ్రహింప వేఁడెను. వినతయుఁ గద్రువపుత్త్రులకన్నఁ దేజోబలవీర్యంబులుం గలవారి నిద్దఱఁ బ్రసాదింప భర్తను బ్రార్థించెను. అంతఁ గశ్యపుండు వా రిరువుర కోర్కులు సమకూఱున ట్లనుగ్రహించి యిరువురను దమతమగర్భంబుల యథావిధి రక్షించుకొనుఁ డని, యాలోచనాపూర్వకంబుగాఁ జెప్పి తపంబునకుఁజనియెను. అంతఁ గొంతకాలమునకుఁ గద్రువ వేయిగ్రుడ్లను, వినత రెంటినిం గనిరి. వానిని వారిపరిచారికలు నేతికుండలలోఁ బెట్టి కాపాడుచుండిరి. ఆగ్రుడ్లు జనించిన యేనూఱేండ్లకుఁ గద్రువకు జనించిన గ్రుడ్లన్నియుఁ బిల్లలై నాగకుమారులు వేవురు గల్గిరి. ఆనాగులలో శేష, వాసుకి, ఐరావత, తక్షక, కర్కోటక, ధనంజయ, కాళియ,

మణినాగ, ఆపూరణ, పింజరక, ఏలాపుత్ర, వామన, నీల, అనీల, కల్మాష, శబళ, ఆర్యక, ఉగ్రక, కలశపోతక, సురాముఖ, దధిముఖ, విమలపిండక, ఆప్త, కర్కోటక, శంఖ, వాలిశిఖ, నిష్ఠానక, హేమగుహ, నహుష, పింగళ, బాహ్యకర్ణ, హస్తిపద, ముద్గరపిండక, కంబళ, అశ్వతర, కాళీయక, వృత్త, సంవర్తక, పద్మ, శంఖముఖ, కూష్మాండక, క్షేమక, పిండారక, కరవీర, పుష్పదంష్ట్ర, బిల్వక, బిల్వపాండర, మూషకాద, శంఖశిర, పూర్ణభద్ర, హరిద్రక, అపరాజిత, జ్యోతిక, శ్రవహ, కౌరవ్య, ధృతరాష్ట్ర, శంఖపిండ, విరజస్, సుబాహు, శాలిపిండ, హస్తిపిండ, పిఠరక, సుముఖ, కౌణపాశన, కుఠర, కుంజర, ప్రభాకర, కుముద, కుముదాక్ష, తిత్తిరి, హలిక, కర్దమ, బహుమూల, కర్కర, అకర్కర, కుండోదర, మహోదరు లాదిగాఁగలవారు వేయిమంది నాగులు పొడమిరి. అంత వినత తనయండంబులు రెండును నెన్నినాళ్లే కవియకుండఁగా వానిలో నొక్కదానిని జిదుగఁగొట్టె. అప్పుడు దాని నుండి పూర్వశరీరము మాత్ర ముత్పన్నమై యధశ్శరీరావయవము లింకను గలుగకుండి తేజోవంతుఁడైన పుత్త్రుం డొకఁడు దోఁప వాఁడు తల్లిపై నలిగి తన కవయవసంపూర్తి కాకుండఁగనే తానున్న యండంబును దల్లి యవియించినందులకు దానిసవతి కది దాసురాలై యుండునట్లు శపించె. అప్పుడు వినత కుమారుని, దీనాననముతోఁ జూడఁగాఁ బుత్త్రుండు తల్లినిఁ గరుణించి యిట్లనియె. తల్లీ! యీ నీ రెండవయండ మును ద్వరపడి పగుల్పకుము. అది క్రమముగ వృద్ధినొంది యింక నేనూఱేండ్లకుఁ దనకు దా నవియును, దానియందుండు నీపుత్త్రుం డురుతేజోబ లుండు. వాఁడు నీదాస్యం బుడుపును. అని చెప్పఁగా, వినత యంతకా లము నాయండంబును రక్షించుచుండ నయ్యది సకాలమున కవియఁగా దానినుండి విశిష్టతేజస్సంపన్నుం డగు గరుడుండు పుట్టి యాకసంబున కెగసె. ఇది కద్రువవినతలకుమారులయుత్పత్తిప్రకారంబు. ఇట్లుండ నాక శ్యపభార్య లగుక ద్రువయు వినతయు నొక్కనాఁడు విలాసవతులై సము ద్రతీరంబునఁ జరింపఁబోయి యమృతము నుత్పాదించుటకు దేవ దానవు లిమవురును మంథరపర్వతమును గవ్వముగాను, వాసుకిం ద్రాడు గాను జేసికొని క్షీరసాగరమును ద్రచ్చుచున్నసమయంబున నాపాల

సంద్రమునుండి యమృతముతోఁ బుట్టి యాసముద్రతీరమునఁ దిరు
గాడుచు నమోఘబలము గలిగి లోకములోనియశ్వములలో మేలై
శ్రీమంతమై అజరమై సర్వలక్షణములతోఁ గూడుకొనినయుచ్చైశ్శ్రవ
మను పేరు గలయశ్వరాజముం గాంచిరి. అని సూతుండు చెప్పుచుండఁగనే
శౌనకుండు దేవతలును దానవులును నిరువురుంగూడి క్షీరసముద్రము
నేల ద్రచ్చిరి? ఆవృత్తాంతమును సవిస్తరముగఁ దెలుపు మని యడు
గఁగా నాసూతసుతుం డగుకథకుం డమ్మునిశ్రేష్ఠున కిట్లని చెప్పందొడంగె.

క్షీరసాగరమథనము

మునిశ్రేష్ఠా! వినుము. తనయపారమైనతేజముచే భువనముల
నన్నింటిని బ్రకాశింపఁ జేయుచున్న సూర్యునికాంతికంటె నధికమై
స్వయంప్రకాశముతోను, బంగారుచాయతోను వెలుఁగుచుండు మేరు
పర్వతశిఖరమునందు నారాయణుఁ డాదిపురుషుం డుండ నచ్చోటికి దేవత
లేఁగి తమ కమృతంబు గావలయు నని కోరిరి. అంత నయ్యాదిదేవుండు
వారితో ని ట్లనియె. మీరును దానవులును నొక్కటై పాలసముద్రము
నందు సకలౌషధులను వైచి మందరపర్వతమును గవ్వముగా నమర్చి
కొని చిలుకఁగా నమృతం బుత్పన్నమగును అని చెప్పఁగా దేవత లంద
ఱును బదునొకండువేలయోజనంబుల పొడవును, నంతియ లోతునుం
బాతుకొనియున్న మందరనగముం జేరి దాని నున్నతావునుండి పెకలింప
యత్నించిరి. కాని, యెంత ప్రయత్నముం జేసినను నాపర్వతము కదలదయ్యె.
అంత వారందఱుంగూడి మఱల మేరుశిఖరంబునఁ దేజోవంతుండై స్వయం
ప్రకాశమూర్తితో వెలుఁగుచుండు నారాయణుం బొడఁగాంచి యిట్లనిరి.
దేవా! నీ వానతిచ్చినచొప్పున మేము సమస్తపన్నగములచే నావ
రింపఁబడినదియు, ననేక గైరికాదిధాతువులచే నొప్పారునదియు, దివ్యౌష
ధులకాంతులతో జ్వలించుచున్నదియు, మేఘమండలముపఱ కావరించి
యున్నతమైనదియు, సకలతరుజాలములతో విరాజిల్లునదియు, నానా
విహంగమసేవితమైనదియు, సుందరాకారు లగు కిన్నరాప్సరసలవిహార
మునకు యోగ్యమైనదియు నగు నమ్మందరనగము మే మెంతయత్నముఁ
జేసినను గదలదయ్యె. మే మేమిచేయవచ్చును? మహానుభావా, ఆక

పురుషా! దీని కుపాయంబు నుడువు మని వేడఁగా నారాయణుండు సర్ప శ్రేష్ఠుండగు ననంతునిం జీజి యిట్లానతిచ్చెను. ఓయనంతుఁడా! నీవు దేవ హితార్థ మరిగి మందరనగముం బెకలించి దానిని క్షీరసాగరమునందుఁ జేర్చిరమ్ము. అనఁగా నమ్మహానాగము పరమాత్మునాజ్ఞను శిరసావహించి వెంటనే దేవతలు రాఁగా నమ్మందరనగము నవలీలఁ బెకలించి దానిని మోచికొని యశ్రమంబున బాలకడలిం జేర్చెను. అంత దేవతలు తాము మథింపఁగా నుత్పన్న మగు నమృతమునందుఁ గొంతభాగము సముద్రున కిచ్చునట్లొడంబఱిచి సముద్రమథనంబునకుఁ గడఁగువారు పర్వతము సముద్రమున మునుఁగకుండునట్లు చేయుటకై బ్రహ్మకు నారాయణునిఁ గూర్చి తపం బొనర్ప నప్పరమకారుణికుండు, భక్తులపాలిటిపారిజాతంబు, వారికిం బొడసూపి తాను మంథరపర్వతపు టడుగుభాగమును మహా కూర్మమై తనవాలంబున నప్పర్వతమును ధరించి సముద్రమథనకాలమున దానియడుగును బైకుబుకఁ బెట్టెద ననియు, నంత నాపర్వతము చక్కఁగా కవ్వముంబోలె నమరి చిలుకుట కనువై యుండుననియు నుడివెను. అంత నింద్రుండు తనవజ్రాయుధమున నాకూర్మరాజు పై చిప్పను చీల్చి సవరింపఁగా దానిపైన మంథరనగంబును ననంతునిసాహాయ్యంబున దేవత లమర్చియుండిరి. అంత వా రందఱు నేకముఖులై కవ్వముతోఁ జిలుకుటకుఁ ద్రాడుగా వాసుకిం బ్రార్థింప నావాసుకి యామహాకార్యమునకుఁ దాను బద్ధమై యుండుట కొప్పికొనెను. అంత నవ్వాసుకి తలలను దానవులును, దోఁకను దేవతలును బట్టికొని క్షీరసాగరమథనంబున కారంభించిరి. ఇట్లు చిలుకుచుండ ననంతుండు శ్రీమన్నారాయణుండును కూర్మరూపమున నున్నస్థలమును జేరి మథనసమయమున వాసుకి పడగలు పైకైగయునప్పుడెల్ల వాని నణఁచుచుండె.ఈప్రకారము మథన మాపఁబడక నిలువక కొనసాగుచుండె. అప్పుడు చిలుకుఁద్రాడైన వాసుకి వదనగహ్వరములనుండి పొగయు నగ్నియుం గూడిన నిట్టూర్పులు వెలువడెను. అవి యాకసంబున కెగసి తళతళ లాడుచుండు మెఱుపులై మేఘాకారములను దాల్చి, యలసిన దేవతలపై చల్లనివర్షమును గురియించి వారిశ్రమను బోఁద్రోలుచుండె. మఱియు మంథరపర్వతంబు కవ్వమై చిలుకుచుంటం జేసి యానగమంతయు నిటునటు చలించుచుండ

నాయదరుపాటునకుఁ బర్వతముపై నున్న చెట్లు పుష్పములను దేవతలపై రాల్చుచు వారికిఁ గొంత యుత్సాహంబు గలిగించె.

ఇట్లుపర్వతసంఘర్షణధ్వనిచే సముద్రములోని నానావిధజంతు సంతానమంతయు క్షోభమును జెంది యల్లకల్లోలమై "యిది యేమి ప్రళయకాల మయ్యెనే ?" యని భ్రమాకులితమనంబులు గలవయ్యెను. ఆమహాధ్వనికి ననేకవృక్షములు గూలెను. ఆ చెట్లతాఁకుడుచే నగ్ని కణంబు లుత్పన్నములై యామహానగమునందలి యనేకజీవరాసులను గాల్పఁదొడంగుటయు నింద్రుండు పర్జన్యుం జీఱి చల్లగా వర్షములఁ గురియుట కాజ్ఞ నొసంగఁగా నావర్షముచే పర్వతమునందు వెలువడిన యగ్ని చిల్లారి నగములోని భూతముల కన్నిటికి ముద మొదవించె. మఱియు నట్లు మథించుచుండ మంథరాచలముపై నుండు నానావిధ వృక్షములనుండి యోషధు లెల్ల నుదధిలోఁ బడినను దేవత లెంత కాలము ద్రచ్చినను నమృతంబు చూపట్టదయ్యె. కాని మథనకార్య ముచే దేవతలు డస్సిరి. అంత నిరాశులై మఱలి దేవతలు కొందఱు పితామహుం జేరి యెంతకాలమునకును నమృతంబు రాదయ్యె. మేము నిస్సారుల మైతిమి. అనఁగా నాపరమేష్ఠి శ్రీమన్నారాయణుని వేఁడి వారికి బలశౌర్యంబులఁ బ్రసాదించున ట్లనుగ్రహింపు మనెను. అంతట నయ్యాదిదేవుండు దేవతలకు దయాళుండై బలదర్పము లధికముగా నిచ్చి వారిని మథనంబునకు మఱియు నుత్సాహపూరితులుగఁ జేసెను. అంత వారు సంభ్రమంబునఁ ద్రచ్చుచుండఁగాఁ గలశోదధియందుండి చంద్రుండును, మహాలక్ష్మియు, సురాదేవియు, నుచ్చైశ్శ్రవంబును, గౌస్తుభమును బొడమెను. అంత మహాలక్ష్మియుఁ, గౌస్తుభమును శ్రీమన్నారాయణునిఁ జేరె. మిగిలిన వన్నియుఁ దేవలోకంబుఁ జేరె. అట్లు దేవదానవు లుత్సాహపూరితులై మథింపుచుండఁ దెల్లని కమండలములో నమృతమును సంపూర్ణంబుగాఁ గొని ధన్వంతరియు, నాల్గుకొమ్ములతోను వెలయుచు వెల్లనైన యైరావతం బను గజరాజ మును నుదయించెను. ఆగజరాజము నింద్రుఁడు గైకొనెను. మఱియు నుద్రేకముతో మథించుచుండఁగా దానినుండి పొగ లెగయుచు నతిభీషణంబై, లోకమును భయభ్రాంతముఁ జేయుచు, ముల్లోకములను

దనతాఁకుడు గలిగిన చోటెల్ల భస్మీభూతంబుం జేయుచు మండుచున్న దావాగ్నివోలె నలుదెసలఁ దనజ్వాలల నావరించుచుఁ గాలకూటవిషం బుత్పన్న మయ్యె. అప్పు డందఱు నామహావిషాగ్నిభయంబున కేమియుం దోఁపక నివ్వెఱపడి చూచుచుండిరి. ఆవిషాగ్నివలన నాలుగు బిడ్డయు ననక యందఱును భీతినొంది తొలఁగఁ జొచ్చిరి. అప్పుడు లోకపితామహుండు దానియురవడి సహింపలేక మహాదేవుని, శూలపాణిని, త్రిణయనుని, బశుపతిని, బినాకపాణిని, గాలరుద్రుని లోకరక్షణార్థము ప్రార్థింప నద్దేవదేవుం డావిషము నఱచేత ముద్ద నొకటిగాఁ జేసి దానిని నోట వైచికొని తనకంఠస్థముఁ జేసెను. అప్పటినుండి యీశ్వరుఁడు నీలకంఠుఁడు నాఁబడెను. ఇట్లమ్మహాదేవుండు సకలభూతములకు విషభయముం బాపఁగా నచ్చట దేవదానవులు లక్ష్మికొఱకును నమృతము కొఱకును ఘోరముగాఁ బెనఁగుట కారంభించిరి. ఇంతలో విష్ణుండు మాయామోహినీస్వరూపంబుఁ దాల్చి జగన్మోహనాకారంబున నత్యాశ్చర్యరూపముతోఁ గానిపించుటయు నాదివ్యసౌందర్యంబున కెల్లరు పరవశులై, చేష్ట లుడిగి, భయముఁ దక్కి, యామోహనాకారంబు నెల్లవారును జూచుచు నమృతముపై దృష్టిని మఱచ్చి, యామాయా వనితరూపంబునఁ దగులు చెందినమనస్సు గలవారై యాయమృత కలశము నమ్మాయామోహినిరూపముతో మోసంపువనితయైన భగవంతుని కధీనముం జేసిరి.

అంత భగవంతుఁడు తనమోహినీరూపమును జూచుటయందే లీనమైనమనస్సులు గల దానవులయంతఃకరణముఁ దెలిసి యమృతము నెల్ల దేవతలకే యొసఁగుచుండె. దేవతలును బరమప్రీతులై యమృతమును ద్రావుచుండిరి. అంత నొక్కరక్కసుం డీమోసమును దెలిసి తాను దేవరూపమును దాల్చి వారిమధ్యభాగమున నాసీనుండై యమృతమును గ్రహించెను. ఇంతలో నాకపటమును సూర్యచంద్రు లిరువురును దెలిసి యమృతము వానికంఠములోపలిప్రదేశమునకుఁ బోవక మున్న భగవంతునకు "వాఁడు రాహు వనురక్కసుం డనియుఁ గపటదేవతాస్వరూపంబున దేవతలమధ్యమునఁ గూరుచుండి యమృతమును ద్రావుచున్నాఁ డనియు సైగచేఁ దెలుపుటయు, జగన్నాథుండు చక్రప్రయోగంబున

వాని శిరంబుఁ ద్రెవ్వనేసె. అంత వానిశిర మమృతస్పర్శంబున భయంకరా రావముం జేయుచు నాకసంబున కెగసె. మొండెము భూప్రదేశమదురు నట్లు క్రిందఁబడెను. ఆవైరంబు సాధించుటకుఁగా నిప్పటికిని రాహువు సూర్యచంద్రులను గ్రహణకాలములయందు బాధించుచుండును. అంత నారాయణుండు తనకపటంపువనితారూపమును మాని శూరుండై దానవులమీఁది కుఱికి వారిని నానావిధాయుధప్రయోగములఁ గొట్టుచు నొప్పింపసాగెను. అసురులును నీమాయయంతయును సురలమోసంపు టుపాయంబు లని యెఱింగి నానావిధాయుధపరిగ్రహణంబు సేసి లవణ సముద్రతీరంబు యుద్ధభూమిగాఁ గొని మల్లచఱచి యుద్ధోన్ముఖులై నానావిధశంఖభేరీకాహళాదివివిధతూర్యధ్వానంబులనుజేసి భూమ్యా కాశమధ్యప్రదేశమును నలుదెసలును బీఁటలువాఱఁ జేసిరి. అప్పు డింద్రాదిదేవతలు తమకు భగవత్స్వరూపులే యగు నరనారాయణులు తోడ్పడఁగా యుద్ధమునకుఁ బ్రతిఘటించి రాక్షసులను గొట్టసాగిరి. దేవ దానవసైన్యంబులుచెలరేఁగిపరస్పరదూషణంబులను, బరస్పరవివిధాయుధ ప్రయోగంబులను, నానావిధాస్త్రలాఘవముల నొండొరుల్దాఁకు జూఫుట లను, బరస్పరవిదారణంబుల కొకరినొకరు పురికొల్పుటలునుగాఁ గ్రింపఁ బడిన కబంధంబులును, బగిలినఫాలంబులును,చింధరవంధరలైన వెన్నెముక లును, విఱిగిన వ్రేళ్లును, డొల్లిన డొక్కలును, గడతేఱినకాళ్లును, జర్జిత జానుజంఘలును, మొక్కపోయిన ముక్కులును, కూలిన గ్రుడ్లులును గలిగి యాయుద్ధమునందు నరనారాయణులరూపముతో నున్నభగ వంతుఁ డొనర్చినయుద్ధము నే మని వర్ణింపఁగలము? నరుని మహా ధనుస్సునుండి పుంఖానుపుంఖములుగాఁ గురియుచుండుశరసహస్రముల చేతను ఘోరాయుధంబైన నారాయణుని చక్రప్రహారంబులచేతను ఘోరాకారులైన రక్కసు లగ్నియందుఁబడు శలభంబులువోలె మ్రగ్గిరి. యమునివచ్చుచున్న కైవడిఁ నగు వారినివ్య తేజస్సునకు దానవులుభీతిల్లిగుండె లవిసి చచ్చిరి. ఈవిధముగ దానవులను దేవతలు భగవంతునిసాయమున నోడించి యయ్యమృతమును గ్రోలి యమృతకలశమును నాకలోకమునకుం గొనిపోయిరి. మంథరనగమును బూజించి యథాస్థానమునకుం జేర్చిరి.

హతశేషులైన యసురులు నారాయణునిచక్రమునకు భీతిల్లి లవణసముద్రముం జొచ్చిరి. ఇవ్విధంబుగ దేవాసురయుద్ధం బమృతహరణార్థమై తొల్లి ప్రవర్తిల్లఁగా దేవతలు గెలిచిరి. అసురు లోడి రని క్షీరసాగరమథనప్రకారం బంతయును శౌనకునకు నుగ్రశ్రవసుండు నిరూపించి వెండియు నిట్లనియె.

సముద్రతీరంబునం గద్రూవినతలు పాలకడలియం దుత్పన్నమైన యుచ్చైశ్శ్రవంబును జూచుట

అంతట నొక్కనాఁడు కద్రూవినత లిరువురును విలాసార్థంబుగఁ, బాలకడలితీరంబున కేఁగి క్రుమ్మరుచుండువా రచ్చోట విహరించుచు, సముద్రమథనకాలంబున నాకడలియం దుండి యుద్భవమైనదియు, నచ్చునఁ బోసిన బ్రహ్మతేజమో యనఁ బరగునదియు, నీశ్వరునిజడలయం దుండు మిన్నేటియిసుకయొక్క మనోజ్ఞత గలదియు నైన యుచ్చైశ్శ్రవం బను దేవతలయశ్వరాజమును గనుంగొనిరి. అప్పు డద్దానిం జూచి వినత శరీరమునం దెచ్చటను నొక్కనల్లనిమచ్చ యైన లేక యిట్టి ధవళంబైన శరీరముతో నుండు నశ్వం బెందేని గలదే యనఁగా దానిమాటలం గైకొనక కద్రువ "నీకు దృష్టి తప్పినట్లున్నది. దానివాలంబు నల్లనై యున్నది" యనెను. అంత వినత దానియంగం బంతయుఁ గలయం బరికించి, 'కాదే యక్కా! శరీరమున నేతావునను నల్లన లేదు. నీవు విలాసమునకు నాడినమాటయా యేమి? లేక, యథార్థముగఁ జెప్పితివో? అదియునుంగాక నీకన్నులకట్లు గానన య్యెనో!' యని యడుగ, గద్రువ ముసిముసినగవులునగుచు 'నదియేటి మాట? అల్లదిగో నలుపు గోచరం బగుచున్నయది. తెరలం బలుకవలసిన దేల?' యనిపలుక విని వినత మఱల నాయశ్వరాజంబును దెలియం జూచి, "నీలిమ యెంతమాత్ర మీయశ్వంబునఁ గానరాదు." అనెను. అంతఁ గద్రువ "వృథోక్తులఁ బ్రయోజనం బేమి? పందెము నీవు చెప్పినట్లంతటఁ దెలు పుండి నీలిమ లేనిచో నేను నీకు దాసి నగుదు. కాదేని యోవినతా! నీవు నాకు దాసురాలి నగు" మనెను. అట్లు కద్రువ పందెము చఱచఁగా సహజవినమ్రస్వభావ యగువినత తనపుత్రు శాపకారణంబున నుద్రేక మడరఁ దెంపు సేసి యత్తెఱంగున కియ్యకొనియె.

వారిరువురును బంచమహాభూతంబులు సాక్షులుగా నియమించి కొనిపన్నిదంబు చేసిరి. అంతఁ గద్రువ సతిచర్యకుఁ గాలంబయ్యె. మఱల వచ్చి యశ్వరాజంబు సంగతి నాలోచింత మని నెపంబువెట్టి యప్పటికిఁ జూపఁదప్పించె.పదఁపడి వారిరువురును మగిడి యాశ్రమంబున కరుదెంచిరి. అంతటఁ గద్రువ చెడ్డతలంపుతోఁ గొడుకులగు నాగుల నెల్లవారిని రావించి, కన్నీరు గాఱుచుండ వారితో నిట్లనియె."నాయనుంగుబిడ్డలారా! నేనును వినతయును విలాసార్థంబుగఁ గడలితీరంబున కరిగి యచ్చోట నీలిమయెంతమాత్రము లేక యచ్చంపుఁదెల్లందనముతో నుండు నశ్వరాజంబుఁ గంటిమి. అప్పుడు వినత యాయశ్వంబు కేవలధవళంబ యనెను. నే నొడ్డారమునకు నల్లఁదనము వెనుకవైపున నున్న దంటిని. అంత మా యిరువురకును వాదయ్యెను. వాదంబునకు ఫలితముగ దానిమాట నిజమైనచో నేను దానికి దాసి నగునట్లును నామాట యథార్థంబైన నయ్యది నాకు దాసి యగునట్లును బన్నిదము చేసి వచ్చితిమి. నాపందెము గెలుచునట్లు మీ రెవ్వరైనం బూసుకొని దానితోఁక నల్లగానుండఁదోఁపఁజేయుఁడు."అనిపలుక వాసుకి ప్రభృతు లగు నాగంబు లధర్మమునకు వెఱచి "అమ్మా! నీవు చూచిన విధమున దానియందు నలుపు లే దని తెలియుచున్నది. కావున మేలొనఁ గూడనేరదు. మఱియును మాకు వినతయుఁ దల్లితో సమానురాలు. పక్షపాతబుద్ధితో నా దేవిని సైతము మేము చూడఁదగునే? ఇట్టిచేఁతలకు మమ్ముం బురికొల్పుదే? ఎట్లైనను, బాపమున కెట్లొడిగట్టుదుము?" అని చెప్పఁగాఁ గద్రువ వారితో నెవ్విధమునైన నా తలంచినకార్యంబును మీ రొనర్పవలయు ననఁగా నాగులు మేము పరదేశములకైనం బోయి జీవింతుము కాని, యోతల్లీ! నీ యిప్పని చేయఁజాల మనిరి. అట్టియెడం గొందఱు తల్లిం దొరఁగి యెక్కడికేనిఁ జనిరి. అట్లు పోయిననాగకుమారులయెడఁ దల్లి కనలి నెనరులేక నిష్ఠురముగా నిట్లని శాపం బిచ్చె. ఇఁకమీఁదఁ జంద్రవంశమునఁ బుట్టుపాండురాజుదేవి యగుకుంతిగర్భమందు ధనంజయాదినామములతో వెలయు వానికుమారుని మనుమఁడు జనమేజయుం డనునృపా

లుండు ధర్మముతో భూపరిపాలనంబుఁ జేయుచుండఁగా నామహానీయుండు సర్పయాగ మను నధ్వరమును గుపితాత్ముఁడై పితృప్రీతికై చేయును. ఆయాగాగ్నియందు మీ రెల్లరు మంత్రాహూతులై వచ్చి పడియుదురు." అనెను. ఈశాపంబును దక్కటిభుజంగములు విని తల్లి యొద్దకేఁగి భీతులై, అమ్మా! మేము వోయి యాయశ్వరాజంబు వాలముంబొదివి నల్లనై తోఁచునట్లు చేసెద మనివెంటనే యుచ్చైశ్శ్రవముయొక్క తోఁక నొక్కనల్లని పాము మ్రింగి దానితోఁకను నలుపుగాఁ దోఁపించె.

కద్రువ తనపుత్రుల కిచ్చినశాపమును సురలచే బ్రహ్మ విని యిట్లనియె. ఈక్రూరంపుఁ బురువు లగునాగులు తమవిషవేగంబున లోకములకెల్ల మహాపకారంబుఁ గావించుచున్నారు. వీరికిఁ గద్రువ యొసంగిన శాపం బుచితంబ. పరద్రోహచింతనంబున నుండువార లెవ్వరికైన నిట్లే ప్రాణాంతకంబైన శిక్షను దైవ మేర్పాటుఁ గావించు"నని కద్రువను గొనియాడి శాపంబును బితామహుం డామోదించెను. మఱియు నీకద్రువ శాపంబునం జేసి యాదేవిభర్త యగు కశ్యపుం డేమి సేయునో యని తలంచి యాబుషివర్యుం బిలిచి బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియె. కశ్యపా! కద్రువ నీపుత్రుల కొసఁగిన శాపంబునకు మనంబునఁ బుత్రస్నేహంబుం జేసి కలఁత నొందకుము. నాగులు లోకద్రోహులు. వా రీశాపముచే మడియుట కర్హులు. మఱియు జనమేజయనృపాలుండు గావించు సర్పయాగమునందు నాగులకు వినాశంబు పూర్వమే నిర్ణీతమైయున్నది. అని చెప్పి విషహరంబగు విద్య నాతని కుపదేశంబు గావించి యతనివంతఁదీర్చి ప్రసన్నుం జేసి బ్రహ్మ నిజలోకమున కరిగెను.

అంత నారాత్రి గడచి ప్రభాతం బగుటయు నాకద్రూ వినతలు తమతమయాడినమాటలయాథార్థ్యం బొండొరులకుఁ దెలియఁజేయు తలంపులం గొని పన్నిదంబు గెలుచునుత్సుకమంబునఁ, గరువలిచే నెగురఁగొట్టంబడుచు నున్నతంబులైనకరుళ్లు గలదియు, నలలవేగంబున మహాస్వనంబుతో సంక్షోభ్యమానమై యుండునదియుఁ, దిమింగిలాదిమహామత్స్యములకును గొప్పమకరములకును నెలవై యుండునదియుఁ, బాతాళ

వాసు లగు రక్కసులకు నిలయమైనదియు, భయమును గలిగించు మహాసత్త్వముల కిక్కయైనదియు, నమర్త్యులగు దేవతల కాహారమై శుభప్రదమై, దివ్యమైనయమృతమున కునికిపట్టైనదియు, నప్రమేయమును నచింత్యమును విస్తృతమును నగుచుఁ బవిత్రోదకములతో నొప్పారుచున్నదియు, నానానదీప్రవాహసమ్మిళితమైనదియు, నెల్లప్పుడు చలుగని యుదకములతో నగాధంబై నదియు నగుపారావారంబును జేరిరి. అంతకు మున్నుగానే, కద్రువభయంబునంగర్కోటకంబనునల్లత్రాచుపాముచ్చైశ్శ్రవంబువాలమును మ్రింగి నల్లగఁ దోఁచునట్లు చేయఁగా వినత దానిం జూచి, విషణ్ణహృదయయై కద్రువ గెలిచె నని దిగఁబాఱినమనంబుతోఁ బన్నిదంబు మేరకు దాస్యమున కియ్యకొనెను. కాని కద్రువకు దాసురాలు కావలసివచ్చె నే యని ఖిన్న చేతస్కురా లయ్యెను. ఇట్లధర్మంబునఁ గద్రువ పరమసాధ్వియగు వినతను మోసముచేఁ దనకు దాసిగాఁ జేసికొని వరవుడంపుఁబనులకు నియోగించుచుండె.

గరుత్మంతుఁడు జన్మించుట

ఇట్లుండ వినత రెండవయండంబు సకాలంబు కాఁగా నవిసెను. దాని నుండి సమస్తదిక్కులను స్వప్రభలచే వెల్గించుచుఁ గామరూపుఁడును, గామగమనుండును,వీర్యవంతుండును, మహాబలపరాక్రముండును, మెఱుపుఁదీఁగవంటి పచ్చనికనుఁదోయి గలవాఁడును, నతిభయంకర రూపుఁడును, నగ్నిరాశివోలెఁ బ్రకాశించుచున్నవాఁడును, మహాకాయుఁడును నగు పక్షీంద్రుండై నగరుత్మంతుఁడు రెండవయగ్నిహోత్రునివలెఁ బ్రకాశించుచునాకసంబున కెగిరెను.అట్టిఘోరాకారుండును, ఘోరకంఠధ్వని గలవాఁడును, నపరాగ్నిహోత్రుఁడు నాఁబరగు గరుత్మంతుని నిర్జరులు వీతిహోత్రుంగాఁ దలంచి, యగ్ని నుపాసించుచు నిట్లనిరి. "ఓయగ్నిహోత్రుఁడా! మున్నెన్నఁడైన నీ విట్లు మాకుఁ గీడుసేయఁ బూనియున్నాఁడవే? ఇపు డేల నీ విట్లు ప్రజ్వరిల్లి విజృంభించుచున్నవాఁడవు? ఇవె నీజ్వాలలు మమ్ముఁ జుట్టుకొని వచ్చుచున్నవి. ఉపశమిల్లి నీప్రతాపము నడంపుము." అని ఇట్లు దేవతలు వీతిహోత్రుం బ్రార్థింప నాయగ్నిదేవుండు వారల

కి ట్లనియె. "దేవతలారా! ఈవెలుంగుచున్న మహాపురుషుండు వినతా నందనుం డగు గరుత్మంతుఁడు గాని, నేను గాను. ఇతండు కాంతియందు నాకు సమానుండు. మిగుల బలవంతుఁడు. కశ్యపసూనుం డగు నీమహా నీయుండు సదా దేవతలకుఁ బ్రియంబును, దేవారాతుల కప్రియం బును నాచరింప బ్రహ్మచే సృష్టింపఁబడియె. మిక్కిలి కాంతియుతుండైన యీమహానీయుం గాంచి మీరు భ్రమఁజెందితిరి. ఈసందర్భమున మీరు భీతిఁ జెందవల" దనఁగా సురలాతేజోమూర్తిని గరుడుం గా నెఱింగి వానికి దూరంబుగ నిలిచి యమ్మహనీయు నిట్లు స్తుతించిరి. "ఓమహాత్మా! నీవు మహర్షివి, పతగేశ్వరుండవు, సకలమంత్రస్వరూపుఁడవు, ప్రజాపతి యగు పరమేష్ఠివి, నీవే యింద్రుండవు, నీవే జగత్పతివి, నీవే సమస్తవేద ములు, నీవే యగ్నివి, నీవే వాయువవు. నీవే ధాతవు, విధాతవు, లోక రక్షకుండును, విశ్వవ్యాపకుండును నగు విష్ణుండవు. నీస్వయంప్రకాశత్వ ముచే రెండవసూర్యునివోలె జగంబులను గాంతిమంతంబుగఁ జేయు చున్నాఁడవు. ప్రళయాగ్నింబోలె నెల్లలోకంబుల దహింప నుద్యుక్తుండ వైతివి. ఈచరాచరము లగు సర్వభూతములలో నీ వుత్తముండవు. పక్షీంద్రుండ వగు నిన్ను దేవతల మగు మేము సకలలోకహితార్థంబు శరణనుచున్నాము. నీగతికి భీతిల్లి యాకసమునఁ దిరుగాడు సర్వజంతువు లును దొలంగి పాఱుచున్నవి. పిడుగువంటి నీమహాధ్వని మాగుండెల నవియించుచున్నవి. కృపాళుండవై యీయుగ్రరూపము నుపసంహరించి శాంతింబొందుము. మమ్ము దీనుల ననుగ్రహింపుము. సురల మగు మమ్ము రక్షింపుము. రక్షింపుము." అని ప్రార్థించిరి. ఆ దేవతల మొఱల నాలైన తేజముం డాలించి భయంకరంబైన తనరూపునకు దేవతలే భీతిల్లి రని తలంచి యాఘోరరూపంబును దివ్యతేజంబును నుపసంహరించి కశ్యపాశ్రమ మున నున్న తనపూర్వజుపాలికి నరిగి తేజోరాశి యగు వానిని తనవీ పెక్కించికొని వినతపాలి కరిగియచ్చోటనుండి పారావారం బావలిగట్టుం జేరి పూర్వదిక్కునందు జగంబులఁగాల్ప యత్నించుచున్న సూర్యున కడ్డంబుగాఁ దనయన్న యగు నాయరుణుని నిల్పి పదంపడి నిజనివాసమున నున్నతల్లియొద్ద కేతెంచి తెలిపెను. అది విని శౌనకుండు సూర్యుం డేల

జగంబులఁ గాల్పందొడంగె. ఈవృత్తాంతమంతయు విస్తరించి చెప్పవే యనిసూతనందనుం డగునుగ్రశ్రవసు నడుగఁగా నాతం డమ్మునికిట్లనియె.

సూర్యున కనూరుండు సారథి యగుట

ఈవృత్తాంతంబును రురుండు తండ్రి యగుప్రమతి నడుగఁగా నాతండుసుతున కిట్లు వివరించె. దానిని మీకు విన్నవించెద. తొల్లి యమృతవిభాగసమయమున రాహువు దేవతలం గలిసి యమృతంబు గొనఁగా నయ్యది సూర్యచంద్రు లెఱింగి నారాయణునకుఁ గనుసన్నం జేయ భగవంతుండు చక్రము ప్రయోగించి రాహువు కంఠంబుఁ దెగవ్రేసె. కాని యయ్యది యమృతస్పర్శనంబున సప్రాణంబై యుండి నాటంగోలె సూర్యుని బాధించుచుండె. అంత నావేయికిరణంబులవాఁడు తాను లోకములకును నిర్జరులకును హితం బాచరించుచున్నను దన్ను రాహువు బాధించుచుండ నెల్లరును వారింపక దీనిం జూచుచున్నవా రని యలిగి యొక్కనాఁ డస్తాద్రిం జేరి, యారేయి మధ్యకాలమునఁ దటాలున నుండి వెలుంగుచునుండె. అంత నద్దాని మునులు గని, యేలొకో నడిరేయి భానుం డిట్లు వెలుఁగుచున్నవాఁ డని భీతిల్లి యందఱును వేల్పులపాలి కరిగి యీవైపరీత్యమును జెప్పఁగా వేల్పులు చేయునది గానక యమ్మునులం దోడ్కొని బ్రహ్మపాలి కరిగిరి. అప్పుడు వారెల్లరు నేకీభవించి భానుం డీపగిదిఁ బ్రజ్వరిల్లుట జగన్నాశహేతుభూతంబై తోఁచెడి నని 'పితామహునితోఁ జెప్పఁగా నాపరమేష్ఠి భానునకు రాహువపకారము నేయుచుండ దానికిఁ బ్రతీకార మెవరును దలంపకున్నా రని భానుం డలిగి యిట్లు ప్రజ్వరిల్లుచున్నాఁ డనిచెప్పి యిందులకుఁ బ్రతీకారముగా గశ్యపసూనుం డరుణుం డనువాఁడుసూర్యునకు సారథి యయ్యెనేని సూర్యరథంబున సూర్యునకు ముందుగాఁ గూర్చుండి రాహువున కడ్డపడఁగలఁడు. అంత రాహువు సూర్యుని బాధింపలేఁడు. అనూరునివలన సూర్యుండు రాహువుబాధనుండి తప్పించుకొనఁగలఁడు. దానం జేసి లోకంబులకుఁ గీడు సెందదు. అని చెప్పి యరుణుని సూర్యునకు సారథ్యంబు సేయ నాజ్ఞాపించె. అరుణుండు పూర్వకాయముమాత్రము విధిప్రేరణచేఁ గలిగియుండుటచే వాఁ డూరువులు లేక కశ్యపాశ్రమమం దింతకాల మున్నవాఁడు. కావున వాఁ డచ్చోటునుండి కదల లేకుండెను.

ఇప్పుడు వానికి దమ్ముండును, మహాబలుండును, దీప్తిమంతుండును, గొప్పకాయము గలవాఁడును నగు గరుడుఁ డుద్భవిల్లుడు నన్న యగు ననూరుని మోచికొనిపోయి తూర్పున భానుం డున్నస్థలమున డించి వచ్చె నని రురునకుఁ బ్రమతి సూర్యకోపకారణంబును సన్మహాసీయు నకు వైనతేయుం డగునరుణుండు సారథియైనవిధంబును జెప్పఁగా దా నెఱింగినయవ్విధము నంతయు సూతుండు శౌనకునకుఁ జెప్పి వెండియు ని ట్లనియె.

ఇవ్విధమున గరుడుండు తనయన్న యగు ననూరుని భానుని నొద్ద జేర్చి పిదపఁ దల్లియొద్ద కేతెంచి తల్లి కద్రువశంబున ననుభవించుచున్న దాస్యమునకుఁ దాను దోడ్పడుచుండ నొక్కనాఁడు కద్రువ వినతం బిలిచి యిట్లనియె. వినతా! సముద్రమధ్యంబున రమణీయంబై, నానావిధ మలతాసంశోభితం బైననాగాలయం బున్నది. అచ్చోటికి నన్ను నాగ కుమారులను మోచికొని పొమ్మనెను.అంత వినతయు "సహశ్యమనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్" అన్నట్లు నేమియు మాఱాడనేరక కద్రు వను దా మోచికొని దానికుమారులయిన నాగులను గరుడుని మోవం బనిచి వియత్తలంబునఁ బోనుద్యుక్తురా లయ్యెను. అప్పుడు గరుడుండు తల్లివచనంబున నాగుల నెత్తికొని సూర్యున కెదురుగా నాక సంబున నిండెత్తుగఁ బఱచుచుండఁగాఁ బాములు సూర్యునికిరణముల వేఁడికి సహింపలేక మూర్ఛిల్లిరి. అంతఁ గద్రువ తనసంతానముపడు పరి తాపముం జూచి వారికి శ్రమమువాయ మహేంద్రుని వర్ణించుచున్నట్లు ప్రార్థనాపూర్వకముగ నిట్లని స్తుతించె. "ఓ మహేంద్రుఁడా! నీవ స్వర్గ స్యాధికారివి. సర్వాయుధములలో శ్రేష్ఠమైన వజ్రమును బాణి యందు ధరించుటంజేసి నీవు వజ్రపాణి వనఁబడెదవు. సర్వలోకములకు సృష్టికర్తవు నీవ. సర్వలోకములను లయముచేయువాఁడ వీవ. నీవ విష్ణువవు. నీవ దేవాదిదేవుఁడవు. సర్వప్రపంచమునకు నీవ పరాయ ణుండవు. నీవ యమృతస్వరూపుఁ డగుసోముఁడవు. నీవ కాలస్వరూపివి. రేపవలతోను మాసర్తువులతోను గూడినసవత్సరంబ వీవ.. సర్వదేవాత్మ కుండ వీవ. సకలపదార్థస్వరూపుండవు నీవ. యాగంబులయందు బుత్విక్కులు నిన్నుద్దేశించి యగ్నియందు హవిస్సు వైవఁగా నగ్ని

ముఖంబున నాపురోడాశంబును గొని సంతృప్తుండ వై యాజకుల మనోరథంబులఁ దీర్చువాఁడ వీవ. గిరినదీజనపదములతోఁ గూడిన యీధరాతలంబున నున్నవారిలో నీ వుత్తముండవు. వియత్తలంబున సహస్రకిరణములతోఁ దనయుదయంబునం జేసి ప్రపంచాంధకారంబును నావలికి నెట్టుచున్న తేజోమూర్తియగు సూర్యునికన్న నీవ యధికుం డవు. తిమితిమింగిలాది మహామత్స్యములతోను మహామకరంబులతోను నున్నతమైన యలలతోను సదా ఘోషించుసముద్రునకంటె నీవ శ్రేష్ఠుం డవు. వీని నెల్లను బ్రవర్తింపఁజేయువాఁడ వీవ. నీవు మహాయశశ్శాలు రచే నెల్లప్పుడును బూజింపఁబడువాఁడవు. మహామేధావులగు ఋషి శ్రేష్ఠులు నిన్ను సంతోషింపఁజేయువారై యాగముల నొనరించి సోమ పానము గావింతురు. వషట్కారములతో నప్పుడు నిన్నాహ్వానించి జేసి నీ కగ్నియందు వ్రేల్చిన పురోడాశము నొసంగి తృప్తిపఱచి నిన్ను సకల లోకములకు మేలుఁ గావింపఁగోరుదురు. నిన్ను విప్రులు సదా వేద వేదాంగమంత్రములం బాడి యానందింపఁజేయుటకొఱకు యజ్ఞములం గావింతురు.” అని మేఘవాహనుం డైనమహేంద్రుని కద్రువ నుతింపఁగా బలాహకుండు సంతసించి కద్రువ సంతానముపైఁ గరుణించి మేఘములను వర్షించున ట్లాజ్ఞాపించెను. అంతఁ బర్జన్యుండు సూర్యచంద్రకిరణంబుల ప్రసార మొకింత యేని లోకంబునఁ గానరాకుండ నాకసంబునఁ దన విస్తారమగు నల్లనిశరీరంబుతో నావరించి భయంకరంబుగ నుఱిమి యంధ కారమును క్షణ క్షణ ప్రసారమున మిఱుమిట్లు గొల్పు మెఱుములతో నవియించుచు, సంతతధారాపాతంబున లోకమున నెటు చూచినను నీరా మనిం జేసి, కద్రువసంతానంబులకుఁ దాపోపశమనంబుచేయఁగాఁ గద్రువ మిక్కిలి యానందించె. ఇవ్విధమునఁ గద్రువను వినతయు, నాగకుమారు లను గరుడుండును, మేఘముచే నావరింపఁబడి ప్రబలాంధకారమయం బైన వియత్తలంబున మోచికొనిపోవుచుండ నానాపక్షుల కలకల ధ్వనులతోఁ గూడి చిత్రవిచిత్రము లైనరంగులతో నేపుమీఱి నేత్రా నందము గలిగించుచుండు పలుతెఱంగు లైన వృక్షసమూహములతో నుండునదియు, కమలములయందలి తేనెను సంతతము పానముచేయుటచే మదించినమధుపములఝంకారరవంబులచే నొప్పి నిర్మలమధురశీతోద

కంబులతో నుండు కొలంకులు గలదియు, నున్నతసౌధరాజంబులతోఁ జెన్ను మీఱి, యాప్రదేశంబులవాసంబుల నేర్పఱచుకొనినవారిపైఁబూల వాన గురియువిధంబునఁ బుష్పముల రాల్చుచు నప్పటప్పటికిఁ గొత్త నెత్తావులం దెచ్చు చల్లనిపిల్ల తెమ్మెరల మెల్ల మెల్లని సంచారంబున కునికిపట్టై నాగ గంధర్వ కిన్నర కింపురుషాంగనలకు విహారస్థానంబై, నిడుపులైన పూలదండలంబోలెఁ దీరంబుల నప్పు డప్పు డతిమనోహరంబుగ నొరయుచున్న కడలియలలతో రమ్యంబైనయదియును, సర్వమానవ మానసోల్లాసకరమైనదియును, దేవశిల్పి యగు విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడినదియును మహార్ణవమధ్యంబున నుండునదియు నగు నాగాలయముం జేరిరి. అచ్చోటఁ గద్రువ తన సంతానముతోఁ గొన్నినాళ్లు యథేష్టముగ సంచరించి గరుడుం జూచి మమ్మిట్టిరమ్యంబైన యేదేని మఱియొకద్వీపంబునకుఁ గొనిపొమ్మని చెప్పఁగా గరుడుండు తల్లితో "అమ్మా! వీరిమాటలను మన మేల యిట్లు వినయవిధేయులమై చేయుచుండవలయును. దీని కొక్క కాలమునకు నైన నంతముకానరాదే" యనఁగా, వినత మహాతేజస్వియు, బలపరాక్రమశాలియు నైన కుమారుఁడగు గరుడునితో నిట్లనెను. "కుమారా! నేను విధిప్రేరణంబునను గద్రువ మోసంపుఁగృత్యంబునను సవతాలికి దాసురాలనైతి. కావున నీయూడిగ మవశ్యము మనకుఁ గర్తవ్యమైనది." యనఁగా గరుడుండు విన్నవోయినమనస్సుతోను జెన్ను దఱిగిన ముఖకాంతితోను గొంతయాలోచించి కద్రువను నాగకుమారులం జూచి యిట్లనెను. "అయ్యలారా! మే మెద్దాని నాచరించినచో మీరు మమ్మీదాస్యమునుండి వదలెదరు?" అనఁగా దానికి నాగులిట్లనిరి. "గరుఁడా! నీవును నీతల్లియు మాకుఁ జేయవలసిన వఱవడంపుఁ బనులబాధ్యతను దొలఁగించుకొనుట కిష్ట మేని నీవు నాకంబున కరిగి యచ్చోట నుండు నమృతమును మాకుఁ దెచ్చియిమ్ము." అనఁగా గరుడుండు వల్లె యని తల్లియైన వినతను సమీపించి "అమ్మా! నాగుల కమృతంబుఁ దెచ్చి యిచ్చి నీదాస్యవిమోచనమును జేయించుకొనునట్లొడంబడితి. నే నిప్పుడ దివంబున కెగురవలయు, నాకుఁ దగిన యాహారంబుఁ జెప్పుము" అనఁగా వినత బలాఢ్యుఁడైన పుత్రున కిట్లనియె.

గరుడుం డమృతమును దెచ్చుటకుఁ దల్లి యనుమతిఁగొనుట

"పుత్రా! సాగరమధ్యంబున బోయపల్లె యొండు గలదు. అందు బోయలు వేయిమంది గలరు. ఒక్కపెట్టున వారినందఱను దినుము. వారలలో విప్రుం డెవండైన నుండెనేని ప్రమాదంబున నైన వానిం భక్షింపకుము. విప్రుని తేజస్సు సూర్యాగ్ని తేజస్సులకంటె మిక్కుటంబు. వాఁ డలిగెనేని వానికోపాగ్ని నీకు హానిఁ జేయు. విప్రుండు లోకములో నుండు సర్వభూతములకుఁ బూజనీయుండు. కావున నెవ్విధము నను వాఁడు చంపఁదగనివాఁడు. కావున సర్వకాలావస్థలయందును విప్రజాతి కెగ్గు సేయక వర్తించితివేని నీకు శుభంబు లొనఁగూడును" అని చెప్పఁగా గరుడుండు తల్లి కిట్లనియె. "అమ్మా! నిషాదులం గలిసి యుండు విప్రుని నే నెట్లు గుర్తింతు." ననఁగా వానికి వినత యిట్లనియె. "వత్సా! నీ వెవ్వని మ్రింగఁగా వాఁడు నీకంఠబిలముఁ జొరక జీర్ణము కాక, గొంతును దహించుచుండునో వాఁడు బ్రాహ్మణుఁ డని గుర్తింపుము" అని చెప్పి యమృతహరణార్థము పుత్రునిఁ బోవ ననుమతించి వాని నిట్లు దీవించెను.

"ప్రీతా పరమదుఃఖార్తా నాగైర్విప్రకృతా సతీ,
పక్షౌ తే మారుతః పాతు చంద్రసూర్యౌ చ పృష్ఠతః.
శిరశ్చ పాతు వహ్నిస్తే వసవః సర్వత స్తనుమ్,
అహం చ తే సదాపుత్ర శాంతి స్వస్తిపరాయణా.
ఇహాసీనా భవిష్యామి స్వస్తికార్యే రతా సదా,
అరిష్టం వ్రజ పంథానం పుత్ర కార్యార్థసిద్ధయే."

నాగులు గావించుచున్న మహాపకారముచే దుఃఖించినమనస్సు గల వినత తనపుత్రుండు దాస్యవిమోచనార్థ మమృతమును వారికిఁ దెచ్చి యిచ్చెద ననఁగా సంతసించి "తండ్రీ! నీవు కార్యార్థివైపోవు చోటను బోవుచుండునపుడును నీ ఱెక్కలను వాయుభట్టారకుండును, నీవీఁపును సూర్యచంద్రులును, శిరస్సు నగ్నిదేవుండును, సర్వావయవముల నష్టవసువులును రక్షింతురు గాక! నే నిచ్చోటనుండి నీ కభ్యుదయ మొదఁగూడునట్లును, నీవు మార్గమున సుఖివై కార్యసాధనము

గావించికొని వచ్చునట్లును యత్నించెద." అని చెప్పఁగా గరుడుండు వియత్తలంబున కెగసి వాయువేగంబున నిషాదాలయంబుఁ జొచ్చి మిక్కిలి గొప్పదైన తననోరుం దెఱచి వారి నొక్కపెట్టున మ్రింగుచుండె. అప్పు డొకవిప్రుండు వానికంఠబిలంబునం జేరి లోనికిఁ జొరక దానిని దహింపుచుండుటఁ దెలిసి గరుడుం డాతఁడు విప్రుఁడు గానోపు నని యెఱింగి, 'భూసురవర్యా! మహాపాతకం బగు బ్రాహ్మణవధ నేఁజేయ లేను. నీవు నాదేహమునఁ జచ్చి నాకామహాపాతకంబు నొడిగట్టకుము. ఎటు లైనను వెలువడి ర' మ్మనఁగా నావిప్రుండు 'నాకు నిషాది యొక్కతె భార్యయు నున్నది. దాని విడిచి నే నొక్కండ రాలే' ననఁగా గరుడుండు భూసురునితో నానిషాదిని సైతము వెడల నంగీకరించెను. ఆవిప్రుం డంత నిషాదితో గుహావంటి నోటివెలుపలికి వచ్చి యథేచ్ఛగా సంచరించె. పిదప వినతాపుత్త్రుం డొక చోటఁ దపంబు గావించుచుండు తండ్రి యగుకశ్యపుపాలి కేఁగి తన్నెఱుకపఱచి 'తల్లిదాస్యమును వొలఁగించుట కమృతమును దెచ్చుటకై నాకంబునకుఁ బోనున్నవాఁడ. సముద్రమధ్యమున నున్నవేయిమంది నిషాదులఁ గబళించి యాఁకలియుడుపుకొనుటకు యత్నించితి. కాని, నాయాఁకలి యంతటితోఁ దనియదయ్యె. అమృతమును దేఁబోవు నాకు నిండుగ జవసత్త్వముల నొసంగునాహార మెద్దియేని యనుగ్రహింపు' మని వినయపూర్వకముగఁ జెప్పుకొనఁగాఁ గశ్యపుండు ప్రతాపశాలియైన పుత్త్రపూన్కికి మెచ్చి వాని కిట్లనియె.

పూర్వంబున నిరువురన్నదమ్ము లేకీభవించి కాపురంబుఁ జేయుచుండిరి. వారిలోఁ దమ్ముండు సుప్రతీకుం డనువాఁ డన్నవిభావసుతోఁ దనకుటుంబభాగమును బంచియి మ్మని పలుమాఱు లడుగుచుండ సుప్రతీకున కలిగి యన్న యిట్లనియె. విభజించుకొనుట యుత్తమంబు గాదు. ఒక్కటిగా నైకమత్యముతో నున్నకుటుంబములోనివారికిఁ బరస్పరము స్పర్ధలు వెట్టి దుష్టుండు విభజించుకొనుట ధర్మ మందురు. విచారింప నయ్యది యయోగ్యంబు కావున విభాగంబు వల దని పలుతెఱంగులఁ జెప్పినను దమ్ముండు సుప్రతీకుం డన్నమాటవినక విభజన కొకే పట్టును బట్టుడు నన్న కుపితుండై తమ్ముని మూఢమైన యేనుఁగుజన్మ మెత్తు మని

శపింపఁగా దమ్ముం డన్నను దాఁబేలు కమ్మని ప్రతిశాపం బొసంగె. ఇట్లా యిరువు రన్యోన్య శాపములచే నొక్కండు మూఁడు యోజనంబులపొడవును పదియోజనంబుల వెడల్పును గలతాఁబేలుగను, వెఱవాఁ డాఱు యోజనంబులపొడవును పండ్రెండుయోజనంబులనిడివియుం గల గజముగను నై యొక కాననంపుసరోవరసమీపమునఁ బూర్వద్వేషంబున మూఢాత్ములై పెనంగుచుండువారు. నీ వాసరస్సునకుఁ జని వాని రెంటినిం బట్టికొని నీ కాహారముం జేసికొనుము. ఆయాహారమున నీవు బల్లిదుండవై యమృతహరణార్థము నాకంబున కేగుము. అచ్చోట నిర్జరులతో నీకు సమరం బైనను విజయంబు గల్గును. నీకు శుభప్రదమగు మంగళం బగునుగాక! యని గరుడుని వీడ్కొలిపెను.

గరుడుండు గజకచ్ఛపంబులం బట్టికొని కశ్యపునొద్ద కేఁగుట

అంత గరుడుండు పక్షవిక్షేపంబుఁ జేసి గజకచ్ఛపంబులు పోరాడుచుండుసరస్సును సమీపించి యా రెంటిని మెలఁకువతోఁ దనవాఁడిగొప్పనఖంబులం దిరికించికొని వియత్తలంబున కెగిరి మహావేగంబునఁ బోవువాఁ డలంబసతీర్థం బను ప్రదేశంబున వాని రెంటి నదిమిపట్టుకొని వానిం బెట్టికొని భక్షించుటకుఁ దగుస్థలంబును నెమకుచుండ నచ్చో నూఱుయోజనంబులు పొడవుగల యొకమఱ్ఱిచెట్టు గరుడుం జూచి దీర్ఘంబగు తన కొమ్మపై వాని నుంచుకొని భక్షింపు మని చెప్పఁగా గరుడుం డందుల కియ్యకొని యావృక్షశాఖలలో మిక్కిలి లావెక్కినదియు బహుదీర్ఘమైనదియు నగు నొక్కకొమ్మపై నాగజకచ్ఛపముల రెంటినిం బెట్టుట కుద్యమించి తనపాదముల నాకొమ్మపై నూఁదగా నమ్మహావిటపి దీర్ఘశాఖ పెళపెళ మనుధ్వనితో విఱిగెను. ఆకొమ్మ నాధారముగఁ గొని సూర్యకిరణము లాహారముగాఁ గొందఱు వాలఖిల్యఋషులు తపంబుఁ జేయుచుండిరి. అప్పు డాకొమ్మ క్రిందఁ బడినచో నమ్మునులు తమతపస్సునకు భంగము గలుగుటం జేసి తన్ను శపింతు రను వెఱపున గరుడుం డాశాఖను ముక్కునం గఱచి యెత్తి, కాలిగోళ్లయం దాగజకచ్ఛపంబుల రెంటిని చిక్కఁబట్టుకొని యాకసంబునఁ బోవుచు నాశాఖను దగుస్థలంబున విడుచుట కనువు లేక యాలోచించుచుండ నాకొమ్మయందు వ్రేలాడుచుండు మహర్షు లితరుల కసాధ్యం

నైనయింతకార్యము జేయఁగల గరుడుని మహాకార్యమున కాశ్చర్య పడి వానికిఁ బన్నగంబు లాహారం బగున ట్లనుగ్రహింప, నాతం డతిరయమున నాకొమ్మతోను, గజకచ్ఛపంబులతోను గంధమాదన పర్వతప్రాంతంబునఁ దపం బాచరించుచున్న తండ్రియగుకశ్యపుపాలి కేఁగి యావృత్తాంతం బంతయును నామహర్షికి విన్నవించె. అంతఁ గశ్యపుండు బల్లిదుండగు తనపుత్త్రుని భీమం బగు నాకారంబును వానిగోళ్ల నిఱికికొని యతిభారంబు లగుగజగచ్ఛపంబులను, ముక్కున నుండు మహావృక్ష విటపి శాఖయును నందు వ్రేలాడుచుండు వాలఖిల్యులం జూచి విస్మితహృదయుం డై "వీఁడు సురలకైనం జేయరానిభీమకార్యంబు నుద్దేశించి గండుమీఱి యున్నవాఁడు; వీని కసాధ్యం బెద్దియును లేదు కాని, వీఁ డీమహర్షులు తన్నేమి శపింతురో యని వెఱచి నాయొద్ద కేతెంచి కర్తవ్యమునకు వేచి యున్నవాఁ డని యూహించి వానితో నిట్లనియె. వత్సా! సాహసంబు వలదు. మనోవ్యథ నుడుగుము. వాలఖిల్యులు నిన్ననుగ్రహించు నట్లు వారిని నేను బ్రార్థించెద నని చెప్పి యామునులతో ని ట్లనియె. మహర్షివర్యులారా! ఈగరుడుం డొక్క మహాకార్యముం బూని దాన లోకహితమును జేయుటకు నిశ్చయించెను. కావున మీ రీశాఖను వదలి వేఱొకస్థలము నాశ్రయించి యంతరాయంబులు లేక మీతపంబుల నడుపుఁడు అనఁగా వారు కశ్యపుని ప్రార్థన మంగీకరించి యాకొమ్మను వదలి హిమవత్ప్రాంతముల కేఁగిరి. అంత గరుడుఁడు వారియాపదం దప్పించుకొని తండ్రితో నిట్లనియె. అయ్యా! ఈ కొమ్మను వదలుటకు మనుష్యసంచారము లేనిప్రదేశమును నిర్దేశింపుము. అని కోరఁగాఁ గశ్యపుం డచ్చోటికి లక్షయోజనముల దూరమున మనుష్యసంచారమే లేని యొకపర్వతమును జెప్పి యాకొండ మీఁద నాకొమ్మను వైచుట కుపాయంబు సెప్పెను. అంత నాపక్షీంద్రుండు విటపిశాఖ నచ్చోటికిఁ గొనిపోయి జాఱవదలి యం దొక్క యున్నతప్రదేశంబున గజగచ్ఛపంబుల నునిచి భక్షించి, తనివితీఱ నాకలిం దీర్చి బల్లిదుండై మింటి కెగిరి నాకలోకంబుమార్గంబుపట్టి పోవుచుండె. అప్పుడు దివంబున మబ్బులేని యాకాసంబున నుఱుములు ధ్వనించుటయు, కొఱవులు పడుటయు, వడగండ్లవానయు నెత్తుటివాన

యును గురియుటయుఁ, జెట్లలో నుండు పుష్పము లకారణంబున వాడు టయు, సాధ్యులు మరుత్తులు వసువులు మొదలగువారు పరస్పరముఁ గొట్టుకొనుటయు మున్నగు నుత్పాతంబులు గలిగెను. అయ్యవి మున్ను దేవాసురులయుద్ధమునకుఁ బూర్వ మొకమారు సంభవించెను. అప్పుడు మహేంద్రుం డాచార్యుండైన బృహస్పతిని దానికిఁ గారణం బడుగ నాసురగురుం డిట్లనియె. మహేంద్రా! వినుము; నీవు తొల్లి ప్రమాదం బున వాలఖిల్యుల కపకృతిఁ గావించియుంటివి. వారు వోయి తమతపో బలంబుచే నెల్లవారికంటె బల్లిదుండు ధైర్యశాలియు నగు నొకని విహం గమస్వరూపముతోఁ గశ్యపునకు వినతయందుఁ బుత్రుంగాఁ బుట్టున ట్లొనర్చిరి. వాఁడు గరుత్మంతుం డనుపేరఁ బరఁగువాఁడు. వాఁ డిచ్చోటి కమృతహరణార్థమై యేతెంచుచున్నవాఁడు. వాఁ డెవ్విధముననైన నాయమృతకలశమును గొనిపో వచ్చుచున్నవాఁ డనఁగా, నాపాకశాస నుం డమృతరక్షకులం బిలిచి 'గరుడుం డమృతకలశమును గొనిపోవచ్చు చున్నవాఁడు. మీరు సర్వాయుధసమేతులై వాని నమృత ముండుస్థల మును జేరనీయక జాగరూకులరయి మెలఁగవలయు' నని వారికి హెచ్చ రికచేసె నని సూతుండు శౌనకునకుం జెప్పఁగా నాసూతునితో శౌనకుం డి ట్లనియె.

'సూతనందనా! మా కిప్పు డొండొకసంశయము గలిగెను. గరు డుం డేకారణంబున నప్పటివారి నెల్ల మించిన బల్లిదుండై జనించె? వానికిఁ గామగమనంబు యథేచ్ఛాసంచారము నెట్లయ్యె? వాలఖిల్యుల కెవ్వి ధమున సురపతి యపకృతి నొనర్చించె? వా రేల తమతపోమహిమలను గరుడోత్పాదనమున కుపయోగించిరి?' అని యడుగ శౌనకునకు సూత సుతుం డి ట్లని వచించెను.

మీ రడిగిన యీవిషయము పురాతనము. శౌనకమహర్షీ! ఆవృ త్తాంతమును సంక్షేపముగ నుడివెదను. వినుము. పూర్వము కశ్యపుఁడు పుత్రకామేష్టి సేయుటకు యత్నించి తన్నిమిత్త మనేకదేవతలను ఋషు లను గంధర్వులను సాయపడుఁ డనఁగా నందఱును నట్లే చేసిరి. అప్పు డాయాగమున కింద్రుండును వాలఖిల్యులును వలసినన్నికట్టెలను దెచ్చి యిచ్చుట కొప్పుకొనిరి. ఇంద్రుండు బలవీర్యసంపన్నుం డగుటచే విస్తా

ర్యమై గొప్పదగు కట్టెలమోపును మోచికొని త్వరితముగాఁ గొని తెచ్చి యాగశాలఁ జేర్చెను. వాలఖిల్యులు తామంగుష్ఠమాత్రప్ర మాణదేహు లగుటచే నొక్కొక్క రొక్కొక్కసమిత్తును చేతఁబూని కొని మెల్లగా వచ్చుచుండుటను వేవేగ భారమును మోయుచు వచ్చు చుండునింద్రుండు చూచి నగియె. మహేంద్రుండు తమ్ముఁ బరిహాసించు టను దెలిసి వా రంద అొక్కటిగ్నై కశ్యపునియాగాగ్ని యందుఁ బాక శాసనునికంటె బలవంతుఁడును, దేజశ్శాలియు, శౌర్యవంతుండును నగు నొకమహాపురుషుని సృజించువారై యాహుతులను మంత్రపురస్సర ముగ వ్రేల్వ దొరకొనిరి. ఇంద్రుం డంత నీవృత్తాంతము నంతటిని గాశ్య పున కెఱిఁగింప నాతండు వాలఖిల్యులతో ని ట్లనియె. మహేంద్రునికంటె వీర్యవంతుఁడు, తేజోవంతుఁడును నగు నస్యుం డొక్క డుండ రాదు. బ్రహ్మచే నింద్రపదవి కీతఁడు నియమితుఁడై యుండఁగా మీరు పరమేష్ఠి మాటలను దిరస్కరించి వేఱొకప్రతాపవంతుని సృజించుట పాడిగాదు. మీమంత్రములచేఁ బుట్టువాఁ డింద్రునకంటె నూఱింతలు గొప్పప్రభా వమును, కామవీర్యమును, కామగమనమును గలవాఁడగును. మీమాట లును నసత్యములుగానేరవు. మీరు వ్రేల్వఁ గాఁబుట్టువాఁడు పక్షీంద్రుం డయ్యెడు. దేవరాజగుమహేంద్రునికైశ్వర్యమును మన్నించి వానియం దనుగ్రహము చేయుఁడు. అని యమ్ముని వాలఖిల్యుల నూఱడించి ప్రార్థింపఁగా వారలు కశ్యపుమాటలయం దాదరము గొని యట్ల యగుంగాక యనిరి. గరుడునికన్న ముందు పుట్టినవాఁ డనూరుఁ డగు టం జేసి పక్షులకెల్ల సితం డింద్రుం డయ్యె నని యుగ్రశ్రవసుండు చెప్పి శౌనకునకు మఱియు ని ట్లనియె.

గరుడుం డమృతమునకుఁగాను స్వర్గమునకుఁ బోవుట

అట్లు గరుడుం డాపర్వతాగ్రంబున గజకచ్ఛపముల రెంటిని దిని యాకసంబున కెగిరి స్వర్గలోకముఁ బ్రవేశింపఁగా నచ్చోట నమృతరక్షకు లగుభటులు మేఘవాహనునియానతిచొప్పున నానాయుధపాణులై గరు డునితో యుద్ధమునకు సన్నద్ధులై యుండిరి. వారిలో విశ్వకర్మ యనునొక యమృతరక్షకభటుం డుద్దండం బై నపోరు సేయ గరుడుం జీరఁగా వానిని దనముక్కుతోఁ బొడిచియు, ఱెక్కలతోఁ దాటించియు, గోళ్లతో

గీఱియు మదం బడంగించి యుద్దండుండై తనపక్షవిక్షేపంబున నాకంబు నందంతట దుమ్ములురేగునట్లొనర్పఁగా దేవలోకమంతయు నల్లకల్లోలం బయ్యెను. ఇంకను నాశూరుం డెదుర్కొన్న దేవతల నందఱ ఱెక్కలతోఁ గొట్టియు, ముక్కునం బొడిచి చీల్చియు, నానావిధంబులఁ జిందరవందఱ లగునట్లు చెండుచుండ నింద్రుండు వాయుభట్టారకుఁ బ్రేరేపించి నలుదెసలఁ బక్షీంద్రుపక్షవిక్షేపమున గ్రమ్ముకొన్న ధూళిని పలాయనంబు గావించె. అంత దేవతలెల్లరును నానాయుధపాణులై యొక్కుమ్మడి గరుడునిపై నుపవడించి తాఁకుటయు నప్పక్షీంద్రుండు విక్రమంబునఁ జలింపక యాకసంబున కెగిరి మహానాదం బగు నట్టహాసం బొనర్చి వారలఁ దనచంచువునం జీల్చుచు గోళ్ల గీఱుచుఁ బక్షంబుల మూర్ఛిల్లఁగొట్టుచు స్వర్గమంతయును నెత్తురు వరదలం బఱపుచుండ వానిశౌర్యమునకు వెఱచి సాధ్యులును గంధర్వులును దూర్పు దెసకుఁ బాఱఁదొడంగిరి. వసుగణంబులు దక్షిణదిక్కును జొచ్చెను. రుద్రాదిత్యులు పడమరకుం బాఱిరి. అశ్వినీదేవత లుత్తరమున బహుదూరముపోయి మఱలిచూచిరి. పదంపడి నాకంబున నశ్వక్రంద, రేణుక, తపన, ఈలూం, శ్వసన, నిమేష, ప్రరుజ, పులిను లనువారు ఖగేంద్రు నతిభీకరంబుగ నెదుర్కొని ఘోరయుద్ధమునకు సమకట్టఁగా, వారిని గరుడుండు ప్రళయకాలపినాకపాణియుంబోలె మహారౌద్రమునఁ దాఁకి వారలఁ దనఱెక్కలం గొట్టియు, దుండంబునను గోళ్లను జీల్చియు మద మడంచి యమృత ముండుచోటి కరిగి దాని నట్టహాసంబునఁ గొని పోవువాఁడై దాని నావరించి వాయువు విజృంభించి వీవఁగా ప్రళయాగ్నివోలె మండుచున్న యగ్నిని ననేకనదీజలంబులను ముక్కుటఁ గొని తెచ్చి దానిపైఁ జల్లి చల్లార్చె. అంత నమృతకలశముచుట్టు నెవ్వారికిం జొచ్చుటకు వీలుగాకుండ నెల్లప్పు డతివేగంబునఁ దిరుగుచుండుచక్రము నొక్కదానిం గని తాను గామరూపియగుటచే సూక్ష్మతనువును బొంది యాతిరుగుడుచక్రమునం దుపాయంబునఁ బ్రవేశించి యందు ఘోరాకారులగు నాగులిరువు రాకలశముం జుట్టికొనియుండ వారి నతఁడు చూచెను. ఆసర్పముల నెవ్వం డేని సమీపించినచో, విషజ్వాలామిళితమైన వాని వాయువు శరీరంబు సోఁకి వాఁడు వెంటనే మృతుం డగు. అట్టివానికి

గరుడుండు దృష్టిగోచరంబు గాకుండ సూక్ష్మశరీరము నెత్తి తా నెంతయేని మెలఁకువతో వారినేత్రములయందు దుమ్ముఁగొట్టి వారికిఁ దాను గాన్పింపకయే యారెంటిపై నెక్కి తనముక్కునం బొడిచి చంపివైచెను. అంతట నిమిషమేనియు నాగక తిరుగుచున్న యచ్చటి యంత్రమును జేతఁబట్టి విఱిచివైచి, యిరుచుకే నాగక వేవేగ నమృతంపుఁగలశమును పశపటచుకొని తానుమాత్ర మెంతయును దానిని ద్రావక తటాలునఁ బైకెగరెను. అట్లగిరిపోవుచుండ శ్రీమన్నారాయణుండు గరుడునకుఁ బ్రత్యక్షంబై యిట్లనియె. మహనీయా! నీసామర్థ్యంబునకు మెచ్చితి. వరము లడుగు మనఁగా గరుడుం డిట్లనియె. 'లోకరక్షకా! నే నెల్లప్పుడును నీరథధ్వజమునం దుండునట్లును, నమృతముఁ ద్రావకయే నాకు ముసలితనము గాని చావు గాని లేకుండునట్లును, వరముల నిమ్ము' అనఁగా భగవంతుఁ డావరములను వానికిఁ బ్రసాదించెను. అంత గరుడుండు లోకరక్షకునితో నిట్లనియె. మహనీయా! నావలన నేవియేని పను లున్నచోఁ జెప్పుము. అచిరకాలమున నిర్వర్తించెద. అనఁగా విష్ణుదేవుండు గరుడుండు తన కెప్పుడును వాహనమై యుండునట్లు గోరెను. గరుడుం డాకోర్కిని దీర్చెద ననెను. అట్లు వారు సంభాషించుచు నుండఁగా నింద్రుండు గరుడగమనము నడ్డగించుటకు వజ్రాయుధము గరుడునిపై బ్రయోగింప గరుడుండు వజ్రమున కనమానము తనమూలమునఁ గలుగరామియు, నయ్యది దధీచిమునీంద్రు వెన్నెముకచేఁ బొడముటయుఁ, ద్రిలోకనాథుం డగు నింద్రుని యాయుధమగుటయుం గారణముగా దాని నవమానింపరా దని తనమనస్సును పాకశాసనునకుఁ దెల్పి తనఱెక్కలలోనుండునీక నొకదాని నిచ్చి యావజ్రాయుధమును సగౌరవముగాఁ బనిచె. అంత దేవత లాయీఁకం గొని దానికినకంపుఁగాంతికి నచ్చెరువోయిరి. దానిం జూచి సర్వభూతంబులును సంతసిల్లినవి. అంత గరుడునకు సుపర్ణుం డనుపేరు ప్రఖ్యాత మయ్యె. అమరేంద్రుండును గరుత్మంతునిబలపరాక్రమముల కాశ్చర్యము నొంది యాతనిబలపరాక్రమములఁ దెలుపు మనియు, వానిచెలిమినిఁ దా నెల్లప్పుడు గోరియుందు ననియు నుడువఁగా, నప్పు డింద్రునితో గరుడుం డిట్లనియె. సత్పురుషులు పరుల నిందింపరు. ఆత్మగుణోత్కర్షపరికీర్తన

మనుచిత మని చేయరు. అయినను నాసఖ్యంబుఁ గోరి నీ వడుగుటం జేసి నాకల తెఱం గెఱింగించెద వినుము. సకలపర్వతకాననదీనదము లతోను నపారంబైన పారావారంబుతో నుండునీమహీతలమును, నిన్నును, నీనాకంబును మోయఁగలను. ఇంత యేల? స్థావరజంగమాత్మ కంబైన యీసకలబ్రహ్మాండమును నాఱెక్కను ధరించి మోచికొని పో వంగల బలము నాకుఁ గలదు. దాఁటఁగూడని సముద్రంపునీటి నంతయు సమస్తరత్నరాసులతో నాఱెక్క నొక్కదానిచేఁ జల్లుదును." అనిన నింద్రుం డిట్లనియె. గరుడుఁడా! నీజవసత్వసామర్థ్యంబులకు మెచ్చితి. సంత సిల్లితి. ఇట్టిబల్లిదుండవగు నీకు నీయమృతం బుపయోగపడ దేని నీ వేల యింత సాహసించి దీనిని గొనిపోయెదవు? ఒరులు దీని నుపయో గింతు రేని వారికి జరామరణములు లేకపోవుటయే కాక దేవతల మగు మ మ్మాప్రభావంబున బాధింతురు. నీ వమరుఁడవు. అజరుఁడవు. అప్రమేయుఁడవు. కావున దేవతల కహితం బాచరింపకుము. దీనిని మగుడ నాకొసంగిపొమ్ము. అనిపలుక విని వాసవునకు సుపర్ణుం డిట్లనియె. ఓ వాసవా! వినుము. ఏను మదీయమాతృదాసీత్వనిరాసార్థం బురగుల కమృతంబుఁ దెచ్చియిత్తు నని కాద్రవేయులతో బాసచేసి వచ్చిన వాఁడ. ఈయమృతంబుఁ గొనిపోయి వారల కిచ్చి మదీయజననీదా స్యంబు వాపికొనినపిదప నురగు లీయమృతం బుపయోగింపకుండ ముం దఱ నీవు గొని చను మనిన సుపర్ణుమహానుభావంబునకు మెచ్చి దేవేం ద్రుండు గరుడున కిట్లనియె. సుపర్ణా! నా కభిమత మొనరించితివి. నీ కిష్టమైన దానిని వేఁడుము. అనఁగా గరుడుండు దుర్మదులై తమ కహిత మట్లుచేసినకాద్రవేయులు తన కశన మగుట యుక్త మనియు, ముల్లో కములును దేవేంద్రునిచే రక్షింపఁబడుట నాలోకములలో సర్పములును వానిచే రక్షింపఁబడుచు భువనములయందుఁ ద్రిమ్మరుచున్న వగుటను మహాబలపరాక్రమవంతుఁడైనను రాజాజ్ఞ నుల్లంఘింపఁగూడదు గావు నను దివిజాధిపు నుత్తరువును ధర్మరీతిగాఁ బడయవలయు ననియు గరుడుం డురగభోజనత్వంబు సురపతిచేతం బడసి మహేంద్రునిచే ననుగమ్యు మానుండై యురగులయొద్ద కేతెంచి వారిముందఱ మరకత హరితంబైన దర్భస్థలంబు పఱచి వానిపై నమృతకలశము నుంచి 'మీ రీయమృతమును

గలశముతో నుండుదానిం జూచితిరి గాదే. ఇయ్యది దేవేంద్రునిసదన మునందు మిక్కిలి రహస్యస్థలమున నతిశుచిగా రక్షింపఁబడుచుండినది. అట్టిదానిం దెచ్చి మీ కిచ్చితి. నాతల్లిదాస్యము వాసెనుగాదే?' యని చెప్పి వారివలన మాతృదాస్యవిమోచనంబు గావించికొని సుఖ ముండె. మఱియు నురగులను గాంచి సుపర్ణుఁడు "ఓయీ! స్నానాలంకృతులై మీరలు శుచిత్వముతో నమృతము నారగింపుఁ" డనుటచే వారెల్లరు పరిశుద్ధులై వచ్చుటకు స్నానార్థ మరిగిరి. అంతలోన నయ్యింద్రుం డయ్యమృతకలశముం గొని దేవలోకంబున కరిగె. నాగులును స్నానజపంబుల నెఱవేర్చుకొని శుభ చిహ్నములతో నమృతం బుంచినచోటికి వచ్చి దానిం గానక దానియున్న స్థానం బసి దర్భలు నాఁకిన వానినాలుకలు రెండుగాఁ జీలుటం జేసి నాటం గోలె నురగులు ద్విజిహ్వులు నాఁబరఁగిరి. వానిపై నమృతకలశం బుంచుటం జేసి దర్భలు పవిత్రములయ్యె. అంత వైనతేయుండు తల్లియగు వినతతో సమీపారణ్యంబుల స్వతంత్రముగ సంచారము సలుపుచు వలసి నప్పుడు పాములం బట్టి మెసవుచు మహాసంతోషంబుతో సుఖమున నుండె. ఈసౌపర్ణోపాఖ్యానమును నెవఁడు బ్రాహ్మణసభలోఁ జదువునో, మఱి యాకర్ణించునో యాపుణ్యాత్ముండు విశేషసంపదలను బొంది యంత్యకాలమున నిస్సంశయముగ నపవర్గమును జెందును. సకలోరగక్షోభములకు దూరుఁ డగును. అని యీసుపర్ణునిచరిత్రంబును సూతసూనుండు శౌనకునకుం దెల్లంబుగాఁ జెప్పిన శౌనకమునివరుండు సూతసూనున కి ట్లనియె.

శేషుండు బ్రహ్మయనుమతిం గొని భూభారముచు వహించుట

సూతనందనా! కద్రువ పూర్వము నాగులకు, శాప మొసఁగఁగా నవి యేమి చేసె నని యడుగ సూతుం డిట్లనియె. శౌనకమహామునివర్యా! వినుము. అవ్విధముగఁ దల్లిచే శపింపఁబడినపిదప నాగులలో నగ్రజుఁడైన శేషుం డితరము లగునాగులను వదలి తా నొక్కరుండ వెడలి శైలకాననద్వీపవిశాలమైన యివ్వసుమతీచక్రమునం దుండు గంధమాదన, బదరీ, గోకర్ణ పుష్కరారణ్య హిమవదాదిపుణ్య తీర్థములం గ్రుమ్మరి, యొక్కపవిత్రప్రదేశంబున నాశ్రమంబు గావించుకొని, తీవ్రతపంబు

నకుం బూనెను. అప్పుడు పితామహుండు శేషుం డున్నపుణ్యదేశంబున కేతెంచి శేషుఁడా ! యని పిలిచి, 'యేల నీ విట్టితీవ్రతపం బాచరించె దవు? భూతంబులకు మేలు గోరుము. నీకో ర్కెద్ది చెప్పవే?' యని యడుగ శేషుం డిట్లనియె. సర్వలోకపితామహా! నాసోదరు లెప్పుడు తమలోఁ దాము కలహించుచుందురు. మఱియు మాతండ్రియగు కశ్యపువరమాహాత్మ్యంబున మహాబలుండైన సుపర్ణుని, వానితల్లియగు వినతనుం జూని యసూయతో నుందురు. వీరు దురాత్ములు. వారి పొత్తొల్లక తపం బాచరించి శరీరమును గృశింపఁజేసి నశింపఁజేయ నిశ్చ యించితి నని చెప్పఁగా నాతనికిఁ బరమేష్ఠి యిట్లనియె. ఓనాగులతేఁడా! నీతపంబునకు మెచ్చితి. నీసోదరుల దుర్వృత్తములును, వారికైన మాతృశాపమును, శాపపరిహారమును నే నెఱుంగుదు. వారలకై నీవు చింతింప నేల? నీవు సత్పురుషుండవు. నీసౌభాగ్యంబున నీబుద్ధి ధర్మంబు నందు సుప్రతిష్ఠితం బయ్యె. నీకు వలసినవరముం గోరుము. అనఁగా శేషుండు తనబుద్ధి నిశ్చలముగ ధర్మమునందును, శమదమాదుల యందును, దపస్సునందును నియతమైయుండవలయు నని వేఁడగాఁ బితామహుం డది యట్ల యగుఁగాక! యని శేషుని భూభారమును దనశిరస్సు మోచుచుండునట్లు నియమించి, "ఓయీ! భూమియు నీకు మార్గ మొసఁగును. ఆదారిమూలమునఁ బాతాళముం జొచ్చి యచ్చోట భూమిక్రింద నీశరీరము నుంచి నిశ్చలుఁడవై మోయుము" అని చెప్పఁగా శేషుండు పితామహునాజ్ఞను దలయందుఁ దాల్చి యట్ల యుండె. అంతట నద్దానికిఁ బరమేష్ఠి మెచ్చి గరుడుం బిలిచి నీ వెప్పుడును శేషునితోఁ జెలిమి నెఱపుము అని చెప్పి తన యావాసమునకుం బోయెను.

ఇవ్విధంబున ననంతుండు బ్రహ్మ యానతిచొప్పున భూభారమును బూని సుఖియై యుండె. అంత మిగిలిన సర్పములలోఁ బెద్దవాఁడైన వాసుకి జననిశాపభీతుండై తమ్ముల నందఱం జేరం దీసి వారితో ని ట్లాలోచించెను. నాసోదరులారా! తనయభీష్టమునకు మన మెదురా డుటంబట్టి తల్లియే మనకు శాపం బిచ్చె. ఇతరులశాపములకుఁ బ్రతీ కారము కలదు. తల్లి యొసఁగినశాపమున కెందును బ్రతీకారము లేదు.

ఇంతియేగాక పరమేష్ఠియుఁ దీని ననుమతించెను. కావున మన మెల్లరము లెస్సఁగా నాలోచించి కర్తవ్యమును దీర్మానించుకొందము. మన మందఱ మట్లు కర్తవ్య మేర్పఱచికొని పిదప నేకవాక్యమునఁ బ్రవర్తింపవలయును. అని చెప్పఁగా నంద ఱాలోచించుటకుఁ బూనుకొనిరి. వారిలోఁ గొంద ఱిట్లనిరి. నాగుల మగు మనము విప్రవేషధారులమై జనమేజయునొద్దకుఁ బోయి యారాజును సర్పయాగవిముఖునిఁ గావింత మనిరి. మఱికొందఱు దురభిమానులై యిట్లనిరి. మన మారాజునకు మంత్రులమై వానితో సర్పయాగ ముభయలోకములకు హాని దెచ్చు నని యందలిదోషముల ననేకముల నుగ్గడించి యాయాగ మనిష్టదం బని నిరూపించి యెవ్విధముననైన నాతనిని యాగవిముఖుఁ గావింత మనిరి. వేఱొక కొంద ఱిట్లనిరి. సర్పయాగవిధాన మెఱింగినవారగు ఋత్విజులను దెలిసి వారిని గఱచి మృతులం గావించినచో నయ్యాగమును జేయించువారు లేక రాజు యాగము నుడుగు ననిరి. ఇంకను గొంద ఱిట్లనిరి. ఈకార్యముచే మనకు బ్రహ్మహత్యాదోషము వాటిల్లును. తల్లి శాపమును దొలఁగించుటకు యత్నించి యింక నేవియో పాపముల ననుభవింపవలసి వచ్చును. కావున నీయాలోచన తగ దనిరి. అంత మఱియుం గొంద ఱిట్లనిరి. మన మెల్లరము కామరూపులము, కామగమనులము, కావున మన మందఱమును మేఘరూపముల నెత్తి యజ్ఞకాలమున ఘోరముగ వర్షించి యగ్నులు చల్లారునట్లును, యజ్ఞమునకై సేకరించిన పదార్థములు యాగశాలలోనుండి ప్రవాహమునఁ గొట్టికొని పోవునట్లు చేయుద మనిరి. కొందఱు యాగమునందు హోమాదుల కవశ్యములైన స్రుక్స్రువముల నపహరింత మనియుఁ గాకున్న యాగమునకు వచ్చినవారి నెల్లరఁ గఱచెద మనియు, యజ్ఞాన్నమున మూత్రపురీషాదుల విసర్జించి దుష్టంబు సేయుద మనియుఁ బలికిరి. ఇవ్విధమున నాచరించినచో నాయాగమునకు విఘ్నము గలిగి యది నెఱవేఱకుండును. మనము సుఖుల మగుదు మని కొంద ఱనిరి. మఱియుఁ గొంద ఱిట్లనిరి. ఆయాగమునందు మనమే ఋత్విక్కులమై యాగదక్షిణగ యజ్ఞమును నిలుపు మని యపేక్షింతము. అంత నారాజు యాగవిముఖుఁ డగు ననిరి. మఱికొందఱు దురాత్ములగు నాగులు జనమే

జయుండు స్త్రీలతో జలక్రీడలాడుటకు స్రవంతుల కేగునప్పుడు వానిం జిక్కఁబట్టి మనమందిరమునకుఁ దెచ్చి శరీరమంతయుఁ గఱచిన విషమెక్కి చచ్చు ననియు దాన నీసర్పయాగము తనంతట నుడుగు ననియుఁ బలికిరి. ఇట్లొక్కొక్కరును దమతమ యభిప్రాయములను వాసుకికిం జెప్పఁగా నతఁడు వానియం దెద్దియును ధర్మయుక్తమైనది కాదనిన వారెల్లరు వాసుకియిష్టమును దెలిపినచో నావిధముగ నడచుటకు సంసిద్ధుల మనిరి. అంత వాసుకి మనతండ్రి యగు కశ్యపునియొద్ద కేఁగి శాపప్రతీకారమును బ్రార్థింత మనెను. వీని నన్నిటిని వినుచుండిన యేలాపుత్రుండను దందశూక మిట్లనియె, మీరందఱును జెప్పినవానిలో ధర్మయుతమగు ప్రతీకార మొక్కటియును లేదు. మనకు దైవవశమున నే దానికిఁ బ్రతీకారము సంభవించును. ఏలయనఁగా మనతల్లి కద్రువ మనకు శాపమిచ్చె నని దేవతలు బ్రహ్మతోఁ జెప్పఁగా బ్రహ్మ నాగులు దుష్టులై లోకమున కహితమును జేసెదరు. కావున కద్రువశాపమునకుఁ గొండొక ప్రతీకారము లేదు. అది యట్ల యగుంగాక యనెను. అప్పుడు దేవతలు బ్రహ్మతో మఱియు నిట్లనిరి. సర్పములు బలవంతములు గావే? కద్రువ శాపం బుచితంబె? దీని కెట్లు ప్రతీకారము లేదు? అనఁగా బ్రహ్మ వారి కిట్లనియె. వారి కాయాగము నెపంబున నాశము తప్పదు. కాని, జరత్కారుం డనుముని తనపేరేగల వాసుకిచెలియలి నాగకన్యను బెండ్లాడును. వారికి నస్తీకుఁడను మహానుభావుండు పుట్టును. ఆమహర్షి కారణంబుగ సర్పయాగము ధర్మమార్గమున నుడుపంబడి సర్పముల ప్రళయము దొలఁగు ననియె. నేను మనతల్లి యగు కద్రువయొడిలో నిదురపోయి నట్లుండి శాపసమయమున, దేవతలకును బ్రహ్మకును జరిగినసంభాషణమును వినియుంటిని. కావున నాజరత్కారుం డెవండో, యమ్మునీశ్వరుం డెక్కడివాఁడో వెదకి యాతనికి మనజరత్కారువునిచ్చి సర్పయాగమువలన సర్ప ప్రళయమును నివారింపుద మనియె. అటుపిమ్మటఁ గొంతకాలమునకు సముద్రమథనమును దేవదానవు లొనర్చిరి. ఆసమయమున దేవతల ప్రేరణచే వాసుకి కవ్వమైన మంథరాద్రికిఁ బగ్గమయ్యె. దానికి దేవతలు వాసుకియెడఁ గరుణించి బ్రహ్మతో నిట్లనిరి. వాసుకి సర్పప్రళయము జనమేజయుండు గావించుసర్పయాగమునఁ గానున్న దని వెఱచి యున్నవాఁడు. దానికిఁ బ్రతీకారమును జేయవలయును. అనఁగా నాపద్మజుండు

వారి నారసి "ఏలాపుత్త్రుండు చెప్పిన పగిదిం జేసిన మేలుకలుగు ననఁగా వాసుకి యాదినము మొదలు జరత్కారుముని యెచ్చట నున్నవాఁడో యాతం డెప్పుడు వివాహమును జేసికొనునో విచారింపుఁడని నాగుల నియమించియుండె ననఁగా శౌనకుఁడు సూతసుతునితో ని ట్లనియె. సూతనందనా! ఆమునికి *జరత్కారుం డనుపే రెట్లు కలిగె? వానికి జరత్కారు వెట్లు భార్యయయ్యె? వాని క స్తీకుం డనువాఁడు పుత్త్రుం డెట్లు జనించె" అని యడిగిన నమ్మునికి నక్కథకుం డి ట్లనియె.

జరత్కారుమునిచరిత్రము

శౌనకమహర్షి! వినుము. ఆఋషిసత్తముఁడు తీవ్రతపం బాచరించుచుండుటచే శరీరము కృశించియుండుటంబట్టి యాతని కా పేరు కలిగె. ఆకారణముననే వాసుకిసోదరికి నాపేరు కలిగె. ఇఁక న స్తీకు జన్మప్రకారంబుఁ జెప్పెద. సావధానులరై వినుం డని యాపౌరాణికుం డిట్లని చెప్పందొడంగె. పరమతపోనిధియు, యాయావరవంశజాతుం డును, నియమవంతుండును, లోకోత్తరుండును నగు జరత్కారుం డను మునివర్యుఁడు బ్రహ్మచర్యవ్రతనియమముతో నొప్పారుచుండెను. మఱియు నాతం డతికఠినమైన వ్రతములను సలుపుచు దారపరిగ్రహము నందు రోసి మోహపాశబంధములు లేనివాఁడై మెలఁగుచుండెను. తపస్సునను, వేదాధ్యయనమునను, నియతబ్రహ్మచర్యమునను, ఋషుల ఋణములఁ దీర్చుచు ననేకతీర్థయాత్రలం గావించుచు సంచరించువాఁ డొక్కచోట వనంబున నొకపచ్చికపడియం గని యందు వేళ్ళన్నియు నెలుకలు గొఱుక నొక వేరుగలయవురుగంటను బట్టుకొని తలక్రిందుగ వ్రేలాడుచుఁ గృశులై యున్నమునులం గొందఱం గాంచి వారిపజ్జ కరిగి మీ రేల యిట్టు లధోముఖులై యున్నవారు? మఱియు దీనికిని నొక్కవేరు దక్క నన్నింటిని నెలుకలు గొఱికివైచెను. ఈ యొక్కటియుఁ ద్వరలోఁ దెగున ట్లున్నది. మిమ్ముఁ జూడ మన స్సొగు లాడుచు విషాదము తోఁచుచున్నది. మీయాపదను తొలఁగింప నా కలవి యేని యుపాయంబుఁ జెప్పుఁడు. నాతపంబున నాలవపాలైనను

---

* "జరత్" అనఁగాఁ గృశుఁ డని యర్థము. "కారు" అనఁగా దారుణుఁ డని యర్థము.

గాకున్న మూఁడవభాగమైనను, నదియుం జాలకున్న సగ మేనియు, నంతయుం గాకున్న నాయెనర్చిన యుగ్రతపంబు నంతయును మీకు దార వోసి మీయిక్కట్టుఁ దీర్చెద నన(గా నాతని కత్తాపసు లిట్లనిరి. అయ్యా! నీ వెవ్వండవో మేము గ్రామైకరాత్రముగా వసించుచు శరీర పోషణముం జేసికొనుచుండువారలము గాన మావంశమునకు యాయా వరవంశ మని పేరు. కావున మేము యాయావరుల మునుమునులము. మాకు సంతతి నశించుచుండుటను నధోలోకములకుఁ బోవ నున్నారము. తపస్సును నీవు మాకు దారపోసినను మా కీయవస్థ తప్పదు. మా వంశజాతుం డొక్కండు జరత్కారుం డనువాఁ డున్నవాఁడు. ఆపాప కర్ముండు మందభాగ్యులమైన మావంశమునందుఁ బుట్టి సకలవేదాంగంబులు దెలిసి తపస్సునందలియాస్థచే నియమముతోఁ గూడుకొని దారపరి గ్రహంబు సేయఁడు.. సంతానంబు వడయ నొల్లఁడు. మే మాతనిపితృ పితామహులము. మాపట్టియుండునవ్వురుగంటవే ళ్లన్నిటిని కాలుఁడు మూషికవ్యాజంబునఁ గొఱికిన నన్నియుం దెగియె. ఒక్కటిమాత్రము మిగిలియున్నయది. జరత్కారుం డనపత్యుండైన నంతఱము నిరయము నకుఁ జనువారము. ఆతండు సంతానవంతుం డగునేని మా కెల్లర కూర్ధ్వగతులు సమకూఱును. నీవు మాకుఁ జుట్టమువంటివాఁడవై ప్రీతితో శాంతమూర్తివై మామాటల నన్నింటిని నాదరించి వింటివి. నీ వాజర త్కారుని నెఱుంగుదు వేని, వానితో మాపడునవస్థను జెప్పి పుణ్యమునఁ బొమ్మనఁగా విని జరత్కారుం డతికారుణ్యచిత్తుండై యపత్యార్థ మవ శ్యంబు వివాహము చేసికొనవలయు నని యొకకొంత చింతించి తనపితృ వర్గమున కిట్లనియె. ఆర్యులారా! మీరలు నాపితరులరు. నాకుఁ బూజ్యు లరు. నేను మీకుఁ బుత్రుండను జరత్కారుం డనువాఁడ. బ్రహ్మచర్య వ్రతంబున దేహంబు శుష్కింపఁజేసి పరలోకసుఖములఁ బొందవలయు నని యున్నవాఁడ. కావున వివాహేచ్ఛ నాకుఁ బుట్టదు. నాపితరులరగు మీయవస్థ నిట్లు చూచిన పిదప మీకు హితము నాచరించుటకై దారార్థము నాపేరుగలకన్యను ముమ్మారులు భైక్ష్యముగ నెవరినైన నడిగెద. అట్టికన్యక లభించినచో దానిని ధర్మయుతముగఁ బెండ్లాడెద. దానియందుఁ బుట్టుకుమారుండు మీకు నరకావాసము లేకుండఁ

జేయును. అనిచెప్పిన, వారు సంతసిల్లి జరత్కారువున కిట్లనిరి. అయ్యా! నీవు పెండ్లాడి తగినసుపుత్రులను బడసి, ధర్మువుఁ దప్పక నిన్ను నుత్తములు పొగడఁగ మహాత్ములు వొందు సద్గతులను బొందుము. ఎంత ఘోరమగు నియమముతో దీవ్రతపంబు లాచరించినను, భూరిదక్షిణల నపారముగ నిచ్చి యనేకయాగము లొనరించినను నపుత్రకులైనచో వారికి సద్గతులు లేవు. కావున నీవు తగుకన్యకను పెండ్లాడి సంతానవంతుఁడవై మాకూర్ధ్వగతులం గలిగింపు మనిరి. అంత జరత్కారుండు వారికి నమస్కరించి సనామకన్యాన్వేషణపరుండై మర్త్యలోకమంతయుఁ దిరుగఁ దొడంగెను. ఇట్లు నానాదేశంబులం దిరుగుచు నెచ్చోటను వనయుద్దేశంబుచొప్పునఁ గన్యకఁ గానక, పితరులకు హితముఁ జేయం దలంచి సంతానకాంక్షినై నాపేరు గలకన్యక యెందేని యుండిన నేను పెండ్లాడెదను. దాని నుత్తరకాలంబున నేను భరింపనోపను. సర్వభూతములు నామాట లాలించి నాకోర్కి సఫలముగాఁ జేయుదు లని తలంచెద. అని యొక్కచోటఁ గూర్చుండి ముమ్మాఱు పలుకఁగా నాగకుమారు లా వృత్తాంతమును వాసుకికిఁ దెలిపిరి. అంత వాసుకి తన చెలియలిం దోడ్కొని వచ్చి, మునీశ్వరా! ఇది నీపేరుగలది. వలతువేని దీని నీకిచ్చి వివాహము గావించెదము. అనఁగా వాసుకికి జరత్కారుం డిట్లనియె. వాసుకీ! ఇక్కన్య నాకు సనామ. దీనిని సంతానార్థము పెండ్లాడెదను. ఎన్నండేని యిది నా కప్రియంబుఁ జేసెనేని యానాఁడు దీని నే విడుచువాఁడ. ఇది సమయముగఁ గొని. పిదప దానిం బోషింప వాసుకి నొడంబఱచి వాసుకి మందిరంబున మంత్రపూర్వకంబుగా జరత్కారువును జరత్కారుండు పెండ్లాడెను. అంత నక్కోమలి కత్తిపై నడుచునట్లతిభయమున వడవడ వడంకుచు నతినియమముతో నుండి పతికుపచర్యలుగావించుచు రేపవలు నప్రమత్తురాలై వర్తించుచుండె. ఇట్లతిభక్తితోఁ బతికిఁ బ్రియంబొనర్చుచు జరత్కారువు తూర్పుదిక్కు సూర్యునింబోలె గర్భముం దాల్చి యొప్పుచుండ నొక్కనాఁ డమ్ముని సూర్యాస్తమయవేళయందు భార్య తొడపై శిర ముంచి నిదురించుచుండఁగా నాశ్రమవాసు లగు మునులు కాల్యకృత్యంబులం దీర్పఁ బోవుచుండిరి. జరత్కారువు దానిం

జూచి తనమనంబున ని ట్లాలోచించెను. నే నిపుడు వాభ ర్తను లేపి నచో నిద్రాభంగ మయ్యె నని కోపించు. లేపకున్నచో సకాలమునకు సంధ్యాకార్యములు చెడ న న్నేల మేల్కొలుపవైతి వని కోపించు. ఎట్లైనను ధర్మక్రియలకు లోపం బగుట లెస్స గాదు. కావున మేల్కొల్పినందులకుఁ గోపించెనా తత్ఫలంబుఁ గుడిచెద. ధర్మలోపంబున కోర్వ నని భర్తను 'స్వామీ! సూర్యా స్తమయ మగుచున్నది. మేల్కొని ధర్మ క్రియలం జరుపుఁడు' అని తెలిపెను. జరత్కారుండు కోపారుణితలోచనుండై యేల నానిద్రాభంగముఁ గావించితివి? నేను మేల్కొనునంతకు సూర్యుం డేల య స్తమించు? మున్ను నేఁ జేసినసమయముమేరకు నీవు నా కవ మానంబు దలంచితి గావున నేను ని న్నొల్ల. తపోవనంబునకుఁ బోయి తీవ్రతపశ్చరణము గావించెద. అని చెప్పఁగా జరత్కారువున కామా టలు హృదయవిదారణంబులై యాదేవి గడగడ వడంకుచుఁ బలికిఁ గేల్మోడ్చి పెదవు లదర, గన్నీరు గార నిట్లనియె. తపోధనా! ధర్మలోప మునకు వెఱచి మేల్కొల్పితిం గాని నే నేయపరాధముం జేయనైతి. దీన నే నవమానము జేయఁదలంపను. నీయెడఁ బ్రీతనై నీ కెల్లపుడును బరిచర్యలకు లోపముగాక చేయుచుండు న న్నేదో నెపము వెట్టి త్యజిం పందగునే? మాతృశాపమును బోఁద్రోచునిమిత్తము నాసోదరులు నీ యందు నాకుఁ బుత్రసంపాదనమునకుఁ గాదె నీకు న న్నిచ్చి వివా హాముచేసిరి. కార్యమేమియు నెఱవేఱకుండె. అపరాధ మెంతయును జేయని నన్ను నిష్కారణముగ విడువఁజనదు. అని పలు తెఱంగులఁ బ్రార్థింపఁగా జరత్కారుండు జరత్కారువున కిట్లనియె. శుభాంగీ! నామాట యసత్యంబు కాదు. పూర్వమున నేనే యిటు ప్రతిజ్ఞను జేసితిం గాదే? నీగర్భంబున సూర్యాగ్నుల తేజస్సునకుఁ దుల తూగు తేజముగలకుమారుం డున్నవాఁడు. వాఁ డుభయకులముల నుద్ధరించు. నీవు వగవక నీయన్న వాసుకియింట నుండు మని యూరార్చి జరత్కారువుఁ బుట్టింటికి కంపి, తాను తప మనుష్ఠింపం దీర్మానించి తన యిచ్ఛవచ్చినచోటికిఁ జనెను. అంత నానాగకాంత యన్నగారైన వాసుకి యొద్దకు వచ్చి యావృత్తాంతం బంతయు నెఱింగింప వాసుకి మునిచర్యకు

వగచి సోదరి నూరార్చి తనయింట నామెను సకలోపచారంబులతో గౌరవించుచుండె.

అంతఁ గొన్నినాళ్లకు జరత్కారువునకుఁ గసుప్రొద్దు లగుటయు నొక్క సుముహూర్తంబునఁ దేజమున సూర్యసమానుఁడును, పుణ్యరాశి యును, నుభయకులముల నుద్ధరించువాఁడును నగు పుత్రుని జరత్కారువు కనెను. జరత్కారుముని తనభార్యగర్భంబున నుభయకులప్రదీపకుం డగు పుత్రుఁడు "అస్తి" ఉన్నాఁడు అని చెప్పిపోవుట నాపుత్రుఁ డస్తీకుఁ డనంబరగె.

ఆయస్తీకుండు నాగరాజును, మేనమామయును నగువాసుకి యింట దినదినప్రవర్ధమానుండై పెరిగి పెద్దవాఁడై భృగుమహర్షి పుత్రుండగు చ్యవనునియొద్ద వేదవేదాంగముల నభ్యసించి యతిబాల్యం బుననే మహామతి యని పే రెన్నికఁ గనెను.

జనమేజయునకుఁ బరీక్షితుశాపకారణంబు మంత్రులు చెప్పుట

అట జనమేజయుండును దక్షకవిషానలంబునం దనజనకుం డగు పరీక్షిన్నరపతి మేను దొఱంగె నని యుదంకునివలన నెఱింగి మంత్రులం జూచి, దీని కేమి నిమిత్తంబు ? సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పుం డనిన మంత్రు లిట్లనిరి. రాజేంద్రా! వినుము. మీతండ్రి పరీక్షిన్మహారాజు విరాటరాజసుత యైనయుత్తరయం దభిమన్యునకుఁ బుట్టిన పుణ్యమూర్తి. అతండు కురు రాజులంద అశ్వత్థామబ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రంబునఁ బరిక్షీణులయిన పిదప శ్రీకృష్ణుని ప్రసాదముచే నుత్తరాగర్భమున నుండి బ్రదుకుటం జేసి పరీక్షితుఁ డనుపేరితో వెలసెను. ఆమహారాజు బాల్యమున సర్వశాస్త్ర ముల నేర్చి, మఱియును గృపాచార్యునకు శిష్యుండై విలువిద్య నభ్య సించి పరాక్రమశాలియై సర్వజనులను ధర్మమార్గప్రవర్తకులనుగఁ జేసి తాను ధర్మము ననుష్ఠించుచు, నెవ్వరికిని విరోధి గాక యందఱయం దును సమముగా వర్తించుచు దయాళుండై దీనులను ననాథలను బోషిం చుచు నఱువదియేఁడులు రాజ్యంబు సలుపుచుండె. ఆరాజచంద్రుండు నీప్రపితామహుం డగుపాండురాజుంబోలె వేఁటయం దాసక్తుండై మహా రణ్యములయం దొక్కనాఁడు పెక్కుమృగముల నేసి, తనచేత నేటువడి

పాఱినమృగంబువెంటం దగిలి మహాధనుర్ధరుండై యజ్ఞమృగంబు వెఱుందం జను రుద్రుండు వా నొంటికాఁడై యామృగమును వెదకుచుఁ బోవువాఁడు ముందట నతిశాంతచిత్తుఁడును, మౌనమును ధరించిన మహాతపస్వియు, నావుదూడలు పాలు గుడుచునపుడు వాయువుచే వానినోటినుండి యెగిరిననురుగు నాహారంబుగాఁ గొని యావులు సంచరించు ప్రదేశములయందుఁ దీవ్రతపం బాచరించువాఁడును నగు శమీకుం డను మునీంద్రుం గని, మునీంద్రా! మృగం బొక్కటి నాచే నేటు వడి యమ్మువతోన యీమార్గమునఁ బఱతెంచె. అది యెక్కడం బోతె? నీ వెఱుంగు దేని చెప్పు మనిన, నమ్ముని మౌనవ్రతుండు గావున పలుక కుండె. అంత నమ్మహీపాలుం డమ్మునికి నలిగి సమీపంబునఁ జచ్చిపడి యున్నయురగకళేబరమును దన వింటికొప్పున నెత్తి యమ్ముని మెడఁ దగిలించి క్రమ్మఱ హస్తిపురంబునకు వచ్చియుండె. మఱియు నమ్మునికిఁ దాఁ జేసినయపకారంబున కాతండు చలింపక యలుగకుండినది చూచి, రాజు తా నొనర్చినయది యపరాధ మని సైతము తలంచి కొండొక చింతిల్లెను. ఆశమీకమునిపుత్త్రుఁడు శృంగి యనువాఁడు గురుగృహంబు నకుఁ బోయి యుండి గురువు ననుమతిం గొని నిజాశ్రమంబునకు మరలు వాఁడు మార్గమునఁ దనచెలికాఁ డగుకృశుఁ డనువానిం జూచి తండ్రి యోగక్షేమము లరయఁగా, వాఁడు శమీకుని మెడలో నురగశవమును దగిలించి పరీక్షిన్మహారా జేగె నని చెప్పి పరిహాసంబొనర్ప, నవంధ్యకోపుఁ డగు నామునికుమారుండు రాజునకు మిక్కిలి కోపించి శాపజలంబుల నెత్తి కొని, విజనంబైన యమ్మహారణ్యమునందుఁ బరమశాంతి నవలంబించి మౌనమును ధరించి తపంబు చేయుచున్న మాతండ్రి ని ట్లవమానించిన దుష్టాత్ముం డగు పరీక్షితుండు నేఁడు మొదలుగా నేడుదినంబులలోనఁ దక్షకవిషానలదగ్ధశరీరుండై యమసదనమున కరిగెడు మని శాపం బిచ్చి పిదపఁ దండ్రిపాలికిం బోయి చూడ నురగకళేబర మంసాంతరమునఁ బడి వ్రేలుచుండుటను దెలియక యొంతమాత్రము చలింపని యోగవృత్తి నున్న శమీకుం గని యయ్యురగకళేబరంబుఁ బాఱవైచి, వెంటనే కనులు దెఱచి తన్నుఁ గాంచినతండ్రికి నమస్కరించి యావృత్తాంతం బంతయు సాంతంబుగాఁ దండ్రికి నుడివి, బాష్పపూరితనయనుండై శృంగి

తాను బరీక్షితు నుద్దేశించి యొసఁగిన శాపము చెప్పిన విని శమీకుం డపరివడి పుత్త్రున కిట్లనియె. వత్సా! ఇదియేల యింత తొందరపడితివి? తెలియక రాజు నేలశపించితివి ? ధర్మమునఁ బ్రజల నేలు ప్రభువునకుఁ గీడు దలంచుటధర్మంబె? రాజు లేకున్న రాజ్యము చెడును. మన మాతని ధర్మపరిపాలనమునం గాదె సుఖుల మయియున్నవారము. దానంగాదె మనతపస్సులు నిరాటంకముగ సాగుచున్నవి. మనతపస్సున నితనికి భాగము సైతముకలదని తెలియవే? రాజు మనుష్యసామాన్యుం డగునే? రాజు దండము నవలంబించి ప్రజలు దుష్టులు గాకుండ శిక్షించు. అందు ధర్మము లెస్సఁగాఁ బరిపాలిత మగును. ధర్మమున స్వర్గము గలుగును. మఱియు రాజరక్షణంబునఁగాదె భూసురులు యజ్ఞములను సురక్షితముగ నొనర్తురు. యజ్ఞములవలన దేవతలు సంతసింతురు. వారు సంతసించినఁ గాలవర్షములు గురియును. వర్షములచే నోషధులు పెంపుతోఁ బెరుగును. ఓషధులు లెస్సగఁ బెరిగిన మనుష్యులు సుఖులై జీవింతురు. కావున రాజు సమస్తమునకు మూలాధారంబై యుండు. సంతతవేదాధ్యాయులగు పదుగురతోడ రాజొక్కఁడు ధర్మపరుం డగువాఁడు తుల్యుం డని మనువు నిర్ధారించి యుండె. అంతియ గాక పరీక్షితుండు తక్కుంగల రాజులవంటివాఁడు కాఁడు. ధర్మపుత్త్రునిమాడ్కి ధర్మమును బ్రజలలో సుప్రతిష్ఠితము గావించియున్నాఁడు. అట్టివాఁ డాఁకట దప్పి కోర్వలేక యెఱుకఁదప్పి యిట్లుచేసినను నేను సహించియుంటి. నీవు బాల్యదోషమున రాజు నిట్లు శపించితివి. మఱలింప సాధ్యమగు నేని మఱలింపుము. అని చెప్పఁగాఁ దండ్రికి సుతుం డిట్లనియె. నావచనం బమోఘంబు. తండ్రీ! నాచేసినపని సాహసమైనను, దుష్కృతమైనను, బ్రియమైనను, నప్రియమైనను గావచ్చును. కానినాపలుకింతకు వృథపోనేరదు. అది యిదివఱ కెప్పుడో తక్షకునిఁ బ్రేరేపించి యుండు. అనఁగా శమీకుండు క్రోధియైనకుమారున కిట్లనియె. పుత్త్రా! నీవుమహాతపశ్శాలివి. కావున నీమాట లసత్యంబులు గానోపవు. అయినను నీవు శాంతిని బూనవలయును. ఇంతతీక్ష్ణ మగు క్రోధము తపమునకు హానిచేయును. క్రోధ మణిమాదు లగునుత్కృష్టసిద్ధులఁ బాపును. క్రోధమువలన ధర్మక్రియలకు బాధ గలుగును, శాంతి లేని తపస్వి తపమును, మదిం

చినవానిసంపదయును, ధర్మరహితుఁ డగురాజు రాజ్యమును నోటికుండ లోనినీటివలె నస్థిరమగును. కావున నిట్టిసాహసము లెన్నఁడు సేయకుము. మును లతికష్టమున నార్జించినధర్మ మెల్లఁ గ్రోధమునఁ జెడును. దానం జేసి సద్గతి కలుగనేరదు. శాంతి యుభయలోకములయందును మేలు దెచ్చు. కావున నోవత్సా! క్రోధ మడఁచి జితేంద్రియుఁడవు గమ్ము. అయ్యడివనగతఫలమూలాహారంబులఁ దినుటచేఁ గల్గును. తపోనియతుండ వగుము. శాశ్వత మైన సుఖప్రాప్తికి యత్నింపుము. అని కుమారుని తైక్ష్ణ్యమునకుఁ బశ్చాత్తాపపడుచు నాశ్రమముననున్న గౌరముఖుం డను శిష్యుం బిలిచి యిట్లనియె. నీవు హస్తిపురంబున కేగి పరీక్షిన్మహారాజు సన్నిధానంబుఁ జేరి మొదటఁ గుశల మడుగుము. పిదప శాపమునకుఁ గారణము దెలుపుము. అనంతరము శాపముఁ దెలియఁజేయుము. పదంపడి తక్షకునివలన భయముడుగునుపాయమును జేసికొనుమని చెప్పి మఱలి రమ్ము. అనివానిం బనిపెను. అంత గౌరముఖుండు రాచనగరు నకుఁ బోయి రాజునెదుట నిలిచి యిట్లనియె. రాజేంద్రా! అడవియందొం టరిగా మౌననియమముతో ఘోరతప మాచరించుచుండిన మాగురు వగు శమీకమునిమెడలో నురగశవము నేలినవారు వైచుట యాగురువు కుమారుఁ డగు శృంగివిని మీ కలిగి మీకుఁ గార్చిచ్చువంటియీశాప మొసఁగెను:—"సప్తాహములలోన నీపరీక్షితుఁడు తక్షకవిషమున దగ్ధుఁ డయ్యెడు" మని—దీనికి మాగురువులు శమీకులు సంతాప మంది నన్ను మీయొద్ద కనిపి తక్షకునివలనఁ దమకుఁ గలుగనున్న యాపద దొలఁగున ట్లుపాయమును జూచుకొను మని చెప్పు మనఁగా, నే నిందు వచ్చితి. వారు చెప్పిపంపిన వృత్తాంతంబుఁ దెలిపితి. ఇంకం బోయి వచ్చెద నని చెప్పి గౌరముఖుం డరిగె. అంతఁ బరీక్షిన్నరపాలుండు పరిక్షీణహృదయుండై, తన చేసినయపరాధమునకు సంతాపమంది, శమీకునుపశాంతికి మెచ్చి, శృంగిశాపంబునకు వెఱచి, మంత్రులముగు మాతో నాలోచించి, వాయుసంచారమునకు సైత మెడము లేనిదియు, విషహరములైనయౌషధములతో నమర్పఁబడినదియు, విషవైద్యులును మంత్రసిద్ధులును నగు విప్రవర్యు లంతటం గలదియు, సురక్షితమై నదియు నగు నొంటికంబపుమేడ నొక్క దానిని గట్టించి యామేడను

జేరి మే మెల్లరము గొల్చుచుండ రాజకార్యము లన్నియును నాప్రాసాద మునందే నిర్వహించు చుండెను.

కశ్యపునకుఁ దక్షకుండు కోరినధనం బిచ్చి మరల్చుట

ఇవ్విధంబున నాలుదినంబులు జరుగుడు సప్తమదినసమునఁ బరీక్షితుండు తక్షకునివిషముచే మృతుం డగు నని తెలిసి కశ్యపుఁ డను మునివర్యుండు విషచికిత్సఁ జేయ వచ్చుచుండె. తక్షకుండును విప్రవచనచోదితుండై పరీక్షితునొద్ద కెవ్విధంబునఁ బోవ నగునో యని చింతించుచుఁ గశ్యపుండు విషచికిత్సఁ జేయుట కేగుచున్నవాఁ డని యెఱింగి, బ్రాహ్మణరూపముతో దారియం దాకాశ్యపునిం గని యాతని వృత్తాంతంబు నడుగఁగాఁ గాశ్యపుండు వాని కి ట్లనియె. అయ్యా! భూలోకమునందలి భూతసంఘముల నురగంబులు దమవిషవహ్నిచే దహించి భస్మంబు గావించుచుండుటను బ్రహ్మ తొల్లి యెఱింగి, భూతము లయెడఁ గరుణించి యఖిలలోకహితముగా నాకుఁబాములవిషమునఁజచ్చినవారిని బ్రతికించు మంత్రోపదేశమును జేసెను. నే నావిద్యాబలంబునఁ దక్షక దష్టుండైన పరీక్షిన్మహీపాలుని నపేతజీవు సంజీవితుం జేసి కీర్తిఁ జెందుదు. మఱియు నీధరణినిధర్మమార్గమున నేలుచుండు రాజును రక్షించి యతనిమూలమున విస్తార మగుధనము నార్జింతు. కావున నీసుకృతంబుం జేసి నాకుఁ గీర్తియు, ధనమును, ధర్మమును బడయ నగును. కావున హాస్తిపురంబున కేగుచున్నవాఁడను. అని తెలిపెను. వానిమాటలకుఁ దక్షకుండు నగుచుఁ గశ్యపునితో నిట్లనియె. అయ్యా! నేను తక్షకుఁడను. పిడుగుపడిన బ్రదుకనగును గాని, నావిషనిహతులు మఱియుం బ్రతుకఁగనలేరు. నీమందులు మంత్రంబులు నావిషము సోఁకినవారియం దేమాత్రమును బనికిరావు. మఱలి పొమ్ము. కాదేని, కాశ్యపా! నే నీవృక్షమూలంబును గఱచి భస్మంబు గావించెద. దానిం బ్రతికింపు మని యందు మఱ్ఱిచె ట్టొకటి దీర్ఘశాఖలతో నాకాశం బంటుచు బహుపత్రఫలములతో నిండియుండఁగా దానిమూలంబు తక్షకుండు కఱచెను. అంత నామఱ్ఱి పిడుగుపడినదానివలె దగ్ధంబై భస్మీభూతంబయ్యె. అప్పుడు కశ్యపుండు తత్క్షణంబున నాభస్మసమూహము నొక్క

రాశిగాఁ ద్రోచి తనకు బ్రహ్మ యుపదేశించిన మంత్రము నుచ్చరించి యెప్పటియట్ల మహాశాఖలతోనొప్పారు నపూర్వంపు మఱ్ఱివృక్షముగాఁ జేయఁగాఁ, దక్షకుండు వానివిద్యాప్రభావంబునకు విస్మయం బంది కశ్యపునితో నిట్లనియె. మునీంద్రా! ఈవిటపి నీవిద్యాబలంబున బ్రతికినది కాని, మిక్కిలి యలిగిన బ్రాహ్మణశాపంబున గతాయువయిన యాపరీక్షితుఁడు నీమంత్రబలమువలన బ్రతుకనేరఁడు. వానియిచ్చుధనంబున కంటె నాయం దధికధనంబు గొనిపొమ్ము. అని చెప్పఁగాఁ గశ్యపుండు తనదివ్యజ్ఞానమునఁ బరీక్షితుని క్షీణాయువుంగా నెఱింగి • తక్షకుచే ననంతం బైన ధనరాశింగొని క్రమ్మఱి చనియె." అని తెలిపిరి. అది విని జనమేజయుఁడు మంత్రులతో "ఓయీ! విజనారణ్యంబునఁ దక్షకకాశ్యపులకు జరిగినవృత్తాంతము మీ రె ట్లెఱిఁగితి రనియడుగ వారిట్లనిరి. ఈయూరనున్న విప్రుండొక్కండుకట్టెయలకై వనంబునకుఁ బోయియుండి కశ్యపతక్షకులు రాకమున్నే యామఱ్ఱి నెక్కి యుండి వారి యిరువురి సంభాషణంబులను విని యావృక్షముతోడఁ దక్షకవిషానలంబున దగ్ధుండై మఱలనావృక్షముతో లబ్ధజీవితుండై వచ్చి జనుల కీవృత్తాంతంబుఁ జెప్పె నని, మఱియు నిట్లనిరి.

తక్షకవిషాగ్నిచేఁ బరీక్షితుండు ప్రాసాదంబుతోడ దగ్ధుం డగుట

అట్టియుపాయంబునఁ గాశ్యపుండు మఱలిపోఁగాఁ దక్షకుండు కామరూపు లగునాగులఁ బిలిచి యిట్లనియె. సోదరులారా! మీరెల్లరు మునికుమారులవేషముం దాల్చి ఫలపుష్పాదులం గొని పరీక్షితుఁ బ్రాసాదంబుననున్న వానిఁ జేరియుండుఁడు. నేనును మీవెంబడి నదృశ్యుండనై వచ్చువాఁడ నని వారి కాజ్ఞాపించెను. అంత వా రెల్ల ర ట్లొనర్చి ఫలాదులఁ దెచ్చిన, వారని నృపాలుండు బహూకరించి వారు తెచ్చినఫలముల నచ్చోట నున్న వారి కెల్లరకు నొసంగి, తానును దైవచోదితుండై యాఫలములలో నొక్కటిం గైకొని వ్రచ్చెను. అంత నాఫలమునందు నల్లనికన్నులును నెఱ్ఱనిమేనును గలయొక చిన్నపురుగు కనఁబడఁగాఁ బరీక్షితుం డెల్లవారికి నప్పురుగుం జూపి యిట్లనియె. బ్రాహ్మణుఁడు నిర్దేశించిన దినస ప్తకము నేటిసూర్యాస్తమయముతో నంత మగుచున్నది. ఈ

పురుగు పెద్దదై కఱచినఁ గఱచుంగాక. ఇఁక నాకు విషభయము లేదు. బ్రాహ్మణశాపము దీనఁ దీఱినఁ దీఱుఁగాక! అనిచెప్పి యాపురుగును తన మెడయం దుంచుకొనెను. అచ్చోట నుండినవారు కాలప్రేరితులై రాజు నకేమియుం జెప్పకుండిరి. అంత నాచిన్నపురువు తటాలున దక్షకరూపము నొంది రాజు ఫాలతలంబు భేదించి బైలువెడలి వచ్చి యాతనిం జుట్టుకొని గొప్పయెలుంగున నచ్చోట నున్నవారల కందఱకును దన్నెఱింగించి పరీక్షితుం గఱచి చనియె. తత్పరిజనంబు లంపఱుఁ బిడుగుపడఁగా బెదరి చెదరినట్లు యథాయథలై పాఱిరి. అప్పు డాయొంటికంబపు మేడయుఁ దత్క్షణమ మండె. అట్లు మీతండ్రి పరలోకగతుండైనం బురోహితపురస్సరానేకభూసురవరులు విధ్యుక్తప్రకారం బారాజునకుఁ బరలోకక్రియలు నిర్వర్తించిరి.

అంతఁ గులక్రమాగతంబైనరాజ్యము బాల్యమునందే నీ వో నిసం పన్నుఁడా! పొందుటంజేసి మే మందఱమును గూడి నీకు రాజ్యాభిషేకంబు చేసితిమి. కాశిరాజపుత్త్రిక యగు వపుష్టను నీకు రాణిగా నొనర్చితిమి. అవ్విధమున నీవు రాజ్యలక్ష్మిని, రాణిమణినిం బొంది యాయుష్మంతుండవై రాజ్యము నేలుచు ధరాప్రజలను ధర్మమార్గమునఁ బాలించు చున్నావు. భూరిదక్షిణల నొసంగి బహుయాగములను దేవతలకుఁ బ్రీతిగా భూదేవతల మున్నిడికొని చేసితివి. ఓపుణ్యాత్ముఁడా! సత్పురుషులు నీకీర్తిని నలుదెసలఁ జాటించుచున్నారు. నీకు సమాను లగురాజు లీభూలోకమున నెవ్వ రెవ్వరును లేరు. కావున నీతీరున ననేకసహస్ర సంవత్సరములు రాజ్యపాలనమును గావింపుము. మీతండ్రి యగుపరీక్షితునకుఁ దక్షకుండు చేసినయపకారమును లెస్సఁగా దీర్ఘాలోచనము చేసి, యీవచ్చియున్నమహర్షి యుదంకున కీప్సితంబుఁ జేయు మని మంత్రులు, పరీక్షితుమరణవృత్తాంతంబు తెఱం గంతయు నాతని కుమారుం డును, నధిగతరాజ్యసంపన్నుండును సర్వగుణోపేతుండును నగుజనమేజయునకుఁ దెల్పిరి. మఱియు వార లారాజుతో, నిట్లనిరి. "ఓరాజపుంగవా! ఒక్కవిప్రుం డగుశృంగిమాటను గాదనక నీతండ్రికిఁ దక్షకుం డింతటి మహాపకార మొనర్చునే?" అని పలుక జనమేజయుం డంతయును విని సటలు వెఱికినసింగంబుపగిది వారల కిట్లనియె. మంత్రులారా! శృంగిమా

టకు సాకువెట్టుకొని తక్షకుండు వచ్చి మాయయ్యకింతటియపకారము గావించెను. కాకున్న తనవిద్యాబలంబున విషచికిత్సఁజేసి ధనమార్జింపఁ దలంచి వచ్చినకాశ్యపుమహిమను బరీక్షించి, వానికిఁ దాన యప్రమేయంబు లగుధనంబుల నిచ్చి త్రోవలోన వానిని వంచించి వెనుకకు మరలించి పంపివేయునే? ఈతక్షకకృతాపకారమునకుఁ బ్రతీకారంబుఁ జేయకుందునే? ఉదంకమహామునికి సైతము సర్పములకు నేను బ్రతీకారము చేయుట యతిప్రియము. కావునఁ దక్షకాది కాకోదరసమూహమును సర్పయాగమునకు సంకల్పించి యాయగ్నియందు వ్రేల్చి భస్మము సేసెద నని నిశ్చయించి రాజపురోహితుని ఋత్విక్కులను బిలిపించి, తన కుండు సర్పములపై నీసునకుఁ గారణంబుఁ దెలిపి, యాలోకభయంకరు లగువారి నిర్మూలమునిమిత్తము సర్పయాగవిధానమును చెల్పుఁ డని ప్రార్థించె.

జనమేజయుండు సర్పయాగం బొనర్చుట

అప్పు డాఋత్విజు లమ్మహారాజున కిట్లనిరి. అయ్యా! సర్పయాగంబను నియ్యది నీకుఁగాఁ బురాణంబుల విధింపఁబడియున్నది. ఇద్దానిని నీవ యొనర్చుట కర్హుండవు. దీని నొరు లెవ్వరును జేయరు. అని చెప్పఁగా జనమేజయుండు తక్షకుఁ డనువాఁడు నిశ్చయముగ యాగాగ్నియందు దహింపఁబడినవాఁ డని భావించి, యాగసంభారంబు లొడఁగూర్ప ననేకుల నియమించెను. అట్లు ఋత్విజులు యజ్ఞశాల నేర్పఱచుచుండ శిల్పశాస్త్రవేదియు, వాస్తువిద్యానిపుణుండును, ననేక పురాణముల నెఱింగినవాఁడును, సూతకులమునఁ బుట్టినవాఁడును, లోహితాక్షుం డను పేరిటివాఁడు భావివిధము నెఱిఁగి, యియ్యాగ మొక బ్రాహ్మణనిమిత్తముగఁ దుదముట్టనేర దనెను. అంత జనమేజయుఁడు వానిమాటయం దాదరము లేక, వానిని యాగము జరుగునంతకాలము యాగశాలం బ్రవేశింపకుండ నాజ్ఞచేసి, తాను యజ్ఞదీక్షితుండై వపుష్టమహాదేవి ధర్మపత్నిగా సర్పయాగదీక్షితుం డై యజ్ఞశాలాప్రవేశముం జేసెను. అంత నయ్యాగశాల విధ్యుక్తప్రమాణలక్షణనిపుణశిల్పాచార్యవినిర్మితంబును, యాగమున కుపకరించు నానావిధద్రవ్యసంభారములతోఁ గూడినదియును, విస్తారమైన ధనధాన్యములు

లచే నిండినదియుఁ దమతమకార్యముల ప్రారంభసంభ్రమమున నిటునటుఁ దిరుగుచుండు బ్రాహ్మణనివహంబును గలదై మిక్కిలి సొంపుమీఱి యుండె. అంతఁ జ్యవనకులవిఖ్యాతుం డైనచండభార్గవుండు హోతగాఁ బింగళుం డధ్వర్యుండుగా, శార్ఙ్గరవుండు బ్రహ్మగా, గౌత్సుం డుద్గాతగా, వ్యాస - వైశంపాయన - పైల - జైమిని - సుమంత - శుక - శ్వేతకేతు - మౌద్గల్య - ఉద్దాలక - మాండవ్య - కౌశిక - కౌండిన్య - శాండిల్య - క్రామతక - కోహల - అసితదేవల - నారద - పర్వత - మైత్రేయ - ఆత్రేయ - కుండజఠర - కాలఘట - వాత్స్య - శ్రుతశ్రవో - దేవశర్మ - శర్మద - రోమశ - ఉదంక - హారిత - రురు - పులోమ - సోమశ్రవు లాదిగాఁగల వేదపారగులగుమహామునులు సదస్యులుగా, నీలవస్త్రధారులును హోమధూమసంరక్తనయనులును నై ఋత్విజులు జ్వలించుచున్నయగ్నిముఖమున వేల్వ నుపక్రమింప నాభూసురులమంత్రమహిమచేఁ బలుతావులయం దుండిన సర్పము లీడ్వఁబడినవై పరవశంబులై యొకటినొకటిఁ బిలుచుచు నధిక భయముతో నయ్యాగాగ్నియందుఁ దొరఁగెను. మఱియు నప్పు డాయాగాగ్నికి బలులైనముఖ్యనాగుల నోశౌనకా! పేర్కొనెద నని సూతసూనుం డిట్లు చెప్పందొడంగె. వారు కోటిశ, మానస, పూర్ణశల, పాల, హలీమక, పిచ్ఛల, కౌణప, చక్ర, కాలవేగ, ప్రకాలన, హిరణ్యబాహు, శరణ, కక్షక, కాలదంతకులు మున్నగు వాసుకివంశమునఁ బుట్టినవారును; పుచ్ఛాండక, మండలక, పిండసేక్తృ, రభేణక, ఉచ్ఛిఖ, శరభ, భంగ, బిల్వతేజో, విరోహణ, శిలి, శలకర, మూగ, సుకుమార, ప్రవేపన, ముద్గర, శిశురోమ, సులోమ, మహాహనులు మున్నగుతక్షకవంశసంభవులును; భారావత, పారిజాత, పాండర, హరిణ, కుశ, విహంగ, శరభ, మోద, ప్రమోద, సంహతాపను లాదిగాఁగల యైరావతకులులును; నేరక, కుండల, వేణి, వేణీస్కంధ, కుమారక, బాహుక, ధూర్తక, ప్రాత, రాతకాదులగు కౌరవ్యకులసంభవులును; శంఖుకర్ణ, పిఠరక, కురార, సుఖసేచక, పూర్ణాంగద, పూర్ణముఖ, ప్రహాస, శకుని, దర్య, మాహఠ, కామఠక, సుషేణ, మానస, అవ్యయ, భైరవ, ముండవేదాంగ, పిశంగ, చోద్రపారక, ఋషభ, వేగవత, పిండారక, మహాహనురక్తాంగ,

సర్వసారంగ, సమృద్ధ, పటవాసక, వరాహక, వీరణక, సుచిత్ర, చిత్ర వేగిక, పరాశర, తరుణక, మణిస్కంధ, మలు మున్నగు ధృతరాష్ట్రకులమునఁ బుట్టినవారును; మఱియు ననేకులు వేలు, పదివేలు, లక్షలు, పదిలక్షలు అర్బుదసంఖ్యలు గల యనేకముఖ్యపన్నగవంశోత్పన్నులు లొక్కొక్క మొగి ననేకశిరస్సులుగలవారును; సితాసితపీతారుణవర్ణదేహులును మహాకాయులును నైన నాగేంద్రులు బ్రాహ్మణులమంత్రదండముచే హతులై హాహారవంబులఁ జేయుచు నయ్యాగాగ్నియందుఁ దడఁబడి పడుధ్వానములును, బడినపిదపఁ గాలెడురవములును, గాలినపిదప వ్రయ్య లగునప్పటిరవములును, దిక్కులయందుఁ బ్రతిధ్వానములఁ జేసెను. అప్పుడు కోసెడునిడివిగల మహాసర్పంబులు వేగముగ గోకర్ణమాత్రప్రమాణములై తోఁచుచుండె. ఇవ్విధంబున ననేకప్రాణిభయావహం బైన ఘోరాశీవిషంబు లయ్యాగాగ్నిని విప్రమంత్రాహూతములై పడుచుండ వానిదేహములలోనుండి వసయు, నెత్తురులు కాలువలు గట్టి పాఱెను. మఱియు నాకాకోదరంబు లగ్నియందు మాడుచుండఁగా దాని నుండి దుస్సహం బైన దుర్గంధంబును, శరీరములు పగులుచుండఁ గలుగు మహాధ్వానంబులును నలుదిక్కుల నావరించె. అప్పు డీయాగమునకుఁ దక్షకుండు వెఱచి దేవేంద్రు శరణు వేఁడగా నప్పురందరుండు 'కొన్ని మేటిపాములకు సర్పసత్రభయము లే దని పూర్వము బ్రహ్మ యాన తిచ్చుటను నీ వీయాగమునకు వెఱవ వల' దని చెప్పి తక్షకునిఁ దనయొద్ద నిర్భీతుండై యుండు మని యూరడించెను. వాసుకి యాజ న్నమునం దనేకములైన సర్పములు చచ్చుటకు వెఱచి, చింతాక్రాంత చేతస్కుండై సోదరి యగు జరత్కారువును సమీపించి, సోదరీ! జనమే జయుసర్పయాగంబున నాగు లనేకులు మ్రందిరి. కాని, యాగము ముగింపు లేదు. ఈయాపదను దొలఁగించునిమిత్తము గాదె నిన్నా జరత్కారుమునికిచ్చి వివాహముచేసితిమి. మ న్నిప్పుడు నీవు కాపాడ వలసినసమయము. ఆ స్తీకుఁడు సర్పయాగమును నివారించు ననియు మమ్మెల్లర రక్షించు ననియుఁ బూర్వము బ్రహ్మదేవుండు వాక్రుచ్చియున్న వాఁడుగాదె. అందు నీ వెఱుంగనిది యేదియును లేదు. కావున నీ విప్పుడు నీపుత్త్రుం బిలిచి సర్పయాగశాలకుం బంపుము. అనఁగా

నద్దేవి యస్తీకుం బిలిపించి యతని కిట్లనియె. తండ్రీ! అస్తీకుఁడా! వినుము. పూర్వము తల్లియైనకద్రువ నిర్దయురాలై నీమామలగు నురగులకు జనమేజయుసర్పయాగమునందుఁ బడునట్లు శపించినది. కాని, యయ్యది నీమూలమున జనమేజయనృపాలుం డొనరుగు నని బ్రహ్మ తొల్లి యానతిచ్చెను. కావున నీవిప్పు డాయాగము జరుగుచోటి కేగి జనమేజయుచే యాగం బుపసంహరింపఁజేసి నీమామల వెఱ పుడుపుము. నాగర్భజనితుఁ డగుకుమారుండు యజ్ఞము నుపసంహరింపఁజేసి గతించిన పాములు పోఁగా మిగిలియుండువానినైన రక్షించు నని నీమామ వాసుకి నీతండ్రికి న న్నిచ్చి వివాహముఁ గావించె. ఇఁక నీ వాలస్యము చేయక సర్పయాగాగ్ని కిప్పటికాహుతులైనవి పోఁగా మిగిలినవానినైన రక్షింపుము. అని చెప్పుచుండఁగనే యస్తీకుండు మామలయుఁ దల్లిదియునైన మనోవేదన నుడిపి, "అమ్మా యింతకుమున్ను వహ్నియందుఁ బడినవి దప్ప నింకఁ గాద్రవేయులనునగ్ని కాహుతిఁ గానీయను. నీవును మామ యగువాసుకియు నామాటను నమ్ముఁడు. ఎవ్విధముననైనను జనమేజయుసర్పయాగము నుడిగింతు నని వాసుకి ధృతరాష్ట్రప్రముఖుల నూఱడించి, తనవెంట సకలవేదవేదాంగపారంగతు లగు విప్రులు రాఁగా జనమేజయసర్పసత్రసదనంబునకుం జనుదెంచి స్వశరీరకాంతిచే సభాప్రదేశం బెల్ల వెలుంగుచుండ స్వస్తివచనపూర్వకంబుగా రాజును, ఋత్విజులను, సదస్యులను, నగ్నిహోత్రుని నిట్లని స్తుతియించె.

{ అస్తీకుండు జనమేజయునియజ్ఞశాలలోనివారి నెల్లర స్తుతించి సర్పయాగము నివారింపఁజేయుట }

జనమేజయనరేంద్రా! నీవు చంద్రవంశపురాజుల కాభరణాయమానుండవై పుట్టి రాజర్షి వని ప్రఖ్యాతిఁ జెంది బ్రహ్మోత్తరంబుగా ధర్మమునఁ బ్రజల నేలుచు, సద్గుణములఁ బూర్వపురాజు లగుయుధిష్ఠిర నాభాగ భగీరథ దశరథ మాంధాతృ రామ రఘువిజయులఁ బోలితివి. నీవు మహాత్ము లగు పాండవులకులంబునఁ బుట్టి మిక్కిలి విభవముతో నీయవనీరాజ్యమునకుఁ బట్టభద్రుండ వైననాఁటంగోలె ననేకభూరిదక్షిణలతో నానాధ్వరంబులఁ గావించుటంజేసి భూసురు లెల్లరు నీయజ్ఞమునందు లెస్సగా నర్చింపఁబడిరి. నీయజ్ఞము సోమవరులయజ్ఞము

లకును, బ్రహ్మ ప్రయాగయందుఁ జేసిన యజ్ఞమునకును, దేవేంద్రుఁడు గావించిన శతమఖములకును, యమునియజ్ఞమునకును, హారిమేధసునియజ్ఞమునకును, రంతిదేవ గయ శశిబిందు కుబేర శ్రీకృష్ణ యజ్ఞములకును దీటైనది. నీయజ్ఞమునందు నీవు వరించియుండు ఋత్విజులును సదస్యులును నానావిధయజ్ఞప్రయోగదక్షులు, బుద్ధిమంతులు, మహాతపస్వులు, నిగ్రహానుగ్రహశక్తియుతులు, బ్రహ్మసదృశులునై శతమఖునిఋత్విజులకంటె సర్వవిద్యలయందును దక్షులు. సకలమునివరేణ్యుండును, విద్వాంసుండును, ధర్మస్వరూపుండును, త్రిలోకప్రసిద్ధయశోవిరాజితుండును నగు వేదవ్యాసుండు సుతశిష్యసంఘముతో సదస్యుండయియుండ, మహామునులు ఋత్విజులై యుండ నీయాగంబున నాదిత్యులలో విష్ణుండునుం బోలె నీ వెల్లరాజులలో విరాజిల్లుచున్నావు. అగ్నిహోత్రుఁడు ప్రదక్షిణంబుగఁ దేజరిల్లుచు మహనీయులైనవిప్రులదివ్యమంత్రములచే నిర్వర్తింపఁబడిన హవ్యములను గొని దేవతల కొసంగి వారిం దృప్తినొందించి నీకు సంపూర్ణమనోరథములను, బుణ్యఫలములను నొసఁగుచు నున్నవాఁడు. ఇంద్రాగ్నియమనైరృతివరుణమరుత్కుబేరేశాను లనులోకపాలురచందమున ధర్మమార్గమునఁ బ్రజల నేలుచున్నవాఁడవు. అని జనమేజయుని, నాతనియజ్ఞమహిమమును, ఋత్విజులను, సదస్యులను, నగ్నిభట్టారకునిఁ దగినమంగళవాక్యములతోఁ బ్రస్తుతించిన యస్తీకున కాసభాసదులైనవా రెల్లరును బ్రీతులైరి. అంత జనమేజయుం డస్తీకుం జూపి సదస్యులతో నిట్లనియె. ఈమహనీయుండు కొండిక యయ్యును జ్ఞానవృద్ధుండు. ఈతనివాక్కు రమణీయము. శ్రుతి సొంపైనది. భావము గంభీరము. మూర్తి మనోజ్ఞము. కావున నీతని కిష్టమగు వరము నిచ్చెద ననఁగా, సభాసదు లెల్లరును సంతసిల్లిరి. ఇంతలోన జనమేజయుఁడు ఋత్విజులం జూచి యీయాగ మింకను సంపూర్ణము గాదు. మాకు శత్రువగు తక్షకుం డగ్నియందుఁ బడుటకు రాఁడయ్యె. వేగంబున మంత్రమహిమచే వానిని రప్పించి యీయగ్నిం ద్రోయుఁడు. అనఁగా ఋత్విజు లిట్లనిరి. నరేంద్రా! తక్షకుఁ డీలోకముల నెందును లేఁడు. వాఁడు నాకంబున కరిగి యింద్రు మరుగుసొచ్చియున్నవాఁడు. యజ్ఞశాల నిర్మించునాఁడు వాస్తువిద్యాదక్షుం డగు లోహితాక్షుండు పలికిన

మాట సత్య మయ్యెడి నని యూహించెదము. అనఁగా రాజు లోహి-
తాక్షుని మఱల సభలోనికి రప్పించి యడుగఁగా నతండు తొల్లింటి
యట్ల పలికె. అంత భూపాలుండు కుపితుం డై హోతతో నిట్లనియె.
ఋషివర్యా! ఇంద్రుండు తక్షకుని యథార్థముగ రక్షించువాఁ డయ్యె
నేని తక్షకుండు సహేంద్రుఁడై యగ్నిం బడునట్లు మంత్రమును జెప్పు
మనఁగా హోత యట్ల కావించె. అంత నింద్రుండు విమానారూ
ఢుండై యాగశాలను సమీపించి యజ్ఞ ముగ్రముగా జరుగుచుండు
టను గాంచి భీతుండై తనయుత్తరీయమునఁ జుట్టచుట్టుకొనియుండు
తక్షకు నగ్నిగుండమున కుపరిభాగమున విదిర్చి నిజలోకమునకు వేగ
ముగఁ జనెను. భూసురమంత్రప్రభావమునఁ దక్షకుం డగ్నిని సమీపించి
తల్లడిల్లుచున్నంత ఋత్విజులు సర్పయాజియగు జనమేజయుం జేరి వానికిఁ
దక్షకుం జూపి నీకోరినమేరకుఁ దక్షకుఁ డిదెవచ్చి తల్లడిల్లుచున్న వాఁడు.
అస్తీకున కిష్టమయిన వర మొసంగెద నంటివి. వేగంబ యొసంగుము.
అని హెచ్చరింపఁగా రాజు అస్తీకుమొగంబై భూసురవర్యా! వర
మిచ్చెద. కోరు మనఁగా నస్తీకుండు దానిని దగినసమయముగాఁ దలంచి
రాజుం జూచి, ఓయభిమన్యుపౌత్రుఁడా! సత్యసంధుఁడా! అరులమదం
బడఁచిన మేటిమొనకాఁడా! పరమకారుణికా! నాకు బంధువులయిన సర్ప
ముల కులమునకు మనోవ్యథఁ జేయుచున్నదియు, నుగ్రకర్మమును
నగు నీసర్పయాగమును నాకుఁ బ్రియంబుగాను, భూతతృప్తిగాను నుడుగు
మనెను. అంత నామాటలు విని యస్తీకునితో జనమేజయుం డిట్లనియె.
ఓమునిశ్రేష్ఠా! నీకు వలసినంత వెండి గాని, బంగారము గాని, గోవులఁ
గాని, ప్రమదాజనంబులఁగాని, గ్రామములఁగాని, దాసదాసీజనంబులఁ
గాని గోరుము. అన్నియు నిచ్చెద. యాగమును నడువ నిమ్మబగుసు.
తెలుంగులఁ బ్రార్థించి చెప్పినను నాగులయల్లుండు దేని నొల్లక యాగము
నెవ్విధంబున నైన నుడుగుటను మాత్ర మపేక్షించుచుండఁగా
సదస్యు లందఱు నిక్షేపమానీయుండును, మహాతపస్వియు, సత్పాత్రంబును
నగు విప్రునకుఁ గోరినదాని నిచ్చినచోఁ దత్ఫలం బక్షయం ని పలు
విప్రుకోర్కి వ్యర్థ సేయఁదగదు. అని భూనాథునకు బోధించిరి. ఇంతలో

నగ్ని యందుఁ బడనున్న తక్షకు నస్తీకుండు చూచి "యోతక్షకా! ఆగు మాగుము! అగ్నిలోఁ బడకు!" మని తనతపోబలంబున మఱల్చెను. ఇంతలో జనమేజయుండు సదస్యులతో నాలోచించి వా రనుమతింప నస్తీకుని యభీష్టసిద్ధిఁ జేయునిమిత్తము సర్పయాగమును జాలించి సర్వ జనుల కానందమును గలిగించె. పిదప ఋత్విజులను సదస్యులను విస్తార మైనదక్షిణలతోఁ బూజించి యాగశాల నిర్మించుసమయమున నా సర్పయాగ మొకవిప్రుని నిమిత్తముగఁ దుదిముట్ట దనిన లోహి తాక్షుఁ డనుసూతసుతుని రావించి వానిచెప్పినభావికార్యఫలితము నిదర్శనమైనవిధమున కుచితధనమును నిచ్చి యవభృథస్నాన మాచ రించి యస్తీకునిఁ జూచి, 'మునివర్యా! నీకుఁ దృప్తి యయ్యెం గాదె? నాకావించు నశ్వమేధయాగమునకు నిన్నిప్పుడ సదస్యునిగా నుండ వేఁడెద. విచ్చేయవలయు' నని ప్రార్థించి సన్మాన మొసంగి పంపెను. అప్పు డందలిసభ్యులు సర్పరాజంబులు తల్లిశాపమునకు బహుకాలం బుగ వెఱచి యేమియుం జేయనేరక యిప్పుడు మృత్యువువాతఁ బడు టకు సంసిద్ధములై యుండినను, వారియల్లుండును, మహాత్ముండును, మహా తపస్వియు, బ్రహ్మతేజోవిరాజమానుండును నగు నీయస్తీకుండు వానిని దనవాక్చాతుర్యమునఁ గాచె నని, మిక్కిలిగా నమ్మహర్షిని గీర్తించిరి.

అంత నస్తీకుండు నిజగృహంబుఁ జేరి తల్లికిని మామలకును నమస్కరించెను. అంత వాసుకిప్రభృతు లస్తీకుమామ లెల్లరును నమ్ముని వర్యుం బరివేష్టించి 'యస్తీకా! నీమహిమంబున మాయాపదం దొలం గించితివి. వరము వేఁడు' మనఁగా వారల కస్తీకుం డిట్లనియె. ఎవ్వఁడేని సాయంప్రాతఃకాలములయం దీయుపాఖ్యానమును జదువునో? మఱియు నన్నును, నార్తిమంతుని, సునీథుని స్మరించునో యాతనికి మీరు చెఱుపుఁ జేయకుఁడు. ఇంతేకాక యేపురుషుండైనను జనమేజయు సర్పయాగాంత కాలమున నస్తీకువచనములం దలంచి తొలఁగు మని చెప్పఁగా నేపా మైనను దొలఁగకుండునో దానిశిరస్సు నూఱువ్రక్కలై పగులుఁగాక! యని వరముల వేఁడఁగా నల్లునకు వాని నొసంగి వానిని సంతోషింపఁజేసిరి. ఇవ్విధంబున నస్తీకుండు సర్పకులప్రళయమును నివా

రించి కొన్నాళ్లకుఁ దగినకన్యకను పెండ్లియాడి కొడుకులను మనుమలను గని సుఖముండి యంతమున మోక్షలక్ష్మిని వరించె నని, శౌనకునకు సూత సుతుండు మఱియు నిట్లనియె. పూర్వము ఓ శౌనకా! నీకులమునందు జనించిన ప్రమతి యను మునివర్యుండు తనపుత్రుండగు రురుం డడుగఁ జెప్పినవిధంబున, డుండుభవృత్తాంతమును విని యడుగ నీయాఖ్యానంబును నీకుం జెప్పితి. ఈ యస్తీకోపాఖ్యానమును జదివినవారికి సర్పభయము లే దని సూతసూనుండు శౌనకునకుం జెప్పఁగా, నమ్మహర్షి పరమానందం బునం దేలియాడె.

అక్కథకుండు శౌనకుఁడు మొదలగు మునీంద్రులకుం జెప్పె. అట్లు జనమేజయుం డుపక్రమించిన సర్పయాగము నుపసంహరించి విధిచొప్పున ఋత్విజులకును సదస్యులకును సంపూర్ణదక్షిణల నొసంగి, దీనులకును ననాథులకును గోరినధనంబుల నొసంగి తృప్తులం గావించి, యనేకపుణ్యకథాశ్రవణకుతూహలపరుం డగుచు నొక్కనాఁ డచ్చోటికి శిష్యసహితుండై విచ్చేసియున్న వేదవ్యాసమునీంద్రు నతిభక్తి నర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి, మిక్కిలి వినయముతో నమస్కరించి జనమేజయభూపాలుం డిట్లనియె. వ్యాసభట్టారకా! మాపితామహు లగు పాండుపుత్త్రులకును ధృతరాష్ట్రసుతు లగు దుర్యోధనాదులకును భూమిపాలు విభజించి, మీరును భీష్మాదికురువృద్ధులును నొసంగి యుండ వారేల యట్లన్యోన్యకలహకారులై ఘోరమును గోత్రవినాశకరమును నగు మహారణమును గురుక్షేత్రమునందుఁ జలిపిరి? ఆయుద్ధము నంతయు మీరు కన్నులారఁ జూచి యుంటిరి కాదే? ఆవృత్తాంతము సవిస్తరముగ నాకు వివరించి చెప్పవలయు నని యడుగుటయుఁ, బాదరాయణుండు సమీపవర్తియై కూర్చుండిన తనశిష్యుం డగు వైశంపాయనుం జూచి యారాజడిగిన ప్రశ్నకు నుత్తరమును దనవలనఁ దొల్లి వినియుండినచొప్పునఁ దెలుపున ట్లాజ్ఞ నొసంగెను. అంత నావైశంపాయనుండు గురువైన వేదవ్యాసులకుఁ బ్రణమిల్లి సభలో నున్నవిప్రులయనుమతిం బడసి పాండవులకును ధార్తరాష్ట్రులకును నైన విభేదకారణంబును మొట్టమొదట సంగ్రహముగఁ జెప్పఁదలఁచి యిట్లనియె.

పాండవధార్తరాష్ట్రుల భేదకారణసంగ్రహము

పాండురాజునకుఁ బిమ్మట నాతనిపుత్త్రు లేవురును హస్తినాపురముఁ జేరి కురువృద్ధరాజులయాదరణమునఁ బెద్దవారై బ్రాహ్మణులయొద్ద వేదశాస్త్రములను, క్షత్త్రియోచితమైన విలువిద్యను నేర్చి యందుఁ బ్రావీణ్యమును సంపాదించి, నానాఁటికి మహత్తరయశోవిశాలు రైరి. అట్టిమహాబలపరాక్రమశాలు లగువారికి గ్రమముగాఁ గలుగుచుండిన యశస్సునకు నోర్వలేక దుర్యోధనుం డసూయాపరుండై యత్యల్పంబైన కులింగపక్షి సింహముఖమాంసమును గ్రహింప సాహసించువిధమున, దురాత్ము లగుకర్ణశకునులతో నాలోచించి వారి కనేకవిధములగు

చెఱుపులను జేయుచుండె. పాండవులలో మిక్కిలి బలశాలియు సాహసకార్యములను జేయువాఁడు నగు భీమునెడల దుర్యోధనుండు ప్రప్రథమున మిక్కిలి యసూయఁజూపి వానిబలశౌర్యములకు సహింపనివాఁడై, వానిం జంప యత్నించి వాఁడు తిను నన్నమున విషముఁ బెట్టెను. ఆతండు మహనీయుండు కావున నావిషాన్నమును దనగాత్రమున నెట్లో జీర్ణింపఁజేసెను. పదంపడి యొక్కనాఁడు గంగానదియందుఁ బ్రమాణకోటిస్థలమున శరీరవ్యాయామమునకై యీఁది పరిశ్రమ గావించి బడలి యాతీరంబునఁ బరుండి నిదురించుచున్న భీమసేనుశరీరమునంతయు లావైనతీఁగెలచేఁ గట్టి వానిని గంగాప్రవాహమున దుర్యోధనుండు త్రోయించె. అంత భీముండు మేల్కాంచి తనదేహబలంబును జూపి యొక్క నీల్గు నీల్గఁగా భవబంధములను ద్రెంపుయోగిచాడ్పునఁ, దన్ను బంధించి యుండు తీఁగె లన్నియుఁ దెగెను. అంత నాతండు ప్రవాహమున నీఁది గట్టు చేరెను. ఇంతియకాక పిదప నొకనాఁడు వాని సర్వాంగములను వాఁడు నిదురించుచుండఁ గృష్ణసర్పములచేఁగఱపించెను. ఆతండు దివ్యమూర్తిగాన నా నాగులవిష మాతని నేమియుఁ జేయదయ్యెను. ఇవ్విధంబున భీమసేనుం జంపుటకుఁ బన్నిన నానావిధోపాయము లెల్ల విఫలములు కాఁగా, దుర్యోధనుండు మరల శకునికర్ణదుశ్శాసనులతో నాలోచించి తండ్రి యగు ధృతరాష్ట్రుసుమతంబున వారణావతంబున లక్కయిల్లు గట్టించి, వారిని గుంతీసమేతముగ నాయింట వసింప నియమించి, యొక్కనాఁడు వారెల్ల రాయింట నుండఁగా నాఁటి రాత్రి దానికి నిప్పంటించె. అంత వీనిదురుద్యోగమును బూర్వమే తెలిసిన విదురుండు పాండవులకు నెల్లప్పుడు హితుం డగుటం జేసి యీయిండ్లను గాల్చుటకు నియమింపఁబడిన పురోచనుం డనువాఁడు వానికి నిప్పునంటించుటకు: బూర్వమే యావృత్తాంతంబును బాండవులకుఁ జెప్పి, వారాయిల్లు వెడలిపోవుట కుపాయంబుగా నాయిల్లు మొదలుకొని సమీపమున నున్నయరణ్యమువఱకుఁ బూర్వమే సొరంగము నొకదానిని నొక్కఖనికునిచే విదురుండు త్రవ్వించియుండ, దానిమూలమునఁ బాండవులేవురును దల్లితోఁ నగ్నిజ్వాలలం బడక చావును దప్పించుకొని, పురోచనుఁ డనువాఁ డాయింటియందుబరుండియుండ నాలక్కయిండ్లకుఁ

దామే యగ్ని యిడి యంద ఱాయిండ్లను వదలి సొరంగపుమార్గమున వెలుపట నున్నవనముం జేరిరి. ఆవన మొక్కరక్కసున కిక్కయై యుండె. వాఁడు హిడింబనామధేయుండు. అప్పుడు భీమునకు వానితో యుద్ధము బాహాబాహిగా జరిగెను. ఆఘోరమైన పెనఁకువలో హిడింబుండు భీముచేఁ జచ్చెను. అంత వానిచెలియలు హిడింబ యనుదానికి భీమునియందుఁ దగులము కుదురఁగా దానిని భీముఁడు పెండ్లియాడెను. అంత వారియిరువుర సమాగమమున మహాబలుండును మాయావియును నగు ఘటోత్కచుం డనుకుమారుండు పుట్టె. పిదపఁ బాండవులేవురును గుంతితో నేకచక్రపురంబున బ్రాహ్మణవేషములతో బ్రహ్మచారులుఁగ గొన్నినాళ్లుండిరి. అంత భీముం డచ్చోట బకాసురుం జంపె. అట్లు బకాసురుం జంపి భీముం డేకచక్రపురములోనివారికి భయంబుం బాపె. పిదప ద్రుపదుపట్టణమునఁ బాంచాలికి స్వయంవరోత్సవము జరుగు నని విప్రులెల్ల వేడుకఁ జూచుటకుఁ బోవుచుండ బ్రాహ్మణవేషమున నున్నపాండవులును వారిసాహాయ్యముననా ద్రుపదునిపురముఁ బ్రవేశించి, యచ్చోట సకలరాజులు చూచుచుండ నర్జునుండు మత్స్యయంత్రమును దెగనేసి ద్రౌపదిని గురువచనమున వారైదుగురును బెండ్లాడి, యచ్చోట సంవత్సరకాలముం గడపిరి. అంత ధృతరాష్ట్రుండు పాండవులవృత్తాంతంబును విని భీష్మాదికురువృద్ధులతో నాలోచించి వారల ద్రుపదుపురంబుననుండి రప్పించి వారి కర్ధరాజ్యము నిచ్చి ఇంద్రప్రస్థపురమున నుండ నియమించిన, వా రందఱును నచ్చోటనుండి రాజ్యము నేలుచుండిరి. అంత వా రచ్చటఁ గొన్నినాళ్లు సుఖులై యుండ వారిలో నర్జునుండు తీర్థయాత్ర చేయవలసినది యవశ్యకమై యేర్పడఁగా, నాతండు ప్రయాణమై యనేకతీర్థములను సేవించుచుఁ గొన్నినాళ్లకు ద్వారావతి కేతెంచి శ్రీకృష్ణుని చెలియలు సుభద్రం బెండ్లాడెను. ఇట్లు శ్రీకృష్ణుఁడును నర్జునుండును సఖులును సంబంధులును నై వెలయుచుండ నచ్చోటికి సమీపమున నున్నమహేంద్రోద్యానవన మగు ఖాండవమును నగ్ని గాల్చుటకు సహాయ మర్జునుండు చేసెను. ఆవనమును దుదముట్ట నగ్ని నిర్మూలించి భస్మరాశిఁ గావించెను. అంత నగ్నిదేవుం డర్జునునెడ సంతోషించి యాతనికి గాండీవ మను దివ్యధనుస్సును, నక్షయతూణీ

రంబులను గపిధ్వజరథమును బారితోషికంబుగా నొసంగెను. ఇంతే కాక ఖాండవమును గాల్చునప్పు డావనములోఁ గాపురమున్న మయ దానవుని రక్షించుటంజేసి యామహనీయుండు దివ్యసభ నొక్కదాని నతిరమణీయంబైనదాని దుర్యోధనాదిశత్రువులకు మఱింత నసూయను బుట్టించుదాని నిర్మించి ధర్మజునకు సమర్పించెను. అంత శ్రీకృష్ణుండు భీమునిచేత జరాసంధునిఁ జంపించి, వారు దిగ్విజయంబు చేయుటకుఁ దోడ్పడఁగా, నంత ధర్మరాజు సార్వభౌముండై రాజసూయమహాయజ్ఞంబుఁ గావించె. ఇవి మొదలుగాఁ గలపాండవులగుణసంపదలు చూచి సహింప నోపక దుర్యోధనుండు శకునికైతవంబున మాయాద్యూతంబున ధర్మరాజుం బరాజితుం జేసి, పండ్రెండేండ్లు వనవాసంబును నొక్కయేఁడు జనపదంబున నజ్ఞాతవాసంబును గాఁ బ్రతిజ్ఞ నేసి భూమి వెలువరించినం, జని పాండవులు వనవాసంబున నుండ రాజశ్రేష్ఠుం డగునర్జునుం డొకపుణ్యపురుషునియుపదేశంబున మహాతపంబు నొనర్చి భుజంగభూషణునిఁ బ్రసన్నుఁ గావించికొని, యాతనియొద్ద నుండి మహాపాశుపతాస్త్రమును నింక లోకపాలుర నెల్ల మెప్పించి వారిమూలమున దివ్యాస్త్రములను ప్రయోగోపసంహారములతోఁ బడసెను. ఇవ్విధముగ వారు సత్యపరులు గానఁ బండ్రెండేడులు వనవాసమును నొక్కయేఁడు జనపదంబున నజ్ఞాతవాసమును జరిపివచ్చి తమరాజ్యముల నిమ్మనఁగా దుర్యోధనుం డిచ్చుట కిష్టపడనివాఁ డయ్యెను. వానిలోభమువలన నతిదారుణంబుగ నప్పుడు కురుక్షేత్రమున భారతమహాయుద్ధము ప్రవర్తిల్లె. ఇది పాండవకౌరవులభేదమూలము. అంత నాయాజియందు సర్వశత్రువులను నాశనంబు గావించి రాజ్య మెల్ల సాధించి ధర్మరాజు ధర్మమునఁ బ్రజాపాలనంబుఁ జేసి కొంతకాలమునకుఁ బిమ్మటఁ దమ్ములును ద్రౌపదియుఁ దనవెంట రాఁగా మహాప్రస్థానం బాచరించి వారితోఁ బరమగతిం బ్రాపించెను. అని వైశంపాయనుండు చెప్పఁగా జనమేజయుం డమ్మునికి ట్లనియె.

మునీంద్రా! భారతార్థమును సంగ్రహముగఁ జెప్పితివి. నాకు దానం దనివి కలుగదు. సవిస్తరంబుగ వినఁగోరుచున్నాను. పెద్దలపుణ్యకథలను వినుటకు మన స్సువ్విళ్లూరుచున్నది. పాండవులు ధర్మాత్ములు

గదా! అట్టివారు చంపఁగూడనివారిని జంపియు నెవ్విధంబున నందఱచే నుతింపఁబడిరి ? వా రాబాల్యముగఁ బరాక్రమవంతులే యయ్యును నాటంగోలె దుర్యోధనాదులదురుద్యోగంబుల నెట్లోర్చిరి? భీమసేనుం డందఱిలో నపరాధమును సుంతయేని సహింపనివాఁ డని విందుము. అట్టివాఁడును వారు చేయుచుండిన యపరాధముల నెట్లు సైఁచెను? ద్రౌపది పరమపవిత్రాంగన యని తెలియుచున్నది. ఆపుణ్యాంగనను దుర్యోధనుండు సామాన్యస్త్రీగఁ దలంచి యెన్నియో పాట్లఁ బఱచినను నాదేవి వానిని దనమహిమచే నేల శిక్షింప దయ్యె? ధర్మమును బరిపాలించునిమిత్తము ధర్మరాజు జూదమున నోడి యరణ్యవాసమునకుఁ బోవుచుండఁగా, లోకముల జయింప సామర్థ్యమును బలశౌర్యములును గల భీమార్జుననకులసహదేవులును ధర్మపుత్రుని వెంబడించి యెటు లరిగిరి? అతిసుకుమారుఁడును, సార్వభౌమపదవిని ననుభవించినవాఁడు నైన ధర్మరాజు వనవాసాయాసము నెట్లు సైఁచెను? శ్రీకృష్ణుం దనకు సారథిగఁ గైకొని యర్జునుండు యుద్ధసమయమునఁ బదునొకం డక్షౌహిణులశత్రుసైన్యము నెట్లు దునుమాడెను? ఇవియే కాక, యింకను నావారెల్ల రాకాలంబున నే మేమి యద్భుతంబుల నొనర్చిరో? యేయే యాపదలఁ బాల్పడిరో? వాని నెట్లు దాఁటుకొనిరో? వాని నెల్ల వివరింపు మని యడుగఁగా, వైశంపాయనుండు జనమేజయభూకాంతున కిట్లనియె.

భారతమహిమ

భరతవంశమునఁ బుట్టినవారిచరిత్రములు వివరించుటచే నీయితిహాసము మహాభారత మనం బరఁగె. ఇమ్మహాభారతమును సర్వలోకపూజితుండును, నమితతేజోవంతుండును, సత్యవత్యాత్మజుండును నైన కృష్ణద్వైపాయనమునివర్యుఁడు లక్షశ్లోకములు గల గ్రంథముగా విరచించెను. అట్టిగ్రంథములోని యితిహాసములను నీకు వినిపించుటకుఁ బూర్వ మాగ్రంథకర్త యగు వేదవ్యాసునకు మహావినయభక్తులతో నమ్రుఁడనై నమస్కరించెదను. మఱియు నాగ్రంథరాజము ధర్మార్థకామమోక్షము లను నాల్గువిధము లగు పురుషార్థములకు ముఖ్యసాధనము. ఆ యితిహాసమును వినువార లిష్టార్థసిద్ధులను బడయుదురు. మఱియు రాజులు విన్నచో భూరిభూరాజ్యసంపదఁ బడయుదురు. నిత్యాభ్యు

దయములఁ జెందుదురు. మఱియు నా యితిహాసమును వినినవారు తాము బహుజన్మములనుండి కావించిన పాపములను నశింపఁజేసి కొందురు. ఆగ్రంథరాజము మహాపరాక్రమశాలురును - ధైర్యవంతులును - సత్యవాక్కులును - కీర్తివంతులును - కృతజ్ఞులును-సుత్తములును-ధర్మాత్ములును - శరణాగతత్రాణ పరాయణులును నగు భారతవీరుల సద్గుణానుకీర్తనములు గల దగుటచే నట్టి యుత్తమచరిత్రము వినువారు దీర్ఘాయుష్మంతు లగుదురు. మహాసభలలో నాగ్రంథము పఠనీయము. అయ్యది వేదవేదాంతరహస్యములను దెల్పును. ఈగ్రంథమునఁ జెప్పఁబడినవి మఱియెందును లేవు. మహోదధియుఁ బర్వతరాజములును నానామణుల కాకరంబైనయట్లే మహాభారతేతిహాసము సకలకథారత్నములకు నిధియై వాసికెక్కెను. కావుననే భారతగ్రంథము పంచమవేదము నాఁబరఁగె. రాజ్యముఁ గోరి దీనిం బఠించుక్షత్రియులు రాజ్యమును బడసెద రని మున్నె చెప్పితి. సంతానార్థులై చదువువారు సత్సంతతిని బొందుదురు. దీనింజదువుటచే రోగార్తులు సర్వరోగములను, భ్రూణహత్యాదిమహాపాతకముల నొనర్చినవారు తమసర్వపాపములను నశింపఁజేసికొనఁగలరు. నీ సర్వమనోరథములును దీనిం జదువుటవలనఁ గలుగును. వానకాల మగు నాల్గుమాసములలో నీగ్రంథమును జదివినఁగాని, వినినఁగాని సర్వపాపములును నశించును. దైవభక్తిపరాయణులు, శ్రద్ధగలవారు, దాతలు, సత్యవాక్కులు నగువారి కీభారతాఖ్యానమును వినిపించినచో మహాఫలములను బొందుదురు. ఈగ్రంథము నామూలాగ్రముగ వ్రాసి దాన మొసఁగినవారిని సత్ఫలములు చెందును. ఇందు శ్రీమన్నారాయణదివ్యావతార మగు శ్రీకృష్ణమూర్తియొక్కయు సత్పురుషులగు పాండవులయొక్కయు గుణమాహాత్మ్యాదుల జ్యోత్స్న జనులకుఁజిత్తానందం బొనరించు. ఇట్టిమహాభారతాఖ్యానమును వేదవ్యాసమహర్షి వర్యుండు హిమవత్పర్వతమహాగుహాలయం దొక్కచోఁ గూర్చిండి మూఁడుసంవత్సరములలోఁ జెప్పి ముగించెను. కావున నిట్టిమహిమఁగల గ్రంథరాజమునకుఁ గర్తయగు వేదవ్యాసమునీంద్రుని యవతారము సవిస్తరంబుగా మున్ను చెప్పెద. నియతమతివై నిశ్చలుండవై వినుము, అని వైశంపాయనముని యతనితో ని ట్లనియె.

ఉపరిచరవసుమహారాజువృత్తాంతము

పూర్వకాలమున మహేంద్రతుల్యుండైన వసువను రాజు చేదిదేశమును శిష్టులు మెచ్చునట్లు పరిపాలించుచు విలాసమున వేఁటనెపంబున వనమున కరిగి యందొక్క పుణ్యాశ్రమమునందుఁ జేరి వైరాగ్యమును జెంది యస్త్రములను విడిచి మహానియమముతోఁ దపం బాచరించుచుండెను. అంత నతనిపాలికి దేవతాగణంబులతో మహేంద్రుఁడు వచ్చి యాతనితో నిట్టు లనియె. రాజా! నీవు సజ్జనుండవు. ధర్మమున ధరణీప్రజల నేలువాఁడవు. నీధర్మపరిపాలనంబున నీప్రజ లసత్యమునాడరు. చేదిదేశ మెల్లప్పుడును కాలవర్షములు గురియుటంజేసి ధనధాన్యసమృద్ధంబై యుండు. పచ్చికబయళ్ల గోవులకు సదా సంపూర్ణగ్రాసంబు గలిగియుండు. ధర్మపరు లగు నీప్రజ లెద్దులను దున్నుటకు నాఁగళ్లకుఁ గట్టరు. సర్వవర్ణములవారును లోభబుద్ధిచేఁ దంత్రితోఁ గలహించి విభాగ మొనర్చుకొనరు. దీనులను అనాథలను బోషింతురు. గురువుల నారాధింతురు. నీ వర్ణధర్మపరిపాలనమునకును దపంబునకును మెచ్చితి. తొల్లింటివిధమునఁ బ్రజాపాలనమును జేయుము. ఈతపంబు నీకు వలదు. చాలింపుము. నీ వనేకదినములు కీర్తితోఁ బ్రజల నేలి పదంపడి పుణ్యలోకములఁ జేరి యచటిశాశ్వతము లగు సుఖములఁ బడయవచ్చును. నీవు నాతోడం జెలిమిసేయుము. నాయొద్దకు నాకంబున కీశరీరముతో వచ్చుచుఁ బోవుచుండుము. మహీరాజ్యము నేలఁ బూనుకొనుము. అని చెప్పి వానికి దేవత్వమును, గనకరత్నమయంబైన దివ్యవిమానమును, దేనిని గంఠంబునఁ దాల్చియున్నచో నాయుధముల దెబ్బ తగులదో యట్టితామరపువ్వులతోఁ గట్టఁబడిన యింద్రమాల యను కమలమాలికను, దుష్టుల నిగ్రహించుటకును శిష్టులఁ బరిపాలించుటకును సామర్థ్యంబు గల వెదురుకోల నిచ్చి యింద్రుండు దేవలోకంబున కేగెను. అంత నావసురాజవ్విధంబున నావిమానము నెక్కి సకలలోకముల సంచరించుచు నుపరిలోకంబుల కేగుచు వచ్చుచుండుటంజేసి యుపరిచరవసు వనుపేరితోఁ బిలువఁబడుచు, నింద్రుఁ డిచ్చిన వైజయంతి యను కమలమాలికను గంఠంబునఁదాల్చి దానిని గుర్తుఁగా వేణుయష్టికిమహావిభవంబున నేఁటేఁట నింద్రోత్సవంబు సేయుచుఁ బరమేశ్వరునకును నింద్రాది దేవతలకును

ప్రీతిగాఁ జరించుచుండె. అదిమొదలు రాజు లెల్లరుం బ్రతిసంవత్సరమింద్రోత్సవము చేయుచుండుదురు. ఇంద్రోత్సవమును జేయు రాజులాయుష్మంతులై యుందురు. వారికి సంతతి వృద్ధినొందును. వారి ప్రజలభివృద్ధులై యుందురు. అట్టియింద్రోత్సవమున మిగులఁ బ్రీతుండైన యింద్రువరమున నుపరిచరుండు బృహద్రథ, మణివాహన, సౌబల, యదు, మావేల్ల రాజన్యులను పుత్రు నేవురం బడసి వారిని నానాదేశాధీశులం జేసిన, వారు వేర్వేఱువంశములకు మూలపురుషులైరి. ఇవ్విధంబున నుపరిచరవసుమహారాజుకొడుకులను వంశకరు లగువారిని బడసి రాజర్షియై రాజ్యంబు పరమానందంబునఁ జేయుచుండె. ఇట్లుండ నతనిపట్టణసమీపమునఁ బాఱుచున్న శుక్తిమతి యనునదిని గోలాహలం బను పర్వతము చైతన్యము గలిగి కామించి యడ్డగింపఁగా, నయ్యుపరిచరవసురా జప్పర్వతంబును దనపాదంబునఁ జిమ్మెను. అంతలో శుక్తిమతికి గోలాహలునిసమాగమంబున వసుపదుఁ డనుకుమారుఁడును, గిరిక యను కూఁతురును బుట్టిరి, శుక్తిమతి తన్నుఁ బర్వత మడ్డగింపఁగా దానినిఁ గాలం జిమ్మి తనపాఱుదలకు సుఖము గల్గించిన వసురాజునకుఁ దన కొడుకును గూఁతును గానుకగా నొసంగెను. అంత నుపరిచరవసుమహారాజు గిరికను దనకుఁ బత్నిఁగను వసుపదుని సేనానాయకునిగను నియమించి వర్తించుచుండె. అంతఁ గొన్నినాళ్లకు గిరిక ఋతుమతి యైన నతని పితృదేవత లాలావణ్యవతికి మృగమాంసమును దెచ్చిపెట్టుమనిరి. రాజును వారిమాటల నాదరించి మృగమాంసార్థము వనమునకేగెను. అది వసంతర్తుకాలమగుటచే వనమునందలివృక్షములు సొంపుగఁ బూచియుండె. ఆకుసుమితఫలితచంపకరసాలాదితరుసమూహములం గని వసురాజు మన్మథుని పంచబాణములచేఁ గొట్టఁబడి ఋతుమతియైయుండు గిరికను దలంపఁగా వీర్యంబు స్ఖలిత మయ్యెను. అప్పు డారాజు నిజవీర్యం బమోఘం బని దాని వ్యర్థపుచ్చక యొకపర్ణంబునం దిడి యభిమంత్రించి దాని నొకడేగ మెడలోఁ గట్టి గిరికకుఁ గొనిపోయి యిమ్మనెను. అట్లాడేగ పత్రనిక్షిప్తవసువీర్యంబును దనకంఠంబునఁ బధిలముగాఁ గొని వేగంబ పఱచుచుఁ బోవుచుండ, మఱియొకడేగ దాని మెడయం దామిషమున్నదనితలంచి దానిం గొట్టి యామిషంబులఁ గొనిపోవఁ దాఁగా

రెంటికిని ఘోరంబైన పోరాటంగూడెను. అవి రెండు నట్లు ఘోరంబుగఁ బోరాడుచుండఁ బత్రనిక్షిప్తవీర్యంబు చెదరి నేలఁ బడెను. ఆబిందువులలో రెండు గ్రిందఁబాఱుచున్న యమునానదీప్రవాహమున నీఁదుచుఁ బోవుచున్న యొకమీనంబుసమీపమునఁ బడఁగా నమ్మీనంబు వాని మ్రింగెను. తొల్లి బ్రహ్మచే శపింపఁబడిన యద్రిక యను నప్సరస యామీనాకారమును దాల్చియుండె. మీనాకారంబున నున్న యద్రిక యారేతోబిందువులం బ్రాగుడు నయ్యది గర్భము ధరించియుండె. ఆ మీనమునకు మాసములు నిండి గర్భము వెలువడుదినములు కాఁగా నయ్యది జాలరులవలనం బట్టికొనఁబడెను. అప్పు డాజాలరులు గురుతై యుండునామీనముంబట్టి ఛేదింపఁగా, నందొక్కపురుషశిశువును స్త్రీశిశువును నుండిరి. మనుష్యుల నామీన మెప్పుడు ప్రసవించునో యయ్యది యద్రికకు శాపావసాన మని బ్రహ్మ తెలిపియుండె. కావున నామత్స్యము మీనాకారమును వదలి దివ్యాప్సరసరూపమును దాల్చి నాకలోకమున కేగెను. జాలరు లాసమాచారము నంతను వసురాజునకుఁ జెప్పిరి. అంత వసురా జాపురుషుని, స్త్రీని బెంచి పురుషుని మత్స్యదేశాధిపతింగాఁ జేయ నాతండు ధర్మమార్గము నవలంబించి యాదేశమును బాలించుచుండెను. కావున నాతనికి మత్స్యరా జనునామము సుప్రసిద్ధం బయ్యెను. కన్యకను జాలరుల కధిపతి యగు దాశరాజున కియ్యఁగా నతం డాకన్యకను తాను గన్నకూఁతుంగాఁ జూచుచు సత్యవతి యనునామం బిడి ప్రీతితోఁ బెంచుచుండఁ బెరుఁగుచు నొక్కనాఁడు తండ్రియనుమతిం గొని యమునానదియం దోడ నడుపుచుండె.

శ్రీవేదవ్యాసమహర్షి యవతారము

ఆసమయమునందు మదమాత్సర్యంబులు లేనివాఁడును, ముల్లోకములయందును గీర్తివెలసినవాఁడును నగువసిష్ఠపౌత్రుండు పరాశర మునీంద్రుండు తీర్థయాత్రాతత్పరుండై పోవువాఁ డయ్యమునానదిం దాఁటుట కాతీరంబున కేగి, యచ్చోట నోడ నడుపుచుండు వనిత మత్స్యగంధి నేకవస్త్ర యగుదానిం జూచి, యామునివరుండు తనదివ్యజ్ఞానంబున దాని వసురాజుపుత్త్రింగా నెఱింగి మదనపరవశుండై దానిం గవయ నపేక్షింప నప్పు డాసత్యవతి యమ్మునిని కిట్లనియె. మునివర్యా! ఇంపుఁ బలుప్ప

రున్నవారు. వీరియెదుట సంగమం బుచితంబు కాదు. మఱియును నేను గన్యను. నాకుఁ గన్యాత్వంబు దూషితంబు గాకుండ నీ వనుగ్రహింపవలయును. కాకున్న నన్ను నాతలిదండ్రులును బంధువులును దూషింతురు. కావున నాయెడ ననుగ్రహించి నన్ను విడువుము. నాయింటి కేగదను. అనఁగా శక్తిపుత్రుండు తనతపోమహిమంబున నచ్చోట నిరులు గావించి "యిందువలన నీకుఁ గన్యాత్వము చెడకుండును" అని చెప్పి, వెంటనే యాసత్యవతిని దాని కిష్టమైనవరమును వేడ మనఁగా నావనిత యిట్లనియె. నేను సదా జాలరులం గూడియుందును. నామేను మీనొవ్వెల వచ్చును. కావున నన్ను సుగంధిగఁ జేయు మనఁగా నమ్మహర్షి యట్ల ప్రసాదించె. అంత నాసత్యవతి శరీరసుగంధము యోజనమాత్ర దూరము వ్యాపించుటం జేసి యోజనగంధి యనియు, గంధవతి యనియు నామంబులం బేర్కొనఁబడెను. పిదప నవ్వనిత నమ్మునిప్రసాదంబున దివ్యాంబరాభరణయై యమునానదీద్వీపంబున నోడ నేర్చి యాముని యెల్లవారును జూడకుండున ట్లాప్రదేశంబు తన తపోమహిమచే నిరులు గావింపఁగా నమ్మునితో సంగమించె. పదంపడి సత్యవతి యమ్మునియనుగ్రహంబున సద్యోగర్భంబుఁ దాల్చి యాద్వీపమునందే సూర్యతేజస్సుతో తుల్యమగు తేజస్సుఁగలవాఁడును - వేదమయుఁడును-నఖిలమునీంద్రులకాద్యుండును-బుట్టినంతనే దివ్యజ్ఞానముగలవాఁడును నగుపుత్రునిఁ గనెను. ఆయమునాద్వీపంబున నమేయుఁ డగుకృష్ణుఁడుపుట్టి మహిలోఁ గృష్ణద్వైపాయనుఁ డని ప్రసిద్ధి కెక్కి తపం బాచరింపఁ బోవువాఁడై, కృష్ణాజినపరిధానకపిలజటామండలదండకమండలుమండితుండై, తల్లిమ్రోల నిలిచి చేతులు మోడ్చి "యవ్వా! నీకుఁ బనిగలయప్పుడు నన్నుం దలంపుము. ఆక్షణంబ నీకుఁ బ్రత్యక్షమై నీకోరినపనిఁ జేయువాఁడ. లోకహితార్థంబు తపం బాచరింపఁ జనుచున్నవాఁడ. నాకనుజ్ఞ యిమ్ము" అని సకలలోకపావనుండును, జన్మాంతరార్జితపుణ్యరాశియుఁ, బరమేష్ఠియంశసంభూతుండును నగునతఁడు తపోనిష్ఠుండై త్రేతాదియుగంబులయందు ధర్మమునకుఁ గ్రమంబుగ నొక్కొక్కపాదంబు నశించుచుండుటయు, మానవు లల్పాయుష్కు లగుటయు నెఱింగి,యపారంబులై యఖండంబులై యున్న వేదం

బుల లోకానుగ్రహార్థంబు విభజించి వేదవ్యాసుఁ డనుపేరఁ బ్రసిద్ధుండై పంచమవేదమై పరగు నిమ్మహాభారతసంహితను రచించి శిష్యులచే ముల్లోకంబులయందును బ్రచారంబుఁ గలిగించె.

భీష్మాదివీరులు దేవదానవాదులయంశంబులఁ బుట్టుట

మఱియు దేవదైత్యదానవ ముని యక్ష పక్షి గంధర్వాదులయం శంబులయందు భీష్మాదివీరులు భారతయుద్ధంబు సేయ ననేకులు పుట్టిరి. వారల నెల్ల వివరింప ననేక సంవత్సరములైనను జాల వనిన విని జనమే జయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. మునివరా! దేవరాక్షసముఖ్యుల యంశములయందు నిమ్మహిఁబుట్టిన సకలరాజసమూహమును భారత రణరంగమున నేమికారణమున లయ మొందవలయును? అని యడు గఁగా జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె.

మహీపాలాగ్రణీ! వినుము. ఇది దేవరహస్యము. తొల్లి పరశురా ముని తీవ్రమైన కోపాగ్నిచే మహిం గలరాజు లెల్ల నశించిరి. ఆతండు క్షత్రియులనెల్ల నిరువదియొక్కమాఱు వెదకివెదకి వధించె. అంత శాం తించి మహేంద్రపర్వతప్రాంతంబునకుంబోయి తపం బాచరింపందొడంగె. దానంజేసి క్షత్రియాంగనలయం దపత్యోత్పాదనంబునకుఁ బురుషులు లేకున్న వారు తమక్షేత్రంబులయందు సంతానములను బుట్టించుటకు విప్రులఁ గోరిరి. అంత భూసురులు వారల ననుగ్రహించి వారియందు సత్యక్షమాసహితులును, నిరంతరదానజపతపోహోమతత్పరులును నగు క్షత్రియులను బుట్టించినవారలగుటంజేసి యాసంతానంబుచేత భూమి యందుఁ దపోహోమయజ్ఞక్రియలు విశేషంబుగా వర్తిల్లుచుండె. దేవతలు యజ్ఞకర్మములచేఁ బరితుష్టాత్ములై భూలోకమున బహు కాలము సకాలవర్షములను గురిపించిరి. అంత నోషధు లెల్ల విస్తారముగ ఫలించెను. మఱియు భూలోకప్రజలు ధర్మపరాయణులైరి. భూసురులు వేదవేదాంగములను లెస్సఁగాఁ జదువుచుండి వేదవిక్రయమును జేయక, శూద్రసమీపమున వేదోచ్చారణము నెంతమాత్రమును జేయక ధర్మ మును బాగుగ నడుపుచుండిరి. మఱియు బాల్యమునందు స్త్రీసంగమా దుల నొనర్పక, సకాలమున దారపరిగ్రహం బొనర్చి దానికి బుతుకాల మగుడు నక్కాలముననే సంగమించి గర్భాధానము నొనర్చుచుండిరి.

దానం జేసి భూసురులలో మహిమగలవారును, తపోనిరతులును, నిగ్రహానుగ్రహశక్తియుతులును బుట్టుచుండిరి. వైశ్యులు బలహీనములైన గోవులకుఁ బనులు పెట్టక పోషించుచు, బలిష్ఠము లగుబలీవర్దముల చేతనే కృషిఁజేయించుచుండిరి. క్రయవిక్రయములయందుఁ గపటము లేక న్యాయవర్తనులై యుండిరి. శూద్రులుత్తమవర్ణములవారినిఁ బూజించుచుండిరి. ఈవిధమున జను లందఱును ధర్మప్రవర్తనులై వర్తించుచుండ జనులయాయుష్యము వృద్ధినొందెను. వ్యాధులు చేరకుండె. బాలమరణములు లేవు. ప్రజావృద్ధి యయ్యెను. సస్యములు సమృద్ధములయియుండెను. ఇట్లుండ దేవతలచే దైత్యులును దానవులును నోడింపఁబడి స్వైశ్వర్యములను గోల్పోయి, సత్కర్మముల నాచరించి దేవత్వమును బడయఁగోరి, రాజవంశములలోను నానాభూత సంతతిలోను బుట్టి ధర్మాత్ములగువారిని హింసింప నారంభించిరి. అట్టి కష్టాత్ముల భరింపలేక సకల దేవగణ పరివేష్టితుండై యున్న పరమేష్ఠిపాలికిం జని యాదుష్టులఁ దాను మోయఁజాల ననియు, భూభార మెక్కువయ్యెన ననియు భూదేవి మొఱపెట్టుకొనఁగా నప్పుడు బ్రహ్మదేవుం డద్దేవి వచ్చినకార్యమును వేగంబ నెఱవేర్తు నని మాట చెప్పిపంపె. పదంపడి పరమేష్ఠి తన్ను పరివేష్టించియున్న దేవగంధర్వాదులతో నిట్లనియె. "మీరందఱును లోకహితార్థము భూభారము నుడుపువారై భూలోకమునఁ బ్రజలలో మీమీయంశంబులఁ బుట్టవలయును" అని చెప్పఁగా వారందఱు నందులకంగీకరించి యెల్లవారును శ్రీమన్నారాయణుం డుండు వైకుంఠంబునకుఁ బోయి యావృత్తాంతం బంతయును సవిస్తరంబుగా విన్నవించిరి. పదంపడి భగవంతుని సైతము భూభారము నివారించునిమిత్తము తోడ్పడుటకు భూలోకమున నవతరింపు మని ప్రార్థించిరి. శ్రీమన్నారాయణుండును వారిమాటల నాదరించి తానును భూలోకమున నవతారమెత్తెద ననఁగా, నట్లుండఱు దేవతలును వారివారి యంశములతో భూలోకమున మానవులై పుట్టి భూదేవిభారమును దీర్చుటకు దానవాంశజాతుల నందఱను వధించి రని చెప్పఁగా, జనమేజయుండు వైశంపాయనుని సకలప్రాణుల సృష్టి తెఱంగు విన్నవింపు మని వేఁడఁగా నమ్మౌని యారాజున కిట్లనిగెను.

దేవదానవాదుల యుత్పత్తిక్రమము

రాజేంద్రా! వినుము. పూర్వము జగదుత్పత్తికి హేతుభూతుండైన బ్రహ్మకు మానసపుత్త్రు లార్గురు పుట్టిరి. వారు మరీచియు, నంగిరసుండును, నత్త్రియును, బులస్త్యుండును, బులహుండును, గ్రతువును ననువారు. అందు మరీచికిఁ గశ్యపప్రజాపతి జనించె. కశ్యపునివలన సకలభూతరాశియు నుత్పన్నమయ్యె. ఎట్లనిన? బ్రహ్మదక్షిణాంగుష్ఠంబున దక్షుండును వామాంగుష్ఠంబున ధరణి యను స్త్రీయునుం బుట్టిన. నయ్యిర్వురవురకును వేవురు కుమారులు పుట్టిరి. వారు నారదు ననుగ్రహంబున దివ్యజ్ఞాన తేజోవిరాజితులై యూర్ధ్వరేతస్కులై ముక్తులైరి. కావున వారు వంశకరులు గాకుండిరి. పదంపడి యేఁబండ్రు కూఁతులు దక్షునకుఁ బుట్టిన వారల నెల్లఁ దానపుత్త్రుండు గావున వారలఁ *బుత్త్రీకరణంబుఁ జేసి, బ్రహ్మకు దక్షిణ స్తనంబునఁ బుట్టిన ధర్ముఁ డను మనువునకుఁ గీర్తి, లక్ష్మీ, ధృతి, మేధా, పుష్టి, శ్రద్ధా, క్రియా, బుద్ధి, లజ్జా, మతు లనుపదుగురను, జంద్రున కశ్విన్యాదులగు నిరువదియేడుగురను, గశ్యపునకు నదితి, దితి, దను, కాలా, దనాయు, స్సింహికా, క్రోధా, ప్రాధా, విశ్వా, వినతా, కపిలా, ముని, కద్రువ లనువారలను పదుముగ్గురను నిచ్చె. ఆకశ్యపునకు వారలలో నదితి యను దానికి ధాతృ, మిత్త్ర, అర్యమ, శక్ర, వరుణ, అంశు, భగ, వివస్వత్, పూష, సవితృ, త్వష్టృ, విష్ణులను ద్వాదశాదిత్యులు పుట్టిరి. సవితకుఁ బడబారూపముఁ దాల్చిన త్వాష్ట్రియం దశ్వను లుద్భవిల్లిరి. దితి యనుదానికి హిరణ్యకశిపుండు జనించె. అతనికిఁ బ్రహ్లాద, సంహ్లాద, అనుహ్లాద, శిబి, బాష్కళు లన నేవురు కొడుకులు పుట్టిరి. ప్రహ్లాదునకు విరోచన, కుంభ, నికుంభు లను మువ్వురు సుతులు జనించిరి. విరోచనునకు బలి పుట్టెను. బలికి బాణాసురుఁడు పుట్టెను. దను వనుదానికి విప్రచిత్తి, శంబర, నముచి, పులోమ, అసిలోమ, కేశి, దుర్జయ, అయశ్శిరః, శ్వశిరోఽయశ్శంకు, గగనమూర్ధ, వేగవత్, కేతుమత్, స్వర్భాను, అశ్వ, అశ్వపతి, వృష

* కన్యాదానసమయమునఁ దండ్రి సోదరరహిత యగు నీకన్యకను నీ కిచ్చెద. ఈమెయందుఁ బుట్టఁబోవువాఁడు మాకు వంశకరుఁ డగుఁ గాక యని సమయము నిర్ణయించుకొనుటకుఁ "బుత్త్రీకరణ" మని పేరు.

పర్వ, అజక, అశ్వగ్రీవ, సూక్ష్మ, తుహుండ, ఏకచక్ర, విరూపాక్ష, నిచంద్ర, నికుంభ, కుపథ, శరభ, శలభ, సూర్య, చంద్ర, ఏకాక్ష, మృతప, ప్రలంబ, నరక, వాతాపి, శత్రుతపన, శఠ, గవిష్ఠ, వనాయు, దీర్ఘజిహ్వ లనుపేర్లతో నలువండ్రు పుట్టిరి. వీరిలో నుండా సూర్యచంద్రు లనఁబడువారు దానవులు. దేవత లగుసూర్యచంద్రులు వేఱని తెలియవలయు. ఈదానవులవంశ మపారమైవర్తిల్లెను. వనాయువనుదానికి విక్షర, బల, వీర, వృత్రు లన నలుగురు జనించిరి. సింహిక యనుదానికి రాహువు పుట్టె. క్రోధ యనుదానికిఁ గ్రోధవశగణమును సుచంద్ర, చంద్రహంతృ, చంద్రప్రవర్ధనాదులును బుట్టిరి. ప్రాథ యనుదానికి సిద్ధ, పూర్ణ, బర్హి, పూర్ణాయుః, బ్రహ్మచారి, రతిగుణ, సుపర్ణ, విశ్వావసు, భాను, సుచంద్రు లను పదుగురు గంధర్వులును; ననవద్యయు, మనువు, వంశయు, నసురయు, మార్గణప్రియయు, నరూపయు, సుభగయు, భాసియు ననుకూఁతులును; నలంబుసా, మిశ్రకేశీ, విద్యుత్పర్ణ, తిలోత్తమా, అరుణా, రక్షితా, రంభా, మనోరమా, కేశిని, సుబాహూ, సురత, సురజా, సుప్రియా, అతిబాహువు లను నప్సరసలును; హాహా, హూహూ, తుంబురులును బుట్టిరి. వినత యనుదానికి ననూరుండును, గరుడుండును బుట్టిరి. అనూరునకు శ్యేనియనుదానియందు సంపాతి, జటాయువులు పుట్టిరి. కపిల యనుదానికి గోవులు, అమృతము, బ్రాహ్మణులును, మఱికొందఱు గంధర్వులును, నప్సరసలును బుట్టిరి. ముని యనుదానికి భీమసేన, ఉగ్రసేన, వరుణ, గోపతి, ధృతరాష్ట్ర, సూర్యవర్చసీ, సత్యవాక్, అర్కపర్ణ, ప్రయుత, విశ్రుత, భీమ, చిత్రరథ, శాలిశిరః, పర్జన్య, కలి, నారదులను పదునార్గురు గంధర్వులు పుట్టిరి. కద్రువ యను దానికి శేష, వాసుకి, తక్షక, పురోగమానేక నాగకుమారులు పుట్టిరి.

బ్రహ్మమానసపుత్రులలో రెండవవాఁ డగునంగిరసునకు బృహస్పతి, ఉతథ్యుఁడు, సంవర్తుఁ డను ముగ్గురు జనించిరి. అత్రి యను బ్రహ్మ యొక్క మూఁడవమానసపుత్రున కనేకులు పుట్టి మిగులఁ దపస్సులఁ జేసి ముక్తులైరి. నాలవమానసపుత్రుఁ డగు పులస్త్యున కనేకులు యక్షులును, రాక్షసులును నుత్పన్నులైరి. ఐదవమానసపుత్రుఁ డగు పులహునకు సింహవ్యాఘ్రాదు లగు క్రూరమృగములు పుట్టినవి. ఆఱవ

వాఁడగు క్రతువునకుఁ దపోనిరతులగు వాలఖిల్యమునులు పుట్టిరి. మఱియు స్థాణువనువాఁ డొకండు ముందుచెప్పిన యాఱ్వురలోఁ జేరని బ్రహ్మమానసపుత్రుం డొకండు గలఁడు. వానికి మృగవ్యాధ, శర్వ, నిర్ఋతి, అజపాత్, కపాలీ, అహిర్బుధ్న్య, పినాకి, దహన, ఈశ్వర, కపాలి, భర్గు లను నేకాదశరుద్రులు గలిగిరి. బ్రహ్మపుత్రుం డగు ధర్మునకు ముందుచెప్పిన కీర్తి- లక్ష్మీ - ధృతి మేధాదులగు పదుండ్రు భార్యలు గాక ధూమ్రా, బ్రహ్మవిద్యా, మనస్వినీ, శ్వాసా, రతా, శాండిల్యా, ప్రభాత లను నేడ్వురు ప్రత్యేకముగ భార్యలైరి. వీరలకు వసు వనియు సమూహనామము గలదు. వీరిలో ధూమ్రకు ధరుండును, బ్రహ్మవిద్యకు ధ్రువుండును, మనస్వికి సోముఁడును, శ్వాసకు శ్వసనుఁడును, రత కహస్సనువాఁడును, శాండిల్య కగ్నియు, ప్రభాతకుఁ బ్రత్యూషుఁడును, ప్రభాసుఁడు నన నెనమండ్రు వసువులు పుట్టిరి. అందు ధరునకు ద్రవిణుండును, హుతహవ్యవహుఁడు నని యిద్దఱు పుట్టిరి. ధ్రువునకుఁ గాలుఁడు పుట్టె. సోమునకు మనోహరయందు వర్చసుఁడును, శిశిరుఁడును, ప్రాణుఁడును, రమణుఁడు నని నలువురు పుట్టిరి. అహస్సనువానికి జ్యోతిస్సును, శమనుండును నను నిరువురు పుట్టిరి. అగ్నికిఁ గుమారుఁడు పుట్టెను. అతనికి శాఖ, విశాఖ, నైగమేయులు పుట్టిరి. అనిలునకు శివ యను భార్యయందు మనోజవుఁడు, నవిజ్ఞాతగతియునన నిరువురు జనించిరి. ప్రత్యూషునకు దేవలుఁ డను ఋషివర్యుండు పుట్టె. ప్రభాసుఁడు బృహస్పతిచెలియ లైన యోగసిద్ధిని బెండ్లాడి విశ్వకర్మను బుత్రుంగాఁ బడసెను. ఈవిశ్వకర్మ సకలశిల్పాచార్యుండై వాసి కెక్కె. మఱియు ధర్మునకు శమ, కామ, హర్ష లనువారు ప్రత్యేకముగ ముగ్వురు జనించిరి. శమునకుఁ బ్రాప్తియుఁ, గామునకు రతియు, హర్షునకు నందయును భార్యలైరి. బ్రహ్మ తనమనస్సున భృగునిఁ గల్గించె. భృగునకుఁ గవి జనించెను. కవికిఁ గావ్యుం డయిన శుక్రుండు పుట్టి బ్రహ్మయాజ్ఞానుసారియై లోకములో వర్షావర్షములు, భయాభయములు గలుగునట్లు సంచరించుచు రక్కసుల కాచార్యుండై యుండె. శుక్రునకుఁ జండుఁడు, అమర్కుఁడు, త్వష్టఁ, ధరుఁడు, అత్రి యనువారు పుట్టి యసురులకుఁ బురోహితులై వర్ధిల్లిరి. మఱియును భృగునకు జ్యవనుండు పుట్టె. చ్యవ

నున కారుషి యనుమనుపుత్రి భార్య యయ్యె. ఆరుషియొక్క తొడను భేదించికొని యౌర్వుండు పుట్టె. ఔర్వునకు ఋచీకుఁడు జమదగ్ని మున్నగువారు నూర్గురు పుట్టిరి. జమదగ్నికిఁ బుత్రులు నలుగురు గలిగిరి. వారిలోఁ గడగొట్టువాఁడు పరశురాముఁడు. ఈతండు సమస్తాయుధప్రయోగోపసంహార విద్యలయందు నేర్పరియై క్షత్రియులఁ బెక్కుఱను వధించె. మఱియు బ్రహ్మకు ధాత, విధాత యనువారలు మనువునకు సహాయులై పుట్టిరి. వారితో లక్ష్మి పుట్టె. లక్ష్మికి మానస పుత్రు లనేకులు కలిగిరి. సుర యనుదానియం దధర్ముఁడుపుట్టె. అధర్మునకు నిరృతి భార్య కాఁగా భయ, మహాభయ, మృత్యు లనువారు ముగ్గురు పుట్టిరి. మఱియుఁ దామ్ర యనుదానికిఁ గాకియు, శ్యేనియు, భాసియు, ధృతరాష్ట్రియు, శుకియు నన నైదుగురు పుట్టిరి. అందుఁ గాకికి గూబలు మొదలగునవి జనించినవి. శ్యేనికి డేగలు గలిగినవి. భాసికి గ్రద్దలును, ధృతరాష్ట్రికి హంసచక్రవాకములును, శుకికిఁ జిలుకలును బుట్టినవి. మఱియు మృగీ, మృగమందా, హరీ, భద్రమనో, మాతంగీ, శార్దూలీ, శ్వేతా, సురభి, సురస లనువారు బ్రహ్మదేవుని క్రోధమునఁ బుట్టిరి. అందు మృగికి మృగములు, మృగమంద కెలుఁగుగొడ్డులు; భద్రమనస్సున కైరావతంబును, హరికిఁ గోఁతులును, శార్దూలికి సింహవ్యాఘ్రములును, శ్వేతకు దిగ్గజములును, సురభికి రోహిణియు; గంధర్వియు; ననలయు ననునవి జనించెను. రోహిణికి గోవులును, గంధర్వికి గుఱ్ఱములును, అనలకు వృక్షములును; శుకి యను కూఁతురును, సురసకుఁ బాములును; గంకములును బుట్టినవి. ఇది చరాచరసకలభూతజాలంబుల యుత్పత్తి ప్రకారంబు. ఈసృష్టివిధమును జదివినవాఁడును వినినవాఁడును సర్వపాపచ్యుతులై యుత్తమగతిం జెందుదురు. అని చెప్పఁగా జనమేజయుండు విని వైశంపాయనుని దేవదానవాద్యంశములలో నెవ రెవ రెవ్విధమున భూమిలోఁ బుట్టినవారలో దానిం దెల్పు మనఁగా నన్నరేంద్రున కమ్మునీంద్రుం డి ట్లనియె.

దేవదానవాద్యంశముల భూమియందుఁ బుట్టినవారి క్రమము

రాజతిలకా! వినుము. మొదట దైత్యదానవాంశములఁ బుట్టినవారిం బేర్కొని పదంపడి దేవాంశసంభూతులం జెప్పెద. హిరణ్యకశి

వుండు శిశుపాలుండై జనించె. సంహ్లాదుండు శల్యుఁడుగను, ననుహ్లాదుండు ధృష్టకేతుండుగను, శిబి ద్రుముండుగను, బాష్కలుండు భగదత్తుఁడుగను, విప్రచిత్తి జరాసంధుఁడుగను బుట్టిరి. అయశ్శిరుండును, నశ్వశిరుఁడును, నయశ్శంకుఁడును,గగనమూర్ధుఁడును, వేగవంతుండుననువారు కేకయరాజులై పుట్టిరి. కేతుమంతుఁ డమితౌజుఁడుగను, స్వర్భానుఁ డుగ్రసేనుఁడుగను, అశ్వుఁ డశోకుఁడుగను, నశ్వపతి హార్దిక్యుఁడుగను, వృషపర్వుఁడు దీర్ఘప్రజ్ఞుఁడుగను, నజకుఁడు సాళ్వుఁడుగను, నశ్వగ్రీవుండు రోచమానుఁడుగను, సూక్ష్ముఁడు బృహద్రథుండుగను, దుహుండుఁడు సేనాబిందుఁడుగను బుట్టిరి. ఇషుపు నగ్నజిత్తై పుట్టె. ఏకచిత్తుఁడు ప్రతివింద్యుఁడై పుట్టె. విరూపాక్షుఁడు చిత్రధర్ముఁడై పుట్టె. హరుఁడు సుబాహువుగను, సుహరుఁడు బాహ్లికుఁడుగను, నిచంద్రుఁడు ముంజకేశుఁడుగను, నికుంభుఁడు దేవాధిపుఁడుగను, శరభుఁడు పౌరవుఁడుగను, గుపథుఁడు సుపార్శ్వుఁడుగను, గ్రథుఁడు పార్వతేయుఁడుగను, శలభుఁడు ప్రహ్లాదుఁడుగను, దానవులలోఁ జంద్రుఁడు చంద్రవర్మగను, మఱియు వారిలో నున్న సూర్యుఁ డనువాఁడు ఋషికుఁడును, వరదుఁడును నై పుట్టిరి. మృతపుఁడు పశ్చిమానూపకుఁడై పుట్టె; గవిష్ఠుఁడు ద్రుమసేనుఁడుగఁ బుట్టె; మయూరుఁడు విశ్వుఁడుగఁ బుట్టె; సుపర్ణుఁడు కాలకీర్తి యయ్యె; చంద్రహంత శునకుఁ డయ్యె. చంద్రవినాశకుఁడు జానకి యనువాఁడుగఁ బుట్టెను. దీర్ఘజిహ్వుఁడు కాశిరా జయ్యె. రాహువు క్రోధుఁడై పుట్టె. విక్షరుఁడు వసుమిత్రుఁడై పుట్టె. వాని తమ్ముఁడు పాండురాష్ట్రాధిపుఁడనువాఁడై జనించె. బలుఁడు పౌండ్రమాత్స్యుఁడై జన్మించె. వృత్రుఁడు మణిమంతుఁడుగను, క్రోధహంత దండుఁడుగను, క్రోధవర్ధనుఁడు దండధారుఁడుగను, గాలాపుత్రు లెనమండ్రును వరుసను జయత్సేన, నపరాజిత, నిషాదాధిప, శ్రేణిమంత, మహౌజస, భీరు, సముద్రసేన, బృహత్తులనువారై పుట్టిరి. కుక్షి యనువాఁడు పార్వతీయుఁ డయ్యె. క్రథనుఁడు సూర్యాక్షుఁడాయెను. దుర్జయుఁడు దంతవక్త్రుఁడుగను, క్రోధవశగణమువలన మద్రక, కర్ణవేష్ట, సిద్ధార్థ, కీటక, సువీర, సుబాహు, మహావీర, క్రథ, విచిత్ర, సురథ, నీల చీరవాస, ఉరుక్షి, ఆషాఢ, వాయువేగ, భూరితేజ, ఏకలవ్య, సుమిత్ర, వాటధాన,గోముఖ,

కారూషక, క్షేమధూర్తి, శ్రుతాయు, రుద్వహ, బృహత్సేన, క్షేమ, అగ్రతీర్థ, కుహర, మతిమత్, ఈశ్వరు లనువారు పుట్టిరి. కాలనేమి కంసుఁడై పుట్టె.

ఇఁక దేవగంధర్వాద్యంశములఁ బుట్టినవారిని నుడివెద. ఓ నృపాలా! సావధానుండవై వినుము. బృహస్పతియంశమున ద్రోణాచార్యుఁడును, గామక్రోధాదు లేకంబై మహాదేవాంశమున నశ్వత్థామయు, వసువులలోఁ బ్రభాసుఁడను పుణ్యాత్ముండు భీష్ముఁడును, రుద్రాంశమునఁ గృపాచార్యుఁడును, ద్వాపరునియంశమున శకునియు, మరుత్తులయంశమున సాత్యకిద్రుపదవిరాటులుం బుట్టిరి. అరిష్టాపుత్రుండైన హంసుఁడనుగంధర్వుండు ధృతరాష్ట్రుఁడును, మరుదంశమునఁ బాండురాజును, యమునియంశమున విదురుఁడును, కల్యంశంబున దుర్యోధనుఁడును; పౌలస్త్యభ్రాతృవర్గము దుర్యోధనునితమ్ములుగను, యమాంశమున యుధిష్ఠిరుండును, మారుతాంశమున భీముండును, మహేంద్రాంశమున నర్జునుండును, అశ్వినులయంశమున నకులసహదేవులుం బుట్టిరి. సోమపుత్రుండగు వర్చస్వియనువానియంశమున నభిమన్యుండు సుభద్రయం దర్జునునకును బుట్టె.

అభిమన్యునిగుఱించిన యొక్కవిశేషము

మఱియు నీయభిమన్యునిపుట్టుకయం దొకవిశేషాంశమున్నది. చెప్పెదను వినుము. దేవత లందఱును వారివారియంశములలో భూమియం దవతరించుచుండు సమయమున సోముండు సురల కిట్లనియె. నా పుత్రుండగు వర్చసుని భూలోకమున నుంచి యనేకవత్సరములు వాని వదలి నే నుండ లేను. దేవకార్యార్థమై వానిని బంపి తీరవలయును. కావున నే నొకయుపాయం బూహించియున్నాను. మహేంద్రాంశమున నర్జునుండు పాండునృపాలునకుఁ బుత్రుండై పుట్టు. వానికి నాకుమారుండగు వర్చసుండు సుభద్రయను యాదవవనితగర్భమునఁ గుమారుండై పుట్టి యభిమన్యనామధేయుండై, పదునాఱుసంవత్సరములలో విలువిద్య యందు నేర్పరియై భారతయుద్ధకాలమునఁ గౌరవయోధులతో నొక్కండుగఁ బోరాడుచు, నొక్కనాఁడు కృష్ణార్జునులు సమీపమున లేనిసమయమునఁ జక్రాకారం బగుశత్రుసేనావ్యూహంబునందుఁ జొచ్చి విజృంభించి యాసేనలోన నాలవపాలి నొక్కరుండవధించి, యాసాయం

కాలమున నాశరీరమును వదలి నాసమీపమునకు మఱలివచ్చి చేరు వాఁడు. వాఁడే భారతవంశకర్త యగును. అనఁగా దేవత లంద ఱందుల కంగీకరించిరి. వీఁడే నీకుఁ బితామహుండు. వీనిపుట్టుకలో నిది విశేషము. దీని నీకుఁ జెప్పితి. అగ్నియంశమున ధృష్టద్యుమ్నుండును, స్త్రీపుంస రూపధరుం డగు గుహ్యకుఁ డను యక్షుండు శిఖండిగను, విశ్వనామక గణాంశమున ద్రౌపదీపుత్రు లేవురునుం బుట్టిరి. ఆదిదేవుం డగు శ్రీమన్నారాయణాంశమున దేవకియందు వసుదేవునకు శ్రీకృష్ణుండు పుట్టె. శేషాంశమున వసుదేవునకు రోహిణియందు బలరాముఁ డుదయించె. భానునియంశమునఁ గర్ణుండును, సనత్కుమారాంశమునఁ బ్రద్యుమ్నుండును బుట్టిరి. శ్రీమహాలక్ష్మియంశమున భీష్మకునకు రుక్మిణి జనించె. అప్సరసలయంశమున శ్రీకృష్ణమూర్తికి షోడశసహస్రాంతఃపుర స్త్రీలు పుట్టిరి. సిద్ధియు ధృతియు ననువారు కుంతీమాద్రులై జనించిరి. మతి గాంధారి యయ్యె. మఱియు దేవత లనేకులు యదుకులమున యాదవులై యవతరించిరి. ఇది యంతయు భూలోకమునందు భూభారమును బోఁగొట్టుటకుఁగాను భూలోకమున నాదిపురుషుండు శ్రీమన్నారాయణుండు మనుష్యుండై యవతరింపఁగా, నాలోకారాధ్యునికార్యమును సులభ మొనర్చునిమిత్తము దేవదానవులు తమతమయంశముల యందుఁ బుట్టినవారియనుక్రమంబు. దీనిని వినువారు ధనమును, కీర్తిని, సత్సంతానమును, దీర్ఘాయువును, భూలోకమున వా రుద్యమించుకార్యములలో గెలుపునుంబొంది, యంత్యకాలమునందు మహాయోగులుపొందు సద్గతిం గాంతు రనఁగా విని, జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె.

మునీంద్రా! మీ రానతిచ్చినచొప్పున దేవదానవాద్యంశములలో భూలోకంబునఁ బుట్టినవారియనుక్రమంబు తెలిసె. ఇంకను మనువుండొట్టి కౌరవులవంశము భూలోకమునఁ బుట్టి ప్రవర్తిల్లిన చొప్పంతయుఁ దేటతెల్లం బగునట్లు వివరింపవలయు నని యడిగెను. అంత వైశంపాయనుండు పరీక్షిత్పుత్రున కిట్లనియె.

వైవస్వతమనువుండొట్టి భారతవంశానుక్రమణిక

పూర్వ మదితికిఁ గశ్యపువలన ద్వాదశాదిత్యులు జనించి రని చెప్పియుంటిని. వారిలో వివస్వంతునకు వైవస్వతమనువు కుమారుం

డయ్యె. ఇంకను యముండు మున్నగువారు కుమారులైరి. ఇంతేగాక వైవస్వతమనువునకు బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును నగు కొడుకులునుం గలిగిరి. మఱియు వానికి వేనుఁడు మొదలగు నేఁబదిమందిపుత్త్రులును నిళ యనుకూఁతురు గలిగెను. వేనాదు లగుకొడుకులు పరస్పరకలహములఁ గావించుచు వైరముం జేసి యొకరితో నొకరు తగవు లాడి మడిసిరి. ఇళకుఁ బురూరవుండు పుట్టి ప్రబలుండై సకలమహీరాజ్యము నేలసాగెను. ఈతం డధార్మికుండు. తనశౌర్యమదంబున విప్రులతోఁ గలహించుచు వారల ద్రవ్యమంతయు నపహరించుచుండ బ్రహ్మమానసపుత్త్రుం డైనసత్కుమారుం డతికారుణికుండై యాతనిని సమీపించి యెంతచెప్పినను సామవచనముల వినకుండె. అంత మును లాగ్రహించి వానిని శపించిరి. అప్పుడు వాఁడు పిచ్చివానివలెఁ దిరుగుచు, నూర్వశితో నొక్కనాఁడు గంధర్వలోకంబున కేగి యచ్చటినుండి త్రేతాగ్నులం దెచ్చె. ఆపురూరవున కూర్వశియం దాయువు, ధీమంతుఁడు, సుదావసుఁడు, దృఢాయువు, వనాయువు, శతాయు వనువా రాఱుగురు పుత్త్రులు జనించిరి. ఆయువునకు స్వర్భానవి యను వనితయందు నహుషుఁడు, వృద్ధశర్మ, గయుఁడు, ననేనసుఁడు ననువారు నలువురు కొడుకులు పుట్టిరి. నహుషుఁడు ప్రజల ధర్మపరిపాలనంబున బ్రహ్మోత్తరంబుగా నేలుచు శతమఖంబు లొనర్చి యింద్రపదవి నధిష్ఠించె. అప్పుడు వాఁడు గర్వంబున సప్తర్షులచేఁ బల్లకులమోయించి దేవతల ధిక్కరించుటచే శపింపఁబడి భూలోకమునం బడి యజగరాకారంబునఁ బెక్కేఁడులుండె. నహుషునకు యతియు, యయాతియు, సంయాతియు, నాయాతియు, నయతియు, ధ్రువుఁడు నను నాఱుగురు సుతులు పుట్టిరి. అందు యతి యనువాఁడు పరమతపోనియతిం జేసి యాత్మజ్ఞానంబున ముక్తుఁడయ్యె. అంత యయాతి ప్రజాపాలనమునకు నియుక్తుండు కాఁగాఁ బ్రజలఁ బ్రీతితో నేలుచుండె. ఈతం డనేకయజ్ఞముల నొనర్చి దేవతలను మిక్కిలి భక్తితోఁ గర్మముల నొనర్చి పితరులను బ్రీతులఁ గావించె. యయాతికి శుక్రునికూఁతురు దేవయాని భార్యయై యదు, తుర్వసు లనునిరువురను, వృషపర్వుఁడను దానవునికూఁతుర శర్మిష్ఠయందు ద్రుహ్యుఁడు, ననుఁడు, పూరుఁడు నను మువ్వురును బుత్త్రులు గలిగిరి. మఱియు నయ్యయా

తిని నొండొక కారణంబున శుక్రుఁడు శపింపఁగా వేగంబ ముదిమి యాక్రమించి, భార్యలయందుఁ గామసుఖంబులఁ దనివిఁ జెందక యింకను గొన్నినాళ్లు ప్రాయంపువాఁడై యుండఁగోరి తనముదిమిం గైకొని వారి యావనమును దనకు నొసంగు మని పుత్రుల వేఁడఁగాఁ బెద్దవారైన యదు తుర్వసు ద్రుహ్యులనువారు లొప్పకుండిరి. కడగొట్టువాఁ డగు పూరుఁడు తండ్రియందుఁ బెద్దయుభక్తి గలిగి తండ్రియభిమతంబుఁ దీర్పఁ దనయావనమును యయాతికి దారవోసి యాతనిముదిమిని దా ననుభవించుచుండె. అవ్విధంబునకు యయాతి సంతుష్టాంతరంగుఁడై సకల మహీరాజ్యమునకుఁ బూరుని రాజుం జేసె నని చెప్పఁగా విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె.

మునివర్యా! శుక్రునికుమార్తెయైన దేవయాన యయాతి నెట్లు పెండ్లాడె? శుక్రుం డల్లుని నేల శపించె? నని యడుగఁగా వ్యాస శిష్యుం డిట్లనియె.

యయాతిచరిత్రము

భృగువంశమునందు శుక్రుండు పుట్టి దైత్యదానవుల కాచార్యుండై వెలసె నని చెప్పియుంటిని. ఆశుక్రుఁడు తనతపోవిద్యాదుల మహిమచేఁ బూర్వము దేవాసురులయుద్ధమునఁ జచ్చినవారిని మృతసంజీవని యను తన మంత్రరాజమున బ్రతికించె. దేవగురుండైన బృహస్పతి కావిద్య రామింజేసి యాతఁడు దేవసైన్యమున మడిసినవారిని బ్రతికింప నేరకుండె. అంత దేవత లెల్లరును నిర్విణ్ణులై చేయునది గానక బృహస్పతిపుత్రునిఁ గచుఁ డనువానిం బిలిచి యిట్లనిరి. మనయొద్ద మృతసంజీవనీమంత్రరాజము లేదు. దానవాచార్యుం డగు శుక్రుండు దాని నెఱింగియుండుటంబట్టి రాక్షసులకు మేలును, మనకు హానియుఁ గలుగుచున్నది. కావున నీ విప్పుడు దేవకార్యార్థము శుక్రుని యొద్ద కేగుము. ఆతండు మెచ్చునట్లు శుశ్రూషలం జేయుము. మఱియు నామహానీయునకు దేవయాని యను నొక్కకూఁతురు గలదు. ఆసుతమనస్సునకుఁ బ్రియం బగునట్లు వర్తింపుము. నీవు దేవయానికిఁ బ్రియంబుగ వర్తించుచు, శుక్రుఁడు మెచ్చ శుశ్రూషఁ గావించుచుండిన, శుక్రుండు నీకు మెచ్చి వరము నిచ్చెద నను. అప్పుడు వెంటనే

మృతసంజీవనీమంత్రరాజము నుపదేశింపు మని వేఁడుము. పొమ్ము. శుక్రునింట నుచితరీతి నుండి దేవకార్యమును సాధించుకొనిరమ్ము. అని చెప్పిరి. అంతఁ గచుండు వృషపర్వపురమునకుఁ బోయి శుక్రుం జూచి నమస్కరించి మిక్కిలి వినయమున నాతనితో నిట్లనియె. కావ్యా! నేను దేవగురుండైన బృహస్పతిపుత్త్రుఁడను. కచుం డనువాఁడ. మీకు శిష్యుండనై శుశ్రూష లొనర్చుచు వేయివత్సరములు మీయొద్దనుండ వచ్చితి. అని చెప్పఁగా శుక్రాచార్యుండు కచున కిట్లనియె. వత్సా! నీవు దేవగురునిపుత్త్రుఁడవు. కావున మాకు మాన్యుఁడవు. నిన్ను మర్యాదతో నేను జూచినచో గురుఁడైన బృహస్పతికి మర్యాదలఁ జేసిన వాఁడ నగుదు. నీమనోరథంబుచొప్పున నాయొద్ద శిష్యుంగా నిన్ను గ్రహించెద. అని చెప్పఁగాఁ గచుండు శుక్రునకును నాతనికూఁతురు దేవయానికిని మెప్పువచ్చునట్లు శుశ్రూషలు సలుపుచుండె.

శుక్రుండు దానవహతుండైన కచుని సంజీవనిచే బ్రదికించుట

ఇవ్విధంబునఁ గచుండు శుక్రునకు శిష్యుఁడై యేనూతేండ్లు సకలోపచారములచే శుక్రుని వానిపుత్త్రికను బ్రీతిఁ బఱచుచుండి యొక్కనాఁడు యథారీతిని శుక్రునిహోమధేనువుల నరణ్యంబునఁ గొని పోయి మేపుచుండ, నచ్చోటఁ గొందఱు దానవులు వానిం బృహస్పతి పుత్త్రుంగా నెఱింగి వారికి బృహస్పతియెడల నుండు ద్వేషమునను, శుక్రుని యొద్దనుండి కచుఁడు మృతసంజీవనిని గొనిపోవు నసుతలంపునను క్రూరులై యచ్చోట వానిం జంపి వానిశరీరమును దునుకలుగఁ జేసి యా ఖండములను దోడేళ్ళకు వైచిరి. అంత దివసావసానమగుడు, శుక్రుని గోవులు తమంతట నాశ్రమములోనిగోష్ఠమును జేరె. కచుఁడు రాఁడయ్యె. అంత దేవయాని కచునికానమికి వగచి తండ్రిం జేరి యిట్లనియె. తండ్రీ! సాయంకాలాగ్నిహోత్రములు వేల్వఁబడినవి. గోవులు సకాలమునకు గోష్ఠమును జేరె. కచుం డిప్పటికి నేలకో రాఁడయ్యె. అరణ్యంబున నతఁడు మృగరాక్షసపన్నగబాధ నొందెనో? అని యేడ్వఁగా శుక్రుండు తనదివ్యజ్ఞానంబునఁ గచుం డసురులచే హతుం డయ్యె నని యెఱింగి మృతసంజీవనిం బంచిన నదియును మహాప్రసాదం

బని త్వరితగతినే తోడేళ్లగర్భముల నున్న కచునిఁ దనమహిమంబున సజీవితుం జేయఁగాఁ, గచుఁడును వానిగర్భములను భేదించుకొని యాశ్రమంబునకు మగిడి యేతెంచె. అప్పుడు దేవయాని వానిం జూచి యిట్లనియె. అయ్యా! ఏల వనంబున నింతప్రొద్దు తడసియుంటివి? అనఁగా నా శుక్రసుతకుఁ గచుం డిట్లనియె. నే నరణ్యమున సమిధల నేరుచుఁ గొంత బడలి యొకమఱ్ఱిక్రింద గూర్చుండి యుంటిని. అప్పుడు దానవులు కొందఱు నన్ను సమీపించి నావలన దేవగురుం డగుబృహస్పతిసుతునిగా న న్నెఱింగి నన్నుఁ జంపిపోయిరి. అంత నాచార్యునిప్రభావంబున నేను బునర్జీవితుండనై తోడేళ్లగర్భంబులయం దుంటిని. దానివలన నన్నుఁ జంపినవారు నామాంసఖండములను దోడేళ్లకు బలిగా వేసి రని గ్రహించితి. వెంటనే సంజీవనీప్రభావంబున వానిగర్భంబులను జీల్చికొని యరణ్యమునుండి యిప్పుడే వచ్చుచున్నవాఁడ. అని చెప్పి యెప్పటియట్ల యాశ్రమకార్యంబులను దండ్రికూఁతులశుశ్రూషలను గావించుచుండె. ఇట్లుండఁ గొంతకాలమునకు దేవయాని వచనంబునఁ బుష్పములఁ గొనితేర నరణ్యమునకుఁ బోయిన, వానిని మరల దానవులడ్డగించి వధించి వానిశరీరమును జూర్ణము గావించి యాపిండిని సముద్రపునీటఁ గల్పిరి. అంతఁ దొల్లింటియట్ల దేవయాని కచుండు సకాలమునకు రామినెఱింగి యది రాక్షసాపకృతింగా నెఱింగి మఱల మఱలు మఱుంగుచుం బోయి పూర్వమువలెఁ దండ్రి కెఱిఁగింప శుక్రుండు తనవిద్యామహిమంబున వానిం బునర్జీవితుం జేసె. మఱియు నొక్కసారి యడవికిఁ బువ్వులు దేర నరిగినకచుని దానవులు చంపి వాని రూపు సెడునట్లు గాల్చి భస్మముగావించి సురం గలిపి యబ్బాదితో మిశ్రమైన సురను శుక్రుం ద్రావించిరి. ఆసమయమున దేవయాని కచుం గానక దుఃఖితయై నేఁడును గచుండు రాక మసలె. అసురులచే నిహతుం డయ్యెం గావలయును. అని బోరన నేడువఁగా దానిం జూచి సురాపానమోహితుండై యున్నశుక్రుం డిట్లనియె. దైత్యులకు మృతసంజీవని విద్యామహిమ ముపయోగింపఁబడుచున్నది. ఆప్రభావంబున దేవగురుపుత్రుండు జీవవంతుఁ డగుటకు వా రోర్వరు. కావున వానితోడం బగఁ గొని వాని నిన్నిమార్లు వధించిరి. వాఁడు సుగతిం జెందఁగాక,

వానినిమిత్తము నీ విఁక శోకింపకుము. అనినఁ దండ్రికి దేవయాని యిట్లు నియె. కచుండు సామాన్యుండు గాఁడు. లోకోత్తరుఁడగు నంగిరసు మనుమఁడు. దేవగురువైన బృహస్పతికిం బుత్త్రుఁడు. దైత్యగురుండవగు నీకు శిష్యుఁడు. మన కాశ్రితుండు. నిరుపమబ్రహ్మచర్యాశ్రమవ్రతసంపన్నుండు. కావున నోపాపరహితుఁడా! ధర్మజ్ఞుఁడా! మహాత్మా! అట్టివాఁడు దుర్మార్గులగు దనుజులచే హతుండు కాఁగా వానికై శోకింప కెట్లుండఁగలను? అనఁగా శుక్రుండు కూఁతు నుద్దేశించి, దేవయానీ! ఎన్నిమారులు దానవులు కచుని నిహతుం జేసినను వానిని నేను గ్రమ్మఱ బ్రతికించుచున్నాను. వానియెడ దానవులు తులువలై పగ సాధించెదరు. ఏమి చేయఁగలను? నేఁజేయుచున్న వానికి విపరీతమును దైత్యు లాచరించుచు మహాపాపముల నొడఁగూర్చుచున్నవారు. వారియెడ మనము శిష్యవాత్సల్య మూనియుండుటచే వారిని నేమన లేను. అని చెప్పి మరల సంజీవనిం బ్రయోగింప వాఁడావిద్యాప్రభావంబున శుక్రాచార్యుని యుదరంబునందు సచేతనుండై, గురువర్యా! నేను నీకుక్షిగతుండ నగుటకుఁ గారణము దైత్యులే. వారు నన్ను వధించి, నాశరీరమును దహించి బూదిచేసి యాబూదిని సురయందుఁ గల్పి నీచేఁ ద్రావించిరి. ఆకారణమున నేను నీకుక్షియందు చేతనత్వము నొంది యుంటిని. ఇప్పుడు నీవిద్యాప్రభావంబున సచేతనుండ నైతిని. కాని నీకుక్షియందుండి వెలువడినచో నీ కపాయంబు గల్గు. కావున మన కిరువురకును నపాయంబు లేనియుపాయము నూహింపు మనఁగా, దేవయానియు శుక్రకచులలో నెవ్వరికిని నపాయము కలుగఁగూడ దని యుత్కంఠించుచుండ శుక్రుఁడు కొంతసే పాలోచించి నిజగర్భస్థితుం డగు కచున కిట్లనియె. ఓకచుఁడా! నాయనుంగుఁగూఁతు దేవయాని నీకుఁ గడు ననురక్తురాలు. కావున నీయెడ నెప్పుడును దయాళువుగ నుండుము. నీవు లేక యొక్కనిమిష మేనియు నది మేనఁ బ్రాణములను ధరింప ననియు, జీవమున్నంతవఱకుఁ గుడువ ననియుఁ గడుంగడు వగచుచున్నది. దానివగపును నేను విననోల్ల. మఱియును నేను నిను నాపుత్త్రుంబోలె భావించియుండుదు. కాన నెట్లైనను నిన్ను వెలుపలికి రప్పింప నిశ్చయించితి. నీవు వెలుపలికి నాగర్భమును జీల్చి కాని రానేరవు. కావున

నేను బ్రాణములను గోల్పోవుదును. మనయిరువురిలో నెవరిని దేవయాని గోల్పో నొల్లదు. కావున నిరువురును జీవించియుండుటకై గర్భస్థుండవైన నీ కీమంత్రరాజమును నుపదేశించెద. నీవు నాకుక్షిని జీల్చుకొని వెలుపటి కేతెంచి నే నిప్పుడు నీ కుపదేశించు సంజీవనీవిద్యచేత నన్ను బ్రతికింపుము. ఇంతేగాక బృహస్పతికుమారుండుదక్క నన్యుండు నాకుక్షియందుండినచో వాఁ డీమంత్రప్రభావంబున వెలుపలికి రాలేఁడు. కావున నీవీమంత్రము నుపదేశముఁగొనుము. పిదప నేఁ జెప్పినట్లెల్లఁ జేయుము. అని చెప్పఁగాఁ గచుండు మహాప్రసాదంబని యాపవిత్రమంత్రరాజమును శుక్రాచార్యునిమూలమున యథావిధి నుపదేశముం గొని, యాచార్యుకుక్షి భేదించుకొని వెడలివచ్చెను. వెంటనే యామంత్రమును గురువు నుద్దేశించి కచుండు స్మరింపఁగా శుక్రుండు జీవవంతుఁడయ్యెను. అంతఁ గచుండు గురునకు మ్రొక్కి దైత్యగురూ! ఓస్వామీ! ఎవ్వఁడు మహావిద్య నుపదేశించి జ్ఞానముఁ గలిగించునో యామహనీయుఁడే తల్లియుఁ దండ్రియు నగుచున్నాఁడు. అట్టి సద్గురువు నుపాసింపనినీచులు విద్యాఫలము నొందక నరకముల పాలయ్యెదరు. ఇక వారియెడ ద్రోహాచరణము గావింతురేని యట్టి పాపాత్ములగతి యేమగునో యని చెప్పి, పితృపుత్రికలయెడఁ గడు గౌరవముతోను, వినమ్రతతోను గచుండు వర్తిల్లుచుండె.

సురాపానంబు మహాపాతకం బని శుక్రుండు నియమముఁ జేయుట

అంత శుక్రాచార్యుండు సురాపానంబునఁ దనకుఁ గలిగిన బుద్ధినాశము నాలోచించి యిప్పటినుండి బ్రాహ్మణుఁ డెవ్వండేని మద్యపానము చేసినచో వాఁడు బ్రహ్మహత్యను జేసినవాఁడువోలె నరకమునఁ బొందు నని నియమమును జేసెను. మఱియును దాఁ జేసిన నియమమును సకలభూసురులును మునీంద్రులును దేవతలును నెల్లవారును నంగీకరింపవలయు నని చెప్పి సురాపానంబు మహాపాతక మని గట్టి నియమ మేర్పఱచి, దానవులం బిలిచి కచునకుఁ దాను మృతసంజీవనిమంత్రోపదేశమును జేసి వానిని మహనీయుంగా నొనర్చితి నని వచించెను. అంతఁ గచుండు శుక్రాచార్యునకు బ్రియంబుగ సేవ లొనర్చుచు వేయిసంవత్సరములుండి యాచార్యు సెలవుంగొని సమా

వర్తనముఁ గావించుకొని నాకలోకంబునకుఁ బోవ సుద్యుక్తుఁడై యుండ నొక్కనాఁడు శుక్రాచార్యకొమార్తె దేవయాని కచునితో నిట్లనియె. "నీవు గొప్పవంశమున జనించినవాఁడవు; విద్యావంతుండవు; తపస్సంపన్నుండవు. దానంజేసి మిక్కిలి తేజస్వివై వెలుంగుచున్నవాఁడవు. నీపై నాకుఁ గోర్కి పొడమియున్నది. నిన్ను దానవులు పలుమాఱులు వధించినను నీయెడ నాకుంగలమోహాతిశయమున నాతండ్రి నెన్నియేని విధములఁ బ్రార్థించి నిన్ను బ్రదికించియుంటి. కావున నన్ను నీవు తప్పక పెండ్లాడవలయును" అని దేవయాని కచునకుఁ దనమనోభిప్రాయమును దేటపఱుపఁగాఁ గచుండు దాని కిట్లనియె. దేవయానీ! నాకు గురుపుత్రి వగు నీవు నాతో నిట్టిపలుకులు పలుకందగునే? నాకు నీవు తోఁబుట్టునకుఁ దుల్యవు. అధర్మమున నెవరును బ్రవర్తింపఁ గూడదు. నన్ననుగ్రహింపుము. సెల విమ్ము. నేను బోయి వచ్చెద ననఁగా దేవయాని కచునకు మిక్కిలి యలిగి మాయింట నిన్నినాళ్లుండి నా వేఁడినదానిని వృధచేసితివి. కావున నాతండ్రియొద్ద నీవు నేర్చిన సంజీవనిమంత్రవిద్య నీకు ఫలింపకుండుఁ గాక యని శపించె. కచుండు నంతఁ గుపితుండై సంజీవని నాకు ఫలింపకున్నను నావలన సుపదేశముం బొందినవారికి ఫలించును. నీ వధర్మ్యమైనమాటలం బల్కితివి. కావున నిన్ను బ్రాహ్మణుఁ డెవ్వండును బెండ్లాడకుండుఁ గాక యని ప్రతిశాపం బొసంగి స్వేచ్ఛతో నాకంబునకుఁ జనెను. వాఁడు తా శుక్రునొద్ద నేర్చిన విద్య నమరుల కుపదేశించి వారిని సంతోషింపఁజేసి వారివలన యజ్ఞభాగమును గొని సుఖ ముండె. దేవతలును సంజీవనీప్రభావంబున దానవులతోడి రణంబు గలిగెనేని హతులైన దేవతలను బునర్జీవితులఁ గావించుచు సుఖులయి వర్తిల్లిరి.

ఇట్లుండ భూలోకమున వృషపర్వకూఁతురు శర్మిష్ఠ యను నంగనామణి తన్ను వేవురు సుందరాంగులైనయువతీజనంబులు పరివేష్టించి రాఁగా, గురుపుత్రిక యగు దేవయానిం దోడ్కొని విలాసార్థము వనవిహారంబు సలుపంబోయి యొకసరోవరతీరంబునఁ దమకట్టుపుట్టంబుల నునిచి నగ్నలై జలక్రీడలఁ గావించుచుండిరి. పిదప వారందఱును గ్రీడను జాలించి సరోవరతీరంబున కరిగి తమతమచీరలను జూడఁగా నవి యెల్లను

గాలిచేతం బ్రేరితంబులై కలిసిన, వా రొకరికి ముం దొకరు గడచుట కునై కొలను వెలువడు సంభ్రమంబున నాకన్యక లొకరిచీరల నొకరు గొని కట్టికొనిరి. అప్పుడు దేవయానిపుట్టంబు శర్మిష్ఠ గట్టికొనిన, శర్మిష్ఠ పుట్టమును దేవయాని కట్టుకొనక రోసి శర్మిష్ఠంజూచి యిట్లనియె. రాక్షసీ! మాయయ్య మీకాచార్యుండు. నేను బ్రాహ్మణవనితను. ఆచారంబుకొఱంత వడ నీపుట్టంబు నేను గట్టికొననేర. నావస్త్రంబు నీ వేల గట్టితివి ? యని యడుగ శర్మిష్ఠ యందుల కలిగి దేవయాని కిట్లనియె. ఓభిక్షుకీ! మీ యయ్య యెప్పుడును మాయయ్యను దీవించుచు, మాయయ్య యే మేనియు నొసంగినఁ గొనిపోయి జీవించువాఁడు. అటులుండ నేమో మీయయ్య మహామహిమగలవాఁ డని చెప్పుచున్నదానవు. నీగర్వ మేపాటిదే ? యని చెప్పి నాచీరను నీ వేల కట్టరా దని సగర్వంబుగఁ బలికి దేవయానిని సమీపమునం దున్నబావిలోఁ ద్రోయించి యది చచ్చె నని తలంచి నిజగృహమునకుఁ జనియె.

యయాతి బావిలోఁ బడియున్న దేవయానిని లేవనెత్తుట

ఆసమయమున భూపాలుం డగు యయాతి వేఁటకై వనంబున జరించుచు బహుదూరము నడచుటచేఁ బడలి, దప్పిఁగొని దేవయాని పడియున్న బావిసమీపమునకు వచ్చి, యాబావియం దున్నది యంగనామణి యని తలపోసి చూచి "నీ వెవ్వతెవు? బావిలో నేల పడియున్నదానవు?" అని యడుగఁగా నారాజునకు దేవయాని యిట్లనియె. నేను దేవయానియనుపేరుతో నొప్పుచు, యుద్ధమున దేవతలచే హతు లయినదానవులను దైత్యులను సంజీవితులం జేయంజాలినవిద్యా మహిమముగల శుక్రాచార్య కూఁతురను. ఒక్కనెపంబున నీబావిలోఁ బడి యున్నదాన. నన్ను వెడలనెత్తు మని తన కుడిచేయిచాచు టయు, రాజును దన దక్షిణహస్తమిచ్చి దానిం బైకెత్తి యాయమ సెలవుం బొంది నిజనగరమునకుఁ జనియె. అంత దేవయానియు శర్మిష్ఠ కావించినయెగ్గువలన విముక్తయై తన్ను రోయుచు వచ్చుదాని ఘూర్ణిక యను పరిచారికం గని, ఓసీ! ఏను వృషపర్వుపురము చొరనొల్ల. శర్మిష్ఠ

నా కొనర్చిన హాని నంతయు నాతండ్రికి నివేదింపుము. అనిచెప్పి పుత్తెరఁగా నదియు వేగంబునం జని తద్వృత్తాంతం బంతయు శుక్రునకుం జెప్పిన, శుక్రుండును నాక్షణంబ క్రుద్ధుండై దేవయానికడ కేతెంచి కూఁతుం గాంచి విషణ్ణుండై కౌఁగిలించుకొని దాని కిట్లనియె. నాబిడ్డా! శర్మిష్ఠకు నీ వేమైన నెగ్గొనర్చితివే? కాకున్న నీయెడ నది యేల యిట్టి విపరీతభావముం బూనును? అని యడుగఁగా దండ్రికిఁ గ్రుద్ధయైన కూఁతు రిట్లనియె.

తండ్రీ! వినుము. "ఎల్లప్పుడు మాతండ్రిని భిక్షుకునివలె యాచించి, యప్పుడప్పుడు స్తుతివచనంబు లాడి యేమైనం గొని పోయి జీవించు బిచ్చగానికూఁతున కింత పొగ రేల?" యని శర్మిష్ఠ సగర్వముగ నన్ను దూలనాడె. నిశ్చయముగ నే నట్టివాని కూఁతుర నే నైతినేని నే నిప్పుడపోయి దాని ప్రసాదమునకుఁ బాత్రురాల నయ్యెద. అని చెప్పఁగా, శుక్రాచార్యుండు శర్మిష్ఠచే నవమానింపఁబడిన కూఁతు హృదయం బెఱింగి యి ట్లనియె. తల్లీ! నీ వట్టివానికూఁతుర వైనదియు ని న్నవమానించిన దానితండ్రి వృషపర్వుఁ డెఱుంగును. ఇంత యేల? ఇంద్రుండును, యయాతియు నెఱుంగుదురు. నేను లోకహితంబును గోరి యజ్ఞముల నాచరించి సకాలవర్షములఁ గురిపించి యోషధుల నెల్ల వృద్ధిగావించుచున్నవాఁడను. ఇంతేగాక, తొల్లి పరమేష్ఠి నన్ను సమస్తభూతములకు నీశ్వరుండవుగా నుండుమని నా యందు సంతుష్టుండై చెప్పియున్నవాఁడు. అది యంతయు నిప్పుడు చెప్ప నేల? నీకొక్క హితం బుపదేశించెద. వినుము. మిక్కిలి నిష్ఠఁగల వారై బహుదక్షిణాల నొసంగి యనేక యజ్ఞములు చేసినవారికంటె నక్రోధనుఁ డైనవాఁ డధికుండని పెద్దలు చెప్పుదురు. అలిగినవాని కలుగనివాఁడును, నెగ్గులొనర్చువానికి హానిచేయనివాఁడును, దూషించినప్పుడు విననివానింబోలె నుండి ప్రతిదూషణవచనము లాడనివాఁడును, నవమానమును సహించువాఁడును, ధర్మముల నెఱింగినవాఁడు. కావున బుద్ధిమంతులు క్రోధమును గొనియాడరు. శర్మిష్ఠ రాచకూఁతురు. మఱియుం గొండుక. దానితోడి దేమి? నావెంట రమ్మనెను. అంత నట్లు శాంతవచనంబు లుపన్యసించి ప్రశాంతుండై యుండుశుక్రునకు దేవయాని

యిట్లనియె. తండ్రీ! శాంతి ననుసరించుట యుత్తమధర్మము. అయినను మిక్కిలి ప్రేమయు, నేర్పును, గడకయుఁ గలవారిని లక్ష్యపెట్టక యెవ్వరు నిందింతురో యట్టి కష్టాత్ములయొద్ద నుండుటకన్న రోఁత వేఱొండు కలదే? ఎవ్వ రుచితము నెఱింగి సాధుల మన్నింతురో యట్టివారిసన్నిధి నుంటసముచితంబు. ఇట్టి దుష్టచిత్తులయెడ నుండనోప. శర్మిష్ఠ సన్నాడినమాటలు నాహృదయమును విదారించుచున్నవి. సంపద్రహితుఁడు శత్రుసంపదలచే జీవించుటకంటె వాఁడు చచ్చుట కుపాయము వెదకి చచ్చుట మేలు. దానవులు మనకు శత్రువు లనుటకు వేఱ నిదర్శనంబు లేల? కావున నీవృషపర్వపురం బేను జొర నొల్ల. ఎటకేనియుం బోదు ననఁగా, గాదిలికూఁతు ననునయింపలేక దానియందలి యనురాగాతిశయమున శుక్రుండు వెండియు దాని కిట్లనియె. తల్లీ! నాకు నీవ గతివి. నీతోడ నేనును వత్తునని కూఁతు సమాధాన పఱచుచున్నంత, నంతయును జారులవలన వృషపర్వుం డెఱింగి శుక్రుండు కూఁతుతోనున్న వనప్రదేశమునకు వచ్చి యాచార్యునకు నమస్కరించి యిట్లనియె. మీరిరువు రీవనభూమియం దిట్లేల వంత నున్నవారు? పురమునకుఁ బోవుదము. రండనఁగా శుక్రుండు వృషపర్వున కిట్లనియె. దానవాధిపతీ! అధర్మప్రవర్తకునకుఁ గీడు కలుగకుండినను, నాయధర్మము వానిపుత్రునికైనను, మనుమనికైనను జేటుఁదెచ్చు. దాన నాతఁడు మొదలంటనఱికిన చెట్టువోలెఁ జెడును. సురాచార్యుని పుత్త్రుండును, నాకు శిష్యుండును, నా కెప్పుడును శుశ్రూషలు చేయుచు ధర్మాత్ముండై పుణ్యవ్రతముల ననుష్ఠించుచుండిన కచుని మీవారు పలుమాఱు వధించుటం జేసియు, నిప్పుడు నా యనుంగుకూఁతు దేవయానిని బావియందుఁ ద్రోసి నీకూఁతురు శర్మిష్ఠ చంపఁదలంచుటయుఁ గారణములుగా నేను మీయొద్దనుండనోపను.మఱి యెటకేనియుంబోయి సుఖముండెద. మీకు శత్రువైన మహేంద్రున కాచార్యుండైన బృహస్పతి దేవతలకుంబోలె నేను మీకు యోగక్షేమంబుల నొనర్చుచుండినను మీ రెల్లప్పుడును నాకు హానినే చేయుచుండెదరు. నీవు నీదోషమును గుర్తింపలేక నాయందే యసత్యారోపణమును జేయుదువు. అనఁగా శుక్రునకు దానవాధిపతి యిట్లనియె. గురువర్యా! మీయం దెప్పుడు నసత్యమును, నధర్మమును నిసుమంతయేని నే నెఱుంగను.సత్య

ధర్మములు మీయందు సుప్రతిష్ఠితము లని నే నెఱుంగుదు. దానవులు మీవిద్యామహిమచే దేవతలను జయింపఁ గలిగిరి. స్థిరసంపదలం జెందిరి. పరాక్రమవంతులైరి. కాకున్న వా రెన్నఁడో నిలువ నీడ లేక దేవతలమహాస్త్రములచేఁ జచ్చి యుండరా? లేక, సముద్రమున దాగి యుండుటకుఁ బోయియుండరా? కావున నోవిప్రోత్తమా! మేము మాకుండుసర్వసంపదలతోను, గలధనములతోను నంచఱము నీకు వశుల మని తలంపుము. మమ్మనుగ్రహింపుము. అనఁగా శుక్రుండు వృషపర్వున కిట్లనియె. అయ్యా! ఏది యెట్లయినను నేను నాకూఁతున కనిష్టంబు సేయనోపను. నేను నీపురంబు నుండుటకుఁ గోరుదు వేని నాకూఁతు నొడంబఱచి దానియిష్టము ననుసరింపుము. అని చెప్పఁగా వృషపర్వుఁడు దేవయానిని సమీపించి, యోయాచార్యపుత్రీ! నీయిష్ట మెద్ది యో చెప్పుము. అది దుర్లభంబైనను దానిని దెచ్చి నీ కిత్తు. మాయెడ ననుగ్రహింపుము. అని వేడికొనఁగా దేవయాని కోపముపసంహరించికొని వాని కిట్లనియె. నాతండ్రి నన్నెవ్వని కిచ్చి వివాహముసేయునో యాతనిపురమునకు నేను బోవునపుడు శర్మిష్ఠ దాసీసహస్రంబుతో నేతెంచి నాయొద్దన యుండి నా కూడిగంబు సేయుచుండవలయును. ఇది నాయభిమతం బనఁగా నందులకు వృషపర్వుం డొడంబడి దాసిని బంపి యావృత్తాంతం బంతయును శర్మిష్ఠకుఁ దెలుపు మనఁగా, నది పోయి శర్మిష్ఠతోఁ జెప్పి యాకన్యకను తోడితెచ్చె. తండ్రియానతిని విని యామెయు దాసీసహస్రముతో దేవయానియొద్ద కేతెంచి, యోదేవయానీ! నీకోరినట్లు నేను నాదాసీసహస్రముతోడ నీవు నీమగనిపురమున కేగునప్పు డరు దెంచి నీపంపు సేయుచుండెద." అనఁగా దానికి దేవయాని యిట్టులనియె. శర్మిష్ఠా! మీయయ్యను బొగడుచు మీయయ్య యేదేని యొసంగఁగాఁ దెచ్చి జీవించువానికూఁతునకు నీవు దాసివిగా నుండఁ గగునే? యని నిష్ఠురోక్తులతోఁ బరిహాసముం జేసిన శర్మిష్ఠ యందులకు వగవక యెట్లయినను దానవులకు సుఖము నొడఁగూడ మనస్సున నెంచి యామేలునే తలంచి దాస్యము నంగీకరించె. అంత దేవయాని పరమానందభరితయై తండ్రిసామర్థ్యమునకు వింత నంది వృషపర్వనగరప్రవేశము గావించి శర్మిష్ఠచేఁ బనులు గొనుచుండె.

యయాతి దేవయానిం బెండ్లియాడుట

అంత నొక్కనాఁడు దేవయాని శర్మిష్ఠను, దానిదాసీసహస్రముతో మఱివేవురు సేవకురాండ్రఁ గొని ముందువిహరించినవనంబునకుఁ జని విలాసంబునఁ దనకు శర్మిష్ఠయు నారెండువేల పరిచారికాజనులును నూడిగంబు సేయుచుండ నొక్కచో సుఖాసీనయై యుండె. అప్పు డా వనమునకు వేఁటనిమిత్తమై యయాతిభూపాలుం డరుదెంచి నలుదెసల మృగంబుల వేటాడుచు బహుదూరము నడిచివచ్చుటం జేసి దప్పిఁగొని సలిలాశయమును వెదకుచు, దేవయాని దాసీద్విసహస్రంబుతో సుఖాసీనయై యుండుసరోవరతీరంబున కరుదెంచి, యందు నొడ్డోలగంబున విలాసవతులై యున్న దేవయానీశర్మిష్ఠలం గాంచి మీ రిరువు రేవారు? మీ రేవంశమున జనించితిరి? మీ పేళ్లెవ్వి? యని యడుగఁగా దేవయాని యిట్లనియె. నరపాలా! నేను దానవాచార్యుం డగుశుక్రుని కూఁతురను. దేవయాని యను పేరిదాన. ఇది దానవాధిపతి వృషపర్వకూఁతురు. శర్మిష్ఠ యని పేర్కొనఁబడి యీద్విసహస్రదాసీజనంబుతో నా కూడిగపుఁ గత్తెయై యున్నయది. అని చెప్పఁగా యయాతి దానవరాజుకూఁతురు నీ కెట్లు దాసి యయ్యె నని యడుగఁగా దేవయాని యయాతి కిట్లనియె. కర్మవశంగతులై మానవులు దైవనిర్దిష్టకార్యములను జేయుచుందురు. దీని నడుగ నేల? ని న్నొక్కటి యడిగెద. నీరూపమును వేషమును జూడ నీవు రాజుగాఁ దలంపఁబడియెదవు. నీవచనసౌష్ఠవము బ్రాహ్మణత్వమును దోపించుచున్నది. నీ వెవ్వఁడవు? నీకులగోత్రము లెవ్వి? ఏనిమిత్తమున నివ్వనమునఁ గ్రుమ్మరుచున్నవాఁడవు? తెలియఁజెప్పవే? యని యడుగ దేవయానికి యయాతి మహారా జిట్టులనియె. నేను రాజన్యుఁడను. నహుషుని కుమారుండను. యయాతి యని నన్నుఁ బేర్కొందురు. బ్రహ్మచారినై యయ్యాశ్రమసమయమున వేదాధ్యయనము సాంగంబుగ నొనర్చితిని. వేఁటకై వచ్చి యీయరణ్యంబునఁ దిరుగుచు బడలి నీరువట్టు గలిగి జలాశయంబును వెదకుచు నిచ్చోటి కేతెంచితి. పోయివచ్చెద. అని చెప్పఁగా యయాతికి దేవయాని వెండియు నిట్లనియె. భూమిపాలా! ము న్నొకనాఁడు నే నొక నూతఁబడియుండ నీవు నీదక్షిణకరంబున

నా వామపాణిగ్రహణం బొనర్చి నన్ను నూతినుండి యుద్ధరించితివి కాదే? ఆకారణంబున నీవు నన్ను పెండ్లాడి యీద్విసహస్రదాసీజనంబులును, దానవరాజపుత్త్రిక యగు శర్మిష్ఠతో నాకుఁ బరిచర్యలు సేయుచుండ నన్నేలికొనుము. నీపాణిం గ్రహించిన నా కితరుల నంటఁ జనదు. నాటఁగోలె నేను నిన్ను మగనిఁగా భావించియున్నదాన. అని విలాసంపుఁ బల్కుల యయాతికి మనోవేదనను గల్గింపఁగా, నా రాజు బ్రాహ్మణపుత్త్రిక యగు దేవయాని కిట్లనియె. లోకమున మనుష్యులందఱును సమానులే. అయినను వర్ణభేదమును నాచారభేదమును గలిగి యుండుటంజేసి భూసురు లెల్ల వారికంటె నుత్తములు. అట్టి విప్రభామినులను క్షత్త్రియులు పెండ్లాడుదురే? క్షత్త్రియాంగనలను విప్రులు పెండ్లాడుట నే నెఱుంగుదు. ధర్మవిరుద్ధమైన వర్ణసంకరమునకు నే నెట్లొడిగట్టుదు. అందును నే భూపాలుం డగుక్షత్త్రియుండను. సర్వవర్ణాశ్రమంబులు సంకరంబు గాకుండ రక్షించుచున్న నే నీ యధర్మమున కొడంబడితి నేని జగత్ప్రవృత్తి విపరీతం బగు. వెండియుం బ్రాహ్మణుం డలిగెనేని, క్రూర విషసర్పమునకంటెను, నలుదెసల నాలుకల సాచియుండుచున్న దవదహంబునకంటెను మిక్కిలి క్రూరతను జూపును. ఎట్లంటేని క్రూరసర్పము గాని, దవానలంబు గాని చిక్కువడియున్న యొక్కనిం జంపు. బ్రాహ్మణుండు క్రూరతఁ జూపుచో సర్వమును నశింపఁజేయును. కావున నాకు విప్రులనఁ గడుభీతి. నిన్ను విప్రుండగు నీతండ్రి యనుమతింపక యియ్య ననుచో నేను నిన్నుఁ బెండ్లాడ నేర. ఇంతటితో నాసమాచారమును బోనిమ్ము. అనఁగా దేవయాని యయాతిని వదలక యాతనితో మఱియు నిట్లనియె. రాజులు భూసురాంగనలఁ బెండ్లాడిన మాత్రమున వర్ణసంకరమగు నని తలంపవలదు. పూర్వకాలమున భార్గవుం డగు పరశురాముండు రాజుల నెల్ల నేటి యిరువదియొక్కమారులు వధింపఁగా క్షత్త్రియాంగనలయందు విప్రులు గాదే క్షత్త్రియవంశముల నుద్ధరించిరి. మఱియు లోపాముద్ర మున్నగు ననేక క్షత్త్రియాంగనలకు లోకోత్తరులగు విప్రశ్రేష్ఠులు పుట్టియున్నవారు. ఇంత చెప్పనేల? విద్యపెంపునను, తపము యొక్క యాధిక్యతను, నియమాతిశయంబుచేతను నీవు రాజర్షివి. నీతండ్రి శతమఖ

ములం గావించి యింద్రపదవిని జేకొన్న మహనీయుఁడు. మఱియును దానవాచార్యుండగు నాతండ్రి యనుమతించి దీనివలన ధర్మవిరోధంబు లేదనునేని నన్నుఁ బెండ్లాడుమని చెప్పి, వెంటనే పరిచారిక నొక్కదానిం బిలిచి తండ్రిం దోడ్కొని రా దానిం బుత్తెంచె.అంత భృగునందనుఁడు తనప్రియనందనకుఁ బ్రియ మొనరింప నెంచి దివ్యమగు బ్రహ్మతేజస్సున నావనమును వెలిఁగించుచు, మిక్కిలి సంతోషముతోఁ గూఁతునొద్ద కేతెంచెను. అప్పుడు తపస్సుపెంపుచేత బ్రహ్మ కెనయైన యాశుక్రాచార్యుం జూచి యయాతి లేచి నిలుచుండి సాష్టాంగదండప్రణామం బాచరించెను. పదంపడి దేవయానియు, దాసీసహస్రయుత యగు శర్మిష్ఠయు నందఱును లేచి మిక్కిలి భక్తితోఁ గ్రమంబున నమస్కరించిరి. అంత దేవయాని తండ్రి కిట్లనియె. ఓపరమమూర్తీ! వినుము. ఇయ్యయాతి మున్ను నేను నూతిలోఁ బడియుండ నాదక్షిణపాణిని గ్రహించి యుద్ధరించియుండె. అట్లొకప్పుఁ డొకనిచే గృహీతనైన నే నింకొకనిని బరిణయవిషయమున నెట్లు గ్రహింతు? కావున నాకు నీజన్మంబునఁ బతి యయాతియె. ఇతండును నీ వనుమతింప నన్నుఁ బెండ్లాడెద ననెను. ఇందు ధర్మవిరోధంబు లేకుండ సమర్థింపవలయు. అని చెప్పగా శుక్రుండు యయాతితో నిట్లనియె. "భూమిపాలా! ఈనాకూఁతుం దేవయానిని నీకు వివాహము నిమిత్తమై యొసంగెద. వివాహముఁ జేసికొనుము. ఇరువురును సుఖ ముండుఁడు. ఇందపక్రమదోషంబు లేదు. అట్లు నీకు వర మొసంగితి" అని చెప్పి శర్మిష్ఠం జూపి యిక్కన్య వృషపర్వకూఁతురు. దీనిని నన్నపానవస్త్రాదులచే సత్కరింపుము. దీనియందు శయనసుఖోపభోగములను ద్యజింపుము. ఇది నాయాజ్ఞ యనఁగా యయాతి దానిని దలం దాల్చి, శుక్రాచార్యునకుఁ బ్రదక్షిణనమస్కారంబు లొనర్చి విధ్యుక్తప్రకారంబున నొక్క సుముహూర్తంబున దేవయానిం బెండ్లాడి మామయగు దానవాచార్యునివలన విశేషధనముల నరణంబుగాఁ గొని, యింక ననేకవిధంబులదానవులు తన్ను బహూకరింప దేవయానిని, రెండువేలదాసీజనంబులతో నున్న శర్మిష్ఠను దోడ్కొని నిజపురంబునకు నరిగి యం దొక హర్మ్యంబున దేవయాని నుంచి, యాదేవియనుమతంబున నశోకవనసమీపంబున

నొక్కనూతనగృహము నేర్పఱచి కన్యకాద్విసహస్రంబుతో శర్మిష్ఠనం దునిచి, దేవయానియందు సుఖోపభోగపరుండై యనేకసంవత్సరములు విహరించుచుండె. అంత దేవయానికి యదు-తుర్వసు లనుపుత్త్రులుజనించిరి.

యయాతి శర్మిష్ఠకుఁ బుత్త్రదానంబు చేయుట

ఇవ్విధంబున యయాతి రాజ్యమును ధర్మమార్గంబున నేలుచుండఁగా వేయిసంవత్సరంబులు గతించె. అప్పుఁ డొక్కనాఁడు శర్మిష్ఠ తనకు ఋతుకాలము కాఁగా మనస్సున నిట్లు వితర్కించె. ఇంతకాలమైనను నాకు భర్త లేఁడు. నాఋతుకాల మిట్లడవింగాచిన వెన్నెల యగుచున్నది. దేవయాని సంతానవంతురాలయినది. నే నేమి చేయుదాన? నని కొంత మనస్సునఁ జింతించి దేవయాని యయాతిభూపాలుని వరించినట్లు నేనును వరించెద నని తీర్మానించుకొని, యొక్కనాఁడు యయాతి శర్మిష్ఠయుండు నశోకవనసమీపమున నేకాంతమున సంచరించుచుండ నామహీపాలుని సమీపించి నమస్కరించి యిట్లనియె. భూపాలా! నీయింటనుండు కోమలుల నన్యు లెవరును గన్నెత్తిచూడ సాధ్యము కాదు. ఇంతేగాక నే నిన్నినాళ్లీయశోకవనసమీపమున నాకు నిర్దిష్టమైన గృహంబున నెట్లు వర్తించుచుండుననదియు నీ వెఱుంగనిది కానేరదు. నాయేలికసానికి నీవు భర్తవైననాఁడే దానిదాసి నగు నాకును భర్తవైతివి. ఇది యధర్మంబు కానేరదు. కావున నాకిప్పు డీఋతుకాలము వమ్ము గాక నన్ననుగ్రహించి నాతో సంగమింపుము. ఆలును, దాసియును, సుతుఁడును నొక్కరూప కాదే యని తన్నుఁ బరిగ్రహింప వేఁడికొనెను. అంత నయ్యయాతి యావృషపర్వపుత్త్రిక కిట్లనియె. కోమలీ! ముందు యయాతికూఁతు నేఁ బరిగ్రహించి పెండ్లాడినపిదప శుక్రుండు నిన్నుఁ గన్యకాసహస్రంబుతో నాదేవింబోలె నేలునట్లును, నీకు శయనము దప్ప రుచిరాన్నపానములను, వివిధాభరణాదుల నింపుసొంపారనొసంగునట్లును నియమించియుండె. ఆనియమమున కే సమ్మతించి యట్లిన్నినాళ్లు గడపితి. నాప్రజల నసత్యమార్గమునఁ బ్రవర్తింపనీయక శాసించు నే నీవిషయమున నసత్యమున కెట్లొడంబడుదు. అని చెప్పఁగా యయాతికి శర్మిష్ఠ యిట్లనియె. రాజేంద్రా! వినుము. పరిహాసంపువేళల యందును, జంపఁబడఁబోవు విప్రునిఁ గాపాడవలసిన సమయమునను,

సర్వధనవినాశకాలమునను, ప్రాణసంకటసమయమునను, వధూజనసంగమునను బొంకుట చనును. ఈయేనింటియం దసత్యదోషము వాటిల్లదు. ఇట్లు ఋషివచనప్రమాణము గలదు. నీవు వివాహకాలమునం దీసమయమున కొడంబడితివి. కాన నా కిప్పుడు ఋతుకాలోచితమును బ్రసాదించిన నిన్ను దోషం బంట నేరదు. ఇరువు రొక్కప్రయోజనమునే యపేక్షించి వాదు లాడుచుండ నొకపక్షమునే యవలంబించుట పాతకంబు గాదే? నేనును నాయేలికసానియు నిరువుర మొకసమయముననే నిన్ను వరింప నెట్లో యేలికసానిని వరించితివి. అటు లగుటం జేసి నేనును నీయధీనురాల నైతిని. అట్లగుట ననుం బరిగ్రహింపుము. నీవలన సంతానమును బడయుట కువ్విళ్లూరుచున్నదాన. నాకోర్కిని నెఱవేర్పుము. అని యాచింప, యయాతికి యాచకులయీప్సితము లొసంగుట వ్రతము గాన శర్మిష్ఠ వేడికోలును నిరాకరింపఁదగ దని నిశ్చయించి వృషపర్వసుతను గారవించి ఋతుకాలోచితమును బ్రసాదింప, నద్దానవరాజసుత క్రమంబున గర్భమును ధరించి ద్రుహ్యుఁడు, ననుఁడు, పూరుఁడు నను ముగ్వురు పుత్రులం గనెను.

అంత నొక్కనాఁడు శర్మిష్ఠ కొడుకులం గనుటం దెలిసి దేవయాని దానిని సమీపించి యి ట్లనియె. లతాంగీ! నీ వత్యుత్తమశీలవనియు, వినయపరురాల వనియు, గొప్పవంశమునం బుట్టినదాన వనియు, నిర్వికారవ్యాపారముతో బాలగా నున్నదాన వనియు విని యుంటిని. ఇప్పు డీసుతుల నెట్లు కంటివి? అనఁగా శర్మిష్ఠ లజ్జావనతవదనయై దేవయాని కిట్లనియె. దేవీ! ఒక్కమహాముని నిఖిలవేదవేదాంగపారంగతుఁడు వచ్చి ఋతుమతినై యున్న నన్నుం జూచి నాకుఁ బుత్రోత్పత్తిం బ్రసాదించె. అనఁగా విని దానినిఁ గొంత మేలమాడి యమ్మునికుల నామము లెయ్యవి? ఆఋషి యెవండు? అని యడుగఁగఁ దనదివ్యతపస్సునఁ బొందిన తేజస్సుచే వెల్గుచుండిన యమ్మహానీయుం జూచి పేరును గోత్రమును నడుగనేరక నే నూరకుంటి ననఁగా, నిది సత్యమేని నీయెడ నాకుం గోపము లేదని నిజాంతఃపురమున కేగెను.

అంత నొక్కనాఁడు దాసీజనంబులతో శర్మిష్ఠ యున్నవనంబునకు దేవయాని యయాతితో విలాసంబుగా విహారమున కేగెను.

అప్పు డందొక్కచో ముద్దులుగులుకుచు నాడుచున్న శర్మిష్ఠబిడ్డల యొక్క రూపరేఖావిలాసంబు లన్నిఁటిని యయాతివిగా గుర్తించి యయాతితో 'భూపాలా! వీ రెవనిపుత్త్రులు ? ఉనికి వర్తనంబులచే నినుఁ బోలియున్నారు.' అని యడుగ యయాతి దాని కపత్త్యోత్తరుండయ్యె. పదంపడి దేవయాని యాముమ్వురుబాలకులం జూచి మీ రెవ్వరిపుత్త్రులు? సత్యమాడుఁ డనఁగా, వారు మాయయ్య యీరా జని యయాతింజూపి వెంటనే యయాతిం గౌఁగిలింపఁ బోఁగా నప్పు డయ్యయాతి వారినిఁ జెంగటఁ జేర్పకుండుట నంతట వా రేడ్చుచుఁ దల్లి యగు శర్మిష్ఠపాలి కరిగిరి. అంత దేవయాని వీరు శర్మిష్ఠయందు సత్యముగ యయాతికిం జనించినవారే యని నిశ్చయించి శర్మిష్ఠతో నిట్లనియె. 'రాక్షసీ! నీస్వభావమును వెలిపుచ్చితిఁగాదే? నాకు దాసురాలవై నా కెంతమాత్ర మెఱుకపడనీయక నావంతయేని వెఱవక యిక్కార్యం బెట్లొనర్చితివి? నాకే యపాయంబు తెచ్చితివి గదే?' యని నిందించుటయు, శర్మిష్ఠ దేవయానికి జంకక యిట్లుత్తర మిచ్చెను. నేను ధర్మమునకు వెలిగా వర్తిల్లకుండుట నీకు వెఱవనైతి. ఈ రాజును నీవు వరించినప్పుడే నేనును వరించితిని. నీవు నాకంటె వయస్సునఁ బెద్దదానవు. భూసురాంగనవు. కావునఁ బూజ్యురాలవు. నీకుఁ బతియైన యీమహానీయుండు నాకుం బూజనీయుండే యగును. అంతియఁగాక ధర్మపాలనంబుచేతను, నియమాద్యనుష్ఠానంబులచేతను, నీపూజ్యుండు రాజర్షియే యగును. ఋషివలనఁ బుత్త్రులం బడసితి నని నీతో నేను మున్న చెప్పి యుంటింగాదే? ఈతండు నన్నుఁ బొందుట తగదే? ఇందు నాదోష మేది? అనఁగాఁ దానెఱుంగకుండ నయ్యయాతి శర్మిష్ఠవలన లబ్ధ సంతానుం డగు టెఱింగి దేవయాని యయాతిం జూచి కుపితయై యిట్లనియె. "రాజా! నీవేల నాకి ట్లప్రియం బొనర్చితివి? కావున నే నిఁక నీయొద్ద నుండనేర" నని పలికి రా జెంత నివారించినను నిలువక తండ్రి యగు శుక్రుపాలికిం జని, తనకన్నీట నమ్మునిపాదంబు లక్కాంత గడిగెను. అయ్యయాతియు దానిని సమాధానపఱచుచుఁ దోడన చని మామను గని నమస్కరించియున్న నద్దేవి తండ్రితో నిట్లనియె. 'తండ్రీ! ఈరాజు ధర్మమును గీడ్పఱచె. ఈతం డాసురంబున నా

సురియైన శర్మిష్ఠయందుఁ బ్రవేశించి దానికనురక్తుండు కాఁగా నయ్యది ముప్వురు కొడుకులం గనెను. నాయందు దితని కిరువురు పుట్టిరి. ధర్మమును దెలిసి వర్తించువాఁ డని ఖ్యాతిం జెందియు, నీతండు ధర్మవిరోధంబొనర్చి నా కవమానంబు గలిగించె' నని చెప్పఁగా శుక్రుఁడు యయాతి కిట్లనియె. 'నీవు నావచనమును బాలించెద నని చెప్పి నాకధీనుండవై యుండియు, ధర్మజ్ఞుండ వయ్యును, యౌవనగర్వంబునఁ గామాంధుండవై యధర్మ మాచరించితివి. కావున నచిరంబున నిన్ను ముదిమి యాక్రమించుఁగాక!' యని శపించె. అప్పుడు యయాతి శుక్రునితో 'దేవా! ఋతుకాలమున నుండి సంగమయోగ్యురాలైన వనిత సంతానార్థము సంగమమును వేఁడినచో దాని నిరాకరింపఁదగదనియు, నిరాకరింప భ్రూణహత్యాపాతకము వాటిల్లు ననియుఁ బెద్దలు చెప్పుదురు. అక్కతమున శర్మిష్ఠం బొందితినిగాని కాముకుఁడనై దోషంబుఁ జేయలేదు. నీపుత్రికయగు నిద్దేవయానియందు విషయోపభోగతృప్తుండను గాను. ముదిమి నిప్పుడే వహింప నోప, నాయెడం గరుణించి ముదిమి నన్నిప్పుడే యాక్రమింపక యుండ నన్ను నను గ్రహింపుము.' అని వేఁడఁగా నాదానవాచార్యుండు యయాతితో 'నామాట యనృతంబు కానేరదు. నీ వింకను యౌవనవంతుఁడవై యుండవలయు నని గోరుదేని నీముదిమి మఱియొక ప్రాయంపు వాని కిచ్చి వాని ప్రాయమును నీపై వ్యాపించున ట్లనుగ్రహించెద. నీముదిమిని గొనువాఁ డెవఁడో వాని నియమించి నన్నుఁ దలంపుము. అప్పుడ వాఁడు నీముదిమిని వహించుటకును, వాని ప్రాయము ని న్నావహించుటకును నుపాయ మేర్పఱచెద' ననెను. అంత యయాతి శుక్రునితో నిట్లనెను. 'అయ్యా! నాముదిమిని గైకొను మన్ని నే నింకొకరిని వేఁడఁబోను. నాసుతులలో నెవ్వరైనను దీనిం దాల్పవలయును. అట్లు తాల్చినవాఁడే నాయనంతరము రాజ్యార్హుండై వంశకరుం డగునట్లు వరము నిమ్ము' అని ప్రార్థింపఁగా శుక్రుం డగునుగాక యనియె.

యయాతి యదుప్రభృతులకు శాపం బిచ్చుట

అంత యయాతికి శుక్రుశాపంబున ముదిమి యావహింపఁగాఁ దల వడఁకఁజొచ్చె. ఇంద్రియములపటుత్వము తప్పినది, అంగములు సడ

లెను. చర్మము ముడతలువడినవి. వెంట్రుకలు నెఱిసినవి. ఉబ్బసరోగము శ్వాసకోశ మాక్రమించినది. తలయేరును బొడిసగ్గును దలకొనెను. అంత యయాతి జ్యేష్ఠుండైన యదువును బిలిచి నాకు శుక్రశాపంబున నకాలమున నీముదిమి సంభవించె. నాకు విషయోపభోగములయం దింకను దృప్తి కలుగదు. ప్రాయము నన్నిప్పుడ వదలుటకు సహింపనోఁ. కావున నీప్రాయమును నాకొసఁగి, నాముదిమిని నీవు కొంతకాలము భరింపుము. ఇట్లీవు నాముదిమిని వేయియేండ్లు భరింపుము, పిదప నీప్రాయమును నీకొసఁగి నాముదిమిని నేఁ జేకొనియెద ననినతండ్రికి యదు విట్లనియె. ముదిమివలన ననేకదోషములు కలుగును. శరీర దుర్బల మగును. ఇష్టమైనవిషయోపభోగముల ననుభవించుటకు వలను గాదు. ముసలివాఁ డేకార్యములను స్వతంత్రించి చేయఁజాలఁడు. వానిని సేవకులును వయస్సున నుండువారును లక్ష్యము సేయరు. కావున నీముదిమిని నేను జేకొననేరను. అనఁగా యయాతి యదువున కలిగి, యోరీ! నీవు నాకుఁ బుత్రుండవై నాయం దనాదరణమును జూపితివి. నామాటఁ దిరస్కరించితివి. కావున నీవును నీసంతతివారును రాజులుగా నుండ ననర్హు లని శపించెను. పిదప రెండవకుమారుం డగు తుర్వసునిం బిలిచి యదువునకుఁ జెప్పినట్లు చెప్పిన వాఁడు ముదిమి సురూపమును బుద్ధిని నడఁచు ననియు, విషయసుఖంబుల ననుభవింప నీయ దనియుఁ, గావున దానిఁ గ్రహింప ననఁగా యయాతి వానికిం గోపించి, వానిని సంతానహీనునిఁ గాను, వాఁడు సదాచారవిహీనులై ధర్మాధర్మవివేకశూన్యులైన సంకీర్ణవర్ణకిరాతులకు రాజగునట్లుగాను శపించె. పిదప శర్మిష్ఠ కుమారులలోఁ బెద్ద యగు ద్రుహ్యునిం బిలిచి పూర్వపువారితోఁ జెప్పినట్ల నెప్పఁగా, వాఁడు ముసలివాఁ డేనుఁగుల నెక్కలేఁడు. గుఱ్ఱపుస్వారుల నొనర్పలేఁడు. సుందరాంగనలతో నిష్టవిహారంబులు సలుపలేఁడు. తుదకు దంతములన్నియు నూడునుగాక. వానిమాటలనుసైతము ప్రాయంపువారు వెక్కిరించుచుందురు. అని ముదిమిని గైకొన నొల్ల ననఁగా వానిని గజరథతురగారోహణంబులకు యోగ్యముగాక యెల్లప్పుడు డోడలచే దాటఁబడు ప్రదేశముల కధీశ్వరుం డగునట్లు శపించె. అంత నాలవవాఁ డగు ననువుం బిలిచి తొల్లిఁటిపుత్రులతో నన్న వానిని దెలుపఁగా వాఁ డిట్లనియె.

ముసలివాఁడు నిష్ఠ లేక పసిబాలురచందమున నాహారాదులయందు నియతి లేక, మలమూత్ర విసర్జనములయందు విధ్యుక్తశౌచములఁ గావింపక, శాస్త్రవిహితకర్మముల ననుష్ఠింప లేక పోవును. మఱియు జరయును, రోగమును దైవవశమున నయ్యేనేని దాని నెవరైన ననుభవింతురు. కాని, తెలిసి తెలిసి యీ రెంటి నెట్టిపిచ్చివాఁడైనను జేకొనునే? కావున నీముది మిని నే నొల్ల ననఁగా యయాతి వాని కెంతయుం గోపించి, యోరీ! నీవు ముసలితనమును, రోగములను దూషించితివి. మఱియుం దండ్రినగు నా కుపచరించునిమిత్తమునన నైనను గొంతకాలము దాని గ్రహింప నని చెప్పి తివిగాన నీ సంతతివా రెవరును ముసలితనమువచ్చువఱకు జీవించియుండక ప్రాయంపువయస్సుననే చత్తురు. మఱియును నీవు విధ్యుక్తశ్రౌతస్మార్త కర్మపరిత్యాగివి కాఁగలవని శపించె. మఱియందఱిలోఁ జిన్నవాఁడును, శర్మిష్ఠకొడుకును నైన పూరువుం బిలిచి, వత్సా! నాముదిమిని నీవుగొని నీప్రాయంపు వయస్సు నా కొసంగెదవే? యని వేఁడఁగా నాపూరుండు తండ్రిమాటకు మారాడక తండ్రియిచ్చు మెయి వర్తిల్లెద నని, వార్ధానము చేసెను. అంత యయాతి పుత్త్రులలోఁ గొండికయయ్యు నీపూరుండు సద్గుణరాశి యని నుతించి పూరునకు ముదిమి నొసంగి, వానిప్రాయమును దాఁ గొని యధిగతయౌవనుండై ధర్మమార్గములఁ బ్రజల నేలుచు, విశ్వాచియను నప్సరసం దవిలి గృహారామక్షేత్రములయందు నందనాది రమణీయస్థలములయందును దానితో విషయోపభోగముల నందుచుఁ బరమానందమున సహస్రవర్షములు పూర్తియగువఱకుఁ బొదలు చుండె. అంత యయాతి జరాభారపీడితుఁ డైనపూరుం బిలిచి వానిజవ్వనంబు వానికి మఱల నొసంగి, తనయాజ్ఞానువర్తనులైన భూలోకమునందలి బ్రాహ్మణులను, క్షత్త్రియులను, నితరములగు వర్ణముల వారిని రావించి,మంత్రిపురోహితసామంతానంతపౌరజనసమక్షంబున సకల భూరాజ్యమునకుఁ బూరు నభిషిక్తుం జేసినఁ బ్రకృతిజనంబు లాతనికి ట్లనిరి. ధర్మజ్ఞా! వినుము. నీ వొనర్చినకార్య మవిచార మని మేము చెప్పుటకు సాహసింప లేము.నీజ్యేష్ఠపుత్త్రుండు మిక్కిలి విద్యాసంపన్నుండు, విశేషించి సామర్థ్యము పెంపునఁ గీర్తిఁ జెందినవాఁడు. రాజ్యకార్య దురంధరుఁడు. మఱియు శుక్రాచార్యునిమనుమఁడు. ఇట్టిలోకోత్తరుఁడైన

జ్యేష్ఠుని వదలి, భువనేశ్వరత్వమునకు శూద్రజాతివనితకుఁబుట్టిన పుత్త్రునిఁ బూన్పఁదగునా? అనిన వారల కయ్యయాతి యిట్లనియె. జ్యేష్ఠపుత్త్రుండైనను నేఁజెప్పినదానిఁ జేయ నొల్లక నన్నుఁ దిరస్కరించెను. కుమారుండు తలిదండ్రుల కవిధేయుం డగునేని, వారల లక్ష్యముచేయఁడేని వాఁడు కుమారుం డనఁబడఁడు. పితృధనముల కర్హుఁడు కానేరఁడు. పూరుండు పిన్నయయ్యును వాఁడు గుణశ్రేష్ఠుండు. వాఁడు సుపుత్త్రుడు. నాకోరినదానిందీర్చి నేర్పరితనముం జూపినవాఁ డగుటచే భువనభారము నోపికతోఁ దాల్చు నని వానికి నాయనంతరము భూపాలనాధికార మొసంగితి. మఱియును నాముదిమిని దాల్చిన పుత్త్రుండు నాయనంతరము రాజ్యమున కర్హుండును, వంశకర్తయు నగు నని తొల్లి శుక్రుండు నాకు వరము నొసంగి యుండెనట, నీకార్యమునకు శుక్రానుమతిఁ గలదు. అని యయాతి పౌరజనంబుల నొడంబఱచె.

యయాతి పూరుని రాజుఁజేసి వనమునకుఁ దపం బొనర్ప నేగి స్వర్గంబునకుఁ జనుట

అంత నయ్యయాతి శర్మిష్ఠసుతుండైన పూరువుం బిలిచి "కుమారా! నీప్రాయము నీసహస్రవర్షములుం దాల్చి విషయోపభోగములఁ దనివితీర ననుభవించితి. కాముకుల కామము హవిస్సులచే నగ్ని చల్లారకుండునట్లు అనుభవించుచుండినచోఁ దనివి గలుగనేరదు. మనుష్యునకు శరీరము కాలవశంబున ముదిమిఁ జెందినను విషయలంపటత్వము ముదిమిఁ జెందనేరదు. భూలోకమున నున్నవస్తువుల నన్నింటిని గలవాఁడైనను వానికిఁ దృప్తి కలుగనేరదు. అని చెప్పి ప్రాజ్ఞుండగుటచే మఱియుఁ దనపుత్త్రునితో "కుమారా! వైరాగ్యమును బొంది త్రికరణశుద్ధిగా సర్వభూతముల కెగ్గొనరింపక, యితరులను బెదరింపక, యొకరివలనఁ దానును భీతిల్లక, దేనిం గోరక, యెవనితోడను వాదులాడి కలహింపక సముఁడై విషయవాంఛలను నీచము లని భావించి, మనస్సు విడివడి, సారథిలేని గుఱ్ఱములమాడ్కిఁ జనకుండ, యోగముచే నిలిపి పరబ్రహ్మాసక్తి నుండవలయును. కావున నేను విషయానుభవంబుల విరక్తుఁడనైతి. నిన్నఖిలభూభారధురంధరుం జేసితి. యదుప్రభృతులను బ్రాంతదేశములకుఁ బ్రభువులఁగా నొనర్చెద. నేను వేదవేదాంగపారగు

లగు విప్రులతోడం దపోవనంబునకుం జని యందుఁ గందమూలఫలముల భక్షించుచు, వనములందు లభించు ఫలములచే హవ్యకవ్యంబుల నగ్ని మూలమున దేవతలను బితరులను దనుపుచు, వానప్రస్థాశ్రమవిధాన మును దప్పక, *శిలోంఛవృత్తులచే నతిధి కిడఁగా మిగిలిన యన్నముం దినుచు, నియమపరుండనై యరిషడ్వర్గంబుల గెలిచి వేయియేండ్లు తపస్సుఁ జేసి, సర్వసంగములను వదలి శీతోష్ణాదిద్వంద్వముల కోర్చి యహంకారాదులను వదలి మృగాదులతోఁ జరించుచుండెద. నీవు నాకు నాముదిమి నొసంగుము. నీజవ్వనంబును జేకొనుము. ధర్మమార్గ మతిక్ర మింపక రాజ్యము నేలుము. వంశకర్త వగుము.” అని పూరుని గంగా యమునామధ్యప్రదేశమున కధిపతిగఁ జేసి, తక్కినకుమారులను బ్రాంతదేశములపాలకులుగఁ జేసి, తీవ్రమైనతపం బొనర్చి, స్వర్గమున దేవర్షిగణపూజితుండై బ్రహ్మలోకమునను ననేకసంవత్సరము లుండి యందు బ్రహ్మర్షిగణపూజితుండై యం దనేక కల్పములుండి, మఱల నింద్రలోకమునకువచ్చి పిదప స్వర్గభ్రష్టుండై భూమిం బొందక యంత రిక్షమున నుండి యష్టక, వసుమ, త్ప్రతర్దన, శిబులతోడ మఱల స్వర్గ లోకమును బ్రాపించె నని చెప్పఁగా, జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. మునీంద్రా! ఆయయాతి యేతపోమహిమంబునం జేసి బ్రహ్మఱ నాకలోకము చేరెను ? ఏహేతువున నాతనికి నాకలోకభ్రష్టత్వము కలిగె? ఏపుణ్యకార్యముచే నాతనికి స్వర్గము మరల లభించినది ? ఆమహానీ యుండు కురువంశమున కభివృద్ధికారకుండును బుణ్యాత్ముండును గాఁడె? కావున వృత్తాంతంబులను సవిస్తరముగ వివరింపు మనుటయు, నాముని వరుం డానరవరున కిట్లనియె.

అట్లు యయాతి వనంబున కేగి సర్వసంగవిముక్తుం డయి సర్వ ద్వంద్వములను వీడి ముప్పదేండ్లు నిరాహారుండై, యొక్కయేఁడు వా యువును మాత్రము భక్షించుచుఁ, బంచాగ్ని మధ్యమున నిల్చి యొక్క యేఁడు నీటిలో నేకపాదంబున నిల్చి మహాఘోరతపంబు చేసిన,

---

* శిల మనఁగా వైరుకోత్రకాలమున నచ్చట నోదల నెత్తికొని పోవుచుండఁ గ్రిందపడు వెన్నుల నేరుట. ఉంఛ మనఁగా పడియుండు వెన్నుల నొక్కచోఁ జేర్చి యాత్రమునకుఁ దెచ్చుట.

పుణ్యాత్ముం డగుటచే వానికి దేవతలు విమానమును బంపిరి. ఆ విమానంబు నారోహించి దేవమునులు పూజింపఁ గొన్నినాళ్లు దేవలోకంబునను, బ్రహ్మర్షులు పొగడఁ గొన్నినాళ్లు బ్రహ్మలోకంబునను నుండి మఱల దేవలోకంబున కేతెంచె నని చెప్పియుంటిని. అప్పు డింద్రుఁడు దేవలోకమున నయ్యయాతిం బూజించి వెండియు నిట్లనియె. రాజేంద్రా! నీ కొడుకుఁ బూరుని రాజ్యాభిషిక్తుం గావించి యాసమయమున నతని కేమిబోధించితి వని యడుగ, నమ్మహేంద్రున కానరేంద్రుం డిట్లనియె

యయాతి పూరునకు బోధించిన నీతులు

ఎఱుక గలవారిచరితల నభ్యసింపు మంటిని. సజ్జనుల సహవాసము కర్తవ్య మంటిని. ధర్మమును దెలిసికొనుచుఁ దెలిసినదానిని మఱవక న్యాయబుద్ధితోఁ బ్రవర్తించుచుండవలయు నంటిని. మఱియు సత్పాత్రమున కోరని వేడక ధనము నొసంగుమంటిని. సర్వభూతములకుఁ బ్రీతిఁ జేయు మంటిని. యాచకులయాశను వ్యర్థపుచ్చవల దంటిని. సభలలో నొరులమనస్సును నొప్పింపక ప్రియమును, హితమును, పథ్యమును, సత్యమును, మధురమును, వ్యర్థముకానిదియును, మితిమీరనిదియును, ధర్మయుతమును నగు పలుకులాడు మంటిని. పరమర్మభేదములను జేయు దుర్జనులపొంత నుండవల దంటిని. సత్యక్షమార్జవశౌచములయం దప్రమత్తుఁడవై మెలఁగు మంటిని. దానం జేసి కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యములను లోనున్న యరిషడ్వర్గము జయించినవాఁడ వయి సకలశరీరేంద్రియముల కొడయండవై వెలుపలిశత్రువులను క్షణమాత్రమున గెల్తు వంటి. మఱియు నమ్మహాత్ముండైన పూరుం డొరులకుఁ గఱపునంతటి సర్వగుణసంపన్నుండనిన విని యింద్రుండు వెండియు నయ్యయాతి కిట్లనియె. రాజేంద్రా! నీవు లక్షసంవత్సరములు పుణ్యలోకభోగైశ్వర్యముల ననుభవించుట కేమి తపం బొనర్చితివో చెప్పవే యనఁగా, యయాతి పాకశాసనునితో నిట్లనియె. మహేంద్రా! దేవ, గంధర్వ, యక్ష, దానవ, దైత్య, నర, సిద్ధ, భూసురమునిగణముఖ్యుల తపస్సులు నాయొనర్చిన కఠినతపంబునకు సరి రా వనెను. అంత దేవేంద్రుం డిది గర్వోక్తి యనియు, యయాతి మునిగణముల నధిక్షేపించె

ననియు, వానిని నొకపరిఁ బదభ్రష్టుం జేయఁగా నయ్యయాతి తన్ను మన్నింపు మని మిగులవేఁడి యింద్రునితో, నయ్యా! నేను మనుష్యలోక మునకుఁ బోవ నోపను. అంతరిక్షంబున సత్పురుషులమధ్యంబునఁ బడు నట్లు ప్రసాదింప మనెను. అంత నయ్యింద్రుం డందులకు సమ్మతించి యో రాజా! ఇఁక నైనను గర్వ ముడిగి యుండుము. నీయహంకారము నిన్నింత సేసె నని చెప్పఁగా నా పుణ్యాత్ముం డైనయయాతి భూరితపో బలంబున వెలుఁగుచు నంతరిక్షమును దనదివ్యవిమలదీప్తిచేఁ బ్రకా శింపఁజేయుచుఁ బడుచు, సద్గణము లిది యేమి ప్రకాశము? అద్భు తావహముగ నున్న దని యనుచునుండ స్వర్గచ్యుతుండై తన దౌహిత్రు లగు నష్టకుఁడును, బ్రతర్దనుఁడును, వసుమంతుఁడును, నౌశీనరుఁ డగు శిబియు ననువారు యజ్ఞము లాచరించుచున్న యాగశాల సమీప మున నంతరిక్షమునఁ బడుచుండువానిఁ దేజోమూర్తిని వారు వీక్షించి యితం డెవ్వఁ డొక్కో యని యాలోచించుచున్నంత, యయాతి పుణ్య మూర్తిం గనుంగొని యష్టకుం డనువాఁ డతని కిట్లనియె.

అష్టకునిప్రశ్నములకు యయాతి సదుత్తరముల నొసంగుట

అయ్యా! నీ వెవండవో గాని మహిమంబునఁ మహేంద్రునిఁ, దేజస్సున నగ్నిని నంధకారమును దొలఁగునట్లు చేయుటచే సూర్యునింబోలి యున్నాఁడవు. నీ వంతరిక్షంబునఁ బడుచుండుటను జూచి యిది యొకమహాతేజ మేకారణంబున నిట్లధోలోకమున కేతెంచుచున్న దని విస్మయమంది వితర్కించుచు వీక్షించెదము. నీ విట్లుపడుటకుఁ గతం బేమి? దానిఁ దెలియఁగోరి మే మిచ్చోట నున్నారము. మమ్మును మీ రెవరని నీ వడుగకున్నను, మేము సాహసించి ని న్నిట్లడిగితిమి. నీ వెవండవు? నీ వెవరికుమారుండవు? ఏహేతువున నిచ్చోటి కేతెంచె దవు? అంతయుఁ దెలియఁజెప్పుము. మనస్సుననుండు దుఃఖమును నభి మానమును వెఱపును వదలుము. సత్పురుషులకడ నుండు నీ కింద్రుం డైనఁ గీడు చేయలేఁడు. అగ్ని దహించునట్లును, భూమి బీజముల మొల కెత్తించునట్లును, సూర్యుఁడు నిజకాంతులచే జగమును బ్రకాశింపఁ జేయునట్లును, సజ్జను లభ్యాగతులను సన్మానింతురు. సుఖము ననుభవిం

చుచు దానిని బోఁగొట్టికొనినవారు సత్పురుషుల ముఖ్యాధారమున మనుదురు. కావున నీవు సాధువుల సన్నిధానమున కేతెంచుటంజేసి చింతఁ బొరలంగుము. అనఁగా నష్టకునకు యయాతి యిట్లనియె. నేను ము న్నీలోకమున యయాతి యన నెగడితిని. నహుషునికుమారుండను. పూరునితండ్రిని. భూలోకంబున బహుసంవత్సరములు నేను రాజ్యము నేలి వేయుయేండ్లు తపం బాచరించి యామహిమమున నూఱుయోజనముల విస్తృతియు, వేయిద్వారములతో నలయు దేవేంద్ర పట్టణంబు సేరి, యచ్చోట వేయిసంవత్సరములు దేవతలు మన్నింపఁగా నుండి, పాకారియుద్యానవనంబైన నందనవనమున దేవాప్సరసలు సేవచేయ నచ్చోట దివ్యవర్షసహస్రంబులు గడపి,యచ్చోటినుండి బ్రహ్మలోకమున కేగి బ్రహ్మర్షులమన్ననఁ జెంది సుఖముగా నుండి, మఱల నింద్రలోకమునకు రాఁగా, నచ్చోటఁ గామరూపుఁడనై యచ్చరలసఁపుమ సొంపు పెంపార విలాసవంతుఁడనై చరించుచుఁ బదిలక్షలసంవత్సరములుండి, యొక్కనాఁడు నాకలోకాధిపతిచెంత నాతపంబుపెంపును సగర్వముగా నుడివి, సురమునిప్రముఖుల తపస్సును నాతపంబునకంటెఁ దక్కువయంటిని. అందులకు మహేంద్రుండు నేను సురమునిగణంబుల నవమానించితి ననియు, నాతపస్సును గొప్పదని గర్వించితి ననియు నెంచి నన్నధోలోకమునంబడున ట్లొనర్చెను. అట్లు క్షీణపుణ్యుండనై మరల మర్త్యలోకమున నింద్రానుమతి నొకదేవదూత త్రిమాత్రస్వరంబున ముమ్మారు లధోలోకమునకుఁ బొమ్మన నిట్లు పడుచుండు నన్ను "అయ్యో! యయాతి పుణ్యము క్షీణించి యధోలోకమున కేగుచున్నాఁ డని సుర లెల్ల రనఁగా వారి యనుగ్రహంబునను, సురపతి నా కొసంగిన వరమాహాత్మ్యంబునను, సజ్జనసన్నిధానమునను, మీయాగశాలం జేరితిని. మీకంటె నేను వయస్సునఁ బెద్దవాఁడ నగుటంజేసి మీకు నేను వందనముల నాచరింపను. విద్యచేతఁగాని,తపస్సుచేతఁగాని, వయస్సుచేతఁగాని, యెవఁడు వృద్ధుండో వాఁడే నమస్కారమునకుఁ దగినవాఁడు. అది యట్లుండుఁగాక! సత్పురుషసన్నిధానము గలుగుటంజేసి పుణ్యలోకములను బాసిన వగను మానియుండెద. సత్పురుషు లెల్లవేళలయందుఁ బుణ్యానుష్ఠానమును జేయుచుందురు. దురాత్ములు పుణ్యకర్మముల నధఃకరించి నరకావాసమును

గలిగించు పాపకర్మముల నెల్ల నహంకారిమునఁగాదె యొనర్చి భ్రష్టు లగుదురు? ఎంతకాలముగనో సంపాదించిన పుణ్యఫలమును నే నహంకరించి గదా నశింపఁజేసికొంటిని. కావునఁ బ్రాజ్ఞుండు తన మేలుగోరి సర్వశాస్త్రముల నభ్యసించి వినయముతోఁ గూడికొని భగవదర్పణముగా ననేకయజ్ఞముల నొనర్చి, తపస్సు పెంపునఁ బుణ్యలోకముల కేగి యభిమానమును, గామమును, గ్రోధమును, మోహమును వదలి సుఖించును. కర్మవశంబునఁ బ్రాణులకు సుఖదుఃఖములు గలుగుచుండును. వానిని నాత్మశక్తిచే నిరాకరింప నలవి గాదు. ప్రపంచములో నుండు చరాచరవస్తుజాలము లన్నియుఁ దమతమ కర్మవశంబునంగాదే యాయారీతుల గోచర మగుచున్నవి. ద్వంద్వములలోఁ జేరిన సుఖదుఃఖము లనిత్యములు గావె? కావున వగచికాని, వగవకకాని యొద్దానిని సాధింపలేము. అని నిశ్చయించి నిండుమనస్సుతోఁ గర్మము ననుభవించుచున్నా ననుటయు, నష్టకుండు మఱియు నయ్యయాతి కిట్లనియె.

రాజేంద్రా! పుట్టుకచే నెవ్వం డధికుఁడో వాఁడు పూజ్యుఁడు కానేరఁడు. విద్యచేతను దపంబు పెంపుచేతను నధికుండే పూజ్యుండు. అది యట్లుండనిమ్ము. నాకంబున రమణీయంబైన నందనవనమునందుఁ గామరూపివై యనేకసుఖములనొందితి నని వక్కాణించితి గాదే? అట్టిపుణ్యస్థల మెట్లు వదలితివి? నీపుణ్య మెట్లు నశించెను? పుణ్యలోకావాసులకును బుణ్యములు నశించునే? అట్టివా రెచ్చోటి కేగెదరు? వివరించి సవిస్తరముగఁ జెప్పు మనఁగా నష్టకునకు యయాతి యిట్లనియె. ఈలోకమున ద్రవ్యమును బోఁగొట్టికొనినవానిని, బంధుమిత్రాదులు వదలిపోవునట్లు నాకంబునఁ బుణ్యము నశింపఁగనే దేవతలందఱును వానిని వదలి పోవుదురు. కానఁ బుణ్యము నశించినంతట నచ్చో నసింప నలవి కానేరదు. గొప్పవారిని సత్పురుషులను నవమానించినంతటనే పుణ్యము నశించుట సహజముకాదే? పుణ్యలోకవాసులగు సుకృతులు నివసింపఁగనే వారు నరకదుఃఖము ననుభవించునిమిత్తము భూలోకమునఁ గాకులకు, గ్రద్దలకు నాహారము లగు దేహముల నెత్తి, సంతానవంతులై పుత్త్రాది శరీరములచే వృద్ధిఁ బొందుదురు. కావునఁ బ్రాజ్ఞుండు నరకకష్టమును దొలఁగించు పుణ్యకర్మములనే చేయుచుండు. నింద్యమగు పాపకర్మమును

నిరసించుచు దానిచెంతఁ బోకుండును. అని చెప్పఁగా నయ్యష్టకుండు యయాతికి మఱియు నిట్లనియె. కాకులును గ్రద్దలను హింసించుచుండ వా రేశరీరములలో నెవ్విధంబున నుండుదురు? భూలోకమున నరక మనఁగా నెయ్యది? తెలుపవలయు నని యయాతి నడుగ, నామహీ నాథుండు వెండియు నిట్లనియె. క్షీణపుణ్యు లగుచుండఁగనే వారు భూలోకమునకుఁ ద్రోయఁబడి భౌమనరకము ననుభవింతురు. భౌమనరక మనఁగా సంసారము. సంసారము జననమరణచక్రము. అందుఁ జిక్కు వడినవానిని భార్యాపుత్రాదులు క్రూరరాక్షసులవలె బాధింతు రనఁగా విని, యష్టకుండు వెండియు యయాతి నిట్లడిగెను.

పుణ్యము క్షీణించి స్వర్గమునుండి నిరయమును బొందునప్పు డాజీవి యవయవములు చిందరపందరలు గాకుండునా? ఇంద్రియాదులు వారల కెట్లు కలుగును? జన్మాంతరములను బొందునిమిత్తము వారలు గర్భముల నెట్లు ప్రవేశించుదురు? అని యడుగ యయాతి వాని కిట్లనియె. పుణ్యము క్షీణించి మర్త్యలోకమును జెందుజీవుల కపరిమిత మగు దుఃఖము కలుగును. ఆ దుఃఖముచే వారికి జలమయమగు దేహ ముత్పన్న మగును. ఆయుదకశరీరముతో జీవుఁడు చెట్లు - నోషధులు మొదలగువానిం బ్రవేశించి, వానిని భుజించుమానవులు, పక్షులు మొదలగుప్రాణులలోఁ దమపుణ్యపాపకర్మముల కనుగుణముగఁ జొచ్చి, రేతస్స్వరూపమునుబొంది, రేతస్సు వర్షించు పురుషునిప్రేరణంబున స్త్రీల గర్భకోశమును జేర్చు ననఁగా నష్టకుం డిట్లడిగెను. మహానుభావా! నీవు సృష్టియొక్కయథార్థము నెఱింగినవాఁడవుగఁ దోఁచుచున్నావు. ఇప్పు డొక్కసందేహము కలిగినది. జీవుఁడు గర్భకోశమునందుఁ దన కళా మాత్రమునఁ జేరునా? కాకున్న వేఱొక శరీరోపాధిని బడయునా? చెవులు, కన్నులు మున్నగు నింద్రియముల నెట్లు పొందును? దీనిని వివ రించి చెప్పు మని యడిగెను. అప్పు డష్టకునకు యయాతి యిట్లనియె. ప్రాణము, అపానము, సమానము, ఉదానము, వ్యానము నను పంచ ప్రాణవాయువులు మనస్సు, బుద్ధి, త్వక్కు, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము, వాక్కు, పాదము, పాణి, పాయువు, ఉపస్థము అను యింద్రియములతోఁ జేరి, పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశములనునైదుమహా

భూతములయొక్క సూక్ష్మరూపములచే నావరింపఁబడి, భోగమునకు సాధనమగు లింగదేహముతో రేతస్సైన జీవుండు ప్రారబ్ధకర్మవశమున స్త్రీగర్భమును బ్రవేశించి, కుండకు మన్నువోలె వికృతికిఁ గారణములగు పంచమహాభూతముల సూక్ష్మరూపముల చేరికచే శరీరము వృద్ధిఁబొంది, సర్వావయవములతోఁ బూర్ణుండై యుచితకాలమున గర్భకోశమునుండి వెడలి పూర్వజన్మవాసనచేఁ దాను మానవుఁడ ననునభిమానముతో వీను లతో శబ్దమును, నేత్రములతో రూపమును, ముక్కుతో గంధమును, నాలుకచేత రసమును, జన్మముచే డారకుఁడును, మనస్సుచే నీయైదింటిని నెఱుంగును. అని చెప్పఁగా విని యష్టకుండు యయాతి కిట్లనియె. ఈలో కమునఁ జచ్చినవానిశరీరము దహనాదికర్మములచే నశింపఁగా వాని యింద్రియములు సైతము నశించుచున్నవిగావె? అట్లుండ నతనికి లింగ శరీర మెట్లు గలుగు? ఆశరీరముతో గర్భాశయము నెట్లు చొరఁగ లండు? అని యడుగఁగా వానికి యయాతి యిట్లనియె. చచ్చినవాఁడు ఈలోకమునఁ దనస్థూలశరీరమును వదలి వాయువు గంధమును గొను రీతి, ప్రాణములను మాత్రము గొని లోకాంతరమునకుఁ బోవును. ప్రాణములలో వాని సర్వేంద్రియములును వానివెంటఁ గొనిపోవును. ఈలోకమున దహనాది కర్మములచే వినాశనము వాని స్థూలశరీర మునకుఁ దప్ప లింగశరీరమున కెంతమాత్రము కలుగనేరదు. కావున నాలింగశరీరముతోడఁ గూడి జీవుఁడు తన పూర్వభవమునందలి సుకృత విశేషమున జ్ఞానముతో నుండు మనుజులలోను, దుష్కృతవిశేషమున జ్ఞానములేనితిర్యకులు ప్రాఁకుడుజంతువులు జడపదార్థములును మున్నగు వానిలోఁ బుట్టి వానియాకారమును బొందును. అని చెప్పఁగా నష్ట కుఁడు యయాతిని దేని నాచరించిన మనుజుఁడు సద్గతి కాధారమైనపుణ్య లోకముల సాధింపఁగలడు అని యడుగఁగా వానికి యయాతి యిట్లని చెప్పెను. పుణ్యలోకములను సాధించునవి తపము, దానము, శమము, ఇంద్రియముల జయించుట, హ్రీయు, ఋజుమార్గమున వర్తించుట, సర్వభూ తములయెడ కృప, తాను సర్వభూతాంతరుండని యెఱుంగుట, తనయందు సర్వభూతము లున్న వని తెలియుట, స్థావరభూతములయందు సమ భావము నని యెఱుంగుము, దురభిమానియై తన్ను సర్వముఁ దెలిసిన

వానిఁగ భావించికొని యితరుల నవమానించువానికి పుణ్యము నశించు టయ కాక, వాఁడు కావించిన వేదశాస్త్రాధ్యయనఫలమును సైతముఁ బొందకుండును. కావున పరుల కవమాన మెంచక తాఁజేయు కర్మఫలము భగవంతున కర్పించి తన్నొరుల స్తుతింపఁగా నుబ్బక, దూషించిన బరితాపపడక, సజ్జనుల సత్కరించుచుఁ గాలముఁ గడతేర్పవలయును. అట్టి సుకృతి పరలోకమున శాశ్వతసుఖముల ననుభవించు ననఁగా విని, యష్టకుండు యయాతిని "ఆర్యా! బ్రహ్మచారులు మొదలగువా రేక్రియల నాచరించి పరమగతిం బ్రాప్తింతురు? ఆనతీయవే, యన యయాతి యిట్లనియె.

బ్రహ్మచారి గురుశుశ్రూషయం దప్రమత్తుండై యాచార్యుండు పిలుచుచుండఁగ వచ్చి వేదాధ్యయనమును గావించుచు, గురుకార్యములనుజెప్పకయే తాను చేయుచు నాచార్యుండు నిదురపోయినపిదపఁ దాను నిదురించుచు, నాచార్యుండు మేలుకొనుటకుఁ బూర్వమే తాను మేల్కొనుచుఁ, గఠినాత్ముఁడుగాక, జాగరూకుఁడై ధైర్యమునుబూని, జితేంద్రియుఁడై, భగవద్ధ్యానమునందు మనస్సును నిలిపియుండవలయును. ఇఁకను గృహస్థుఁడెట్లు వర్తించి పరమగతిం బ్రాపించునో చెప్పెద వినుము. వాఁ డెవ్వనిని యాచింపక ధర్మమార్గమున నార్జించినధనమును యజ్ఞకర్మములను జేయుటయందు వెచ్చించుచు, నతిథుల సత్కరించుచు, దానమొసంగుచు ధర్మాత్ముండై చరింపవలయును. వానప్రస్థాశ్రమమున నుండు మహనీయుఁడు పట్టణవాసమును వదలి, వనమునకుం జని యెండవాన యనక ద్వంద్వముల నొక్కరీతిఁగా భావించుచుఁదపోవ్రతపరాయణుండై తన యాశ్రమధర్మముల చొప్పున శిలోంఛవృత్తులచే లభించిన యాహారవస్తువులను నతిథ్యభ్యాగతుల కొసంగుచు, నెవ్వారిని దనజీవికనిమిత్త మాహారాదుల నొసంగుమని బాధింపక, నియతాహారుండై కాలముఁ ద్రోయవలయును. యతి శిల్పాదివృత్తుల నవలంబింపక జితేంద్రియుండై, సంగరహితుండై, యొంటరిపాటున దేశములఁ గ్రుమ్మరుచు, మనుజులు తిరుగని స్థలములయందును దేవాలయములయందును నివసించుచు, లోకములోని విషయాదులను దదుపరిభోగములను దుచ్ఛములు, నిస్సారము లని భావించి, వైరాగ్యమునే గొప్పగా నెంచి

చరింపవలయును. ఇట్టిసుకృతులు తమకు ముందటి పదితరములవారిని, వారికి వెనుకటి పదితరములవారిని దమ్మును రక్షింతురు. అని చెప్పఁగా మును లెన్నివిధములవా రున్నవారు ? వారిధర్మములను, మోక్షమునకు మార్గములను నెఱింగింపుమని యష్టకుం డడుగఁగా వానికిఁ దపోధనుం డైనయయాతి యిట్లనియె. వనమునందే నివసించుచు గ్రామమున నుత్పన్నమైనపదార్థముల నుపయోగింపక, తపస్సునందే సదాయాసక్తులునునై గ్రామములవసించుచు సన్న్యసించి కృషిపాశుపాల్యాద్యుదరపోషణవ్యాపారములయం దనాసక్తులై, వంశమువారియెడఁగాని, మిత్రులయెడఁ గాని, పక్షపాతబుద్ధి లేక పరమహంసపదవిం గాంచి, కౌపీనమాత్రవస్త్రధారణము చేసికొని, ప్రాణములను మాత్రము నిలుపుకొనుటకు వలసినంతయాహారమును గొనుచు, సర్వకర్మసన్న్యాసమును జేసి, జితేంద్రియులై, బ్రహ్మీభూతచేతస్కులును మోక్షమును బొందుదురు. కొంద ఱాహారమును వర్జించి కృశాంగులై యుందురు. మఱికొందఱు సుఖదుఃఖములను, మానావమానములను, శీతోష్ణములను, ద్వంద్వములయందు భావమును సమముగాఁ బెట్టుకొని వర్తింతురు. కొందఱు మౌననియమము నవలంబించి యెల్లప్పుడును సమాధియందుఁ బరతంత్రులై యుందురు. వీరును మోక్షమును బడయుదురు. మఱికొందఱు మహనీయులు బాలుఁడు నిదురించుచుఁ బాలు గుడుచువిధమున, సర్వసమత్వము గల్గి యాహారమును జేతితోఁ గొనక పశువులవలె నోటితో గ్రహించుచు, ననన్యచింతాసక్తులై పరబ్రహ్మమునే యెల్లప్పుడు ధ్యానించుచు మోక్షమును బొందుదురు. అని చెప్పఁగా నష్టకుండు యయాతిని "ఆర్యవర్యా ! వనమునందు వసించుచు గ్రామ్యపదార్థముల నొల్లక తపోనిష్ఠులగు యోగులా ? లేక పట్టణమునందే వసించుచుఁ బరమహంసాశ్రమమునఁ జరించుచున్న యోగులా ? ఎవ్వరీ రెండుతెగలలోని వారిలోఁ ద్వరితగతి ముక్తు లగుదురు ? అని యడుగ యయాతిపట్టణవాసి యగు పరమహంసయే త్వరితముగ ముక్తుఁ డగు ననియె. సర్వకాలములయందును బ్రహ్మనిష్ఠసలుపుచు, సంగరహితుండైన యోగి పాపకర్మము లాచరించినను వానిని దోషములు చెందవు. పాపాత్ముండు ధర్మకార్యములను జేసినను వాని కవి మంచిఫలముల నొసంగవు.

కల్మషరహితుం డేకార్యమును జేసినను నయ్యది ధర్మమే యగును. ప్రాయంపువాఁడైనను, రాగాదులకులోఁగక తపోనిష్ఠ మెయిఁజరించువాఁ డుత్తముఁ డనఁదగు నని చెప్పఁగ, నయ్యష్టకుం డో రాజవంద్యా! నీవలన నంతయును దెలిసితి. నాకుఁ బుణ్యలోకములు గలవా? తెలియఁ జెప్పు మని యడుగుటయు, యయాతి భూలోకమున గోవులును నశ్వంబులును నెన్నియున్నవో యన్నిపుణ్యలోకములు నీకుఁ గలవని నుడువఁగా నయ్యష్టకుం డయ్యయాతి కిట్లనియె.

యయాతి యష్టకాదులతోడఁ బుణ్యలోకముల కేగుట

మహారాజా! నీవు భూమిలోనం బడకుము. నే నాచరించియుండు సుకృతఫల మగుపుణ్యలోకావాసము నీ కొసంగెద. దానిం గైకొను మనఁగా నయ్యయాతి యష్టకున కిట్లనియె. ఓసుకృతీ! వినుము. నే నీలోకమున మున్నున్నకాలమునందు నాయిష్టానుసారముగ మితిలేని గోదానములను భూదానములను నొనర్చియుంటిని. ఇప్పుడు నావర్ణధర్మమున కుచితముగాని యీప్రతిగ్రహము నేను గావింపనేరను. ఆపద సంభవించినపుడు సైతము బ్రాహ్మణుండు గానివాఁడు చేయి చాచి యొరునియొద్ద నున్నయెద్దానినైనను ప్రతిగ్రహింపరాదు. ఇంతేల? క్షత్రియపత్ని యైన బ్రాహ్మణియుఁ, బ్రతిగ్రహమును జేయఁగూడదు. నే నెప్పుడును జేయి చాచి యొరుల సొమ్మును గ్రహించి యెఱుఁగను. వెండియు నిప్పుడు నే నుచితకర్మము ననుష్ఠించి నావర్ణధర్మమునకు విరోధము చేయను. ధర్మవిరోధమున మఱలఁ బాతకములు గలుగును. అని చెప్పఁగా నారాజునకుఁ బ్రతర్దనుఁ డనువాఁ డిట్లనియె. మహాత్మా! నేను ప్రతర్దనుఁ డనువాఁడను. వచింపుము. నాకుఁ బుణ్యలోకములు గలవా? ఉండినచో వానిని నేను నీకు నొసంగెద. గ్రహింపుము అనెను. వానికి యయాతి యిట్లనియె. ప్రతర్దనా! నీ వపారమైన సుకృతములను జేసినవాఁడవు. నీ వొక్కొక్కపుణ్యలోకమునం దేడేసిదినములు మాత్రము నివసించినను బహుకాల మనుభవింపఁ జాలినన్నిపుణ్యలోకము లున్నవి. కాని నావర్ణధర్మానుచితమగు ప్రతిగ్రహము నే నెంతమాత్రము నంగీకరింప ననెను. అంత వసుమంతుం డనువాఁడు యయాతి కిట్లనియె. లోకోత్త

రుఁడా! నే నుషదశ్వపుత్త్రుండను, వసుమంతుఁ డని నన్నుఁ బేర్కొం
దురు. నే నడిగినదానిని నాకుఁ జెప్పుము. నాకును బుణ్యలోకము లుండు
నేని నీవు వాని నాక్రమింపుము. ప్రతిగ్రహము నీవర్ణధర్మానుచిత మని
నీకుఁ దోఁచును; గాన నాపుణ్యలోకములను నీకొకతృణమునకుఁ గాని,
లేక, మఱియొక యల్పవస్తువునకుఁ గాని విక్రయమునకుఁ గొనుము.
అనఁగా వానికి యయాతి యిట్లనియె. సూర్యకిరణము లేయేలోకము
లలోఁ బ్రకాశించుచు నాలోకములను గాంతిమంతములుగఁ జేయుచుం
డునో, యాలోకములలో నెల్ల నీవు సుఖోపభోగములను బుణ్యాత్ముం
డవై బహుకాల మనుభవింపఁ గలవు. అయినను మనుష్యుల ధర్మాధర్మ
ములను బరీక్షించుకాలచక్ర మొక్కటి కలదు. నేను దాని కెల్లప్పు
డును జంకి వర్తింతు. ఆచక్రము దీనిని గపటవిక్రయముగా నెన్ని, నాయా
చరించినక్రయమును బరిశుద్ధముగ భావింపదు. ఆర్యు లాచరింపని దానిని
నే నెట్లాచరింతు నని నుడువఁగా, వసుమంతుం డోభూమిపాలా! కపట
విక్రయ ముచితము గాదంటివి. నాలోకముల నుచితముగా నొసంగెద.
కైకొని పుణ్యలోకముల కరుగుము. అని మఱలం జెప్పినను యయాతి
వానికిఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగక యూరకుండెను. అంత నోశీవరుం డగు
శిబియనువాఁడు యయాతిం జూచి యిట్లనియె. సత్పురుషా! నే నుశీనర
పుత్త్రుండను, శిబి యనువాఁడను; నామాట నంగీకరింపుము. విక్రయము
ధర్మయుతముగాక కపటవిక్రయ మగుచో నాయిచ్చు నాపుణ్యలోక
ములం గొనుము. వానిని నేను మరల నపేక్షింపను. అనఁగా శిబికి
యయాతి యి ట్లనియె. పుణ్యపురుషా! నీవు మనస్సున నొకప్పుడైనను
సాధుజనుల కవమానముఁ దలంపనివాఁడవు. నీ కనంతపుణ్యలోకములు
గలవు. అయినను రాజధర్మానుచితం బగు ప్రతిగ్రహమును నేఁ జేయ
నొల్ల నని మున్నే చెప్పియుంటిని. అనఁగా నొంపటి పుణ్యమూర్తి
యైన యష్టకుండు యయాతికి నుఱియు నిట్లనియె. అవనిపాలా!
వినుము. నీవు మాలో నొక్కరిపుణ్యము నైన గ్రహింపవైతివేని,
మే మెల్లరము గూడి మాపుణ్యముల నన్నియును నీ కొసంగెదము.
ఆపుణ్యములకు ఫలమగులోకములను నీవు ధర్మాత్ముండవై యనుభ
వించుటకు మే మెల్లర మొప్పికొనెదము. మరల మాలో నొక్కర

మును బుణ్యలోకానుభవము నిచ్చగింపము. నరకమునకుఁ బోయెదము. అని చెప్పఁగా యయాతి సాధుజనులగు మీమాటలను నే నిరాకరింప లేను. మీ రెద్దిచేయు మనియెదరో దానిని యాచరించెదను. అని చెప్పి యూరకుండె. అంత వారెల్లరు నంతరిక్షమున నొకయాశ్చర్యముం గనిరి. అంతట తటాలున వారి కైదు కనకవిమానంబులు కానవచ్చినవి. అప్పుడు వారు యయాతి నివియేల మనవైపునకు వచ్చుచున్న వని యడిగిరి. అంత నయ్యయాతి యీవిమానములు మీకొఱకు దివినుండి యేతెంచి నవి. మీకొఱకుఁ బ్రతీక్షించియున్నవి. అని చెప్పఁగా నష్టకుం డయ్యయాతి కి ట్లనియె. రాజా! నీ విమానములలో నీ కిష్టమైనదాని నెక్కి స్వర్గమునకుఁ బొమ్ము. మేము నీవెంటన వచ్చువారము. అని చెప్పఁగా నయ్యయాతి మన మందఱ మేకకాలమున నీవిమానము లెక్కి యొక్కట స్వర్గమున కేగుదము. అని చెప్పఁగా వా రంద ఱట్లొన ర్చిరి. అంత నందఱును విమానముల నెక్కి వెంట రాఁగా స్వర్గలోక మునకుఁ బోవునప్పుడు శిబివిమానముమాత్ర మన్నింటికంటె వేగము గను, ముందుగను, బఱచుచుండుటంజూచి యయ్యష్టకుండు యయాతి కిట్లనియె. ఇంద్రుఁడు నాకు నెచ్చెలి. కావున నందఱకు మునుపు నేను బోయి వానిదర్శనము గావింపఁ దలంచియుంటి. అట్లుండ మనలో నంద ఱకు మున్ను శిబి యేమికారణమున ముందేగుచున్నాఁడో, యని యయా తిని నడుగఁగా వాఁ డిట్లనియె. మహానుభావా! వినుము. మీకంటె శిబి దానమునందును, దపస్సునందును, సత్యమునందును, ధర్మాచరణము నందును నధికుండు. ఇతండు బ్రహ్మలోకమున కేగుటకుఁ దగినవాఁడు. ఆకారణంబున మనల నెల్ల మిగిలి పోవుచున్నవాఁడు. అని చెప్పఁగా విని యష్టకుం డో రాజా! నీవెవ్వండవో మాకు వివరముగఁ దెల్పుమనఁగా, యయాతి వాని కిట్లనియె. ఆర్యా! ఈయర్థమును నేను మున్నే వివరిం చితి. నేను యయాతిని. నహుషపుత్త్రుఁడను. పూరునకుఁ దండ్రిని. మీకు మాతామహుఁడను. నేను రాజ్యమును బాలించినవిధమును దానముల నేమి యొనర్చితినో వానిని మున్నే మీకుఁ దెలిపితిని. ఇప్పుడు మీ వలనఁ బుణ్యలోకములను మఱల సాధింపఁగలిగితిని. ఈనాచరిత్ర నెల్లను బ్రాహ్మణసభలో నుపన్యసించు పుణ్యపురుషుఁడు మనవలెఁ బుణ్యలోక

ములను సాధించును. అని చెప్పి యయాతి తనదౌహిత్రుల నిష్కల్మష ములగు పుణ్యకార్యములయొక్క మాహాత్మ్యమువలన స్వర్గమును గ్రమ్మఱఁజెంది సుఖమున నుండె నని చెప్పఁగా, జనమేజయుండు వైశంపాయనమునివరున కిట్లనియె.

మునీంద్రా! అట్టిమహనీయుండగు యయాతివంశవర్ధనుం డగువాఁడును, నాతనికిఁ బిదప రాజ్యభారమును వహించినవాఁడు నగు పూరువంశమునందుఁ బుట్టినవారి సచ్చరిత్రములవినుటకు మనస్సు కుతూహలపడుచున్నది. వారు గుణముచేతను, మహిమచేతను, ధైర్య బలముల చేతను బెంపొందినవారు. అట్టిమహనీయుల సత్కథలను వినను వినను మిక్కిలి యానందముకలుగుచున్నది. కావున విస్తరించి చెప్పవలయు నని యడుగఁగా, నమ్మునీంద్రుం డన్న రేంద్రునకిట్లనియె. పూరుభార్య లిరువురు; పౌష్టియుఁ, గౌసల్యయు నను వారు. వారిలోఁ బౌష్టికిఁ బ్రవీర, ఈశ్వర, రౌద్రాశ్వులనువారు ముగ్వురు కుమారులు పుట్టిరి. ఆసుతులలోఁ బ్రవీరుండు ప్రబలవిఖ్యాతుండై శూరసేని యనుదానిం బెండ్లియాడ వారికి మనస్యుఁడనువాఁడు జనించి తండ్రియనంతరము రాజయ్యెను. వానికి సౌవీరి యనువనితామణి భార్యయయ్యెను. వీరి కన్వ్యగ్భానుండు మున్నగా ముగ్వురు పుట్టిరి. మఱియుఁ బూరుపుత్త్రుఁడగు రౌద్రాశ్వునకు మిశ్రకేశి యను నప్సరసాంగనయందు ఋచేయు, కక్షేయు, కృకణేయు, స్థండిలేయు, వినేయు, జలేయు, తేజేయు, సత్యేయు, సన్నతేయువు లను వారు పదుగురు జనించిరి. వీరిలో ఋచేయు వనువాఁడు రాజై నెగడె. వీనిపుత్త్రుం డనాధృష్టి యనువాఁడు. ఇది పూరుని పౌష్టిభార్యకుఁ గలిగిన వంశపరంపర. మఱియు పూరుభార్యయగు కౌసల్యవంశమును జెప్పెద వినుము. కౌసల్యకు జనమేజయుం డనువాఁడు గలిగెను. వీఁడు మహాతపస్వియును, గర్మఠుండును నై విశ్వజిద్యాగమును, మూఁడశ్వమేధయాగములను జేసి వినుతి కెక్కెను. ఈజనమేజయునకు మాధవియైన యనంత యనుభార్యయందుఁ బుత్త్రుండు జనించి పరాక్రమవంతుఁడై తూర్పుకొండవఱకు బూర్వదిగ్దేశములనెల్ల వశపఱచుకొని యేలుటంజేసి ప్రాచిన్వంతుం డనుపేరుతో వెలసెను. వానికి యాదవియగు నశ్మకియను నంగనామణి భార్యయై సంయాతి యను సుత్తుం

గనెను. సంయాతి దృషద్వంతునికూఁతు రగుకోమలియందు అహం
యాతి యను సుతుం బడసె. వానికిఁ గృతవీర్యపుత్రి యగుభానుమతి
యందు సార్వభౌముండు జనించి బలశౌర్యములయందు వాసి కెక్కి-
శత్రురాజు లనేకులం గెలిచి కేకయరాజు కూఁతురు సునంద యనువరాం
గినిఁ బెండ్లియాడె. వీ రిరువురకును జయత్సేనుం డనువాఁడు గలిగెను.
వీఁడు సుశ్రవ యనువిదర్భరాజుపుత్రికను బెండ్లాడి యవాచీనుం డను
సుతుం బడసెను. అవాచీనుండు వైదర్భియగు మర్యాదయందు అరి
హుం డను పుత్రుం బొందెను. వాని కాంగియందు మహాభౌముండు గలి
గెను. వానికిఁ బ్రసేనజిత్పుత్రి యగు సుయజ్ఞయందుఁ గుమారుండు పది
వేల యజ్ఞములు చేసినవాఁ డయుతనాయి యనువాఁడు జనించె.
వానికిఁ గామ యనుదానియం దక్రోధనుఁ డనువాఁడు జనించె. వానికిఁ
గళింగరాజుకూఁతు రగు కరంభయందు దేవాతిథి యనువాఁడు గలిగెను.
వానికి విదేహరాజపుత్రిక యగుమర్యాదయం దరిహుండు పుట్టెను.
అతనికిఁ బుత్రుం డంగరాజుకూఁతు రగు సుదేవయందు ఋక్షుండు
జనించెను. ఈతనికి దక్షపుత్రిక యగు జ్వాలయందు మతినారుం
డుద్భవిల్లెను. మతినారునకు అతిరథుఁడు, ద్రుహ్యుఁడు, అప్రతి
మద్యుతి యను మువ్వురుపుత్రులు గలిగిరి. మఱియు నామతినారుండు
ధర్మజ్ఞుండై సరస్వతీతీరమునందుఁ బండ్రెండేండ్లు సత్రయాగమును
గావించి ప్రఖ్యాతుం డయ్యె. ఆసత్రయాగము సంపూర్ణ మగుడు
వానివినయసౌజన్యముల కెద మెచ్చి సరస్వతినది స్త్రీరూపమును ధరించి
వానికిం బొడసూపి కాముకయై తన్నుఁ బొందు మని ప్రార్థింప
వాఁడు దానికోర్కి కియ్యకొనెను. అప్పుడు వా రిరువురిసమాగంబునఁ
దంసుం డనువాఁడుగలిగి వంశకర్త యయ్యె. ఆతంసునకుఁ గాళింది యను
దానియం దాళినుండు గలిగె. ఆయాళినుండు రథంతరియనుదానిం బెం
డ్లాడి దుష్యంతుఁడు, శూరుఁడు, భీముఁడు, ప్రవసుఁడు వసుఁడు ననఁగా
నేవురు పుత్రులఁ గాంచెను. వారలలో దుష్యంతునకు విశ్వామిత్రపుత్రిక
యగు శకుంతలయను లలనామణికి భరతుం డను జగన్మోహనాకారుండు
సుతుండై జనియించెనని విని,జనమేజయుండు శకుంతలోపాఖ్యానమును
సవిస్తరముగాఁ జెప్పు మనుటయు వైశంపాయనుం డిట్లని చెప్పఁదొడంగె.

శకుంతలోపాఖ్యానము

పూర్వ మొకప్పుడు విశ్వామిత్రుం డను ఋషివర్యుండు తపము నతితీక్ష్ణంబుగఁ గావించుచుండె. ఆతపస్సున కింద్రుండు వెఱఁగంది మేనక యను దేవవేశ్యం బిలిచి యి ట్లనియె. ఓ మేనకా! నీ వప్సరఃకాంతలలో మిగులఁ జతురత గలదానవు. లావణ్యవతివి. గుణముల నధికురాలవు. ఇప్పుడు భూలోకంబున విశ్వామిత్రుం డనురాజు తీవ్రతపంబు లాచరించుచున్నవాఁడు. తపంబు పూర్తి యగుచో దేవతల కేమైన నిబ్బంది కలుగునని నాకు భయము కలుగుచున్నది. నీ వతనిపాలికింజని నీలావణ్యమును జాతుర్యమును జూపి, యాతనికిఁ దపోభంగము గావింపవలయును. అప్పటికిఁగాని నామనస్సుకొందలంబు దీరదు. ఇది యిప్పుడు నీవలన దేవతల కగత్యము కావలసినపని. అనిన మహేంద్రునకు దేవవేశ్య మేనక యి ట్లనియె. సురపతీ! నా కిప్పుడు మహాకార్యము నియోగించితివి. విశ్వామిత్రుండు సామాన్యుండు కాఁడు. మొట్టమొదటఁ దాను రాజుగా నుండి తపోబలంబున బ్రాహ్మణుఁ డయ్యెను. శౌచనిమిత్తముగఁ గౌశిక యనుమహాప్రవాహముగల యేటి నొకదానిని సృజించెను. ఆయేటి మధ్యయందుఁ ద్రిశంకుండనురాజొకయాపదనుబొంది తండ్రిచే శపింపఁ బడి వ్యాధుండై యుండి, తనభార్య మొదలగు పోష్యవర్గమును రక్షించుకొనియె. ఆదుర్భిక్షసమయము గడచనుడుఁ బదంపడి యయ్యేటికిఁ బార యనిపేరుఁ బెట్టె ననియు మనము విందుము గాదె? మఱియు నవ్విశ్వామిత్రుండు వసిష్ఠునంత మహనీయునితో మత్సరించి యాతనికిఁ బుత్రశోకము సైతము గల్గించినవాఁడు కాదె? గురుశాపంబునఁ జండాలుండైన త్రిశంకునిచే యాగంబుఁ జేయింపఁగా, నాయాగమున కాతనికి భయం పడిగాచే నీవును బోయి హవిర్భాగంబును గొనివచ్చితివి? అంతటఁ ద్రిశంకుఁ డాతని మహిమను సోమయాజి యయ్యెంగాదె! మఱియు నాత్రిశంకుని దేవలోకభ్రష్టునిఁగ మీ రెల్లరు చేయఁగా నాతండు క్రిందఁబడుచుండఁ దన తపోమాహాత్మ్యమున వానిం గ్రిందఁ బడనీయక యంతరిక్షంబున నిలిపి వానినిమిత్తమచ్చోటఁ బ్రత్యేకస్వర్గమును నిర్మించిన మహనీయుం డని యెఱుంగమే? అతం డతికోపస్వభావుండు. అలిగెనేని ముల్లోకములను దనదివ్యతేజస్సుచే దహింప సమర్థుండు.

ఆతనివలన లోకపాలు రగు మీ రందఱును భయపడియుందురు. అట్టి తపోమహిమఁగలవాఁడును, గోపనుండును నగువానిం జేర నైన మాబోఁటుల కలవి యగునే? అయినను నీవు సురపతివి. మాకు నాయకుండవు. నీయానతి మేరకుఁ బోయి నాచాతుర్యమును, విలాసమునుం జూపి యాతనితపంబున కంతరాయముఁ గలిగించెద. నాకు మేలుచేకూఱ ననుగ్రహింపుము. మలయమారుతమును, మన్మథుండును నాకాతని యాశ్రమంబునఁ దోడ్పడుట కుత్తరువొసంగుము. అని చెప్పఁగా నింద్రుం డట్ల ప్రసాదించె.

అంత మేనక యింద్రుచేత ననుజ్ఞాతయై విశ్వామిత్రుఁడు తపస్సు చేయుచుండు నాశ్రమముం జేరి, యామహానీయునకు మ్రొక్కి తనయిచ్చ మెయి నచ్చోట విలాసంబున విహరించుచుండె. అంత నొకప్పుడు మలయమారుతము మెల్లన వీవఁదొడంగె. ఆ పవనవేగమున కాయచ్చర చీర తొలంగఁగా సిగ్గుగదుర నదియు దానిని మెల్లన సవరించికొనుచుండె. లేఁతమావిఁతీఁగెంబోలె లలితమైనదాని మేనిసౌందర్యమును బలుమాఱు మునివర్యుండు చూచిచూచి యపారవిభ్రమాతిశయంబునం జేసి దానియందుఁ బరవశుఁడయ్యెను. అవ్విధంబున మునివరుండు చెదరిన మనస్సుతో నున్నాఁ డని వానిమన్మథవికారంబులం దెలిసి మేనకయుఁ దన యత్నము కొనసాగె నని మనంబున సంతసించి యాతనితో నిష్టగోష్ఠిఁ జిరకాల మేకదినంబుగాఁ దోఁపఁ గంవర్పకేళిం దేలియాడుచుండె. అప్పుడు వారిరువురిసమాగమంబున మిక్కిలి సౌందర్యముతో ముద్దులు గులుకు మొగంబుతో నొకబాలిక జనించె. అంత మేనక యింద్రుండు తనకిడినకార్యము పూర్ణమయ్యెఁగా యని తలంచి మాలినీతీరంబున నాశిశువు నుంచి తనంతటఁ దాను దేవలోకంబున కరిగె. మహాక్రూరమృగసంచారముతో వెలయు నవ్విజనారణ్యంబున నాయేఁకిగట్టున విలాసంబులం జూపుచు, మనోజ్ఞంబగు నాశిశువును శకుంతపక్షులు తమ తెక్కలం గప్పి రక్షించుచుండె. అంతట సుధ్యాహ్నం బగుడుఁ దత్సమీపంబున నాశ్రమంబుం గావించుకొని తపం బొనర్చుచున్న కణ్వమహర్షి స్నానార్థం బేటి కరిగి, దాని సమీపంబున శకుంతపక్షి తెక్కలచే నాచ్ఛాదితయై యెండసోకకున్నదియు, నితరరక్షకు లెవరును నచ్చోట

లేనిదియు నగు నొకశిశువుం గాంచి యాశిశువును గణ్వుం డాశ్రమంబు నకుఁ దోడ్తెచ్చి శకుంతరక్షిత యగుటంజేసి దానికి శకుంతల యను పేరిడి, తన కూఁతుంబోలె నానాఁటినుండి యామహర్షి పెంచుచుండె. తండ్రియుఁ, బ్రాణములఁ గాపాడినవాఁడును, నన్నమిడి పోషించువాఁడును లోకమున ముష్వురు తండ్రులు. ఆయార్యవచనప్రకారంబు శకుంతలయుఁ గణ్వాఋషినిఁ దనకుఁ దండ్రిగా భావించి యయ్యాశ్రమంపుఁ బనులయందప్రమత్తురాలై మెలఁగుచుండె. ఇట్లుండ నయ్యాశ్రమంబునకుఁ బూరువంశ సంజాతుండును, సుత్తమగోత్రజుండును, బల పరాక్రమ తేజో గాంభీర్యాదులు గలిగినవాఁడును, దనయాజ్ఞను శిరసావహించి విధేయతతో వర్తించుచుండు ప్రజలను ధర్మమార్గమున నేలుచుండుటచేఁ దనరాజ్యమున నెప్పుడును బ్రజలకు క్షుద్బాధగాని, రోగములుగాని, చోరభయముగాని లేకయున్నవాఁడును, దనరాజ్యమునఁ బ్రజలందఱును దనభయంబున సత్యనిరతులై యాగాదిపుణ్యకర్మముల నెల్లప్పుడు చేయుచుండుటచే వర్షములు కోరినట్లు కురియుచుండుటవలన సస్యసమృద్ధియుఁ బశువృద్ధియుఁ గలిగియున్నవాఁడును నగు దుష్యంతుండను మహీపాలుం డొక్కనాఁడు బంగారుతేరెక్కి యేనుఁగుల ఘీంకారములతోను, గుఱ్ఱముల సకిలింతలతోను, బండ్లబాటపై నడుచు జనుల చప్పుళ్లతోను, నానాప్రకారము లగునాయుధములను ధరించిన శూరభటుల కిలారింపులతోను, శంఖదుందుభికాహళాదినానావిధవాద్య శుభధ్వనులతోను, భూమ్యాకాశమధ్యప్రదేశంబులు నిండఁగా మేడలపై నూరేగింపుఁ జూచుచున్న కాంతాజనంబు లీదుష్యంతుఁడు దేవలోకంబు నుండి భువి కేతెంచిన మహేంద్రుఁడో యనుతలంపులతోఁ దనపైఁ బూలవాన గురియింప, బ్రాహ్మణు లొక్కమొగి నిశ్శ్రేయసవచనముల నాశీర్వదించుచుండఁ బురము వెడలి వేఁటకుం బోయెను. వేఁటాడుచు నొకఘోరారణ్యమున ననేకక్రూరమృగములు తమబాఱిం దప్పి పరుగెత్తుచున్నంత వానిపై బాణప్రయోగములను జేసియు, సమీపమున నున్నవానిని ఖడ్గములతో నఱికియు, నీటెలతోఁ బొడిచియుఁ, జేతికిఁ జిక్కినవాని నొడిసిపట్టికొని వధించుచు, ననేకవిధములఁ జిత్రవిచిత్రములుగ మృగములను నుఱుమాడుచుఁ దనవెంట వచ్చిన వేఁట

కాండ్రు చెల్లాచెదరై యాఖేటాయాసంబున నచ్చటచ్చట నిలిచిపోఁగా, రాజుమాత్రము వేటయందాసక్తి మెండై మృగముల వెంటఁ దవిలియల్ప పరివారము మాత్రము తన్నుఁ గాంచి వచ్చుచుండ, నొకచోట మాలినీ నదీతీరంబున నానావిధపుష్పఫలభారమున వంగియుండు చెట్లతోను, దీఁగెలతోను, పొదళ్ళతోను శోభితంబై యా చెట్లపుష్పములలోని మకరందమును దనివితీరఁ ద్రావి ఝుమ్మనుఝుంకారనినాదంబుతో నొప్పు భ్రమరసమూహములుగలదై, లేఁతచిగుళ్ళను గడుపునిండ మెక్కి పంచమస్వనంబునఁ గూయుచుండు కోయిలలపిండు గలదై, చక్రవాక దంపతులు విలాసమునఁ బొర్లులాట కింపైనయిసుకదిబ్బలుగలదై, పవిత్రములును నిర్మలములును నగు చల్లనినీటిప్రవాహము గలదైన యొకప్రదేశమున నుండు కణ్వమహర్షి యాశ్రమముఁ గాంచి, గంగాతీరంబున నున్న నరనారాయణాశ్రమంబువోలెఁ బవిత్రమై, నాకమునందలి నందనవనము వోలె శృంగారాస్పదంబై, వైశ్రవణునిచైత్రరథమునకు సమానమై, రామణీయకంబు నొదవించుచుఁ జూచువారికి మానసోల్లాసకరంబైన యావనంబున లతాలలనలు తిన్నని పిల్లతెమ్మెరలఁ గదలి రాలిన పుష్పాక్షతలచేఁ దనకు సేసలు పెట్టినట్లును శృంగారభరితంబులై యంతరిక్షంబునఁ దిన్ననిఝుంకారరవంబుల నొప్పుతుమ్మెదదంపతులు తనకు దీవన లొప్ప నిచ్చునట్లును నొప్పుచుండ, ఘోరారణ్యమునందు నధిజ్య శరశరాసనంబును గేల ధరించి, తమ్ము తఱుముచుండ వేగంబునఁ బఱచు మృగముల నూఱడక వేటాడి యలసియున్నయారాజు శ్రమంబాఱఁగ నొడలిపరితాపము దీరునట్లు మాలినీనదీజలంబులపై నుండి శీతల వాయువులు వీఁచెను. అట్లు మనోహరంబై సుందరంబై యుండు కణ్వాశ్రమము నారాజు ప్రవేశించి పోవుచుండ ఋషు లగ్నియందు నేతినిహోమము చేయఁగా నాహవిస్సును గొనిన సుగంధధూమములచే నొప్పారుచున్న తీఁగెల గుబుళ్లతోఁ బెనఁగియున్న ప్రూఁకులకొమ్మలలోని పుష్పములు రాలఁ బుష్పవర్జితములైనను నాకొమ్మలనే చుట్టితిరుగుచుండు మధుపప్రకరముల నానరనాథుండు చూచి యియ్యది మహనీయంబయిన ఋష్యాశ్రమం బని తలపోసి పోవుచుండఁగా ఋషికుమారుల వేద ధ్వను లాతనికి వినవచ్చెను. ఎడతెగక మును లగ్నిహోత్రమునందు హవి

స్సులను వేల్చుచున్నప్పుడు చెప్పు స్వాహాశబ్దము లాతనివీనుల కింపుఁ గొల్పెను. మఱియు నచ్చోట, మహర్షిగణప్రణీతవచనవిషయవిభాగవినిర్ణయన్యాయనిపుణవిద్వత్సంభాషణఘోషము లాతనిమనస్సును సొక్కించెను. ప్రతిపక్షులకుఁ బై నిదోఁచకుండునట్లు ప్రమాణములగు వేదార్థకమీమాంసకవాక్యముల నిరూపించు విద్యార్థులవాచనిస్స్వనంబులకును, యజ్ఞప్రయోగప్రవీణులగు మహనీయులకును, వేదవిహితకర్మానుష్ఠానతత్పరులగు ననుష్ఠాతలకును,సంతతతపోనిరతులగుమునివర్యులకును,నివాసంబై జగత్పావనంబై యున్న యయ్యాశ్రమంబు నారాజు చూచుచు, వీనుల కింపుగా సామగానములను బాడుచున్నట్లున్న చిలుకలపలుకులఁ గదలక వినుచున్న యేనుఁగులును, వానితొండములనుండి వెలువడు చల్లని నీటితుంపరల కాశపడి వానినీడయందు సుఖమున మెలఁగు సింహములును, విప్రులు వైశ్వదేవాదికర్మముల నొనర్చి భూతబలులు పెట్టఁగా వానిఁ దినుట కాశించి యొక్కచోటనే కలసియాడుచుండునవియు, సహజవైరమును మాని సహవాసమున నుండునవియు నగుమూషికమార్జాలములు గలిగినయాశ్రమమహిమ కారాజు మిక్కిలి విస్మయమందెను. అప్పుడతఁ డత్యంతసంతుష్టస్వాంతుండై కాశ్యపుండైన కణ్వునకు నమస్కరించి వచ్చెద నని వెంటవచ్చినవారి నెల్ల దూరంబున నిలిపి, తానొక్కరుండై కణ్వమునీంద్రుపర్ణశాల కరిగి యచ్చోట నమ్మహర్షిం గానక యీయాశ్రమమున నుండువా రెవ రని బిగ్గరఁగా నఱచి పిలువఁగఁ దాపసస్త్రీవేషమున సహజసౌందర్యశృంగారమున నొప్పునదియు, నళినీలపరికుంచితకోమలకుంతలయు నగు శకుంతల యను కన్యక యరుదెంచి మహారాజలక్షణంబులతో నున్నవాఁడును, ననంతసౌందర్యవిలాసంబున జయంతునిం బోలినవాఁడు నగు నమ్మహాపురుషుని రాజుఁగా నెఱింగి యుచితప్రకారంబున నతిథుల కొసఁగు పాద్యము, నాసనము, నర్ఘ్యము మున్నగువిధులం బూజించి స్వాగతం బడిగి, తా నప్పు డేమి సేయవలయు నని వినయముతో విన్నవించెను. అంత దుష్యంతుఁడు వనచరయైన యాకుసుమకోమలి యాదరంబున కత్యాశ్చర్యపడి దానితో నిట్లనియె. కోమలీ! ఈయరణ్యమున నుండు మృగముల వేటాడ వచ్చి యిచ్చటఁ గాశ్యపు లగు కణ్వమహామునిని దర్శించి సేవింపవచ్చితిని.

ఆమహనీయుం డెటువోయియున్నవాఁడు ? అని యడుగఁగా రాజునకు శకుంతల యి ట్లనియె. జనవల్లభా ! నాతండ్రి యగు కణ్వుండు ఫలస మిత్తులను దేర వనమునకుఁ బోయియున్నవాఁడు. ముహూర్తకాల మాగినచో నాతఁ డిటకు వచ్చును. అని చెప్పఁగా శకుంతల వినయం బునకును మందస్మిత మృదుమధురవచనంబులకును సంతసిల్లి దానిం గన్య కఁగా నెఱింగి, సర్వలక్షణలక్షితంబులైన సకలావయవంబులచే మన్మథరా జ్యలక్ష్మినాఁదగు నద్దానింగాంచి చలించిన హృదయముతో దాని కిట్లనియె. సుందరీ ! నీ వెవ్వరికూఁతురవు ? ఇట్టి రూపలావణ్యవిలాసవిభ్రమగుణ సుందరాకారంబులతోఁ గూడినదాన విందుల కేల వచ్చితివి ? నినుం గను గొనిన మాత్రమున నామనము నీయందుఁ దగులువడియె. నీకలరూ పెఱుం గఁజెప్పుము. మఱియు నొకసందియంబు. కణ్వమునీంద్రుండు నీకు జన కుండని యింతకుమున్ను చెప్పియుంటివిగాదే ? అమ్మునీంద్రుండు జితేంద్రి యుం డని లోకఖ్యాతి గలదు. ధర్మదేవత యొకవేళ ధర్మమును దప్పి నను దప్పుం గాని, యామునీంద్రుండు తననియమమును దప్పనేరఁడు. ఇట్లుండ నీ వాఋషికిఁ బుత్రిక వను టెట్లగును? అని యడిగిన నారాజు నకు శకుంతల తనవృత్తాంతంబు నంతయు నిట్లు చెప్పెను. ఒకప్పుడొక మునినాథుండు మా యాశ్రమంబున కేతెంచియుండి యిక్కమలాక్షి శకుంతల యనునది మీయాశ్రమముననుండునది యెక్కడివనిత? దీనిజన్మ మెవ్విధము? అని యడుగఁగా నాసమక్షమున నక్కాశ్యపులు మిగులఁ బ్రియముతో నాజన్మప్రకారం బమ్మునికి ట్లు చెప్పె నని, యాదుష్యంతు నితో, విశ్వామిత్ర మేనక సమాగమంబునఁ దాను బుట్టి తన్నుఁ దనతల్లి దండ్రులు కరుణలేక మాలినీతీరంబున శిశువుగానున్నప్పుడే వదలిపోఁగాఁ దనకెండసోకనీయక శకుంతములు తమ ఱెక్కలమఱువునఁ దన్ను బోషిం చుచుండఁగా గృహాళుండైన కణ్వమహర్షి యచ్చోటి కేతెంచి సింహ వ్యాఘ్రాదిక్రూరమృగసంచారంబున భయంకరమైయుండు నవ్వనం బునఁ దనయునికి శంకించి, తన్ను వాత్సల్యముతో నీయాశ్రమంబునకుఁ దోడ్తెచ్చి నాటంగోలె తన్నుఁ దనకభిమానపుత్రికఁగాఁ దలంచు చుండుటను, దానును గణ్వపాదులను నయ్యగాఁ బిలుచుచుంటిననియుఁ దనకు భయత్రాతయగుటం జేసియు, వారిచే నభివర్ధిత నగుటం జేసియు

వారికిఁ దాను హృదయానందినియైన కూఁతు నైనేతి ననియుం జెప్పిన విధ మంతయు సవిస్తరంబుగా శకుంతల చెప్పిన విని, యమ్మహీకాంతుం డి ట్లనియె.

"కోమలీ! నీచరిత్ర నంతను విని నంతట నీవు రాజకన్యవని తెలిసెను. నీచక్కఁదనము, కాంతి, సుగుణసంపదయును జూడ నీ నారచీరలను ధరించి యడవిపండ్లు దిని పర్ణకుటీరంబులయందు వాసముచేయుట నీకుఁ దగదని నాయుద్దేశము. నీ వీమునిపల్లెయం దేల యున్నదానవు? ప్రీతితో నాకుభార్యవై చంద్రకిరణములవలె నిర్మలములై, పొడవులై, మనోహరములైన మేడలయందుఁ గోరినసౌఖ్యమనుభవింప నియ్యకొనుము. నా రాజ్యమంతయు నీయధీనమైయుండును" అని చెప్పఁగా నా చంచలాక్షీఫలములఁ గొనితేర నడవికేగియుండు మాయయ్య కణ్వముని వచ్చువఱకుఁ బ్రతీక్షింపుము. ఆమునీంద్రుం డనుమతింప నన్ను నీవు పెండ్లాడుము. అని చెప్పఁగా దుష్యంతుం డాసుందరాంగికిఁ దనయందుఁ బొడమిన యనురాగవిశేషం బుపలక్షించి, మఱియు నప్పాలతి కిట్లనియె.

దుష్యంతుండు శకుంతలను గాంధర్వవివాహంబునఁ బెండ్లి యగుట

కోమలీ! నామనంబు నీయం దనురక్తమై యున్నది. బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, ఆసురము, గాంధర్వము, రాక్షసము, పైశాచము నన నెనిమిదివిధముల వివాహము లున్నవి. వానిలో బ్రాహ్మ, దైవ, ఆర్ష, ప్రాజాపత్యవిధులు నాలుగు బ్రాహ్మణులకును, క్షత్రియుల కానాల్గు లెఱుంగులతో గాంధర్వరాక్షసంబులును, వైశ్యశూద్రుల కాసురంబును, నుచితవిధానము లని మనువు వక్కాణించె.*

* అష్టవిధవివాహములు (మనుస్మృతి 3-వ అధ్యాయము:—బ్రాహ్మము ౧, దైవము ౨, ఆర్షము 3, ప్రాజాపత్యము ౪, ఆసురము ౫, గాంధర్వము ౬, రాక్షసము ౭, పైశాచము ౮. అని వివాహము లెనిమిది తెఱఁగులు. వీనిలో బ్రాహ్మణులకు నాలుగును, క్షత్రియులకు ఆఱును తగినవి. క్షత్రియులకువలె వైశ్యులకు రాక్షసముఁ గూడదు. బ్రాహ్మణులకు మొదటినాలుగును ముఖ్యములు. రాక్షసము క్షత్రియునకే ముఖ్యము. వైశ్యశూద్రులకు నాసురము. ఆ యైదింట మూఁడధర్మయుక్తములు. రెండు అధర్మవిషయములు. పైశాచమును ఆసురమును జేయఁగూడదు. కలిసి గాని వేఱువేఱుగాఁ గాని, గాంధర్వము, రాక్షసము ఇవి రెండును రాజులకు ముఖ్యములు.

ఏకాంతమున వధూవరులు పరస్పరము కామించి సమ్మతించి యొకరితో నొకరాశచే నప్పుడే కలియుట గాంధర్వ మనఁ బడును. ఇది

---

౧. వేదములు చదివి సదాచారముఁ గలిగి తనకులధర్మముల కనురూపుఁడైన వరునిఁ బ్రార్థించి పిలుచుకొనివచ్చి వానికిఁ గన్య నొసంగుట బ్రాహ్మ మనఁబడును.

౨. తనకులమువాఁడై యజ్ఞమున ఋత్విక్కుగా నుండు వానికిఁ గన్య నలంకరించి యిచ్చుట దైవ మనఁబడును.

౩. ఒకయావును నెద్దును గాని, రెండావులు రెండెద్దులను గాని యల్లునివలనఁ గైకొని కూఁతు నిచ్చుట ఆర్ష మనఁబడును.

౪. అల్లునిని కూఁతును తనశక్తిఁ గొలఁదిఁ బూజించి మీరిద్దరు సంసారము జేయుచు సంతతివృద్ధిఁ జేయుఁడని యొప్పించి కన్య నిచ్చుట ప్రాజాపత్య మనఁబడును. ఈనాలుగును సర్వోత్కృష్టములు

౫. చిన్నదాని తల్లిదండ్రులకుఁగాని, దాని బంధువులకుఁగాని, చిన్నదానికిఁ గాని తనశక్తికొలఁది ధన మిచ్చి పెండ్లిచేసికొనుట యాసుర మనఁబడును

౬. కన్యయును వరుఁడును బరస్పరము సమ్మతించి యొకరితో నొక రాశచే నప్పుడే కలియుట గాంధర్వ మనఁబడును.

౭. వచ్చినవారిని గలవారినిఁ జంపి కాని, కోసి కాని, కొట్టి కాని చుట్టములును కన్యకయును నేడ్చుచుండ బలవంతముగఁ దీసికొనిపోవుట రాక్షస మనఁబడును.

౮. నిదురించునదియు, పిచ్చిదియు, మైకముగలదియు, నొంటిగా నుండునదియు నగుదాని బలవంతముగాఁ గూడి చెఱిచి యెత్తికొనిపోవుట పైశాచ మనఁబడును. ఇది మహాపాతకమునకు హేతువును, గర్హితమును నగును.

బ్రాహ్మ విధిని పెండ్లియైనదానికిఁ బుట్టినకొడుకు, ఇరువదియొకవంశముల నుద్ధరించును.

దైవ మను విధిని పెండ్లి యైనదానికిఁ బుట్టినవాఁడు, పదునైదువంశములవారి నుద్ధరించును.

ఆర్ష మనువిధిని పెండ్లియైనదానికిఁబుట్టినవాఁడు, ఏడువంశములవారి నుద్ధరించును.

ప్రాజాపత్య విధిని పెండ్లియైనదానికిఁ బుట్టినవాఁడు పదమూఁడువంశముల వారి నుద్ధరించును.

ఈచెప్పిన నాల్గువిధములైన పెండ్లిండ్లవలన బుట్టినకొడుకులు బ్రహ్మతేజముగల వారై యుందురు.

రాజులకు ధర్మయుత మైన వివాహము. కావున నాలస్యమేల ? తొల్లి రాజులు గాంధర్వవిధిని వివాహ మగుట యుక్త మని చెప్ప నీవు విని యుండవా ? యని చెప్పఁగా నాలతాంగి సిగ్గునఁ దలవంచి రాజున కిట్టు లనియెను. పరమదయాళువును, ధర్మస్వరూపులును నగు నాజనకు లింతకు వత్తురు. వారు వచ్చి నన్ను మీ కొసఁగుదు రేని యవశ్యము మీరు నన్నుఁ బాణిగ్రహణము చేయ నగును. అనిన, దానికి దుష్యంతుం డిట్లనియె. కమలనేత్రా ! వినుము. తన్నొరుల కిచ్చువిషయమునఁ దనకు మఱి తాన చుట్టము. తాన తనకు గతి. తాన తనకుఁ గర్త. గాంధర్వవివాహ మతిరహస్యము. అమంత్రకము. అని శకుంతలకు దుష్యంతుండు గాంధర్వవివాహస్వరూపంబు సెప్పి యాయబల నొడం బఱచిన; నప్పుడు రాజునకు శకుంతల యిట్లనియె. నరనుతా! ఇది ధర్మ్యం బగు నేని యిప్పు డొకసమయ మొనర్పుము. నీప్రసాదమున నాకు నుదయించునందనునకు నీ వుండఁగనే మిక్కిలి ప్రియమున యౌవరాజ్య పట్టాభిషేకముఁ జేసెద నని యనుగ్రహబుద్ధితో వరము దయసేయుము. అటు లగునేని మన కిరువురకు నిప్పుడే సంగమమగు ననఁగా విని, రాజు శకుంతల కెంతయు సంతోషంబున దాని కోరినవరం బిచ్చి గాంధర్వ వివాహంబున నభిమతసుఖంబు లనుభవించి యక్కోమలి వీడ్కొని, నిను మాపురంబునకుఁ దోడ్కొని తేరఁ దగువారలఁ గణ్వమహాముని పాలికి బుత్తెంచెద నని యూఱడించి, కణ్వుం డెఱింగిన నిందుల కలిగి యేమి చేయునొక్కొ యని మనమునఁ జింతించుచు నిజపురంబునకుఁ జనియె. ఇట శకుంతలయుఁ దనచేసినదాని మునివరుం డెఱింగి యలిగెడునో యని వెఱచుచుండెను. అంత నమ్మహాముని వనమునందుండి కందమూలఫలంబులఁ గొని చనుదెంచి తాఁదెచ్చినపదార్థము లటఁబెట్టి కాలుసేతులం గడిగికొని కూర్చుండి లలితశృంగారభావముల లజ్జావనతవదనయు, సతిభీతచిత్తయు నై యున్న కూఁతుం జూచి తనదివ్యజ్ఞానమహిమంబున నంతవృత్తాంతంబు నెఱింగి, క్షత్రియులకు గాంధర్వ వివాహంబు విధిచోదితంబ యని సంతసిల్లి శకుంతల కిట్లనియె. క్షత్రియయోగ్య మగుగాంధర్వవివాహమున మహాధర్మశీలుం డగు దుష్యంతుని నీవు పెండ్లాడినందులకు సంతుష్టస్వాంతుండ నైతి. నీకుల

గోత్రములకుఁ దగిన భర్తను బొందితివి. దానికిఁ దగినట్లు నీవు గర్భమును ధరించితివి. నీగర్భమున నుండుపుత్త్రుండు సర్వంసహావహనమహనీయుం డగుచక్రవర్తి యగును జుమా! నీధర్మచరితంబునకు మెచ్చితి. నీవు కోరినవరం బొసఁగెద. వేఁడు మన శకుంతల తనయం దనురాగాతిశయముతో నుండు తండ్రి కిట్లనియె. అయ్యా! నామన స్సెల్లప్పుడు ధర్మువునంద తగిలియుండుటకును, నాకుఁ గలుగు పుత్త్రుఁడు దీర్ఘాయురైశ్వర్యబలసమన్వితుం డగుటకును, వంశకర్త యగుటకును గోరెద. అని యడుగఁగా నమ్మహాముని దానికిం గరుణించి యనుగ్రహింప శకుంతల కొంపలపాటుఁ దక్కి సంతుష్టచిత్త యయ్యెను.

భరతుని జననము

అంత శకుంతల మూఁడుసంవత్సరములు సంపూర్ణంబు కాఁగా చక్రవర్తిచిహ్నములం జాల్చి ప్రకాశించుచున్న కుమారుం గనియె. వానికిఁ గణ్వమహాముని యథావిధిగ జాతకర్మాది సంస్కారములు క్షత్త్రియోచితములఁ గావించె. అంత నక్కుమారుండు శుక్లపక్షచంద్రుని మాడ్కిఁ బెరుఁగుచు సింహసంహననుండును, దీర్ఘబాహుఁడును, ననంతజవసత్త్వ సంపన్నుండును నై పరఁగుచు నాఱేండ్లవాఁడయ్యెను నవ్వనముననుండు సింహములను శార్దూలములను నేనుంగులను బట్టితెచ్చి యాశ్రమ వృక్షములం గట్టుచు, వాని నారోహించుచు, బహువిధములగు శైశవక్రీడలను దేలియాడుచుండె. వాఁ డాయాశ్రమమున నుండు మునులెల్లరును భీతిల్లునట్లు సమీపారణ్యమృగముల నెల్లను భయమొకింతయును లేక దమియించుటం జేసి (అణఁగద్రొక్కుటం జేసి) సర్వదమనుం డనియాశ్రమమునులు వానిం బేర్కొనిరి. అంతఁ గణ్వమహామునియుఁ గొంతకాలమునకు వానితేజస్సును బలమును విక్రమమును గని శకుంతలంజూచి, తల్లీ! నీకుమారుం డిప్పుడు యౌవరాజ్యలక్ష్మిని బొందుట కర్హుండై యున్నవాఁడు. మఱియు స్త్రీ లెంత పతివ్రతలైనను చిరకాలము పుట్టినిండ్ల నుండఁదగరు. సతులకుఁ బతులకడ నునికి ధర్మువు. వారికిఁ బతియే యేడుగడయ సుమా! యని చెప్పి, శిష్యులఁ గొందఱం బిలిచి మీరీ శకుంతలను సుతునితోడఁ దోడ్కొని చని దుష్యంతునొద్ద విడిచిపుచ్చి రండని యాజ్ఞాపించె. అంత వారు గురువచనప్రకారమున సుత

సహితయగుశకుంతలను దుష్యంతునగరమునఁ జేర్చి యాశకుంతల తమకు సెలవొసంగఁగా మఱలి కణ్వాశ్రమమునకుఁ బోయిరి. శకుంతలయుద్వారపాలకుం డనుమతింప సుతునితో రాజసన్నిధిం జేరి రాజు తన్నెఱియు గుర్తించినవానివలె నుండమికి మనంబున వగచి పిదపఁ దానే తన పూర్వవృత్తాంతం బంతయు నారాజునకు నివేదింపనెంచి, 'మహారాజేంద్రా! పూర్వ మొకప్పుడు నీవు వేటకై వచ్చియుండి కణ్వాశ్రమమున కేతెంచితివి. అప్పటివృత్తాంతంబును స్మరణకుఁ దెచ్చికొనుము. ఈకుమారుఁడు నీవలన నాకుఁ బుట్టినవాఁడు. వీనిని యువరాజుం జేసెద నని వర మిచ్చి యుంటివి. కావున నన్నొడంబఱచి సమయ మేర్పఱచికొని చేసినసంకేతమునకు లోపము రానీయకుండు' మనగా దుష్యంతుండు దాని నంత నెఱింగియు నెఱుంగనివాఁడపోలె నిట్లనియె. 'ఓసీదుష్టురాలా! నీ వెక్కడి దానవో? నేను ని న్నెఱుంగను. అనుచితము లగుమాటల నాడకుము. వచ్చినదారిం బొమ్ము' అనఁగా శకుంతల మిక్కిలి వంతతోఁ గొంతసే పూరకుండి కొండొకవడికిఁ గోపారుణితనేత్రములనుండి బాష్పకణములు జలజలరాల నారాజుం జుఱచుఱం జూచి కోపావేశంబునఁ బెదవులదర విషాదంబు గదుర నిట్లనియె.

మహారాజా! ఎఱుకలేనివారివలె నీవేమియు నెఱుఁగ ననిచెప్పెదవు. నీ కన్నియుఁ దెలియును. నీవు తప్ప నితరు లెఱుఁగని దానివిషయమున నీ వసత్యం బాడఁదగునే? ఈవిషయమున సత్యాసత్యములకు నీవ సాక్షివి. నిజమైనదాని వేఱొకవిధముగఁ దోఁపింప యత్నించుట తన్నుఁదా దొంగిలించుకొనుట యని యెఱుంగుము.అట్టివానికి మహాపాతకములు సంభవించును. ఒంటరిపాటున జరిగినవృత్తాంతము నన్యు లెవ రెఱుంగ రని యసత్యమునకుఁ బాల్పడరాదు. ఏకార్య మొనర్చినను హృద్గతంబైన యంతరాత్మయు, సూర్యచంద్రులును, బంచభూతములును, దివారాత్రంబులును, సంధ్యలు రెండును, ధర్ముండును మనుజుని పుణ్యపాపకర్మములను దెలియుచుందురు. ఎవనియొక్క సత్యపునడవడికి వాని యంతరాత్మ లేక, కర్మసాక్షి పురుషుండు సంతసమందునో యతనికి సర్వపుణ్యములును జేకూఱును. కాకున్నఁ బాతకములు పెల్లై నరకము

నం బడి కష్టముల ననుభవించు. నీవు నన్ను సమ్మతింపఁజేయునపుడు నా
కొసఁగినవరమును స్మరింపుము. అప్పుడు నన్నెట్లనుగ్రహబుద్ధితో
నొప్పించితివో యాబుద్ధితోడనే నన్నిప్పుడును బరిగ్రహింపుము. సతి
యును, గుణవతియును, బ్రజావతియును, ననువ్రతయునైన వనిత నెఱుం
గనివాఁడువోలెఁ జూచు దుష్టుం డిహపరముల రెంటియందును సుఖిం
పఁడు. అనుగుణభార్యావంతుం డగువాఁడు కర్మపరతంత్రుఁడును, దాం
తుండును, బుత్రవంతుండును నై గృహమేధిఫలమునంతను సంతతము
పడయును.పురుషునకు గార్హస్థ్యము ధర్మార్థకామసాధనమున కుపకరణము.
విద్యకు నునికిపట్టు. నిష్కల మగునడవడికి గురువు. వంశమును నిలు
పుట కాధారము.పుణ్యలోకములు పొందుటకు నూఁతగఱ్ఱ.గౌరవార్హుం
డగుటకు ముఖ్యకారణము. సద్గుణమణులకుఁ గని. భర్తకు మనస్సంతో
షమును భార్యయే సుమా పుట్టింపఁగల్గును. ఎంతటికష్టములయందై
నను, నాపదలయందైనను, నెట్టిదుఃఖములయందైనను తమభార్యలను
సంతానములను జూచుచుండినచోఁ బురుషులకు మనశ్శాంతి గలుగును.
మఱియును భార్య పురుషునియర్ధాంగి. కావున భర్తకు మున్ను శరీరం
బును వదలినపతివ్రత తనపురుషునితోఁ బరలోకంబునం గూడ వాని
యాగమనమును బ్రతీక్షించుచుండు. అట్లుగాక పురుషుండు తనశరీర
మును వదలుచుండఁగనే వానివెంటఁ బతివ్రత యగునంగనామణి తన
పురుషుం గూడ నీదేహమును వదలిపోవుచుండు. అట్టిభార్య నవమానిం
చుట యధర్మము. మఱియునుం బురుషుండు భార్యగర్భమునందుఁ బ్రవే
శించి పుత్రుండై తాన యుద్భవిల్లు. కాఁబట్టి "అఙ్గాదఙ్గాత్సంభవసి"
యనువేదవచనంబులయందును జనకుండును, బుత్రుండును నను భేదము
లేదు. అద్దములోన ముఖమును జూచువిధమున భార్యయందుఁ దనప్రతి
బింబమగు పుత్రునిఁ జూచి, తండ్రి స్వర్గమునుబొందు. సుకృతివోలె సంత
సిల్లును. మఱియు సంతసముఁ బడిసినవాఁడు తనపితరులకు స్వర్గప్రాప్తిఁ
గలిగించును. పున్నామనరకమునుండి రక్షించును గానఁ బుత్రుఁడని
సుతునకుఁ బేరుగల్గెను. పుత్రుఁడు తండ్రికంటె వేఱుకాఁడని జాతకర్మకాల
మునందుఁ జెప్పుమంత్రములచే నిర్దేశింపఁబడును. అవియెల్లను నీవెఱింగి
నవియ. గార్హపత్యాగ్నియందుండి యాహవనీయాగ్ని ప్రజ్వలించునట్లు,

నీపుత్రుఁడు నీవలనఁ బుట్టెను. ఒకదీపమువలన వేఱొకదీపము జ్వలించు భంగి నీపుత్రుఁడు నీవలనఁ బుట్టి తేజోవంతుండై వెలుఁగుచున్న వాఁడు. మంటియం దాటలాడి శరీర మంతయును ధూళీధూసరితముగఁ బదములు దొట్రిలుచుండఁ బుత్రుండు తండ్రిం గౌఁగిలించు నేని యా పుత్రాలింగనసుఖమునకు వెల యింత యని చెప్పఁగలుగుదుమే ? గ్రామాంతరమునకుఁ బోయి వచ్చినతండ్రి పుత్రుని నొడియందుఁ గూర్చుండఁ బెట్టికొని శిరము మూర్కొని యానందించును. పుత్ర గాత్ర పరిష్వంగ మున్నట్లు జీవులకు ముక్తాహారకర్పూరసాంద్ర పరాగ ప్రసరమును, జందనమును, జంద్రునివెన్నెలయును హృద్యముగా నుండునా ? మిక్కిలిచల్లనిది యగునా ? మనుష్యులలో బ్రాహ్మణునివలెఁ, దిర్యగ్జంతువులలో గోవురీతిఁ, బూజనీయులలో గురువుమాడ్కిఁ, బుత్రునిస్పర్శసుఖ మితరవస్తువులస్పర్శసుఖముకంటె నుత్తమము. ఇంతేల ? నోరు వాయి లేని సరీసృపములును, గీటకములును, దమగ్రుడ్లను నానావిధములైనయాపదలనుండి రక్షించుకొనుచున్నవి గాని వానికి హానిం దలఁచునే ? ఇట్లుండ ననఘుఁడును, వంశకరుండును, విశేషగుణములచే నొప్పారువాఁడును, నీకుల నిస్తారకుఁడును నగు నీచిన్నికుమారుని నిష్కారణముగఁ దప్పఁజూడకుము. సకలధర్మముల నెఱింగిన నీ వువ్విళ్ళూరుచుఁ దనంతవచ్చి కడకంటిచూపున నిన్నుఁ జూచుచున్న నీకుమారుని సమీపమునకుఁ జేరఁదీయక యవమానింపఁ దగునే ? వీఁడు నాగర్భమున మూఁడేండ్లునిండిన పిదపఁ బుట్టినవాఁడు. ఆసమయమున సరస్వతియాకసమునుండి వీఁడు నూఱశ్వమేధములాచరించు నని పలికె; నని యెంత చెప్పినను దుష్యంతుం డేమియు నెఱుంగని వాఁడువోలె నుండఁగా, శకుంతల రాజువంకఁ దిరిగి యిట్లనియె. రాజవర్యా ! నామాటలు నీచెవి సోఁకినట్లుండవు. నాపలుకు లరణ్యరోదనము లయ్యె ! అయ్యయో! అప్సరసాంగనలలో శ్రేష్ఠురా లగు మేనకయందు విశ్వామిత్రునకు జనించినప్పుడే వారలచే విడువఁబడితిని. నిను గాంధర్వంబున నీచే బోధింపఁబడి యొరు లెఱుంగక పెండ్లాడితి. ఇప్పుడు భర్తవైన నీవు నన్ను వదలఁ దలంచుచున్నావు. దీనురాలనై దిక్కులేక చింతలో మునిఁగియున్నదానను. పూర్వజన్మమున నే నెట్టిపాపకర్మములను జేసితినో ? ఎట్టైన నీవు పొమ్మనినను నేను

బోవుదానఁ గాని నీ కీపుత్త్రుసైనను వదలఁ దగదని పల్కిన శకుంతలకు దుష్యంతుండు కర మలిగినవాఁడు వోలె నిట్లనియె.

దుష్టురాలా! ఊరక వదరకుము. ఈకుమారుఁడు నావలన నీకుఁ గలిగినట్లు నే నెఱుంగను. స్త్రీలు సహజముగ బొంకువారలు. కావున నీమాటల నేను నమ్మను. చూడు మెట్లు బొంకు లల్లితివో? నీకుఁ దల్లి మేనక యంటివి. తండ్రి విశ్వామిత్త్రుఁ డంటివి. తల్లి దేవవేశ్య. తండ్రి మొదట రాజైయుండి బ్రహ్మర్షి యగుటకు యత్నించి కామాంధుఁ డయ్యెను. వీరు నినుఁ గన్నవారై యిరువురును నిర్దయులై నిన్ను విడిచి పోయిరనియుం జెప్పితివి. వారల నన నేల? వారుత్తములే యగుదురు. అట్టివారికిఁ గూఁతురవై జనించి సిగ్గుమాలి రాజసభలో దురాలాపములను బ్రేలుచున్నావు. బ్రహ్మర్షి విశ్వామిత్త్రుఁ డెక్కడ? అప్సరసలలో మేలైన మేనక యెక్కడ? నీతాపసీవేష మెక్కడ? ఈవేషమున సిగ్గుమాలినవెఱ్ఱిమాట లాడుచున్నావు. మిక్కిలి చిన్నవాఁ డయ్యును, విశేష తేజస్సుతోను బలముతోను వెలయుచుండు నీ, కుమారుం డెక్కడ? పరిశీలింపఁగా నియ్యది పరస్పరవిరుద్ధముగ నున్నది. కామాతుర యైనమేనక కెట్లో జనించియుందువు. అవన్నియు మాకు విచారింపనేల? నీ వాడుమాటలలో మా కెద్దియు స్మృతికి రాలేదు. తెలిసి నదియుఁ గాదు. యథేష్టముగ నగరు వెడలి పొమ్ము. అనిన దుష్యంతునకు శకుంతల వెండియు నిట్లనియె.

రాజా! పరరంధ్రాన్వేషణపరులకు విస్తారముగా నున్నను దమ దోషము లెఱుకపడవు. అన్నియుఁ దెలిసియుఁ దెలియనివానిపోలె నటించెదవు. మాతల్లిని నన్ను నీవు హీనలఁగఁ బరిగణింతు వేమో? వినుము. మాయమ్మ దేవలోకవాసిని యగుట జేసి నన్ను మహేంద్రయమవరుణ కుబేరపురములకును గొనిపోఁగల శక్తిఁగలది. ఆయమవెంట నేనును బోఁగలను. నీవో, భూమియందుఁ దప్ప వేఱొక్కచోట జరింపశక్తిలేని వాఁడవు. ఆలోచించుకొనుము. మన యిరువురకుం గల యంతర మప్పుడు నీకే తెలియును. వేఱొకదానిని నిదర్శనమునకుఁ జెప్పెదు. ద్వేషమువలనఁ గాదు సుమా! వినినంతనే కోపపడకుము. కురూపియైనవాఁడు తనముఖము నెన్నినాఁ ళ్లద్దమునఁ జూడకుండునో

యన్నినాళ్లను దన్ను సురూపునిఁగ భావించుకొనును. వాఁడెప్పు డద్దము చూచునో యప్పుడే వానికిని, లోకములో నుండు సుందరపురుషులకును గలయంతరము దెలియును. సత్య మప్పుడే వానికి గోచరించును. ప్రొద్దు గడపలేక వృథాపలుకులు పలికెడువాఁడు పరుల నెప్పుడు నిందించుచుం డును. పరులమాటలలో గుణదోషములు రెండునునుండినను, మూర్ఖుఁడు సూకర మసహ్యమైన పురీషమునుంబోలె దోషమునే గ్రహించును. బుద్ధి మంతుఁడు దోషముల నావలకు నెట్టి నీరమునువిడిచి పాలను గొను రాజ హంసముంబోలె సుగుణములనే గ్రహించును. సజ్జనుండుఁ దనవలన నిత రుల కేదైన సంతాపము గలిగిన నెంతవగచునో, దుర్జనుండంతటి సంతో షమునుబొందును. సత్పురుషుఁడు పెద్దలను బూజించి యెంత యానందిం చునో, దుర్జనుఁడు వారలను దిట్టి యంత యానందించును. తానే దుష్టుఁడై సాధువులను దుష్టు లని చెప్పుటకంటె లోకమునందు వేఱొక్క యాశ్చర్యము లేదు. విపరీతోపన్యాసములేల? తానుగన్నకొడుకును జేరఁదీయనివాఁడు సంపదలఁ గోల్పోవును. పుణ్యలోకములకుఁ బోవుట కనర్హుఁడగును. కావున వంశమునునిలుపఁగలపుత్త్రుని విడనాడఁదగునే? సత్యమును ధర్మమును బరీక్షించి నిన్ను నీవ కాపాడుకొనుము. కపట వర్తనమిచ్చోటఁ బనికిరాదు. నుతజలపూరితంబు లగు నూతులు నూఱిటి కంటె నొక దిగుడుబావి మేలు. అట్టి దిగుడుబావులు నూటికంటె లెస్సఁగా నాచరింపఁబడిన యొక్కయజ్ఞము మేలైనది. అట్టిజన్నములు నూఱింటికన్న నొకపుత్త్రుఁడు మేలైనవాఁడు. అట్టి పుత్త్రశతకంబున కంటె సూనృతంపుఁబలు కొక్కటి శ్రేష్ఠమైన దని యెఱుంగుము. వేయి యశ్వమేధయాగఫలములను, సత్యవచనమును రెంటిని దుల నిడి తూఁపఁగ సత్యవచనము ఘనమని సత్యముతట్టే మ్రొల్గుసూపినది. సకలతీర్థయాత్ర లకుఁబోవుట, సర్వవేదముల నధ్యయనముచేసిన ప్రాజ్ఞుండగుట యివియెల్ల సత్యవ్రతము ననుష్ఠించువానిపుణ్యమునకు సరి గానేరవు. ధర్మజ్ఞులైన పెద్దలన్నిధర్మములలో సత్యమాడుట ఘన మైన దని చెప్పుదురు. సత్యమే పరబ్రహ్మస్వరూపము. అసత్యముకంటె వేఱొక్కమహాపాత కము పుడమియందుఁ గానరాదు. కావున నోరాజా! అసత్యమున కొడిగట్టకుము. దాన హాని కలుగును. సత్యపరుండవు కమ్ము. దానం జేసి

పుణ్యలోకములఁ బొందఁగలవు. ఆలోచించి మన కిరువురకును మాత్రమే తెలిసిన సంకేతమును నప్పటిసమయమును నడుపుము.అట్లుఁగాక యసత్యపరుం డగుదు వేని నే నెచటికేనిం బోయెద. ఈకుమారుని నీవు గ్రహింపకున్నను వీఁడు నిశ్చయముగ సకలమహీసామ్రాజ్యమును బాలింపఁగలఁడని చెప్పి మరలి శకుంతల పోవుచుండె.

అప్పు డాసభలో నుండిన ఋత్విజులు, పురోహితులు, మంత్రులు నితరులగు సభాసదులు వినుచుండఁగా దుష్యంతునుద్దేశించి, 'ఓరాజా! గర్భమున ధరించుకతమునఁ దల్లి పుత్రున కాధారమాత్రమే యై యుండు. కాని తండ్రి యట్లు కా నేరఁడు. తండ్రి వీర్యమున నుత్పత్తి యగువాఁ డగుటచేఁ బుత్రుండు తండ్రికంటె నన్యుండు కా నేరఁడు. మఱియును బుత్రోత్పత్తిచేఁ దండ్రికి నరకవాసము కలుగదు. ఈబాలుండు నిశ్చయముగ శకుంతలయందు నీకు జనించినవాఁడు. పుత్త్రుఁడు జీవించియుండఁగా వానికేదో దోషము నారోపించి వానిని దర్జించు తండ్రికి సర్వసంపదలు నశించును. కావున నోనృపాలా! ఈశకుంతల యందు నీకుత్పన్నుండైన యీపుత్రునిఁ బ్రేమతో భరింపుము. మాపలుకుల యం దాదరముండి నీవు భరించినచో నితఁడు భరతుఁ డని పేర్కొనఁ బడును.' అని యాకాశమునుండి యశరీరి యొక్కటి పల్కెను. అంత దుష్యంతుఁడు పురోహితామాత్యులను జూచి యిట్లనియె. సభాసదులారా! దేవతలమాట లాలకించితిరే? ఈకోమలియగు శకుంతలయం దీకుమారుండు నాకుం బుట్టినవాఁడని నే నెఱుంగుదును. కాని, యీ వృత్తాంతం బంతయును మే మిరువురముఁ దప్ప నన్యు లెవ్వరు నెఱుంగరు. అంతమాత్రమున నేను వీరిరువురను గైకొంటి నేని నిజ మెఱుంగనిలోకులు నన్నపనిందలపా ల్సేయుదురు. దీని నిజమును శంకింతురు. కావున నీసభలో వీరి వృత్తాంతం బంతయును వాస్తవమయినను గల్ల యని నటించితి. ఇప్పు డెల్లవారును యథార్థమును గుర్తెఱింగి యుందురు. అని చెప్పి, శకుంతలం బిలిచి రా జిట్లనియె. పరమసాధ్వీ! వినుము. అపు డా యాశ్రమమున మనకిరువురకును గలిగిన సమాగమము, సమయము, గావించిన వృత్తాంత మంతయును లోకు లెవ్వ రెఱుంగరు. సమయముమేరకు నీకన్న మనపుత్రుని వీనిని యువ

రాజుగఁ జేయవలసి యుండుటచే, జనులకు మనకార్యము సంకేతము తెలియునిమిత్తము నే నిట్లు తెలియనివానింబోలె వర్తించితి. కాని, వ్యత్యస్తభావ మేమియును లేదు. ఇప్పుడు నాసభాసదులకుఁ, బౌర జనులకు యథార్థము దేవవాక్కునఁ దెలిసెను. కావున నంతయు నోర్చి కొనుము. నీవు కోపాతిశయమునఁ బల్కినపల్కుల నెల్ల నే నోర్చితి. పుత్రుని గ్రహించెద. ప్రీతిమై నుపలాలించుచుఁ బెంచెద. అని భరతుం జేరఁదీసి తొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని చుబుకంబును, మోమును దన యైదువ్రేళ్లం బుడుకుచు ముద్దాడి మిక్కిలి సంతసిల్లి యాకాశవాణి చెప్పినట్లు భరతుం డనుపేరుఁబెట్టి క్షత్రియోచితకర్మముల నొనర్చి యావరాజ్యమున కభిషిక్తుం జేసి యతనిని, శకుంతలను రాజోచిత వస్త్రాద్యాభరణాదులచే నలంకరించుచుండెను. ఇట్లాపరమపతివ్రతయగు శకుంతల తనసత్యమార్గంబున భర్త నధిగమించి యాతని మన్ననకుఁ బాత్రురాలై మహీపాలునితో విలాసంబునఁ గ్రీడించుచుండె. పదంపడి కొంతకాలమునకు దుష్యంతుండు భరతునందు రాజ్యభారము నంతయు సూర్యుండు దినాంతమునఁ దనతేజస్సు నగ్నియం దావహించి నట్లావ హించి తపమునకై వనంబునకుఁ బోయెను. అంత భరతుండు రాజై పరాక్రమమునఁ బరరాజులం గెలిచి యనేక సామంతులం గూర్చి వారిమూలమునఁ గప్పములను గానుకలను గొనుచు నఖిలమహీమండ లమున కేలికయై బ్రహ్మోత్తరంబుగా ధర్మపరిపాలనంబు సేయుచుఁ గణ్వమహాముని తన కాచార్యుండుగా ననేకయాగములను నశ్వమేధం బులను గావించి, కణ్వునకు వేయిపద్మములధనమును దక్షిణగా నొసంగి ధర్మాత్ముండై వంశ మంతయుఁ దిసప తనపేర భారతవంశ మని వెలయఁగా యశఃకాయుఁ డయ్యె నని యీ శకుంతలోపాఖ్యానమును విస్తరముగ వివరించి, వైశంపాయనుండు జనమేజయునితో వెండియు నిట్లనియె.

ఆభరతునకు భార్యలు ముగ్గురు. వారికి ముగ్గురకును దొమ్మండ్రు పుత్రులు పుట్టిరి. వారెవ్వరును దండ్రింబోలె సౌందర్యవంతులు కాకుం డిరి. ఆకారణమున వారు తనకుఁదగినవారు కారని యాతండు మెచ్చక యుండెను. అంత వానిభార్య లాకొడుకుల నెల్ల నిర్దయులై చంపిరి. పదంపడి భరతుండు తనకుఁ గొడుకులు గలిగియు వృథ యయ్యె నని

చింతించి పుత్రునినిమిత్తము విస్తారదక్షిణాల నొసంగి యనేక యజ్ఞముల నాచరించెను. అనేకతపంబు లొనర్చెను. ఆసమయమున భరద్వాజుం డను మునియనుగ్రహమున వరమును బొంది కేకయరాజపుత్రిక యగు సునంద యను భార్యయందు భుమన్యుం గలిగించెను. ఆభుమన్యు నకు దాశార్హి యగు విజయ యను భార్యయందు సుహోత్రుఁడు మున్నగువారును, బుష్కరిణి యనుదానియందు రుచీకుం డను వాఁడును బుట్టిరి. వారలతో సుహోత్రుండు రా జయ్యెను. వాఁడు మహా విభవంబున రాజై సర్వసంపదల ననుభవించుచు బహుయజ్ఞముల నాచరించి భూలోకమున నెచ్చటఁ జూచినను దాను బహుయజ్ఞ ముల నాచరించినందులకు గుర్తులుగా యూపంబులఁ బెక్కింటిని నాటించె. ఆసుహోత్రునకు సువర్ణ యను నిక్ష్వాకుపుత్రికయందు హస్తి యనువాఁడు పుట్టెను. వానిపేరునం గాదె ప్రస్తుత హస్తినాపురము ప్రశస్తిఁ గాంచెను. వాఁడు త్రిగర్తరాజుకూఁతుం బెండ్లాడెను. ఆ దేవి యశోధరయందు వికుంఠనుండు పుట్టె. వానికి దాశార్హి యగు సుదేవయం దజమీఢుఁడు జనించె. ఆ యజమీఢునకుఁ గై కేయియు, గాంధారియు, ఋక్షయు ననువారు మువ్వురు భార్యలైరి. వారియం దజమీఢుండు నూటయిరువం డ్రు సుతులను మహాబలపరా క్రమశాలురను గనెను. వా రనేకదేశములకు రాజులై పెక్కువంశము లకుఁ గర్తలైరి. వారిలో సంవరణుండు విఖ్యాతపురుషుం డై రాజ్య మేలుచుండ రోగములు ప్రజలను, దుర్భిక్షములు దేశమును బీడింప మొదలిడెను. మఱియుఁ బాంచాలపతి యక్షౌహిణులసైన్య ముతో సంవరణునిరాజ్యముపై దండెత్తివచ్చి సంవరణునియుద్ధమున నోడింపఁగా సంవరణుండు పుత్రమిత్రబాంధవజనులతోఁ బాఱిపోయి సింధునదీతీరమున నుండు కొండగుహలలో శత్రురాజునకు భీతిల్లి దాఁగి యుండె. అట్లనేకసంవత్సరములు రాజ్యమునందు నిరాశుఁడై యుండ నొకనాఁ డాకస్మికముగ వసిష్ఠముని యచ్చోటికే తెంచుటయుఁ, సంవరణుం డామహానీయుని సభక్తిగ నారాధించి, యమ్ముని ప్రసన్నచిత్తుఁడుకాఁగా సంవరణుం డాతని కిట్లనియె. మునీంద్రా! వంశక్రమాగతంబైన రాజ్య మును బాంచాలపతి యుద్ధమునందు న న్నోడించి వశపఱచు

కొనియె. దానినిమిత్తము యత్నించెదను. నీవు పురోహితుండవై యుండి నాకుఁ గ్రమ్మఱ రాజ్యలాభప్రాప్తినిమిత్త మనుగ్రహింపు మనఁగా వసిష్ఠుండు వల్లె యని యొడంబడెను. అంత సంవరణుండు వసిష్ఠుప్రసాదంబునఁ గ్రమ్మఱ హస్తినాపురరాజ్యమును సాధించి, యందు రాజ్యాభిషేకంబుఁ జేసికొని పరాక్రమించి సకలభూకాంతులు తనకు సామంతులై విధేయత ననుసరించుచుండఁ బూర్వమువలె రాజ్య మేలుచు బహుయజ్ఞముల నొనర్చి దేవతల సంతుష్టులంగాఁ జేసెను. ఆసంవరణునకు సూర్యపుత్రి యగు తపతి భార్యయై కురు వనువానిం గనెను. వాని పేరిటం గురుక్షేత్రంబు విఖ్యాతం బయ్యె. కురువు వాహిని యనుదానిం బెండ్లాడ దానియందు నవిక్షితుఁ డను వాఁడు మున్నుగా నేవురు పుత్రులుపుట్టిరి. అవిక్షితుఁడు పరీక్షితుఁడు మున్నుగాఁగల యెనమండ్రు పుత్రులం గనెను. అందుఁ బరీక్షితునకుఁ గక్షసేనుఁడు, ధృతరాష్ట్రుఁడు మున్నగువారు కొడుకులైరి. వారిలో ధృతరాష్ట్రుఁడు రాజ్య మేలెను. వానికిఁ గుండికాదు లనువారు పుట్టిరి. వారివంశము లనేకశాఖలై విస్తరిల్లె. వాని నట్లుండనిమ్ము. కురునకు దాశార్హి యగుశుభాంగి యనునది మఱియొక భార్య గలదు. వీరి యిరువురసమాగమమున విదూరథుఁ డను పుత్రుఁడు పుట్టెను. విదూరథుఁడు మాధవియగుసంప్రియ యనుభార్యం జేకొని యనశ్వునిఁ బుత్రుంగాఁ బడసె. వానికి మాగధి యైనయమృత యనుదానియందుఁ బరీక్షితుండు పుట్టెను. వీఁడు బహుదానపుత్రి యైన సుయశం జేకొని భీమసేనుఁ డనుపుత్రుం బొందె. భీమసేనునకుఁ గైకేయి యైనకుమారి యనుదానియందుఁ బ్రతిశ్రవసుఁడు పుట్టెను. వీనికిఁ బ్రతీపుఁడు కుమారుం డయ్యెను. వీనికి శిబికూఁతురు సునందభార్యయై దేవాపి, శంతను, బాహ్లీకు లనుముగ్గురు పుత్రులు గలిగిరి. వారిలో దేవాపి యనువాఁ డైహికములు తుచ్ఛము లనిత్యము లనిబాల్యమునందే వైరాగ్యము నవలంబించి తపం బొనర్చుటకు వనమున కేగఁగా శంతనుండు రెండవవాఁడు రాజయ్యె. *శంతనుని యం దొకమహిమ యుండెను. వాఁడు ముసలివారి నెవరినైనను జేతఁ

---

*శ్లో. యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి జీర్ణం స సుఖమశ్నుతే,
పున ర్యువాచ భవతి తస్మాత్తం శంతనుం విదుః.

దాఁక నేని వా రప్పుడే ప్రాయంపువా రగుదురు. ఇట్లనేకులకుఁ దనహస్తస్పర్శచే సుఖియింపఁ జేయుటం జేసి, వాఁడు శంతనుం డనంబరఁగె. ఆశంతనునకు వానిసుకృతంబునం జేసి గంగానది మనుష్యస్త్రీరూపము నెత్తి భార్యగానుండి భీష్మునిఁ గుమారుంగాఁ బడసెను. భీష్ముఁడు దేవవ్రతుఁ డనునామాంతరమున వెలసె. భీష్ముండు తండ్రికి మిక్కిలి ప్రియం బొనర్పువాఁడై భీష్మంబైన నిత్యబ్రహ్మచర్యనియమముం బూని మత్స్యరాజపుత్త్రి యగుసత్యవతిం దోడ్తెచ్చి తనతండ్రి యగుశంతనునకుఁ దాన మఱల వివాహమును గావించె. అంత వారిరువురకును జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యు లనువా రిరువురుసుతులు జనించిరి. చిత్రాంగదుఁడు పసివాఁడై యుండఁగా గంధర్వు నొక్కనితో మత్సరించి వానితో ఘోరమగు పోరు సలిపి వానిచే నిహతుండయ్యె. అంత భీష్ముండు విచిత్రవీర్యు రాజు చేసె. విచిత్రవీర్యునకుఁ గాశీరాజసూఁతు లంబికాంబాలిక లిరువురు భార్యలైరి. విచిత్రవీర్యుఁడు సంతతి లేక మృతినొందెను. వాని భార్య లగు నంబికాంబాలికలయందు వేదవ్యాసమునీంద్రునియనుగ్రహమున ధృతరాష్ట్రపాండురాజులు జనించిరి. అంబికాదాసియందు దమ్మునివలన విదురుండు పుట్టెను. వారిలో ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారియందు వేదవ్యాసునివరప్రసాదమున దుర్యోధనాదు లగు నూర్వురు పుత్త్రులు జనించిరి. పాండురాజునకుఁ గుంతీమాద్రు లనునిరువురు భార్యలైరి. వారిలోఁ గుంతియందు ధర్మదేవతవలన యుధిష్ఠిరుండును, వాయుభట్టారకుని యనుగ్రహమున భీమసేనుండును, సురపతిప్రసాదంబున నర్జునుఁడును బుత్త్రులుగాఁ బుట్టిరి. మాద్రి కశ్వినీదేవతలయనుగ్రహమున నకులసహదేవు లన్గుకవలు జనించిరి. స్త్రీసంగమము కలుగునప్పుడు పాండురాజునకు మృతి యగు నని యొకముని శపించుటఁ జేసి, పిదపఁ గొన్నినాళ్లకుఁ బాండురాజు మాద్రీసంగమమున మృతిఁ జెందె. అంత మాద్రి తనకుమారు లగునకులసహదేవులను బోషించునట్లు కుంతి నొడఁబఱచి తాను పతితోఁ జితి నెక్కి శరీరత్యాగము సేసెను. పాండురాజపుత్త్రులైదుగురును బాంచాలరాజపుత్త్రిక యగు ద్రౌపదిని ధర్మపత్నిగాఁ బడసిరి. ఆద్రౌపదికి ధర్మపుత్త్రునివలనఁ బ్రతివింధ్యుఁడును, భీమసేనువలన శ్రుతసోముఁడును, నర్జునునివలన శ్రుతకీర్తియు, నకులునివలన శతానీకుఁడును,

సహదేవునివలన శ్రుతసేనుఁడను నుపపాండవులు పుట్టిరి. మఱియును యుధిష్ఠిరుండు స్వయంవరమువలన శైబ్యునికూఁతురు దేవిక యను దానిని బెండ్లియాడెను. అతనికి దానియందు యౌధేయుండను కుమారుండు గలిగెను. భీమసేనుఁడు కాశియందు వీర్యశుల్క యగు జలంధర యనుదానిఁబెండ్లాడి సర్వగుండను కుమారుం బడసెను. మఱియు నాభీమసేనుండు హిడింబయను నసురవనితం జేపట్టి దానియందు ఘటోత్కచునిఁ బుత్త్రుంగాఁ బొందెను. అర్జునునకు యాదవాంగనయు శ్రీకృష్ణునిచెలియ లగు సుభద్రయం దభిమన్యుండు పుట్టెను. మద్రరాజగు ద్యుతిమంతుఁడు తనకూఁతురగు విజయ యనుదానికి స్వయంవరోత్సవము గావింప నామహోత్సవమునకుఁ బోయిన రాజులమధ్యమున విజయ సహదేవుని వరింప వివాహ మతివిభవముతో వర్తిల్లెను. వారికి సుహోత్రుండు పుట్టెను. ఇవ్విధంబునఁ బాండవులకుఁ బదునొకండుగురు పుత్త్రులు వెలసిరి. వారిలో నభిమన్యుండు వంశకర్త యయ్యెను. ఆయభిమన్యునకు విరాటరాజసుతయైన యుత్తర యనువనితారత్నమందు మీయయ్య యగు పరీక్షితుండు జనించె. అతం డాఱునెలల శిశువై యుత్తరగర్భమున నుండఁగా నశ్వత్థామ యేసిన బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రంబున విగతజీవుండయ్యు భగవంతుం డగు దేవకీపుత్త్రుని యనుగ్రహంబున రక్షింపఁబడి పాండవులెల్ల రప్పటికిఁ బరిక్షీణులై నపద లపడి పుట్టినవాఁ డగుటం జేసి వాని భగవంతుఁ డగువాసుదేవుండు పరిక్షీతుండని పేర్కొనెను. ఆమహారాజునకు మీతల్లియగు మాద్రవతి యనుపుణ్యాంగనయందు నీవుజనించితివి. నీభార్య యగు వపుష్టకు శతానీక, శంఖుకర్ణు లనువారిరువురుపుత్త్రులు గలిగిరి. అందు శతానీకుఁడు విదేహరాజుకూఁతుం బెండ్లిగొని యశ్వమేధదత్తుండు పుట్టెను. ఇదియే పూరువంశముయొక్క యనుక్రమణిక. దీనిని వినినవారును జదివినవారును మనోరథంబులఁ బడసి పుణ్యలోకావాసులగుదు రనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనునితో నిట్లనియె. మునీంద్రా! శంతనునకు దేవనది గంగ యెవ్విధమున మనుష్యస్త్రీరూపము నొంది భార్య యయ్యె. ఆదంపతులకు భీష్ముం డెట్లు పుట్టె?

మఱియును భీష్మం డేల యట్టి భీష్మంబైన బ్రహ్మచర్యవ్రతమును గలకాల మంతయుఁ బూని యుండె? అవి యెల్లను నాహృదయమునకు సంశయ ములై యుండు. కావున వాని నెల్ల సవిస్తరముగఁ జెప్పుము. మఱి యును బాండవుల జననవృత్తాంతమును విశదీకరించి తెలుపుము. మా పూర్వులును మహనీయులును నగు వారివృత్తాంతంబులు నాకు వినను వినను జోద్య మగుచున్నది. అని ప్రార్థింప నమ్మునిచంద్రుం డారాజ చంద్రున కిట్లనియె.

పూర్వకాలమున నిక్ష్వాకుకులమునందు మహాభిషుం డనువాఁడు పుట్టి, మహాధర్మాత్ముండును గర్మాసక్తుండును నై వేయియశ్వమేధయాగ ములను, నూఱురాజసూయయజ్ఞములను నీభూలోకంబున నాచరించి యింద్రాదిదేవతలం దనిపి దేవలోకంబున కేగి, యొక్కనాఁడు బ్రహ్మర్షి గణములు సేవించుచుండ బ్రహ్మదేవునిసభకుఁ బోయెను. అప్పుడు గంగానది స్త్రీరూపధారిణియై బ్రహ్మను సేవింపవచ్చియుండె. అప్పుడు గంగాదేవి కట్టియున్న పుట్టంబు గాలిచేఁ దొలఁగఁగా నచ్చోట నుండిన దేవర్షులును రాజర్షులును నెల్లవారు తలలు వాంచియుండిరి. ఆసభలో నుండిన మహాభిషుండు మాత్రము గంగయొక్క వస్త్రము తొలఁ గఁగా నూరుమూలమును గామమునఁజూచుచుండె. అంత బ్రహ్మదేవుండు దాని నెఱింగి మహాభిషుని మనుష్యులలోఁ గొంతకాల ముండి పిదపఁ బుణ్యలోకములకురమ్మని శపించె. అంత మహాభిషుండు దీనుండై మనుష్య లోకమున నుండునప్పటిరాజులలో గుణశ్రేష్ఠుండైన ప్రతీపుఁ డనురాజు నకుఁ గుమారుఁడై పుట్టుటకుఁ దలంచి వచ్చె. గంగాదేవియును బ్రహ్మను సేవించి మహాభిషునిమహానుభావంబును రూపసౌందర్యంబులును దనయం దలి యభిలాషయును నెఱింగి వానియం దనురాగముచే నాతని మనమున దలంచుచు మరలి భూలోకమునకువచ్చుచుండ మార్గమున వసిష్ఠుశాపం బునఁ దేజస్సు దఱిగి తమపదవుల వీఁడి, దేవలోకవియోగము గలిగెనే యని విషణ్ణమానసులై వచ్చుచున్నయెనమండ్రువసువులం జూచి సుర నది మీ రేల యివ్విధమున దీనత్వమున నరుగుచున్నవా రని యడుగ గంగకు వసువు లిట్లనిరి.

గంగావసువుల సంభాషణము

మే మందఱము వసిష్ఠమహామునికి హాని యొనర్పఁగా నాతం డది తెలిసి కోపించి మమ్ము భూలోకమునఁ గొంతకాలము మనుష్యులై జన్మించుటకు శాపం బిచ్చె. ఆమునిశాపమును దప్పించుకొనలేము. మనుష్యగర్భములలోఁ బుట్టలేక వగచుచున్న వారము. నీవు మానుషస్త్రీ రూపమును మాయందుఁ గరుణించి ధరింపుము. నీగర్భమునందు మేము వసించి మనుష్యులమై పుట్టెదము. నీకుఁ బుత్త్రుల మయ్యెదము. ప్రతీపుని పుత్త్రుఁడు శంతనుఁడు మాకుఁ దండ్రియయ్యెడు నని వచింపఁగా, గంగ వారుకోరినకోర్కికి సమ్మతించెను. అంత వారు మఱియు గంగతో నిట్లనిరి. పరమపావనీ! నీగర్భముననుండి మేము మనుష్యులమై వెలువడుచుండఁ గనే మాశరీరములను నీవు గంగలోఁ బడవేయుము. అట్లు చేసితివేని మాకు భూలోకమునఁ జిరకాలవాసము గలుగదు. అనఁగా వారికి గంగ యిట్లనియె. మహనీయులారా! అటులు, నేఁ జేసినచో నాకు సంతానప్రాప్తి యె ట్లగును? నేను బుత్త్రుం గోరి కాదే మనుష్యస్త్రీయగుట కిష్టపడితి. మీయిష్టానువర్తి నగుచో నే ననపత్య నగుదు. అట్లు పుత్త్రహీనఁగానోప ననఁగా వసువు లిట్లనిరి. దేవీ! మాయెనమండ్రయంశములలో నష్టమాంశములను గ్రహించి నీకుఁ బుట్టువారిలోఁ గడకొట్టు వాఁడు జనింపఁగలఁడు. వానిని గంగయందు వేయకుము. వాఁడు మానుషరూపధారియై పెక్కేండ్లు జీవించియుండి పెండ్లియాడక బ్రహ్మచర్యనిష్ఠమైయుండి సంతానము గాంచక గొన్నినాళ్లు భూలోకమున నుండి యావల మఱల నాకమునకు రాఁగలఁడు. వాఁడు సర్వవేదశాస్త్రముల నెఱింగి ప్రఖ్యాతుండై నీకుఁ బుత్త్రుండై బహుకాలము భూలోకమున వెలయును. పిదప నాదేహమును నచ్చోట వదలి మఱల మాతోఁ గలియును అని చెప్పఁగా గంగాదేవి యంగీకరించెను. వసువులకుఁ దమకు భూలోకమున నెవరిగర్భమునఁ బుట్టుదుమా యను సంకటముం దీరెను. ఇట్లు గంగా వసువు లొండొరులు సమయము సేసికొని చనిరి.

అంత నిచ్చట భూలోకమునందుఁ బ్రతీపుఁ డనురాజు రాజ్యమేలి యఖిలమహీపాలనసుఖంబులం దృప్తిఁ జెంది గంగాతీరము

నకుఁ బోయి తపం బాచరింపఁ దొడంగెను. ఇట్లా భారతకులుండు నియమవ్రతపరాయణుం డై తపోనిష్ఠయందుండ నచ్చోటికి గంగాదేవి స్త్రీరూపము నతిమనోహరలావణ్యములం దాల్చి యొక్కనాఁడు ప్రతీపుని దక్షిణపుతొడపైఁ దటాలు మని వచ్చికూర్చుండెను. ప్రతీపుఁడును నంగనారూపముతో సాహసించి యవ్వనిత పరమవైరాగ్యమున నుండు తనతొడపై వచ్చి కూర్చుండుట కాశ్చర్యపడి గంగతో "నీ వెవ్వరవు? ఏల యిట్లు సాహసించి నాతొడపైఁ గూర్చున్నదానవు?" అని యడుగ, నాయంగనామణి ప్రతీపున కి ట్లనియె. "మహేంద్రతుల్యుఁడా! నేను జహ్నుకన్యను.నీసద్గుణములకు సంతసిల్లి నీకు భార్యగా వచ్చితి; న న్నిష్టముతోఁ బరిగ్రహింపుము" అనఁగాఁ బ్రతీపుఁడు దాని కిట్లనియె. కమలముఖి! పెండ్లియైనసతిం దప్ప నన్యకాంతలఁ బొందరా దని నాకు వ్రతము గలదు. పరాంగనలను మనస్సునైన నేఁ దలంపను. అన్యులతో నాడినట్లు జితేంద్రియుఁడ నగు నాతో నీ వేల యిట్లాడెదవు? అంతియగాక స్త్రీభాగ మగు నెడమ పార్శ్వపుఁదొడ నారోహింపక, పురుషభాగమై పుత్రులును గోడళ్లును గూర్చుండుట కర్హమైన దక్షిణపుఁదొడపై నాసీనవైతివి. కావున నీవు నాపుత్రునకు భార్య వగుము. నాకుఁ గోడలవై వెలయుము. అని చెప్పఁగా నావనిత ప్రతీపున కిట్లనియె. భూమిపాలా! నీకోర్కి మేరకు నీపుత్రునకు భార్యనై నీకుఁ గోడల నగుదు. నన్ను విచారింపక పెండ్లియగుటకును, బెండ్లియైన పిదప నే నేమిచేసినను నా కాంటకము గావింపకుండుటకును నీపుత్రుని నియమింపుము. అటులైన నాఁ డవశ్యము నీకుఁ గోడలనయ్యెద. నీకుమారుండు సంతతిం గని పుణ్యలోకముల నధిగమించువాఁ డని చెప్పఁగాఁ బ్రతీపుం డట్ల యగు ననుటయు నావనితయు నంత నదృశ్య యయ్యె.

పదంపడి ప్రతీపుఁడును బుత్రార్థియై సకలతీర్థములయందును భార్య యగు సునందాదేవితో విధ్యుక్తవ్రతకర్మముల నాచరించుచుఁ బెద్దకాలముఁ దపము సేయఁగా, నాయిరువురు పుణ్యమూర్తులకు దేవతుల్యుఁడును, కౌరవవంశ వర్ధనుఁడును, మహాశూరుండును నగు

*శంతనుండు పుట్టెను. వాఁడును దినదిన ప్రవర్ధమానుండై సంప్రాప్తయౌవనుఁడు కాఁగా వానిం జూచి ప్రతీపుఁడు తనకు నశింపనిపుణ్యలోకములు ప్రాప్తించె నని సంతసిల్లి సకలరాజ్యభారమునకు వాని నభిషిక్తుం జేసి యానితో నిట్లనియె. పుత్రా! పూర్వ మొక్కనాఁడు కమనీయ రూపము గల కామినియొక్కతె నేను గంగాతీరంబునఁ దపం బాచరించుచుండ నాసమీపమున కేతెంచి పుత్రార్థినినై నన్ను వరింప, "నేను దానితో నప్పుడు నీవు నాకుఁ గోడలవు కమ్ము" ని చెప్పితి. అది యట్ల యగుఁ గాక యని యదృశ్య యయ్యె. ఆయంగన పుత్రార్థినినై నీయొద్దకు వచ్చునేని నీవు దాని కులగోత్రములను విచారింపక నాయాజ్ఞ ననుసరించి పెండ్లియాడుము. మఱియు నీవు దానిఁ జేపట్టిన పిదప నాయంగన యెట్టికార్యము నాచరించినను దానిని నివారింపకుము. ఈతీరున దానితో నిష్టోపభోగముల ననుభవింపుము. అని చెప్పి ప్రతీపుఁడు శంతనుని నొప్పించినవాఁడై వనంబునకుఁ దప మాచరింపఁ బోయెను.

గంగాశంతనుల సమాగమము

అంత శంతనుండు తండ్రి తనయం దుంచిన రాజ్యభారమును నేర్పుతో వహించి ప్రజల ధర్మమునఁ బరిపాలించుచుండ నొక్కనాఁడు వేఁటనిమిత్త మరణ్యమున కేగి యనేకమృగముల వేటాడి గంగాతీరమున విలాసముతోఁ దిరుగుచుండఁ, జలించుచున్న విశాలనేత్రములును,నిండైన కాంతియును గలిగి దివ్యాంబరాభరణభూషితయును నగు నొక్క శృంగారవతి గానరా, దాని దివ్యరూపరేఖావిలాసముల కాశ్చర్యము నొంది యిది యీావనకన్యకయో, దనుజకన్యకయో, నాగకన్యకయో, దేవకన్యకయో? కాకున్న నచ్చరకన్నెయో, దీనిరూప మపూర్వము. ఇది మానుషకన్యక యన వచ్చునే యని మనంబున నాలోచించుచుండ నావనితయు శంతనుని రూపయౌవన సౌందర్యవిలాసముల కోటువడి

---

* శాంతుఁడై యుండు తండ్రికిఁ బుట్టినవాఁడు కావున శంతనుఁ డను నామము. ఈతని కొకమహిమ గలదు. అతఁడు ముసలివారిని తనహస్తస్పర్శచే బ్రాయంపువారినిగాఁ జేయును. అందుచే ననేకులు సుఖించిరి. ఇవ్విధంబున నీతండు శంతనుఁ డని పేర్కొనఁబడుటకుఁ గారణములు రెండు చెప్పఁబడినవి.

వానిని ననురాగంబుతోఁ గనువాల్చక చూచుచుండె. అప్పు డాయిరు వురి యన్యోన్యావలోకనంబుల నెపంబుగొని మన్మథుండు ప్రవేశింప, వా రొక్కరినొక్కరు వలచిరి. అంత శంతనుం డాసుందరినిం జూచి, కోమలీ! నీ వెవ్వరిదానవు? ఇట్టిసౌందర్యాతిశయముతో నేకతంబున నీగంగాపులినతలంబున నేకారణంబునఁ గ్రుమ్మరుచున్నదానవు? అని యడుగఁగా, నాకోమలి శంతనుఁడు తనయందు బద్ధానురాగుండయ్యె నని గుర్తించి యతని కిట్లనియె. భూమిపాలా! నన్నుఁ బెండ్లాడుట నీ కిష్టమయ్యెనేని, నేను జెప్పెడి సమయమున కొడంబడుము. అది యెట్లంటివేని? యే నెద్ది యాచరించినను దానికి నీవొడంబడియుండి నాకాటంకము చెప్పకుండుటకును, న న్నేనాఁడును నప్రియంబులు పలుక కుండుటకును నిర్ణయము. అట్లైనచో నేను నీకు భార్యనై యిష్టోప భోగంబుల కుపకరించెద. నీ వెప్పుడైనను నాకర్జముల కాటంకపఱచి, న న్నప్రియంపుఁబలుకుల నాడుదువేని నేను దత్క్షణమ నిన్నుఁ బాసి చనుదును. అని చెప్పఁగా శంతనుండు దానిరూప వైలక్షణ్యములకు మోహితుండై దానిమాటల కొడంబడి యాశృంగారవతిం బరిగ్రహించె. గంగయు మనుష్య స్త్రీరూపవేషమున శంతనుని నిష్టోపభోగంబుల సం తృప్తునిఁ గావించుచుండె. దాని యుపలాలనములయం దనేకవర్షము లొక్కముహూర్తమై గడచెను. అప్పు డా సుందరికి వరుణాదివసు వులు పుట్టుచుండఁగా బుట్టినవెంటనే యా పొలఁతి వారినిఁ గొనిపోయి నిర్దయయై గంగాజలంబులయందు వైచుచున్నను రాజుకు నిల్లాల దయలేనిదానవై పడయరాని పుత్రులఁ బడసి గంగపాల్సేసెదవేమి? యనినచోఁ దనమనోహారిణి తన్నుఁ బాసి చను ననుభయమున దాని యధర్మంపుఁజేతల కెప్పటి యట్ల నివారణమును బలుకకుండెను. ఇవ్విధంబున నేడ్వురు పుత్రులను గంగం ద్రోసి మృతులం జేసినఁ జింతా క్రాంతుండై శంతనుం డెనిమిదవపుత్రుని భార్య కను టెఱింగి వానిని నైతము గంగయందుఁ బడవైచునేమో యని శంకించి, శిశువును రక్షించు వాఁడై, భార్యం బిలిచి యోపుత్రఘాతినీ! రత్నములవంటి పుత్రులం గని వారి నెల్ల నిర్దయవై గంగాప్రవాహమునకు బలివెట్టితివి. కన్న బిడ్డల నిట్లు చంపి పాతకంబున కొడిగట్టు స్త్రీ లెందేనిఁ గలరే? ఇఁక

నైన నట్లు చేయకుము. నీ వెవ్వతెవు? నీతలిదండ్రు లెవ్వరు? పుత్రుల నిట్లు చంపనేల? నీవృత్తాంతమును వినవలతు ననఁగా, శంతనునకు మానుషస్త్రీరూపమును ధరించియుండు గంగ యిట్లనియె. రాజా! నీవు పుత్రునిఁ గోరుచున్నావు. కావున నే నీపుత్రుని గంగాప్రవాహము పాల్సేయను. వీనిం జంపను. నీ కొసఁగెదను. నాచేయుదాని కాటంకము గావించితివి కాన నే నిఁక నీ యొద్ద నుండ నొల్లను. ఇప్పుడే నిన్ను విడిచి చనెదను. నే నెవ్వతె నైనదియు నిఁక నీకుఁ జెప్పెద వినుము. నేను బుణ్యజలప్రవాహ త్రిభువనపావని నగు భాగీరథిని. వసువులను వసిష్ఠుండు మనుష్యులలోఁ బుట్టుఁడని తొల్లి శపించియుండె. వారు భూమిలోఁ దమకు నన్నును నిన్నును జననీజనకులుగఁ గోరి మనయందు మనుష్యులై పుట్టుటకు సమ్మతించిరి. దేవకార్యార్థమై నేను మానుషరూపమును దాల్చి నీ కిన్నినాళ్లు భార్యనై యుంటిని. నాయందు దష్టవసువులు పుట్టుచుండఁగనే వారికి శాపావసానమును వసిష్ఠుండు నిర్ణయించి యుండెను. కావున వారు జన్మింపఁగనే వారిని గంగయందుఁ ద్రోసి మరల పుణ్యలోకములయందు వారిస్థానములకుఁ బంపుచు వచ్చితిని. ఈ సంకేతము వసువులకును నాకును నిర్ణయింపఁబడియుండెను. ఈవసువులు నీకుఁ బుత్రులై పుట్టుటచే నీకు నశింపని పుణ్యలోకములు బహువర్షములు కలుగును. ఈపుత్రుని నీకొసంగెద. వీనిని రక్షించుకొనుము. నేను పూర్వ మీసమయ మేర్పఱచుకొనునప్పుడు వసువులతో నిట్లంటిని. పుత్రులు కలిగియుఁ జచ్చినచో నీ వపుత్రకుఁడ వగుదు వని ధర్మబుద్ధితో నీకుఁగా నేను వారిని బుత్రలాభముకొఱ కొక్కని యాచించితి. అట్లు నేను బ్రార్థింపఁగా నావసువులందరును దమలో నష్టమాంశ మేర్పఱచి యాయష్టమాంశములరాశియే యొక పుత్రుం డయ్యెడు ననిరి. ఈపుత్రుఁడు వసువులయష్టమాంశములరాశియై పుట్టెను. వీఁడు చిరంజీవియై యుండును. అని చెప్పఁగా శంతనుండు విని యావనితను భాగీరథినిఁగా నెఱింగి యాలోకపావనితో నిట్లనియె.

జాహ్నవీ! వసువులు వసిష్ఠున కేయపకృతిం గావించిరి? ఈశిశువు భూమిలో బహుకాల ముండుటకు వీఁడు చేసినదోష మేమి? మహా

నీయులగు వసువులు భూలోకమున మర్త్యులై పుట్టి రన నాశ్చర్యము కలుగుచున్నది. ఈవృత్తాంతంబంతయు వినిపింపు మనఁగా శంతనునకు మందాకిని యిట్లనియె.

వరుణపుత్త్రుం డగు వసిష్ఠముని కశ్యపప్రజాపతికి సురభివలనం జనించిన నందిని తనకు హోమధేనువై యుపచరించుచుండ, దానివలనఁ గోరిన వస్తువుల నెల్లఁ బొందుచు మేరుపర్వతమునందుఁ దప మాచరించుచుండె. అంతట నొకసమయమున వసువు లెల్లరును ద్రిభువనముల సంచరించుచు వసిష్ఠుండు తప మాచరించుచున్న మేరుపర్వతసమీపంబున నాశ్రమమునకుఁ బోయిరి. వా రెనమండ్రును దమభార్యలతో వసిష్ఠునకు సకలపదార్థములను వలసినవు డెల్ల నొసఁగు నందినిని జూచి దాని సుగుణములకు వింతనొందుచుండ నష్టమవసువుభార్య తనభర్తతో నిట్లనియె. ఈయావుపాలు ద్రావినవారు పదివేలేండ్లు ప్రాయముగలవారై ముదిమిఁ జెందక సుఖులై యుందురని విందును. భూలోకమున నుశీనరుఁ డను రాజర్షికుమార్తె జితవతియనునది నాకు సంగాతకత్తె. దాని కీయావు నిచ్చి పంపినచో నా కెంతయుఁ బ్రియమైయుండును. కావున దాని నెటులైనఁ బట్టి తోలుకొనిపోయి నానెచ్చెలి కిమ్ము. అట్లు చేసినచో నాజితవతి పెక్కువేలేండ్లు జరారుజావర్జితయై సుఖించు. అని చెప్పఁగా నాతండు భార్యకుఁ బ్రియంబు సలుప నిశ్చయించి తన యన్నలం బిలుచుకొని వసిష్ఠునకుఁ దెలిసినచో నామునీంద్రుండు తమ్మేమి చేయునో యని యొంతమాత్రము భీతిల్లక, యాముని ఫలములం గొనితెచ్చుట కాశ్రమమును వీడి వనమునకుఁ బోయియుండ, విధిచోదితుఁడై యాయావుం దోలుకొనిపోయెను. అంత వసిష్ఠుం డాశ్రమమున కేతెంచి హోమధేనువుం గానక దానిని వసువులు ముచ్చిలికొనిపోయి రని యోగమహిమం దెలిసి వారి నెల్లర మనుష్యయోనిం బుట్టునట్లు శపించె. అంత వసువులు వసిష్ఠుండు తమ్ము నందఱను మానవశరీరధారు లగునట్లు శపించెనని తెలిసి, మనుష్యదేహం బెత్తుటకు వెఱచి క్రమ్మఱ నందఱును వసిష్ఠుఁ డున్న మేరుపర్వతప్రాంతమందలి యాశ్రమమున కేతెంచి యమ్మునీంద్రుం జూచి యిట్లనిరి. మహాత్మా! మాయపరాధమును క్షమింపుము. తెలివితక్కువమై మీయావును దోలుకొనిపోయితిమి. శాపమో

మోక్షము ననుగ్రహింపుము. అని ప్రార్థింప నామహాత్ముండు వారికిఁ గరుణించి వారితో నిట్లనియె. వసువులారా! నాశాపము వ్యర్థముకానేరదు. మీరంద ఱొక్కసంవత్సరము మాత్రము భూలోకమున నుండి మనుష్యదేహములను వదలి శాపవిముక్తు లయ్యెదరు. నాధేనువును గొనిపోయిన యష్టమవసువుమాత్రము భూలోకమున బహువర్షములు జీవించియుండి సకలవేదశాస్త్రముల నభ్యసించి, యొకకారణమునఁ దండ్రికిం బ్రియంబు సేయఁదలఁచి స్త్రీలం గూడుట వదలి సంతానము లేనివాఁడై పిదపశాపమోక్షముం బడయును. అని వసిష్ఠుం డానతిచ్చెను అంతట వసువులు నాకడ కేతెంచి నాయందు నీకుఁ బుట్టువారై నిర్ణయించుకొని పుట్టుచుండఁగనే తమశరీరములను గంగయందు వేయవలయు నని నన్ను వేడిరి. వారి కా వరము నొసంగితినిఁ గాన వారి శరీరములు నాయందుండి వెలువడఁగనే గంగయందుఁ బడవేయుచు వచ్చితిని. ఈయున్న పుత్త్రుండు చిరకాలము జీవించియుండును. అని జాహ్నవి తన మానుషస్వరూప మెత్తుటకుఁ గారణమును, వసువులు మర్త్యులగుటకు వసిష్ఠుని శాపకారణమునువినిపించి, శిశువు నెత్తికొని యదృశ్యయయ్యెను. ఆశిశువునకే దేవవ్రతుఁడనియు, గాంగేయుఁ డనియుఁ బేర్లు.

అంత శంతనుండు తనసతీసుతు లదృశ్యులై పోవుటకు వగచి హస్తిపురంబు సేరి పరమధార్మికుఁ డని ప్రజలు నుతించుచుండ, బ్రహ్మోత్తరంబుగాఁ బ్రజాపాలనంబు సేయుచుండె.

గంగ భీష్మునిఁ దెచ్చి శంతనున కిచ్చుట

అవ్విధంబున గంగ పుత్త్రునితో శంతనుని వదలి ముప్పదియాఱేండ్లుండెను. ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు శంతనుండు మృగయావినోదంబు సలుపుచు గంగాతీరంబున మసలుచుండ గంగ యత్యల్పప్రవాహముతోఁ దనకుఁ జూపట్టుటయు, నిందులకుఁ గారణం బేమియో యని శంతనుండు మది నాలోచించుచుండె. అప్పు డొక్కపురుషుండు తనశరప్రయోగంబున గంగను బ్రవహింపనీయక యడ్డుగట్టియుండం జూచి, యాతని యద్భుతకార్యమునకు మనమున నాశ్చర్యపడుచుండ నాపు

రుషుం డంతర్హితుం డయ్యెను. అప్పుడు శంతనుండు జాహ్నవినిఁ బ్రార్థించి యామహాపురుషుం డెవండో తనకుఁ జూపు మనఁగా గంగాదేవియుఁ దాను పూర్వము శంతనుదేవిగా నున్నరూపుం దాల్చి శంతను సమాగమమున జనించి పెంపఁబడి పెద్దవాఁడైన పుత్రునిదక్షిణకరంబును బట్టుకొని శంతనుముంగట నిలిచెను. అప్పుడా శంతనుఁడు తన్నును, దన కుమారుని గుర్తింపలేక మీ రెవ్వరో యని బిత్తరిచూపులతో నుండఁగా గంగాదేవి శంతనున కిట్లనియె. నరేంద్రా! నేను దొల్లి నీకు భార్యగా నున్నదానను. వీఁడు నీవలన నాకుఁ బుట్టినకుమారులలో - గంగయందు నేను బ్రవాహమునఁ బడవేసినవారు పోఁగా నేను గనుచుండగనే నీవడ్డగించి యీపుత్రుని గంగయందుఁ బడవేయవల దనఁగా నే నాఁగి,నీయిష్టము చొప్పునఁ బ్రవర్తింపఁగా మిగిలి బ్రతికినవాఁడు. అదియు విధిప్రేరణము. వీఁడు నీయెనిమిదవకుమారుఁడు. వీఁడు శిశువుగా నుండఁగా నీవు వీనిని గాపాడలేవని నేనదృశ్యనై పోవుచు వీనిని సైత మెత్తికొనిపోయి పెంచి పెద్దవానిని జేసితిని. ఈతం డిన్నిసంవత్సరములు నాయొద్దఁ బెరిగి వసిష్ఠునకు శిష్యుండై వేదవేదాంగముల నభ్యసించె. శుక్రబృహస్పతులకుఁ దెలిసిన నీతిశాస్త్రము నంతయు నభ్యసించె. మఱియుఁ బరశురామునితో ధనుర్విద్యావిలాసముల నెల్లఁ జదివె. ఇట్టివాఁడగు నీపుత్రుని నీయింటికిఁ దోడ్కొనిపొమ్ము. అని భీష్మునిశంతనునికై వశపఱచి గంగాదేవి యదృశ్య యయ్యె. అంత సకలశాస్త్రవేత్త యగు సుతుని శంతనుండు తోడ్కొని హస్తినాపురమునకుఁ బోయి మంత్రిపురోహితపౌరజనపదుల నెల్ల రావించి వారిసమక్షమున సకలగుణముల విరాజిల్లు దేవవ్రతుని యౌవరాజ్యాభిషిక్తునిగఁ జేసి యుల్లమున సంతసిల్లు చుండె. గంగాపుత్రుండును దండ్రికి వినయపరుండై ప్రజలకుఁ బ్రియుండై ధర్మము నతిక్రమింపక తండ్రి యనుమతిం గొని ప్రజాపాలనంబుఁ గావించుచుండె.

శంతనుండు సత్యవతిని వరించుట

ఇవ్విధమున సంవత్సరములు నాలుగు గడచినవి. అంత నొక్కనాఁడు శంతనుండు యమునానదీతీరమున విలాసమున విహరించుచుండ నొక్కమారుతము వానిఘ్రాణముల నానందింపఁజేయు దివ్యగంధమును

గొని తెచ్చెను. ఆసుగంధపరిమళమునకు మనస్సు సొక్కి యాగంధం బేదారినుండి వచ్చెనో యాదారింబట్టి పోయి, యయ్యది యొక యతివ మేని సుగంధముగ గుర్తించి దానింజేరి యడుగుటకుఁ బ్రయత్నించి, యది యోజనగంధి యను దివ్యసుందరమూర్తిగా నెఱింగి యాకన్య కం దఱిసి యిట్లనియె. ఓగంధవతీ! నీ వెవ్వతెవు? ఎవనికుమార్తెవు? ఇచ్చోట నీ వేమి చేయుచున్నదానవు? అని యడుగ నాకన్యక శంత నున కిట్లనియె. నేను దాశరాజుకూఁతురను; నన్ను యోజనగంధియనియు, మత్స్యగంధియనియుఁ బేర్కొందురు. నాతండ్రి యాజ్ఞ మెయి నిచ్చోటఁ ధర్మార్థముగ యమున నీయోడచే దాటింతును. అనిన విని శంతనుండు దాని రూపరేఖావిలాసములకును దానిమైనుండి వెలువడు పరిమళ సుగంధవాయువులకును మోహించి, దాశరాజునొద్దకుం బోయి యా కన్యకను దన కిచ్చి వివాహము గావింపు మనఁగా, నాతండు శంతనున కిట్లనియె. రాజేంద్రా! ఆఁడుపిల్ల పుట్టినంతటనే యన్యున కొసంగవలసినది మేలైనధర్మము. అందుఁ దగినవరుఁడు లభ్యపడినపు డొసంగి తీరవల యును. నీవంటియుత్తమవరుండు లభ్యపడఁగా వెనుదీయ వచ్చునే? నా కొకవరము నిచ్చి కన్యకను గొనిపొమ్ము. అనఁగా శంతనుం డావర మీయ నలవి యేని యిచ్చి కన్యకఁ గొనిపోయెద. అడుగు మనఁగా, దాశరాజు "దీనియందు నీకు జనించు పుత్రునకు నీయనంతరము నీరా జ్యము నొందునట్లు వర మొసఁగి కన్యకం గొనిపొ మ్మనెను. అప్పటికే యావరాజ్యపట్టాభిషిక్తుఁ డైనదేవవ్రతుని శంతనుండు తలంచి యావర మీనొల్లక మరల వచ్చినత్రోవ హస్తిపురముం జేరి, యోజనగంధిం దలంచుచు నిట్టూర్పు నిగుడ్చుచు మన్మథునొ లపులం బడుచు నేమియుం జేయనేరక చింతాక్రాంతుండై యుండె.

అంత గంగాపుత్రుండు తండ్రిని సమీపించి, యోగక్షేమము లా రసి యాతనిమనోభావం బుపలక్షించి, దానికారణంబు లరయఁ గోరి యిట్లనియె. రాజేంద్రా! నీపాలించు రాజ్యంబునఁ బ్రజ లెల్లరు సుఖులై యున్నారు. సామంతులు విధేయులై సకాలమునకుఁ గానుకలను, గప్ప ములను నొసంగుచున్నారు. శత్రురాజులు విధేయులై యున్నవారు, ఎట్టికొఱఁతయుఁ గానరాదు. ఇట్లు రాజ్యపాలనంబు శాంతియుతంబై

యుండ నీవు చింతాక్రాంతుఁడ వగుటకుఁ గారణమేమి? అశ్వారోహణాది విలాసములకు విముఖుండవై యున్నావు. వనకేళిసలుప నొల్లవు. ఆఖేటంబు మది కింపుగాదు. నీశోకకారణంబు నాతోడ నేనియుఁ జెప్పవు. ఇట్లుండుటకుఁ గారణము నానతీయవే? యని యడుగఁగా శాంతనవునకు శంతనుం డిట్లనియె. కుమారా! నామనస్సునం దుండు కొఱంతను నీకుఁ దప్ప మఱియెవరితోఁ జెప్పుదు? వినుము. ఇంతకాలమునకు నాకు నీ వొక్కరుఁడవే కుమారుండవు. అందును సకలవిద్యలను, క్షత్రియోచితశస్త్రాస్త్రవిద్యలను సంపూర్ణముగ నేర్చిన మహనీయుండవు. వ్యర్థులగు నూర్గురుకొడుకులకంటె నధీతసర్వశాస్త్రకోవిదుండగుపుత్త్రుం డొక్కఁడే చాలును. నీవు సకలశస్త్రాస్త్రవిద్యల నిపుణుండ వగుటవలనను, రణములయందుఁ గ్రూరుఁడ వగుటను, శత్త్రురాజుల నదుముటలో సాహసికుఁడ వగుటను నీయునికి నే నంతగా నమ్మకున్నాఁడను. బహుపుత్త్రార్థంబు యత్నంబు సేయవలయు. మఱియుఁ బెండ్లాడెదను. అనిన విని గాంగేయుండు వృద్ధులగుమంత్రులతోను బురోహితులతోను సుహృజ్జనులతోను విచారించి, యోజనగంధిపై రాజుచిత్తము తగిలి యుండుట నెఱింగి, యనేక రాజన్యులతోడం గూడి దాశరాజు కడకుం జని మారాజునను సత్యవతిని దేవేరిగా నిచ్చునది యని యడిగిన, నాతండును దేవవ్రతుం బూజించి, 'నీవు ధర్మశీలుండవు; అర్థానర్థవిదుండవు; సకలకార్యసమర్థుండవు; గుర్వర్థంబు కన్యార్థివై వచ్చితివి; కావున నేను గృతార్థుండ నైతి. ఈకన్య యుపరిచరవసురాజుపుత్త్రిక. ఆరాజర్షి యిక్కన్యకను నా కొప్పగించునప్పుడు దీని నొరుల కీవలదు. శంతనున కిచ్చునది యని చెప్పఁగా, నసితుండనైన దేవలుండు కన్యార్థియై వచ్చి దీని నడుగ, నతండు దీనికిఁ దగినవరుఁడు గాఁ డని యొసఁగనైతి. ఇపుడు మీతండ్రి యిక్కన్యకకు వరుఁడుగా లభించి నందుల కెంతయు సంతసింతు. ఇది శ్లాఘ్యమైనసంబంధము. దీనిని వదలుటకు నా కిచ్చ లేదు. నేన కాదు. మహేంద్రుండైనను నిట్టిసంబంధమును విడుచునే? అంతయు ననుకూలముగ నున్నది. అయినను గన్యకకుఁ దండ్రి నగుటంజేసి యొకటి చెప్ప నవసర మయ్యె. మీతండ్రికి దీనియందుఁ గలుగుపుత్త్రుఁడు నీకు సపత్నీమాతృపుత్త్రుఁ డగును. దానం

జేసి మీాకిరువురకును విరోధము గలుగును. నీ కెట్టిపరాక్రమవంతుఁడు శత్రువైనను నీయెదుటఁ జిరకాలము ప్రాణములతో జీవింప నోపునే? యని నేభీతిల్లియున్నవాఁడను. ఇవ్విధమున నాలోచించిచూడ సత్యవతిని నీతండ్రి కొసంగుటలో నాకు సంశయమయ్యెడిని. ఇక నీవేమిచెప్పెదువో వినియెద' నని దాశరాజు మిన్నకుండె. అపుడు భీష్ముఁ డాతనిం గాంచి దాశరాజా! ఈ నీరాజసభలో నేఁజేయుప్రతిజ్ఞను వినుము. సర్వవిధవైరములకు మూలమైన రాజ్యమును నే నుండుకాలమునఁ ద్యజించితిని. ఈ సత్యవతియందు మాయయ్యకుఁ బుట్టువాఁడే మాకెల్ల రాజగుఁగాక. ఇట్లీసభామధ్యమున వ్రతమును బూనితిని. అని చెప్పఁగా దాశరాజు దేవవ్రతున కిట్లనియె. 'మహానీయా! వినుము. ఇట్టి వీరవ్రతమును బూనుటకు నీవంటి తెంపరికి ధర్మాత్మునకుఁ దగుఁ గాని యొరుల కిది సాధ్యమగునే? ఈ కన్యకవిషయమున సకలచర్యలకును నీవే నియామకుఁడవై యుండెదవు; కాని యింకొక్కటి చెప్పెద. వినుము. సత్యవతీనిమిత్తమున సత్యవ్రతమును బూని రాజ్యము నెల్ల సత్యవతీసంతానమునకే నీ విచ్చుటకుఁ దీర్మానించుకొనినను, నీసంతతివారు తమరాజ్యమును గ్రహింపకుందురే? యని సందేహము గలుగుచున్న' దని చెప్పఁగా విని గాంగేయుండు దాశరాజుభావము నెఱింగి యెటులైనను దండ్రికిఁ బ్రియము సలుపువాఁడై దాశరాజు నుద్దేశించి యాసభలో మఱియు భీష్మంబైనపలుకు నుడివెను. దాశరాజా! నేను మున్నే రాజ్యమును ద్యజించితి. నాసంతతివారేని మఱల నీరాజ్యము నపేక్షింతు రను సంశయము తీఱఁగ నేను వివాహముఁ జేసికొనక నియమముతో నాకలకాలము బ్రహ్మచారినై యుండెద. అట్లైన నాకు సంతానమే కలుగదు. సంతతి లేనివాఁడనైనను నాకు శాశ్వతపుణ్యలోకము లనేకములు గలవు. నీయిచ్చమేరకు వ్రతపరాయణుఁడ నైతిని. ఇక సత్యవతిని మాతండ్రి కీయఁ దగునుగదా! అనఁగా దాశరాజు సంతుష్టస్వాంతుండై సత్యవతిని శంతనున కిచ్చెద ననియె. అంత నాగంగాపుత్త్రుని యత్యుత్తమమైన సజ్జనత్వమునకును బితృభక్తికిని దేవతలు మెచ్చి వానిపైఁ బూలవాన గురిసిరి. ఇతరభయోత్పాదకములగు కార్యముల నాచరించుటం జేసి

య్యాదినము మొదలు దేవవ్రతుండు భీష్ముం డని పేర్కొనంబడెను. అంత నాదేవవ్రతుండు సత్యవతియొద్ద కేగి, యమ్మా! మీతండ్రి నిన్ను నాతండ్రి కొసంగెను. మనయూరికిఁ బోదము రమ్ము. ఇదిగో రథ్యములం బూన్చిన రథ మాయితమై యున్నయది. దాని నెక్కు మని చెప్పి యామెం దోడ్కొని హస్తిపురప్రవేశము గావించి, యామెను దండ్రికి నివేదించెను. రాజు లెల్లరు నాదేవవ్రతుని సాహసకార్యములం జెప్పుకొనుచు నాతని భీష్ముండనిరి. అంత శంతనుండు పుత్రునిసాహసకార్యమున కొకవంక నాశ్చర్యమును, వేఱొకవంక సంతోషమును బొంది, భీష్ముఁ డనునామ మాతనికి సార్థక మనెను. అంతఁ బుత్రునకు సంతోషించి శంతనుండు వానికి స్వచ్ఛందమరణము వరముగా నొసంగెను.

చిత్రాంగద విచిత్రవీర్యుల జననము

పిదప శంతనుండు తనయిష్టానుసారముగ యోజనగంధి యను నామాంతరము గల దాశరాజుపుత్రి సత్యవతిం బెండ్లాడి క్రమమున నాదేవియందుఁ జిత్రాంగదవిచిత్రవీర్యు లను పుత్రులం బడసి, వారి బాల్యమునందే పరలోకగతుం డయ్యెను. అంత భీష్ముండు తండ్రికిఁ బ్రేతకార్యముల నొనర్చి, వెంటనే సత్యవతి యనుజ్ఞఁగొని చిత్రాంగదునకు కౌరవరాజ్యాభిషేకము గావించెను. ఆచిత్రాంగదుం డతి పరాక్రమవంతుండై తోడిరాజులను శూరులను లక్ష్యపెట్టక, దేవతలతోను దానవులతోను గంధర్వులతోను నెల్లప్పుడుం బోరాడుచుండె. అంతఁ గొన్నినాళ్ళకుఁ జిత్రాంగదుం డనుకౌరవరాజుపేరుగల గంధర్వుం డొకఁడు కురువంశపుఁ జిత్రాంగదునిపై విజృంభించి యుద్ధమునకుఁ బిలువఁగా, నాచిత్రాంగదద్వయమునకుఁ గురుక్షేత్రంబున మూఁడేండ్లు పోరు సరస్వతీనదీతీరమున ఘోరంబుగాఁ బ్రవర్తిల్లె. ఆపోరునందు గంధర్వుండు మాయాబలంబుఁ బరపి కౌరవచిత్రాంగదుం దెగఁజూచె. అట్లు సత్యవతీసూనుం డగు చిత్రాంగదుండు గంధర్వునిచే నిహతుం డగుటకు భీష్ముం డెంతయు, వగచి వానికిఁ బరలోకకార్యములం జేసి వాని తమ్ముం డగు విచిత్రవీర్యునిఁ గౌరవరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుం జేసెను. అంత రాజు బాలుండు గావున భీష్ముండు సత్యవతి యనుమతిం గొని

రాజ్యకార్యముల నెల్లఁ దాను నడపుచుండె. విచిత్రవీర్యుఁడును దేవ వ్రతుమాట జవదాఁటక యాతని యాలోచనమేరకు ధర్మమున రాజ్య మేలుచుండెను.

అంతఁ గొన్నిదినములకు విచిత్రవీర్యునకు వివాహోచితకాల మగుడుఁ గాశిరాజపుత్రిక లగు నంబాంబికాంబాలికలకు స్వయంవరోత్స నము వారితండ్రి చాటఁగా, నావృత్తాంతమును భీష్ముఁడు విని సత్యవతి యనుమతిం గొని రథారూఢుండై కాశీపురమునకుం బోయి, స్వయంవర మందిరము సేరి యచ్చోట స్వయంవరాహూతు లగురాజన్యవరుల సమక్షమున నాకన్నియలంజూచి, వారి కచ్చోట మూఁగియుండురాజుల పేళ్లను దెలియఁ జెప్పుచుండ, భీష్ముండు వారిమువ్వురను హఠాత్తుగా "నే నీకన్నియలను నాతమ్ముండు విచిత్రవీర్యునకుఁగ వరించి కొనిపోవు చున్నాను" అని వారిమువ్వురను దనరథంబుపై నెక్కించుకొని బిగ్గ రగా జలదనిస్వనంబుతో సకలరాజుల కిట్లనియె.

భీష్ముఁడు రాజుల నెల్లరజయించి కాశిరాజుకన్యలఁ దెచ్చి విచిత్రవీర్యునకు వివాహము చేయుట

"రాజన్యులారా! వినుఁడు. లోకమున నెనిమిదివిధము లగు వివాహములు గలవు. పెద్దలు కొందఱు సద్గుణవంతుఁ డయినవరునిఁ బిలిచి వానికుచితముగ ధన మొసంగి, తమశక్తికొలంది నాభరణముల తోను, వస్త్రములతోను నలంకరించిన కన్యకను దానము చేయుట బ్రాహ్మ వివాహమందురు. మఱికొందఱు వరునివలన నొకగోమిథునమునుదీసికొని గాని, రెండుగోవులను దీసికొని గాని, కన్య నిచ్చి వివాహముచేయుట యార్ష వివాహ మందురు. ఇందు హోమద్రవ్యాదులను గన్యాదాత సేకరించునిమిత్తము గోమిథునమును గొనును. కొందఱు కన్యకతలి దండ్రులు కోరినధనమునొసంగి కన్యకం గొని వివాహము చేసికొందురు. ఇది యాసురవివాహము. మఱికొందఱు బలవీర్యసాహసంబులఁ గన్యకం గొనిపోయి పెండ్లియాడుదురు. ఇది రాక్షసవివాహమనఁబడును. కన్యక నిదురించుచుండినఁగాని, లేక యేవిధముననైన నొడ లెఱుంగకయున్న ప్పుడుగాని దానిం గామించి సంగమించి వివాహము చేసికొనుట కలదు.

ఇది పైశాచవివాహమందురు. కొందఱు కన్యకలతలిదండ్రులువరునిఁబిలిచి యీ మాకన్యకను నీ కిచ్చి వివాహ మొనర్చెదను. ఇదియు నీవును సర్వ ధర్మముల నాచరించునది యని వరుని నొడంబఱచి వాని కొసంగెదరు. ఇదిప్రాజాపత్యవివాహము. మఱికొందఱు యాగ మొనర్చునప్పుడే ఋత్విజుని యార్త్విజ్యమునకు సంతసించి, వానికి సోమయాజి తనకూఁతునిచ్చి వివాహము చేయవచ్చునందురు. ఇది దైవవిధానవివాహ మనఁబడును. ఈయన్నివిధముల వివాహములలో నొక్కొక్కవర్ణమువారికిఁ గొన్ని విధానము లుచితముగానుండును. అందు బలవీర్యసాహసములం గన్యలం గొనిపోయి పెండ్లియాడుట రాక్షసవివాహము. రాజుల కుచితమై యుండు. కావున నే నిప్పు డీకన్యకలను విక్రమించి గొనిపోయి నాతమ్మున కిచ్చి వివాహము గావించెద. నన్ను గెల్చి కన్యకలను విడిపించుకొనిపోవుటకు శక్తి పౌరుషములుగల వారు నాతోఁ బోరాడి బలశౌర్యములఁ జూపి కన్యకలం గొనిపొండు. నేను మీతో యుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁడనై యున్నాఁడను.” అని భీష్ముండు భీష్మకార్యోన్ముఖుం డై యారాజుల నెల్లరఁ బోరునకుఁ జీరఁగా వా రెల్లరు వెంటనే తనుత్రాణశిరస్త్రాణములను దాల్చి, సకలాయుధంబులఁ గట్టాయితంబులైన తేరు లెక్కి, భీష్ము నడ్డగించి యందఱు నొక్కమొగి నతనిపైకి నురవడించిరి. అప్పుడు భీష్ముఁడు వారు తనపైఁ బ్రయోగించిన శరజాలముల నన్నింటిని నడుమన తునుముచుండె. అంత రాజు లెల్ల రొక్కటం గూడి వర్షకాలమున మేఘములు కొండ నావరించి గొప్ప జడివాన గురియించుపగిది భీష్మునిపై బాణవర్షమును గురియించిరి. ఆశూరుండు తనహస్తలాఘవము మెఱయ వారిబాణముల నన్నింటిని నన్ని బాణంబు లేసి వానిని నడుమనే ఖండించుచుండెను. పిదపఁ దనపై బాణప్రయోగమును గావించు శత్రురాజులను వేర్వేఱ నొక్కొక్కనిపై మూఁడేసి యమ్ముల నేసిన, వారు భీష్మునిపైఁ దాము ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ నైదేసిబాణములను బ్రయోగించిరి. అంత దేవవ్రతుండు రోషారుణితలోచనుండై వారిపై రెండేసి ప్రత్యేకబాణముల నేసి కొందఱి విండులఁ దునిమెను. కొందఱి విండులయల్లెత్రాళ్లఁ ద్రెంచెను. కొందఱి ధ్వజములఁ గ్రిందఁబడ గొట్టెను. మఱికొందఱి మైమఱువులఁ జించెను.

వేత్రాకకొందఱతలలఁ దఱిగెను. ఇట్లు రాజలోకము నంతను బీభత్సముగఁ గొట్టి వారెల్ల రాశ్చర్యముతోఁ జూచుచుండఁ గాశీరాజకన్యకల ముగ్గురం గొని హస్తినాపురంబునకు విక్రమవంతుం డై యేగుచుండెను.

అట్లు పోవుచుండ సాల్వుం డనురాజు భీష్ము నదలించి నిలునిలు మని పోరునకుఁ బిల్వఁగా, భీష్ముఁడు భీష్మముఖంబుఁ దాల్చి రథంబు నిలిపెను. అంత సాళ్వుండు రాజు లెల్లఁ జూచుచుండ భీష్మునిపై ననేకశరములను వైచి నొప్పించెను. రాజు లందఱును సాళ్వుం గొనియాడిరి. అ ట్లందఱచేత శ్లాఘింపఁబడుచున్న సాళ్వుని భీష్ముం డుద్రేకంబున నిలు నిలు మని యెదిరించి తనసారథితో నిట్లనియె. గరుత్మంతుఁడు సర్పమును జూచినంతనే పట్టుకొని వధించుటకుఁ గొంతకాల మగును. అట్లు నీవును నేను సాళ్వునిఁబట్టి వధించువఱకు మనతేరిని వానియెదుటనే యుండునట్లు తోలుచుండు మనెను. వాఁ డట్లు సేయుచుండ భీష్ముండు విక్రమించి సాళ్వునియస్త్రములకుఁ దాను మా అస్త్రముల నేయుచు, వారుణాస్త్రం బేసి వానిగుఱ్ఱములను గూల్చెను. ఐంద్రాస్త్రమును బ్రయోగించి సారథితల నుఱుమాడెను. అంత సాళ్వునిమాత్రము ప్రాణములతో వదలెను. ఇట్లు సాళ్వుండు పరాజితుండై తనపురమునకుం జనియె. స్వయంవరమునకు వచ్చినరాజు లందఱును దమతమదేశంబుల కేగిరి.

ఇట్లు గాంగేయుండు రాజలోకంబు నెల్ల సశ్రమంబున నోడించి యాకన్యకలను గూఁతుండ్ర మాడ్కిఁ, గోడండ్రంబోలె, జెల్లెండ్ర పగిది భావించి హస్తినాపురంబునకుఁ దోడ్తెచ్చి, సత్యవతీదేవితో నాలోచించి యొక్కసుముహూర్తంబున విచిత్రవీర్యునకు వారిని వివాహంబు సేయనున్న, వారిలోఁ బెద్దది యగు నంబ భీష్మునితో నిట్లనియె. నేను బూర్వము నామనస్సున సాళ్వరాజును వరియించియుంటిని. అతండును నాకనురక్తుండై యుండె. మాతండ్రియు మాయభిమతమున కీయ కొనియె. సకలరాజసమక్షమున నేను స్వయంవరకాలమున సాళ్వునే వరియింప నిశ్చయించియుంటిని. ఇంతలో నీవు న న్నీనాచెల్లెండ్రతో రథంబున నిడికొని స్వయంవరాగతరాజుల నోడించి హస్తిపురంబునకుఁ దోడ్తెచ్చితివి. అబల నగు నే నేమి చేయుదాన? నామనోరథం బీడేర్ప

మని కోరెద. నీవు సకలధర్మముల నెఱింగిన మహానీయుండవు. నీ పెట్లుతలంతువో యని మనవిచేసెను. అప్పుడు గంగాపుత్రుండు తన మంత్రిపురోహితాప్తజనులతో నాలోచించి వారిసెలవుం గొని దాని సాళ్వునొద్దకుఁ బంపెను. అంబికాంబాలికలను మాత్రము విచిత్రవీర్యునకు మహావిభవంబున వివాహము గావించెను. విచిత్రవీర్యుండును నాసుంద రులయెడఁ గర మనురాగంబుఁ గలిగి రాచకార్యముల నెల్ల విడిచి కేవల కామపరతంత్రుండై స్త్రీలోలుండై యుండె. ఇవ్విధంబున నేడేండ్లు సెల్లెను. విచిత్రవీర్యుఁడు రాజయక్ష్మరోగబాధితుండై శోషించి సంతతిః బడయక మృతుండయ్యెను. అంత భీష్ముండు దుఃఖపరవశుండై తమ్మునకుఁ బ్రేతకార్యములను నిర్వర్తించి, యాపరానిపుత్రశోకంబున నవయుచున్న సత్యవతిని సమాధానపఱచుచు, నుపశమిల్లున ట్లొనర్చుచుండ నెట్టకేలకు ధైర్య మవలంబించి యుండి, యరాజకం బైనరాజ్యం బకలంకంబుగా రక్షించుచున్న కొడుకు ధర్మజ్ఞమూర్తిం సమీపించి సత్యవతి, యొకనాఁ డిట్లనియె.

గాంగేయా! వినుము. మీతండ్రి మహాధర్మపరుండు. నిర్మల కీర్తిని సంపాదించిన మహానీయుండు. అట్టివానికి మీరు కొడుకులుగ జనించితిరి. ఇరువురు విధిప్రేరణంబున గతించిరి. మీతండ్రివంశము నుద్ధరించుటకు నీ వొక్కరుండ విప్పుడు మిగిలియున్నవాఁడవు. శంత నుని కీర్తియు, సంతతియుఁ బిండదానవిధానంబును నీయొక్కనియంద నిలిచియున్నది. పుణ్యకర్మముల నాచరించిన స్వర్గప్రాప్తియును, సత్య వచనమున దీర్ఘాయువును నెట్లో, ధర్మ మట్లు నీయందు నియతమై యున్నది. నీ వెఱుంగని ధర్మములు, వేదశాస్త్రంబులు, పురాణేతిహాస ములును లేవు. నీకు సకలధర్మములు, నాపద్ధర్మములు సకలమును దెలి యును. కావున మన కందఱకును శ్రేయోదాయకమైనదాని నొకటి నేఁ జెప్పెద. దానిని నీ వనుష్ఠింపవలయును. నీకూర్మితమ్ముఁడును నా కుమారుండును గౌరవవంశము నుద్ధరింపనున్నవాఁడును నగు విచిత్ర వీర్యుండు సంతానమును బడయక పరలోకగతుం డయ్యె నని నీవెఱుం గుదు. వాఁ డట్లు బాల్యముననే మరణించియుండుటచే మనవంశ మింతటితోఁ బరిసమాప్తి యగుకాలము సంభవించినట్లున్నది. కావున

నీవు రూపసౌందర్యయుతులును, సంతతిం గోరియుండువారును నగు విచిత్రవీర్యుని భార్యలయందు దేవరన్యాయంబున సంతతిని బడయుము. వంశము నుద్ధరింపుము. కాదేని తగినకన్యకలను వివాహమాడి వంశమును నిలుపుము. ఎవ్విధముననైనను బితరులకుఁ బుణ్యలోకావాసమును గలిగింపుము. అరాజకంబైన ప్రతీపరాజ్యంబున కభిషిక్తుండవై ధర్మమునఁ బ్రజల నేలుము. బ్రహ్మ మొద లింతవఱ కవిచ్ఛిన్నముగా నిట్లు వచ్చినవంశము నీ వుండఁగనే నీతరమున నేదోయొక కారణమున విచ్ఛిన్నమై చనుటను నీవు చూచుచుండుట ధర్మమే ? అని తల్లియును, మిత్రులును జెప్పఁగా విని భీష్ముండు వారల కి ట్లనియె. ఇది ధర్మమే యైనను, నోతల్లీ ! నా కాచరించుటకుఁ దగనిది. మున్ను దాశరాజు సభలో నేఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞ నీ వెఱుంగని యది యే? భూమి తనగుణమగు గంధమును, ఉదకము తనగుణమగు రసమును, తేజస్సు తనప్రకాశమును, వాయువు స్పర్శమును, నాకసము శబ్దమును నొకవేళ వదలిన వదలుఁగాని, యింద్రుఁడు తనపరాక్రమమును, సూర్యుఁడు తనతీక్ష్ణతను, జంద్రుఁడు శైత్యమును, యముండు ధర్మమును విడిచినను నే నాడినసత్యవాక్కును దప్పుదునే ? హస్తినాపురప్రభుత్వమే కాదు సుమీ! ముల్లోకముల నేలుట గాని, యింద్రపదవి గాని, యంతకంటె నుత్తమపదవి గాని యేది లభించినను నే నాడినసత్యవచనమును దప్పను. కావున నీ యానతి మెయి నే నాచరింపనొల్లను. అని చెప్పఁగా ధర్మజ్ఞుం డైన కుమారునకుఁ దల్లి యైన సత్యవతి వెండియు నిట్లనియె. ధర్మమూర్తీ ! నీవచనము నీవ్రతము నీధర్మము నే నెఱుంగనిది కాదు. నీదగుదివ్యతేజస్సున ముల్లోకములను వేఱుగ సృజించు సామర్థ్యముగల మహానీయుండవు. దాశరాజు సభలో నాఁడు నీవుచేసినప్రతిజ్ఞను నే నెఱుంగుదు. అయినను ఆపత్సమయమునం దాచరింపవలసినధర్మముల నేల యాచరింపరాదు ? నీవు శుక్రాంగిరసుల కేనయైనవాఁడవు. కావున నాపద్ధర్మము నను ష్ఠించి కులమును గీర్తిని నిలిపి, పితరులకుఁ బుణ్యలోకమునం దావాసము స్థిరపఱచి మమ్మును సంతోషింపఁ జేయరాదే ? అనిన విని సత్యవతికి భీష్ముం డిట్లనియె. తల్లీ ! వినుము. ఇది ధర్మ మనుపేరుతో నుండు నధర్మము. దీని నాచరించుటచే హాని కలుగును. మేలు కలుగదు. రాజులకు

సత్యమును వదలుట తగునే ? కావున నావిషయంబు విడువుము. శంతను సంతాన మవిచ్ఛిన్నముగ నుండు నిమిత్తము క్షత్రియోచిత మగు నదియుం బూర్వ మాచరింపఁబడు చుండినదియు మగు నాపద్ధర్మ మొకటి యున్నది. దానిం జెప్పెదను. ఆకర్ణింపుము. ఆధర్మమును సైతము మనలోఁ బెద్దలగువారితోను, మన కాప్తు లగు మంత్రివర్గముతోను, ధర్మముల నెఱింగిన మన కులబ్రాహ్మణులతోను, నీతిపరులగు పౌరజనులతోను నాలోచించి యనుష్ఠింపవలయును. ఆధర్మమును వివరించెదను. పూర్వకాలమునఁ బరశురాముఁడు తనతండ్రి యగు జమదగ్నిని వధించె నని కార్తవీర్యార్జునునిపైఁ గ్రోధమునుదాల్చి వాని వేయిచేతులను నఱికి గతాసువుం జేసెను. అంతఁ దనివిఁబొందక సకలక్షత్రియకులమునకు నలిగి రాజుల నెల్లను నిరువదియొక్కమాఱులు వెదకివెదకి యుద్ధము చేసి, వారిపై నానాస్త్రప్రయోగంబులఁ గావించి లోకము నిక్షత్రియ మగునట్లు చేసెను. అంత లోకమునందు క్షత్రియపురుషులు లేక పోయిరి. క్షత్రియస్త్రీలు మాత్ర మెట్టులైన వంశము నుద్ధరింపవలె నని తలపోసి, క్షేత్రజుఁడు వంశకరుఁ డగు నని తెలిసినవారై యట్టి పుత్రోత్పాదననిమిత్తము వేదవిదు లగు నుత్తమబ్రాహ్మణులను సంతానకాంక్షలై ప్రార్థించిరి. బ్రాహ్మణులును సంతానార్థము ప్రార్థించిన స్త్రీలను బొందుటయు, నాస్త్రీలకుఁ గలిగిన సుతులు క్షేత్రజులై వారిభర్తలకులముల నుద్ధరించుటయు ధర్మ మని, యాస్త్రీల ప్రార్థనల నంగీకరించి యాకాలమున క్షత్రియకులములను వృద్ధిచేసిరి. కావున క్షత్రియాంగన లుత్తమబ్రాహ్మణసంగమమున సంతతిం బడయుట ధర్మమై యనుభవసిద్ధమునై యున్నది. ఇంతేగాక యీవిషయము నిదర్శనపూర్వముగఁ దెలియు నిమిత్త మొకయితిహాసమును వివరించెద.

దీర్ఘతమునివృత్తాంతము

దేవగురు వగు బృహస్పతికి నుతథ్యుఁడను జ్యేష్ఠుఁడు భ్రాతయై యుండె. ఉతథ్యుని భార్య నిండుచూలాలై యుండ బృహస్పతి దానిం గామించి సంగమోన్ముఖుండు కాఁగా, మమత యను పేరు గల యాయిల్లాలు 'ఓబృహస్పతీ! నే నిపుడు మీయన్నవలనగర్భమును ధరించియున్న

దానను. నాగర్భములో నుండునుతథ్యపుత్త్రుఁ డిప్పటి కే వేద వేదాంగముల నధ్యయనముఁ గావించియున్నాఁడు. నీసంగమమున నీయమోఘవీర్యమునఁ బొడమువానికిని, నిదివఱకు నాగర్భమున మహానీయుండై పెరిఁగియుండు నుతథ్యపుత్త్రునకు నెడ ముండదు. కావున నిపుడు నీవు నాతో సంగమము నుడుగుము.' అనఁగా, మమతమాటలను బృహస్పతి యాదరింపక దానిని బలాత్కరించి రమింప నుద్యమించెను. అపుడు గర్భమునందున్న యుతథ్యపుత్త్రుఁడు గర్భము రేతస్సునఁ దడుపఁబడుచుండుట నాలోచించి, బృహస్పతి తనతల్లి వల దన్నను బలాత్కరించి యామెను రమించుటంజేసి గర్భమిప్పుడు రేతస్సుచే చెమ్మఁదగులుచున్న దని తెలిసి, యోసురాచార్యా! యిపుడు నీ యుద్యమము తగనిది. ముందుగనే నీగర్భమున నుద్భవిల్లి వర్ధిల్లుచున్నాను. ఇఁక నీరేతస్సు పడుటచేఁ గలుగు రెండవవాని కీగర్భమున నెడముండదు. కావున నీతలపెట్టిన కార్యము నుడుగు మనెను. బృహస్పతియు గర్భమున నున్నవానిమాటల నైతము సరకుగొనక రతిపరవశుండయ్యెను. అంత నాగర్భస్థుండగు బాలుఁడు గర్భమున రేతస్సును బడనీయక తనపాదమున గర్భద్వారము నడ్డగించె. అప్పు డా రేతము గర్భములోనికిఁ జొచ్చుటకు వీలుగాక పొలిలి క్రిందఁ బడెను. బృహస్పతి గర్భస్థుండైనబాలుం డడ్డగింపఁగా నిది యిట్లు వ్యర్థమయ్యె నని కోపించి, సర్వభూతములకు హితంబైన యిక్కార్యంబునందు నాకుఁ బ్రతికూలుండ వైతివి. కావున దీర్ఘతమంబును బొందు మని శాపం బిచ్చిన వాఁడును దీర్ఘతముండు నాఁ బుట్టి, సకల వేదవేదాంగవిదుండై పుట్టుగ్రుడ్డియయ్యును ధనవిద్యాబలంబున బహుకాలంబునకుఁ బ్రద్వేషిణి యనునొక్క బ్రాహ్మణవనితను బెండ్లియాడి, యారూపసంపన్నయందు మహాయశు లగు గౌతమాదు లైన కుమారులం బడసెను. వీ రుతథ్యకులమును వృద్ధిచేసిరి. అంత నొక్కనాఁడు వృషభమొక్కటి యావుతో సంగమించుచుండ నాసంగతిని దీర్ఘతముండు గుర్తించి, యప్పటినుండి చేతికిఁ జిక్కినగోవుతో జంకక కామచర్యల జరుపుచుండఁగా, నాయాశ్రమవాసులు వీని యసహ్యకార్యములకును దుశ్చారిత్రమునకు రోసి, వీని నీయాశ్రమంబున నుండనీయరా దని నిశ్చయించిరి. భార్యయగు ప్రద్వేషిణియుఁ బుత్త్రవతి యగుటంజేసి దీర్ఘత

ముని ననాదరణముతోఁ జూచుచుండె. అంత దీర్ఘతముండు భార్యఁ బిలిచి తన్నది ద్వేషించుటకుఁ గారణం బడుగఁగా బ్రద్వేషిణి యిట్లనియె. లోకమున మగఁడు భార్యను భరించుటం జేసి భర్త యనఁబడెను. పాలించుటం జేసి పతి యనఁబడెను. నీవు పుట్టుగ్రుడ్డివై యుండుట నిన్ను బెండ్లియాడినది మొదలు నిన్నును నీబిడ్డలను నేనే భరించుచుఁ బోషించుచున్నదాన; ఇఁక నేను నిన్ను భరింపనేరను. అనఁగా దీర్ఘతముండు భార్యతో, ఓప్రద్వేషిణీ! నీకు ధనము కావలయు నని కదా యిట్లు చేయుచున్నదానవు. నన్ను రాజగృహంబునకుఁ దోడ్కొనిపొమ్ము. నీకు వలసినంత ధనము నిప్పించెద ననఁగా బ్రద్వేషిణి పతి కిట్లనియె. స్వామీ దుఃఖకారణ మగుధనము నాకు వలదు. నీ విచ్చుధనము నే నొల్లను. నేను నీ వే మొసఁగినను నిన్ను నేను భరింపనేరను. నీయిష్టానుసారము వర్తిల్లు మనఁగా దీర్ఘతముండు కోపముగలవాఁడై యిట్లనియె. ఈ దినము మొదలు నే నొకవ్యవస్థను జేసెదను. స్త్రీలకు వారు బ్రతికియుండునంతకాల మొక్కఁడే పతిగా నుండును గాక! వా రితరుల నపేక్షింపఁ గూడదు. ఆపతి పరలోకముల కేగినను వా రన్యునిఁ జేపట్టరాదు. వారినిఁ బొందరాదు. అటు లగుచో వారిని మహాపాతకంబు లావరించును. భర్తలేనిభార్య లెంత ధనవతులైనను భోగవిముఖురాండ్రు కావలయును. అట్లు వా రీవ్యవస్థను మీఱి నడచిరేని యపనిందలకుఁ బా లగుదురు. దాన వారు కీర్తి తొలఁగి యపకీర్తిభాజన లగుదురు. అని వ్యవస్థాపూర్వకంబుగాఁ జెప్పఁగాఁ బ్రద్వేషిణి వానికిఁ గడుం గోపించి కుమారులను బిలిచి, యీవిధమున నోటికి వచ్చినవానినన్నిఁటిని వ్యవస్థగాఁ బ్రేలుచున్న యీముసలిబడుగును గంగలోఁ ద్రోసి రండనఁగా, వా గౌతమాదులు రాగద్వేషములతోఁ గూడికొని పుట్టుగ్రుడ్డివాఁడును, ముదుసలియు, మహానుభావుండును నగు తండ్రిని నొక తెప్పకొయ్యకుఁ గట్టి యతిక్రూరులై గంగాప్రవాహమున వైచి మఱలి యాశ్రమంబున కేగిరి. దీర్ఘతముండును దన్నుఁ గట్టిన తెప్పకొయ్య వెల్లువయందుఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండఁగా బహుదేశములఁ గడచి యొక్కచోటఁ దెప్పతో గట్టుచేరెను. ఆతీరమున ధర్మాత్ముండును, సంపన్నుండును నగు బలి యనురాజు స్నానమునకు గంగకు

వచ్చి తెప్పకు బంధింపఁబడియుండు దీర్ఘతమునిం గాంచి, వాఁ డొక మహనీయుం డని తలంచి వానిబంధమును వదలించి యతి వినయపరుం డై యిట్లనియె. మహాత్మా! సంతానకాంక్షినై యున్న నాకు దయఁదాల్చి నాభార్యయందు నా కపత్యోత్పాదనముఁ గావింపుము. నీవు కలిగించు పుత్రులు ధర్మార్థపరిజ్ఞానము గలవా రై యుందురని నానమ్మకము. అని విన్నవించి దీర్ఘతముని నొడఁబఱుపఁగా నాతండు వల్లె యన, నతనితో సంగమింపఁ దనభార్య సుధేష్ణను నియమించె. అంత సుధేష్ణ యంధుం డును వృద్ధుండును నగు నమ్మునిసంగమమునకుఁ బ్రియము పడక సంగ మమునకుఁ దనదాసి నొక్కదాని నియమించె. అంత నద్దాసియందుఁ గాక్షీవాదాదులు పదునొకం డ్రామునికిఁ బుట్టి పెరుగుచు యథాకాల మున విద్యాభ్యాసము చేయుచుండిరి. అంత బలి యమ్మునితో నిట్లనియె. మునీంద్రా! వీరు నాకు క్షేత్రజులైన కుమారులు గదా! యని యడుగ నమ్ముని రాజున కిట్లనియె. ఆనాఁడు నీనియోగమున నీభార్య సుధేష్ణ యంధుండను, ముసలివాఁడను నగు నన్నిష్టపడక నాసంగమమునకు దాసి నొక్కదాని నంపెను. కావున నీబాలు రాదాసికిఁ బుత్రు లగుదురు. కాని, నీకు క్షేత్రజులు కానేర రనెను. అప్పు డారాజు వగచి మఱల నమ్మునిం బ్రార్థించి యెట్టులైనఁ దనక్షేత్రమగు సుధేష్ణయందుఁ దన కప త్యములను గలిగింప వేఁడికొని యాతండు వల్లె యనఁగా, మఱల సుధేష్ణను నామునిసంగమమున కొడంబఱచి యాతని యొద్ద కొకరేయి పంచెను. అంత సుధేష్ణయు భర్త్రనుమతింగొని మునిపాలికరుగ నమ్ముని యంధుండు గావున దాని సర్వావయవముల నంటి చూచి దాని సుధే ష్ణఁగా నెఱింగి, యోసుధేష్ణా! నీకు సూర్యునితేజస్సువంటి తేజస్సుగల పుత్రులు కలిగెద రని దీవించి దానిసంగమమున కుపక్రమించె. అప్పు డమ్మునికి సుధేష్ణయందుఁగ్రమమున నంగ, వంగ, కళింగ, సుహ్మ, పుండ్రు లనువారు పుట్టి, తమతమపేళ్లతో నొప్పారునట్లు దేశములను బ్రతిష్ఠిం చిరి. ఇవ్విధమున బలిభార్య కమ్మునివలనఁ బుత్రులు పుట్టుటంజేసి వారు బలికి వంశకరులైరి. ఇంకను ననేకులు రాచకన్నెలు బ్రాహ్మణులవలన బుత్రులం గని తమభర్తలవంశములను నవిచ్ఛిన్నముగాఁ జేసిరి. మఱియు బ్రాహ్మణులవలనఁ గలిగినపుత్రులు శౌర్యధైర్యాదిసుగుణముల కాల

వాలంబులై విరాజిల్లిరి. కావునఁ దగినదాని నాలోచించి భరతవంశ మభివృద్ధిఁ గాంచుటకై గుణవంతుఁడును దపోధనుండును నగు బ్రాహ్మణునకు ధనము నిచ్చి ప్రార్థించి తోడ్కొని వచ్చి, విచిత్రవీర్యుని కళత్రంబుల యందు సంతానార్థంబు నియోగించుట శ్రేయస్కరము. అని చెప్పఁగా సత్యవతి కొంత లజ్జను గనుపఱచి యా దేవవ్రతునితో నిట్లనియె.

గాంగేయా! నీ వాడినదంతయు ధర్మమును సత్యమును నగును. ఈసందర్భమున నీ కొకరహస్యవృత్తాంతమును నుడివెదను. దానిని విని యుచితము నాచరింపుము. నాపసితనమునందు నేను నాపుట్టినింట నుండఁగా నాతండ్రియనుమతిం గొని యమునానదిని ధర్మార్థముగఁ బుణ్యాత్ములను దాఁటించునిమిత్త మోడ నడపుటకు నియుక్తురాల నైతిని. అట్లుండ నొకనాఁడు తనదివ్యతేజోమహిమచేత దెసల నన్నిఁటిని విరాజిల్లఁజేయుచుఁ బరాశరుండను మునివర్యుఁడు యమునం దాఁటు నిమిత్తము నాపడవ నెక్కెను. అంత నామహానీయుండు నన్నుఁ జూచి కామించి సంగమింప వేఁడెను. అప్పుడు నేను మీనుపొలవలచు దుర్గంధ శరీరముతో నుండ నను సుగంధిఁ జేయుమనియుఁ, దనతో సంగమించిన నాకుఁ గన్యాత్వము దూషితంబు గాక యుండవలయు ననియు వరములు వేఁడితిని. అంత నాతపస్వి యప్పుడ నాయొడలి దుర్గంధమును నశింపఁజేసి యిప్పటిసుగంధము గల్గునట్లు చేసి నాకన్యాత్వము దూషితముగాకుండ ననుగ్రహించెను. పిదపఁ దనతపోమహిమవలనఁ బట్టపగ లిరులుగావించి యొరులకుఁ గానరాక నాతో సంగమించెను. అంత నా యమునాద్వీపమునందు నాకు సద్యోగర్భంబునఁ బారాశర్యుండుపుట్టెను. ఆద్వీపమునఁ బుట్టుటంజేసి యాతండు ద్వైపాయనుం డనఁ బరఁగె. నీలదేహచ్ఛాయగలవాఁ డగుటచేఁ గృష్ణుఁ డనియు, వేదవిభాగము గావించియుండుటచే వేదవ్యాసుఁడనియుఁ బేర్కొనఁబడెను. ఆపుణ్యాత్ముండు పుట్టుచునే తాను దపంబునకుఁ బోయెద ననియు, నేను దన్నుఁ దలఁచినప్పుడు తనదర్శనము నాకిత్తుననియుఁ జెప్పి తండ్రియైన పరాశరుని తోడ నరిగె. అమ్మహానీయునిఁ బిలిచి విచిత్రవీర్యుని క్షేత్రములగు నంబికాంబాలికలయందుఁ బుత్త్రులఁ బుట్టింప వేఁడెద. ఇయ్యది నీయభీష్టంబైనచో నట్లు కావించెద. అని చెప్పినంతనే గాంగేయుం డాకృష్ణద్వైపా

పాయనుని దివ్యనామంబు వినినంతనే వినయపరుండై రెండుచేతులను జోడించి మ్రొక్కి సత్యవతి కిట్లనియె. ఎవఁడు ధర్మార్థకామములను మూఁటిని, వానిఫలములను, వానివైపరీత్యములను నాలోచించి కర్తవ్యమును జేయునో వాఁడే బుద్ధిమంతుఁడు. నీ విప్పుడు చెప్పినది ధర్మయుతము. మనవంశమునకు హితమైనది. కావున నీయాలోచనయే సముచితంబు. అని చెప్పఁగా సత్యవతీదేవి శ్రీకృష్ణద్వైపాయనుని మనస్సున ధ్యానించుటయు, వెంటనే యమ్మునిచంద్రుం డగు శ్రీకృష్ణద్వైపాయనుండు వేదాధ్యయనంబు సేయుచుఁ దల్లికిఁ బొడసూపె.

వేదవ్యాసుఁడు సత్యవతియొద్ద కేతెంచుట

అప్పుడు సత్యవతి తన తొలిచూలైన వ్యాసమహర్షిని జూచినంతటనే కన్నుల నానందబాష్పములు రాల్చెను. వాని నెదుర్కొని పోయి కౌఁగిలించెను. అప్పుడామునివర్యుండు తల్లికన్నీరు దుడిచి నమస్కరించి 'అమ్మా! నన్నేపనినిమిత్తము తలంచితివి. నీయాజ్ఞనవశ్యమొనర్చెదను. కార్యమును నియమింపు' మనియె. అంత భీష్ముని యానతిమెయి రాజపురోహితుఁడామునివర్యున కర్ఘ్యపాద్యాదుల నొసఁగి తెచ్చి పూజించిన, వానినెల్ల మిక్కిలి సంతోషముతోఁ గొని సుఖముగఁ గూర్చుండియుండఁ, దల్లి క్షేమ మడిగి పిమ్మట నిట్లనియె.

'తేజోవంతుఁడా! వినుము. కుమారులు తండ్రియానతిమెయి ననుష్ఠించురీతిఁ దల్లిమాటలను నైతము విని వర్తించుట ధర్మువుకాదె? నాపురాకృతసుకృతవిశేషముంజేసి మహనీయుండ వగు నీవు నాగర్భము నందుఁ బుట్టితివి. కావునఁ బ్రకృతము కర్తవ్యమును నీకుఁ జెప్పెద. గతించిన నాకుమారుఁడు విచిత్రవీర్యునకుఁ దండ్రిపార్శ్వమున గాంగేయుండెట్లు సోదరుఁడయ్యెనో, నీవును నామూలమున వానికి సోదరుఁడవైతివి. వానియనంతరమున నీసత్యవ్రతుని వానిక్షేత్రములయందు దేవరన్యాయమునఁ బుత్రోత్పాదనంబు సేయు మనఁగా, దాశరాజసభలోఁ దొల్లి తానాడినమాటను దప్ప ననుచున్నవాఁడు. ఇప్పుడు శంతను వంశము నేనుండఁగనే విచ్ఛిన్న మగుటకు మన స్సొప్పకున్నది.

కావున నీ విప్పుడు విచిత్రవీర్యక్షేత్రంబులయందు శంతనువంశకరుల నుత్పాదింపుము. దానంజేసి భారతవంశము వృద్ధి యగును. ఇట్లొనర్చుట నాకును, నీదేవవ్రతునకును గడుఁ బ్రియంబు. మఱియు సర్వభూతదయారక్షణానృశంస్యంబులను బరిశీలించి నావచనమును నడుపుము. రూపవంతులును యౌవనవంతులును నగు విచిత్రవీర్యునికళత్రంబులయందు దేవరన్యాయమున నీవు కొడుకులం గాంచుము. ఇది సముచిత' మని చెప్పఁగా, విని యానీలతనుండైన కృష్ణద్వైపాయనుండు తల్లి యగు సత్యవతి కిట్లనియె. తల్లీ ! నీ విహపరలోకసాధనంబు లగు ధర్మార్థకామమోక్షము లను నాల్గుపురుషార్థములను లెస్సఁగ నెఱింగినదానవు. కావున నీమన స్సెల్లప్పుడు ధర్మాచరణమునందే వర్తిల్లును. కావున నీ నియోగమున ధర్మమార్గ మవలంబించి నీకోర్కె నెఱవేఱునిమిత్తము మిత్రావరుణులకుఁ దుల్యు లైన యపత్యంబుల విచిత్రవీర్యుకళత్రంబులఁ బుట్టించెద. వారు నానిర్దిష్టప్రకారం బొక్కవత్సరంబు వ్రత మాచరించినచో నేను వారలం బొంది నీయభిమతం బొడఁగూర్తును. సువ్రతలు గావలయు. శుద్ధిలేనివనితల నేను బొందను. అని చెప్పి తనముందట నుండు వేదపురుషుంబోలు తనపుత్త్రు సాత్యవతేయు దివ్యతేజోవిలాసమున నొప్పువదనంబునఁ జూడ్కి నిలిపి, సత్యవతి యిట్లనియె. వత్సా! వినుము. ఇప్పు డీరాజ్య మరాజక మయ్యె. ఇప్పుడు కాలయాపన సేయఁ దగదు. రాష్ట్రమునకు రాజు లేకున్న సర్వకార్యములకు హాని వాటిల్లును. ప్రజలకుఁ బీడలుం గలుగును. కావున వేగంబ వారిని గర్భవతు లగునట్లనుగ్రహింపుము. పిదప వారిగర్భజాతులను భీష్ముఁడు పెంచువాఁ డని చెప్పఁగా, విని యప్పారాశర్యుండు తల్లీ! నీయభిమతం బట్టిద యేని, యీవనితలు నావికృతరూపమును నాశరీరంపుదుర్గంధమును సైచి యుండవలయును. అటు లగుచో వారిప్పుడే గర్భవతు లగుదురు. నేఁటి రాత్రివేళఁ గౌసల్య యగు నంబిక యలంకృతయై పరిశుద్ధురాలై శయనగృహంబున నారాకఁ బ్రతీక్షించియుండ నియమింపుము. అని చెప్పి యామునివర్యుం డదృశ్యుండయ్యె. అనంతరము సత్యవతి విచిత్రవీర్యుని భార్య కౌసల్యయైన యంబికను సమీపించి యిట్లనియె. కౌసల్యా!

ఇచ్చట నెవరును లేరుగదా? ఏకాంతమున నీతోఁ గొన్నిమాటలం జెప్పి ని న్నొప్పించి పోవలయు నని వచ్చితి. ఆమార్గ మవలంబించినచో మనకు శ్రేయస్సు గలదు. మనదౌర్భాగ్యంబుకతన మీ యిరువురిలో నెవరికిని విచిత్రవీర్యునివలన వంశకరుండైన పుత్త్రుండు పుట్టఁడయ్యె. మనముచూచు చుండఁగనే యీభరతవంశ మీతరమున విచ్ఛిన్న మగుట సంభవించి నది. అట్లు కాకుండున ట్లొకయుపాయమును నేనును, మీ బావ భీష్ముండు నూహించితిమి. ఆయుపాయ మొనఁగూర్చుట నీయధీనమై యున్నది. నామాటలను విని మనకోర్కిని నెఱవేర్పుము. జీర్ణమైన యీభారతవంశ మభివృద్ధి నొందుటకు నీవు నీబావవలన మహేంద్రతుల్యుండగు సుతునిఁ బడయుము. ఎటులైనను వంశమును రక్షించుట యుత్తమధర్మము. నీకుఁ గలుగు కుమారుఁడు రాజ్యభారమును వహించును. భారతవంశో ద్ధారకుఁ డగును. అని యంబిక ననేకవచనములతో నొప్పించెను. వెంటనే యాదినము పగటియందుఁ గులదేవతలను బూజించుటకును, బ్రాహ్మణసంతర్పణంబు గావించుటకును, సత్యవతి తగువారిని నియమిం చెను. కోడలిని బరిశుద్ధురాలై యుండున ట్లాజ్ఞాపించి దానితో నిట్లనియె. ఓయంబికా! నీ వీదినము రాత్రి కాలమున నీశయనగృహమున శుచివై యుండుము. నీకడకు నీబావ వచ్చువాఁడు. అప్రమత్తవై యామహా నీయునిరాకకు వేచియుండుము. అని నియమింపఁగా నాయంబిక యత్త మాటమేరకుఁ బడకటింటికిఁ జని శుచియై పాన్పుపైఁ బరుండి బావరాక నిరీక్షింపు మనుటచే భీష్ముఁ డని తలంచుచుఁ, దనకు బావ భీష్ముఁడు గాక యితరు లెవ్వరా? యని తలపోయుచుండెను.

ధృతరాష్ట్రపాండురాజవిదురుల జననము

అప్పుడు నడురేయి యయ్యెను. దీపములు కాంతితో వెలుంగు చుండెను. అంతఁ గృష్ణద్వైపాయనుం డంబికపడకటిల్లు సొచ్చెను. ఆకోమలి యామహానీయుని ము న్నెన్నఁడును జూచి యెఱుఁగదు. ఆతని కపిలజడలును, నెఱ్ఱనికన్నులును, బచ్చనై యున్న మీసములనుం గని భీతిల్లి కన్నులు మూసికొనియుండెను. అప్పుడు శాత్యవతేయుండు

తల్లికిఁ బ్రీతిఁగా దానితో సంగమించి వెడలిపోవుచుండఁగా, సత్యవతి పుత్త్రుం జూచి కోడలికి సత్పుత్త్రుండు కలుగఁగలఁడా? యని యడిగెను. అంత నా వేదవ్యాసుండు సత్యవతి కిట్లనియె. అంబికయందుఁ జనించు వాఁడు పరాక్రమము సాహసము మున్నగుసద్గుణములతోఁ బదివేల యేనుఁగులబలము గలవాఁడై నూర్గురుకొడుకులంబడయువాఁ డున్న విల్లును. కాని మాతృదోషంబునం జేసి యంధుఁడగును. అనిన సత్యవతి వాని కిట్లనియె. తపోధనా! కౌరవులకు గ్రుడ్డివాఁడు రా జగుటతగదు. కావున నంబాలికయందు వంశకరుండగు వేఱొకపుత్త్రునిఁ బుట్టింపుము. అనఁగా నప్పరాశరాత్మజుఁడు వల్లె యనెను. పిదప నంబికకుఁ గనుప్రొద్దు లగుడు నంధుండైన పుత్త్రుండు పుట్టెను. ఆతండే ధృతరాష్ట్రుండనువాఁడు. అంత నొక్కనాఁడు సత్యవతి తన రెండవకోడలగు నంబాలికకడ కేతెంచి కురువంశవివర్ధనుం డగు సుతునిఁ బడయుటకుఁ దగినయుపాయమును జెప్పి దానియొద్దకు శయనాగారమున కొక మునివచ్చువాఁ డనియు, వానితో సంగమింపవలయు ననియు, దాని నొడంబఱచెను. అంత సత్యవతి తలంపఁగనే వ్యాసుం డేతెంచి పడుకటింటనున్న యంబాలికను సమీపించెను. ఆకోమలియు నమ్మునివికారరూపమును, గవిలజడలను, నెఱ్ఱని కన్నులను, బచ్చనిమీసములను జూచి వెలవెలవోయి విషణ్ణహృదయ యయ్యెను. అంతవ్యాసుండు దానితో సంగమించి నారూపమును జూచి నీవు వెల్లనైతివిగాన, నీకు సకలధర్మజ్ఞుండగు కుమారుఁడు గల్గియుఁ బాండువర్ణుండై పాండురాజను పేరితో వెలయు నని చెప్పిపోవుచుండఁగాఁ, దల్లి సత్యవతి వ్యాసునినడ్డగించి దీనియందు వంశకరుఁడైనసుపుత్త్రుఁడు కలుగునా యని యడుగఁగా, నీపుత్త్రుండు సుగుణములరాశియయ్యు మాతృదోషమునఁ బాండువర్ణశరీరము గలవాఁ డగునని చెప్పెను. అంత సత్యవతి మఱలఁ గుమారుని నంబికయందు సర్వగుణశ్రేష్ఠుని నుత్పాదింపు మని వేడఁగా వ్యాసుఁడు తల్లిమాటల కొడఁబడెను. అంత సత్యవతి యంబికను సమీపించి నీవు నీతొలిచూలు గ్రుడ్డివానిని గంటివి. నీచెల్లెలు పాండుదేహునిఁ గనియెను. కురువంశోద్ధారకుఁడు సర్వాంగసుందరుఁడై

సకల సద్గుణముల కాలవాలంబై బలాఢ్యుఁడై యుండవలయును. మఱల నమ్మునిని నీకడకు రమ్మని ప్రార్థించితి. ఈపర్యాయ మతనికి నిర్భీకవై యుప చారములు సలుపుము. నీకుఁ దగినసుతునిఁ బొందు మని చెప్పఁగా నంబిక యత్తపలుకులకు మాఱాడక యప్పటి కిష్టపడినట్లు నటించి మనస్సున నామునినాథుని వికృతరూపము, మేనిదుర్గంధము, కపిలజడలు, నెఱ్ఱని కన్నులు, పచ్చనిమీసములం దలంచి భీతిల్లి తనదాసి నొకదానిని సకలా భరణములచే నలంకృతఁ గావించి శయనాగారంబున మునిరాకకు వేచియుండ నియమించెను. అదియుఁ బడుకటింటియందుఁ దనయజమాను రాలి యానతిమెయి మునీంద్రుని సంగమించుట కియ్యకొని యారాత్రి యాపడుకటింటియందు సంసిద్ధురాలై యుండెను. అప్పుడు వేదవ్యాసుండు సత్యవతితో నొడంబడినతీరునఁ దనదివ్యతేజంబుతో యథారీతినాశయనా గారంబును సమీపింపఁగా, నాదాసి లేచి ముని కెదురేఁగి తోడ్కొని శయ్యం జేర్చి, యాతనిని సకలోపచారంబులఁ దృప్తిపఱచి యాతనితోఁ గామోపభోగంబులఁ దేలెను. అంత వ్యాసుండు దీనిసంగమమున కెద మెచ్చి దానితో నిట్లనియె. కోమలీ ! నీవు నీయజమానురాలగు నంబిక సెలవుఁ బొంది నాతో నిష్టోపభోగంబుల ననుభవించితివి. నీ కిఁక దాసీత్వము లేదు. నీగర్భమున సకలధర్మముల నెఱింగిన సుతుం డుద యించు నని ప్రసాదించి, యావృత్తాంత మెల్ల సత్యవతి కెఱింగించి యదృశ్యుం డయ్యెను. అంత నంబాలిక యుచితకాలమునఁ బాండు దేహునిఁ గుమారునిఁ గనెను. అతండే పాండురాజను పేరునొంది వెలసెను. పిదపఁ గొన్నాళ్ల కంబికయొక్క దాసియందు మాండవ్యముని శాపంబున యముండు విదురుండై పుట్టెను. అని చెప్పఁగా జనమేజయుండు మాండవ్యుం డేకారణమున యముని శపించెను? ఆమునీంద్రుం డంత మహానీయుండే ? ఆమునిచరిత్రను సవిస్తరముగ నానతీయవలయు నని వైశంపాయనునిఁ బ్రార్థింప, న న్నరేంద్రున కామునీంద్రుం డిట్లనియె.

అణిమాండవ్యోపాఖ్యానము

భూమిపాలా! వినుము. పూర్వకాలమున మాండవ్యుండను మహాతపస్వి తనయాశ్రమమునఁ బర్ణశాలకు వెలుపల నుండు నొకచెట్టు క్రింద నూర్ధ్వబాహుం డై తపస్సుచేయుచుండెను. అంత దొంగలు కొంద ఱొకరాత్రి యెచ్చటనో కన్నము వేసి ధనమును మ్రుచ్చిలి పాఱుచుండువా రీమునిసమీపమున నాధనరాశి నుంచి దూరమున నదృశ్యులై కాచియుండిరి. అంతఁ దలవరులు దొంగలజాడలను గుర్తించుచు నమ్మాండవ్యముని యాశ్రమంబునకువచ్చి 'యీదారిన దొంగలుపోయిరి. వా రెందున్నవా' రని తలవరులు మునీంద్రు నడిగిరి. ముని మౌనవ్రతమును దాల్చియుండుటనుబట్టి వారికిఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగఁ డయ్యెను. అంత రాజభటులు మునియాశ్రమమును, బర్ణశాలను నంతయుఁ గలయ వెదకిరి. అప్పు డాదొంగలును వారు మ్రుచ్చిలిన ధనరాశియు నచ్చోట దొరికెను. రాజభటులు మునియు దొంగలలో నొక్కఁ డని భావించి, యీతండు కపటతపస్వి; మనయెదుట నేమియు నెఱుంగనివానింబోలె మౌననియమముం బూనియున్నాఁడు. అని యమ్మునిని సైతము దొంగలతోఁ బంధించి రాజసన్నిధికిం గొనిపోయి, దొంగలను ధనముతోఁ బట్టి తెచ్చితి మని రాజుతోఁ దలవరులు విన్నవించిరి. అంత నారాజు దొంగల నందఱను వధింప నాజ్ఞాపించెను. రాజభటులు దొంగల నందఱ నురిమ్రాను నెక్కించి యురిఁదీసి వధించిరి. మునిని మాత్ర మొక కొఱుత వేసి ధనముం గొని రాజుమ్రోల నుంచిరి. అట్లు కొఱుతఁ గ్రుచ్చఁబడినవాఁ డయ్యును మాండవ్యుండు నిజతపోమహిమంబునఁ జావఁ డయ్యె. అట్లుండ నొక్కనాఁడు ముని కొఱుతనుండు మార్గంబునఁ గొందఱు మునులు పోవుచుండి శూలాగ్రంబున గ్రుచ్చఁబడి సప్రాణుండై యుండుమాండవ్యుబుషిం గని యిట్లనిరి. ఓతపోధనా! నీవు మహానీయుండవై చూపట్టెదవు. ఏపాప మొనర్చి యీశూలాగ్రంబునఁ గ్రుచ్చఁబడియున్నవాఁడ వని యడిగిరి. నే ననుభవించు నీశిక్ష కెవ్వరిపై దోషమును జెప్పను. ఏకారణమున నా కీపాటు గల్గెనో? నే నేపాపమును జేసి యెఱుఁగను. అని చెప్పెను. వారిసంభాషణ

ముల నచ్చోటఁ గావలియుండు రాజభటులు విని మరునాటి ప్రభాత మున నావృత్తాంతంబును రాజునకుఁ దెల్పిరి. అంత రాజు మిక్కిలి చింతాభయములతోఁ గూడి మంత్రులతోఁ గొఱుతనుండు మాండవ్య మునియుండు ప్రదేశమునకు విచ్చేసి, యామునికి మ్రొక్కి యిట్లనియె. మునీంద్రా! ఎఱుక లేక నా చేసిన యపరాధమును సైరింపుము. కోపము నుడుగుము. నాయెడఁ గరుణింపుము. నన్ను మన్నింపుము. అని బహువిధముల వేఁడి, యమ్మునీంద్రుం డనుగ్రహబుద్ధితో నున్నాఁ డని యెఱింగి కొఱుతనుండి యాముని నూడఁదీయుటకు యత్నింపఁగా నాశూల మూడిరాకుండెను. అప్పు డాకొఱతిని మొదలంట ఛేదించిరి. కాని శూలాగ్రము మాత్రమాతనిశరీరమున నిఱికికొనియుండెను. మునియు దానితోనే సంచరించుచుండెను. ఆకారణమున నాముని యాణి మాండవ్యుం డని పేర్కొనఁబడెను. అంతట నమ్ముని యొకనాఁడు యమునిపురి యగు సంయమినీపట్టణంబునకుఁ బోయి ధర్మదేవతం జూచి "ధర్మస్వరూపా! నా కేపాపంబున నీశూలారోపప్రాప్తి కలిగె? నిరూపింపు" మనెను. అంత నంతకుం 'డో మునీంద్రా! బాల్యమున నీవు తూనీఁగలతోఁకలఁ బుల్లలుగ్రుచ్చి వాని బాధించితివి. కావున నిప్పు డాఫల మును ననుభవింపవలసె.' అని చెప్పఁగా, నమ్మునీంద్రుం డల్పదోషమున కీతీవ్రదండన మొసఁగిన నీవు కొంతకాలము భూలోకమున శూద్రయోని యందుఁ బుట్టి శూద్రుండవై చరింపు మని శపించి వెండియు నిట్లనియె. ఇప్పుడు మొదలే నొకవ్యవస్థ నేర్పఱచెదను. దీనిని లోకు లెల్ల రంగీక రింపవలయును. బాలురు పదునాలుగేండ్లవయస్సువఱ కేపాపకార్యముల నొనర్చినను, వారల నాపాతకంబు లొందకుండును గాక యనెను. ఆవ్యవస్థను లోకు లాదినములనుండి ధర్మముగా ననుష్ఠించుచున్నారు. అయ్యది మహానీయుండును, జితేంద్రియుండును నగు మునివాక్కగుటచే దాని కంతమర్యాదను లోకు లొసఁగిరి. ఆమాండవ్యమునిశాపమున యముఁడు శూద్రగర్భమున విదురుండై పుట్టెను. అని యాణిమాండవ్యోపాఖ్యాన మును నమ్మునిచంద్రుం డారాజచంద్రునకు విన్నవింపఁగా విని మిక్కిలి సంతోషించెను.

ధృతరాష్ట్ర పాండువిదురులు పెరుఁగుట

అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె. అవ్విధంబున ధృతరాష్ట్రుండును, బాండురాజును, విదురుండును బుట్టి పెరుఁగుచుండు కాలమున హస్తినాపురరాజ్యము సుభిక్షంబై యుండె. భీష్ముండు రాజ్య పరిపాలనంబుసేయుచుండ వర్ణాశ్రమములు లెస్సగాఁ గాపాడఁబడు చుండెను. ప్రజలు ధర్మమునం దాసక్తులై సత్యపరాయణు లైరి. భూసు రులు వేదాధ్యయనపరులై తపస్సులను నిర్విఘ్నముగఁ జేయుచుండిరి. క్షత్రియులును, వైశ్యులును, శూద్రులును క్రోధలోభమోహామద మాత్సర్యకామములనువదలి సర్వసంపదలతోఁ బొదలుచు, నగ్రవర్ణముల వారిసేవాతత్పరులై మెలఁగుచుండిరి. ఇవ్విధమున రాజకుమారులు పెరుఁగుచుండఁగా భీష్మాభిరక్షితయై భూమి సర్వసస్యాఢ్యయై ప్రజలుసుఖ మునసుండిరి. రాజకుమారులగుధృతరాష్ట్రపాండుపుత్రవిదురులు భీష్ముఁడు పెంపఁగా బెరిఁగి రక్షితులై క్షత్రియోచితవిధానంబున నుపనీతులై సకలవేదములను, వేదాంగములను, నీతిశాస్త్రమును, నితిహాసపురాణము లను నధ్యయనముచేసియు, ధనుర్వేదము నభ్యసించియు, గదాఖడ్గాద్యా యుధములను యుద్ధములయందుపయోగించునేర్పును, నేయేకాలము లలోనెట్లెట్లు గజాశ్వాదుల నెక్కిచరింపవలయునో యాశిక్షలయందును బ్రావీణ్యము గడించి బలవంతులై విఖ్యాతిఁగాంచిరి. మఱి వారలలో ధృతరాష్ట్రుండు శరీరదార్ఢ్య మెక్కువగలవాఁ డయ్యెను. పాండురాజు విలువిద్యయందు నేర్పరి యయ్యెను. విదురుం డందఱికంటె ధర్మపరుండై మెలఁగెను. ఇట్లు సకలదేశములలోఁ గురుదేశమును, శూరులం గన్న తల్లులలో నంబికాంబాలికలును, ధర్మజ్ఞులలో భీష్ముండును, బట్టణముల లోన హస్తినాపట్టణమును వాసి కెక్కెను. ధృతరాష్ట్రుండు జనుపాం ధుఁడు కావునను, విదురుండు శూద్రాపుత్రుండు కావునను, బాండురాజు హస్తినాపురరాజ్యమున నభిషిక్తుండయ్యెను. అట్లుండఁ గొన్నినాళ్లకా రాజపుత్రులు పెద్దవారై యందఱును వివాహోచితప్రాయము గల

వారు కాఁగా, సకలరాజ్యమును దనవిల్లుతోడుగా రక్షించుచున్న భీష్ముం డొక్కనాఁడు ధర్మతత్త్వజ్ఞుం డైన విదురుం బిలిచి యిట్లనియె. విదురా! వినుము. మనవంశము క్రమముగ సర్వసద్గుణముల కాలవాలమై ప్రఖ్యాతి వహించియున్నది గదా! ఇట్టి కుల మొకప్పుడు క్షీణ దశకు రా నుండఁగా నేనును సత్యవతియుఁ బ్రార్థింప వేదవ్యాసుం డను మునీంద్రునిచే మరల సుప్రతిష్ఠిత మయ్యె. ఇంకను దీనికి లెస్సఁగా వృద్ధి యగునట్లు మన మొకటి నిర్ణయింపవలసియున్నది. దానిని నీతో నాలోచింపఁదలంచెదను. గాంధారరా జగు సుబలునికూఁతురు గాంధారి యును, యదుకులమున శూరునకుఁ బుట్టి యాతనిమేనత్తకుమారుఁ డనపత్యుఁడై యుండ వానియింటఁ బెరుఁగుచుండు కుంతియను కన్యక యును, మద్రరాజపుత్రిక మాద్రి యను సుందరాంగియును నీముగ్గురు వివాహమునకుఁ దగిన కన్యకలుగా నున్నారు. వారిసంబంధబాంధవ్య ములు మనకుఁ దగినవి కావున నాకన్యకలం దోడ్తెచ్చి, మనధృతరాష్ట్ర పాండురాజులకు వివాహయత్నములఁ జేసెదను. దీర్ఘాలోచనపరుం డవై నీమనస్సును నాకు విప్పిచెప్పు మని యడుగఁగా విదురుండు భీష్మున కిట్లనియె. మహనీయా! నీవే మాకు నేఁడుగడవై యుండ నీ వొరుల నేల యడుగ నెంచెదవు? నీకుఁ దెలియనిది నే వచింప శక్తుం డనే? అని వినయముతో విన్నవింపఁగా, నాముగ్గురు కన్యకలం దెచ్చి ధృతరాష్ట్రపాండురాజులకు భీష్ముండు వివాహ మొనర్ప యత్నించు చుండె.

ధృతరాష్ట్రునివివాహము

అట్లుభీష్ముండు ధృతరాష్ట్రునకువివాహముచేయుయత్నమునఁనుండఁగా సుబలరాజతనయ యగు గాంధారి పశుపతి నారాధించి యాదేవుప్రసా దంబున నూర్గురుతనయులం బడయునట్లు వరమును బొందియున్న దని భూసురులచేతం దెలిసి, తగినవారిని బంపి యాకన్యకను ధృతరాష్ట్రునకు వివాహనిమిత్తమొసఁగు మని సుబలుని నడుగుఁడనెను. వారును భీష్ముని

సెలవుఁబొంది గాంధారరాజుపాలికిం బోయిరి. సుబలుఁడును భీష్ముండు పంపినవారికి మర్యాదసేసి వారిస్వాగతం బడిగెను. అంత వారు "ధృతరాష్ట్ర మహారాజునకు గాంధారి నిచ్చి వివాహముచేయవలయు నని మిమ్మును ధర్మజ్ఞుండగు భీష్ముం డడుగఁ బంపె" నని చెప్పఁగా సుబలుఁడు ధృతరాష్ట్రుం డంధుండని కొంతయాలోచించి పిదప ధృతరాష్ట్రుని సద్వంశ సచ్చరిత్రంబులం దలపోసి కూఁతు నిచ్చుటకు నిశ్చయించెను. గాంధారియుఁ దండ్రినిశ్చయము నెఱిఁగి తనకుఁ గానున్న భర్త యంధుండైనను సత్కులప్రసూతుఁడును, రాజులలో విఖ్యాతపురుషుండును నగు నని తనపతివ్రతాధర్మమును సహజస్వరూపంబుఁ దెలియునట్లు తాసును నే పదార్థములనుగాని, యన్యపురుషులను గాని చూచుట లే దని ప్రతిజ్ఞ చేసి దృఢమగు నేత్రపటము నొకదానిని గట్టుకొనెను. అంతఁ గొన్ని నాళ్లకు సుబలరాజపుత్త్రుం డగు శకుని తనసోదరి యగు గాంధారిని హస్తినాపురమునకుఁ దోడ్తెచ్చి భీష్మున కప్పగింపఁగా, నా దేవవ్రతుం డొకసుముహూర్తమునందు గాంధారీధృతరాష్ట్రులకు వివాహమునుగావించెను. అప్పుడు శకుని సుబలుఁడు కూఁతునకుఁ బంపిన యరణమునంతయును నావివాహకాలమున గాంధారి కొసఁగెను. భీష్ముఁడును శకునినుచిత రీతి సత్కరించి వివాహమహోత్సవమును దగిన భూసురులయొక్కయుఁ బుణ్యాంగనలయొక్కయు సమక్షమమునఁ గావించి సంతోషించెను. అంత శకుని భీష్మానుమతంబున గాంధారిని హస్తిపురంబున వదలి తాను నిజపురమున కరిగెను. అంత గాంధారి శిష్టాచారయుతయై మనస్సున నైన నన్యపురుషులనామములను నైతము స్మరింపక పతివ్రతాశిరోమణి యై హస్తిపురమున భర్తతోఁ గాపుర ముండెను. అంత భీష్ముండు పాండుభూపాలునకు నైతము వివాహము జరిపింపఁగోరి యాతనికి యాదవాంగన యగు కుంతి యను కన్యకను బెండ్లి సేయఁ దలంచెను. ఆవివాహవృత్తాంతమును విను మని జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డి ట్లనియె.

కుంతిచరిత్రము

యాదవులలోఁ బ్రసిద్ధుం డైనవసుదేవునితండ్రి శూరుం డను వానికిఁ బృథ యను కుమార్తె జనించియుండె. తనమేనయత్తకుమా రుండు కుంతిభోజుం డనువాఁ డనపత్యుఁడై యుండ నతనికి శూరుండు తనపుత్రినిఁ బృథను కొమార్తెగా నొసంగెను. అంతఁ బృథ యా కుంతి భోజునింటఁ బెరుగుచుఁ గుంతి యనుపేరఁ బిలువఁబడుచుండెను. పృథ కుంతిభోజునింటఁ దన పెంపుడుతండ్రి యనుజ్ఞనేయఁగా బ్రాహ్మణాతిథి సత్కారములను నియమపూర్వకముగ జరుపుచుండెను. అంతఁ గొన్ని నాళ్లకు కుంతిభోజునింటికి దుర్వాసుండను మహర్షి యేతేరఁగాఁ గుంతి యమ్మునిని వివిధోపచారంబులచే సంతుష్టుఁ గావించె. ఆముని కుంతి సపర్యచే సంతుష్టుండై పోవువాఁ డాకన్యకయందుఁ బ్రీతి గలిగి యొక మంత్రము నుపదేశించిపోయెను. మంత్రమును నొసఁగునప్పు డాముని కుంతి కిట్లనియె. కన్యకామణీ! ఈమంత్రమును నీవు పునశ్చరణముచేసి జపింపఁగనే నీకోరినదేవత యొకటి నీకుఁ బ్రసన్నమై నిన్నుఁ బొందును. వానివలన నీకు దివ్యతేజస్సుగల నందనుండు పుట్టఁగలఁడు. అని చెప్పి యాముని యదృశ్యుం డయ్యెను.

కుంతియందుఁ గర్ణుఁడు పుట్టి సూతగృహమును జేరుట

అంత నొక్కనాఁడు కుంతి మునిమంత్రమును బరీక్షించునిమి త్తము సూర్యుని నుద్దేశించి మంత్రమును జపించెను. వెంటనే వేవెలుంగు తనసహజకాంతు లచ్చువడ మహనీయుండై యాకన్యకయెదుట నిలు చుండి, యోకనకాంగీ! నన్నేల యిప్పుడు రావించితివి? నీతో నిప్పుడు నేను సంగమించి నీకు సర్వలక్షణలక్షితుం డగు పుత్త్రు నొసంగెద నని చెప్పఁగాఁ గుంతి యామహనీయునిదర్శనమునకు వెఱచి, దేవా! ముని మంత్రమును బరీక్షింప నిన్నుద్దేశించి యామంత్రమును జపించితిని. పుత్త్రేచ్ఛతో జపించినదానను గాను. నీవు వచ్చినదారిని బోవచ్చు ననఁగా, సూర్యుండు, ఓశుభాంగీ! నాదర్శనము నీకు వృథ కాఁగూడదు. నీతో

భోగించి నీ కిప్పుడ గర్భము నిచ్చెదను; దాన నీకు సత్పుత్త్రుఁడు గలుగును. అనఁగాఁ గుంతి దేవా! నేను గన్యకను; అవివాహితను. నాకుఁ బుత్త్రుండు కలిగె నేని బంధువులు దూరుదురు. తల్లిదండ్రుల కప్రియురాల నగుదు. దాని కుపాయముఁ జెప్పుము. అని వేఁడఁగా నాదేవుండు నీకుఁ గన్యాత్వము దూషితంబు గాకుండ వర మొసంగెదను. నన్నిప్పు డిష్టోపభోగముల నుపలాలింపు మనఁగాఁ, గుంతి యెట్టకేలకొప్పుకొని సూర్యునియభీష్టంబుఁ దీర్చి తత్ప్రసాదంబున గర్భవతియై యుచితకాలంబున దివ్యతేజోమూర్తియు, సహజకవచకుండలుండును నగు పుత్త్రునిం గనెను. అప్పు డాపుత్త్రునకు. గుంతి యెంతయును వగచి యీవయస్సున నాకుఁ బుత్త్రుఁడు కలిగె నని లోకులకుఁ దెలిసినచో వారు నన్నేమందురో? నే నేమి చేసినచో శుభం బగు నని కొంత యాలోచించి, యాపురుటిశిశువు నొక మందసములో నుంచి దానిని గట్టిగ నొక తెప్పకుఁ గట్టి నదీప్రవాహమున వదలెను.

ఆమందసము నదీప్రవాహవేగంబునఁ దెప్పతోఁ బోవుచుండ నొకసూతకులుండు దానిం జూచి యామందసమం దేమున్నదో యని తెప్పను గట్టునకు లాగి మందసమును దెఱచి చూచి, యం దుదయార్కతేజుండును సహజకుండలము లను ధనముతోడఁ బుట్టినవాఁడు నగు కుమారునిఁ జూచి వాని నెత్తికొని, పెంచునిమిత్తము తనభార్య యగు రాధచేతి కిచ్చెను. అంత రాధ యాశిశువు నెత్తికొనుచుండఁ గనె దానికిఁ జన్నులు చేఁపెను. అప్పు డారాధ యాశిశువునకుఁ జన్నిచ్చి పోషించి పెద్దవానిగఁ జేసెను. వాఁడు సహజకుండలములను ధనముతోఁ దనకుఁ బొడసూపుటను సూతుండు వానిని వసుషేణుం డని పేర్కొనెను. ఆవసుషేణుఁడు క్రమముగఁ బెద్దవాఁడై యస్త్రశస్త్రవిద్యలయందుఁ గడునేర్పరియై, బ్రాహ్మణులయెడ మిక్కిలి ప్రీతిఁ గలిగి వా రేది తన్నుఁ గోరిన లేదని చెప్పక దాన మిచ్చువ్రతము ననుష్ఠించుచుండెను. అంత బహుకాలంబునకు మహేంద్రుం డర్జుననిహితముఁ గోరి కర్ణుని

సహజకవచకుండలంబుల నపహరించువాఁడై నొక బ్రాహ్మణవేషముతో వాఁడు నదీతీరమున దేవపూజసేయుకాలమున మధ్యాహ్న మప్పుడు వచ్చి యాచించెను. కర్ణుఁడు బ్రాహ్మణుఁ డేది వచ్చి యాచించినను దాన మొసఁగుట యను నియతవ్రతము గలవాఁడు కావున, విప్రవేషమున నుండు దేవేంద్రునకుఁ దనసహజకవచకుండలములను గత్తితోఁ గోసి యిచ్చెను. దేవేంద్రుఁ డంత వానిదాతృత్వమునకు మిక్కిలి సంతసించి కవచకుండలములు కోసి యిచ్చుటవలన వానికిఁ గలుగు శరీరవికార మేమియుఁ గలుగకుండునట్లుచేసి, వేటొకశక్తి నిచ్చి వానితో నిట్లనియె. వదాన్యా! వినుము. నీ కెవ్వం డేనియుఁ బ్రబలశత్రు వుండెనేని వాని నావహంబున నీ వెన్నివిధానములం జంప యత్నించినను, వాఁడు నీ సాధనంబులఁ జావఁడేని యప్పుడ యీదివ్యశక్తిని వానిపై నొక్కమాఱే ప్రయోగింపుము. ఆ ఘోరశక్తి వానిం దునుమాడి క్రమ్మర నాయొద్దకు రాఁగలదు. పిదప నీ వెప్పుడును దానిని బునశ్చరణముచేసి ప్రయోగింపరాదు. దీనిని మనుష్యదేవదానవాదులలో నీకుండు ప్రబలశత్రువు పైనిఁ బ్రయోగింపుము. అట్లు చేయక యల్పునిపైఁ బ్రయోగించితి వేని నీకు హాని వాటిల్లును. అని చెప్పి శక్తిప్రయోగమును నొకమారు మాత్రము చేయున ట్లనుగ్రహించి, యింద్రుండు తనశక్తినొసంగి కవచ కుండలంబులను గైకొని వెళ్ళెను. ఆవసుషేణుం డింద్రునకు సహజకవచ కర్ణకుండలములను గత్తిరించి యిచ్చుటచే వానికిఁ గర్ణుం డని యప్పటి నుండి పేరు ప్రసిద్ధమయ్యెను.

కుంతీపాండురాజులవివాహము

అది యట్లుండఁగాక. కుంతిభోజుండు తనకూఁతురు పృథకుఁ బెండ్లి చేయుటకు నిశ్చయించి స్వయంవరమహోత్సవప్రయత్నము గావించెను. అంత నాయుత్సవమునకు దేశములో నుండు రాజు లెల్లరు విచ్చేసిరి. అప్పుడు పృథ సర్వాభరణభూషితయై స్వయంవరమండపమునకుఁ గర కమలంబులయం దొకకమలమాలికం గొని యావచ్చియున్న సకల రాజలోకంబున నాదిత్యులలో విష్ణువుంబోలినవాఁడై పాండులక్షణ ములతో వరశ్రీసంపన్నుండై, తనదివ్యతేజంబున వెలుఁగుచున్న కౌరవాన్వ

యప్రకాశకుం డగు పాండుభూపాలుం జూచి వానిసౌందర్యమునకును, మహావిభవమునకును నచ్చెరువొంది కామించి, సిగ్గుతోఁ, దిన్నగాఁ జేతి పుష్పమాల నాతనిని వరించినందులకు గుర్తుగా నాతనిమెడయందు వైచెను. అంత నితరరాజు లందఱును విఫలమనోరథులై స్వయంవరమునందుఁ బాండురాజు వరింపఁబడె నని నిశ్చయించి తమతమదేశములకేగిరి. అంతఁ గుంతిభోజుండు పాండుభూవల్లభునకుఁ దనగాదిలికూఁతు నిచ్చి మహావిభవంబునఁ బెండ్లి యొనర్చి, బంగారమును రత్నములను వస్త్రములను వాహనముల నమూల్యములైనవానిని నరణంబుగ నూతన వధూవరుల కొసంగి హస్తినాపురమునకుఁ బంపెను. పాండురాజును వాని నన్నింటిని గొని నూతనవధువుం దోడ్కొని సకలసేనాసమన్వితుండై నిజపురము సొచ్చి, బ్రాహ్మణాశీర్వచనంబులను జేకొని కుంతిని బ్రత్యేకాంతఃపురప్రవేశము గావించి, యాదేవితో నిష్టోపభోగంబులఁ దేలియాడుచు మహేంద్రవిభవంబునఁ బొదలుచుండె.

పదంపడి భీష్ముండు పాండురాజునకు వేఱొక్కకన్యకను దెచ్చి భార్యఁగాఁ జేయుటకు యత్నించి పెద్దలను,మంత్రులను, బురోహితులను నింకను వాక్చమత్కారులగు పౌరజనులను దోడ్కొని చతురంగబలంబులను గొనిరాఁగా, మద్రదేశాధిపతిరాజధానికిం బోయెను. భీష్ముఁడు ఆపురంబునకు సమీపగతుం డగుచుండఁగనే మద్రేశుండగు శల్యుండు భీష్ము నెదుర్కొని మహావిభవముతోఁ దనపురికిం గొనిపోయి యాదేవవ్రతుం బూజించి స్వాగతం బడిగెను. అప్పుడు శాంతనవుండు శల్యునకిట్లనియె. మద్రాధిపా! వినుము. నీచెల్లెలు మాద్రి వివాహమున కీడైయున్నదని తెలిసి, యాచిన్నదానిని నాతమ్ముఁడు పాండురాజునకు భార్యగాఁ గొనిపోవచ్చితిని. మనకు వివాహసంబంధము సముచితము. అనఁగా భీష్మునకు శల్యుం డిట్లనియె. దేవవ్రతా! వినుము. మీవంశమువారికంటె నుత్తములగు పురుషులకు మాకన్యల నీయఁగలమా? మీతోడి బాంధవ్య మత్యుత్తమ మని ప్రత్యేకముగఁ జెప్పనేల? అయిన నొక్కటి చెప్పవలసియున్నది. అది మాకు వృద్ధాచారము; చెప్పెదను. మాకన్యలకు వివాహము చేయఁదలఁచునపుడు మేము కన్యాశుల్కము గొందుము,

అది మాకుఁ గులధర్మము. దానిని నిప్పుడు మీ కెఱుకపఱుచుట యావశ్యకము. కాన నీమావృద్ధాచారమున కొడంబడుదు వేని కన్యకం గొనిపోయి మీయింట వివాహమును జరుపవచ్చును అని చెప్పఁగా, సర్వ ధర్మముల నెఱింగిన గాంగేయుండు మద్రపతితో నిట్లనియె. మద్ర నాథా! ఈసందర్భములను నాతోఁ జెప్పుటకు నీకు సంకోచ మేల? పారంపర్యముగా వంశమున నేర్పడియుండు నాచారము ధర్మ్యమే యగు నని పూర్వము బ్రహ్మదేవుండు వచించెను. ఈవిషయంబున సంశయము లేదు. అని చెప్పి మద్రరాజున కమూల్య మగుకనక మును, రత్నాభరణములను, వస్త్రవాహనములను, గజములను, నశ్వ ములను, మణులను, ముత్తెములను, బగడములను గాంగేయుం డపారం బుగా నొసంగెను. అంత వాని నన్నింటిని శల్యుండు కైకొని సంతుష్ట స్వాంతుండై తనసోదరి యగుమాద్రికి మంగళస్నానంబులుచేయించి యలం కరింపఁజేసి, యాకన్యకను బాండుభూపాలునకు వివాహార్థముగ నొసం గెను. అంత భీష్ముండు మాద్రిని హస్తినాపురంబునకుఁ దోడ్తెచ్చి శుభ ముహూర్తంబున భూసురసన్నిధానమునందు నాంబాలికేయునకుఁ బెండ్లి సేయఁగా, నాతండు కుంతీమాద్రులమధ్యమందు వశాద్వయమధ్యస్థగజేం ద్రునివలె శృంగారములతో సుఖముల నోలలాడుచుండెను.

పాండురాజు దిగ్విజయము చేయుట

అవ్విధమునఁ బాండురాజు భార్యలతో విలాసియై యొక్కనెల గడపుటయు, దేశములోని సకలరాజులను గెలువ నిచ్ఛ వొడమి చతు రంగబలంబులను సమకూర్చుకొని యుద్ధమునకుఁ బ్రయాణభేరి వేయించి భీష్మాదివృద్ధరాజులకు మ్రొక్కి భూసురుల యాశీర్వచనంబులు గొని వారియనుమతిం బొంది యొక్కసుముహూర్తమునఁ బయనమై, తొలుత మ్రుచ్చుల కునికిపట్టైన దశార్ణదేశములకుం బోయి యాదొంగరాజుల నడిమి, పిదప మగధదేశమునకు దండువెడలి యాదేశపురాజుం జంపి యాదేశమున బహువిధద్రవ్యవాహనములను దాసదాసీజనులం గొన్ని, మిథిలానగరమునకుఁ దఱలి విదేహులం గెల్చి యంతటఁ గాశి, సుహ్మ

పుండ్రదేశాధిపతులం గెలిచి వారియొద్దనుండి యనేకవిధధనకనకవస్తు వాహనములను గానుకలుగను, గప్పములుగను గొని, పూర్వము కౌరవులధనము నపహరించినవారలవలన ననేకగజరథతురగవస్తువులను గొల్లగొని, శంతనుభరతప్రభృతుల పేళ్లను జ్ఞప్తిపఱచి యందఱు తన్ను మహాబలపరాక్రమశాలి యనియు, నధికతేజోవంతుం డనియుఁ బొగడుచుండ నానాదేశములను దిగ్విజయ మొనర్చి, మరలి హస్తిపురంబునకు వచ్చుచుండె. అంత హస్తిపురమునం దున్న వృద్ధులగు భీష్మాదిరాజులును, కులబ్రాహ్మణులును, నగరున కెడతెగక వచ్చుచుండుపౌరులును వందిమాగధులతోను, బహుతూర్యారావంబులతోను విజయశీలుం డగు పాండురాజు నెదుర్కొనుటకు సంతోషమున బహుదూర మరిగిరి. అట్లు వచ్చినభీష్మాదులకుఁ బాండునృపాలుండు మ్రొక్కి, పరిజనములను గారవించెను. అంతట భీష్ముండు జయశీలుఁడయిన పాండునృపాలుం గౌఁగిలించుకొని సంతుష్టుండై యెదుర్కొనుటకుఁ బోయిన, నానావిధవాద్యము ధ్వనులు రోదసీకుహరము నిండఁగాఁ, బాండురాజుం దోడ్కొని హస్తిపురముఁ బ్రవేశించెను. అంత బాండురాజు ధృతరాష్ట్రునకు మ్రొక్కి యాతనియనుమతిచొప్పునఁ దాను నానాదేశానీతచిత్రవిచిత్రవస్తువులను ధనకనకములను భీష్మునకును, సత్యవతికిని, దల్లులకును గానుకలుగ నొసంగి, కొంతధనమును విదురున కిచ్చి శేషించినదానిని మిత్రుల కొసంగ, వా రందఱుం గడుం బ్రీతులై యుండిరి. ఇట్లు పాండురాజు దిగ్విజయ మొనర్చి నానాదేశములనుండి తెచ్చిన ధనధాన్యములతో ధృతరాష్ట్రుం డనేకాశ్వమేధముల నాచరించెను. అంతఁ బాండురాజు కుంతీమాద్రులయం దనురాగాతిశయమున వారి నిరువురను దోడ్కొని వనవిహారము సేయఁ దలంచి హిమవత్ప్రాంతముల రమణీయములగునరణ్యములకుఁబోయి, యచ్చోట నింద్రుని యేనుఁ గైరావతము రెండు కరేణువులమధ్య నుండునట్లు విలాసవంతుఁడై కుంతీమాద్రులనడుమఁ జరించుచుండెను. అవ్విధమున బహుకాలము వనవాసియై మృగములను నెల్లప్పుడు వేటాడుటయం దభిరుచిగలవాఁడై, హస్తినాపురమునందుండి ధృతరాష్ట్రుఁడు పుత్తెంచు సర్వపదార్థములను గ్రహించుచు ననవరతకామక్రీడలను భార్యలతోఁ

దేలియాడుచు సుఖంబుండె. ఆట హస్తినాపురమునందు భీష్ముండు విదురునకు వివాహముచేయఁ బ్రయత్నముఁజేసి, దేవకుఁడను రాజునకుఁ *పారశవీ స్త్రీయందుఁ బుట్టిన యొకకన్యం దెచ్చి పెండ్లిఁ గావించెను. ఆరూపయావనవంతురాలగు భార్యయందు విదురుండు కుమారుల సర్వగుణవిశిష్టులఁ గొందఱఁ బడసెను. అంతటఁ గొన్ని సంవత్సరములు కాఁగా ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారియందు నూర్గురు కొడుకులును, గోమటిజాతి వనితయం దొక్క కుమారుండును, పాండురాజుభార్య లగు కుంతీ మాద్రులకు దేవతలవలన నైదుగురు పుత్త్రులును గలిగిరి. అని చెప్పఁగా జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. మునివర్యా! గాంధారికిఁ బుత్త్రశతం బెంతకాలమునకుఁ బుట్టెను? వారలపే ర్లేమి? మఱియు ధృతరాష్ట్రుండు తన కనువ్రతయుఁ బరమపవిత్రయు నగు గాంధారి భార్యయై యుండ వైశ్యస్త్రీ నెట్లు పరిగ్రహించె? కుంతీమాద్రులకు దేవతలవలనఁ బుత్త్రు లెట్లు గలిగిరి? వీనివిస్తారముఁ దెల్లముగాఁ జెప్పుము. మాపూర్వులచరిత్రము వినను వినను నాశ్చర్యావహమై యున్నది. కావున విన్నవింపవే యని యడుగ, వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె.

దుర్యోధనాదుల జననము

ఇట్లాముగ్వురకును భీష్ముండు తగిన భార్యలం దెచ్చి వివాహము గావించి యాభార్యలతో వారు సుఖముల ననుభవించుచుండ, నొక్కనాఁడు ధృతరాష్ట్రుని యంతిపురంబునకు వేదవ్యాసుం డాఁకలిచేతఁ గడు డస్సి యతిథియై వచ్చెను. అప్పు డామునికి గాంధారి సకలోపచారంబులం జేసి సేవ దీర్ప నమ్ముని ప్రీతచిత్తుండై యాదేవిని వరము గోరుమనియె. అంత నమ్ముదిత తన భర్తకుం దగిన నూర్గురు కొడుకులం గోరెను. వేదవ్యాసుం డట్ల యగుంగాక యని యదృశ్యుం డైనఁ గొన్నినాళ్లకు గాంధారి భర్తవలన గర్భిణియై యాగర్భమును రెండేండ్లుమోచి కొనియుండె. ఆసమయముననే కుంతియును తొలిచూలాలై యుధిష్ఠిరునిఁ గనె నని విని, తనకు మునిచంద్రుండు వర మొసంగినతీరున నెన్నాళ్లకును

* "పారశవీం=బ్రాహ్మణేన శూద్రాయాం జాతాం". బ్రాహ్మణునకు శూద్రస్త్రీయందుఁ బుట్టినది.

సుతు లుద్భవిల్ల లేదని వగచి ధృతరాష్ట్రునితో నాలోచింపకయే యుదర తాడనమును గావించె. ఆతీవ్రతను గాంధారికి గర్భపాతమయ్యెను. ఆ గర్భ మంతయును సూక్ష్మము లగు మాంసమయఖండములచే నిండి యుండెను. అట్టిగర్భమునుజూచి మనస్సున మిక్కిలి వగచుచు రెండేండ్లు గర్భమున భరించియు నామాంసమయఖండములతో నుండునండమును బారవైచుటకు యత్నించుచుండె. ఇంతలో సాత్యవతేయుండు హఠాత్తున ధృతరాష్ట్రునొద్దకు వచ్చి గాంధారియొక్క యీచర్యను గని, యిది యేమి చేయుచున్నదాన వని గాంధారి నడుగఁగా నద్దేవి యమ్మునికి ట్లనియె. మునివర్యా! రెండేండ్లు చూలుఁ దాల్చియు నాకుఁ బుత్రులు గలుగకుండిరి. పాండురాజమహిషి కుంతి భానుతేజుం డగు పుత్రుం బడసెనని మనంబునఁ జింతిల్లి పరవశనై యుదరతాడనంబు గావించితి. అంత మాంసశకలములతో నిండియున్న యీగర్భము పడియెను. నీవు పూర్వము నాకు నూర్గురు కుమారులు గలుగునట్లు వర మిచ్చియుంటివి. ఆవర మెట్టిదో నాకుఁ దెలియదయ్యె. ఇప్పు డీగర్భ మివ్విధంబయ్యె నని శోకింపఁగా, వ్యాసుండు తనమాట యెన్నండును వమ్ముగాదని చెప్పి యీగర్భమును శీతోదకంబున లెస్సగాఁ గడుగున ట్లుత్తరువు చేసి, యందుండు మాంసశకలములను నూటిని బ్రత్యేకమగు నూఱు ఘృతభాండంబులఁ దెప్పించి వానియందుఁ దాన పెట్టించుచుండఁగా గాంధారి వ్యాసమహర్షితో నిట్లనియె. మహనీయా! పూర్వము నాకిచ్చిన వరముప్రకారము నూర్గురు కొడుకులును దీన నుద్భవిల్లుదురు గాదే? మఱియు నిపుడు వారితోఁ జేర్చి యొకకూఁతును నైత మొసంగుము. అటు లగుచో దౌహిత్రలాభమును బడసి వానివలనఁ గలుగు పుణ్యలోకములను గూడఁ బొంది సంతసిల్లెదను. కావున నీకోరిక నెఱవేరునట్లు ప్రసాదింపు మనెను. మఱియును గాంధారి యమ్మునివరునితో నిట్లనియె: నేను దపస్సత్యాదిగుణములు గలదాననైతినేని, పూజ్యులగు పెద్దలను బ్రియంబున సేవించియుంటినేని నామనోరథం బీడేరు ననఁగా వేదవ్యాసుం డట్ల యగుఁ గాక యని దీవించె. మఱియు నాగర్భమును దానే శీతోదకంబులఁ దడిపి దానిని నూటయొక్కఖండములుగఁ జేసి వానినెల్ల ఘృతపాత్రంబుల సురక్షితముగా నుంచి, వానిని బదిలముగా

రక్షించుచుండు మనియు, నవియెల్లఁ దమకుఁ దామే యవియువిలకు నుచితకాలమును నిరీక్షించుచుండవలయు ననియు నియమించి యా బ్రహ్మర్షి చనెను. అంత మఱియు నొకసంవత్సరము కాఁగా నొకభాండ ములోని మాంసఖండమునుండి యొకశిశు వుదయించెను. అతఁడు పుట్టు చుండఁగనే గాడిద లఱచినవి. నక్కలు కూసినవి. గ్రద్ద లాకసంబునఁదిరిగి నవి. ప్రతికూలవాయువులు వీచినవి. దిక్కులు దహింపఁబడుచుండునట్లు తోఁచెంచినవి. ఇవ్విధంబునఁ బెక్కుదుర్నిమిత్తంబులు పుట్టఁగా ధృత రాష్ట్రుఁడు భీతిల్లి భీష్మవిదురులను నాప్తమంత్రిపురోహితులను బిలిపించి వారితో నిట్లనియె. ఆప్తులారా! వినుఁడు. మావంశమున కిదివఱకే రాజా ర్హుఁడై సకలగుణసంపన్నుం డగు యుధిష్ఠిరుండు పుట్టియున్నవాఁడు. అతండే రాజుగాఁగలఁడు. ఆవిషయము నిర్వివాదముగదా? ఆతని యనం తరమైన నిప్పుడు జనించిన వీఁడు రాజ్యార్హుం డగునే? వివరింపుఁ డనిన వారిట్లనిరి. మహారాజా! వీఁడు పుట్టుచుండఁగనే మహోత్పాతంబు లుద్భ విల్లినవి. వీనిమూలమున క్షత్రియకులమునకెల్లఁ గీడు మూఁడును. కావున నిప్పుడే వీనిఁ ద్యజించినచో వంశ మెల్ల సురక్షిత మగును. నూఱు గురు సుతులలో నొక్కఁడు పోయినమాత్రమున నీ కేమి లోటు గలు గును? మఱియును ధర్మమును నిందుల కనుకూలముగనే యున్నది. ఒకని వలన వంశమునకు హాని కలుగ నున్నచో వానిఁ ద్యజింపవలయును. ఒక గ్రామమున నొకయింటివారివలన గ్రామమున కంతటికిని గీడు మూఁడున ట్లగుచో నాయొక యింటిని బరిహరింపవలయును. భూమి కెల్లఁ దనవలనఁ జెఱుపు గలుగు నేని తానే భూమిని విడువవలయును. *అని పెద్దలవలన

* ఈవాక్యములకు మూలశ్లోకములఁ బొందుపఱచుట యుక్తమని తోఁచినది కావున పాఠకులు వానిని గమనింతురు గాక!

శ్లో. శత మేకోనమప్యస్తు పుత్త్రాణాం తే మహీపతే,
 త్యజైనమేకం శాంతిం చేత్ కులస్యేచ్ఛసి భారత.
శ్లో. ఏకేన కురు వై క్షేమం కులస్య జగత స్తథా.
 త్యజేదేకం కులస్యార్థే గ్రామస్యార్థే కులం త్యజేత్.
శ్లో. గ్రామం జనపదస్యార్థే హ్యాత్మార్థే పృథివీం త్యజేత్,
 స తథా విదురేణోక్తః తైశ్చ సర్వైః ద్విజోత్తమైః

విందు వని విదురుఁడు మున్నగుధర్మజ్ఞు లనిరి. విదురుఁడును ధృతరాష్ట్రున కీవిషయమున నెంత చెప్పినను బుత్రప్రీతింజేసి వానిని విడువఁజాలకుండెను. అట్లు మొదటిఖండమువలన జ్యేష్ఠుఁ డగుదుర్యోధనుం డనువాఁడు కలుగఁగా, మిగిలిన నూఱుమాంసఖండములును గ్రమమున బుత్రు లయినవి. వారిట్లు వరుసగాఁ బేర్కొనఁబడిరి. దుశ్శాసన, దుస్సహ, దుశ్శల, జలసంధ, సమ, సహ, విందు, అనువింద, దుర్ధర్ష, సుబాహు, దుష్ప్రధర్షణ, దుర్మర్షణ, దుర్ముఖ, దుష్కర్ణ, కర్ణ, వివింశతి, వికర్ణ, శల, సత్వ, సులోచన, చిత్ర, ఉపచిత్ర, చిత్రాక్ష, చారుచిత్ర, శరాసన, దుర్మద, దుర్విగాహ, వివిత్సు, వికటానన, ఊర్ణనాభ, సునాభ, నంద, ఉపనందక, చిత్రబాణ, చిత్రవర్మ, సువర్మ, దుర్విమోచన, అయోబాహు, మహాబాహు, చిత్రాంగ, చిత్రకుండల, భీరువేగ, భీమబల, బలాకి, బలవర్ధన, ఉగ్రాయుధ, సుషేణ, కుండధార, మహోదర, చిత్రాయుధ, నిషంగి, పాశి, బృందారక, దృఢవర్మ, దృఢక్షత్ర, సోమకీర్తి, అనూదర, దృఢసంధ, జరాసంధ, సద, సువాక్య, ఉగ్రశ్రవ, ఉగ్రసేన, సేనానీ, దుష్పరాజయ, అపరాజిత, కుండశాయి, విశాలాక్ష, దురాధర, దృఢహస్త, సుహస్త, వాతవేగ, సువర్చ, ఆదిత్యకేతు, బహ్వాశి, నాగదత్త, అగ్రయాయి, కవచి, క్రథన, కుండ, ధనుర్ధర, ఉగ్ర, భీమరథ, వీరబాహు, అలోలుప, అభయ, రౌద్రకర్మ, దృఢరథాశ్రయ, అనాధృష్య, కుండభేది, విరావి, ప్రమథ, ప్రమాథి, దీర్ఘరోమ, దీర్ఘబాహు, వ్యూఢోరు, కనకధ్వజ, కుండాశి, విరజసు లనువారు గలిగిరి. *అంత నొక్కమాంసఖండమున దుశ్శల యనుకూఁతురు గలిగె. గాంధారి గర్భిణియై దృతరాష్ట్రున కుపచారములు సేయలేనికాలమునందు ధృతరాష్ట్రుఁడు వైశ్యవనిత నొక్కదానిం జేపట్టెను. అది రాజునకుఁ బరిచర్యాదుల కుపయుక్తురాలై యుండెను. ఆసంవత్సరమున నావైశ్యస్త్రీయందు యుయుత్సుం డనువాఁడు ధృతరాష్ట్రునకుఁ బుత్రుఁడై జనించెను. ఇవ్విధమున ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారియందు దుర్యోధనుఁడు మున్నుగాఁ గలనూర్గురు కొడుకులును, దుశ్శల యను

* ఈపేరులలో సంస్కృతభారతములోనివానికిని నాంధ్రభారతములోనివానికిని భేదము కానవచ్చుచున్నది.

కూంతురును, వైశ్యయందు యుయుత్సుం డనునొక్క కుమారుండును గలిగిరి. ధృతరాష్ట్రుఁ డాకుమారులకు విలువిద్య మున్నగు రాజకులో చిత విద్యల నేర్పి క్రమముగ వారి కెల్లరకును గన్యకలం దెచ్చి వివాహము గావించె. మఱియు దుశ్శలను సైంధవున కొసఁగి మహావిభవ ముతో వివాహమును జేసెను.

పాండురాజునకు శాపంబు గలుగుట

ఇఁకఁ బాండురాజుకొడుకులు పుట్టినక్రమమును వివరింతును. పాండురా జట్లు మహారణ్యములలో నెప్పుడును వేఁటాడుటయందే యాసక్తుఁడై మెలఁగుచుండ, నొక్కనాఁడు మృగమిథునం బొక్కటి కామకేళితత్పరతతో నుండ దానిని గుఱిపెట్టి యేయుటయు, నాయేటునఁ గొట్టువడి యుత్తీయు, లేడియును గ్రిందఁబడినవి. వానిలోఁ గొనప్రాణ ములతో నుండు మృగము మనుష్యవచనములతో నిట్లనియె. రాజేంద్రా! లోకమునందుఁ బాపాత్ములు సహజముగఁ గామక్రోధాదులకు లోనై యనేకములగు చేయరానికార్యముల నాచరింపుదురు. అట్టివారు సైత మిట్టి యవస్థలో నుండుమావంటివారిని వేఁటాడుటకు జంకుదురు. శాస్త్ర మునకు నాచారమునకు లోఁబడి నిర్మల మైన బుద్ధితో నుండువాఁడు దైవప్రేరణచేఁ గల్గుదానిని మీఱి ప్రవర్తింపక కాలమునకుఁ గట్టువడి యుండును. సమస్తసద్గుణములతో మహనీయులైనవారివంశమునఁ బుట్టిన నీయట్టివాని కీకార్యము తగినదా ? మఱియును శత్రువుల నైన వధింప నవసరము వచ్చునప్పుడు దానికిని సమయమును బరికింతురు. అట్లుండ సర్వభూతహితకరంబైన కామేచ్ఛతో నాభర్తతో నేను సంగమించు చుండఁగా నిరపరాధి నగు నావిషయమున నిట్టియపరాధంబు చేసి పాపము నేల యొడిఁగట్టుకొంటివి ? అని యడుగఁగా, నామృగమునకుఁ బాండురా జిట్లనియె. రాజులకు శత్రువులను వధించుటయును, వేఁట యును, నుఱులుమొదలగువాని నొడ్డి మాయచేతఁగాని, లేక యేకపట వృత్తిచేతఁగాని మృగవధ న్యాయ్యమైయుండును. పూర్వ మగస్త్య ఋషి యరణ్యమున నుండు సకలమృగములను వేఁటాడి చంపి, వానివపా హోమము గావించి సకలదేవతలను దృప్తిపఱచుట మన మెఱుంగనిదియే? కావున నాచేసినపని తప్పుగాదు. విధి యిట్లుండ నాయొనర్చిన ధర్మ్యమైన

చేతకు న న్నేల దూషించెదవు? అని చెప్పఁగా నారాజున కామృగం బిట్లనియె. నృపాలా! మృగవధము నీకు ధర్మము కాని దని నేను వచింప లేదు. మఱియు నామృగవధమునకు సైతము సమయాసమయములు లేవే? నేను గామాతురుఁడనై యీ పెంటితోఁ బెనఁగుచుండ నాయభిలాషతీరుటకుమున్న మమ్మిరువురను వధియించితివి. శాస్త్రీయములగు ధర్మముల నెఱింగి స్త్రీలను బొందుటలో నుండు నానందసుఖమును దెలిసి సకలజనులను ధర్మపరులనుగా నుండునట్లు నియమించువాఁడవై యుండి, ధర్మజ్ఞుఁడ వని ఖ్యాతిఁ జెందిన నీవంటిమహారాజునకు లోకనింద్యమగు నిట్టిఘోరకార్యమును జలుపుటకు మన సెట్లు కలిగె నని మాత్రము చెప్పితి. ఇఁక నాచరిత్రను వినుము. నే నెల్లప్పుడును వనమున నే కాపుర ముండుచుఁ గందమూలఫలాహారములను గొనుచు నెడతెగక తపం బాచరించుచుఁ గిందముం డనుపేరుతో వెలయు మునిని. మృగరూప మెత్తి రమింప నాసఁ గొని భార్యను మృగరూపమును దాల్పు మని దానితో నాకామసుఖము ననుభవించుచుంటిని. మృగరూపముతో నున్న నన్నుఁ జంపుటచే నీకు బ్రహ్మహత్యాపాతకము గలుగదు. అయినను నాకోరిక కొనసాగకుండుటకు మునుపే నన్నుఁ గొట్టి యమలోకమునకుఁ బంపితివి. కావున నీవును మనస్సునఁ దలఁచి నీభార్య నెప్పుడు పొందెదవో యాతత్క్షణము యమసదనమునకుఁ దప్ప కేఁగెదవు గాక! ఇది నీవే విచారమును, సమయమును గుర్తింపక చేసిన యధర్మకార్యమునకు ఫలము. ఏస్త్రీతోడ సంగమించి నీదేహము నీశాపఫలముగ విడుతువో యాస్త్రీ నీతోడనే సహగమనమును జేసి నీవెంట నూర్ధ్వలోకమునకు వచ్చు; నని కోపఘూర్ణితనయనమ్మై శపించి యామృగము తనదేహమును వదలెను. అంతఁ బాండురాజు మృగరూపియగు కిందమముని మృగరూపిణియైనభార్యతో రమించుచున్నాఁ డని యెఱుంగక మృగయావేశమునఁ గొట్టినవాఁడగుట, నాముని శరీరత్యాగమున కెంతయుఁ జింతిల్లి మనస్సున నిట్లు తలపోసెను.

ఉత్తములైనవారును గర్మాధీనులై కామపరతంత్రులై దుర్గతిఁ బొందెదరు. అయ్యయ్యో! మాయయ్య యగువిచిత్రవీర్యుఁడు సకల ధర్మపరుఁడైన శంతనునకుఁ బుట్టియు ననిశము స్త్రీలోలుఁడై యతి

బాల్యమునందే తనదేహపరిత్యాగమును జేసెను. అట్టి స్త్రీవ్యామోహితుఁడగు వానిభార్యయందు మహర్షి యగు కృష్ణద్వైపాయనుని యనుగ్రహమున నేను బుట్టియును నివ్విధనింద్యకృత్యములఁ జేసితిని. ఇఁక నాకు శుభము లెట్లు కలుగును? కిందముని శాపకారణమున నాకుఁ బుత్రోత్పాదన సామర్థ్యంబు లేదయ్యెను. ఇఁకను నేను గృహస్థుఁడనై ప్రవృత్తిమార్గము నవలంబించి యుండఁ దగను. ప్రవృత్తి పథమునందు మోక్షము లభించినను లేకున్నను దానికై యత్నింపవలయును గాని, యట్లుగాక కామాతురుఁడై యేపురుషుఁ డన్యవ్యాపారమునం దాసక్తచిత్తుఁడగునో వాని బ్రదు కంతయును శ్వవృత్తియే యనఁదగును. కావున దుఃఖపరంపరల కాలవాలంబైన సంసారబంధములను వదలించుకొని విషయవాంఛలకు మూలము లగు భార్యాదులసహాయములను నపేక్షింపక, యీ ఋష్యాశ్రమములలో నొక్కొక్కనాఁ డొక్కొకచెట్టునీడ నాశ్రయించుచుఁ, బుణ్యక్షేత్రములయందును బుణ్యనదీతీరంబులయందును సంచరించుచు, మౌనవ్రతనిష్ఠను బూని శిఖను దీసివైచి యాస్తరణంబుల నపేక్షింపక భూతలముననే పరుండుచు, నొకఁడు నుతించిన నుబ్బక, యొకండు నమస్కరించిన దీవింపక, యొకనికి నమస్కరించి దీవనలను వరములను నపేక్షింపక, నిందించినఁ గుందక, యొకనితో విలాసంపుమాటలాడి నవ్వక, మఱియొకనితో రోషంపుఁబలుకులాడి కలహింపక, చరాచరజంతుజాలమునం దెద్దానికిని హింస యొనర్పక, సర్వభూతములయందుఁ దానును దనయందు సర్వభూతములను సమానముగఁ జూచుచుఁ, బదియేనిండ్లకుఁ గాని, యేడిండ్లకుఁగాని పోయి భిక్షాన్నమును దెచ్చి దినమున కొకపూట మితాహారమును జేయుచు, భిక్షాన్న మేనాఁడు లభింపదో యానాఁ డుపవసించుచు, నాహారమును గొనిననాఁడును, నుపవసించిననాఁడును, తుల్యమనస్సు గల్గి, బాహువులను బాడిసెతోఁ జెక్కినను జెక్కినవాని కలుగక, వానికిఁ గీడు రోయక, వేఱొకండు సుగంధముల నలందుచో వానిని మెచ్చక, సర్వసముండై జీవించువానివలెను, శరీరమును వీడవలసివచ్చునపుడు నిరపేక్షాపరుఁడై బహుకాల మున్న దేహమును వదలవలసివచ్చెనే యని దుఃఖింపనివిరాగియుం బోలె, చిరకాల జీవనంబును బొగడక, తీవ్రమరణమునకు ఖేదముఁ జెందక, చిరంజీవినై

పుణ్యలోకసౌఖ్యముల నార్జించువానివలె, నిశ్శ్రేయసకార్యముల నాచరింపక, ధర్మార్థకామముల నెంతమాత్ర మపేక్షింపక, సకలేంద్రియ వ్యాపారము లగువిషయలోలత్వమును, సర్వపాపములను, సర్వసంసార బంధనములను వదలి యెవ్వనికిని స్వాధీనుఁడఁ గాక, సమీరునివలె నెల్లెడల సంచరించుచు, నభయంబైన వైరాగ్యము నవలంబించి యీదేహమును ద్యజించెద నని నిశ్చయించి, భార్య లగుకుంతీమాద్రులతో నిట్లనియె. కామినులారా! నామనస్సు కామోపభోగవిముఖత్వమును బొందుచున్నది. కావున సంసారబంధములను ద్రెంపి యిపుడ సర్వసంగ పరిత్యాగము నొనర్చి సన్న్యాసి నయ్యెద. మీరు హస్తిపురమున కేగి యీ నావృత్తాంతంబును మాతల్లులకును, సత్యవతికిని, భీష్మధృతరాష్ట్ర విదురులకును, సకలబంధువులకును, నాప్తమంత్రిపురోహిత జనంబులకును, వృద్ధబ్రాహ్మణులకును వినయపూర్వకముగ వివరింపవలయును. అని చెప్పఁగా కుంతీమాద్రులు భర్త యరణ్యవాసమునే కోరియున్నాఁడని యెఱింగి యతని కిట్లనిరి.

మనోనాయకా! మే మెచ్చటికిఁ బోవుదుము? మమ్మెచ్చోట నుండుటకు నియమింతువు? ధర్మపత్నుల మగుమాతోఁ గూడి తపం బాచరించి ప్రాప్తమైన శరీరమును యథాకాలమున వదలి పుణ్యలోకముల కేగి యచ్చోటఁ జెడనిసౌఖ్యమును బొంది యంతయు లేని యానందము ననుభవింపవలయును. ఏలోకమున వసించినను మాకు భర్త నీవే కాని యన్యుండు కానేరఁడు. మేమును జితేంద్రియలమై కామోపభోగములకు విముఖులమై నీతోడఁ బుణ్యలోకముల ననుగమించుటకుఁ దపం బాచరించెదము. ఇవ్విధమున నీతో నుండి తపస్సుల నాచరించుటకు ననుమతింపవేని నేం డిప్పుడే యీశరీరములను విడిచెదము. అని చెప్పఁగా పాండురాజు వారల కిట్లనిగ్గొ. సతులారా! వినుఁడు. మీనిశ్చయమును నిట్టి దగునేని నేను వానప్రస్థాశ్రమి నయ్యెద. గ్రామ్యములగు రుచ్యము లైనయాహారములు నిఁక భుజింపను. నారబట్టలం గట్టుకొనెద. ఈదుకూలవస్త్రములఁ ద్యజించెద. జడలు దాల్చెద. సంధికాలములయం దగ్ని హోత్రములయందు హవిస్సులను శుచినై వ్రేల్చెద. దేహము దృఢముగ నుండవలయునని కోరిక మిత

ముగ వన్యఫలములను భుజించెద. కందమూలఫలముల నాహారముగాఁ గొని జీవించి యన్నిసత్క్రియలఫలములను భగవంతున కర్పించెద. సర్వకాల సర్వావస్థలయందుఁ బ్రకృతిగుణము లగుశీతోష్ణాదు లైన ద్వంద్వములకు దూరుఁడనై యవి నన్ను వరిసిన నోర్చి తర్పణములచేఁ బితరులను, యజ్ఞములచే వేల్పులను, వేదాధ్యయనతపంబులచే ఋషులను, భూతదయచే మనుష్యులను దనివిఁ జెందునట్లొనర్చుచు భూమియం దుండు నెట్టిభూతమున కప్రియమును జేయక, వానప్రస్థాశ్రమధర్మముల నతికఠినముగ ననుష్ఠించుచు, శరీరత్యాగము చేసెద నని కుంతీమాద్రులకును నారచీరలఁ గట్ట నిచ్చి, దివ్యమైన వారివలిపముల నూడ్చి, వారిపై నున్నసకలాభరణములను దీసివైపించి వానినెల్లఁ జేరువ మునిపల్లెలయం దున్న బ్రాహ్మణుల కొసంగి, త న్ననుసరించి తనవెంట సేవకులై యున్న వారిని బిలిచి వానప్రస్థాశ్రమస్వీకారమును హస్తిపురమున నెల్లవారికిఁ దెలుపుఁ డని యానతిసేయఁగా వా రారాజుదీనాలాపములను విని కన్నీరుచొటచొటఁగార్చుచు మిగులఁ జింతతో హస్తిపురంబునకుఁజనిరి. అప్పుడు వారు పాండురాజు తమయొద్ద నిచ్చినయనేక వస్తుసామగ్రులను సకలధనములను ధృతరాష్ట్రునకుఁ బాండురాజానుమతి నొప్పగించిరి. పాండురాజువానప్రస్థాశ్రమస్వీకారవృత్తాంతంబును ధృతరాష్ట్రునకు నివేదించిరి. అంత ధృతరాష్ట్రుఁడును దమ్ముని వైరాగ్యమును దలంచి తానును విషాదమున శయ్యాసనాదుల నొల్లక యొక్కవిధముగఁ గాలముఁ గడుపుచుండెను.

అంత నిటఁ బాండురాజు కుంతీమాద్రులు తన్ను వెంబడించి వచ్చుచుండ నాగశతపర్వతమును, చైత్రరథమును, గాలకూటమును, హిమవంతమును, గంధమాదనంబును, నింద్రద్యుమ్న హ్రదమును, హంసకూటమును జేరి యాయాస్థలంబులఁగొన్నినాళ్లుండి, యచ్చోటునుండి శతశృంగపర్వతమునకుఁ బోయెను. అచ్చోట నున్నమహర్షులు తన్ను మిత్రునిచాడ్పున, సోదరునింబోలెఁ, బుత్రునిమాడ్కి విశ్వాసముతోను బ్రీతితోను వాత్సల్యముతోను వీక్షించుచుండఁ బాండురాజు వారలకు సకలోపచారములం జేయుచు నహంకారమమకారములను ద్యజించి యింద్రియములను జయించి తపస్సుఁ జేయుచుండె.

అంత నచ్చోటి ముని లెల్లరును బ్రయాణమై బ్రహ్మలోకమున దేవతలును, మునులును, బితరులును గూడ నున్నవా రని వారిదర్శనార్థముగఁ బోవుచుండిరి. వారిని బాండురాజు చూచి, మునీశ్వరులారా! మీ రెచ్చోటి కిప్పు డేగ నుద్యుక్తులైనా రని యడుగఁగా, వారు తాము బ్రహ్మలోకమునకు మహనీయులసమాగమ దర్శనార్థ మేగుచున్నా మనిరి. అంతటఁ బాండురాజును, భార్యలతో వారి నెంబడించెను. అంత నందఱును నుత్తరాభిముఖులై తమవెంబడి వచ్చుచున్న పాండురాజును గుంతీమాద్రులను జూచి వారిలోఁ బాండురాజున కిట్లనిరి. రాజా! మే మీపర్వతమున నుపరిభాగమున సంచరించుచుఁ బొంద నడవి కాని యనేక దేశములం జూచితిమి. గంధర్వులు విద్యాధరులును శ్రవణసుఖముగా గానములను జేయుచు విమానములలో విహరించు చుండు నీదేవవిహారయోగ్యమగు స్థానమును, బలు తెఱంగులైన లతావృక్షములలోని కుసుమములు పరిమళసుగంధముల నీనుచుండు కుబేరోద్యానమును, మహానదులకుఁ బుట్టువులగు స్థలంబులను, భయంకర క్రూర మృగములకు నివాసం బైనగిరిగుహలను ననేకములనుజూచియున్నాము. మఱియు నీచోట నెప్పుడును హిమావృతములై గహనములైన గుహలచే దుర్గమములైన ప్రదేశము లనేకములు గలవు. ఆదేశములలోఁ బక్షిసంచారము లేదు. మృగములు మెలఁగవు. మనుష్యులమాట చెప్ప నేల? అచ్చోట సిద్ధపురుషులును, వాయువును మాత్రము సంచరించుచుండును. ఇఁక నెట్టివారికిని సంచరింప నాదేశము యోగ్యము కానేరదు. కష్టముల నెంతమాత్ర మెఱుఁగని యీరాజపుత్రికలం దోడ్కొని యాగహనదుర్గమారణ్యంబులకు నీ వెట్లు రాఁగలవు? అనినఁ బాండురాజు వారి కిట్లనియె. మహాత్ములారా! సంతతిలేనివాఁడు సద్గతిఁ జెందునే? నే నిపుడు సంతతిహీనుఁడనై యున్నవాఁడను. భూలోకమున మనుష్యుఁడు నాల్గు తెఱంగులైన ఋణములను దీర్పవలసినవాఁడుగ నున్నాఁడు. ఆఋణములను మున్నిడుకొని వాఁ డీలోకమునఁ బుట్టుచున్నాఁడు. వాఁ డెవ్విధముననైనను నాదేవ, ఋషి, పితృ, మనుష్యఋణములను దప్పక తీర్పవలయును. యజ్ఞములను జేసి దేవఋణమును, వేదాధ్యయన తపోనుష్ఠానములవలన ఋషులఋణమును, బుత్రులను గని శ్రాద్ధకార్య

ముల నొనర్చి పితరులఋణమును, సత్యవాక్యమున మనుష్యఋణములను దీర్పవలయు. ఇప్పటి కెట్లో దేవర్షి ఋణములను బాయఁగంటి. ఈ దేహము నిప్పుడు విడిచితి నేని సంతతి లేనివాఁడనగుటఁ బితరుల ఋణము నీఁగ లేను. అనపత్యుఁడ నగుటచేతఁ బితరులఋణమును బాపు కొనలేనివాఁడనై పుణ్యలోకములఁ బొందలేనుగదా యని చింతతో నున్న వాఁడను. పితౄణమును బాపికొనుట కొండొకయుపాయమును బెద్ద లగు మీరు సెలవిండు. వేదవ్యాసునకు నేను బుట్టి మాతండ్రికి క్షేత్రజపుత్త్రుఁడ నైతి. అట్లు నాక్షేత్రములయందు నాకుఁ బుత్త్రు లుద్భవిల్లి రేని యది నాకు నిశ్శ్రేయసము నొడఁగూర్పదే? నా కట్టిక్షేత్రజుల ననుగ్రహింపుఁడు. అనఁగా నమ్మునులు యోగదృష్టిం జూచి పాండురాజున కిట్లనిరి. నరేంద్రా! నీకు దేవతుల్యు లగు క్షేత్ర జులు గలిగెదరు. మేము మాదివ్యదృష్టిఁ గంటిమి. తెలివిఁగలవాఁడు సులభోపాయముల ఫలమును బడయుటకు యత్నించుచుండును. కావున నీవును నట్టిక్షేత్రజులఁ గనుటకు యత్నింపుము. అని చెప్పఁగాఁ బాండు రాజు కింవమమునిశాపంబునఁ దనకుఁ బుత్త్రోత్పాదనసామర్థ్యంబు నశించె నని చింతించి యేకాంతంబునఁ గుంతితో నిట్లనియె.

సువతీ! సంతానమున ధర్మము లన్నియుఁ జేకూరును. పుత్త్రులు లేనివాఁ డెంతతపస్సు చేసినను, నెన్నిదానముల నాచరించినను, వానిఫలముల నందలేఁ డని ధర్మజ్ఞు లగువారు చెప్పుదురు. కావున సంతానము లేని నేను పుణ్యలోకముల నెట్లు పొందఁ గల నని మనస్సున నెన్నఁడును జింతించుచుండుదును. కింవమమునిశాపమున నౌరసులఁ బడయుదు ననుమాట తలంచుటకైన వీలులేకపోయెను. కావున నాలో చింపఁగా నొక్కమార్గ ముచిత మని తలంచెను. అది యెట్లం టేని వినుము. పండ్రెండువిధములైన పుత్త్రులు గలరు. వారలలోన *నౌరస, క్షేత్రజ, కృత్రిమ, పౌనర్భవ, కానీన, గూఢోత్పన్ను లను నార్వురు బంధు

* ౧. ఔరసుఁడు:—శాస్త్రీయముగఁ బెండ్లిచేసికొనినభార్యయందు భర్తకుఁ గలిగినవాఁడు.

౨. క్షేత్రజుఁడు:—పెండ్లిచేసికొనిన భార్యయందు గురువులు మొదలగు పెద్దల నియోగమున బావ మొదలగువారివలనఁ బుట్టిన వాఁడు.

లును, దాయాదులును నగుదురు. దత్త, క్రీత, స్వయందత్త, సహోఢజ, జ్ఞాతిరేతస్, శౌద్రులను నాలుగురును బంధువు లగుదురు. కాని దాయా

3. కృత్రిముఁడు:—గుణములఁ బరిశీలించి పుత్రుఁడుగఁ గైకొనఁ బడినవాఁడు

4. పౌనర్భవుఁడు:— ఇద్దఱుమగలను బెండ్లిచేసికొన్న స్త్రీయందు రెండవమగనికిఁ గలిగినవాఁ డని కొందఱు చెప్పెదరు. మగనిచే విడువఁబడి కాని, మగఁడు చచ్చినతర్వాతఁగాని వేఱొకనికి భార్యయైనదానికిఁ బుట్టినవాఁ డని కొందఱు చెప్పెదరు మఱియు వయస్సుగలమగనిని విడిచి వేఱొకనితోఁ గొన్నిదినములు కాపురము చేసి, మరలఁ దనమగనియొద్దఁ గాపురము చేయుదానికిఁ బుట్టినవాఁ డని మఱికొందఱు చెప్పెదరు.

5. కానీనుఁడు:-పెండ్లియగుటకు ముం దొకపురుషునివలనఁ గలిగినవాఁడు.

6. గూఢోత్పన్నుఁడు:—భర్త కెఱుక లేక రహస్యముగా జారపురుషునివలనఁ గలిగినవాఁడు

7. దత్తుఁడు:—తలిదండ్రులచే నన్యునకుఁ బుత్రుఁ డగున ట్లొసంగఁబడినవాఁడు.

8. క్రీతుఁడు:—వెలయిచ్చి యనఁగాఁ దలిదండ్రులకు ద్రవ్యము నొసఁగి విక్రయమునకుఁ గొనఁబడినవాఁడు

9. స్వయందత్తుఁడు:—తనకుఁ దానే నీకుఁ గుమారుఁడనై యుండెదనని చెప్పి వచ్చువాఁడు.

10. సహోఢజుఁడు:—ఒకస్త్రీ గర్భిణిగా నున్నప్పుడు పెండ్లిచేసికొనఁగా దానికాగర్భజనితుఁడు.

11. జ్ఞాతిరేతసుఁడు:—వ్యవహితభ్రాత్రాదుల కుమారుఁడు.

12. శౌద్రుఁడు:-శూద్రస్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు. ఇచ్చట సంస్కృతభారతమునకుఁ దెనుఁగుభారతమునకు భేదము తెలియుచున్నది. ఈభేదకారణము బహుకాల పాఠభేదమని కొంద ఱౌదరు తెనుఁగుభారతమునఁ గ్రమ మిట్లున్నది. ఔరస, క్షేత్రజ దత్తక, కృత్రిమ, గూఢోత్పన్న, అపవిద్ధు లను నార్వురును, కానీన, సహోఢ, క్రీత, పౌనర్భవ, స్వయందత్త, జ్ఞాతిరేతసు లనునార్వురును నని వరుసక్రమము చెప్పఁబడినది. సంస్కృతభారతమున దత్తపుత్రుఁడు ఏడవవాఁడుగఁ జెప్పఁబడియున్నాఁడు. తెనుఁగున మూఁడవవాఁడుగఁ జెప్పఁబడెను. సంస్కృతభారతమున నున్నక్రమప్రకారము మొదటి యాఱుగురును బంధువులును దాయాదులును నగుదురు. ఆకారణమున దత్తుఁడందుఁ జేర్పఁబడక యుండుటచే దత్తుఁడు బంధువు దాయాదియుఁ గా నేరఁడు. మనుస్మృతియందు

ములు కారు. ఉత్తముఁడగు దేవరునివలనఁ బుట్టు క్షేత్రజుఁ డౌరసునకుఁ దుల్యుం డగును. ఈధర్మమును స్వాయంభువమనువు పూర్వము వక్కాణించెను. కావున నాకు సమానునివలనఁగాని, నాకంటె నుత్తముని వలనఁగాని నాకు సద్గతి నిచ్చుపుత్త్రునిఁ బడయుము. పూర్వకాలమునఁ గేకయరాజగు శారదండాయని పుత్త్రోత్పాదనంబునం దశక్తుండయి తన భార్య నీచెలియలి శ్రుతిసేన పుత్త్రులఁ బడయునిమిత్త మనుమతింపఁగా, నదియు నొక్కనాఁడు ఋతుస్నాతయై పరిశుద్ధయై యొకయుత్తమబ్రాహ్మణుని వేఁడి పుత్త్రుఁడు గలుగవలయు నని యగ్నియందు హోమముఁ జేసి పవిత్రయై, యానాఁటిరాత్రి యాసిద్ధుండైన విప్రునియొక్క సమాగమంబున దుర్జయాదు లగు మహారథుల మువ్వురు పుత్త్రులను బడసెను. ఇవ్విధమున నొక్కయుత్తమసిద్ధబ్రాహ్మణునివలన క్షత్త్రియాంగనలు సంతతిని బడసి వంశము నుద్ధరించుట యాచారమై యున్నది. కావున నో కోమలీ! నీవును నానియోగంబున నాకుఁ బుత్త్రోత్పాదనమునిమిత్తము యత్నింపు మనఁగా గుంతి పాండురాజున కిట్లనియె. భూమిపాలా! సకలధర్మముల నెఱింగినవాఁడవయ్యును, నాగుణములను నెఱింగియుండియును నీకనురక్తనై పరపురుషుల నేకాలముననైనను మనస్సునందునైతము స్మరింప. నన్నిట్టి కార్యములయందు నియోగింపఁదగునే? నీప్రసాదమున నాకుఁ బుత్త్రులు గలిగిన మనకుఁ బుణ్యలోకములు కలుగఁగలవు. ఎట్లనిన దీని కనుగుణంబైనది యొక్క పుణ్యకథఁ దొల్లి పౌరాణికులవలన నావినిన దానిఁ జెప్పెదఁ జిత్తగించి వినుమని పాండురాజునకుఁ గుంతి యిట్లనియె.

వ్యుషితాశ్వుం డను రాజువృత్తాంతము

తొల్లి పూరువంశోత్పన్నుండగు వ్యుషితాశ్వుం డనురాజు సకలమహీరాజ్యము నేలుచుఁ బ్రజల నతిప్రీతితోఁ బాలించుచుండెను. ఆ మహానీయుం డగ్నిష్టోమము, అత్యగ్నిష్టోమము. ఉక్థ్యము, షోడశి,

దత్తుఁడు మూఁడవవాఁడుగ లెక్కింపఁబడినందున వాఁడు బంధువును దాయాదియును నగును. యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందు దత్తుఁడు సంస్కృతభారతమునవలె నేడవవాఁడుగ గణింపఁబడెను. ఇట్లు మనుస్మృతికిని భారతమునకు భేద మున్నది. భారతమున నుండు వరుసకు నితరస్మృతులలో నుండువరుసకు విరోధ మున్నది. మనుస్మృతితో జ్ఞాతి రేత నుఁడు చెప్పఁబడలేదు. వీనికి ముఖ్యగా పారశవుఁడు అని చేర్పఁబడి యున్నది

వాజపేయము, అతిరాత్రము, అప్తోర్యామము లను నేడుసంస్థ లని విఖ్యాతిఁగాంచిన నిత్యయజ్ఞముల నొనర్చి దేవతల నానందింపఁజేసెను. వసంతకాలపు భానునింబోలెఁ బరాక్రమించి శత్రురాజుల నెల్ల నణఁచి వారియొద్దనుండి కప్పములను గానుకలను గొనితెచ్చి, యశ్వమేధ యాగమున కుపక్రమింపఁగా, నాయాగమునకు మహేంద్రుండు నిజ స్వరూపముతోఁ దోడిదేవతలతో నేతెంచి హవిర్భాగములఁ గొని పోయె ననియు వినుచుందుము. ఆవ్యుషితాశ్వుఁడు తనభార్యను "కక్షీ వంతునికూఁతును రూపున రతీదేవింబోలుదాని నెల్లప్పుడు కామ భోగపరతంత్రుఁడై భోగించి, యది కారణంబుగ శరీరము రోగము కలిగి కండ లేక శోషించుటను బక్కచిక్కి యచిరకాలముననే యస్త మించిన, నది పుత్రలాభదుఃఖిత యయి పతివియోగంబు సహింపలేక యాశవముం గట్టికొని యిట్లని విలపించె. మహేంద్రతుల్యుఁడా! భర్తలేని బ్రతు కగునే? ఆ బ్రతుకుకంటె మరణము మేలు. నిన్నుఁ బాసి యీలోకమున నే నుండనేరను. నీవెంట నేను వచ్చుదానను. నన్నును నీతోడఁ దోడ్కొనిపొమ్ము. కాదేని యనపత్యనై యుండు నాకు నీపవిత్రంపు స్వరూపముగల పుత్రులనైన నొసంగుము. అంతదనుక దర్భలను బఱచుకొని యెవ్విధముననైన నిన్నుఁ గాంచఁగ వ్రతముఁ దాల్చెద. నాకు దర్శన మొసంగి తగినవిధమున హితబోధ చేయుము. అని యారాజుశవముపైఁ బడి పలుతెఱంగులఁ జూచువారి కతి దైన్యము దోఁచునట్లు విలపించుచుండె. అప్పు డాశవమునందుండి యొకయశరీరవాణి దాని కిట్లనియె. ఓభద్రా! వినుము. ఊరకయేల యిట్లు వాపోయెదవు? లెమ్ము. నీకు వర మొసంగెదను. నావలన నీవు నిర్మల చరిత్రులగు కొడుకులను సద్గుణములతో నొప్పారెడువారి నేడ్వురను బడసెదవు. అని యశరీరిణి చెప్పఁగా, నాయిందువదన ఋతుమతియైన యష్టమదివసంబుననో, లేక, చతుర్థదినముననో శుచియై శయనం బున నుండి యశరీరిణి చెప్పినతీరున భర్తను దలంచెను. అంత నాకమహా పురుషుండు భర్తఁ బోలువాఁడు దానితో సంగమింపఁగా మువ్వురు సాల్వులును, నలువురు మద్రులును గల్గిరి. ఇవ్విధంబున వ్యుషితాశ్వుని పత్ని వానిశవంబువలనఁ దనతపంబు పెంపున నేడ్వురు పుత్రులం బడసె.

అవ్విధమున వ్యుషితాశ్వునిభార్య యాతనిశవంబునఁ బుత్రులం బడ యఁగా, నీయోగబలంబునం జేసి నేఁబుత్రులఁ బడయఁగా నేరనా? కాననే నన్యపురుషునిసంగమము నొల్లను. నీప్రసాదంబుననే సంతతి గనుదు. అనినఁ బాండురాజు కుంతీదేవి కిట్లనియె.

కుంతీ! నీచెప్పినవృత్తాంతమెల్లను సత్యమే. వ్యుషితాశ్వుం డనఁగ దేవతుల్యుండు. కావున నాతీరునఁ జేయఁగలిగెను. పెఱవారి కాసామ ర్థ్యము గలుగునే? ఆవృత్తాంతము నంతటితో వదలుము. పూర్వసుప్ర సిద్ధమై పురాణముల కెక్కియుండు నొక్కధర్మతత్వమును జెప్పెద; నాల కింపుము. పూర్వకాలమున స్త్రీలు స్వేచ్ఛావిహారపరలై కామసుఖముల ననుభవించునప్పుడు; పతి యని పరపురుషుఁ డని భేదము లేక యెప్పటి కెట్లు సందర్భము కలుగునో యాసందర్భమునకు నుచితముగ నిచ్చఁ గల వారిని బొందుచు, స్వతంత్రలై వర్తించుచుండిరి. ఇప్పటికిని నాయాచార ముత్తరకురుదేశములం దుండుమనుష్యులలోను, మనదేశమునఁ బశు పక్షిమృగములలోను ముఖ్యముగఁ గానవచ్చుచున్నది. అట్లుండ నుద్దాలకుఁ డనుమునికి భార్యయు, శ్వేతకేతు వనుమహర్షికిఁ దల్లియు నైన వనిత యొక్కర్తును నొక బ్రాహ్మణుండు కామభోగముల ననుభవించి యామెయందు సంతానమును బడయఁగోరి యావని తను జేయి పట్టుకొని యేకాంతస్థలమునకుఁ గొనిపోవుచుండఁగా నాయసహ్యపుఁ గార్యమునకు శ్వేతకేతు వేవగించుకొని కోపించు చుండ నుద్దాలకుం డిది యుచితమే యనియు సనాతనధర్మ మనియుఁ జెప్పినను, శ్వేతకేతు వది దురాచారము గాని ధర్మ్యము గానేర దని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పి, తాను మహనీయుం డగుటచే నప్పటినుండి స్త్రీలకు వ్యవస్థ నిట్లేర్పఱచెను. ఇప్పటినుండి పతిని వదలి కామోపభోగముల నన్యపురుషుని సంతసింపఁజేయుభార్యయుఁ, బతివ్రతయైయున్నభార్యను వదలి వ్యభిచరించుభర్తయును భ్రూణహత్యాదోషమును బొరయుదురు. మఱియును బుత్రలాభార్థము భర్త భార్యను నుత్తమపురుషసంయోగ మునకు నియోగింప భార్య యానియోగము నొల్లదేని, యాభార్య యును భ్రూణహత్యచేఁ గలుగుపాతకమును బొందును. ఈవ్యవస్థను లోకు లాదరింతురుగాక యనియె. కావుననే సుదాసునిపుత్రుం డగు

కల్మాషపాదుండు సంతానార్థము తనసతి మదయంతిని వసిష్ఠమునితోడి సంగమమునకు నియోగింప నశ్మకుండను జనించె. మఱియును మేము విచిత్ర వీర్యుని క్షేత్రములయందు సత్యవతీభీష్ములు నియోగింప వ్యాసభట్టారకు నకు జనించితిమి. ఈసంపర్కముల నన్నింటిని నాలోచించియే నిన్నీకార్య మునకు నియోగించితిని. భార్య తన ప్రతిఋతుకాలమునయందును భర్త ననుసరించి యాతఁడాజ్ఞాపించు కార్యములయం దప్రమాదయై వర్తింప వలయును. కాదేని వేయి యేల? ఆకాలములయందు ధర్మమైనను నధర్మ మైనను పతిచిత్తానుసారము భార్య వర్తించి తీరవలయును. కావున సం తానమును గోరియున్న నాచిత్తానుసారము వర్తించి నాకుఁ బుణ్యలోక ములు కలుగునట్లు చేయుము. అని చెప్పఁగాఁ బాండురాజునకుఁ గుంతి యిట్లనియె. నాపుట్టినింట నే నుండునపుడు నాతండ్రియింటికి వచ్చెడు భూసురులను లెస్సఁగాఁ బూజించి వారి కాసనాదుల నమర్చి యతిథి సత్కారముల నాచరించుట నాయధీనమయి యుండె. అప్పు డొకనాఁడు దుర్వాసుం డనుమహనీయుం డేతెంచి మాతండ్రిగృహమునఁ గొన్ని నాళ్లుండి నాచేఁ బరిచర్యలు గావించుకొనియె. నాయొనర్చు సకలోప చారంబులకు సంతుష్టిఁ బొంది ముని పోవునాఁడు నాకొకమంత్రము నుప దేశించి పోయెను. ఆమంత్రమును బునశ్చరణముచేసి నాకిష్టమగుదేవతను బ్రత్యక్షము గావించుకొనినచో నాదేవత నాకుఁ బుత్రలాభమును గలిగించిపోవును. ఇపుడు నీ వనుజ్ఞ యిత్తువేని యామంత్రోచ్చారణ మహిమవలన నీవు తలంపుమన్న దేవతను వలంచి యాదేవతమూలమున నీకు సంతానమును బొందెదను. ఏదేవతను నీవు స్మరింపు మనియెదవో, యిప్పుడాదేవతను స్మరించెదను. ఆనతిమ్ము. అనఁగాఁ బాండురా జట్లయ్యె నేని మఱే మే లయ్యెడును. కౌరవవంశమునందుఁ బుట్టి రాజు కానున్న వాఁడు పరమధర్మజ్ఞుఁడుగ నుండవలయును. కావున నీ విప్పుడు ధర్మ దేవతను స్మరింపుము. ఆతని నాహ్వానించి యామహనీయుని యనుగ్రహ మునఁ బుత్రునిఁ బడయు మనెను.

కుంతికి ధర్మరాజు మున్నగువారు జనించుట

అంత నాకుంతిభోజతనయ స్నాతయై శుచియై పాండుభూపాలు నకుఁ బ్రదక్షిణనమస్కారంబు లాచరించి, మానసమున ధర్మదేవతను

స్మరించి మంత్రమును జపించెను. ధర్ముం డంతట దివ్యప్రభలతో నొప్పారు విమానము నెక్కి కుంతికిఁ బ్రత్యక్షగోచరుండై, కామినీ! నన్నేల స్మరించితివి? నే నేమి చేయవలయును? అని యడుగఁగాఁ, గుంతీదేవి యించుక లజ్జావనతవదనయై నాకుఁ బుత్రు నిమ్మనెను. అప్పటికి గాంధారి యొక యేడు చూలాలై యుండెను. పదంపడి ధర్ముండు యోగంబునుబూని యాతరుణితో సంగమించుటయు వానియనుగ్రహంబునఁ గుంతి చూలుఁ దాల్చి పిదప సంవత్సరమునకుఁ దులామాసమున శుక్లపక్షమునందు సోమవారజ్యేష్ఠానక్షత్రములతోఁ గూడిన పంచమినాఁటి సాయాహ్నంబునఁ గుమారునిఁ గనెను. *ఆకుమారుఁడు పుట్టుచుండగనే, యీతండు

*ఇందులకుఁ బ్రమాణము. 'శ్లో- ఐంద్రే చంద్రసమాయుక్తే ముహూర్తేఽభిజితేఽష్టమే, దివామధ్యగతే సూర్యే తిథౌ పూర్ణేఽతిపూజితే. ఐంద్రే=జ్యేష్ఠానక్షత్రే, అభిజితే = దివసస్యాష్టమముహూర్తే, దివా=శుక్లపక్షే, మధ్యగతే = తులాయనగతే. తిథౌ పూర్ణే-పూర్ణాయాం పంచమ్యాం' అని యున్నది. ఈదినము ఆశ్వయుజశుక్ల పంచమి యగుచున్నది.

ఆంధ్రభారతమున ధర్మరాజు మృగశిరనక్షత్రము శుక్లాష్టమినాఁడు పుట్టెనని వ్రాయఁబడియున్నది. కొందఱు జననదినమును జ్యేష్ఠశుక్లపూర్ణిమ జ్యేష్ఠానక్షత్రము మధ్యాహ్నకాలముగా నిర్ణయించిరి. ఇందునకు గణితప్రకారము.

సృష్ట్యాదిసంవత్సరములు ౧, ౯౫౭,౫౪౭,౪౯౧ కు మీఁద బార్హస్పత్యమానము ప్రకారము క్రోధిసంవత్సరము. చాంద్రమానప్రకారము వికృతిసంవత్సరము గురుయాద యాబ్దప్రకారము ఆషాఢాబ్దము జ్యేష్ఠశుద్ధ ౧౫-సోమవారము, ద్వాపరాంతమునకు ౩౯౭౬౩-దినములు తక్కువగా నున్నప్పుడు ఉదయాది పున్నమ ౩౪-గడియలు అనూరాధ గడియలు ౭ కు మీఁద జ్యేష్ఠానక్షత్రము సింహాలగ్నమందు జననము

		ర-బు కు-శు	
కే-గు	రాశి		శని
	చక్రము		రా-ల
	చ		

యుధిష్ఠిరుఁ డను పేరితోఁ బరమధర్మజ్ఞుఁడై పరాక్రమవంతుఁడై ముల్లోకముల ఖ్యాతిఁ గాంచు నని, యశరీరవాణి యాశ్రమములో నుండువారెల్లరు వినునట్లు పలికెను. అంతఁ బాండురా జుండిన యాశ్రమములో నుండు మునులెల్లరు నశరీరిణి పల్కినచొప్పున నాశిశువునకు యుధిష్ఠిరుఁ డను నామమును బెట్టిరి. అట్లు యుధిష్ఠిరుండు పెరుఁగుచుండఁగాఁ బాండురాజు కుంతిం బిలిచి యిట్లనియె. వరాంగీ! వినుము. సర్వసాధారణముగ రాజులు శరీరదార్ఢ్యము గలవారై యుండవలయును. కావున బలశాలి యగువాని నొక్కనిని గుమారుంగాఁ బడయఁగోరెద ననెను. అంత నమ్మహాదేవి వాయుభట్టారకు నుద్దేశించి దుర్వాసునిమంత్రమును బునశ్చరణముచేసెను. ఆమంత్రమహిమచే నాదేవుండు కుంతీదేవికిఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. అప్పుడు కుంతి యాదేవుని తనకుఁ బుత్రోత్పాదంబునందు సాయపడు మని వేఁడఁగా, నామహనీయుని ప్రసాదంబున మిక్కిలి బలశాలి యగు కుమారుని రెండవవానినిఁ గనెను. అప్పుడు మఱల నశరీరిణి యిట్లని పలికె. లోకములో నున్న యందఱు బలశాలులకంటె ఓకుంతీ! ఈ నీ రెండవకుమారుఁడు దృఢకాయుఁడును బలశాలియు నై యుండు నని వచించె. వాని విస్తారబలమునుగూర్చి యొక వృత్తాంతమును వైశంపాయనుఁడు జనమేజయున కిట్లని వక్కాణించెను. వాఁడు పుట్టినవెంటనే యొక్కనాఁ డాశిశువును గుంతీదేవి తనయొడియందుంచుకొని కూర్చుండియుండెను. అప్పుడు సమీపముననే పెద్దపులి యొక్కటి నడయాడుచుండుటను గుంతీదేవి చూచి భీతిల్లి యొడియందున్న శిశువును మఱచి తత్తరపోయి తటాలున లేచెను. అప్పు డొడియందున్న కుమారుం డొకఱాతిపైఁ బడెను. ఆశిశువుదేహము సోఁకుచుండఁగనే యాఱాయి నలుముక్కలుగఁ బగిలెను. అచ్చోట నున్నవారాఱాయి పలుకు లగుట కాశ్చర్యపడిరి. అంత నాశిశువును భీమసేనాభిధానుం జేసిరి. పదంపడి కొన్నినాళ్లకుఁ బాండురాజు కుంతితోఁ దనకు లోకోత్తరుఁ డగు మఱియొకపుత్రుం గలిగింప వేఁడెను. అప్పుడు కుంతి మనంబున మహేంద్రుం దలపోసి యాదేవతయనుగ్రహమున రణమున నెంతటివారిం దలపడినను గెలువనోపు సుపుత్రుం బడయ నిశ్చయించెను. పాండురాజు నొంటికాలిపై నిలిచి యొక్కయేడు మునులయానతిం

బడసి మహేంద్రుంగూర్చి తపం బాచరింప మహేంద్రుం డానరపాలునకుఁ బ్రత్యక్షుండై "రాజా! నీకోరినట్లు గోబ్రాహ్మణులకును మిత్రులకును బంధుజనులకును నుపకారియు, శత్రుల నుక్కడంచి త్రిలోకముల యందుఁ బ్రకాశించుయశస్సుతోఁ గూడుకొన్నవాఁడును నైయుండు సుపుత్త్రు నొసఁగెద నని యనుజ్ఞ యిచ్చి చనెను. అప్పుడు పాండురాజు కుంతిం బిలిచి యప్పుడు దుర్వాసునిమంత్రమును మహేంద్రుం గూర్చి జపింపు మనఁగాఁ, గుంతి యతిభక్తితో నాదేవతలయొడయని ధ్యానింప నాతండు కుంతికి దర్శన మొసంగెను. అంత నమ్మహేంద్రు ననుగ్రహంబునఁ గుంతీదేవి చూలుఁ దాల్చి యొక్కసుముహూర్తంబున దివ్యతేజోవిరాజితుం డగు పుత్త్రుం గనియె. ఆపుత్త్రుండు పుట్టుచుండఁగనే యశరీరవాణి కుంతి నుద్దేశించి యిట్లనియె. 'దేవీ! యీ నీకుమారుఁడు కురు, చేది, కాశి, కరూశాదిదేశములపై దండెత్తి వెడలి యారాజులం గెలిచి యాదేశములను వశపఱచుకొనును. కౌరవలక్ష్మి యీమహనీయుని వరించి యితనిం బొందును. అప్పుడు తనపరాక్రమమున నింద్రుని ఖాండవవనమును నగ్నికిఁ బ్రీతిగా నొసంగి దహింపఁజేయును. నానాదేశాధీశులం గెలిచి మూఁడశ్వమేధయాగముల నన్న చేఁజేయించును. మాయాకిరాతుం డగుమహాదేవునితోఁ బోరును. ఈతనితోడఁ బెనఁగి సంతసించి వీనిపరాక్రమమునకు మెచ్చి పినాకపాణి తన పాశుపతాస్త్రమును బ్రయోగోపసంహారములతో నుపదేశించి సమంత్రకముగ నొసఁగును. లోకపాలు రీతని యమానుషధైర్యసాహసములకు మెచ్చి తమతమదివ్యాస్త్రముల నీతని కొసంగుదురు. మఱియు వీఁడు మహేంద్రునను జ్ఞఁ బొంది సముద్రమున డాఁగియున్న నివాతకవచులను రాక్షసులం బరిమార్చి మహేంద్రుని మెప్పించి యాతనివలన దివ్యాస్త్రములను గొనును. ఇతనిపరాక్రమ మమానుష'మని యాకాశవాణి పలుకుటయు నాశ్రమములోనిమును లత్యాశ్చర్య మొందిరి. మఱియు నీపుత్త్రుండు జన్మించుచుండఁగనే ద్వాదశాదిత్యులును, నేకాదశరుద్రులును, నష్టవసువులును, సప్తమహర్షులును, మరుద్గణంబులును, బ్రహ్మమానసపుత్త్రులును, నితరదేవగణంబులును, ననూరుండును, గరుడుండును, వాసుకిప్రభృతిప్రసిద్ధనాగులును, సిద్ధులును, సాధ్యులును, గిన్నరులును,

కింపురుషులును, యక్షులును, విద్యాధరులును, విమానముల నారోహించి వియత్తలంబునుండి వచ్చి దర్శనముచేసి ప్రస్తుతించిరి. అట్లే దేవగణంబులు వచ్చి చూచి పోవుట నాయాశ్రమవాసు లగు మును లెఱుంగుదురు. అప్పుడు దేవదుందుభులు ధణధణ మ్రోగినవి. గంధర్వులు గానము చేసిరి. విద్యాధరులు వింజామరలు వీచిరి. అచ్చర లాడిరి. పూలవాన గురిసెను. ఆకుమారు నచ్చటిమును లెల్ల నర్జునుఁడని పేర్కొనిరి. పాండురా జంతటితో సంతుష్టుఁడు గాక మఱియుం బుత్రులఁ బడయఁగోరి కుంతిం జీరి తనయభిమతమును దెలుపఁగా, కుంతి భర్త కిట్లనియె. ఇఁక బుత్రుల నియోగమునఁ గోరఁ దగదు. ఇవ్విధమున మువ్వురకన్న నితరపురుష సంగమమున నధికులఁ బడయరాదు. నియోగమున నాలవవానిం బడసినయది జారకాంత యనఁబడును. అయిదవవానిం బడసినచోఁ గులట యనఁబడును. కావున రాజా! నీకు నేను ధర్మములఁ గఱపునంతటిదాననే? నీ వెఱుంగనిధర్మములు గలవే? యనఁగాఁ బాండురాజు కుంతి మాటల నాదరించి యూరకుండె.

ఇవ్విధంబున హస్తిపురంబున గాంధారీదేవి పుత్రశతంబుం గనుటయును, శతశృంగంబునఁ గుంతీదేవి పుత్రత్రయంబును గనుటయును, దలపోసి మాద్రి పతిని సమీపించి యిట్లనియె. మనోనాథా! నీకు బుత్రులం గనుపాటవము క్షీణించెను. శాపోపహతుండవైతివి. గాంధారికి నూర్గురు పుత్రులు వ్యాసానుగ్రహమున రక్షితులై పుట్టిరి. దానికి నే నంతగ వంతఁ బొందను. మంత్రబలంబునఁ గుంతి పుత్రులఁ బడసెను. దానితో సమానురాల నగు నాకు బుత్రులు లేకుండుట న్యాయమగునా? కావున నీవు కుంతి నామంత్రమును నా కుపదేశింపుమనుము. ఆమంత్రబలమున నేనును బుత్రోత్పాదనంబునకు శక్తురాల నయ్యెద ననఁగాఁ, బాండురాజు మాద్రితో నిట్లనియె. శుభాంగీ! నేనును నామనంబున దానిం దలపోయుచుంటిని. అయినను నీమనం బెవ్విధమున నుండునో యని యూరకుంటిని. ఇప్పుడు నీయభిప్రాయము నెఱింగితిని. కుంతిం బిలిచి యీయుద్దేశమును జెప్పెదను. అని చెప్పి కుంతితోఁ దా నేకాంతమున నుండఁగా నాదేవి కిట్లనియె. 'దేవీ! నాకుఁ

ప్రియమును, వంశాభివృద్ధికరంబును, నీకుఁ జిరకాలయశస్సును గలిగించు నదియు నగు నేఁజెప్పెడుదానిం జేయుము. యశస్సు నపేక్షించికదా మహేంద్రుండు దేవరాజ్యమున సుప్రతిష్ఠుఁ డయ్యెను నింకను యజ్ఞములను జేయుచున్నాఁడు. వేదవిదు లగు విప్రులు దుష్కరంబు లగు తపముల ననుష్ఠించియు గురుసేవలం జేసెదరు. రాజర్షు లనేకులును, బ్రహ్మర్షు లనేకులును గఠినవ్రతముల నాచరించి దివ్యజ్ఞానమును బొందిన పదంపడి సైతము నానావిధదుష్కరకార్యముల నాచరించెదరు. ఎట్టులైనను గీర్తిని నార్జించుట యుత్తమధర్మము. తనకు సంతతి లేదని మాద్రి చింతాసముద్రమున మునిఁగియున్నది. దానికి నావం బోలె నీవు నీయొద్ద నుండు దుర్వాసుమంత్రము నుపదేశించి, తన్మూలమున దానిం దరిఁజేర్చి కీర్తిఁ బొందుము. అనఁగాఁ గుంతి యట్ల చేసెద నని మాద్రి కామంత్రము నుపదేశింపఁగా, నాదేవి యశ్వినీదేవతల నారాధించి వారివలన సమానతేజోవిరాజమాను లగు కవలను గనెను. మఱియు నప్పుడును నశరీరిణి గోచరించి యీకుమారు లశ్వినీదేవతలవంటి సుందరాకారులై తత్తుల్యు లగుదురని పలికెను. ఆశ్రమములోని మునులు కవలలోఁ బెద్దవానిని నకులుఁ డని పేర్కొనిరి. చిఱుతవానికి సహదేవుఁ డని పేరు పెట్టిరి. మఱియుఁ బుత్త్రోత్పాదనంబునం దభిలాష యంతటితో ముగించుకొనక పాండురాజు కుంతితో మరల నామంత్రము మాద్రి కుపదేశింపు మనఁగాఁ గుంతి భర్తతో నిట్లనియె. మంత్రప్రభావమున ద్వంద్వదేవతల నాహ్వానము చేసి మాద్రి కవలం గనెసు. అట్టి కుటిల స్వభావులకు మహనీయునిమంత్రమును బలుమా ఱుపదేశింప రాదు. ద్వంద్వదేవతల నాహ్వానించు నని నేను దెలియక మోసపోయితిని. ఇఁక నామంత్రమును నేను మాద్రి కుపదేశింపను. న న్నీకార్యమున నీవు బలాత్కరింపకుండ వరమొసంగు మనఁగా విని, పాండుభూపతి యన్నకుండె. ఇవ్విధమునఁ బాండుమహీపాలునకుఁ గుంతీదేవియందు యుధిష్ఠిరభీమార్జునులును, మాద్రీదేవియందు నకులసహదేవు లనుకవలును బుట్టి, వారొక్కొక్కరు వయస్సున నొక్కొక్కయే డంతరము గలవారయ్యెను. నందఱును బాల్యమున నైదేండ్లయీడు గల్గిన వయస్సులగు బాలురంబోలె రూపుగలవారై వర్ధిల్లుచుండిరి. ధృతరాష్ట్రునిపుత్త్రులు

నూర్వురును హస్తిపురంబునను, పాండవు లేవురును శతశృంగపర్వతంబున నాశ్రమమందును బెరుఁగుచుండిరి.

ఇవ్విధంబున దేవతలయనుగ్రహంబునఁ బుట్టిన యాపుత్రుల శైశవక్రీడలం జూచి సంతసించుచుఁ గొన్నివత్సరంబులు పాండురాజు గడపెను. *పాండుపుత్త్రు లిట్లు గారాబముతోఁ దల్లిదండ్రులచేతను నాశ్రమమునులచేతను బరమానందముతో నొక్కరూపునఁ బోషింపఁబడుచుండఁగా, నాసమయమున వసుదేవుఁడు తనమఱఁదికి నైదుగురుపుత్త్రులు పుట్టి రని యెఱింగి చెలియలిని మఱఁదిని జూడఁ దనపురోహితునిం గశ్యపుఁ డను విప్రునిఁ బంపెను. ఆపాలునిచేతఁ దన మేనల్లుండ్రకు బంగారుసొమ్ములును బట్టుబట్టలును నాటబొమ్మలును మఱియు విలువఁగల వస్తువులను బంపెను. కశ్యపుఁడు వాని నెల్లఁ గైకొని పాండురా జున్న శతశృంగమునకు వచ్చెను. ఆరాజా బ్రాహ్మణునిఁ బూజించెను. బ్రాహ్మణుఁడును వారిని గుశల మడిగి వసుదేవుఁ డంపిన వస్తువుల నెల్ల బాలుర కిచ్చి పాండురాజునసుమతి వడసి వసుదేవునికడకుఁ జని వారల క్షేమమును దెలిపె. అంతఁ బాండురాజు తనపుత్త్రులకుఁ దగినయీడు రాఁగాఁ జౌలోపనయనాదికర్మములను జేయించి యచటిమహర్షులతోడ వేదాధ్యయనముఁ జేయించుచుండె. ♦

---

* వసుదేవుఁడు పాండవులయొద్దకుఁ గశ్యపుఁ డనువానిని నాటవస్తువులతో నంపిన యీవృత్తాంతము సంస్కృతభారతమున లేదు. తెలుఁగుభారతమున నున్నది.

♦ శర్యాతికొడుకు శుకుఁ డనువాఁడు ధనుస్సుచేత భూమినంతయుం గెలిచి నూఱశ్వమేధములు చేసి, దేవతల నారాధించి విరక్తుఁడగుచు శతశృంగమునఁ దపస్సు చేయుచుండ యుధిష్ఠిరాదు లస్త్రశస్త్రవిద్యలును సాములును నేర్చుకొనుచు నతనిదయవలన ధనుర్వేదమును బడసిరి. అందుఁ దోమర మనునాయుధముయొక్కయభ్యాసమున యుధిష్ఠిరుఁడును, గదయందు భీముఁడును, విలువిద్యయం దర్జునుఁడును, కట్టాకత్తిడాలుత్రిప్పుటయందు నకులసహదేవులును నిపుణు లగుచుండిరి. కావున నారాజర్షి శతనయాయుధములను విద్యలను వారివారికిఁ దగినవి యిచ్చియుం, నుపదేశించియుం వారిని తనయంతవారినిగా నెంచి కొనియాడుచుండె.

వసంతవర్ణనము

ఇట్లు వసంతఋతుసమయ మాసన్న మయ్యెను. చెట్లన్నియుఁ జిగిరించినవి. చిగిరించిన చెట్లన్నియు మొగ్గలతోను బువ్వులతోను నిండినవి. ఆపూవులవాసనకు మెచ్చి వానిపై వ్రాలి తేనియలు గ్రోలెడు తుమ్మెదలఝుంకారములు మెండయ్యెను. కోకిలములు లేమావిచిగుళ్లను గడుపునిండ మెసవి పంచమారావములతో వన మెల్లెడల నిండించెను. నిర్మలోదకములచే నిండియున్న కొలఁకులయందుఁ దామరలు నిండారఁ బూచియుండె. పిల్ల తెమ్మెర సువాసనగల పూవులతావిని గొలఁకుల నీటితుంపరలను గూడి చల్లఁగాఁ దోలుచుండె. ఈవసంతవిలాసములు చెలుల నెడఁబాసిన కాముకుల మనస్సులను గలంచుచుండినవి.

పాండురాజుమరణము

ఇట్లు సర్వభూతసమ్మోహనం బయిన వసంతసమయమునం బాండురాజు మదనునిమోహనాస్త్రములచేఁ గొట్టువడి చలించినమనస్సుతో సమీపమున నుండిన మాద్రియొక్క శృంగారంపుఁజెయ్వులను సుందర శరీరమును మనంబునఁ దలపోసి, దానిపై మనస్సు పాఱియు నసువు గానకకుందుచుండె. ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు కుంతి ప్రాణసమారాధనము సేయించుచుండి మాద్రీరక్షణమునం దేమఱి మఱచియున్న యవసరంబునఁ బాండురాజు మాద్రిం గాముకునిచూపులతోఁ జూచి కామమును నిలుపలేక కిందమునిశాపమును దలంపక, దైవప్రేరితుండై మాద్రి యెంత నివారించినను నిలువక దానిం గవసెను. వెంటనే యతఁడు శాపవశమునఁ గాలధర్మము నొందెను. అప్పుడు మాద్రి యారాజు శరీరమును గౌఁగిలించుకొని రోదనము చేయుచుండె. ఆయేడ్పుధ్వనిని విని యదరిపడి కుంతియును బాండవులును బఱతెంచి పతియడుగులపయింబడి యేడ్చుచుండ నెఱింగి శతశృంగనివాసు లగుమును లెల్లపం దెరలివచ్చి చూచి విస్మయాకులితచిత్తులయిరి. అంత నమ్మాద్రి కుమారుల నట నిల్పి నీవొక్కతెవె రమ్మనఁగాఁ, గుంతి యంతన యయ్యాపద తెఱం గెఱింగి, 'హా! దైవమా!' యని విలపించుచు వచ్చి మాద్రి కిట్లనియె. మాద్రీ! మునిశాపమున నీయాపద సంభవించు నని తెలిసియే కదా రాజున

కీబుద్ధి పుట్టకుండ నే నెప్పుడును నేమఱక చూచుకొనుచుంటిని. ఇట్లేల చేసితివి? రాజునకుఁ బ్రథమభార్య నైన నే నీరాజుతోఁ బరలోకం బుల కేగెద. ఏమఱక పుత్రులఁ బోషించుచుండుము అని చెప్పఁగా, గుంతికి మాద్రి కన్నీరుఁగార్చుచు నిట్లనియె. రాజును నే నెంత నివారిం చినను విధిప్రేరితుండై యతఁడు కాముకుఁ డయ్యెను. నే నేమి చేయుదు? నాయందుఁ బతియిష్టము నీలోకమునఁ దీర్పలేకపోయితిఁ; గాన నేనే పతితోడఁ బరలోకమునం దైనఁ బ్రీతి సేయఁ గల్గుదు నేమో యని యేగెదను. కురువంశమును సుప్రతిష్ఠితముచేయుటకొఱకుఁ గడు ధర్మముతో నీ వీరాజునకుఁ గొడుకులఁబడసితివి. పుణ్యలోకములు గలి గించునిమిత్తము రాజునకు మనః ప్రియం బొనర్చియుంటివి. మృగశాప భయము నెఱింగియు నిట్లేమఱిన యతిప్రమత్తురాల నగు నేను బుత్రుల రక్షింప నేర. నన్ను నివారింపవలదు. కొడుకుల నేమఱక రక్షించునది యని మ్రొక్కి కుంతీదేవిని వీడ్కొని, మద్రరాజపుత్రి పతితోడన చితి నెక్కి యగ్నిశిఖలు నలుదెసలఁ దన్నావరించుకొనఁగా నపగతప్రాణ యయ్యె. అంత శతశృంగవాసు లగు మును లెల్లరుఁ బాండురాజిచ్చటికి వచ్చి దేవతానుగ్రహంబునఁ బుత్రులఁ బడసెను. ఇప్పుడు పరలోక మున కేగెను. మాద్రి యాతని వెంటన పరలోకముల కేగునిమిత్తము సహగమనము చేసెను. అని తలపోసి కుంతితోఁ బుత్రులను దోడ్కొని పాండురాజమాద్రీశల్యముల నెత్తించుకొని హాస్తిపురంబునకుఁ జేర్చి, భీష్మధృతరాష్ట్రుల కెఱిఁగింప నిశ్చయించుకొని హాస్తిపురంబున కేగి, తమరాక రాజున కెఱిఁగింపుమని ద్వారపాలకునితోఁ జెప్పిరి. శతశృంగ నివాసు లగుమునులయొక్క సంఘమురాక విని యత్యాశ్చర్యముతో భీష్మధృతరాష్ట్రబాహ్లీకసోమదత్తవిదురాదులును, దుర్యోధనాదిరాజపుత్రు లును, పురోహితాదికులబ్రాహ్మణులును వచ్చి వారికి మ్రొక్కియుండ, భీష్ముఁడు వారిని నర్ఘ్యాదిసత్కారంబులచేఁ బూజించి వారితో నిట్ల నియె. మునిచంద్రులారా! మారాజ్యమెల్ల మీయధీనము. మే మేమి చేయవలయును? అని యడుగఁగా నచ్చోటికి కేతెంచిన మునిసహస్రాను షతంబున నొక్కముని యెలుంగెత్తి భీష్మాదులతో నిట్లనియె.

పాండవులు హస్తిపురంబు చేరుట

“పాండురాజు కామోపభోగములను వదలి, సకలమహీరాజ్య పాలనమును త్యజించి శతశృంగపర్వతమునఁ దపం బాచరించుచుండెను గదా ? ఆపాండురాజుపుత్త్రులు వీ రైదుగురును. ఈతఁడు ధర్మదేవత యనుగ్రహంబునఁ బాండురాజునకుఁ గుంతీదేవియందుఁ బుట్టినపుత్త్రుండు. ఈతండు వాయువున ననుగ్రహమునఁ బుట్టినమహాబలుండు. మహేంద్రు ననుగ్రహంబునఁ బుట్టినవాఁ డీతండు. వీరిరువురు మాద్రి కశ్వినీదేవతలవలనఁ బుట్టిరి. వీ రంద ఱిట్లు దేవానుగ్రహంబునఁ బాండురాజునకుఁ బుట్టిన పుణ్యమూర్తులు. వీరు క్రమముగ యుధిష్ఠిర, భీమసేన, అర్జున, నకుల, సహదేవనామంబుల వెలయువారు అని * యాకుమారులను వేర్వేఱఁ జూపిచూపి చెప్పుచుఁ, బాండురాజు వీరిశైశవక్రీడలకును నధ్యయనాదివృత్తులకును మనస్సున నానందించుచుండి నేఁటికిఁ బదునేడవనాఁడు కిందమమునిశాపంబున మాద్రీసంగమంబుఁ జేసి మృతుం డయ్యెఁ. మాద్రియుఁ బతితోడన సహగమనం బొనర్చి స్వర్గస్థురాలయ్యెను. ఇవియె వారియస్థు లని వానిం దెచ్చిచూపి వీనికిఁదగినసంస్కా-

---

* హస్తినాపురమునకుఁ బాండురాజుమరణానంతరము శతశృంగనివాసు లగు ఋషు లందఱు తల్లి, తమ్ములతోఁ గూడికొనిన యుధిష్ఠిరునిఁ దోడ్కొనిపోయి ధృతరాష్ట్రునికి స్వాధీనపఱచుసమయమున యుధిష్ఠిరునకు ౧౬ ఏండ్లు వయస్సు, భీమునకు ౧౫, అర్జునునకు ౧౪, కవలకు ౧౩. అచట ౧౩ సంవత్సరములుండిరి. వారణావతంబున లక్క యింటిలోఁ బాండవు లున్న నెలలు ౬. పిదప భీమునకు హిడింబయందు ఘటోత్కచుఁడు పుట్టెను. ఏకచక్రపురమున వారున్న నెలలు ౬. పిదప ద్రౌపదీస్వయంవరమైన తర్వాతను వారు పాంచాలపురమున నున్నకాల మొకసంవత్సరము. పిదప ధృతరాష్ట్రుఁడు భీష్మద్రోణవిదురులతో నాలోచించి మఱల పాండవులను హస్తినాపురమునకుఁ దోడ్తేరఁగా నప్పుడు వారు హస్తినాపురమున ౫ ఏండ్లుండిరి. పిదప వారికి ధృతరాష్ట్రుం డర్ధరాజ్యమును బంచి యిచ్చెను. అంతట వారు నింద్రప్రస్థము రాజధానిగా రాజ్య మేలుచు ౨౩ సంవత్సరము లాపట్టణమున నుండిరి. అటుతర్వాత వనవాసాజ్ఞాతవాసములు ౧౩ ఏండ్లు. వెంటనే యుద్ధము జరిగెను యుద్ధమున దుర్యోధనాదు లగు తమ శత్రువుల నందఱను జంపి హస్తినాపురమును స్వైవశపఱచుకొని హస్తినాపురసింహాసన మెక్కి ధర్మరాజు బ్రహ్మోత్తరముగా ప్రజాపాలనమును జేసినయేండ్లు ౩౬. ఇట్లు ధర్మరాజునకు ౧౦౮ ఏండ్లు, ౮ నెలలు, ౧౫ దినము లాయుస్సు.

రములం గావింపుఁడు. ఈకుమారులను బాగుగఁ బోషింపుఁడు." అని చెప్పి యాఋషు లంతర్ధానము నొందిరి. భీష్మధృతరాష్ట్రులు పాండురాజుమరణంబునకు దుఃఖించుచుండిరి. అంతఁ గొంతవడికి ధృతరాష్ట్రుండు నేఁడేటి విదురుం జూచి పాండురాజునకును, మాద్రికిని యథావిధిగఁ బరలోకక్రియలను గావించునది యని యాజ్ఞ చేసెను. అంత విదురప్రేరణంబున వారియస్థుల కూరేగింపుఁ గావించి వాని నొకపల్లకియం దునిచి ఛత్రచామరాద్యుపచారములతో యాజకులును బురోహితులును హుతాగ్నిహోత్రము ముందఱ నేగుచుండ, హాస్తినాపురమునందలినాలుగువర్ణములవారును గుంపులు గూడి కన్నీరు గార్చుచు వెంట వచ్చుచుండ, భీష్మవిదురాదిసకలబంధువర్గములును గంగాతీరంబుఁ జేరి యచ్చోటఁ బవిత్రమైన గంగాజలంబులయందు వారియస్థులను నిక్షేపించినఁ, గౌసల్య యగు నంబికయు, సత్యవతియుఁ, గుంతియు దుఃఖాతిశయమున నేలంబడి దీనముగ విలపించుచుండిరి. భీష్మవిదురాదులు వారల నెట్టకేల కుపశమిల్లఁజేసి తాము నొక్కరీతి శోకముడిఁగి గతించినవారల కిరువురకును దిలోదకక్రియలను నౌర్ధ్వదైహికశ్రాద్ధకర్మములను నొనర్చిరి. ఆయపరక్రియలు జరుగుచుండుపండ్రెండు నాళ్లును బురమంతయు దుఃఖచిహ్నములతో నుండుటంజేసి నిరానందమై వెలసె. అంతట నందఱును గంగాతీరమునం దుండి పాండుపుత్రులం దోడ్కొని హాస్తిపురంబుఁ జేరిరి. కొన్నినాళ్లందఱును బాండురాజు సుగుణములను, శౌర్యధైర్యగాంభీర్యాదిచర్యలను మనములఁ బనవిపనవి దుఃఖించుచుండిరి.

అంత సాత్యవతేయుం డొక్కనాఁడు తల్లిసత్యవతియొద్ద కేతెంచి యాయమతో నిట్లనియె. తల్లీ! ధృతరాష్ట్రునిపెద్దకుమారుఁడు దుర్యోధనునివలన నీవంశమున నెన్నియో చెఱుపులు కలుగఁగలవు. ఆఘోరములను నీ వేల చూడవలయును? రానున్న కాలముకంటెఁ గడచినకాలము మేలు. కావున నీ వరణ్యమునకుఁ బొమ్ము. తపస్సును జేయుచు శరీరత్యాగ మొనర్పుము. ఇది లగ్గనఁగా, సత్యవతి యంబికను బిలిచి నీ పౌత్రునివలన నెన్నియో కష్టములు గలుగనున్న వని వినుచున్నదాన. మనకు భువిలో నుండి చేయవలసినకార్యము లన్నియు ముగిసినవి. ఆకష్ట

ములను జూచుచు మన మిచ్చోట నుండ వలసిన దేల? కావున నరణ్యమునకుఁ బోయి తపస్సులఁ జేయుచుఁ గందమూలఫలాశనులమై యుండి పవనపర్ణాంబుభక్షులమై శరీరమును వదలుదము. అని చెప్పి యంబికను, బాండురాజు మరణించెనే యని పుత్ర శోకమునఁ బెల్లడలుచున్న యంబాలికను వీ రిరువురం దోడ్కొని వనమునకుఁ బోయి యచట ఘోరతపముల నాచరించి, దేవులు మువ్వురును శరీరపరిత్యాగముఁ జేసి పుణ్యలోకముల కేగిరి.

అంతట ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండురాజుపుత్రులకును దనపుత్రులకును భేదము పాటింపక యందఱ కుపనయనాదిక్రియల నాచరించి యథామతిఁ బెంచుచుండ, వారు శైశవక్రీడల సలుపుచు ధృతరాష్ట్రునకు విధేయులై వృద్ధిఁ బొందుచుండిరి. పాండవులును ధార్తరాష్ట్రులును గలసి యనేక బాలక్రీడావిహారములను జేయుచుండెరి. బాలు రొండొరులు పందెములను జఱచుచు నెవరు ముందు పరుగిడుదురో యని వేగమునఁ బరుగెత్తుచు, దూరమున దృష్టికి గోచరించినపదార్థమును చెప్పుట కందఱును మునుమున్నుగఁ బరుగెత్తుచు, దుమ్మును మైఁ బూసికొనునాట లాడుచు, నాహారపదార్థముల నుపయోగించు విలాసములను జూపుచు, మఱియు నానావిధములగు నాటలాడుచుండ నన్నిటిలో భీమసేనుం డందఱికంటె మిన్నయై యుండెను. మఱియు భీమసేనుండు విలాసమును జూప నెంచి పదుగురుపదుగుర నొక్కమా రెత్తుకొని పరుగిడును. కొన్ని సమయము లందుఁ దోడిసోదరులతోఁ గలహించి యుద్రేకియై వారితలవెండ్రుకలఁ బట్టికొని లాగుచుండ వారు వానిచేతినుండి తప్పించుకొన లేక, క్రింద నీడిగిలఁ బడఁగా నప్పుడు మఱింతవేగముతోఁ బరుగిడినప్పుడు వారి వీఁపులు దోఁకికొనిపోవును. మఱికొన్ని సమయములందు నీట నీఁదువారై యమునకు బాలు రెల్లరును జేరుదురు. ఆసమయమున భీమసేనుఁడు తనబలిమికొలఁది వారిలోఁ బదిపండ్రెండుగురి నొక్కమారు నీటిలో నదుమును. వా రూపిరి త్రిప్పుకొన లేక కుయ్యో మొఱ్ఱో యని కూఁతలిడినచో నప్పుడు వదలుచుండును. ఒకకొన్ని వేళలందు బాలురకొందఱు చెట్ల నెక్కి పండ్లు కోసికొనుచుండఁగా భీమసేనుం డావృక్షానివ్రేళ్లతోఁ గ్రిందఁ బోయునట్లు చాని నూచుచుండును. పండ్లను గోయుట కెక్కిన

వారు క్రిందఁ బడుదు మేమో యని భీతిల్లుదురు. ఇవ్విధంబున భీమసేను నకు ద్రోహబుద్ధి లేకున్నను బాల్యచాపల్యముననను, బలవంతుఁడు గావు నను నతఁ డావయోధరమునఁ జేయుచేఁత లన్నియు నితరులకుఁ బ్రాణోపద్రవకరములై యుండెను. దుర్యోధనుండు భీమసేనుని మహా బలమునకు మాత్సర్యముతోఁ బాపచింతఁగలిగి యతిబలశాలి యగు భీముని రహస్యవిధమునఁ జంపితిమేని యితరులు తనకు వశంవదు లగుదు రనియు, నప్పుడు హస్తినాపురరాజ్య మెల్లను నిస్సపత్నముగఁ దా నేల వచ్చుననియుఁ దలపోసి, తగినసమయమునకు వేచియుండెను.

(దుర్యోధనుఁడు భీమునిఁ గట్టి గంగలోఁ ద్రోయఁగా నాతండు నాగలోకము చేరి దివ్యరసపానము చేయుట)

అట్లుండఁ బ్రమాణకోటిస్థల మను గంగాతీర్థవిశేషమున జలకేళి యొనర్చుటకుఁ దగిన నాలుగువైపులను దిగుట కనుకూల మగు దిగుడు బావులను, నుద్యానవనములను, విహారమునకు నున్నతంపు మేడలను దుర్యోధనుండు నిర్మింప నియమించియుండెను. ఆస్థలమునకు రాజ కుమారు లందఱును విలాసమున నొక్కనాఁ డేగియుండిరి. అప్పటికే దుర్యోధనుని నియామమున వీరి కందఱకును వలసిన భక్ష్య, భోజ్య, పేయ, చోష్య, లేహ్యరూపములతో రుచిగల పదార్థముల ననేకము లను సేవకులు గొనిపోయియుండిరి. కుమారులలోఁ బాండుకుమారు లును గలిసి మెలసి యుండిరి. వీరికిని నందఱతోఁబాటు వలసినన్ని భక్ష్య ములను దుర్యోధనుఁ డిచ్చున ట్లొనతి యొసంగియుండెను. అప్పుడు దుర్యోధనుఁడు కొన్ని భక్ష్యములను విషపూరితములను జేసి యుంచి వానిని దానే ప్రత్యేకముగఁ జేతఁగొని భీమున కిచ్చి మనస్సునఁ గ్రౌర్య మప్పటికి నధిక మగుచుండఁగా, దానిని బయలుపఱుపక మధురంపుఁ బలుకులఁ బ్రీతిగలవాఁడువోలెఁ బలుకుచు వానిని భక్షింపు మనెను. భీమసేనుం డామోసమును గుర్తెఱుంగక తాను నిష్కపటి కావున నావిషమిశ్రభక్ష్యముల నన్నింటినిఁ దినెను. దుర్యోధనుండు తనకోర్కె నెఱవేఱిన దని మనస్సునఁ గుతూహలియై యుండెను. బాలు రందఱు నీఁదులాటయందు మునింగియుండిరి. భీముఁడు జలకేళి సలిపి కొంతవడికి

మైమఱచి యలసి గంగాతీరమునఁ జల్లనివాయువు వీఁచుచుండఁ బరుండి విషవికారమునఁ జేష్ట లుడిగియుండెను.

దుర్యోధనుఁ డదియే మంచివేళ యని తలఁచి బటువు లగుతీఁగె లతో వానిదేహము నెల్ల బంధించి యీసుపెంపున నాభీముశరీరమును గంగయం దోకలోఁతుప్రదేశమున విసరివైచెను. అంత నాభీముఁడు మునుపే విషవికారమున స్మృతిఁ దప్పియుండెను. కాన వానిని బంధించుటఁ గాని, గంగమడువునఁ ద్రోయించుటఁ గాని, యీ యపాయకృత్యములను దుర్యోధనుఁడు గావించుటఁగాని యెఱుంగక పోయెను. వాఁడు గంగలోఁ బడి పాతాళలోకమునకుఁ బోఁగా, నచ్చోట నుండిన నాగ కుమారు లనేకు లతనిదేహమును గఱచిరి. ఈసర్పములవిష మాతని దేహమును సోఁకుచుండఁగనే యాతనిశరీరమున నప్పటికి వ్యాపించి యుండిన కాలకూటవిషము విఱిగి వానిదేహము నిర్విషమైనది. వెంటనే వానికి స్మృతి గలిగినది. వాఁడు తన్నెవరో బంధించియున్నారని తెలిసి యాకట్లనుండి తప్పించుకొనుట కొఱకు నీల్గు నీల్గెను. అంతట భవబంధము పోఁద్రోలు యోగిచాడ్పున, బంధములన్నింటినుండి విడివడి, తన్నుఁజుట్టుఁ గొఱుకుచుండు నాగకుమారులను వేగముగాఁ గొట్టి చంప నారంభించెను. అప్పుడు నాగు లెల్లరును వానికి భీతిల్లి యాతని వృత్తాంతమును వాసుకికిఁ దెల్పిరి. వాసుకి భీమసేనునికడ కేతెంచి వానిని దనదౌహిత్రుఁడగు శూరునిదౌహిత్రునిఁగా నెఱిఁగి నాగులతో "వీఁడు మనకు మన్నింపఁదగినవాఁడు, మనకు శత్రువు కానేరఁడు. వీనికి విస్తార మగు ధనము నొసంగి పంపుఁడు" అని చెప్పఁగా, నానాగు లెల్లరును వాసుకితో నిట్లనిరి. ఓనాగేంద్రా! వీఁడు రాకొమరుండు. వీనికి ద్రవ్య మేల? ఏరసమును ద్రావినచో వీనికిఁ బదివేలయేనుఁగులకుఁ గల బలము కలుగునో, యారసమును వీని కిచ్చి కడుపారఁ ద్రావించెదము. అది వీని కంగబలము నొసంగఁగల దనఁగా వాసుకి వారి నట్ల గావింపుఁ డనియె. భీముఁడును బాములు తనకుఁ జేయు ననేకశుభచిహ్నములతోఁ గూడికొని పవిత్రుఁడై తూర్పుమొగంబై కూర్చుండి నాగులు తెచ్చియిచ్చిన కుండలోనిరస మెల్లఁ ద్రావెను. అంత వారు మఱల వేఱొకకుండరసమును దెచ్చియిచ్చిరి. వా రిట్లు తెచ్చియిచ్చుచుండిన కుండలలోని రసము

లోకగ్రుక్కకే త్రాగుచుండెను. అంతట వారును విసువక మొత్తముగ నెనిమిదికుండలరసమును వానిచేఁ ద్రావించి, వాఁడు "తనవి తీరెను; తృప్తి యైనది. ఇఁకఁ జాలు" నని చెప్పినపిదప వాఁడు సుఖముగఁ బవ్వళించుటకుఁ బడుక నేర్పఱచిరి. వాఁడును నాశయ్యపై సుఖముగ శయనించెను.

అంత నిట ధర్మరాజు భీమునిపోకఁ దెలియక యన్నిస్థలముల యందు వెదకి యందఱకు మున్నుగ నగరున కేమైనఁ బోయెనో యని వేవేగ నగరు సొచ్చి తల్లి యగుకుంతీదేవిని భీమునిరాక నడిగెను. అందఱకు మున్నుగ భీముఁడు పురమున కేగెనని దుర్యోధనుఁడు చెప్పెను. వాఁ డేల యింతవఱకు రాక తడసెను ? వనములో నలుదెసలం బరికించితిని. వానియుని కెచ్చోటనుం దెలియదయ్యె. వాఁ డొక్కచోఁ బరుండి నిదురించుచుండును. ఆచోట వానిని వెదకఁగా నిప్పుడు వాఁడు గనఁబడఁడు. వాఁడు కానరామి నా కనుమానము గలిగించుచున్నది. అన విని కుంతి యేడ్చుచు వాఁ డిచ్చోటికి రాఁడు. నీవును నీతమ్ములుం గూడిపోయి వానిని నలుదెసల వెదకుఁ డని చెప్పి విదురునిఁ బిలిపించి, మహానీయా ! భీముఁడు బాలురతోఁ బ్రమాణకోటిస్థలమున కేగినవాఁడు రాఁడయ్యె. ధర్మపుత్త్రుం డెంత వెదకినను వానికి గోచరింపఁడు. దుర్యోధనుం డెప్పుడును వానిపై నీసును గాన్పించుచుండు. వానిని వాఁడు చంపించెనో యని యనుమానము గల్గుచున్నది. మనస్సు మిక్కిలి వ్యాకులముగ నున్నది. అని చెప్పఁగా విదురుండు కుంతి కిట్లనియె. ఇంకను నిట్టి పలుకుల మానుము. దుర్వినీతుండైన దుర్యోధనుం డీమాటలను వినెనేనిఁ దక్కటి వారిం జంపఁబూనును. మిగిలినవారి నైన బ్రతికించికొనవలయునుగదా ? నీ వేడువఁజనదు. నీపుత్త్రులు బహుకాలము జీవించి యుండువా రని యోగులైనమహానీయు లనేకులు చెప్పియున్నారు. వారిమాటలు పొల్లు లగునే ? నీకొడు కెట్లైనను బ్రదికివచ్చి నీకుఁ బ్రీతిఁ గలిగించును. అని కుంతిని నూఱడించి విదురుండు తనవిడిదల కేగెను.

ఇట నాగలోకమున భీముండు తాను ద్రావినదివ్యరసము నెల్ల నెనిమిదిదినములకు జీర్ణించుకొని మేల్కాంచెను. అప్పుడు నాగు లెల్లరు

భీముని సమీపించి యోభీమసేనా! యీదివ్యరసముల నీవు ద్రావి జీర్ణించుకొంటివి. దానం జేసి పదివేల యేనుఁగులకుఁ గలబలము నీయెడలి నాక్రమించినది. ఇఁక లెమ్ము. ఈగంగయందు స్నానము చేసి నీరాక కెదురుచూచుచున్న నీతల్లిని నీసోదరులను సంతసిల్లఁ జేయు మని చెప్పి, యానాగు లాతని నాదివిజగంగాభవనీజలములయందు సుస్నాతుఁ జేసి దుకూలములను గట్టనిచ్చి సుగంధముతోఁ బరిమళించుచున్నదియు, విషహారమును, వివిధౌషధులఁ గూడినదియును నగు నమృత తుల్యమైన పరమాన్నమును గుడువఁబెట్టి, వానిశరీరమును నానావిధాభరణములతో నలంకరించి బహువిధములుగ నాశీర్వదించి, యాపాతాళగంగ నుండి వానిని భూప్రదేశమును జేర్చుట కొక్కనాగునిఁ బంపఁగా వాఁడు భీమసేను నెత్తికొని ప్రమాణకోటిస్థలమునందలి యొకవనము నందుఁ జేర్చెను. వీని నచ్చోట విడిచిపుచ్చుటకుఁ గొందఱు నాగులును వచ్చిరి. అప్పుడు వా రందఱిచే ననుజ్ఞాతుఁ డయ్యెను. వారును వెంటనే యదృశ్యులైరి. అంతట భీముండు హస్తినాపురమును జేరి నగరు సొచ్చి, తల్లిని సోదరులం గాంచి వెంటనే తల్లికిని ధర్మరాజునకును నమస్కరించి తక్కినసోదరులం జెంగటఁ దీసెను. అప్పుడు భీమునిరాకకు వా రందఱును సంతసిల్లిరి. తమపాలిట దైవ మున్నది గదా! యని తల పోసిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు వారితో నిట్లనియె "అమ్మా! ప్రమాణకోటిస్థలమున నన్నుఁ దిను మని దుర్యోధనుం డిచ్చినభక్ష్యములు విషపూరితములు. వానిని నేను దిని విషమును హరించుకొనుచు మైమఱచి యున్నప్పుడు బటువులైన తీఁగలతో నాశరీర మంతయు నేవైపునకుఁ గదలనీయక యంటఁగట్టి నన్ను గంగమడువునఁ ద్రోయించెను. అంతట నాకు స్మృతి వచ్చెను. వెంటనే నన్నుం గట్టినతీఁగెలను ద్రెంపితిని. నన్నుఁ బాములు కొఱికి నావిషమును హరించెను. కాని, నన్నుఁ గఱచినవే యని వానినిఁ జంప యత్నించితిని. అవి వాసుకితో మొఱపెట్టుకొనెను. అంత వాసుకి వచ్చి నన్నుఁ దన దౌహిత్రునకు దౌహిత్రుంగా నెఱింగి నాకు దివ్యరసమును ద్రావ సెలవిచ్చెను. నా కీవస్త్రములను నాభరణములను నాగు లిచ్చిరి. ఆదివ్యరసమును జీర్ణించుకొనుట కీయెనిమిదిదినములును పరుండి సుఖముగా నిదురించి, వారు నాకు దారి సూప నాగ

లోకమునందుండి యిదె వచ్చుచున్నా"నను వృత్తాంతం బంతయు సవిస్తర
ముగఁ జెప్పఁగా, యుధిష్ఠిరుండు భీమునిం జూచి యిఁక రహస్యముగఁ
జెప్పుము. ఈదినము మొదలు మన మప్రమత్తులమై యొకరినొకరు
కాపాడుకొనుచుండవలయు ననిన, నందఱును తమలోఁ దామట్లు యనిరి.
ఇంకను బాండవుల కెన్నివిధములనో దుర్యోధనుండు హానిఁ దలచుచుండ
వాని నెల్ల విదురుం డణఁచిపెట్టుచుండగా నూరకుండిరి. అంతఁ బాండ
వులును దుర్యోధనాదులును వేదశాస్త్రముల నెఱింగినవాఁడును, నస్త్ర
విద్యోపాధ్యాయుండును శరస్తంబమునఁ బుట్టినవాఁడును నగు కృపా
చార్యునియొద్ద విలువిద్యను భీష్మానుమతంబున నేర్చుచుండిరి. అని
చెప్పఁగా జనమేజయుం డాకృపాచార్యుం డెవండు ? అతండు శరస్తంబ
మున నెట్లు జనించెను ? ఆమహానీయుని దివ్యచరిత్రమును సవిస్తరముగా
వినిపింపు మని యడుగఁగా, నమ్మహీపాలునకు వైశంపాయనుం డిట్లు చెప్ప
నారంభించెను.

కృపాచార్యులవృత్తాంతము

పూర్వకాలమున గౌతముం డనుమహర్షి యొకఁడు తపోనిష్ఠా
గరిష్ఠుఁడై యుండెను. ఆతనికి శరద్వంతుండను కుమారుండు జనించెను.
వాఁడు తనపుట్టువు శరములతోఁడఁ గల్గుటం జేసి, వేదశాస్త్రముల
నంతగా నధ్యయనమును జేయక ధనుర్వేదమున నాసక్తుండై, యితర
బ్రహ్మచారులు తపస్సు మొదలగునిష్ఠలచే వేదములను సాధించువిధమున,
నధికతపస్సును జేసి సర్వాస్త్రములను సంపాదించుచుండెను. వానిప్రభావ
మునకు మహేంద్రుండు వెఱచి శరద్వంతునితపమును జెఱచునిమిత్తము
జానపది యను దేవకన్యను వానియొద్దకుఁ బంపెను. అంత నాసుందరి
శరద్వంతునియాశ్రమముం జేరి తనవిలాసములతో నడయాడుచుండ
దానిసర్వావయవసౌష్ఠవమున కచ్చెరువోయి శరద్వంతుండు తనచేతి
వింటిని నమ్ములను జారవదలి, దానినే మదనపరవశుండై మోహించి
వీక్షించుచుండ నచటఁ గాకివెదురు మొదలగువానిగుబు రొకటి
క్రింద నుండఁగా, వానివీర్యము స్ఖలితమై యాశరగుల్మమునఁ [గుబురున]
బడెను. దాని నాముని యెఱుంగఁడు. పిదపఁ గొంతసేపునకు మనస్సును
దిగిచికొని శరద్వంతుండు తనతపోబలంబున జ్ఞానియగుటం జేసి జితేంద్రి

యుండై యాదేవకన్యాసంపర్కముచే నాతపోవనమును దూషితమైన దానిఁగా నెఱింగి యచ్చోటు వాసి, వేఱొకస్థలమునకుఁ దపస్సునిమిత్తమై యరిగెను. శరస్తంబమున వారి రేతస్సుబిందువులు రెండై పడుటచేనం దొక్కబిందువు మగశిశు వయ్యెను. రెండవది యాఁడుశిశు వాయెను. ఇట్లాశిశువు లిరువురు నచ్చోట శరస్తంబమునఁ బెరుగుచుండిరి. ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు శంతనుండు నిజసైన్యముతో వేఁటకుఁ దఱలి యావనంబున వేఁటాడుచుండ నాతని వెంట వచ్చినవారిలో నొక్కఁ డాశిశువులను వారిసమీపమున నున్న శరశరాసనములనుం జూచి, యీయిరువురు శిశువులును ధనుర్వేదమును జక్కఁగా నేర్చినమహానీయుని పుత్త్రుఁడును పుత్త్రికయునుంగా నుందు రని యెఱింగి, వారిని వారిసమీపమున నుండిన శరశరాసనములను శంతనునకుఁ జూపెను. ఆశంతనుండును వారిని మిక్కిలి మక్కువతోఁ దననగరునందుఁ బెంచునట్లుగా నియమించె. వారిలో మగవాఁడు కృపుఁ డనియు, నాఁడుశిశువు కృపి యనియుం బేర్కొనఁబడిరి. శరద్వంతుఁడును నావృత్తాంతము నంతయును దనదివ్యజ్ఞానంబునఁ దెలిసి హస్తిపురమున కేతెంచి పుత్త్రునకు సకాలమున బ్రాహ్మణోచితకర్మమగు నుపనయసంస్కారమును గావించి, వానికి సకలవేదశాస్త్రాదులను బోధించి ధనుర్వేదమును నాదాన, సంధాన, మోక్ష, ఉపసంహారము లనునాల్గువిధములతో సాంతముగఁ జెప్పి, తాను మరలఁ దపోవనంబున కేగెను. ఆకృపుఁడు ధనుర్వేదపారంగతుండైన తండ్రియగు శారద్వతునొద్ద విలువిద్యను నేర్చియుండి కౌరవులసంస్థానమున నుండుటం జేసి కురుకుమారుల కెల్ల భీష్మానుమతిని ధనుర్విద్యాగురుం డయ్యెను. ఈతం డాకారణంబునఁ గృపాచార్యుం డనఁబరఁగెను. ఇట్లు కురుకుమారు లెల్లరును గృపాచార్యునియొద్ద విలువిద్య నేర్చుచుండ, భీష్ముండు వారి నెల్లర శస్త్రాస్త్రవిద్యలయందు లోకములో నున్న యితరరాజకుమారులకంటె నధికపాండిత్యము గలవారినిగఁ జేయు నిమిత్తమా కాలమున ధనుర్విద్యలో నుత్తముఁ డనఁబడిన ద్రోణాచార్యుని రావించి వానితోఁ గురుకుమారులం జదివించె. అనఁగా విని జనమేజయుండు తనకు ద్రోణాచార్యుని చరిత్రమును సవిస్తరముగాఁ జెప్పు మనఁగా వైశంపాయనముని యాజనమేజయున కిట్లు చెప్పం దొడంగెను.

ద్రోణాచార్యునివృత్తాంతము

పూర్వము భరద్వాజుం డను ఋషి గంగాద్వారమునకు స్నానార్థము పోఁగా, నచ్చోటికి మున్నే జలకేళినిమిత్తము వచ్చి క్రీడ సలిపి గట్టునఁ గూర్చుండియుండు ఘృతాచి యను నప్సరసను నప్పుడు దానికట్టుబట్ట వొలఁగియుండఁగాఁ జూచెను. అంత నాఋషి దానియం దనురక్తుండై కామపరవశుండు కాఁగా నాతనివీర్యము స్ఖలితమయ్యెను. దాని నొకద్రోణమున భద్రపఱుపఁగాఁ గాలక్రమమున నాకలశము నందుఁ బుత్రుం డొకఁడు పుట్టెను. ఆకుమారుండు ద్రోణము (దొనెవలె నుండు పాత్రము)న జనించెనుగావున ద్రోణుం డనఁబడెను. ఈద్రోణుండు పెరిఁగి పెద్దవాఁడై వేదములను వేదాంగములను లెస్సఁగా నధ్యయన మొనర్చి, యగ్నిదేవునివలన నుదయించిన యగ్నివేశుం డనుమహానీయునకు శిష్యుండై, యాగ్నేయము మొదలగు నస్త్రములను గ్రహించెను. ఆయస్త్రమును ద్రోణునితండ్రి యగు భరద్వాజుం డగ్నివేశున కొసంగెను. ద్రోణుం డగ్నివేశునకు శిష్యుండుగా నున్నప్పుడు భరద్వాజునకు సఖుండైన పృషతుఁ డనువానికుమారుండు ద్రుపదుం డనువాఁడును నగ్నివేశునకు శిష్యుండై యుండె. అప్పుడు ద్రోణుఁడును ద్రుపదుఁడును నిరువురు నొకేయాచార్యునియొద్ద శిష్యులై యుండి చెలికాం డ్రయిరి. పదంపడి పృషతుఁడు కాలగతిం జెంద, నాతని పాంచాలరాజ్యమునకు ద్రుపదుఁడు రాజయ్యెను. భరద్వాజుండును దనపుత్రుండైన ద్రోణాచార్యుని వివాహము చేసికొను మని నియమించి లోకాంతరమునకుఁ జనెను. అంత ద్రోణాచార్యుండు తండ్రి యనుమతి చొప్పునఁ గృపాచార్యునిచెలియలు కృపి యనుదానిం బెండ్లాడి దానియందు నశ్వత్థామ యను కుమారునిం గనెను. ఆకుమారుండు పుట్టుచుండఁగనే యుచ్చైశ్శ్రవమునుం బోలె బెద్దయఱపు నఱచుటం జేసి,యశరీరవాణి వీఁడశ్వము వలె బలము గలిగి దెసలెల్ల మాఱుమ్రోగున ట్లఱచుటం జేసి యశ్వత్థామ *యను పేరితో వెలయు ననెను.

---

*అశ్వత్థామ=అశ్వముయొక్క బలమువంటి బలముగలవాఁడు.

స్థామము=శరీరబలము

ఇట్లు ద్రోణుండు కుటుంబియై కుటుంబమును భరించునిమిత్తము ధనము నార్జింప యత్నించి, పరశురాముఁడు విప్రులు గోరినదానినంతయు వారికొసంగుచున్నాఁడనియెఱింగి, పరశురామునియొద్ద కేగి ధనము నడిగెను. అప్పుడు పరశురాముండు ద్రోణున కిట్లనియె. "ఓ భారద్వాజా! విప్రులకంతయుఁ గోరినది కోరినట్లొసంగితి. వనమునకుఁ బోఁదలఁచి భూమి యంతయుఁ గశ్యపున కిచ్చితి. నాయొద్ద నస్త్రములు తప్ప వేఱొండు లేదు" అని చెప్పఁగా ద్రోణుం డాయస్త్రముల నన్నింటిని దన కొసంగుమనియె. అంతఁ బరశురాముండు సల్లె యని ద్రోణున కాసర్వాస్త్రములయొక్క ప్రయోగోపసంహారముల నన్నింటిని విధ్యుక్తముగ నుపదేశించెను. పసంపడి ద్రోణుండు తానును ద్రుపదుఁడును నగ్నివేశునిశిష్యులమై యుండునపుడు చెలికాండ్రమై యుంటిమిగదా! ఆతం డిప్పుడు భూపాలుండై యున్నవాఁడు. కావున నిప్పు డాతనియొద్ద కేగి ధనమును యాచించెద నని యట కేగి, తనచెలికానిని ధనమును యాచించెను. ద్రుపదుఁడు రాజ్యగర్వమున ద్రోణునిపూర్వసఖ్యమునే యెఱుంగనివాఁడువోలెఁ దిరస్కరించి పంపెను. అంత ద్రోణుం డాయవమానమును సహించి మరల హస్తిపురంబునకు వచ్చి, కృపాచార్యునియింట గూఢముగ నుండెను.

ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు కురుకుమారు లెల్లరు పురము వెలుపలి ప్రదేశమునఁ జెండాట యాడుచుండ, నాచెండు సమీపమున నుండిన బావిలోఁ బడెను. ఆబాలు రందఱును బావిని సమీపించి దానిని దొంగి చూచుచుండిరే కాని, యెవ్వరును దానిని బావినుండి పై కెత్త లేకుండిరి. అప్పు డచ్చోట విలాసముగ సంచరించు చుండిన ద్రోణాచార్యుని వారందఱును జుట్టుకొని, యెవ్విధముననైనను బావిలోఁ బడిన చెండును బైకిఁ దీసి యిమ్మని వేఁడిరి. అప్పుడు ద్రోణాచార్యుండు కురుకుమారుల కిట్లనియె. బాలకులారా! మీరందఱును శౌర్యధైర్యగాంభీర్యములకుఁ బేరెన్నికగన్న భరతవంశమునఁ బుట్టినవారు. మఱియును విలువిద్యయందుఁ బేరెన్నికఁ గన్న కృపాచార్యునిశిష్యులరు. మీలో నొక్కరైనను బావిలోఁ బడినచెండును బై కెత్తుటకు సామర్థ్యము లేకయున్నారే! మూఢుఁడు. మీరు చూచుచుండఁగనే యీనాప్రేలి

యుంగరమును బావిలోఁ బడవేసెదను. పదంపడి నాయుంగరమును చెండును రెంటిని నాయస్త్రవిద్యాప్రభావంబునఁ బైకి కెత్తెదను. నాకు భోజనము పెట్టింపుఁ డని వ్రేలియుంగరమును బావిలో వైచెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుండు ద్రోణున కిట్లనియె. ఓముసలిబ్రాహ్మణుఁడా! కృపాచార్యునియనుమతిం బొంది శాశ్వతముగ భోజనమును బడయఁ గలవు. అని చెప్పఁగా ద్రోణాచార్యుండ దె నాసామర్థ్యమును జూడుఁడు. ఈవిద్య నెవ్వరును నేర్చినవారు లేరు. బాణములచేతనే చెండును వెలుపలికిఁ దెప్పింతునని చెప్పి, వింట నొక్కబాణమును సంధించి దానితో బావియం దున్నచెండును గ్రుచ్చిపట్టి, పిమ్మట మఱియొకబాణ మును మొదటిబాణమును బట్టుకొనునట్లు చేసి, యిట్లే యొకబాణమును మఱియొకబాణముతో నంటఁగట్టి బాణములతోఁ ద్రాటిని జేసి, యా శరముల త్రాటితో వారిచెండు నెత్తి పైకిఁదీసి వారిచేతి కిచ్చెను. అంత వారందఱును బరమాశ్చర్యభరితులై వ్రేలియుంగరమును బైకిఁ దీయు మనిరి. అంత ద్రోణాచార్యుండు ధనస్సున బాణము నభి మంత్రించి యాబాణమును బ్రయోగించి యుంగరము నంటు కొనునట్లు చేసి, దానిమూలమున నుంగరమును బావినుండి పైకెత్తింపఁ గలిగెను. అంత నాకుమారు లందఱును నాతనిశక్తికి నద్భుతము నొంది వారందఱును నొక్కుమ్మడి ద్రోణాచార్యునకు మ్రొక్కి యిట్లనిరి. స్వామీ! ఈయాశ్చర్యమును మే మెందును గానము. మీ రెవ్వరు? మీకు మే మేమి చేయవలయును? అని యడుగఁగా, ద్రోణుండు "మీరు బాలురు. నావృత్తాంత మంతయును మీకేల? ఈజరి గినసంగతి నంతయును మీతాత భీష్మునకుఁ దెలుపుఁడు. ఆరాజు నన్ను దయఁగలఁడు" అనెను. అంత నాకుమారు లందఱును నాయాశ్చర్య మును భీష్మునకుఁ దెలిపిరి. భీష్ముఁ డతనిని ద్రోణుంగాఁ దలంచి, యా మహనీయుఁడే తమకురుకుమారులకు ధనుర్వేదాచార్యుండయి యుండ దగినవాఁ డని యూహించి, యాతనిని మర్యాదతో నగరునకు రప్పించి, యామహనీయుండు హస్తినాపురమునకు రాఁ గారణ మే మని యడు గఁగా, భీష్మునకు ద్రోణుం డి ట్లనియె,

మున్ను నే నగ్నివేశమునియొద్ద ధనుర్విద్య నభ్యసించుచున్న కాలమునందు నాకుఁ బృషతునిపుత్త్రుఁ డిప్పటిపాంచాలదేశపురాజు ద్రుపదుఁడు సహాధ్యాయియై యుండెను. ఇరువురమును నగ్నివేశమునియొద్ద ధనుర్విద్య నభ్యసించుకాలమున మిక్కిలి చెలిమిగల్గి, యాసనశయ్యాది విహారంబులయం దేకమనస్కులమై మెలఁగుచుంటిమి. అప్పుడు ద్రుపదుఁడు తాను పృషతున కనుంగుఁబుత్త్రుం డగుటఁజేసి, యాతనియనంతరము రాజ్యాభిషిక్తుండయి ప్రజల నేలుకాలమునఁ దనరాజ్యమున సకలభోగములను ధనకనకవస్తువాహనములను నాయధీన మొనర్చెద నని చెప్పియుండె. నేనును నట్టి శుభదినము లెప్పుడు వచ్చునా యని తలపోయుచుండి, మాతండ్రి పరలోకగతుం డగునప్పుడు నా కాజ్ఞ నొసంగిన మేరకుఁగులరూపగుణములతో నొప్పు కృపాచార్యునిసోదరిని వివాహమై, దానియం దశ్వత్థామ యను పుత్త్రుం బడసితిని. ఆబాలుండు తనయీడువా రావుపాలను ద్రావుచుండఁ దనకు నావుపాలను దెచ్చి యిమ్మని యేడ్చెను. అంత వానియేడ్పు నుడుపలేక, పరిశుద్ధప్రతిగ్రహమునగోవును సంపాదించునిమిత్త ముద్దేశించి నే నున్న దేశమున నెచ్చోటను మంచి యావును సంపాదింప లేనైతిని. మఱియు నాకుమారుని సావాసకాండ్రగు ధనవంతులకుమారు లావుపాలం ద్రావి సంతసించుచుండ, నాకుమారున కావుపాలకు మాఱుగఁ బిండిని నీటఁ గలిపి యిదియే యావుపాలనుచుండ, దానిని వాఁడు ద్రావి చిఱుతవాఁడు గావున సంతసించుచు నాపిండిపాలను ద్రావి నేనును నావుపాలు ద్రావి వచ్చితి నని తోడికుఱ్ఱవాండ్రతోఁ జెప్పుకొనుచుండును. నాయాశ్రమములోనివా రీసంగతి గుర్తించి, యాతం డొక్కకుమారున కావుపాలను దెచ్చి త్రాగింపలేనంతటినిరుపేద యని నవ్వాడిపోయుచుండిరి. దానిని విని నా పేదఱికమునకును దౌర్భాగ్యమునకును నన్ను నేఁ నిందించికొనుచు, నేమియుం జేయఁజాలక మనస్సునఁ గుందుచుఁ, జిన్ననాఁటనుండి నేవాధర్మ మెఱుంగనివాఁడ నగుటం జేసియుఁ బ్రతిగ్రహ మొల్లనివాఁడ నగుటం జేసియును ధనుర్విద్య నభ్యసించుకాలమున నాకుసహాధ్యాయియై మిక్కిలి చెలిమితో నుండినద్రుపదుండు పాంచాలరాజ్యమునకు రాజై యుండు టెఱింగి "ధనార్థ్యస్మి" యనుకొని, భార్యాపుత్త్రులం

దోడ్కొని పాంచాలపురమున కేగితి. అంతట నొక్కనాఁడు రాజదర్శనంబును జేసికొని, కపటముగాని సరసంపుఁజెలిమి దోఁప ద్రుపదునిం జూచి యిట్లంటిని. నెచ్చెలీ! చిన్ననాఁటిచెలి కాఁడ వని నీయెడ కిప్పుడు వచ్చితిని. నీరాజ్యభోగములు నాయధీనము లని యగ్నివేశమునియాశ్రమంబున మనమిరువురము సహాధ్యాయులమై వర్తించుచుండఁ జెప్పియుంటివి కాదే? ఆమాటలను స్మరింపుమని వచించితిని. అంత నారాజు తన కప్పుడ లభించినరాజ్యమదమునఁ గన్నుఁ గానక నన్నుఁ బరిహసించుచు నిట్లనియె. "ఓబాపఁడా! నీకు బుద్ధి యింకను వచ్చినట్లుండ లేదని యూహించెద. ఏ మంటివి? నీకు నేను జెలికాఁడనా! అది యెవ్విధమున నగును? ఆలోచింపఁగా నంతయు నసంభవముగ నున్నది. తారతమ్యజ్ఞానము లేనియిట్టిపలుకులు పలుకఁ దగవు. రాజసభలో బ్రాహ్మణుఁడ వైన నీవు పలుగాకివలె మాటలాడకుము. బిచ్చగాండ్రగు నిరుపేదబ్రాహ్మణులకును సంపన్నులగు రాజులకును నెన్నఁడైనఁ జెలిమి ఘటించునా? వేదాధ్యయనసంపన్నునకు వేద మనఁగా నెట్టిదో యెఱుఁగని వాఁడును, రథికునకు నరథికుఁడును, పండితునకు మూర్ఖుఁడును, శూరునకు భీరుఁడును, ధనపతికి దరిద్రుఁడును, రాజునకు యాచకుఁడును జెలికాఁ డగునే? సమానత్వము లేక వీరికిఁ జెలిమి యేనాఁడును గలుగనేరదు. రాజనయిననాకును నిరుపేదవగు నీకును జెలిమి యేసామ్యమునఁ గలుగును? అస్త్రవిద్యాభ్యాసకాలమున సామర్థ్యనిమిత్తమైన స్నేహ ముండెను. ఎన్నఁడో బడియందుఁ జదువుచున్నప్పుడు కుదిరినచెలిమి కాలాంతరమునందు సైత ముండఁ గలదా? అయ్యది నానాఁట నశించును. ఇంతేగాక నారాజ్యభోగములు నీయధీనము లగును గాక; యని నేను నీతో నుడివిన ట్లనుచున్నావు. అట్లెప్పుడును జెప్పియుండను. నేను నిన్నెఱుంగనే యెఱుంగను. అట్లుండ నారాజ్యభోగములు నీయధీనము లెట్లుచేయఁగలను? ఒకరాత్రి యన్నము నుపువఁబెట్టెదను. ఇఁక నీయిష్ట" మని చెప్పఁగాఁ, గోపపరీతమానసుండనై భార్యను బుత్రునిఁ దోడ్కొని గుణవంతు లగుశిష్యులు వెంబడింప నీకురుదేశమును బ్రవేశించితి. ఇచ్చోటి కిప్పుడు నీవు చెప్పిపుత్తెంచిన నేతెంచితి. నీయభిమతమును నిర్వర్తించెద. ఏమిచేయుదును? ఆజ్ఞయిమ్ము. అని

చెప్పఁగా వెదకఁ బోయిన తీఁగ కాళ్లయందుఁ దానె చుట్టుకొనినట్లు, భీష్ముండు మనమున మిక్కిలి సంతసించి ద్రోణాచార్యున కిట్లనియె.

ద్రోణాచార్యుండు కురుకుమారులకు భీష్మానుమతంబున విలువిద్య నేర్పుట

ఆచార్యా! వినుము. మాయెడ సంపూర్ణకటాక్షము నుంపుము. కురుకుమారుల సౌభాగ్యమున నీ వీదేశముఁ జొచ్చితివి. మారాజ్యమెల్ల నీయధీనమై యుండును. నీకు వలసినధనధాన్యములం గొని యనుభవింపఁ గోరినభోగముల నన్నిఁటిని ననుభవింపుము. నీతలంపు లన్నియు నీడేఱును. ఇంత యేల? మాకు నీవ రాజవు. నీయాజ్ఞచొప్పున మేమెల్లరము వర్తించువార మని చెప్పి, యుచితరీతి నాచార్యుం బూజించి ధనధాన్యములు మున్నగు ననేకపదార్థములతోఁ గూడిన యుత్తమ మగు నింటిని, ధనమును, సొమ్ములను, సేవకులను నొసంగి పంపెను. అంత నొక్కనాఁ డాచార్యుండు పరమానందభరితుఁడై యుండు నొక్కసమయమున భీష్ముండు పాండుకుమారులను ధృతరాష్ట్రు కుమారులను నందఱను శిష్యులనుగా సమర్పించెను. ద్రోణాచార్యుండు మిక్కిలియానందమున మునిఁగి వారి నెల్లం జీఱి యిట్లనియె. మీరు నావలన విలువిద్యను సాంతముగ నేర్చినపిదప నా కొక్క కార్యమును జేయవలసియుండును. అన దాని వినియును నందఱూరకుండిరి. అంత నర్జునుఁడు మాత్ర 'మాచార్యా! మీయాజ్ఞ నేను శిరసావహించి యొనర్చెద' ననియెను. ఆమాట కాచార్యుండు మిగుల సంతోషించి యర్జునునిఁ బలుమాఱు కౌఁగిలించికొని ముద్దాడెను. వాని నాచిఱుతప్రాయంపు ధైర్యసాహసపు మాటలకె యానందాబ్ధి నోలలాడెను. తనతలంచినకార్య మప్పుడె సాధింపఁబడె నని మనసున నూరటఁజెందెను. అంత యుధిష్ఠిరుఁడు మొదలగు పాండవులును, దుర్యోధనుఁడు మొదలగు ధార్తరాష్ట్రులును, మఱియును ధనుర్విద్యాభ్యాసమునిమిత్తము హస్తినాపురమున కేతెంచియున్న వృష్ణ్యంధకాది రాజకుమారులును, సూతపుత్త్రుం డగు కర్ణుండును, నందఱును ద్రోణాచార్యునియొద్ద దివ్యములును నమానుషములును నగునస్త్రములను బ్రయోగోపసంహారములతో నతిలాఘవమున నభ్యసించు చుండిరి.

కర్ణుం డెప్పుడును దుర్యోధనపక్షపాతియై సమయము వచ్చినప్పు డెల్లను బాండవులను బరిహాసముచేయుచు నవమానించుచుండె. అస్త్రములను జులకనగా, సౌష్ఠవముతో నాచార్యోపదిష్టమార్గమునఁ బ్రయోగించుట యున్నగు నస్త్రవిద్యాకౌశలమున నెల్లవారికంటె నర్జునుండు సమర్థుండై యుండుటం జూచి, యర్జునునిఁ దనకు సమానునిగ నాచార్యుండు తలంచుచుండె. ద్రోణుఁడు నీటిని దెచ్చునిమిత్త మశ్వత్థామకుఁ గుంభమును (ఇది వేగముగ నీరునిండింపఁదగిన పెద్దమూతి గలపాత్రము) నితరులగు శిష్యుల కందఱకును గమండలువులను (ఈపాత్రకు మూతి చిన్నది. నీరు దీనిమూతిమూలమునఁ బాత్రలో నాలస్యముగ నిండును) నిచ్చిపంపి నీటి నెవ్వరు వేగముగఁ గొనితెత్తురో వారికి రహస్యములను బోధించుచుండును. అర్జునుండు దాని నెఱింగి తన కిచ్చినకమండలువున వారుణాస్త్రమును బ్రయోగించి వేగమ నీరు నిండించికొని యశ్వత్థామతోడన యాచార్యగృహమును జేరి యశ్వత్థామతో విద్యారహస్యములను దెలియుచు, నస్త్రసాధనములయం దెప్పుడు నాసక్తమనస్కుండై యుండెను. అట్లుండ నశ్వత్థామ కర్జునునితో విద్యామాత్సర్యంబు జనించెను. అంత నర్జునుండు చీఁకటియం దస్త్రప్రయోగము నెఱుంగకుండవలయు నని వంటలవానితో నర్జునున కెన్నఁడును జీఁకటిలో నన్నముఁ బెట్టకు మని పుత్త్రుఁడు దిట్టముచేసియుండె. వాఁడును నశ్వత్థామ చెప్పినట్లే జాగరూకుఁడై చేయుచుండెను. ఇవ్విధమున జరుగుచుండ నొక్కనాఁటి రాత్రి యర్జునుఁడు భుజించుచుండునపుడు వాయుప్రేరితమై దీప మాఱఁగ నర్జునుండు భుజించుచు నభ్యాసవశమునఁ జేతికబళములు నోటఁ జేర్చుచుండుటను దలపోసి, యభ్యాసమున నన్నింటను నిట్లే క్రమము తప్ప దని యూహించి, రాత్రివేళలయందును శరసంధానముఁ జేసి యమ్ములను గుఱితప్పక యేయుచుండె. అట్లభ్యాసము రాత్రివేళయందుఁ జేయుచుండుటను ద్రోణాచార్యుం డాతనిధనుష్టంకారధ్వనిమూలమునఁ దెలిసి నిదురలేచి వానివిద్యాసక్తిని గొనియాడి కౌఁగిలించుకొని, శిరస్సు మూర్కొని నీకు సమానుం డగు వేఱొండువిలుకాఁడు జగంబున లేకుండఁగ నీకు విలువిద్యయం దుండుసర్వరహస్యములను బోధించెద నని, వానికిఁ దుములయుద్ధప్రకారమును, రథములు గుఱ్ఱములు నేనుంగులు

నుండఁగ నేలపైనుండి సమరము చేయువిధమును, గదాదిసాధనము లతో యుద్ధముఁ జేయుతీరును సకలరహస్యములతో బోధించెను.

ఏకలవ్యుం డనువాఁడు ద్రోణు నారాధించి విలువిద్య నేర్చుట

దేశములో నున్న రాజకుమారు లందఱును ద్రోణాచార్యుని వలన సకలాస్త్రశస్త్రవిద్యలను సర్వసమరచమత్కారములను గఱచు చున్నా రని యనేకరాజకుమారు లాతనియొద్దకు శిష్యులుగఁ బోవు చుండఁగా, హిరణ్యధన్వుం డనునిషాదరాజకుమారుం డేకలవ్యుం డను వాఁడు ద్రోణాచార్యునికడ కేతెంచి, భక్తితో నమస్కరించి తనకు విలు విద్య నేర్పవలసిన దని ప్రార్థింపఁగా, ద్రోణాచార్యుండు వానిని నిషా దుంగా నెఱింగి వానికి విలువిద్య గఱప ననెను. అంత నేకలవ్యుండును వినయముతో నాచార్యుపాదంబులకు మ్రొక్కి వనమునకుం బోయి యచ్చోట ద్రోణాచార్యునిప్రతిమ నొకదానిని స్థాపించికొని, దాని యందు గురుభావ ముంచి దానియెదుట వింట నమ్ములను గూర్చి విద్యా భ్యాసమును జేయుచుండెను. ఇవ్విధంబున వాఁడు విలువిద్యయందు విస్తారపాండిత్యమును గడించి ద్రోణునిశిష్యులలో నందఱికంటె నధికుఁ డయ్యెను. ఇట్లుండ, ద్రోణశిష్యు లొకపరి నా వనమునకు వేటకై యేగిరి. అప్పుడు వేటకుఁ బోయినవారిగుంపునుండి తప్పించుకొని యెట్లో పోయిన యొకవేటకుక్క కృష్ణాజినమును ధరించినట్టియు, జడలు దాల్చి నట్టియు, ధూళిధూసరితాంగుఁ డైనట్టియు నేకలవ్యునిరూపముఁ జూచి మొఱుఁగుటయు, నతం డాధ్వని విని యొకేసారి దానిముఖమున నాటున ట్లేడమ్ముల నేయఁగా నయ్యది మఱింత మొఱుఁగుచు రాజ పుత్రులగు వేటకాండ్రను దనముఖమునఁ గాడనేసినశరములతో వచ్చి కలిసికొనెను. అప్పు డారాజకుమారు లాయేకలవ్యుని శరసంధానలాఘవ మునకును శబ్దవేధిత్వమునకును మెచ్చుచు నావనమున నానిషాదుని యునికిపట్టు వెదకుచుఁబోయి యెట్లో వానిం గనుంగొనిరి. అప్పు డాయె ఱుక వికృతవేషధరుండై యుండుటంజేసి వానిని రాజకుమారులు గుర్తె ఱుంగనేరక 'నీ వెవ్వండవు? ఎవనికుమారుండవు? ఎవనియొద్ద విలువిద్య నభ్యసించితి' వని యడుగఁగా, నేకలవ్యుండు వారి కిట్లనియె. 'అయ్య

లారా! నేనొక నిషాదరాజకుమారుఁడను; ఏకలవ్యుం డనువాఁడను, ద్రోణాచార్యుని గురునిఁగా భావించి యామహత్త్వమున విలువిద్యఁ గఱచుచున్నా'ననెను. అంత వారు వానివృత్తాంత మెల్ల నెఱిఁగి మరలి హస్తినాపురంబునకుఁ జనిరి. ఈసమాచారము నంతయు ద్రోణాచార్యునకుఁ దెలిపిరి. అర్జునుఁడు మాత్ర మేకలవ్యుని విద్యానైపుణ్యమును దలంచుచు, వాఁడు తనకంటె నెక్కువవిద్య నేర్చియుండు నని తలపోసి ద్రోణునితో నిట్లనియె. 'ఆచార్యవర్యా! మీ రొకప్పుడు లోకములో నుండు ధానుష్కు లందఱికంటెను, మీఁదుమిక్కిలి మీశిష్యు లందఱి కంటె నా కెక్కుడు విద్యను బోధించి నన్నందఱికంటె సమర్థునిఁగఁ జేసెద నని చెప్పియుంటిరి. ఇప్పుడు చూడ నేకలవ్యున కధికవిద్య నేర్పి వానికి నాకంటె శరసంధానకౌశలమును బోధించి యున్నా'రని యనెను. అంత ద్రోణాచార్యుండు రెండవవారి కెఱుకపడక యర్జునునిఁ దోడ్కొని యరణ్యంబునకుఁ బోయి యనవరతశరసంధానాభ్యాసియు, జటావల్కలధారియు, మృగచర్మధారియునై, తేజస్సుతో విరాజిల్లుచున్న నిషాదరాజపుత్త్రుని నేకలవ్యుం జూచిరి. అంత నేకలవ్యుండు సశిష్యుఁడై వచ్చిన ద్రోణాచార్యుని నెదుర్కొని, యాసనాద్యుచితోపచారంబుల నొనర్చి నమస్కరించి, నేను మీశిష్యుఁడ నని చెప్పి యెదుట నిలువం బడెను. అంత ద్రోణాచార్యుండు నీవు నాశిష్యుండ వగుదేని గురుదక్షిణ నిమ్మని యడిగెను. అంత వాఁడు గురువున కియ్యఁదగనిపదార్థం బొకటి గలదే? ఈశరీర మంతయు భవదధీనము. మీ రేది కోరెదరో దాని నొసంగెద ననెను. అంత ద్రోణాచార్యుం డట్లు యగు నేని నీదక్షిణాంగుష్ఠమును (బొటనవ్రేలిని) దెగనఱికి యిమ్మనెను. వాఁడును వెంటనే కొంకక తనబొటనవ్రేలిని గుడిచేతిలోనిదానిని దెగఁగోసి గురువునకు దక్షిణగా సమర్పించెను. అంత నేకలవ్యుండు కుడిబొటనవ్రేలు లేనివాఁడు కావున విల్లును ధరించునపు డెడమచేతివ్రేళ్లతో ధరించుచు, శరసంధాన మప్పుడు కుడిచేతితక్కినవ్రేళ్లతో సంధింపవలసివచ్చుటంజేసి పూర్వంపులాఘవము లేకుండెను. అట్లు ద్రోణాచార్యుం డర్జునుని నిమిత్త మేకలవ్యునినేర్పును వగ్గించినవాఁడై యర్జునునితో నుల్లసమాడుచు హస్తిపురంబునకుఁ బోయెను. ఇట్లు పాండుకుమారు లెల్ల

ధనుర్విద్యాప్రభావంబునను నితరాయుధములఁ బ్రయోగమునందును నేర్పరులై వెలసిరి. వారలలో యుధిష్ఠిరుండు రథికులలో శ్రేష్ఠుఁడయ్యెను. భీమదుర్యోధనులు గదాపరిశ్రమమున నత్యధికులై యొకరి నొకరు మించునట్లు మత్సరయుతులైరి. నకులసహదేవులు కత్తితోఁ బోరాటమునందు సమర్థులైరి. అశ్వత్థామ సర్వయుద్ధరహస్యములను దెలిసి యందఱికంటె నధికుఁ డయ్యెను. అర్జునుఁడు ప్రపంచములో నుండు మేటివిలుకాండ్రకంటె నెక్కువ బుద్ధియోగమునందును, శరసంధాన వేగమునందును, శస్త్రాస్త్రవిద్యావేదిత్వమునందును నత్యధికుఁడై ప్రఖ్యాతిఁ గాంచెను. భీముని బలాతిశయమును నర్జునుని ధనుర్విద్యాతిశయమును దెలిసి దుర్యోధనాదు లోర్వలేక తమలో నెల్లప్పుడును చింతించుచుండిరి. ఇట్లర్జునునికంటె నేకలవ్యుని శరసంధానలాఘవమును ద్రోణాచార్యుండు తగ్గించి యర్జునుని యందఱికంటె మేటివిలుకానిగాఁ జేసి సత్యప్రతిజ్ఞుం డయ్యెను. అర్జునుఁడు తనకంటె మించిన ద్రోణశిష్యుం డొకఁ డేకలవ్యుఁ డనువాఁ డున్నాఁడే యను మనస్సువ్యథ లేనివాఁ డయ్యెను.

అర్జునుండు కృత్రిమపక్షిశిరముఁ దెగనేయుట

అంత ద్రోణాచార్యుండు తనయందఱు శిష్యులలక్ష్యవేధిత్వము నెఱుంగఁగోరి యొకనాఁడు శిల్పులచేత నొకగ్రద్దను జేయించి, శిష్యులకశ్రమమునఁ జూచునట్లు దాని నొక వృక్షముపై నుంచి యందఱు నా చెట్టుసమీపమునకుఁ గొనిపోయి వారితో నిట్లనియె. ఓరాజకుమారులారా! ఈచెట్టున నుండుభాసపక్షిని గమనించి చూడుండు. దానిగుర్తు పత్రములసందునఁ జక్కఁగాఁ నదేకధ్యానముతో గమనింపుఁడు. అట్లు లక్షించి ధనస్సున బాణమును సంధించికొని యుండుఁడు. నేను జెప్పిన వెంటనే దానితలఁ దెగవ్రేయుఁడు. అని వారి కెల్లరకు నాచార్యుండు తొలుత హెచ్చరిక చేసెను. అంత నొక్కొక్కరాజకుమారుని వరుసగాఁ బిలిచి యాచార్యుండు పరీక్షింపఁ దొడంగెను. వారిలో మున్ను యుధిష్ఠిరుని రావించి ధనుస్సున బాణమును సంధించి యుంచుకొను మనియెను. అట్లాతండు సంసిద్ధుఁడు కాఁగా, నాచార్యుండు పక్షిని

బాగుగఁ గుర్తించి చూచెదవా ? యనెను. అంతట యుధిష్ఠిరుండు చూచుచున్నా ననెను. అంత నాచార్యుండు వెండియు నతని కిట్లనియె. ఇపుడు నీవు చెట్టును, భాసపక్షిని, నన్ను, నీసోదరుల నందఱును జూచుచున్నావే? యనఁగా యుధిష్ఠిరుండు చూచుచున్నా ననెను. దానిని విని యాచార్యుండు నీదృష్టి చెదరెను. నీవీ పక్షిశిరమును దెగవ్రేయలే వనెను. అవ్విధమున శిష్యులందఱు నట్లే యడుగఁబడిరి. అందఱును యుధిష్ఠిరునట్లే యుత్తరముల నొసఁగిరి. అప్పు డాచార్యుండు వారెల్లరును బక్షిశిరమును లక్షింప నేరకున్నారనియు, దానిశిరమును వారు క్రిందఁబడవేయఁజాల రనియు నందఱిం దొలఁగించి, యర్జునునిఁ బిలిచి యిట్లనియెను. అర్జునా! నీవు వృక్షమును, భాసమును, నన్ను, నీసోదరులం జూచితే ? యనెను. అంత నర్జునుండు నాకంటికి భాసము దక్క మఱియేవియుం గానరా వనెను. మఱియు భాసము నొక్కదానినే లక్షించియున్నావా ? యనఁగా తనకు దానిశిరము తప్ప మఱియేదియును దనలక్ష్యమునకు గోచరము కాలే దనెను. అంత నాచార్యుండు బాణమును దానిపైఁ బ్రయోగింపు మనుచుండఁగనే, యర్జునుండు మున్నే శరమును వింటియందు సంధించి యుంచికొనియుండుటను, వెంటనే బాణమును బ్రయోగించెను. కృత్రిమపక్షిశిరము దానం ద్రెవ్వి క్రిందఁబడియెను. అంత ద్రోణుండు వానిలక్ష్యబుద్ధికి మిక్కిలి సంతసించి వానిని శిష్యులసమక్షమునఁ గొనియాడి, కౌఁగిటం జేర్చి యితఁడు నిశ్చయముగ ద్రుపదుని యుద్ధమున గెలువఁగలవాఁ డని మనమున నిర్ణయించుకొనెను.

ద్రోణాచార్యుం డర్జునునకు బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రము నుపదేశించుట

అంతఁ గొంతకాలమునకు భారద్వాజుండు గంగాస్నానమునకు యమునానది కేగెను. ఆచార్యునివెంబడి శిష్యు లందఱును బోయియుండిరి. ఆచార్యుండు యమునాజలములయందుఁ గ్రుంకు లిడుచుండఁగా నాతనితొడ నొకపెనుమొసలి పట్టుకొనెను. ఆచార్యుండు తా నప్పుడు దానిపట్టు వదలించుకొనుటకు శక్తుఁ డయ్యును శిష్యుల నందఱను బిలిచి దానివలనిబాధను దప్పింపుఁడనెను. అందఱును దానిపై శరముల

నేసిరిగాని, యెవరిబాణములును గుఱితో దానిపైఁ దగిలినవి కావు. అంతట నర్జునుం బిలిచి దానిం గొట్టు మనెను. అర్జునుండు శరములను సంధించి తనబాణము లొక్కటియును గురుపుత్రోడం దాఁకక మొపలికే తగిలి యది చచ్చునట్లు లక్ష్యమును సరిగా గుర్తించి యైదుబాణములను దానిపైఁ బ్రయోగించి దానినిఁ జంపెను. అంత ద్రోణుండు మకరవినిర్ముక్తుండై యర్జునునిం జేరి వానిలక్ష్యశుద్ధికి శిష్యు లందఱిలో మేలైన సామర్థ్యమును గొనియాడి చేరువకుఁ బిలిచి, 'యర్జునా! నీ విప్పుడు గావించినకార్యమును జూచితిని. నీనేర్పునకు మెచ్చితిని. దుర్ధరమగు బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రమును నీకు సమంత్రకముగా నుపదేశించెద. ప్రీతిమైఁ గొనుము. దీనిని సామాన్యులపైఁ బ్రయోగించినచో నిది లోకము నెల్ల దహించును. ఎవఁడైనను మానవాతీతుఁ డగు శత్రువు నిన్ను బాధించినయెడల వానిపై దీనిని బ్రయోగింపుము. దీనిని గ్రహించునపుడు నీవు పవిత్రుఁడవై యుండవలయును. ఇప్పుడే నీ కుపదేశించెద'. అని చెప్పఁగా నర్జునుండు యమునానదియందుఁ గృతావగాహుండై శుచియై యాచార్యునకు నమస్కరించి, రెండుచేతులను జోడించుకొని యాచార్యునిముందు నిలువఁగా, నర్జునునకు ద్రోణాచార్యుం డప్పుడే యాయస్త్రముయొక్క ప్రయోగమును నుపసంహారమును నుపదేశించెను. అర్జునుండును నామహాస్త్రమును గురుముఖమున భక్తితో నుపదేశము గొనెను. అంత ద్రోణుం డిమ్మహనీయాస్త్రప్రభావంబున లోకమున నీకు సమానుఁ డగుధానుష్కుం డన్యుం డుండ నేరఁ డని ప్రీతిపూర్వకముగ నాశీర్వదించెను.

కుమారాస్త్రవిద్యాసందర్శనము

అంత నొక్కనాఁడు ద్రోణాచార్యుండు ధృతరాష్ట్రుని కొలువుకూటమున కేగఁగా నచ్చోట సాత్యవతేయుండును, భీష్మ విదుర కృప బాహ్లిక సోమదత్తాదు లగు రాజర్షులును, బ్రహ్మర్షులును నుండిరి. ఆసభలో నుండువా రెల్లరును వినుచుండ ద్రోణాచార్యుం డిట్లనియె. కురురాజేంద్రా! ఇన్నినాళ్లుగఁ గురుకుమారు లందఱును నాయధీనులై యుండి విలువిద్య నేర్చిరి. ధనుర్విద్యయందు వారిప్రావీణ్యమును బరి

చూపవలయు ననఁగా, నామాటకు ధృతరాష్ట్రుండు సంతసించి యాచార్య
వరునితో నిట్లనియె. విప్రవర్యా! మాయెడఁ బరమకారుణికుండవై మాకు
మహోపకార మొనర్చితివి. కుమారుల యస్త్రవిద్యాప్రావీణ్యమును
దెలియుటకు స్థలమును సమయమును నీవ నిర్దేశింపుము. దానికిఁ దగిన
యేర్పాట్లుగావించెద. కుమారులయస్త్రవిద్యానైపుణ్యంబునుగన్నులారఁ
జూచుటకుఁ గోరెద. నీయేర్పాటుచొప్పున విదురుండు స్థలశోధనము
సమయనిర్ధారణము నేర్పుతోఁ జేయును. అని చెప్పి యాచార్యుని సత్క-
రించి పంపె, విదురుం జూచి యాచార్యునియభిమతంబున సకలంబును సమ
కూర్పు మని నియమించెను. విదురుండును ధృతరాష్ట్రుని యుత్తరవును
బొంది రాజాస్థానంబు వెలుపలికి వచ్చి యుత్తము లగుశిల్పుల రావించి,
స్థలశోధనంబుఁ జేయించునప్పు డెగుడుదిగుడు లేక భూమి నంతయు
సమముగఁ జేయించి, కూలివారల నియమించి యాభూమియం దున్న
ఱాలను అప్పలను ముండ్లను దీసివేయించి, పొదలను జిన్న గుబురు
లను నన్నింటిని దోఁకివేయించి, యావ్యాయామస్థలమున నుత్తర
భాగమున దారిఁ గల్పించి, ప్రేక్షకు లుండుటకుఁ దగిన యొకభవన
మును నిర్మింపించి, యందు రాజులకును రాజస్త్రీలకును నితర పౌరుల
కును వారివారియంతస్తులకుఁ దగినట్లు మంచెల నమర్చెను. ఇవ్విధ
మున వ్యాయామరంగస్థలము సర్వాలంకారసమన్వితంబై, పచ్చని
యాకులతోరణంబులతో నొప్పార నొకసుముహూర్తమున రాజకుల
బ్రాహ్మణుండు శాస్త్రీయమైన బలివిధాన మొనరించి యచ్చోట నానా
విధాయుధంబుల సమకూర్చుట కాజ్ఞల నొసంగి యేర్పాటు చేయించెను.
అంత నొకసుముహూర్తము గలదినమునందుఁ గుమారుల యస్త్రవిద్యా
నైపుణ్యంబుఁ బరిశీలింప నిర్ణయింపఁబడెను. ఆదినమునం దూయెల
పల్లకీలయందును, నూగులాడని పల్లకీలయందును నెక్కి భీష్మ కృప
విదుర సోమదత్తాదులు మున్ను నడువఁగా, గాంధారియుఁ గుంతియును
మఱియు ననేక రాజస్త్రీలును గూర్చుండి వ్యాయామరంగస్థలమునకుఁ
జనుదెంచిరి. వారందఱును నానారత్నములతో శోభిల్లుచున్న
యావ్యాయామరంగస్థలంబునఁ దమకుఁ బ్రత్యేకముగ నియమింపఁబడి
యుండు మంచెలపైఁ గూర్చుండిరి. గాంధారియుఁ గుంతియును దామెక్కి-

వచ్చిన పల్లకీలనుండి దిగి తమకుఁ బ్రత్యేకముగ సమర్పఁబడియుండు మంచెల నడిగి తెలిసికొని వానిపైఁ గూర్చుండిరి. ఆసమయమున వేడుకఁ జూచునిమిత్త మరుదెంచియుండు బ్రాహ్మణాదినానాజనముల కోలాహలంబును, మంగళవాద్యములధ్వనులును బ్రళయకాలమున క్షుభితమైనసముద్రధ్వని ననుకరించెను. అంతఁ దెల్లని వస్త్రములను, ధవళములగు జన్నిదములను, శుక్లమాల్యములను, శుక్లగంధములను, ముసలితనమున నెరసిన తెల్లని తలవెండ్రుకలును, మీసములునుంగల్గి యశ్వత్థామునితోఁ గూడికొని యంగారకునితోఁగూడిన యాదిత్యబింబమువోలె, నిసుమంతయైన మేఘములఁ బొడకానరాని యాకసంబుమాడ్కి ద్రోణుఁడు రంగమధ్యమున కరుదెంచెను. వెంటనే పురోహితులు పుణ్యాహవచనములతో సభను భూనభోంతరములను నిండించిరి. పిదప రాజకుమారులు మైమరువులను, నంగుళిత్రాణములును, విల్లు నమ్ములను, నమ్ములతో నిండియున్న యమ్ములపొదులను ధరించి,వివిధాయుధములను గేలంబూని తమలోఁ బెద్దవాఁడైన యుధిష్ఠిరుని ముం దిడుకొని వరుసగా నందఱును రంగమును జొచ్చిరి. అంత వారందఱును నాచార్యునానతి వడసి తమ తమ పేరులతో గుర్తువేయఁబడినబాణముల ప్రయోగలాఘవసౌష్టవములు ప్రకాశింప నానాగతులతో నొకప్పుడు గజములను, వేఱొకప్పుడశ్వములను, మఱియొకప్పుడు రథముల నారోహించి యతివేగమున రంగమధ్యమున వివిధచిత్రగతులం దిరుగుచుఁ జలలక్ష్యములను గుఱితప్పక కొంచ జేయుచుండిరి. భూమిపై నిలుచుండి మల్లులవలె బాహుయుద్ధపుఁబ్రావీణ్యమును జూపిరి. పఱికొందఱు మండలప్రచారంబుల్లసిల్ల గదాయుద్ధమునఁ బాండిత్యమును గౌశలమును దెలుపుచుండిరి. వీరు తమ విద్య నేర్పును లాఘవమును దృఢముగ ధనుస్సును గ్రహించుశక్తియును, దూరమున నుండువస్తువును గొట్టుసామర్థ్యమును జూపుచుండ, నందఱును బరమాశ్చర్యభరితులై యుండిరి. రంగప్రేక్షకులు కొందఱు బాణములు తమపై నెక్కడఁ బడునో యని భీతిల్లుచుఁ దలలువాల్చిరి. మఱికొందఱు ధైర్యముతో వానివంకనే చూచుచుండిరి. అంత భీమదుర్యోధనులు గదాపాణులై మదాతిరేకమున నొండొరుల విదారించుచు నొక్కొక్కశిఖరముతో వెలయుకొండలఁబోలె రంగమధ్య

మునకుఁ దమనేర్పుఁ జూపుట కేతెంచిరి. వా రిరువురును మదించినగజములువోలె ఘీంకరించుచు, మండలప్రచారమునఁ గుడియెడమప్రక్కలఁ దిరుగుచుఁ దమగదావిద్యాపాండిత్యమును బ్రేక్షకులకుఁ జూపిరి. అప్పు డా రాజకుమారులవిద్యాప్రావీణ్యమునంతను విదురుండు ధృతరాష్ట్రునకుఁ బూసగ్రుచ్చినట్లు వినిపించుచుండెను. గాంధారికిఁ గుంతియు నావృత్తాంతములను దెలుపుచుండెను. అప్పుడు ప్రజలలోఁ గొందఱు దుర్యోధనునిపక్షపాతులై వానిని బ్రోత్సహించు హెచ్చరికమాటల నాడిరి. కొందఱు భీమసేనునివంకవారు వానిని బ్రోత్సహించుమాటలతో నుబ్బఁబెట్టిరి. ఇట్లుండ నాచార్యుండు ప్రేక్షకులకలకలమును విని యశ్వత్థామను బిలిచి వారిరువు రింకను బోరాడినచోఁ గోలాహలము విశేషించును గావున, రంగమధ్యమునకుఁ జని వా రిరువురవిద్యావిలాసంబులఁ జూపుట చాలు నని నివారింపఁ బంపెను. అశ్వత్థామయు నట్లు చేయఁగా నాచార్యుండు రంగమధ్యమును బ్రవేశించి వాద్యధ్వనుల నాపి రంగము నలువంకలం జూచి ప్రేక్షకులతో నిట్లనియె. మహనీయులారా! ఇప్పటికి శిష్యులవిద్యావిలాసములను జూచితిరి గదా! ఇంక నాకుమారునింబోలువాఁడును, నాశిష్యులలో నతిసమర్థుం డగువాఁడును నగు నర్జునునిధనుర్విద్యావిలాసంబులం జూడుఁ డని చెప్పి, యర్జునుని రంగమధ్యమునకు రమ్మని యానతిచ్చెను. అప్పు డర్జునుం డాచార్యుని యనుమతిం గొని మైమఱువు దొడిగి, వింటి నమ్ములను నమ్ములపొదులను దాల్చి రంగమధ్యమున కరుగఁగనే మంగళవాద్యములు మ్రోగెను. అప్పుడు ప్రేక్షకులు తమలో నీతండే పాండురాజుకుమారులలో మధ్యముఁడు. మహేంద్రప్రసాదమునఁ గుంతీతనయుండై జనించినవాఁడు. పరమధార్మికుఁడు, దయావంతుఁడు, దాంతుఁడు, మహాజ్ఞాని యని పలుతెఱంగులఁ బొగడుచుండిరి. ఈకలకలరవంబులు రంగమున నన్నిదెసలను వ్యాపించినవి. కుంతీదేవి యీమాటలను విని సంతోషబాష్పములను రాల్పఁగా నాకన్నీటిధార లాదేవి వక్షస్థలమును జెమ్మగిల్లఁ జేసెను. అంత ధృతరాష్ట్రుం డీకలకలధ్వనికిఁ గారణ మే మని యడుగ విదురుం డిట్లనియె. ఇప్పుడు రంగమధ్యమునకుఁ బాండురాజకుమారమధ్యముండు తన యస్త్రవిద్యాకౌశలంబును జూపుటకు వచ్చియున్నవాఁడు.

వానిని ప్రేక్షకులు కొనియాడు వచనంబులచే నీ కలకలధ్వానంబులు చెలరేఁగినవి. త్రేతాగ్నులంబోలు కౌంతేయులు తమధర్మవిక్రమతేజంబులచేఁ గౌరవకులంబును బ్రకాశింపఁజేసి రనియు, నేఁడు ధన్యుఁడ నయితి ననియు ధృతరాష్ట్రుం డనెను. అంతట రంగమధ్యమున నర్జునుండు తనవిద్యాప్రభావము మెఱయున ట్లాగ్నేయాస్త్రమును వింట సంధించి దాన నగ్నిని రప్పించెను. వాయవ్యాస్త్రసంధానమున వాయువు నుత్పత్తిచేసెను. మేఘాస్త్రమును వింట సంధించి మేఘపరంపరలను సృజించెను. భౌమాస్త్రమ్మున భూమిఁ జొచ్చెను. పార్వతాస్త్రమునఁ గొండ లనేకములతోఁ గప్పఁబడి, యంతర్ధానాస్త్రప్రయోగమునఁ గానరాకుండెను. మఱియు నున్నట్టుండి క్షణమున నత్యున్నతాకారుఁడును, రెండవక్షణమున నతివామనమూర్తియు, నొకప్పుడు రథమధ్యస్థితుండును, మఱియొకప్పుడు రథాగ్రస్థితుండును, భూతలమును జొచ్చినవాఁడునై యగపడును. ఇంతేగాక తనవివిధాస్త్రవిద్యాప్రభావంబున నేపాటిగాలి సోఁకినను జలించుసుకుమారవస్తువులను జలింపనీకయు, సూక్ష్మవస్తువులఁ గుఱి తప్పకుండఁగను, మహాపదార్థములను గదలుచుండునప్పుడును సౌష్టవమున నొకేబాణమునఁ గొట్టును. మఱియు సంచలించుచు గుండ్రముగాఁ దిరుగుచున్న యొకలోహమయమైన పందిమోమున నొక్కబాణమును నేసినవిధమున, నైదుబాణములను నేసి తనవిద్యామహిమమును జూపెను. ఆవుకొమ్ము నొక్కదానిని త్రాట వ్రేలఁగట్టియుండిరి. దానిపై నొక బాణమైనను వృథపోక గుఱి తప్పకుండ నిరువదియొక్క బాణములను బ్రయోగించి ప్రేక్షకుల నాహా యనిపించెను. ఇంతేకాక కత్తితోడి నైపుణ్యమును గదాయుద్ధమును మండలప్రచారభేదంబులను గాన్పించి రంగములో నున్నవారి నందఱ నత్యాశ్చర్యాబ్ధి నోలలాడించెను. అంతఁ గొంతసేపటికి రంగద్వారప్రదేశమున నశనిపాతమువోలె మహాధ్వనితో భుజములఁ దట్టుచు రంగమధ్యప్రేక్షకు "లిది యేమి భూమి పగులునా?" యనుచు ద్వారప్రదేశమును జూచుచుండఁ బాండవులు ద్రోణాచార్యు మరుగునకుఁ బోవ నయ్యాచార్యుండు నక్షత్రపంచకాత్మకం బైన హస్తనక్షత్రముతోఁ గూడిన చంద్రునింబోలె విరాజిల్లెను. అశ్వత్థామను

మున్నిడుకొని దుశ్శాసనాదులగు ధార్తరాష్ట్రులు గదాపాణులైన దుర్యో
ధనునొద్ద కేగి పరివేష్టింప, నప్పటిస్థితి వీక్షింపఁగా నతండు రాక్షససంహార
కాలమున దేవతలచేఁ బరివేష్టింపఁబడినమహేంద్రుం బోలియుండెను.

కర్ణుఁడు రంగమునకు వచ్చుట

అంత సహజకవచకర్ణకుండలమండితుండును, బాలసూర్యుని వంటివాఁడును, బొడవైనశరీరముగలవాఁడును, విశాలములైన కన్నుల తీరుగలవాఁడును, వృషస్కంధుఁడును, మహాబలశాలియును, ధనుస్సును నమ్ములపొదియుఁ గలవాఁడునునగు కర్ణుండు రంగమధ్యంబునొచ్చి నలుదెసలం గలయంజూచి ద్రోణాచార్యునకును, కృపాచార్యునకును నమస్కరించి సోదరత్వము నెఱుంగక, మేఘము గర్జించినట్లు మహాధ్వనితో నర్జును నాక్షేపించి యిట్లనియె. ఓరీ యర్జునా! నీవే ధనుర్విద్యావిలాసమున నిపుణుండ వని తలంపకుము. నీవు చూపినవిద్యల నెల్ల నేనును నేర్తు. ఈరంగమధ్యమున నేను వాని నెల్ల నిప్పుడ చూపెదను. ఇంత మాత్రమున నీవుతప్ప నితరు లీవిద్యల నేర్చినవారు లేరని యీప్రేక్షకుల భ్రమపెట్టవలదు అని చెప్పెను. అంత రంగమున నుండువా రెల్లను వీనివిద్యానైపుణ్యమును జూచుట కువ్విళ్లూరుచుండిరి. వెంటనే యర్జునున కొకతెఱంగునఁ గోపంబును సిగ్గును జనించెను. దుర్యోధనునకుఁ బ్రీతి పుట్టెను. అంతట ద్రోణానుమతిని బొంది కర్ణుం డర్జునుండుసూపిన యస్త్రచాతుర్యము నంతను రంగమున నుండుప్రేక్షకుల కద్భుతంబు వొడమునట్లు చూపెను. అంత దుర్యోధనుండు కర్ణునిఁ దానును నమ్ములును కౌఁగిలించికొని, మహాబాహూ! నీకు స్వాగతమగుఁగాక!. నాసౌభాగ్యమునంజేసి యీసమయమున నీ విచ్చటికి వచ్చినవాఁడవు. నాతోఁ జెలిమిఁ జేయుము. నాతమ్ములతో నీవుం గూడి కౌరవరాజ్యమును యథేష్టముగ ననుభవింపుము. నాశత్రువుల నెల్ల విధ్వంసముగావింపుము. మావారల కెల్ల హితం బొనర్పుము. అని చెప్పఁగాఁ, గర్ణుం డందుల కొప్పుకొని తా నప్పుడర్జునునితో ద్వంద్వయుద్ధము సేయుట కనుజ్ఞ నిమ్మని యాచార్యు నడిగెను. అప్పు డర్జునుఁడు ధార్తరాష్ట్రులమధ్యమున నున్న కర్ణున కిట్లనియె. కర్ణా! పిలువనిపేరంటమునకు వచ్చి కాఱుకూతలు ప్రేలకుము. ఇట్టివాఁడు పొందులోకములను నాచే వధింపఁబడి పొందె

వవు. అనఁగా నానికిఁ గర్ణుం డిట్లనియె. "ఫల్గునా! ఈరంగము శూరుల కందఱకు సమానముగ నుండును. ఇట్టిపొగరుబోతుమాట లాడవలదు. శరములఁ బ్రతివచనముల నిమ్ము. ఈసూర్యుండు చూచుచుండఁగనే తీవ్రబాణముల నేసి నీతలఁ దునిమెద" నని పౌరుషముతో నర్జునునకుఁ బ్రతివచన మొసంగెను. అర్జునుఁ డంతట గురువునాజ్ఞఁ గైకొని యన్నదమ్ములచే నాలింగితుండై యుద్ధోన్ముఖుండై రంగమధ్యమున కేతెంచెను. కర్ణుండును దుర్యోధనాదులచే నాలింగితుండై సమరసన్నాహంబున రంగమధ్యమునకు భుజములఁ దట్టుచుఁ జేరెను. ఇంద్రుఁ డీద్వంద్వయుద్ధముఁ జూచునిమిత్తము మేఘవాహనము నెక్కి యాకసంబు నలంకరించెను. వియత్తలంబు మేఘావృతంబై యుండఁ బ్రేక్షకులకుఁ గర్ణార్జునుల ముఖంబులు గొంతసేపు కానరాకుండెను. అప్పుడు సూర్యుఁడు పుత్రస్నేహంబున మేఘమధ్యమునుండి తన తీక్ష్ణకిరణములను గర్ణముఖంబునఁ బ్రసరింపఁజేయఁగా నారంగమునఁ గొంతవడికిఁ గర్ణుఁడు కానవచ్చెను. అంత దుర్యోధనాదులు కర్ణునిప్రక్కన నిలుచుండిరి. భీష్మద్రోణకృపు లర్జునునిప్రక్కన నిలుచుండిరి. మఱియు రంగమునఁ బ్రేక్షకులై వచ్చినస్త్రీలును రెండుతెగ లైరి. కొందఱు కర్ణునిపక్షము నభినందించిరి. మిగిలినవా రర్జునునిపక్షమునం దభిమానముఁ జూపిరి. కుంతి యిరువురివృత్తాంత మెఱింగినది గావునఁ, గర్ణార్జునులకు ద్వంద్వయుద్ధ మని వినినతోడనే దేహ మంతయుఁ జెమ్మగిల్లి భీతి వొడమి మూర్ఛవోయెను. అంత విదురుం డాదేవిని సేదఁదేర్చుటకుఁ బరిచారికల నియమించెను. వెంటనే కొంతసేపటి కామె మూర్ఛఁదేరి యూరడిల్లెను. అంత నింద్రునివాహనము లగు మేఘములు తొలంగెను. సూర్యరశ్మి రంగస్థలముపైఁ జక్కఁగా వెలుఁగ నారంభించెను. అర్జునుని ముఖకమలము వికసించుచు రంగప్రేక్షకులకును, గుంతికిని సంతోషం బావహింపఁజేసెను. అప్పుడు సర్వవిధము లగు యుద్ధరహస్యముల నెఱింగిన శారద్వతుండు కర్ణుని సమీపించి యిట్లనియె. కర్ణా! వినుము. నీయెదుట యుద్ధమునకు వెనుదీయక గట్టాయితంబై మహేంద్రునిఁబోలె నిలుచున్నసవ్యసాచి పాండురాజుధర్మపత్ని యగుకుంతికిసూనుండు. నీకులగోత్రములఁ జెప్పుము. నీవును రాజవగుదు వేని యాతనితోడ నీరంగ

మధ్యమున ద్వంద్వయుద్ధము సేయంబోడంగదు. రాజు లితరులతోడ ద్వంద్వయుద్ధము సలుపరాదు. అని చెప్పఁగాఁ గర్ణుండు పౌరుష మెల్లఁ దగ్గి దీనవదనుండై యాసభలోఁ దనతల్లిదండ్రులకులమును, వారి పేరులను చెప్పుటకు సిగ్గుఁజెందెను. అప్పుడు వర్షబిందువులు పడఁగాఁ గమలంబు చెన్నుదఱుగుచాడ్పున, వానిముఖవికాసము కొంతవడి యుండుటం జూచి, దుర్యోధనుండు కృపాచార్యున కిట్లనియె.

దుర్యోధనుండు కర్ణున కంగరాజ్యాభిషేకంబుఁ గావించుట

శాస్త్రకోవిదులు ముత్తైఅంగులయినవారు రాజనామముతో వెలయుదు రనెదరు. వారు సత్కులప్రసూతులును, శూరులును, బహు సేనలుగలవారునుగ నున్నారు. అయినను నర్జునుండు రాజుగానివానితో యుద్ధముఁ జేయరా దందురేని, యిదె యిప్పుడ కర్ణుని నంగరాజ్యమునకే నభిషేకించెద నని చెప్పి, దుర్యోధనుఁడు మంత్రవేత్తలగు పురోహిత బ్రాహ్మణులను రావించి యచ్చోటికి బంగారుసింహాసనము నొకదానిని దెప్పించి కర్ణుని దానియం దాసీనుంగాఁ జేసి, పుష్పాక్షతలతోఁగూడి నవియు, మంత్రపూతములునగు దివ్యసలిలంబులను బంగారుకలశముల తోఁ దెప్పించి, యానీటితోఁ గర్ణుని కభిషేకంబు గావించె. వెంటనే కర్ణుండు రాజోచితఛత్రచామరములతో జయజయధ్వానంబుల దిక్కులు పిక్కటిల్ల రాజ్యలక్ష్మితోఁ గూడినవాఁడై మిక్కిలి సంతోషించెను. అంతఁ గర్ణుండు దుర్యోధనునిఁ జూచి యిట్లనియె. రాజశ్రేష్ఠుఁడా! నీ వీసకలరాజసమక్షంబున నాకొసంగినరాజ్యదానమునకు నేను నీ కేప్ర త్యుపకారమును జేయువాఁడను? అని యడుగఁగా, దుర్యోధనుండు నీవంటిపరాక్రమశాలిమైత్రిఁ గోరి యిట్లు చేసితినని యెను. అంతఁ గర్ణుం డందుల కొడంబడఁగా వా రిరువురును బరమానందమునఁ దేలియాడిరి. అంత సూతుండు రథము దిగి మిక్కిలియానందముతో రంగస్థానమును జేరి కుమారుండై నకర్ణుం డంగరాజై నందుల కాతని నభినందింపవచ్చెను. అప్పుడు కర్ణుండు వానియెడలఁ దండ్రిభావముచూపి నమస్కరించెను. అప్పుడు సూతుఁడు పుత్రుని లేవనెత్తి రాజ్యాభిషేకసేచనమునఁ దడిసిన వెంట్రుకలను దన యానందబాష్పములతో నభిషేకించి యిరువురును

ప్రీతమై యుండఁగాఁ బుత్త్రుని సూతుండు కౌఁగిలించుకొనెను. అప్పుడు భీమసేనుండు కర్ణుని సూతపుత్త్రునిఁగా నెఱింగి యిట్లనియె. సూతపుత్త్రా! కర్ణా! నీకు నర్జునునితో ద్వంద్వయుద్ధము చేయఁదగునే? వంశక్రమాగతం బగు సారథికార్యమును ముళ్లకోలఁ జేతఁ బూని యొనర్పుము. యాగశాలలో నగ్నియందు వేల్చునిమిత్తము తెచ్చియున్న హావిస్సు కుక్కకర్హ మగునే? అవ్విధంబున మహానుభావు లగు క్షత్త్రియుల కుచితమైన యీయంగరాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠించుటకు నీవు తగుదువే? అని తిరస్కారముతోఁ బలుకఁగాఁ గర్ణుండు మిక్కిలి కోపముతో వాని నేమియు నన నేరక వేడినిట్టూర్పులు వదలుచు గగనంబున నున్న సూర్యునిదిక్కు మొగంబై యూరకుండెను. అప్పుడు దుర్యోధనుండు పద్మాకరంబు వెలువడుమత్తగంధసింధురంబుఁ బోలె సోదరులమధ్యమం దుండి వెడసూపి భీమున కిట్లనియె. వృకోదరా! నీ కిట్లు పలుకుట దగదు. రాజులు బలవంతులైనవా రెవ్వరైనను వారితో నెల్ల యుద్ధము సేయ వలసియుండును. శూరులజన్మమును, సురలజన్మమును, నేఱులజన్మమును నెవరికైనను నెఱుఁగఁదగునా? సర్వలోకములను గాల్చి పవిత్రముఁ జేయు నగ్నిహోత్త్రం బుదకంబునఁ గాదె పుట్టెను? మహేంద్రుని వజ్రాయుధము దధీచియెముకను బుట్టదే? భగవంతుండగు కుమారస్వామి కృత్తికలగుఁ గుమారుఁడనియు, గాంగేయుండనియు, నగ్నికిఁ బుత్త్రుండనియు, గుహుండనియు, శరవణభవుం డనియు సుప్రసిద్ధుఁడుగ నుండఁడా? ద్రోణాచార్యుండు ద్రోణమునఁ గాదె జనించినది? శారద్వతుండు శరస్తంభమునఁ బుట్టుట నెఱుంగమే? భూపరిపాలన నిమిత్తము సత్త్రియులు విప్రులవలనఁ బుట్టరే? క్షత్త్రియకుమారు లగు విశ్వామిత్రాదులు తపంబు పెంపునఁగాదె బ్రాహ్మణోత్తము లైరి. ఇం తేల? మీపుట్టు కలక్రమము నంద తెఱింగినదే కదా? దివ్యలక్షణలక్షితుండును, సహజకవచకర్ణకుండలుండును నగు నీకర్ణుండు సామాన్యప్రకృతి పురుషుండు గానేరఁడు. తనబాహుబలమున నీయంగరాజ్యమునకే కాక, సకలమహీరాజ్యమున కర్హుండగు. నే నిప్పుడు కావించిన యతని రాజ్యాభిషేకంబు నంగీకరింపనివాఁడే, వానికి సహాయుండనై యుండు నాతో నిప్పుడు ద్వంద్వయుద్ధమును జేసి జయమునో పరాజయమునో రెంట నొక్క

దానినిఁబొందుఁగాక యని చెప్పెను. దుర్యోధనుం డిట్లుపలుకుచుండఁగనే రంగమున హాహారవంబులు కలిగె. వీరల కిది యుద్ధమునకుఁ గాలము కా దని తలఁచెనో యనునట్లు సూర్యుం డస్తాద్రిగతుం డయ్యె. దుర్యోధనుఁడు కర్ణునిచేతులను దనచేతులం బట్టికొని కరదీపములు వెలుంగఁ, బరిచారకులు వింజామరలు వీచుచుండ, సేవకుఁ డొక్కం డాతపత్రంబు పట్టఁగా నిజసదనంబునకుఁజనియెను. పాండవులు భీష్మద్రోణకృపవిదురాదుల తోడఁ దమతమ నిలయంబులకుం జనిరి. జనులు కొందఱు ఫల్గునుని నుతించిరి. మఱికొందఱు కర్ణునిఁ గొనియాడిరి. వేఱొకకొందఱు దుర్యోధనునిఁ గీర్తించిరి. ఇట్లు జనులు నోటి కొకమాటగా రంగస్థలమును వీడి యందఱును దమతమయిండ్లకేగిరి. కుంతీదేవి సహజకవచకర్ణకుండలమండితుండైన కర్ణునిఁ దనపుత్రునిఁగ నెఱింగి తనలో నానందించుచుండె. దుర్యోధనుండు తనకు శూరుం డగుకర్ణుండు సఖుఁ డయ్యెనుగదా యని యర్జునునివలన వెఱపుడిగి, యొమ్మునఁ జేయిడి ముదితాత్ముండై నిదురవోవుచుండె.

కౌరవపాండవులు గురుదక్షిణార్థంబు ద్రుపదుం బట్టఁ జనుట

అంత నొక్కనాఁడు ప్రభాతసమయమున నాచార్యుండు శిష్యుల నెల్ల రావించి నాకు గురుదక్షిణ యిం డనిన నంద ఱాచార్యునకు మ్రొక్కి యెదుర నిలిచి, మీ కెద్ది యిష్టంబు సెప్పుం డనిన విని యవివేకకారణదారుణైశ్వర్యావలిప్తుండైన ద్రుపదు నోడిచి పట్టితెండు. ఇదియ నాకు గురుదక్షిణ యని పంచిన రాజకుమారు లెల్ల ద్రుపదుం గట్టి గురునకుఁ దెచ్చి సమర్పింతు మని యుల్లాసమున రథంబు లాయితము సేయువారును, గవచములను దొడుగువారును, దారుణఖడ్గాది సాధనముల ధరించువారును, వింటిని నమ్ములను దూణీరంబులను ధరించువారును నై యొకనికంటె మఱియొకఁడు ద్రుపదునిపై యుద్ధమునకు సమకట్టి యాచార్యునితోఁ గూడికొని పోవుచుండ నర్జునుం డాయాచార్యున కిట్లనియె. వీ రందఱును దాము ద్రుపదుం బట్టి తెత్తు మని యొకరికి ముం దొక రుత్సాహముతోఁ బోవుచున్నవారు. వీరిలో నొక్కండైనను ద్రుపదుం బట్టి కట్టికొని తేలేఁడు. వీ రెల్లరు ముందు పోయి పౌరుషమును జూపి వచ్చిన పిదప మేము పోయి యాతని

నోడించి సాహసమునఁ బట్టి మీకు సమర్పించెదము. అని చెప్పి పాంచాలపురమున కర్ధక్రోశంబునఁ దనయన్నదమ్ములతో విడిసియుండెను. కౌరవకుమారులగు దుర్యోధనదుశ్శాసనులును, యుయుత్సువికర్ణులును, జలసంధసులోచనులు మున్నగువారు కర్ణుని ముం దిడికొని పాంచాలపురముం జేరి రాజమార్గమున వీరాలాపంబు లాడుచుం బోవుచుండుట ద్రుపదుం డెఱింగి సర్వసేనలను సమకూర్చుకొని సోదరసహితుండై వచ్చి కౌరవసేనను దలపడియెను. ఇట్లిరువాగులవారును జేతులుకలిపి యుద్ధోన్ముఖులైరి. అప్పుడు ద్రుపదునిసైన్యము విజృంభించి కౌరవసైన్యమును గొట్టి తరుముచుండెను. కౌరవులు శత్రుసైన్యవిజృంభణమునకు వెఱచి పాఱుటకు యత్నించిరి. అప్పుడా ద్రుపదసైన్యమున భేరీభాంకారరవములును దుందుభినిస్వనంబులును బెల్లుగ దెసలు బీటలువాఱ విజృంభించెను. అంతఁ గర్ణ దుర్యోధనాదికురుకుమారులు ద్రుపదుపయిని నంపవానఁ గురియించిరి. అప్పుడు ద్రుపదుండు వీరావేశంబునఁ గౌరవసైన్యంబు సొచ్చి మేఘంబులు కమలములపై బోరన వర్షధారలఁ గురియించునట్లు, కౌరవకుమారులపై ననేకశరజాలంబులు కురియుచుండఁగా, గాంపిల్యనగరములోని వీరభటులు ఖడ్గముసలగదాద్యాయుధసమేతులై కౌరవభటుల నానావిధప్రహారణంబుల నడంచిరి. ధార్తరాష్ట్రులును గొంతసేపు వెనుదీయక ద్రుపదుసైన్యమును దట్టమగు బాణసమూహములఁ బ్రయోగించి యోహటించిరి. ఇవ్విధమునఁ గౌరవులు బాణపరంపరలు గురియుచుండఁగా ద్రుపదుండు చిత్తడిజల్లుల కెగురు మహావృషంబుమాడ్కి దలదాఁచుకొనుచు, శత్రుసైన్యమును నతిలాఘవమున శరపరంపరలఁ బ్రయోగింపఁగా కౌరవకుమారుల కవచముల నాబాణములు చించి చెండాడెను. కౌరవులు ద్రుపదుబాణములపరంపరకు నిలువ లేక చిక్కుపడిరి. ఇవ్విధంబున గురుకుమారులందఱును కుమారస్వామిబాణములచేఁ గొట్టువడిన సురారికుమారులు వోలె వెఱచఱచి, పాండవు లున్నచోటికి రాఁగా నర్జునుం డాచార్యునకుఁ బ్రణమిల్లి గురువునాజ్ఞం గొని, ధర్మజునకు నమస్కరించి జ్యేష్ఠానుమతిం బడసి వార లందఱ నక్కడ నుండం బనిచి తా నొక్కఁడుగాఁ జని ద్రుపదునిఁ బట్టి కట్టి తెచ్చెద నని విజృంభించి, మహాఘోరరథంబుం

బున భీమసేనుండు తనవాహిని కగ్రేసరుండు కాఁగా మాద్రేయు లర్జునునిరథమునకుఁ జక్రరక్షకులు కాఁగా ద్రుపదుసైన్యము సమీపంబున కేగెను.

అర్జునుఁడు ద్రుపదుం బట్టి కట్టి తెచ్చుట

అంత మహామకరంబు సముద్రములను నల్లకల్లోలముచేయు రీతి భీముండు గదాపాణియై ద్రుపదుగజములఁ గొట్టసాగెను. ఆయేనుఁగులును వజ్రాయుధంబున ఱెక్కలు నఱుకఁబడఁగా విగతచేతనంబులైనకొండలువోలెఁ, దలలు పగిలి నెత్తురు టేఱులు కాఁగాఁ గ్రిందఁ గూలెను. మఱియును గుఱ్ఱపుదళమును బదాతివర్గమును రథసమూహమును గోపాలుఁడు గోవులను దండమునంబోలె గదాప్రహారణంబులఁ గొట్టుచుండెను. ఇవ్విధంబున భీముగదాభిఘాతంబున ద్రుపదుసైన్యమంతయు నివ్వెఱపడి చూచుచుండెను. అంత నర్జునుఁడు గురువు నభినుతంబుఁ దీర్చునిమిత్తము ద్రుపదుసైన్యముపై విజృంభించి రథములరాపాడి, యేనుంగులఁ బీనుంగులు గావించి, గుఱ్ఱములఁ గూల్చి, పదాతులం బిలుకుమార్చి, ప్రళయకాలపుటగ్నింబోలెఁ బ్రజ్వరిల్లుచు ద్రుపదురథమును జుట్టిముట్టి యంపసోనలు గురియింప, సత్యజిత్తుతోఁ గూడిన ద్రుపదుండును పరాక్రమాతిశయంబున మహేంద్రునిపై విజృంభించు శంబరునిచాడ్పున నర్జునునిపై కిఁ దనరథంబుఁదోలించెను, సమ్మహారథుపై నర్జునుం డనేకధారాపాతంబులవడువున శరధారలం గురిపించెను. అంత నర్జునుశరధారలమధ్యమున ద్రుపదుం డదృశ్యుం డగుటయుఁ బాంచాలసైన్యంబున హాహారవంబులు చెలఁగెను.అంతసత్యజితుండు ద్రుపదుని సంరక్షించు నిమిత్త మెదిరించి శత్రుసైన్యమును బాణపరంపరల నొప్పించుచుండ నయ్యిరువురు పరస్పర విజయకాంక్షతోఁ బోరుచుండు నింద్రబలుల ననుకరించిరి.. అంతఁ గొంతసేపటికి సత్యజిత్తు నర్జునుండు నివారించి వానిపైఁ బదిబాణములు ప్రయోగించెను. అంత సత్యజిత్తు పార్థుపై నూఱుబాణంబులు వేయఁగా, నర్జునుఁడు వాని నన్నింటిని నన్ని బాణములతో నడుమన తునియునట్లుగొట్టి వానిధనుస్సు విఱిచి యంతతో వాని నావలనుఁదోలి ద్రుపదుపైఁబరాక్రమించెను. అంత సత్యజిత్తు నంతటితో

బోక వేఱొకవిల్లుఁగొని యర్జునుపైకిఁ గవిసి వానిరథ్యములను సారథిని నొచ్చునట్లు కొట్టఁగా, నర్జునుండు క్రోధమూర్తియై చెలరేఁగి వానిధనుస్సును మరల భగ్నముగావింప, వాఁడు మఱియొండు ధనుస్సుఁగొని యర్జునునిపై నురవడించె. అట్లురవడించుటయుఁ బార్థుండు వేగమున నావిల్లునుం గూడఁ దునిమి, వెంటనే సత్యజిత్తురథధ్వజమును గూల నేసి, యశ్వంబుల యమలోకంబున కనిచి, సారథి నంతకుపురి కతిథిగాఁబంపి, చక్రరక్షకులఁ జిందరవందర లగునట్లు చెండాడుటయు సత్యజిత్తు యుద్ధమునకుఁ బరాఙ్ముఖుం డయ్యెను. అంత నర్జునుండు పాంచాలపతిం గవిసి యాతనిధనువుదునిమి టెక్కెమును గ్రిందఁబడఁ ద్రొబ్బి, యైదమ్ముల నాతనిరథరథ్యములను వధింప, ద్రుపదుండు వేఱొకధనుస్సును నమ్ముల పొదిని గ్రహించుచుండఁ బార్థుండు సింహనాదంబు చేసి చేత ఖడ్గముం బూని ద్రుపదురథంబుపైకిఁ గవిసి నొగలపైకి లంఘించి రథమధ్యంబుసేరి పాంచాలసైన్యంబు వెఱచఱచి వెన్నిచ్చి పాఱుచుండ నాద్రుపదుం బట్టికొని, వానిసైన్యమును దుత్తుమురుసేయుచున్న భీమసేననకులసహదేవులం జూచి, యీపాంచాలపతి మనకు బంధువు. ఈతనిసైన్యమును జంపవలదు. ఆగుఁడు. ఇదె మనవచ్చినకార్యంబు సఫలం బయ్యె. వీని మనయాచార్యసన్నిధానమునకుం గొనిపోయి యాతనియభిమతంబు మేరకు నితనిని గురుదక్షిణగా సమర్పించి ధన్యుల మయ్యెదముగాక; యని వారిని ద్రుపదుసైన్యవధోద్యోగమునుండి నివారించి యాపాంచాలపతిం బట్టి కట్టి ద్రోణాచార్యునకుఁ గానుకఁగా సమర్పించెను.

అంత గర్వముడిగి తమకు వశుఁడై యున్న ద్రుపదుని ద్రోణాచార్యుండు సూచి తనపూర్వవైరమును దలపోసి, యోపాంచాలరాజా! నీకాంపిల్యపురంబు మాచేఁ జిక్కెను. ఇంతటనైన నన్ను నీపూర్వసఖుండనగుద్రోణుండు నని యెఱుంగుదువే? పూర్వసఖ్యంబును నీకనైనఁ బాటించి వర్తింతువే? యని యుల్లసం బాడి మఱియు నిట్లనియె. రాజా! వెఱవకుము. మేము బ్రాహ్మణులము. పరమశాంతమూర్తులము. పసితనమునం దగ్నివేశునియాశ్రమంబున సహాధ్యాయులమై మెలఁగుచుండినకారణంబున నాకు నీయెడఁ బరమవిశ్వాసమున్నది. ఇప్పుడును బాల్యమునందు వలెనే నీతోడి చెలిమి నపేక్షించియుండువాఁడను. నేనెల్లప్పుడును రాజ్య

ముందు రాజులతోఁ జెలిమిగలవాఁడను. ఇప్పుడు నీరాజ్య మెల్లను మాయధీనమైయుండుట నీకు రాజ్యము లేదు. నీవు రాజ్యము లేనిరాజుగా నుండుటం జేసి మాబోఁటివారిచెలిమికిఁ దగియుండ వని మే మిప్పుడు గెల్చిన నీయావద్రాజ్యమును మాతోఁ జెలిమిఁ బాటించునిమిత్తము నీకు మరల నర్ధరాజ్య మొసంగెదము. గంగకు దక్షిణదేశమును నీవును గంగోత్తరదేశమును నేనును బ్రభువులమై పాలించుదము. ఇవ్విధంబున మాతోడిచెలిమి నీ కభిమతంబే? యని చెప్పఁగా విని, యోభూసురవర్యా! శూరులును మహాత్ములును నగు మీవంటివారి కిట్లు కరుణఁ జూపుట యొకవింత కానేరదు. నేను నీతో శాశ్వతసఖ్యమును నెఱపెదను. మిక్కిలి ప్రీతితో మెలఁగెదను. అని చెప్పుచుండఁగనే ద్రోణాచార్యుండు ద్రుపదు బంధనంబులనుండి వదలించి యథేచ్ఛముగ విడిచిపుచ్చె. అంత ద్రుపదుండు చర్మణ్వతీనది హద్దుగలిగి గంగకు దక్షిణపార్శ్వంబున మాకందీ కాంపిల్యనగరములు రాజధానులుగా దక్షిణ పాంచాలదేశమునకు మాత్ర మధిపుఁడై పాలించుచుండె. అప్పటినుండి ద్రుపదుండు తాను క్షత్రియబలమున ద్రోణాచార్యుని గెలువ లే నని నిశ్చయించుకొని, బ్రాహ్మబలమున నతని సాధించువాఁడై, సంతాన మప్పటికి లేనివాడు కావున పుత్రలాభము నపేక్షించిబహుదేశసంచారముఁ జేయుచుఁ, దపస్వులగు మునిచంద్రులసేవించుచుండె. ద్రోణాచార్యుండును నర్జునుని పౌరుషశౌర్యమునకుఁ బరాక్రమమునకు మెచ్చి పాంచాలరాజ్యమును గంగోత్తరప్రదేశము నహిచ్ఛత్రమనున పట్టణంబు రాజధానిగా నియమించుకొని యేలుచుండెను.

ధృతరాష్ట్రుఁడు ధర్మరాజును యువరాజుం జేయుట

అంత నొక్కసంవత్సరము గడచెను. కురుకుమారులలో జ్యేష్ఠుండగుధర్మరాజు ధృతిమంతుఁడును, స్థైర్యవంతుఁడును, సహిష్ణువును, ననృశంసుఁడును, నకుటిలుఁడును, భృత్యులయెడ ననురాగసౌహార్ద్రములు గలవాఁడునై నేర్పును నోర్పునుగలిగియుండుటనుధృతరాష్ట్రుండు బాగుగ గమనించి, యాతండు ప్రజలను నేర్పుతోఁ బాలించునని తలంచి, యతనిని యువరాజుం జేసెను. అంతధర్మపుత్రుండు ప్రజారంజనముగలుగునట్లు రాజ్య

మును బాలించుచు వినయసదాచారిగుణములఁ దనతండ్రియగు పాండు రాజునకంటె నధికుం డని ఖ్యాతిఁ బొందెను. భీమసేనుండు బలరామునకు శిష్యుండై గదాయుద్ధపరిశ్రమమునందును, ఖడ్గసాధన వ్యాయామము నందును, రథములందునుండి యుద్ధముఁ జేయుటయందును నిపుణత్వమును బొంది దుర్యోధనునికై వడి మిక్కిలి శరీరబలమును బొంది పరాక్రమ వంతుఁడై యన్నదమ్ముల కనుకూలప్రవర్తనుండై యుండెను. అర్జునుండు ధనుస్సును గట్టిగాఁ బిడికిటఁ బట్టుకొని, యెదిరి వ్రేళ్లపై నెంతగొట్టినను ధనుస్సును విడకయు, బాణములను వేవేగ ధనుస్సునందు సంధానము గావించి ప్రయోగించునప్పు డతిలాఘవమును, సౌష్ఠవమును గానుపించు చుండుటయు, వివిధాయుధములను వాడునప్పుడు మిక్కిలి చాతుర్య మును గాన్పించుచుండుటయు మున్నగువానియందెల్ల నసమానపాండి త్యము గలిగియుండుట యొఱింగి యీకారణములచేతనే యొకప్పుడు ద్రోణాచార్యుండు పార్థునకు మెచ్చి బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రమును సమం త్రకముగ నర్జునున కుపదేశించియుండుట, నాయుపదేశమును గొని నందులకు *గురుదక్షిణగా నర్జునుండు తనతోడ నెప్పుడైనను నెదురై యుద్ధము సేయవలసివచ్చినప్పుడు మర్యాదతో నూరకుండక యుద్ధము చేసి తీరవలయునని కోరెను. అంత నర్జునుండు గురువునకు సాష్టాంగ దండప్రణామముల నాచరించి గురునియభిమతంబుసేయ నీయకొనెను. అంత నాచార్యుండు శిష్యునకుఁ బ్రియంబుగ నాశీర్వదించెను. ఇవ్విధంబున ద్రోణాచార్యుల యాశీర్వచనమహిమమునఁ దేజో వంతుండై నెలయుచున్న యర్జునుండు బహుకాలమునుండి కౌరవ రాజ్యమునకు విపత్తును గలిగించుచున్నవాఁడును, మూఁడేండ్లు యాగ ముల నొనరించి విఖ్యాతయశుండై పాండురాజునకును గూడ లొంగని వాఁడును సగుణవితులుం డను సౌవీరరాజును, సోదరయాతుండైన దత్తా మిత్రుని యుద్ధమున మార్కొని చంపెను. పదంపడి దా నొక్కరుండ రథారూఢుండై చని కౌరవరాజ్యమున కపకారములు గలిగించుచు

* తెనుఁగుభారతమున యుద్ధమునఁ ద న్నెదిరిపోరాడరాదని యున్నది. సంస్కృ తమే సమంజసము. ఏలయనఁగా నర్జునుం డెన్నిపర్యాయములో ద్రోణునితో యుద్ధము చేసినట్లు నిదర్శనము లున్నవి.

ప్రాగ్దేశవాసు లగు పదివేవురు రథికుల నొక్కమ్మడి పార్థుండు తలపడి నుఱుమాడి నానాపార్శ్వములయం దుండుశత్రురాజులతోం బోరాడి గెలిచి, వారలను గౌరవరాజ్యమునకుం గప్పములును గానుకలును నొసంగునట్లు దిట్ట మొనర్చి, యపరిమితధనముం గొని హస్తినాపురముం జేర్చెను. కవలును మహనీయుం డగు ద్రోణాచార్యునియొద్ద వివిధాస్త్రప్రయోగోపసంహారంబుల నేర్చి యతిరథు లను కీర్తిగలవారై కౌరవరాజ్యమునకు శత్రువులుగా నుండురాజవరు లనేకులతోం బోరాడి వారివలన విస్తారధనముం గొనివచ్చి కౌరవరాజ్యంపు బొక్కసముల నిండించిరి. ఇవ్విధమున సోదరులు తమశౌర్యప్రతాపంబులచేం గౌరవరాజ్యమును రక్షించుచుండంగా యుధిష్ఠిరుండు ధర్మమార్గమునం గౌరవరాజ్యప్రజల నేలుచు సుఖయై యౌవరాజ్యపదవిని నధిష్ఠించి యుండె.

కణికుం డనుమంత్రి *ధృతరాష్ట్రునకు నీతినిం జెప్పుట

ఇవ్విధంబునం బాండురాజపుత్రులు నలుదెసల విఖ్యాతపురుషులై తేజరిల్లుచుండ ధృతరాష్ట్రుండు వారియభివృద్ధిని నోర్వలేక, కణికుం డను వృద్ధబ్రాహ్మణమంత్రిని నేకాంతమునం బిలిచి యాతనితో నిట్లాలోచించెను. పాండవులు దినదినప్రవర్ధమానులై రాజ్యముయొక్క నలుదెసలయందు విఖ్యాతపురుషు లగుచున్నారు. నాకు వారియెడ నసూయ పొడముచున్నది. వారితోం గలసియుండుట మేలా? లేక, వారితో నిగ్రహించి మనుట మేలా? ఏది యుపాయమో లెస్సంగా నాలోచించి తగినయాలోచనను నాకుం జెప్పు మనంగా ధృతరాష్ట్రునకుం గణికుం డిట్లనియె.

కౌరవరాజా! సావధానుండవై నాపలుకులను వినుము. రాజెల్లప్పుడును దండవిధానము నవలంబించి పౌరుషమును బ్రకటించుచుండవలయును. తత్కాలమున సర్వజనులు వానికి విధేయులై సక్రమముగ సకలకార్యముల నొనర్తురు. తనయవయవముల నన్నింటిని ముడుచుకొని యుండుతాంబేటిచాడ్పున నీతిపరుం డగురాజు తనలోపములను గప్పి

* ఇది తెనుంగుభారతమున దుర్యోధనునకు నుపదేశించినటు లుదాహరించియున్నది.

పుచ్చికొని పరరంధ్రాన్వేషణపరుండై శత్రువు లడుగంటునట్లు మెలఁకువతో వర్తిల్లవలయును. అట్లు నిరవశేషంబుగాక శత్రువులలో నెవఁడేని యొక్కఁడు మిగిలినచో, వాఁడు సగము నలుకఁబడి పెఱసగము కాలవర్షమువలనఁ జిగిరించి విస్తరిల్లు ముండ్లపొదచాడ్పున, ఋణమునవశ్యంబు గలిగించువానింబోలె నేపైన హానిఁ దప్పకచేయుచుండును. కావున నపకారియగుశత్రువు కాలబలమువలన ధనపౌరుషబలములచేఁ బరాక్రమవంతుండై యుక్కుమీఱియున్నను వానిని దరి వేచియుండి మొదలంటఁ బెఱికి నశింపఁజేయవలయును. మఱియును బగతుఁడు బలహీనుఁడని లక్ష్యముంచక యుపేక్షచేయఁగూడదు. ఏలయనఁగాఁ గాలక్రమంబున నతఁడు బలవత్సహాయుండై రాజ్యమున నుండు దృఢదుర్గముల నాక్రమించుకొని, వనమున నెచ్చటనో యొక్కపుల్ల నాశ్రయించియున్న యగ్నిహోత్రుండు కాలవశమున వాయుప్రేరితుండై విజృంభించి వనము నెల్లఁ గాల్చురీతి విస్తరిల్లి, దృఢముగ నాఁటుకొని యెంతచెఱుపైనను జేయును. శత్రువు శరణని కాపాడుమని కాళ్లమీఁద బడినను వాని రక్షింపరాదు. ఒకానొకప్పుడు పగతుఁడగు రాజు తనకంటె బలాధికుఁ డయ్యేనేని రాజు చెవిటివానింబోలె, గ్రుడ్డివానింబగిది సమీపమున నెయ్యది పలుకఁబడినను, నెయ్యది యాచరింపఁబడినను నేదియు నెఱుంగనివానిఁబోలె నుండి, వేఁటకాఁడు వనంబున వేఁటకుఁ బోయినప్పుడు మాయనిదుర పోయి పొంచి మృగములకు నమ్మికఁ గలిగించి యవి సమీపవర్తులు కాఁగాఁ బటాలునవానిని నొడిసిపట్టుకొని వధించురీతిఁ, దానణఁగి యేమియు నెఱుంగని బాలిశుఁబోలె నుండి కపటమునవలంబించి తగినసమయము రాఁగ విజృంభించి పగతుని రూపుమాపవలయును. బలీయములగు దుర్గముల నాక్రమించికొని శత్రువులయైశ్వర్యమును హరింపవలయును. మఱియు నప్పుడప్పుడు గూఢచారు లగు వేఁగువాండ్రమూలమున శత్రువునకుఁ దనప్రతాపమహిమలను దెలుపుచుండవలయును. వేఁగులను శత్రువు నాప్తజనులతోఁ గలిసికొనునట్లు మంతనంబొనర్చి యాతనిగూఢవర్తన మెల్లఁ దెలిసి రాజప్రమాదుఁడై ధైర్యమును బూనియుండవలయును. శత్రువులయుత్సాహమును భగ్నపఱుచవలయు నన్నచో రాజు తనగూఢచారులమూలమునఁ దనశౌర్యము నపరోక్షముగఁ

ప్రకటించుచుండవలయును. ఒకప్పుడు రాజున కపకృతిఁ గావించిన శత్రువును దానముచే జయింపవలయును. శత్రువుయొక్క బలమునకుఁ గారణము లగు నమాత్యులను, రాష్ట్రమును, కోటను, సైన్యమును, ధనాగారములను, ప్రకృతిపంచకమును, సామము, దానము, భేదము, దండము, ధనము, విషము, వహ్ని యను నేడును రూపుమాయునట్లు యత్నించుచుండవలయును. ఈయుపాయములలో సమయానుకూలమైనదాని నుపయోగించి శత్రువును గ్రుంకుడువ్రేళ్లతోఁ బెకలించి నశింపఁజేయవలయును. ఇవ్విధమున వేరుతోఁ బెకలింపఁబడి క్రింపఁబడియున్న వృక్షమునఁ గొమ్మలు పత్రములు వోలె నశించినశత్రువుయొక్క యనుచరులుండినను వారు తమంతట నశింతురు గాని హాని చేయలేరు. ఇంతేకాక శత్రువును నానావిధ కపటోపాయములను బన్ని మొదలు లేకుండఁ జెఱుపవలయును. లోకమువైపున విరక్తుంబోలె నగ్నిం దతికొల్పి, హోమాదులయందు నిమగ్నుండై కాషాయదండములను ధరించి, జడలు దాల్చి లోకమునకును శత్రువునకును నమ్మకము గలిగింపవలయును. అని చెప్పఁగా, ధృతరాష్ట్రుఁడు కణికు నిట్లడిగెను. ఓనీతిశాస్త్రజ్ఞుఁడా! శత్రువును సామ దాన భేద దండ విషవహ్నులచే నెట్లు నశింపఁజేయఁగలమని యడుగఁగా, రాజునకుఁ గణికుండు వెండియు నిట్లనియె. మహారాజా! ప్రమాణములఁ జేసి కాని ద్రవ్యము నిచ్చి కాని, సామవాక్యల నాడి కాని, యాశఁ బుట్టించి కాని, వందనాదులచేఁగాని విశ్వాసముఁ బుట్టించి విషముఁ బెట్టియో, లేక యగ్నియందు వేసియో స్వరూపనాశమును గలిగింపవలయును. శత్రువువిషయమునఁ దనకుఁ గ్రోధ మతిశయముగ నుండినను, శత్రువు తనకు నానావిధములుగ హానినే చేయుచుండినను గార్యసాధకుఁడును నీతిపరుఁడు నగు రాజు వానిని మనస్సునకుఁ దెచ్చుకొనినవానింబోలెఁ దోఁపింపక నవ్వుచు హితవచనము లాడుచుండవలయును. ఒకసమయమునఁ గావించిన హానివలన శత్రువు మొదలంట నశింపకుండెనా, యప్పుడు వానియెడల నీతిపరుఁడు వెంటనే దయను దెలిపి తా నేమియు నెఱుంగనివానింబోలె నుండుచు, వానికిఁ గలిగినహానికిఁ దాను వగచుచు; నానావిధములగు శాంతివచనములను, ధర్మోపన్యాసములను బోధించి తనయెడ శత్రు

వునకు విశ్వాసము నశింపకుండ వర్తింపవలయును. ఇవ్విధంబున శత్రు వున కూఱడంపుఁబలుకు లాడుచుఁ దాను ధర్మమార్గము నవలంబించియున్న వానింబోలె వర్తిల్లినచో నెంతటియుపకృతి తనచేఁ గావింపఁబడినను నాదోష మంతయు మేఘములు గప్పఁగాఁ బర్వతములు గానరానిచంద మునఁ గపటధర్మప్రవర్తనమున వెలికిఁ దెలియకుండును. మఱియు నెవఁ డైనను శత్రువు బలిష్ఠుఁడై చంపుట కలవిగాకుండెనా, వాఁ డున్నయిం టిని వాఁడు పరుండి యుండఁగా నగ్నినిడి దహింపవలయును. ధనము లేని వానిని, నాస్తికుని, దొంగను దేశమున నుండనీయక తఱిమికొట్టవల యును. తన్ను నమ్మియున్న శత్రువునకు మాటలచే నష్టకమును జూపుచు, ఫల మొసంగక పూచియుఁ గాయలు కాయకయుండు చెట్టుమాడ్కి నాశఁ గల్పింపవలయును. ఒకవేళ ఫలము సంభవించినచో దానిని వాని ననుభవింపనీయక యెన్నియో యంతరాయములను గల్పింపవలయును. అప్పటికిని లభించినచో వాని నపక్వపాకమున నొసఁగవలయును. మఱియు బహువిధోపాయములను గల్పించి చెట్టునను గాఁచియుండు కొమ్మను వంచి క్రమముగాఁ బక్వఫలములను గోయుచాడ్పునఁ, దిన్నగా శత్రువునకుఁ గలబలమునకు నాశము గల్గింపవలయును. మఱియు నీతిజ్ఞుఁ డగు రాజు తాను దుర్బలుఁడైనను బగవాని నెట్లో మోచికొని కాలమునుబుచ్చుచు, శక్తిపొడమఁగనే తా మోయుచున్న వానిని హఠా త్తుగ బండపైని గుండను బగులగొట్టినట్లు కొట్టి, సంహరింపవలయును గాని యూరక కృపఁ జూపరాదు. మఱియును శత్రువుల హెచ్చుతక్కు వల నాలోచించి సామాద్యుపాయములలో దేని నెప్పుడు ప్రయోగింప వలయునో యప్పుడు దాని నుపయోగించి గెలుపుఁ గొనవలయును.'

నీ వడిగియుండిన సామాద్యుపాయప్రయోగములవిషయమై నీ కొక దృష్టాంతపూర్వక మగు కథను వక్కాణించెదను. వినుము. దీన నీ ప్రశ్నకు సమాధానము స్పష్ట మగును. పూర్వ మొక్క నిర్జనకాననం బున నక్క యొక్కటి మిక్కిలి నేర్పుతో మెలఁగుచు వ్యాఘ్రమూషక వృకనకులములతోడ సఖ్యముచేసి సుఖముగానుండెను. అట్లుండ నామృగాల మొక్కనాఁడు జింకలగుంపునగు మేటియై, బలిసి పోతరించియుండిన యొక

జింకను జూచి తాను దానిమాంసము నెట్లైనఁ దినఁ దలపోసెను, కాని తా నల్పజంతు వగుటచే దానిఁ బట్టుకొన లేక యొకనాఁడు వ్యాఘ్రమూషకవృక నకులము లొక్కచోఁ జేరి యాలోచించుచుండఁగ నానక్క వ్యాఘ్రముతో నిట్లనియె. పులిఱేఁడా ! ఈజింకలరాయఁడు ప్రాయమున మిక్కిలి బుద్ధిమంతుఁడును వేగవంతుఁడును నగుటం జేసి మనకుఁ జేతికిఁ జిక్కకున్నాఁడు. దీనిం బట్టి దీనిమాంసమును మనమంద ఱము నోరార భక్షింపవలయును. దీనిని మనము పట్టుట కొకయుపా యముఁ జెప్పెద వినుము. ఇది యలసి నిద్రించుచుండఁగా నెలుకను దీని పాదములను దెగఁగొఱుకునట్లు నియమింతము. అంత పాదములు వ్రణితములై యిది మేల్కాని లేవలేకుండును. అప్పు డోశార్దూల రాజా ! నీవు దీని నొక్కదెబ్బతో సంహరింపుము. అంతటఁ బోతరించి యుండు నీమృగముయొక్కమాంసమును మన మెల్లరము విభజించుకొని భక్షింతము. అని చెప్పఁగా, నాకూడినమృగము లన్నియు నక్కలరాయని యుపాయమునకు సంతసిల్లి యట్లచేయుదమనెను. అంత నవి యన్నియు సమయమును గనిపెట్టియుండి యొకనాఁ డామృగ మొకచోటఁ బరుండి నిదురించుచుండగా, నక్క చెప్పిన ట్లెలుకయు, శార్దూలము రెండును దానిని వధించినవి. అప్పుడా సృగాలము వానితో నిట్లు చెప్పెను. నే నీమృగశవమును గాచియుండెదను. మీ రెల్లరును సమీపమునఁ బాఱు చుండునదియందు సుస్నాతులై శుచిత్వముతో రండు. అంత మన మెల్ల రము కండక్రొవ్వఁ దినిమాంసభక్షణము గావింత మనెను. అట్లు చెప్పి నక్క మిగిలినమృగముల నన్నింటిని మోసగించి తానే యామాంసమంత యును భక్షింపవలయునని యోచించియుండెను. అంత నక్కతప్ప మిగిలిన మృగము లన్నియుఁ గలిసి స్నానమున కేటికిఁ బోఁగా, వానిలో శార్దూలము వేగముగా మృగశవమును సృగాలమును నుండుచోటున కేతెంచెను. అప్పుడు నక్క మిక్కిలి దీనవదనముతోఁ జింతిల్లుచుండుటను దెలిసి, వ్యాఘ్రము నక్కతో నిట్లనియె. ఓజంబుకమా! నీవేల యిట్లు దీనుఁడవై యున్నావు? స్నానార్థము మేము పోవునప్పు డుండిన యుత్సా హము నీనొసట నిప్పుడు కానను. కారణమేమి? అని యడుగఁగా నక్క పులితో నిట్లనియె. ఓవ్యాఘ్రరాజా! వినుము. నే నేమి చెప్పు

దును. నీవు స్నానార్థము పోయినవెంటనే యెలుక నాయొద్ద కేతెంచి యి ట్లనియె. ఓసృగాలమా! వ్యాఘ్ర మనఁగ నేమో బలిమి గలజంతు వని తలంచితిమి. కాని, యీపులి యెంతమాత్రపుజంతువు? అల్పుల మైనమనము సాధించినపదార్థమును భక్షింప యత్నించుచున్నది. అనిచెప్పి పోయెను. మహాబలపరాక్రమశాలి వగు నీవు దూష్యమైన యీకుత్సి తంపుఁగూడు కుడువపలసివచ్చెను గదా యని వగఁగూరి యున్నాను. అని చెప్పఁగా నాపులి యోనక్కలరాయఁడా! అటులైనచో నా భుజపరాక్రమముననే యనేకమృగములను జంపి భుజింపఁగలను గాని యీకుత్సితంపుఁగూడు నా కేల? యని చెప్పి యడవిలోనికిఁ జొచ్చెను. అంత నెలుక రాఁగా దానితో నక్క యి ట్లనియె. ఓయెలుకా! వినుము. నీకంటె మున్ను ముంగిస యిచ్చోటికివచ్చి యీమృగకళేబరము నాఘ్రా ణించి చూచి యీవిషప్రాయమైన మృగమాంసము నా కిప్పుడు వలదు. ఎలుక వచ్చుచుండఁగనే దాని నొక్క పెట్టఁగొట్టి యాహారించెద. అంతట నా యాఁకలి తీరఁగలదు. అందులకు నీ నీవాంబడవలయు నని నాకుఁ జెప్పి మరల వచ్చెద నని చెప్పిపోయె ననఁగా, మూషికము మిక్కిలి భీతిల్లి తనకలుఁగులోనికిఁ జొచ్చి, మరల వెలుపలఁ దల సూప కుండెను. అంతఁ దోడేలు సుస్నాతమై శుచిత్వముతో వచ్చుటయు నక్క దాని కి ట్లనియె. ఓతోడేలా! వినుము. వ్యాఘ్రము నీ మెదఁ గోపించి యున్నయది. ఏమి కారణమో తెలియదు. అది యింకఁ గొంతసేపు నకుఁ దనవారిఁ గొని యిచ్చోటికి రానున్నది. ఇంక నెట్లు వర్తించిన నీ కపాయము లేకుండునో యూహింపుము. అని చెప్పఁగాఁ దోడేలు చేయునది యెఱుంగక 'ఛీ! యీమాంసమున కేల యాశించితిని? దీని వలన నాకే హాని పాటిల్లున ట్లున్నది. కావున దీనియపేక్షను విడిచి యెందేనియుఁ బోయి బ్రతికియుండెద' నని చెప్పి యామృగమాంసమును వదలి పోయెను. అట్లుండ ముంగిస వచ్చెను. అప్పుడు నక్క ముంగిసం జూచి 'యోముంగిసా! పెద్దపులియుఁ, దోడేలును, మూషికమును నాతో నీమాంసము నిమిత్తము పోరాడి నన్ను గెలువలేక పాఱినవి. నీ చేత నైనచో నన్ను గెలిచి మాంసమున భాగముఁ గొనుటో, మాంసము నెల్లఁ గొనుటో యొనర్పుము' అని కయ్యమునకుఁ గాల్దువ్వెను,

అప్పు డామ్రుంగిన యోమృగాలమా! పెద్దపులియుఁ దోడేలును నీతోఁ బోరాడ లేక యోడినవే? నే నెంతవాఁడను నీకు? నా కీమాంసము వలదని తనయిచ్చనై నెచ్చోటికో యరిగెను. అంత నక్క మిక్కిలిసంతసమున నామృగమాంసము నంతయును మెక్కి సుఖముండెను. కావున దుర్బలుఁడైన రాజు నక్కవలె భయపడువానికి భయముఁజూపి, శూరునకు వందనము లాచరించి, లోభికి ద్రవ్య మొసఁగి, సమానునకును దక్కువవానికిని బరాక్రమమును గనుపఱచి, యెల్లవారిని వశవర్తులనుగఁ జేసికొని సుఖింపవలయును. ఐశ్వర్యమును గోరు రాజుతనకుఁ గొడుకైనను, సోదరుఁడైనను, తండ్రియైనను, గురువైనను శత్రు వగు నేని వానికి నానావిధముల హాని చేయవలయును. అహంకారమునఁ దగినదానిని దగనిదానిని నెఱుంగకఁ గన్నుమిన్నుఁ గానక, తనబలమును నెదిరిబలమును గుర్తింప లేక ప్రవర్తించు గురు వైనను శిక్షింప నర్హుండు. రాజు సంశయింపఁగూడనివారియెడ నైతము సందేహించి ప్రవర్తించుచుండవలయును. అట్లు వర్తింపఁడేని వారికిఁ జనువు మెండై యొకవేళ జనులు దిరుగఁబడి రేని రాజపదవికే ముప్పుఁ దెత్తురు. ఇట్లుండ సంశయింపవలసినవారిని గుఱించి వేఱుగఁ జెప్పవలయునే? విశ్వసింపఁ దగనివారల నేనాఁడును విశ్వసింప రాదు. విశ్వసింపఁ దగినవారిని నైతము పూర్ణముగ విశ్వసింపఁ గూడదు. యోగ్యులైన గూఢచారులను లెస్సగఁ బరిశీలించి యట్టివారిని శత్రురాజ్యములయందును, దేవాలయములయందును, రాజమార్గములయందును, నుత్సవాదులు జరుగుచుండ నూరేగింపునందలి జనులయందును, జలిపందిళ్లయందును, సరణ్యములయందును, బర్వతసమీపములయందును, నదీతీరములలోని స్నానఘట్టములయందును, మంత్రులమధ్యయందును, బురోహితబ్రాహ్మణులందును నునిచి వారిమూలముననుమఱియును బాషండజనంబులవలనను, దాపసులమూలమునను, గాపాలికాదివేషధారులవలనను సకలవిదేశములయందలి వృత్తాంతములను నరయుచుండవలయును. అదియునుంగాక చతుర్విధపురుషార్థములకుఁ బరస్పరవిరోధము గలుగకుండ వానిఫలముల ననుభవించుచుండవలయును. రాజు గర్వింపరాదు. అసూయపడరాదు. పరిశుద్ధుఁడై యుండవలయును. ఇవ్విధమునఁ బ్రజలతోను శుచులైన విప్రులతోను నతిశాంతుఁడై యుక్తా

యుక్తముల నాలోచింపవలయును. మఱియుఁ దాను దీనుఁ డగుస్థితి సంభవించె నేని యెట్టిసాహసము నైనను జేసి తనపదవిని గాపాడుకొన వలయును. ఎన్ని విధము లైనయుపాయములఁ జేసియుఁ గడ తేఱకున్న చో నతిసాహసము నవలంబించి తీరవలయును. అట్లు చేయుటయే పౌరుషము. అట్లు ప్రాణిహింసక కార్యముల నాచరించి శుభములను నైశ్వర్యమును బొందెనేని పుణ్యకర్మముల నాచరించి, తొల్లింటిహింసాకృత్యముల వలనఁ గలిగినపాపములను బోఁదోలవచ్చును. పరమర్మములను భేదింపక దారుణకార్యములను జేయక మత్స్యఘాతకునిఁబోలె హత్యలఁ గావింపక యర్థార్జనమునఁ గృతార్థుండు కానేరఁడు. కావున సర్వకార్యముల యందును నలసత లేకుండవలయును, సంగ్రహమునందుఁగాని, విగ్రహమునందుఁగాని యుత్తమసంపదఁ గోరువాఁ డసూయారహితుఁడై పనులను జేయుచుండవలయును. పగవానితో సంధి కుదిరినది గదా యని ఱొమ్మునఁ జేయిడి నిదురింపరాదు. అట్టివాఁడు చెట్టుకొనకొమ్మయందు నిదురించి మేల్కాంచువానింబోలె నాపదలను దప్పక పొంది చెడును. బాలశత్రువు నుపేక్షింపరాదు. అట్లుపేక్షించినచో వాఁడు తాటిచెట్టు ప్రమాణమునఁ బెరిఁగి హానిచేయును. మఱియును దఱి వేచియుండి శత్రుసైన్యము వ్యాధిపీడితమై యుండునపుడు గాని, యాకలికి దప్పికి నోర్వలేక డస్సియున్నపుడు గాని తనసైన్యమును దానిపై విజృంభింపఁజేసి గెలుపుఁగొనవలయును. ఏకార్యమునుగాని చేయునప్పుడు నిరవశేషముగ నొనర్పవలయును. శత్రువులయొక్కకాని ప్రజలయొక్కకాని పనులను సశేషముగ నిల్పివేయుచుండవలయును. పూర్ణముగ నెఱవేర్చినయెడల మరలఁ గార్యార్థులై వారు మనల ననుసరింపరు. ఇంతేకాక తాను సంకల్పించినకార్యము పర్యవసానమునందుఁ దప్ప తదితరసమయములందు మంత్రులవంటియాప్తవర్గమున కైనఁ దెలియ నీయక యుండవలయును. అట్టికార్యముల తెఱంగులను సఖులు నైత మెంతమాత్ర మెఱుంగకుండ గోప్యముగా రక్షింపవలయును. శాంతితో మెలఁగువారితో సంధిఁ గావింపవలయును. కలహకారులతోఁ గలహించి ముల్లు ముల్లునఁ దీయునట్లు నిష్కంటకముగ రాజ్యమును జేయుచుండవలయును. శత్రులవలన భయము లేనన్నినాళ్లును నీతిపరుఁడైనరాజు తాను భీతిల్లి యుండువాని

వలె నటించి, భయము గలుగుచుండఁగనే పరాక్రమించి శత్రువును మొదలంట నశించునట్లు గొట్టవలయును. దండోపాయమున లొంగి వచ్చినశత్రువు సేనానాయకుని నమ్మి వర్తింపఁ జనదు. వాని నెప్పుడును గనుణింపరాదు. అట్లు కరుణించినచో గర్భ మశ్వతరిని జంపువిధమునఁ గొంత కాలమునకుఁ దన్నుఁ దాన హింసించుకొనువాఁడగును. ఎప్పుడును గార్యములయందు ముందే యాలోచించి జాగ్రత్తపడుచుండవలయును. ఎప్పటికేది యవసర మగునో దానిని చేయుద మని మాంద్యముతో రాజేనాఁడును వర్తింపరాదు. దేశకాలముల నాలోచించి పురుషార్థములను నాల్గింటిని బరిశీలించి వర్తింపవలయును. బాలుఁడైనను శత్రువు నుపేక్షింపరాదని మున్నే చెప్పియుంటిని. అట్టిశత్రువును వృద్ధిమార్గము నవలంబింప నీయక వాని యుపకృతులు గావించెడివానివలె నటించుచుఁ, గోరికి దీర్ఘకాలమునకు ఫలింపదా యను పేరాశను వానికిఁ గలిగించుచుండవలయును. సమయ మాసన్నమైనచో నుప్పుచప్పనిమాటలాడి కార్యమునకు విఘ్నము చెప్పవలయును. ఆటంకములకుఁ దగిన హేతువుల నప్పుడు చెప్పవలయును. ఆయాటంకములు సకారణము లని వాని నప్పుడు నమ్మించి యుచితకాలమున వానిని ధ్వంసము చేయవలయును. అపకారులను, మ్రుచ్చులను, దాయాదులను నమ్మకముఁ దోఁపించు నాటంకములతోఁ జూపునకు సత్యములవలెఁ గాన్పించుమాటలఁ జెప్పి ధన మొసఁగి, వారిని నిశ్శేష మగునట్లు రూపుమాయింపవలయును. కావున సకలవిధముల నపకారు లగుశత్రువులను, జ్ఞాతులను, బంధువులను నేమఱుపాటు లేక స్వశరీరమును రాజ్యమును సప్తాంగములనుగాపాడుకొనుటకై స్థలాంతరములకుఁ దొలఁగించి నిశ్శేషముగ వధింపవలయును. నీకుఁ బాండుపుత్త్రులు బలవంతు లగుదాయాదులు. కావునఁ గొనకు హాని రాకుండ సర్వకళ్యాణములను బడసి సుఖివై యుండునిమిత్తము ప్రస్తుతముననే దీర్ఘాలోచన చేసి పశ్చాత్తాప మెంతమాత్రము లేకుండ, నిర్భయుఁడవై నిన్నును నీపుత్త్రులను రక్షించుకొను మనిచెప్పి, కణికుఁడు ధృతరాష్ట్రుని సెలవుఁ బొంది తనయింటికిఁ బోయెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండవుల శౌర్యధైర్యగాంభీర్యాదివర్తనములనే తలపోయుచుఁ జింతాక్రాంతుఁడై యుండెను.

దుర్యోధనుఁడు తండ్రితోఁ దనమనోదుఃఖముఁ జెప్పుకొనుట

ఇటు లుండ నొక్కనాఁడు దుర్యోధనుండు కర్ణ శకుని దుశ్శాసనులతోడ నాలోచించి, యెవ్విధమున నైనను బాండవులకుఁ జెఱుపు చేయుటకుఁ దీర్మానించుకొని, ధృతరాష్ట్రుసెలవుఁ బొంది పాండవులను గుంతీసమేతముగ వారణావతంబున వారలనిమిత్తముగ నెవరికిం దెలియ నీయక పురోచనుఁ డను శిల్పాచార్యునిచేఁ గట్టింపఁబడియుండిన లక్కయింటఁజేర్చి వారందుఁ గొన్ని నెలలు కాపురముండ నొక్కనాఁ డాయింటికి నిప్పుపెట్టికాల్పించుటకు నిశ్చయింపఁగ, వా రాయింట నొకనిషాదినిం దానికొడుకుల నైదుగురను బురోచనుని నిదురపోవుచుండువానినిగాల్చి, తత్పూర్వమే విదురుఁడు సెప్పి పంపఁగా వచ్చి యాయింటియం దుండి చేరువవనమునకు భూమిలోనే సొరంగ మొకదానిని నిర్మించికొని యుండి, తన్మార్గమున వెడలి వనముం జేరిరి. వీరు వనముఁ జేరుసమయమునకు విదురుం డచ్చోటికి వీరిని గుర్తించుట కొకపురుషుని నియమించి యుండెను. ఆపురుషుండు తన్ను విదురుఁడు పంపె ననియు, గంగలో సకలవస్తుసంపూర్ణంబైన యోడ నొకదానిని దాను సంసిద్ధపఱచి తెచ్చి యున్నా ననియు, నాయోడ నెక్కించి గంగను దాటించి యావలివైపున వనమునఁ దమ్ము వదలిరమ్మని విదురుఁడు తనతోఁ జెప్పియుండెననియు, నందు కానవాలుగాఁ గొన్ని సంకేతపుమాటలను ధర్మపుత్రునకుఁ దెలుపుమని పలికెననియుఁ జెప్పఁగా, వానిమాటలయందు విశ్వాసముంచి పాండవులు వానివెంట నరిగి యోడ నెక్కి గంగలోఁ గొంతదూరము ప్రయాణమై యమ్మహానదీదక్షిణతీరంబునందలి వనమునఁ గొంతకాలము వసించియుండిరని చెప్పఁగా, జనమేజయుండు విని వైశంపాయనునితో ని ట్లనియె. మునీంద్రా! పాండవులు తనకు విధేయులై తనపంపున రాజ్య మేలుచు, సమస్తశత్రురాజులను జయించుచు, ధన కనక వస్తువాహనములను గానుకలుగను గప్పములుగను గొని తెచ్చి కౌరవభాండాగారములను నిండించుచుండిరి గదా? మఱియు నందఱును వినయాదిసద్గుణములను, శత్రువులయెడఁ బరాక్రమమును, బంధువులయెడఁ బ్రీతియును, గురువుల యెడఁ బరమభక్తియును, బరిజనులవిషయమున దయాళుత్వమును గల్గి

వర్తించుచుండ ధృతరాష్ట్రుండు వారలను వారణావతంబున కంత యసూయాపరుండై లక్కయింట నివసింపఁ బంపి, వారి కచ్చోట నింతహాని కలిగినచో నెట్లు సహించి యుండెఁ? విదురభీష్ములు దీని కియ్యకొనిరేఁ? ఈవృత్తాంతము నంతను సవిస్తరంబుగ నానతి మ్మని యమ్మునీంద్రు నడుగఁగా నాతం డా రాజేంద్రున కిట్లనియె. రాజా! వినుము. దుర్యోధనుఁడు పాండవుల కనేకాపకారములను జేయుచుండినను వాని నెల్ల విదురు నాలోచనముం జేసి తప్పించుకొనుచు నప్రమాదులై సుఖముతోఁ బ్రజల కనురాగము గలుగునట్లు రాజ్యపరిపాలనంబుఁ గావించుచుండిరి. అట్లుండఁ బురజను లెల్లరును ధర్మపుత్త్రునిపాలనాకాలమునందుఁ బరమ ప్రీతులై తమకు యుధిష్ఠిరుఁడే రాజైనచో సర్వసంపదలును సమకూరు ననియు, దేశమునఁ బీడ లెవ్వియు సంభవింపనేర వనియు, నాతండు దక్క రాజ్యాభిషేకమునకుఁ దగు మహాపురుషుం డెవ్వం డనియు, భీష్ముండు నిష్ఠతో బహుకాలముక్రిందనే బ్రహ్మచర్యవ్రతపరాయణుఁడై రాజ్యపాలనాకార్యములయందు విముఖుఁడై యుండుచున్నాఁ డనియుఁ, గావున నాతం డీరాజ్యము నెన్నండు నాశింపఁ డనియు, ధృతరాష్ట్రుఁడు పుట్టుగ్రుడ్డియనుకారణమున రాజ్య మేలుట కనర్హుం డనియు, నీకారణంబుననే సుమా తొల్లి పాండురాజు మూర్ధాభిషిక్తుండయి ప్రజలఁ బాలించెననియు, నిప్పుడు ధర్మరాజు రాజయ్యెనేని గాంగేయుని నాంబికేయుని విదురుని దుర్యోధనాదులను నపరిమితవిశ్వాసముతో దయతో భక్తిపెంపున నరయుచు వారి నఖలరాజ్యభోగములయందుఁ బాల్గొల్పు ననియు, నీకారణంబులచే యుధిష్ఠిరుండే రాజగుటకు సర్వవిధముల నొప్పి యున్నాఁ డనియుఁ దలంచుచు నీకౌరవరాజ్యమునకు యుధిష్ఠిరుఁడే రాజుగా సకలు నిశ్చయించియున్నారు.

దుర్యోధనుండు ధృతరాష్ట్రుని సమీపించి తనమనోదుఃఖముం దెల్పుట

దుర్యోధనుండు ప్రజల యభిప్రాయము నంతయు లెస్సఁగా గుర్తించి కర్ణశకునిదుశ్శాసనులతో దీర్ఘాలోచనము సలిపి పాండవులయెడ నసూయ తనమనమున నిండుకొనఁగా, నొక్కనాఁడు తండ్రియొద్ద కేకాంతమునఁ బోయి యాతనియొద్దఁ గూర్చుండి యి ట్లనియె. నాయనా! వినుము. ప్రజ లెల్లరు ధర్మరాజును రాజుం గావింప నిశ్చయించు

మున్నారు. యుధిష్ఠిరునకు రాజ్యాభిషేకమహోత్సవయత్నము ప్రజల
మనంబు నాకర్షించినది. అట్లు సమకూడినచో మాకుఁ గాని మావంశము
వారికిఁ గాని రాజ్యము లేక యనాథుల మయ్యెదము. ఈకష్టంపు బ్రతుకు
కన్న నీచమొండనుభవమున నుండనేరదు. మఱియును మేమును
రాజవగునీకు బిడ్డలమై వారొసఁగుదానికి వేచియుండి, వారికరుణాపాత్రుల
మగుటఁ దగియుండునే? నీవే రాజవైయుండి ప్రజలఁ బాలించియుంటి
వేని నీయనంతరము క్రమముగ రాజ్యపాలనాధికారము మాకుం గలదు.
ఈసందర్భమునందు భావికాలమున మాకే యాపద కలుగకుండునట్టు
లిప్పుడే తగుదానిని దలపోసి తీర్మానించుట మేలు. అది యెటులంటి వేని
చెప్పెద. వినుము. ఏదో యుపాయమును బన్ని పాండవులను హస్తినా
పురమున నుండనీయక వారణావతంబునఁ గుంతితో నివసింప నేర్పాట్లు
గావింపుము. అట్లొనర్చిన నీపుత్రుల మగు మాకు సకలకల్యాణములు
చేకూరును. ఇక్కార్యమును నవశ్యముగఁ జేయవలయు ననఁగా, ధృత
రాష్ట్రుండును గణికుండు చెప్పిననీతులను మనస్సునకుఁ దెచ్చికొని, దుర్యో
ధనునిమనోదుఃఖము నాలోచించి కొడుకున కిట్లనియె. కుమారా!
వినుము. తొల్లి నాతమ్ముండు పాండురాజు ప్రజలయం దనురాగము గలిగి
ధర్మపరుండై యెల్లవేళలయందును వారియెడఁ గడుఁ బ్రేమతో మెలఁగు
చుండెను. అన్న యగు నాయెడ భయభక్తులతో గౌరవమున కెంతయు
లోపము లేక వర్తించెను. పెక్కు లేల? భోజనాసనవిహారశయ్యాదు
లను సైతము నాయనుజ్ఞ లేకుండ దేనినిఁ జేయ నొల్లఁడు. అట్టివినయ
తత్పరుం డగు వానికుమారుఁ డగు ధర్మపుత్రుం డిప్పుడు తండ్రికంటె
నూఱుమడుంగు లెక్కువఁగా నాయెడ మిక్కిలి భయభక్తులతో వర్తిం
చుచున్నవాఁడు. రాజ్యమున నున్న ప్రజ లంద ఱెఱుంగుదురు. మఱియును
పాండురాజు ప్రజలను దనకుమారులమాడ్కి నరయుచుండుటచే
నాతనియెడ నుండు ప్రీతివిశ్వాసములను బ్రజ లిప్పు డాతనియనంతర
మాతనికుమారునియెడను గలిగి మెలఁగుచున్నవారు. నీయభిప్రాయము
నామనస్సున నున్నను నిది మిక్కిలి దూష్యమైనది యగును. అంతేకాక
యది నిశ్చయముగఁ బాపకార్య మగును. దానం జేసి యేమియు నన
నేర కూరకుండువాఁడను. మఱియు నొక్కటి వినుము. మన మొక్క

టిరియై పాండవులకు హానిఁ దలఁచితి మేని వారియం దత్యంతానురాగమున వర్తిల్లుచుండు ప్రజ లెల్లరును మనకుఁ గీడు సేయుదురు. మఱియును ధర్మాసక్తు లగు భీష్మద్రోణకృపవిదురులు మనలను దూషింపక మానరు. ఆలోచింపఁగా నీయాలోచన యెట్లొనర్ప నగునా యని మనమునఁ దలపోయుచున్నా నని చెప్పఁగాఁ, దండ్రికిఁ గుమారుం డిట్లనియె. నాయనా! ప్రజ లందఱును వారియెడ ననురాగముతో నున్నారుగానఁ, బ్రజలు మనకుఁ గీడుఁ దలంతు రని మనకార్యమును మనము చక్కఁబెట్టుకొనకుండుట దగునే? మనము ప్రజలకు బహువిధముల మేలు చేయుదము. దానఁ బ్రజలు మనయెడ ననురాగమున వర్తింపఁగలరు. ఇంక నేఁడు మొదలు ప్రజల కనుకూలము లగు కార్యము లొనర్చుటకుఁ బ్రారంభించి వారియనురాగమునకు మనము పాత్రుల మయ్యెదము. మంత్రు లెల్లరును నాయెడ నిప్పటికే పక్షపాతులై యున్నవారు. ఇఁకను భీష్మాదులు మనల నిందింతు రని కదా నీవు వెఱపు. భీష్ముండు పాండవులకును మనకును మధ్యస్థుండు. వారియెడఁ బక్షపాతము కలుగు నేని మనయెడ నైత మాతని కాపక్షపాత మేల యుండదు? అశ్వత్థామ చిఱుతనాఁటి నుండియు నర్జునునితో మచ్చరించుచు నాకుఁ గడుంగూర్మియుండు. దానం జేసి ద్రోణకృపులును నశ్వత్థామభావము ననుసరించి నాయెడనే పక్షముగలవారై వర్తిల్లుదురు. ఇవ్విధమున నేఁ జెప్పినవారందఱును మన కనుకూలురుగ నున్నవారు. ఇఁక విదురుఁ డెల్లప్పుడును బాండవుల యెడఁ బక్షపాతమును గలిగియు నొక్కరుండై మిగిలి యేమి చేయఁ గలఁడు? కావున నామాటల నాదరించి పాండవులను వారణావతంబున నివసించుటకుఁ బంపుము. ఈకార్యమునం దప్రమాదుండవై యత్నము లిప్పటినుండియె జరుపుము. నామనోవ్యథ నుడుపుము. రాజ్యమంతయు నాయధీనమైనపిదపఁ గ్రమ్మఱఁ బాండవులను గుంతితో హస్తినాపురమునకు రప్పించెదను. అని చెప్పఁగా దుర్యోధనుని దురుద్యోగమున కెట్టకేలకు ధృతరాష్ట్రుం డియ్యకొని పాపవ్యవసాయమునకుఁ బూనెను. అప్పటినుండి దుర్యోధనుం డెల్లవారిని బహువిధపారితోషికముల సత్కరించుచుండె. అంత ధృతరాష్ట్రుండు దూరాలోచనపరుండు గామి మీఁద రాఁగలహానిని దలంపనివాఁడై యెట్టకేలకుఁ బాండవులను

వారణావతపురమునకుఁ బంపుట కుద్యుక్తుండై మంత్రుల రావించి వారిని పాండవులకు వారణావతపురముయొక్క రామణీయకమును వర్ణింప నియోగించెను. వారును ధనలోభులై ధర్మపరులును నీతిమంతులును నైనను పాండవులయొద్దకు వేర్వేఱుగనులుండు నెపంబునఁ బలుమాఱు పోవుచు నాపురము కన్నుల కింపుగా నుండుననియు, విశేషించి మహాదేవుతిరునాళ్లు సమీపించియున్న దనియు, నిట్లు నానావిధముల నొక్కొక్కరును వారితో వర్ణించి వారిని వారణావతపురమునకుఁ బ్రయాణోన్ముఖులనుగా నొనర్చిరి. ఇట్లు వారి కభీష్టంబు పరోక్షముగఁ బుట్టున ట్లొనర్చి, యొక్కనాఁడు వారలఁ దనప్రత్యక్షమునకు రప్పించి వారితో ధృతరాష్ట్రుం డిట్లనియె.

ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండవులను వారణావతంబున కంపుట

కుమారులారా! జను లెల్లరును వారణావతంబు శృంగారపురమై సొంపుమీఱి యున్న దని చెప్పుచున్నారు. మీఁదు మిక్కిలి యిప్పుడు చంద్రశేఖరున కుత్సవము మహావిభవమున జరుగఁగలదు. మీ కభిమతం బేని మీ రన్నదమ్ములు కుంతీసమేతులై వలసినపరిజనముం దోడ్కొని పోయి యందుండి యుత్సవదర్శనార్థము వచ్చెడివిప్రులకును నతిథిసపర్యలం జేయుచుఁ గొన్నినా ళ్లచ్చోటన విలాసంబుననుండి పదంపడి హస్తిపురమునకు రండని చెప్పఁగా, ధర్మరాజు తాను బలహీనుఁడ నని గుర్తించి తండ్రిమాటలయం దాదరమును గాన్పించి మాఱుపలుకక వల్లె యని, భీష్మ బాహ్లీక సోమదత్త విదుర ద్రోణకృపాచార్య గాంధారీ భూరిశ్రవఃప్రభృతుల నాలోకించి, మాతండ్రి ధృతరాష్ట్రుండు మమ్ము వారణావతపురమునకుఁ బొండని సెలవిచ్చెను. కావున నాతనిసెలవున మేమచ్చోటికిఁ బరివారసమేతముగ నేగుచున్నాము. ఇదె మీ కెల్లరకును సాష్టాంగనమస్కారములు చేయుచున్నాము. మమ్ము మీ రెల్ల శాశీర్వచనములం దెల్పుఁ డని దీనతతోఁ బలుకఁగా, వారు "ఓ పాండవులారా!" యని ప్రసన్నవదనులై యిట్లనిరి. మీ రెచ్చటనుండినను నన్నివేళలయందును మీ కభ్యుదయములు గలుగుఁగాక యని దీవింప, నాదీవనలఁ గైకొని ప్రయాణసన్నాహమును గావించిరి. అంతకు మునుపే దుర్యోధనుండు తనకాప్తుఁ డగు శిల్పాచార్యునిఁ బురోచనుఁ డనువానిం

బిలిచి యొంటరిపాటున సతనిచేయి పట్టి యొక్క విజనస్థలంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయి యచ్చోట నిరువురను గూర్చుండి, 'యోపురోచనా! నే నీరాజ్యమునకు రాజనైతి నేని యీ రాజ్యభోగభాగ్యములలో నీకును బాల్గలిగింపనే? కావున నిప్పుడు ముఖ్యకర్తవ్యమును దెలిపెద. నీకంటె నా కన్యుండు విశ్వాసార్హుండు కలఁడే? కావున నే నొకగోప్యమైన దానిం గోరి నిన్ను దాని నెఱవేర్పఁ బంచెద. నాకుఁ బ్రియ మొనర్పుము. గోప్యమును వెలిపుచ్చక యనుష్ఠింపుము. పని వినుము. మాతండ్రి ధృతరాష్ట్రుండు పాండవులను వారణావతపురమున నుండుటకు నియోగింపనున్నాఁడు. వారును మాతండ్రియభిమతమున కియ్యకొనిరి. నీవు వేగమునఁ బోవఁగల గుఱ్ఱములను బూన్చిన రథము నెక్కి వారికి ముందు వారణావతపురమునకుఁ బోవలయు. అచ్చోట వా రుండుటకుఁ దగిన గృహమును నగ్నిసందీపకములగు లాక్షాసర్జరసాదివస్తువులతో నెవ్వ రెఱుంగకుండ మంటితోడ నేతిఁ జేర్చి మిశ్రము చేసి నగర సమీపమున నిర్మించి, యాచతుశ్శాల మగు గృహమునకు సున్నపుఁ బూఁతఁ బూయించి చూచువారలకు మనోజ్ఞముగ నుండున ట్లొనర్పుము. అందుఁ బాండవు లేపురును వసించునప్పుడు గృహోపకరణముల నన్నింటిని సమృద్ధముగఁ గూర్చి యంచలును మెచ్చున ట్లొనర్పుము. వా రాగృహమునందు నమ్మకము గలిగి కొంతకాలము వసించినపిదప నొక్కనాఁడు వారు ప్రమత్తులై రాత్రి నిదురించుచుండ ద్వారమున నగ్నిం దరికొల్పి వచ్చునది. అంత వా రందు మడియుదురు. నాహృదయవేదన యంతటితో సంత మొందును. ఇట్లొనర్చుచో మనకు నింద పొసఁగదు. శత్రువినాశనము తనంతన యగు'. అని చెప్పఁగాఁ బురోచనుండు సుయోధనునిమాట కియ్యకొని యనాజ్ఞ యట్లు చేసెద నని చెప్పి రథారోహణముచేసి వేగంబ వారణావతపురంబున కేగి దుర్యోధనాభిమతంబునఁ దన్నిర్దిష్టకార్యమున నప్రమాదుఁడై వర్తించుచుండె. పాండవులును హస్తినాపురమునుండి వారణావతపురమున కేగువారలై మేలైనగుఱ్ఱములను బూన్చిన రథముల నెక్కుటకు మున్నుగా భీష్మ ధృతరాష్ట్ర ద్రోణ కృప విదుర బాహ్లీక సోమదత్తాదులకు మ్రొక్కి వారు కౌఁగిలించికొని మూర్ధాఘ్రాణంబు నేసి యాశీర్వాదిం

పఁగా, బడిసంపడి కౌరవవృద్ధాంగనలకు నమస్కరించి యందఱసెలవుగొని దైన్యము తేటపడునట్లు పోవుచుండిరి. వారల వెన్నంటివచ్చువారలై కొందఱు ధూర్తబ్రాహ్మణులు ధృతరాష్ట్రునివలన భయ మెంతమాత్రమును పలంపక యయ్యయ్యో! ఈగ్రుడ్డిరా జెంతసాహసికుఁడు? దురాత్ముఁడై పాపములకు వెనుదీయక యెట్టియనుచితము లగుకార్యములనైనను జేయుటకు సంసిద్ధుఁడయ్యెనే? పాండవు లన్నదమ్ములలో నెవ్వరైనను దన కేవిధమైనహాని నైనను దలంచిరే? సర్వజనానందకరంబుగఁ బాండురాజు పాలించుచున్న రాజ్యము ధర్మపరులును, నీతికోవిదులును, బరాక్రమవంతులును నగు నాతనికుమారులు పొందుట యేమి తప్పో? తెలియరాదు. ఇట్టియన్యాయమును గనుఁగొనక దురాత్ముండై యీయంధరా జొనర్చుచుండఁగా ధర్మజ్ఞుం డేల యుపేక్షించియున్నవాఁడు? ఈపాపిరాజ్యమున మన ముండఁదగదు. ధర్మపుత్రుం డెచ్చోటికిఁ బోవుచుండునో మనమును నచ్చోటి కేగవలయు ననుచుండ, యుధిష్ఠిరుండు వారలతో నిట్లనియె. ఓభూసురులారా! ధృతరాష్ట్రుఁడు మాకేఁడుగడ. కావున నామహనీయుండు మాకు నిర్దేశించినస్థలమున కేమేగువారము. మీరందఱును మాకు మిత్రకోటియందుఁ జేరినవారలు కావున మాకుఁ బ్రదక్షిణమువచ్చి మాకు శుభములు నేకూఱునట్లాశీర్వదించి మఱలి హస్తిపురంబున మీమీనెలవుల కరుగుఁడు. అని చెప్పఁగా వారు పాండవులకు నానావిధాశీర్వాదములొసంగి మఱలి నగరమునకుఁబోయిరి. అంత వెంటవచ్చినవిప్రులును దారియంపవచ్చిన యితరపౌరజనులును మఱలఁగా, సర్వధర్మముల నెఱింగిన విదురుండు వీరితో మఱికొంతదూర మేగి పాండవులచుట్టును నున్నవారును వినినను నెఱుఁగఁగనియట్లు, పాండవశ్రేష్ఠునితో దుర్యోధనకృతకపటమును సూచించువాఁడై యిట్లుమఱుఁగుమాటలు కొన్ని యుపదేశరూపముగఁ బలికెను.*

దీనికి సంస్కృతమూలము:—

* శ్లో. ప్రాజ్ఞః ప్రాజ్ఞం ప్రలాపజ్ఞః ప్రలాపజ్ఞ మిదం వచః, ప్రాజ్ఞం ప్రాజ్ఞః ప్రలాపజ్ఞః ప్రలాపజ్ఞం వచోఽబ్రవీత్. యో జానాతి పరప్రజ్ఞాం నీతిశాస్త్రానుసారిణీమ్, విజ్ఞాయ చ తథా కుర్యాత్ ఆపదం నిస్తరేద్యథా. అలోహం నిశితం శస్త్రం శరీరపరికర్తనమ్, యో వేత్తి న తు తం ఘ్నంతి ప్రతిఘాతవిదం ద్విషః.

ఇతరులశక్తినిఁ దన్నుఁ గాపాడుకొనఁ దగిననీతియును, సమయోచితమును నెఱుంగునట్టిమనుజుఁడు తనకు వచ్చినకీడులను, రాఁగల కీడులను దొలఁగునుపాయములు తెలిసి యట్లులు చేయుచుండవలయు. మఱియు నుక్కు మొదలగులోహములచేతఁ జేయఁబడకయే మిక్కిలి వాడిగలిగినవియు, నొడలిని నఱుకునవియు నగు నాయుధముల స్వరూపము నెఱిఁగి దానికి బదులు చేయఁజాలు నట్టి వానిని శత్రువులుసాధింపఁ జాలరు. అని తెలిపి, "ఓ యుధిష్ఠిరుఁడా! నామాటల నెప్పుడును మఱువక గమనించి యుండుము. మోసమున విశ్వాసమును బుట్టించి పగతుఱ నుఱుమాడవలయు నను రాజనీతిశాస్త్రమును బాగుగ గుర్తించి ప్రవర్తించు శత్రువులయాలోచనమును విమర్శించి, తగినట్లు దానికిఁ బ్రతీకారమును నేర్పుతోఁ జేసి తాము సురక్షితులుగ నుండవలయును. వారణావతపురమున మీకని నిర్మింపఁబడియుండు గృహము లక్క, నేయి మున్నగు వేగ దాహకరసవస్తువులతో మిశ్రములగు పదార్థములతో నిర్మింపఁబడి యుండునది యనియు, మీప్రక్కలనే మెలఁగుచుండఁగల మనుష్యుఁ డొకఁడు మీశత్రుపరిజనుఁడనియు, మీ కాపదఁ గలిగింప నియుక్తుఁ డైనవాఁ డనియుఁ, దఱివేచి వాఁ డాయింటి కగ్నిం దఱికొల్పు ననియు నిశ్చయముగా నెఱుంగుము. అని తెలిపి, మఱియు నాతనితో "ధర్మజా! *వేటనిమిత్త మరణ్యములకుఁ బోవుచు నామార్గములనెల్ల విమర్శనబుద్ధితో బాగుగ నెఱింగి నాకు సమానుం డగు చెలికాఁడొకఁడు నిర్మించి చూపినట్టి రెండువైపులద్వారము గల సొరంగము

---

* శ్లో. కక్షఘ్న శ్శిశిరఘ్నశ్చ మహాకక్షే బిలౌకసః,
న దహేదితి చాత్మానం యో రక్షతి స జీవతి.
శ్లో. నాచక్షు ర్వేత్తి పంథానం నాచక్షుర్విందతే దిశః,
నాధృతిర్బుద్ధి మాప్నోతి బుధ్యస్వైవం ప్రబోధితః.
శ్లో. అనాప్తై ర్దత్త మాదత్తే నరశ్శస్త్ర మలోహజమ్,
శ్వావిచ్ఛరణమాసాద్య ప్రముచ్యేత హుతాశనాత్.
శ్లో. చర న్మార్గాన్విజానాతి నక్షత్రై ర్విందతేదిశః,
ఆత్మనా చాత్మనః పంచ పీడయన్నానుపీడ్యతే.

మూలమున బయటఁ గరుగుఁడు. మఱలఁ బురప్రవేశాపేక్ష లేకుండ నుండుఁడు. అట్లు బయలునకుఁబోయి యాకాశముననుండు నక్షత్రముల మూలమున దిక్కులందెలిసి యాయరణ్యముననే మీ రెచ్చోటికైనం బోయి, ధైర్య మవలంబించి యేయుపాయముననైనను బ్రస్తుతాపాయ మునుండి తేలుకొనుఁడు. కాని, యావారణావతమున నున్న లక్కయిండ్ల లోనికిఁ బోకుండ నుండఁజనదు. వివేకము లేనివానికి సన్మార్గము పట్టు పడదు. దిక్కులు దోఁపవు. ధైర్యము లేనివానికి సద్బుద్ధి గలుగనేరదు. కావున మీకు మీరే సహాయులై నావంటిహితుఁడుతోడ్పడఁగా, ధైర్య వివేకములతో నన్నింటియందప్రమత్తులరై ప్రవర్తిల్లవలయునని గూఢా ర్థము నీయఁగల వచనములభావమును దేటపఱుపఁగ, ధర్మపుత్రుండు దానినెల్లఁ దెలిసి తా నప్రమత్తుఁడనై మెలఁగెద నని విదురునకుఁ బ్రత్యు త్తరము చెప్పెను. అంత విదురుండు మఱలిపోయెను. భీష్మాదులును మఱలి పోయిరి. అంతఁ గుంతీదేవి ధర్మరాజుం జూచి యిట్లనియె. నీతో విదురుం డెద్దియో మా కెవ్వరికిఁ దెలియని సంగతిని జెప్పెను. నీవును నద్దానికిఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగితివి. మీ కిరువురకును జరిగినసంభాష ణము మాతోఁ జెప్పఁగూడునేని మాకుఁ దెలియఁ జెప్పుము. మేమంద అము నావృత్తాంతమును వినఁ గోరుచున్నాము. అనఁగా ధర్మజుండు తల్లి కిట్లనియె. తల్లీ! పోయినస్థలమున నగ్ని భయము గలిగినచోఁ దప్పించు కొనుఁ డనియు, మార్గము లన్నియు నేర్పరులై యరయుచు జీవింప వలయు ననియు, జితేంద్రియులరై రాజ్యమును సాధించుకొనుఁ డనియు విదురుఁడు చెప్పఁగ నే నందులకు సంతసిల్లి యట్లే వర్తించెదనంటిని; అని కుంతికి ధర్మజుఁడు ప్రత్యుత్తరముఁ జెప్పెను. తర్వాతఁ బాండవులు ఫాల్గునశుక్లాష్టమి రోహిణీనక్షత్రయుతమయి యుండఁగా వారణా వతముం జేరిరి. అప్పటికే పాండవు లాయూరునకు వచ్చువారని తెలిసి యాపురజనులు వందిమాగధబృందములు భూసురులు మున్నగువారు మంగళవాద్యములతోఁ బాండవుల కెదురువోయిరి. పురమునఁ బచ్చని తోరణములు గట్టి వీథులందుఁ గలయంపులు చల్లి తెల్లని ముగ్గులు తీర్చి వివిధపుష్పమాలికలతో గృహద్వారము లలంకరింపఁబడియుండెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుండు తమ్ము నెదుర్కొన వచ్చిన వారణావతపౌర

జనులమధ్యయందు సురలమధ్యమున నుండు మహేంద్రునిమాడ్కిఁ దేజ
రిల్లెను. భూసురులు పాండవుల నాశీర్వదించిరి. అంత వారి నందఱను
యుధిష్ఠిరుండు యథోచితసత్కారంబుల గౌరవించెను. అంతటఁ బ్రజ
లును దానును పురప్రవేశము గావించిరి. యోగ్యులగు భూసురుల
యిండ్లకును, నుత్తమ వైశ్య శూద్ర గృహములకుఁ బోయి వారల
బహూకరించి రాఁగా, పురోచనుండు తమకుఁగాను నిర్దేశించి
యుండు గృహమును దల్లియును సోదరులు వెంబడి రాఁగా యుధిష్ఠి
రుండు ప్రవేశించెను. ఆగృహమునందుఁ బురోచనుండు తమకుఁ బంపిన
భక్ష్యభోజ్యములను గొనుచుండిరి. అట్లాయింటఁ బాండవులు పది
దినములుండినపిదపఁ బురోచనుండు ధర్మరాజుతో నిట్లనియె. అయ్యా!
యీ నూతననిర్మితగృహములోఁ బ్రవేశింపుఁడు. అని దానిమేలిమి
గుణంబుల నభివర్ణించెను. అంత ధర్మరాజు మిక్కిలి జాగరూకుఁడై తన
కాయింటిగుణము లన్నియును మునుపే విదురుని హెచ్చరికచేతఁ దెలి
సియుఁ, బురోచనుండు సెప్పుచుండఁగా దానియొక్క శృంగారవిభవముల
కును శిల్పినిర్మాణచాతుర్యమునకు నాశ్చర్యమునుగనుపఱచి, వెంటనే సోద
రులతోను దల్లితోను నాయింటఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు ధర్మజుఁడా
యింటలాక్షాదిదాహక వస్తువులచే నిర్మింపఁబడియుండు సకలగృహోపకరణ
ములగంధమును భీమున కెఱిఁగింపఁ దలంచి యాతనితో నిట్లులనియె. భీమ
సేనా! యీగృహనిర్మాణమునకు నుపయుక్తములయిన సకలవస్తువులును లా
క్షాసర్జరసాదివస్తువులు. ఇవి వేగమున నిప్పంటుకొనుశక్తిగలవి. దానం
జేసి వేగమున నీగృహ, మగ్నిహోత్రున కాహుతియై పోవుట కనేకసదు
పాయములతోఁ గూడియున్నది. దీనిగంధ మెంతనెత్తావి గలిగియున్నదో
యాఘ్రాణింపుము. మఱియు నమ్మి మన మేమఱియున్నప్పుడు మనతోఁ
జేర్చి యీగృహమును రగులబెట్టునిమిత్త మీపురోచనున కాజ్ఞను దుర్యో
ధనుండు చేసియున్నవాఁడు. వాఁడు సమయమును గనిపెట్టి యీయిం
టిని బరశురామప్రీతిగ నర్పింపఁగలఁడు. విదురుం డీయర్థమునే మనము
హస్తినాపురము వెలువడి వారణావతపురమునకు వచ్చుచున్నప్పు డెవ్వ
రెఱుంగకుండ మఱుఁగుభాషలో నాతోఁ జెప్పియుండెను. కావున
మనమందఱము జాగరూకులమై మెలఁగవలయును. అని చెప్పఁగా,

ధర్మజునితో భీమసేనుం డిట్లనియె. ధర్మపుత్రా! అట్లు శంకించుచు నిం జేల యుండవలయును? మనము తొలుత నున్నగృహమునకే పోవుదము రమ్ము. అనఁగా యుధిష్ఠిరుండు భీమసేనున కిట్లనియె. తమ్ముఁడా! మన మేవిధముననైనను నీయింటనే మిక్కిలి జాగరూకులమై మెలఁగి మనలను జంపుటకు యత్నించుచున్నవారినే యేమరించి తప్పించుకొనుట నేర్పుగాని వేఱొం డెద్దియుఁ గర్తవ్యము కాదు. అట్లు మనము చేయకున్నచోఁ బాపి యగు నీపురోచనుండు మనలను బలాత్కారముననైనను దహించివేయును. ఈయింట మనము కాల్పఁబడితి మని యెఱింగెనేని, కౌరవులపితామహుండు భీష్ముఁడు కౌరవులఁ గోపగించును. ఏది యెటు లున్నను, మన మీగృహమునందుండియే తప్పించుకొనిపోవుట నేర్పు గాని వే ఱుపాయ మెద్దియు నేర్పు కానేరదు. కావున మనము వేఁటను నిమిత్తముచేసికొని పగ లంతయు నీసమీపారణ్యమునందు దారు లన్నియును దెలిసికొందము. ఇతరు లెవ్వ రెఱుంగకుండ లక్కయిండ్లకును వనమునకు సొరంగమును ద్రవ్వించి యాపద వొడమిన నాఁ డొరు లెఱుంగకుండ నాసొరంగమునఁ బ్రవేశించి యరణ్యమును జేరి తప్పించుకొందము. అని చెప్పి యాతీరునఁ బాండవులు పగ లెల్లను వేఁటలాడుచు రాత్రు లెల్లను మిక్కిలి జాగ్రత్తతో నుండిరి.

అంత హస్తినాపురమునందు దుర్యోధనాదిదుష్టులు నలువురి దుర్మంత్రమును నెఱుంగుచు, సజ్జను లగు పాండుపుత్త్రుల కెప్పుడు హితమాచరించువిదురుండు తనకుఁ బరమాప్తుఁడును, సొరంగములను ద్రవ్వనేర్చినవాఁడును నగు ఖనకు నొక్కనినిఁ జీరి వానిని వారణావతపురమున నున్న పాండవులకడకుఁ బంపఁగా, వాఁ డచ్చోటి కరిగి తన్ను వారలు గుర్తించునట్లు విదురుండు చెప్పినకొన్నిసంకేతవచనములఁ దెలిపి "దుర్యోధనాదిదుష్టచతుష్టయమువా రనుజ్ఞ సేయఁగా, నీదురాత్ముం డగు పురోచనుం డీకృష్ణచతుర్దశినాఁటిరాత్రి యీలక్కయింటిని గాల్చుటకు సంసిద్ధుఁడుగ నున్నవాఁడు. అప్పుడు మీ కేమాత్రము హాని కలుగకుండ నీయింటిమధ్యమునుండి యూరివెలుపల వనమున కొకసొరంగమున్ను నిర్మించి దానిమూలమున మీ రారాత్రి తప్పించుకొని మెలఁకువతో నేడ కేనియుం బొమ్మని హెచ్చరిక చేయుటకు నన్ను విదురుండు

పంపఁగా వచ్చితిని" అనఁగాఁ బాండవులు వల్లెయనిరి. అప్పు డాఖనకుఁడు గృహమధ్యమున నొకబిలముఁ ద్రవ్వి యొరు లెవ్వరును నెఱుంగకుండ దానిద్వారమునఁ గవాటమును గూఢముగాఁ గల్పించి దానిని బాండవులకుఁ జూపఁగా వారు దానిని జక్కఁగ గుర్తించి మెలఁకువతో మెలంగుచుండిరి. ఇవ్విధమునఁ బాండవులు వారణావతంబున లక్కయింటిలో నొకసంవత్సరకాల ముండిరి. అంతఁ బురోచనుండును వారు నమ్మకమున నున్నా రని గుర్తించి సంతసించియుండెను. అప్పు డొకనాఁడు ధర్మపుత్రుండు తమ్ములం బిలిచి యీపురోచనుండు తనయెడ మనము మిక్కిలి విశ్వాసముతోఁ బ్రవర్తించుచున్నామనియు, నీయింటివిషయమున మనకేశంకయును లేదనియును దలంచియున్నవాఁడు. కావున మనము వానికంటె మున్నె మేల్కని యాకృష్ణచతుర్దశినాఁటిరాత్రి వానితో నీలక్కయిండ్లను గాల్చి యెటకేనియుఁ బాఱిపోవుద మనఁగా, నందఱును నట్ల చేయుద మని కృతనిశ్చయులై యుండిరి.

లక్కయిండ్ల దహనము

అంతఁ గృష్ణచతుర్దశీదినము రాఁగా నాఁడు కుంతీదేవి పురంబుననున్న బ్రాహ్మణులకును బ్రాహ్మణస్త్రీలకును నిష్టాన్నదానంబులం దుష్టి నేసి దేవతార్చనఁగావించి యున్నెడం, బురోచనుఁ డంపిననిషాదవనిత సపుత్రయై బహువిధవన్యఫలంబులు దెచ్చియిచ్చుచుం గుంతీదేవిం బాయక సేవించి, పాండవకృత్యంబులు నిత్యంబును నెఱింగించుచుండెడునది నాఁటి రాత్రి యుత్సవంబునం గాలచోదితయై తానునుం దనయేవురు కొడుకులు విశేషించి కల్లుద్రావి మైమఱచి లక్కయింట నొక్కచోటఁ బరుండి నిద్రపోయియుండె. అంత నర్ధరాత్రసమయంబున నెల్లవారును నిదురించుచుండ, భీమసేనుఁడు లేచి మున్ను పురోచనుం డున్నచోట వానిశయనగృహద్వారంబున ఘోరానలంబు దరికొలిపి, వెంటనే తల్లిని నన్నదమ్ములను బిలంబులోని కనిచి యాయుధము లున్నయింటితోఁ గూడ లక్కయింటి నంతయును బరశురామప్రీతి యొనర్చి, ఖనకునకుం దమ కుశలగమనం బెఱింగించి సొరంగమును జొచ్చి, యాదారియం దెవ్వరికిఁ దెలియక యడవిఁ జొచ్చి పోవుచుఁ, దల్లియును సోదరులును వేగంబున నడువఁజాలకునికిం దెలిసి తల్లిని భుజ మెక్కించికొనియె. ధర్మపుత్రుని

నర్జునునిఁ జేతం బట్టుకొనియె. కవలవారిని నొడియందుఁ బెట్టుకొనియె. ఇట్లు భీమసేనుండు తనవారిం దోడ్కొని యరణ్యంబున నాఁటిరాత్రి కటికచీఁకటియందు గంగానదీసమీపమునకుఁ బోవుచుండెను. ఇంతకు మున్నే కరినగరమున నుండు విదురునిచేతఁ బ్రేరితుండై యొక యోడ నడపు స్థపతి సకలపరికరములతో నిండినదియు, వానగాలి చలి మొదలగు బాధలు లేనిదియును నగు నొకయోడను గంగలోనఁ గొనివచ్చి నిలిపి గట్టునకువచ్చి, యాసమీపారణ్యమునఁ బాండవుల వెదకి వారలయిక్కఁ గని చక్కటి కరిగి మ్రొక్కి, యయ్యలారా! నేను విదురానుమతంబున మిమ్ము గంగానదిని దాఁటించునిమిత్త మరుదెంచితిని. అందుల కడియాలముగ విదురుండు మీతో నిట్లనుమనెను.*

అంత వానిని విదురుఁ డంపినవాఁ డని బాగుగ నెఱింగి వాని వెంటఁ బోయి యాయోడ నెక్కి యాగడియలోన గంగం దాఁటి యావలితీరముఁ జేరినంతన, వాఁడు వారి నాశీర్వదించి వారియడియాలము లైనమాటలం గొని మఱలఁ గరిపురి కరిగి, సరగ విదురునకుఁ దనపని వినిపించి యుడుగరలం గొనెను.

అంతఁ బాండవు లారాత్రి కొంత యుండునప్పు డాయోడ దిగి దక్షిణదిక్కును బట్టి నక్షత్రములవలన మిగిలిన దెసల నెఱుంగుచు నతివేగమునఁ బోవుచు, మహారణ్యమున నలయుటవలన భీమసేనునితో యుధిష్ఠిరుం డిట్లనెను. భీమసేనా! నిదురలేమిని దిక్కు తెలియక దారి డొంక యనక, ఱాయి రప్ప గుర్తింప నేరక, దుర్గములమధ్య నడుచుటచేత మిక్కిలి బడలియున్నవారము. నీవు తప్ప నిప్పట్టున మ మ్ముద్ధరించువారు లేరు. ఇంతకంటె వేఱొక్కకష్ట మున్నదే? ఈయడవిలోన దిక్కు దోఁచకున్నది. ఇఁక నొకయడుగైనను బెట్టఁజాలకున్నాము. పాపియైన పురోచనుం డింతట నైనం గాలి చచ్చియుండునో లేదో? ఏమి చేయవచ్చును? మనలో నీవ బలాఢ్యుఁడవు. మున్నుపోలె మమ్మును నీవు మోచికొనిపొ మ్మనఁగా, భీమసేనుండు వారల నెల్ల మోచికొని మదించినయేనుఁగుంబోలె నరణ్యం బెల్ల నదురుచుండఁ గొంతదూర

---

*శ్లో. కతిఘ్నా శ్శిశిరఘ్నాశ్చ మహాకక్షే బిలౌకసః,
న హంతీత్యేవ మాత్మానం యో రక్షతి స జీవతి.

మేగి యొక్కచోట నందఱ డించి వేఱొక్కచోటఁ బ్రచ్ఛన్నులై యుండ, నీరువట్టు నొడమి కుంతి వాని కిట్లనియె. పుత్రా! నేను నీతి పరులును, గుణవంతులును, బరాక్రమవంతులును నగుపాండవులకుఁ దల్లినై, కొనకు నీళ్లు లేక దాహముచే నీయడవియం దసువులఁ బోఁ గొట్టుకొనవలసి వచ్చెనే? ఏమి చేయుదు ననెను. అంత భీమసేనుండు వారల నందఱను మఱల నెత్తికొని కొంతదూర మరిగి, యచ్చో నొక మఱ్ఱిచెట్టు క్రింద వారల మఱల డించి కూర్చుండఁబెట్టి, మీరంద ఱిచ్చోటఁ గొంతతడవు పరుండియుండుఁడు; నేను బోయి మీకు వలసి నంత నీరు ద్రావఁ దెచ్చెదను. సమీపమున హంసలయొక్కయుఁ, గారండవములు మున్నగు జలపక్షులయొక్కయు నీటిచప్పుళ్లు వినవచ్చు చున్నవి; కావున సమీపమున సరోవర ముండునట్లు తోఁచుచున్నది. నేను మాత్ర మచ్చోటి కేగి మీకు వలసినంత నీరుఁ దెచ్చెద నని యుధిష్ఠిరుననుమతిని బొంది యాకొల నుండు చోటి కేగి యలుపు దీఱ స్నానముఁ జేసి వలసినంతనీరు కడు పారఁ ద్రావి, యుత్తరీయమున నీటిని సంగ్రహించి రెండుక్రోసులదూరమున నున్న తల్లి కొసంగం దలంచి యతివేగమున వచ్చి, భూమిపైఁ బరుండి నిదురపోయిన తల్లిని నన్నదమ్ములం గాంచి యిట్లు చింతించెను. అయ్యయో! వీరి నీకష్టములపా ల్సేసినదైవము నే మనవలయును? సుకుమారములగు మెత్తని పఱుపులపైన నానావిధోపచారములఁ జేయుచుండినను నిదుర రాని వీ రిప్పుడు పైపంచెలను బఱచుకొని తమచేతు లంపిగాఁగొని యీయరణ్యమున నీకటికనేలయందు సుఖనిద్రను బొందియున్నవారు. అలసియుండుటచే మైమఱచునట్లు వీరికి నిదుర పట్టినది. అయ్యో! దైవమా! వీరికష్టములను జూచుచుండ నే నెంతపాపమును జేసితినో? ఈ మాతల్లి యాదవులలో మేటియైనవాఁడును, లోకోత్తరుఁడును నగు వసుదేవునంతటి మహనీయునకుఁ జెలియలై, విచిత్రవీర్యునకుఁ గోడలై, పాండురాజునకు ధర్మపత్నియై, మహాదేవత లగుధర్మవాయుమహేంద్రులను మంత్రబలమున నుపాసించి మమ్ముంగని ప్రఖ్యాతిఁ గాంచి యాగర్భశ్రీమంతురాలైన సుకుమారిగదా! ఇట్టి మహాదేవి నిండియున్నపరిచారికాజనసమేతములయిన మేడలను వదలి

జనశూన్యమైన వనమునఁ గఠినమైనయీరాతినేలయందుఁ బరుండి నిదు
రించుట యెట్టి కఠినాత్ములైనను గంట నీరు పెట్టనీయదే? మఱియు
ముల్లోకములనైనను నేలఁ గలశక్తి గలిగి హంసతూలికాదితల్పములపైఁ
బరుండియుండ, వందిమాగధులు కైవారములుసేయ నిదురించు నీపురు
షోత్తముఁడగు ధర్మపుత్త్రుండును, నరోత్తముఁడని పేర్కొనఁబడిన నరుం
డును, నశ్వినీదేవతలంబోలె సుందరులై ముద్దులఁగొలుపు శరీరచ్ఛాయ
తోఁ బ్రకాశించు నీకవలును, వీరందఱును నీకఠినప్రదేశములలో నీ
కాలము నిద్రించుచున్న వారు. వీని నన్నింటి నిప్పు డేల తలంపవలయును?
ఎవనిజ్ఞాతులు విషములును గులపాంసనులును గారో యట్టివాఁడును,
ఎవనిజ్ఞాతులు ధర్మనిరతులగువారనేకులుందురో యట్టివాఁడును సుఖిం
చును. మా కుండునట్టిజ్ఞాతులు దుష్టులు, కులపాంసనులు, అధర్మాసక్తులు.
కావున మేమెట్లు సుఖింతుము? అని చెప్పి తనలో దుర్యోధనుని సంబో
ధించుచు, 'ఓరీద్రోహీ! దుర్యోధనా! నీవు మా కెల్లకాలమును హానియే
పనివడి చేయుచున్నావు. మాకు దైవసాహాయ్యమున్నది. కావున నెట్లో
బ్రతికి బయలుపడుచున్నాము. ఇప్పుడు మే మెందుఁ జొఱఁగలము?
నీకోర్కె నెఱవేఱెను గదా! నీయదృష్టము బాగున్నది. కావున నీయుధి
ష్ఠిరుండు నిన్నుఁ జంపుటకు నా కనుజ్ఞ యీయకున్నవాఁడు. ధర్మపు
త్త్రునియాజ్ఞయైనతోడనే నీవారలతో నీ వే మగుదువో కదా! అతని
యనుమతి లేకుండుట నీవు బ్రతికి యుండఁ గలిగితివి.' అని యనేక
విధములుగఁ గ్రూరంపుమాటలాడి తా నపు డేమియును జేయనేరక
గుటకలు మ్రింగుచు, వేడినిట్టూర్పులు నిగుడించుచు, నలసి నేలపై నిదు
రించుచున్నయన్నదమ్ములను దల్లినిఁ జూచి శోకపరవశుఁడై, యయ్యో
యో! వీ రెంత యలసియున్నవారో? మేల్కొని యాపదఁ బరించుట
కాలోచన సలుపవలసినప్పుడు గాఢనిద్రతో నున్న వీరల నిపుడు
మేల్కొలుపుటకు నాకు మనసొప్పదు. తమంతట లేచినపుడే
దాహశాంతికై నీరు త్రావుదురని నిశ్చయించి, కొంత యూరడిల్లి జాగ
రూకుఁడై యుండెను.

ఇట వారణావతంబున నుండుచున్న పాండవుల యునికిపట్టును పౌరు లెల్లరుఁ గాంచి, యయ్యయ్యో! పరమనీచుఁ డైనదుర్యోధనుం డెంతటిపాపమున కొడిగట్టెను? ఇట్టిపాపులు లోకములఁ గలరా! ధృతరాష్ట్రుం డిందులకు సమ్మతమును జూపెను. అని యందఱు వాపోవుచుండఁ గువగుడు నిప్పును జల్లార్పఁగ వచ్చి, అచ్చోటఁ బీనుఁగుపెంటలై పడి యున్న పురోచనుని, నిషాదిని, దానియైదుగురు కొడుకులనుం జూచి పాండవులు కుంతితో నిందు సమసి రని నిశ్చయించి, వారలను వధింప నుద్యమించుచున్న దురాత్ముండైన పురోచనుండును జచ్చెను. అంత యును దుర్యోధనుని కృత్రిమంపుఁ జేత లని యాడిపోసికొనిరి. ఆసమయమునఁ బౌరులతోఁ గూడి ఖనకుఁ డగ్నిని జల్లార్చువానిం బోలె నా బూది నంతటిని నిటునటు దోఁచియువాఁడై సొరంగద్వార మెవరికిని గానరాకుండ నాబూదితో దానికవాటమును జక్కఁగా మూసివైచెను. అంతఁ బౌరు లావృత్తాంతమును ధృతరాష్ట్రునకుఁ జెప్పుట్ట మని నిశ్చయించి తగినదూతలను హస్తిపురమునకుఁ బంపిరి. వారు హస్తిపురమేగి ధృతరాష్ట్రునితో లక్కయింట్లను, నాయుధము లున్నశాలయుఁ గుంతీసమేతు లగు పంచపాండవులును దగ్ధులై రనియు, వారితోఁ బురోచనుఁడును నాదావాగ్నియందు మడిసె ననియుం జెప్పిరి. ఆఘోరంపు మాటలను ధృతరాష్ట్రుండు వినుచుండఁగనే గుండె లవిసి మూర్ఛిల్లెను. అంతఁ గొంతవడికి సతేఁడు తెప్పిరిలి దుఃఖము నణఁచికొని వర్తమాన మంతయును భీష్మవిదురగాంధారులకుఁ దెలుప, నందఱును బట్టరాని యేడ్పు నేడ్చిరి. వెంటనే నగరిపురోహితబ్రాహ్మణులను బిలిచి పాండవులకును గుంతికిని నౌర్ధ్వదైహిక క్రియలను నెఱవేర్చుట కనుజ్ఞ నొసంగెను. అంతట వా రగ్నికార్యముల నన్నింటిని జేయునప్పుడు ధృతరాష్ట్రుఁడును గౌరవులతోడ వారలకుఁ దిలోదకములను వదలెను. విదురుఁ డంతయు నెఱింగియు రహస్యము వెలువడకుండ వారితోఁ గలిసి సమానముగ దుఃఖించెను.

హిడింబుఁడు పాండవులఁ జంపుటకు హిడింబను బంపుట

అంత నయ్యరణ్యంబున భీముండు నిద్రాపరవశులై యున్న వారిని మేలుకొలుపుట కియ్యకొనక వారిం జూచి మనోవేదనతో ధుర్యోధనుని

క్రౌర్యచింతను దలపోయుచుండునవసరమున నల్లనిశరీరముగలవాఁడును, క్రూరుఁడును, మనుష్యమాంసేచ్ఛగలవాఁడును, మహాబలపరాక్రమశాలియును, బింగాక్షుండును, దారుణాకారుఁడును, నిడుపలైవాఁడిమిగలపండ్లు గలవాఁడును, వ్రేలాడుచుండుకడుపును బిక్కలును గలవాఁడును, నెత్తినిసూదులవంటిమీసలును, నిక్కపొడుచుకొనియుండు తలవెండ్రుకలును గలిగి భయంకరాకారుం డయినహిడింబుం డనురక్కసుండాఁకలికోర్వలేక, యాయరణ్యమునందుఁగ్రుమ్మరుచుండువాఁ డొక్కసాలవృక్షము నారోహించియుండి భయంకరములగు తలవెండ్రుకలను జళిపించుచు నెత్తిని వ్రేళ్లతోఁ గోకుకొనుచు, మిక్కిలి భయావహముళ్లైనయావులింత లిడుచుఁ బాండవులవైపుననే చూచుచు, మనుష్యవాసనను జూచి తనచెలియ లగు హిడింబ యనుదానిం బిలిచి యిట్లనియె. చెలియలా! నా కభిమతంబైనమనుష్యమాంసాహారము బహుకాలమునకు సిద్ధించినది. నాకోఱపండ్లతో వారిమెడలయందుండుమాంసమును గొఱికి, వారినరములఁ ద్రెంచి, నుఱుగుతో మిశ్రమైనవారివేడినెత్తుటనిఁ గడుపారఁ ద్రావెదను. కావున నీవు వేగమునఁ బోయి వా రెంద ఉన్నను, నందఱను జాలరివాఁడు వలయం దున్నచేఁపలను బట్టి వధించునట్లు వధించి, యాశవములను వేగముగ నిట కీడ్చుకొని రమ్ము. వెఱవవలదు. వారిమాంసములను మన మిరువురము కడుపారభుజించి విలాసముగఁ జిందులుద్రొక్కుదము. అనిచెప్పఁగా, హిడింబయు నట్ల యని పాండవు లున్నచోటికి వచ్చి నిదురించుచున్న ధర్మార్జుననకులసహదేవులను, జాగరూకుఁడై వారికిఁ గాఁపుగా మేల్కొనియుండు భీమసేనుం గాంచి వానినూత్నయౌవనసౌందర్యంబున కచ్చెరువొంది మన్మథబాణములతోఁ గొట్టఁబడి మనస్సున నిట్లు తలపోసెను. వీ రెవరో అతిసుకుమారులై యున్నవారు. వీరియెడ దారుణమగు కృత్య మొనర్చుటకు నాకుఁ జేతు లాడవు. మేల్కొనియుండునీమన్మథవిగ్రహమును మోహించి యుండుట వానిని వరించి, యిష్టోపభోగసుఖముల నను భవించెద. సోదరస్నేహమునకంటెఁ బ్రియునిస్నేహ మధికము గాదా? వీరు సుఖించియున్నచో నేనును బహుకాలము సుఖింతు నని మనస్సున నిశ్చయించె. మిక్కిలిసొంపైనరూపమును దాల్చి దివ్యాంబరములతోను

నాభరణములతోను నలంకృతయై లజ్జావనతవదనయై మెల్లనిదరహాస చంద్రికలను భీమునిపై వెదఁజల్లుచు వానిని సమీపించి యిట్లనియె. మహానుభావా! నీ వెవ్వఁడవు? నీదేశ మెయ్యది? ఈనిర్జనారణ్యంబున కేల వచ్చితివి? ఈనిదురించుచున్న వా రెవ్వరు? మిక్కిలిసుకుమారిగా నుండు ముసలి దెవ్వతె? ఈయరణ్యమున నాకు సోదరుండును నతి క్రూరమానసుండును నగు హిడింబుం డను పేరుగలరక్కసుం డొక్కఁ డున్నాఁడు. ఈచోట విశ్వాసముతో ఏ రేల నిదురించుచున్న వారు? నాసోదరుండు మీమాంసములను దినుట కాసక్తుఁడయి మిమ్ము వధించి తనయొద్దకు మీకళేబరములను లాఁగుకొనిర మ్మనెను. ఏతన్నిమిత్త మున నే నిందుల కేతెంచితి. సోదరానుజ్ఞ మెయిఁ గ్రూరకర్మాచరణమున కేతెంచియు నీతరుణసుందరరూపముఁ జూచి కామమోహితనై సోద రునియాజ్ఞ మేరకుఁ గ్రూరకృత్యమును జేయ నొల్లకయున్నాను. నే నిప్పుడు నీతో యథార్థమును బల్కితిని. నీవురక్క సన్నుగాని బతిఁగా వరింపను. కామపరవశనై వలచివచ్చిన వనితను వదలకుము. నాయం దిష్టోపభోగముల భోగించి నన్నేలుము. నేను కామగమనము గలదా నను. రాక్షసునివలనిభయము మీ కెవ్వరికిని గలుగకుండునట్లు మిమ్మాకాశమార్గమునఁ గొనిపోయి మనోజ్ఞమైన ప్రదేశమునఁ జేర్చెదను. అచ్చోట నాతోడ సరసగోష్ఠినుండుము. మన్మథరాజ్యమున నన్నే లింపుము. అనఁగా భీమసేనుం డారాక్షసకామిని కిట్లనియె. అసురీ! నీమాటమేర కిప్పుడు నేను వర్తింపఁదగదు. అలసి సుఖులై నిదురించు చున్న సోదరులను దల్లిని రక్కసుపాల్సేసి, నేను గామాతురుండనై నిన్ను వలచి నీయం దైహికభోగముల ననుభవింపఁదగునే? ఆవృత్తాంతము నిప్పుడు నిలుపు మనఁగా భీమసేనునకు హిడింబ వెండియు నిట్లనియె. నీమనంబున వీరికి రాక్షసునివలన భయము లేకుండ రక్షించెదను. వీరలను మేల్కొలుపు మనఁగా, భీముండు సుఖనిద్రితులైయున్న వారిని మేల్కొ లుపుటకు నాకు మనస్సు దోఁపదు. నీసోదరుండును రాక్షసుండును నగు హిడింబునివలన నాకెంతమాత్రమును భయములేదు. నేను యక్షరాక్షస గంధర్వాదులలో నెవ్వరినైనను నతివేగమునఁ బట్టికొని రూపుమా యింపఁజాలినపరాక్రమశాలిని. ఇంకను దోఁచినట్లు నీ విచ్చటనే యుండు

టయో, లేక, వానియొద్దకుఁ బోవుటయో? యదియునుంగాక వాని నిచ్చటికి రావించుటయో? యేదియో యొక్కదానిని నొనర్పుము. అని చెప్పెను. వీరివృత్తాంత మిటు లుండఁగా, నక్కడ హిడింబుఁడు తనలోఁ దా నిట్లనుకొనుచుండె. హిడింబ యిప్పటికిఁ బోయి బహుకాలమైనది, ఇంతకును రాదయ్యెను. అని మనంబునఁ దలపోసి తా నారోహించి యుండిన సాలవృక్షమునుండి దిగి రాక్షసాగ్రేసరుండై పాండవులను సమీపించుచుండఁగా, వానిని దూరమున నుండి హిడింబ చూచి యీదురాత్ముం డతికోపసుఁడై వచ్చుచున్నవాఁడు. మీ రేల యిచ్చో టన యుండెదరు. మి మ్మందఱ మోచికొని యాకాశమార్గమున నెట కేనియు సురక్షితమైన ప్రదేశమునకుఁ గొనిపోయెద నని చెప్పఁగా భీమసేనుండు దాని కిట్లనియె. రక్కసీ! భీతిల్లవలదు. నను మార్కొని యీ రాక్షసాధముఁడు బ్రతికిపోనేరఁడు. వాని కంత్యకాలము సమీపించి యిట్లు మావైపునకుఁ గ్రోధమూర్తియై వచ్చుచున్నవాఁడు. వీఁ డొక్కరుండ కాఁడు. వీనిబంధువులగు రాక్షసు లందఱు వత్తురుగాక! అందఱను గాలుపురికి నతిథులుగాఁ బంపి నీకు ముదముఁ బొనర్తు. కొంత సమర ప్రకారము చూచుచుండుము. నీవు చూచుచుండఁగనే వీనిం జంపెద. ఏనుఁగుతొండముఁబోలు నాబాహువులను జూడుము. ఇనుప గుదియలవంటి నాతొడలను వీక్షింపుము. బలిష్ఠమును విశాలమును నగు నావక్షమ్మును బరికింపుము. మహాబలసమన్వితుండనగు నేను నీముంగల నీసోదరునిపై మహేంద్రుంబోలె విక్రమించెదను. మనుష్యమాత్రుండగు వీఁ డెంతటివాఁడని నన్ను నలఁతిగాఁ జూడకుము. అని చెప్పఁగా భీమసేను నకు హిడింబ యిట్లనియె. ఓనరాగ్రేసరుఁడా! వీఁడు మనుష్యులయెడ దారుణకృత్యంబులను జేయువాఁడు గాన, వానిం బలుమారు చూచి యుండుటం జేసి నే నింత చెప్పితిని. అని చెప్పి హిడింబ యూరకుండె. అయ్యవసరంబున నయ్యసుర మిక్కిలి రోషముతో భీకరాకారముఁ దాల్చి వారిని సమీపించి, దివ్యకుసుమమాలికల ధరించినదియై దివ్యాంబరములను సుందరసుకుమారమనుష్యరూపమును దాల్చియున్న హిడింబను వీక్షించి, యిది కామమోహితయైన దని యెఱింగి కన్నులనుండి నిప్పులు రాల గ్రుడ్ల నతిభీకరముగఁ ద్రిప్పుచు, ఓ హిడింబా! నేను

జేరాcకలితో నుండcగా నాకుమప్పున కొటంకపెట్టువాc డెవcడు? నీ వేల యీసుందరాకారముc దాల్చి యొరుల కాసc గొల్పుచున్నదానవు? పూర్వులగు రాక్షసులసచ్చరిత్రముల కెల్ల నవమానముc దెచ్చుదానవు పోలె, నిప్పు డీనరుల నాశ్రయించి నాకు విరోధ మాచరింపc దలంచెదవు? ఇదె యీపెట్టునవీరలను నిన్నును రూపుమాపెద నని భీమునిc జేరునకుc జీలుటయు, వాcడును యుద్ధమునకుc గట్టాయితుండై యోరీ రాక్షసాధమా! ఏమంటివి? ఏమంటివి? ఆcగు మాcగుమని యదల్చి నవ్వుచు నిట్లనియె.

భీముcడు హిడింబాసురునిc జంపుట

ఓరీ! ని న్నిప్పుడ హతునిc గావించి యీయడవిని నిష్కంటకము చేసెదను. పరువెత్తక నిలువు మని భుజము లప్పళించిన వాcడును బోరాటమున కెదురునిలిచి సన్నద్ధుండయ్యెను. అప్పు డారక్కసుండు భీమున కిట్లనియె. మానవాధమా! ఈకా బొబ్బలవలనను, నిన్ను నీవు నుతించుకొనుటవలనను ఫల మేమి? ఆడిన ట్లొనర్చి పొగడికొనినc గదా శూరుండవు. జాగుసేయకుము. నీబలపరాక్రమము లధికము లని పొగరుమాట లాడకుము. నాతో నెదిరి పోరాడ నారంభింతు వేని, యప్పుడ కదా యెవరిపరాక్రమ మధిక మని తెలియును? ఇదే మున్ను నిన్ను వధించి నీ వేడినెత్తు రాని, పిదప నీ నిదురించువారిని జంపి వారి నాహారించికొని పదంపడి నిన్ను మోహించియున్న యీ హిడింబను జంపెదను. అని వచించి క్రోధం బినుమడింప నోడ లెఱుంగక భీమసేనునిc బట్టుకొనునిమిత్తము చేతులు సాచుచు వచ్చుచుండcగ భీముసేనుండు తటాలున గొప్పమృగము నవలీలగc బట్టుకొను విధమున నొడిసిపట్టుకొని యొసిమినిపెవిండ్లదూరము జరజర లాగికొనిపోయెను. అంత హిడింబుండు వృకోదరుని గట్టిగc గౌcగిలించి పెల్లఱ పలచెను. ఆ యఱపునకుc దనసోదరులును దల్లియు నిదుర మేల్కొనిన వారికి నిద్రాభంగ మగు నని తలంచి, వానిపట్టు తప్పించికొని మరల నొడిసిపట్టి మఱికొంత దూరము లాగికొనిపోయెను. అంత రక్కసుండు శత్రువు సామాన్యుండు కాcడని తలపోసి ఘటలెంత

విక్రమింపఁగా, నప్పు డయ్యిరువురును నలువదేండ్ల యేనుఁగులఁబోలెఁ బోరాడుచుండఁగా వారిపాదఘట్టనమున కదలి చెట్లును, డీఁగెలును గూలుచుండెను. ఆసమరంపువిజృంభణమునకు మేల్కాని కుంతియుఁ, బాండవులును సమక్షమున నున్న హిడింబం జూచి దానిశృంగారాతిశయమున కచ్చెరువొందుచుండఁ, గుంతి దానితో మెల్లన యిట్లనియె. అవ్వా! నీ వెవ్వనిదానవు? ఎచ్చోటినుండి యెచ్చటికేగుదానవై యిచ్చోటి కేతెంచితివి? నీరూపసౌందర్యములను జూడ నీ వీవనదేవతవో, లేక యచ్చరకాంతవో యని శంక గలుగుచున్నది. నీవృత్తాంతము సవిస్తరముగ మెల్లన నుడువుము. అని యడుగఁగఁ గామరూపమున నున్న యారాక్షసాంగన కుంతి కిట్లనియె. దేవీ! మిక్కిలి దట్టమై సూర్యరశ్మియుఁ జొచ్చుట కసాధ్యమైన చెట్లగుబుల్లతో నొప్పారు నీవనమునందు నాయన్న యగు హిడింబుం డనువాఁడును, నేనును వసించుచున్నారము. మాయన్న మిమ్ము నందఱను జంపి తన కాహారముగాఁ దెమ్మని నన్ను నియోగింపఁగా, వాని యాజ్ఞమేరకు నే నిచ్చోటి కేతెంచి మహాబలపరాక్రమశాలి యగు నీకొమరుని విశాలవక్షమును, దీర్ఘబాహువులను, సుందరాకారమును గాంచి మదనపరవశనై, మాయన్న నాకు నియమించి పంపిన కార్యమును జేయలేనిదాననైతి. అంత నీకొమరునియందు నాకుఁ బతిభావ ముత్పత్తిల్లెను. అటుపై లజ్జావనతవదననై నాభావమును నీపుత్త్రునకుఁ దెలుపుచుంటిని. ఇంతలోన, నేను రాక మసలితి నని నాసోదరుండు హిడింబుండు తాన యిచ్చోటి కేతెంచెను. వాఁడు వచ్చుటయు, నేను వలచిన నీకుమారుఁడగు మహాబలుఁడు వాని నల్ల యా దూరపుఁబ్రదేశమునకు లాగికొనిపోయెను. అంత నిప్పుడు వారిరువు రొండొరుల గెలుచుతలంపులతో ఘోరాకారంబులు గలిగి పెనఁగుచున్నవారు. అని చెప్పఁగా విని, యుధిష్ఠిరార్జున నకుల సహదేవులు వా రిరువురును బోరాడుచుండు ప్రదేశమునకుఁ బోయి కొంతదూరమున నుండి చూచుచుండిరి. అవ్విధముగ వా రిరువురు పరాక్రమవంతములైన రెండు సింహములమాడ్కిఁ బోరాడుచుండఁగాఁ గార్చిచ్చుపొగతోఁ దుల్యమగు నేలదుమ్ము పై కెగసి చుట్టుకొనఁగా వా రిద్దఱును మంచుఁ గ్రమ్ముకొనిన రెండుకొండలువోలె నుండిరి.

అంతఁ గొంతవడికి హిడింబునిపరాక్రమ మతిశయించుటను జూచి యర్జునుండు భీమసేనునితో నోశూరశేఖరా! ఈరేఁద్రిమ్మరితో నింతసేపు పోరి యలసితివి కాఁబోలును. భీతిల్లకుము. అనుమతి యొసంగుదువేని వీనితో నేఁబోరి వేగ వీనిఁ గ్రిందఁబడఁద్రోచెద ననఁగా భీమసేనుం డర్జునా! తొందరపాటు వలదు. నాబాహుబలమునకు లొంగినవాఁడు నన్నుఁ బడఁద్రోయఁగలఁడే? వాఁడు నాచేఁ జిక్కి మఱల బ్రతికి పోఁగలఁడే? అని చెప్పఁగా, నర్జునుండు భీమసేనునకు మఱల నిట్లనియె. ఇచట వీనితోఁ బెనఁగుచుఁ గాలయాపన మేల చేసెదు? మనము వేఱొకచోటికి వేగంబ పోవలదే? కాఁబట్టి యిచ్చోట నాలస్యము చేయరాదు. మఱియుఁ దూర్పుదెస యెఱ్ఱవాఱుచున్నది. సంధ్యకాలము సమీపించినది. రౌద్రవేళయందు రాక్షసులు మాయావులై విజృంభింతురు. అప్పుడు వీరికి బలము వృద్ధి యగును. కావున వీనితోడఁ జెలాటము మాని విజృంభించి వేగమున వీనిని వధింపుము. అని చెప్పఁగా విని యప్పవనసూనుండు మదాతిరేకంబున విహరించుచుఁ బ్రళయకాలపుఁబ్రభంజనునిచందంబునఁ జెలరేఁగి వానిని సర్పమును గరుడుం డొడిసిపట్టువిధమునఁ, జేతఁ బట్టుకొని గిరగిర నూఱుమాఱులు ద్రిప్పుచుండ మఱల నర్జునుం డోభీమసేనా! వీని: దెగటార్చుట నీ కసాధ్యమేని వానిని వదలుము. ఇదె యాశీవిషతుల్యంబులైన నాలుగమ్ముల వానిశిరస్సును ఖండించెద ననిన, భీముండు కడుం గనలి యాహిడింబునిఁ గ్రిందవైచి వానిని బశువును వధించుమాడ్కి వధించుచుండ, వాఁడు తడిసినదుందుభిమ్రోఁతవలె మహానాదంబుఁ జేయఁగ భీమసేనుం డాహిడింబునిశరీరమును దనరెండు చేతులఁ బైకెత్తి నడుము వెళ్లున విఱిచి చిత్రవధంబున వానిం జంపెను. అంత విజయియైన మారుతిని సోదరులును దల్లియును బొగడిరి. అర్జునుండు భీమసేనుని విక్రమమును మిక్కిలి కొనియాడి, యిచ్చటికి సమీపమున నేదో యొకగ్రామ మున్నట్లు తోఁచుచున్నది ; ఇచ్చోట మనము తారసిల్ల వలదు; దుర్యోధనుండు తన వేఁగులవారిమూలమున మనల నరయుచుండును ; మనమెవరికిఁ దెలియకుండ నెచ్చటి కేనియు వేగమునఁ బోవలయును. అని చెప్పెను.

అంత నందఱును వేవేగఁ గుంతిని దోడ్కొని పోవుచుండ హిడిం బయు వారిని వెంబడించి పోవుచుండెను. దానిరాకనుజూచి భీమసేనుండు ఓహిడింబా! రాక్షసులు మోహినీరూపము దాల్చి వైరిని సాధింతురు. నీవు మమ్ము ననుసరింపకుము. నీ వెందేనియుం బోయి బ్రదుకుము. కాకున్న నీసోదరునిఁ బంపినచోటికి నిన్నును బంపెదను. అని చెప్పుచుండఁగాఁ, బరమకారుణికుం డగు ధర్మపుత్త్రుండు భీమున కిట్లనియె. కోపముచేఁ బర వశుఁడవయి యుండినను స్త్రీహత్య నేనాఁటికిని జేయరాదు. అది యధ ర్మము. దేహమును గాపాడుకొనుటకంటె ధర్మమును గాపాడు టత్యుత్త మము. చంపుట కర్హుఁడగురాక్షసునివధించి ధన్యుఁడవైతివి. వానిచెలియ లని దీని నొక్కరు వధింతురే? ఇదియొకవేళ యలిగనేనియు మనల నేమి యును జేయనేరదు. దానిని వధించుట యనుచితము. ఈయుద్యమము వలదు వల దని వారించెను. ఇంతలో హిడింబయు నయ్యుధిష్ఠిరునకును గుంతీమహాదేవికిని మ్రొక్కి యిట్లనియె. దేవీ!లోకమున స్త్రీలకుఁ బురుషుల కంటెఁ గామ మధికముగ నుండునుగదా! నేను గామాతురనై నాబంధు మిత్త్రాదులను రాక్షసధర్మమును వదలి నీపుత్త్రుని వరించితి. ఆతండు న న్నేలఁడేని తనుత్యాగంబుఁ జేయుదాన. ఎన్నియుపాయములఁ బన్నినయై నను నాపత్సమయమున నన్యులకుఁ బ్రాణరక్షణము సేయుటకంటెఁ బరమ ధర్మమొండుగలదే? మహాత్ములు ధర్మమును నిరాకరించిరేని, దానికన్న వేఱొం డాపద గలదే? ఎట్టికార్యము నొనర్చియైనను బ్రాణరక్షణముచేసి పుణ్యముం గట్టుకొండు. ఇది యుత్తమధర్మము గాని దూష్యముగాదు. కావున నన్ను మీరు మూఢురాలని తలఁచియో, భర్తురా లని యెన్ని యో, కాకున్న యాశ్రయించినదాని నని యూహించియో నాయెడ విశ్వసించి నాయభిమతమును దీర్పుఁడు. నేను మీపుత్త్రునిఁ దోడ్కొని పోయి నాయిష్టోపభోగములను సుఖముగా ననుభవించి మఱల మీరుండుతావునకుఁ జేర్చెద. నామాట నమ్ముఁడు. నన్ను రక్షింపుఁడు. మీ కాపద లెవ్వియేనిఁ గలవేని వానిని నాతో వచింపుఁడు. నేను వానినుండి మిమ్ముఁ దప్పించెదను. మిమ్మందఱను నేను మోచికొని దుర్గమారణ్యములలో విషమప్రదేశముల నవలీలం దాఁటించి త్వరిత గతి నేగెడుదానను. అని చెప్పఁగా, యుధిష్ఠిరుం డాహిడింబ కిట్లనియె.

ఓహిడింబా ! నీవు మాతో యథార్థమును బలుకుచున్నదానవు. నేను నీకుఁ జెప్పుహితమును వినుము. నేను నియమించుమర్యాదఁ గలదానవై వర్తిల్లుము. భీమసేనుఁడు నిన్నుఁ జేపట్టును. స్నానాహ్నికములను దీర్చి శుచివై యుండుభీమసేనునితో నీవు శృంగారంపు వనములయందు యథేచ్ఛాసంచారిణివై విహరించుచు, రాత్రి కాలములయందు నిత్యమతనిని మాయునికిపట్టునకుఁ దోడ్తెచ్చుచుండవలయును. అని చెప్పి దానితోఁ బొందుట కీనియమముల నంగీకరించునట్లు భీమసేనుని యుధిష్ఠిరుండు సమాధానపఱచెను. అంత భీమసేనుఁడును దానికిఁ బుత్రుఁడు కలుగువఱకు దానితో నిష్టోపభోగముల ననుభవింతునని ప్రతిజ్ఞ సేసెను. అంత హిడింబయు నదేసమయమునుగావించి, భీముందోడ్కొని యాకాశమార్గమున ననేక పర్వతశిఖరములయందును, గుహాలయందును, నదీసరోవరతీరములయందును, నానావిధ రమణీయ వృక్షచ్ఛాయలయందును, విజనంబులై మనోజ్ఞంబులైన పొదరిండ్లయందును విహరించుచుఁ గొన్నినాళ్లకు గర్భముఁ దాల్చి భీమసేనునివలన మహాబలుండును, విక్రమశాలియు, వేగవంతుండును, మాయావియును నై విరూపనేత్రములును, గొండగుహావంటి వక్త్రమును, సునిశితములైన కొనలు గలిగి పైకి నిక్కి వాడుచుచున్న వీనులును, నెఱ్ఱని పెదవులును, నిడుదనాలుకయును, దీర్ఘనాసయు, విశాలవక్షమును, బెద్దవియైవంకరగనుండుపిక్కలును, వాడికోఱలునుగలిగి ఘోరధ్వని సేయుచు నందఱను భయపఱచు నొకకుమారునింగనెను. వాఁడు పుట్టుచుండఁగనే కామరూపధరుండై పుట్టి వెంటనే తారుణ్యమును, సకలశస్త్రాస్త్రవేదిత్వమును మితిలేనిపరాక్రమమును గలిగి తల్లిదండ్రులు మొదలగువారికి మ్రొక్కి వారియెదుట నిలిచెను. అంత హిడింబ వానితలయం దొక్క వెంట్రుకయైన లేకుండుటంజూచి, యయ్యో! యిదేమి యాశ్చర్యము? వీనితల ఘటమువలె నుత్కచమై యున్నదనిరా. హ్వానం జేసి యాకుమారుండు *ఘటోత్కచుండు నాఁబరఁగె. అంత వాఁడు తల్లిదండ్రులకు నమస్కరించి యందఱకుం బ్రియుండై నిలిచి వారితో

* 'ఘటసాదృశ్యా ద్ఘటశబ్దే నాత్ర శిరః ప్రతీయతే. ఉత్కచః = కేశహీనః హేత్యాశ్చర్యే. వికేశస్థూలశిరస్కత్వాదస్య ఘటోత్కచ' ఇతి నామా బ్రవీదిత్యర్థః. అనఁగా వెంట్రుకలులేక పెద్దకుండవలె గొప్పశిరస్సుగలవాఁడని నీలకంఠవ్యాఖ్యార్థము.

నిట్లనియె. మీకెప్పుడు నావలన నేదైనఁ బని కావలసియుండెనేని, యప్పుడు వెంటనే నన్ను స్మరించినంతమాత్రమున నెదుటఁబ్రత్యక్షమయ్యెద నని చెప్పి యుత్తరాభిముఖుండై చనియెను. శక్తినిమిత్తంబుగఁ గర్ణునితో నెదిరించి యుద్ధము సేయువానినిగా వీని నింద్రుఁడు సృజించె. హిడింబయుఁ దనప్రతిజ్ఞ దీర్చిన దని భీమసేనునిపై నున్న మరులు వీడి కామగమనంబున నెచ్చోటికో యేగెను.

వేదవ్యాసుండు పాండవులయొద్దకు వచ్చి హితము నుపదేశించి వారల నేకచక్రపురంబుఁ జేర్చుట

పదంపడి పాండవులు జడలు దాల్చి, నారబట్టలు గట్టి వేదాధ్యయనంబు సేయుచు, బ్రాహ్మణబ్రహ్మచారులవేషములను ధరించి జననీసమేతులై క్రమమున మత్స్యదేశమును, త్రిగర్తదేశమును, పాంచాలకీచకదేశములను జొచ్చి దిరుగుచు, మార్గమధ్యమునఁ గుంతిని గొంతసేపు గౌఁగిలించి నానాఁడు లాగి పర్వతశ్రేణులను పోయిరి. అట్లు పోవుచుండ నొక్కచోట వారికి వేదవ్యాసమునీంద్రుఁడు కాన్పించెను. ఆమునీంద్రునిఁ జూచుచుండఁగనే వారైదుగు రన్నదమ్ములును గుంతీదేవితోఁ గూడుకొని సాష్టాంగనమస్కారము లొనర్చి చేతులు జోడించుకొని దూరమున దీనవదనులై నిలుచుండిరి. అప్పు డప్పారాశర్యుండు వారల కిట్లనియె. పాండవులారా! ధృతరాష్ట్రునిపుత్త్రు లధర్మపరులై మీకు మిక్కిలి హాని యొనర్చిరి. దీని నెఱింగి మిమ్మును జూచి మీకు హితమును జెప్పుట కేతెంచితి. దుర్యోధనాదులును మీరును జూడ నాకొక్కరూప. కాని, మీరిప్పుడు దైన్యమును బొందియుండుట చేతను, మీ రతిబాల్యమున నుండువా రగుటను, నాపదలం బొంది పరదేశావాసమును జేయుచుండుటచేతను మీయెడ నాకుఁ బ్రీతి మెండు. ఈయాపదపాలైతిమే యని దుఃఖింపకుఁడు. మీఁదు మిక్కిలి మీకు మే లయ్యెడు. ఇచ్చటికి సమీపమున నారోగ్యవంతమును, రమణీయంబును నగు నేకచక్రమను పుర మొక్కటిఁ గలదు.

మఱియు; ఉద్గతాః కచాః శేశాః యస్య సమూర్ధా ఉత్కచః, ఘట ఇవ ఉత్కచో మూర్ధా యస్య సః, ఘటోత్కచః' అని సమాసము. కుండవలె వెండ్రుకలులేని తలగలవాఁడు'

ఆపురమున మీ రొరులు మిమ్ము నెఱుంగకుండునట్లు కొంతకాల ముండుఁడు. అని చెప్పి వారలం దోడ్కొని యాపురమునకుఁ బోయి, వారి నచ్చోట నొకబ్రాహ్మణునియింట నివసింప నియమించి కుంతితో నిట్లనియె. దేవీ! నీపుత్త్రులు విధివశమున బ్రదికిరి. కాకున్న నా పాపాత్మకుత్సితంపుఁ జేఁతలచే మీరంపలు నిప్పటికిఁ బరలోకావాసులుగ నుందురు. ధర్మాత్ముండగు నీయుధిష్ఠిరుండు మహాభుజబలపరాక్రమములుగలిగి, యతిరథులగు తమ్ములసాహాయ్యమున నశేషరాజావళిని గెలిచి, రాజసూయమహాధ్వరమును నొడ్డోలగంబున నశ్వమేధాది మహాక్రతువులను మహావిభవముతోను విధ్యుక్తప్రకారమున నాచరించి, సర్వబంధుమిత్త్రులతోడ మహాసుఖముల ననుభవించును. ఈనామాటను విశ్వసింపుము. కావున నీవు వీర లిట్టు లాపదలపాలైరేయని వగవవలదు. నేను మఱల నిచ్చోటికి వచ్చి మిమ్మును జూచువఱకు నెలదినములిందు యుండుఁడు. అని చెప్పి వ్యాసుఁ డదృశ్యుం డయ్యెను. * అని చెప్పఁగా విని జనమేజయభూపాలుండు వైశంపాయనమునివర్యునకిట్లనియె. పాండవు లేకచక్రాపురమున నేమిచేసిరి? ఎట్లు బ్రదికిరి? యని యడుగ నమ్మునివర్యుం డానరవరేణ్యున కిట్లనియె.

---

*ఇచ్చట సంస్కృతాంధ్రభారతములకు భేదము పొడసూపుచున్నది. హిడింబ భీమునితోఁ దనమనోభిప్రాయమును జెప్పునప్పుడు తనకు భూతభవిష్యద్వర్తమానములు తెలియు నని చెప్పి దానికి దృష్టాంతముగా నిట్లనియె. "ముందొక్క యాశ్రమము మిక్కిలి రమణీయమై మునిసేవితమై యనేకవటవృక్షములతోను, మేడిచెట్లతోను, పనసచెట్లతోను నిండి శీతలచ్ఛాయ నొప్పుచుండె. అందు మధురము లైననిర్మలోదకములు శరీరాయాసమును బోఁగొట్టును. అమృతప్రాయములై యుండును. కావున వానిం ద్రావినవారికి నాఁకలియు దప్పియుఁ గలుగదు. ఆయాశ్రమము శాలిహోత్రుని తపఃప్రభావమున నేర్పడినది. మీరందుఁ గొన్నినా ళ్లుండుఁడు. మీకడకు వేదవ్యాసమహామునీంద్రుండు రాఁగలఁడు. మీకు హితమును బోధింపఁగలఁడు." అని హిడింబ భావిని దెల్పినట్లు తెలుఁగుభారతమున నున్నది. ఆతీరునఁ బాండవులు శాలిహోత్రుని యాశ్రమముఁ జేరి యాకొలనియందు సుస్నాతులై కొంతసే పొక చెట్టునీడయందు విశ్రమించియుండఁగా, నచ్చోటికిఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు వచ్చి వారికి హిత ముపదేశించి యచ్చోటికి సమీపముననుండు నేకచక్రాపురమునకుఁ బాండవు లేఁగి యాపుర

ఏకచక్రాపురమున నాబ్రాహ్మణునియింటఁ గుంతీదేవితోఁ బాండవులు మాధుకరముం దెచ్చి బ్రదుకుచు నచ్చోట వారి కెల్లఁ బ్రియంబు నాచరించుచుండిరి. మఱియు వా రేవురును దెచ్చు భిక్షాన్నమును దల్లియెదుటఁ బెట్టుదురు. అంత నాయమ యాయన్నమును రెండుపాళ్లుగఁ జేసి యొకపాలు భీమునకుఁ బెట్టి, వేఱొకపాలును దానును దక్కినపాండవులును నతిథులును భక్షించుచుండును. ఇట్లు పాండవు లేకచక్రాపురమున మాధుకరవృత్తిం బూని వేదాధ్యయనంబు సేయుచు, రమణీయంబు లైన కొలంకులయం దీఁదుచు, వృక్షచ్ఛాయల విశ్రమించుచు, నాబ్రాహ్మణునియింట సుఖమున నుండిరి. అంతట నొక్కనాఁడు ధర్మపుత్త్రుండును, నర్జునుండును, నకులసహదేవులును మాధుకరమునకు బ్రాహ్మణాగ్రహారమునకుఁ బోయిరి. ఇంటఁ గుంతియును, భీముండును

మునఁ గొన్నినాళ్లుండి రని చెప్పి, తనదర్శనము మఱల నచ్చోట వారి కగుపర్యంత మాపురమునందే యుండుఁ డని నిర్దేశించెను. మఱియు నాహిడింబను జూచి, "యిది భీమసేనునియందు బద్ధానురాగయై యున్నది. దీనిపేరు కమలపాలిక. భీముండు దీని పరిచర్యలకుఁ దనివిఁ జెంది దీనియందు మహాబలపరాక్రమశాలి యగు పుత్త్రుం బడయును. వాఁడు మిమ్మును మహాపదలనుండి తప్పించువాఁడై మీయందు మిక్కిలి ప్రీతితో మెలఁగును." అని చెప్పి సాత్యవతేయుం డంతర్ధానమయ్యె నని యున్నది. పిదపఁ గొన్నినాళ్లకు హిడింబ భీమునివలన ఘటోత్కచునిఁ గనె ననియుఁ, బాండవులు శాలిహోత్రు నాశ్రమమునఁ గొంతకాల ముండి యనేకశాస్త్రముల నధ్యయనము చేసి రనియుఁ, నామహర్షియాజ్ఞఁ గొని యందుండి తఱలి మత్స్యత్రిగర్తపాంచాలాదిదేశములమీఁదుగా నేకచక్రాపురముఁ జేరి రనియు నున్నది. సంస్కృతభారతమున శాలిహోత్రుని యాశ్రమంపుమాటఁగాని హిడింబకు భావిని. భూతమును జెప్ప శక్తికల దనిగాని, దానికిఁ గమలపాలిక యనునామాంతరము గాని చెప్పఁబడలేదు. కాని, ఘటోత్కచుండు పుట్టి పాండవుల యనుజ్ఞం గొని యేగినపిదప వారు మత్స్యత్రిగర్తాది దేశముల దాటి పోవుచుండ నంత నొక్కచోట వేదవ్యాసుండు పాండవులను జూచి హితమును జెప్పి వారి నేకచక్రాపురమునఁ దాఁ జేర్చి యున్నట్లున్నది. ఈవృత్తాంతమునకు సరివచ్చునట్లు శ్లో॥ 'ఘటోత్కచస్య చోత్పత్తిరత్రైవ పరికీర్తితా, మహర్షేర్దర్శనం చైవ వ్యాసస్యామితతేజసః.' అని పర్వానుక్రమణికశ్లోక మున్నది. ఈశ్లోకము మేరకు ఘటోత్కచుండు జన్మించినపిదప వ్యాసదర్శనము చెప్పఁబడినది.

నుండిరి. అట్లుండ నొక్క రోదనధ్వని యా బ్రాహ్మణునియింటిలోపల నుండి బయలువెడలెను. అప్పుడు కుంతి భీమునితో నిట్లనియె. భీమసేనా! మన మీవిప్రునియింట బహుకాలముగ నుండుచున్నాము. నిలుచుటకు నీడలేని మనకీ బ్రాహ్మణుడు మన ముండుటకుఁ దనయింటి నిచ్చెను. కావున నీతఁడు మనకు మహోపకారి. ఈయుపకారమునకు మనము ప్రత్యుపకార మొనర్పవలయును. ఆతని కెద్దియో యాపద సంభవించిన ట్లున్నది. ఆయాపదనుండి యావిప్రునిఁ దరింపఁజేయుట నీకుఁ గర్తవ్యము. నేనును నీతని కెద్దియైన నుపకారముఁ జేయవలయు నని మదిఁ దలఁచు చుండఁగా దానికిఁ దగిన ట్లిప్పు డొకయాపద సంభవించెను. ఒకఁడు చేసియుండు నుపకారమును మఱువక దానికిఁ బెక్కుమడుంగు లెక్కువ యైన ప్రత్యుపకారము చేసి కృతజ్ఞతఁ జూపుటయే నేర్పు. ఇప్పు డీయా పద యేదియో దానిని విచారించి వచ్చెదను. అందులకుఁ బ్రతీకారము దుష్కరమైనను నీ వొనర్పవలయు. అనఁగా భీమసేనుండు తల్లిమాటల కిష్ట పడెను. అంతఁ గుంతీదేవి కుమారుని యనుమతంబున నావిప్రుని గదిలోని కేగి కొడుకుం గూఁతును భార్యను సమీపమునందుఁ గూర్చుండఁబెట్టి కొని దుఃఖపరవశుండైయున్న యా బ్రాహ్మణుని నేమియు నడుగనేరక, యూరక కొంతసేపు వారికి సమీపమునఁ గూర్చుండియుండెను.

అప్పు డా బ్రాహ్మణుం డిట్లనుచుండెను. అయ్యయ్యో! సంసారుల జీవనము లోకమునం దనర్థకముగను, దుఃఖభరితముగను, బరాధీనముగను, ననేకాపదలకు భాజనంబుగను నున్నది. ఈమార్గమున వర్తించువారిని దుఃఖపరంపర లావరించుకొనుచున్నవి. ధర్మార్థకామముల ననుభవించువాఁ డు వానివియోగమునఁబరమదుఃఖమునుబొందును. మోక్షమునుబొందిన సుకృతి యాదుఃఖముల నెఱుంగఁ డని చెప్పుదురే కాని, యాపదవిని బొందుట మిక్కిలి దుష్కరము. అర్థము నానావిధములను దుఃఖము నకు మూలము. వినుఁడు. అర్థము నార్జించుటయందు దుఃఖము సంభవిం చును. సంపాదించినయర్థమును గాపాడుటయందు మఱింతదుఃఖ మున్నది. కాపాడియుంచిన ధనపిశాచముచేఁ గలుగు దుఃఖ మన్నింటికంటె విప రీతము. ఆలుబిడ్డలతోఁ గూడి యుండువాని కెవ్విధమునను సుఖోపాయ మైన జీవనము గన్పట్టదు. అని తనలోఁ దాను విసికికొని భార్యం జూచి,

యో తెలివిలేనిదానా ! మన కన్నివిధముల మేలు గలుగఁ గలయూరికి బోవుద మని నేను మున్నే నీతో నెన్నిమాఱులో చెప్పుచుండినను, నీవు నాతో "నే నిందుఁ బుట్టితిని. ఇందుఁ బెరిగితిని. నాతల్లిదండ్రులను వదలి వేఱొక్కచోటఁ గాపురము చేయలే నని చెప్పుచుంటివి. నీతల్లిదండ్రులు స్వర్గస్థులై బహుకాలమైనది. ఈయూర మన కైనబంధువు లెవరును లేరు. ఇన్నినాళ్లు మన మేహేతువుంబట్టి యిట నుండవలసివచ్చినది ? నామాటలు నాలకింపక పోవుటచే నీయనర్థం బిప్పు డనుభవింపవలసి వచ్చెను. ఇప్పుడు మన మేమి చేయఁగలము? నిన్ను నేను నాతలిదండ్రుల యిష్టానుసారము పెండ్లియై నీయందు సంతానమును బడసితిని. మన మిన్నినాళ్ల నన్యోన్యముగ వర్తించితిమి. నీవు నాయందు దనురాగముతో సకలోపచారములను నా కొనర్చితివి. భోజనశయనాదుల యందుఁ జెలివై వర్తించితివి. పోషణయందుఁ దల్లివలె రక్షించితివి. కావున గృహస్థుఁడనగు నాకు దేవసమ్మతవు సహధర్మచారిణివియు నగు నిన్ను నా ప్రాణరక్షణముకొఱకు నారాక్షసునివాతఁ ద్రోయుటెట్లు ? మఱియు నీపుత్రునిఁ బంపవచ్చు నంటి మేని, వీఁడు మనకుఁ బిండోదకముల నొసఁగి పుణ్యలోకములకుఁ దారితీయువాఁడు. వీఁడు పుట్టి మన పితరులఋణమును దీర్చినవాఁడు ; మఱియుఁ బున్నామనరకమునుండి తప్పించిన మహోపకారి. అట్టి యీచిఱుతవానిఁ జూచి చూచి పాపమనక నే నెట్లు దయాశూన్యుండనై యారాక్షసుని కాహారముగఁ బంపుదును? మఱియు నీకొమార్తెనంపి కులమునకుఁ బుట్టియున్న యీతెవులును దొలఁగించుకొనవచ్చునంటి మేని, పాప మిది యాఁడుఁగూఁతురు. దీనివలనమనము దౌహిత్రలాభమును బొంది సుఖింపఁగలము. కొందఱు మునులు పుత్రునకంటెఁ బుత్రిక నూఱుమడుంగు లధికమని వాక్రుచ్చిరి. అట్టి కులవిస్తారకుల నీనాఁడు నాకు సంభవించిన యీయాపదకొఱకు నేను బరిత్యజింప నొల్లను. ఇక్కన్నియ వేఱొక్కనికుటుంబమును వృద్ధి చేయుటకై నాయొద్ద నిల్లడగా నుంపఁబడినది. కన్యాదానము చేసినచోఁ దలిదండ్రులకుటుంబముల రెంటిని నుద్ధరింపఁ జాలునది. కొడుకులఁ గని భర్తృవంశమును, దండ్రివంశమును నుద్ధరించునది. ఈకూఁతు

నెట్లాయసుర కాహారముగా నప్పగింతును? పుత్త్రుఁ డిరువదియొక్క వంశములను, నేడుగోత్రములయందు నూటయొక్క పురుషులఁ గడ తేర్పఁజాలు వాఁడు. *చిఱుతవాఁడైన యీ కసుఁగందును నాయసురనోరి కెరఁగా నే నీ నేరను. కావున వాని కాహారముగ నేను బోవుదును. అని యిట్లు తాన చచ్చుటకు నిశ్చయించుకొనిన బ్రాహ్మణు నుద్దేశించి, యాతనిభార్య యిట్లనియె. ప్రాణనాథా! నివారింపఁదగని యాపదలు వచ్చినప్పుడు దుఃఖింపక పురుషుఁడు ధైర్య మవలంబింపవలయును. ఇప్పుడు నీ వేల దుఃఖించెదవు? భార్యనై నేను నీ గృహస్థధర్మములను జరిపి, కొడుకును గనుటయును, కూఁతుఁ బడయుటయును, గామమును దీర్చుటయును మొదలగుపను లన్నింటికి నుపయోగించితిని. నీవు పోయినంతన నన్నందఱు చులకనగఁ జూతురు. మాంసఖండము నేలఁబడియుండెనేని దానిని బక్షు లపేక్షించువిధమున, బతి లేనిసతిని దుష్టు లెల్ల రపేక్షింతురు. కావున సత్ప్రవర్తనము దుష్కర మగును. అంతియకాక వీరి కాహారాదులను సంపాదించి తెచ్చి పోషించుట నాకు మిగులఁ గష్టమగును. ఒకవేళ నెవ్విధముననైనఁ బోషించితి నేని యనాథబిడ్డలను శూద్రులు వేదమును గోరునట్లు, హీనకులులును దురభిమానులగు దురాత్ములును బ్రార్థించుచుండ వారిని కాదని నేనెట్లు యోగ్యులకీ నేర్తును? ఒకవేళ నేను బట్టుపట్టి యీకున్నను యజ్ఞశాలలో నుండుహోమద్రవ్యమగు హవిస్సు నేమాత్ర మవకాశముఁ జేసికొనియైనను గాకులు గొనిపోవునట్లు, నన్నే మఱిచి దుష్టులు గొనిపోవుదురు. వంశపరంపరగా వచ్చునస్వ్రాత్తికి హానిరాకుండ నే నెట్లు చేయనేర్తు? మఱియును నీపసివానికి విద్య

---

*తండ్రిగోత్రము ౧, తల్లిగోత్రము ౨, తోడఁబుట్టినవాని గోత్రము ౩, భార్యగోత్రము ౪, కూఁతుగోత్రము ౫, మేనయత్తగోత్రము ౬, తల్లితోఁబుట్టినపినతల్లి పెదతల్లి గోత్రము అనునని యేడుగోత్రములనియు;అందుఁ దండ్రిగోత్రమునఁ దాను తప్ప నిరువది నలువురును ౨౪,తల్లిగోత్రమునం దిరువదుగురును ౨౦, భార్యగోత్రమునందుఁ బదునార్గురును ౧౬, తోడఁబుట్టినదానిగోత్రమునఁ బన్నిద్దఱును ౧౨, కూఁతుగోత్రమునఁ బదునొక్కరును ౧౧, మేనత్తగోత్రమునఁ బదుగురును ౧౦, తల్లితోఁబుట్టినయాఁడువారి గోత్రమున నెనమండ్రుగురును ౮, చేరి నూటయొక్కపురుషుల నుద్ధరింపఁ జాలువాఁడు.

నారంభించి. వాని కుపనయనాదివేదోక్తసంస్కారములను జేసి వానిని వేదాధ్యాయినిగాను,శస్త్రాధ్యాయిఁగాను నేనెట్లు చేయగలను? కుమార్తె దుష్టులచే నపహరింపఁబడినను, కుమారుఁడు దుష్ప్రవర్తకుఁడైనను నాయవమానమును నేను సహింపలేక యప్పుడ యీప్రాణములను విడనాడుదును. అంత నీచిఱుతవారు నశింతురు. ఇది నిశ్చయము. నీనిశ్చయమునఁ గుటుంబమంతయు నశించును. నేనొక్కతె వానివాతఁబడిపోయినను నీవన్నియును సరిచూచుకొననేర్తువు. సంతానమును, సతియును, స్నేహితుఁడును, సొత్తును నివి యన్నియును పురుషున కైహికాముష్మికఫలసాధనములై యాత్మహితముకొఱకని కాదె

* శ్లో. ఆపదర్థం ధనం రక్షే ద్దారాన్ రక్షే ద్ధనైరపి,
ఆత్మానం సతతం రక్షే ద్దారైరపి ధనైరపి. (మనుస్మృతి.)

మున్ను మనువు పల్కాణించెను.

కులమంతయు నొక్కట నిడి, తన్నొక్కట నిడికొన్నచోఁ దన కది తుల్యము కానేరదు. ఇంకొకరహస్యము చెప్పెద వినుము. నేను రక్కసున కాహారమై పోదు నేని, వాఁడు నన్ను వధించినచో స్త్రీహత్యాపాతకము తనకు వచ్చునను ధర్మము నొకవేళ పరిశీలించి విడిచినను విడిచిపుచ్చును. లేదా, నన్ను మ్రింగునేని నా కేలోపమును లేదు. ఇన్నినాళ్లు నీతో సర్వభోగముల ననుభవించితిని. ప్రియముల నెల్లఁ బ్రీతితోఁ బొందితిని. వ్రతములనెల్ల విధ్యుక్తముగ నాచరించితిని. కులము నుద్ధరించునిమిత్తము కొడుకుం గూఁతుం గంటిని. మఱియు నాయనంతరమున నీవు వేఱొక్కవనితను బెండ్లియాడి యగ్నికార్యాదులకు లోపము గలుగక గృహస్థధర్మమును నెఱవేర్ప వీలగును. నీవు లేకున్నప్పుడు నేను మఱియొకని వరించుట దూష్యము. ధర్మవిరుద్ధము, నన్యాయము.

---

*ఆపత్కాలమును దాఁటునిమిత్తము ధనమును సంగ్రహించి కాపాడవలయును. అట్టిధనమును వెచ్చించి యైనను భార్యను రక్షింపవలయును. అట్టిభార్యను, ధనమును బోఁగొట్టికొని యైనను దన్నుఁ దాను రక్షించుకొనవలయును.

నేనాయసురకుం బలి నగుదును. నీవు వేఱొకస్త్రీని బెండ్లాడి యీబిడ్డలను బోషించుచు విష్ణుక్షేపకు గార్హస్థ్యధర్మమును నడపుచుండుము. అని కొంపరిణామై పలికిన భార్యను బ్రాహ్మణుడు కౌగిలించుకొని కన్నీరుం గార్చుచుండ నాభార్యయును నేడువం దొడంగెను.

ఇవ్విధంబున నేడ్చుచుండు తల్లిని దండ్రిని జూచి కూఁతు రిట్లని చెప్పెను. ఇట్లు మీ రెరువురు నేల శోకింపవలయును? నే నొకయుపాయము జెప్పెద. తగియున్నచో దాని నాచరింపుఁడు. రక్కసునకు నే నాహారము నై పోయెదను. ఇది యుచితము. ఎప్పటికైన పన్నొరుల కొసంగి వీడవలసినది యవశ్యముగ నున్నదికదా! విడువవలసినదానను న న్నిప్పుడే విడువుము. అట్లొనర్తువేని కులమునకు మే లగును. సంతానమునఁ సంకటములఁ దొలఁగించికొని సుకృతులలోకమును బొందవలసినదిగదా! కడుపునఁ బుట్టిన బిడ్డలు తలిదండ్రుల కుభయలోకముల యందును నాపదలఁ దొలఁగింతురు. అది వారిధర్మము. తండ్రి తాతలకు నావలనఁ గలుగు దౌహిత్రలాభమువలని పుణ్యలోకములు, నే నవివాహితనై యపత్యములను బొందక మరణించితి నేని నశించు నని శంకింపకుము. నీవుమాత్రము బ్రదికియుంటివేని యనేకపుత్రపౌత్రదౌహిత్రులను బొంది వంశమును వృద్ధిపఱచెదవు. అట్లు వృద్ధియైన వంశమువలనఁ బితరులకుఁ బుణ్యలోకములు తఱుఁగనివి కలుగును. తల్లిదండ్రులు లేనిచో నేనును నాతమ్ముఁడగునీపసిబాలుఁడును నీతిమార్గమునఁ బెనుపఁబడక చెడుదుము. నేను రక్కసునకు బలియగుట దేవపితృప్రీతి గాకున్నను, నీవు వచలు నువ్వులనీళ్లచేఁ దప్పక పుణ్యలోకములు గలుగఁ గలవు. పుత్రుఁడు తనకంటె వేఱు గాఁడనుటచేతను, భార్య సహధర్మచారిణి యగుటచేతను వారలను విడనాడరాదు. కావున జాగుసేయకుము. వంశమునకు హితముగా నాపంపు ననుష్ఠింపుము. అని చెప్పిన నాతలిదండ్రులు మిక్కిలి దుఃఖముతో నుండిరి. అప్పు డైదేండ్లబాలుఁ డొక్కఁడు చేతఁ జిన్నపుల్ల నొకదానినిఁ బట్టుకొని యిటునటు సంచరించుచు నవ్వుచు వారల నోదార్చువానివోలె మీ రేల చింతిల్లుదురు?

ఆక్రూరరాక్షసుని నే నీపుల్లతోఁ బొడిచి మీకు శోక ముపశమిల్లఁ జేసెద ననఁగా, వాని తేనెలొలుకు తొక్కుమాటలకు వా రానందించు చుండిరి.

అప్పుడు కుంతీదేవి సమయముఁ జూచి వారిని సమీపించి, చింతా సముద్రమధ్యమున నున్నవారలఁ దన తేనియలొలుకు పలుకులం దేల్ప నిశ్చయించి వారితో నిట్లనియె. భూసురవర్యా! ఈదుఃఖమునకు గతం బేమి ? నాకు సాధ్య మగు నేని మీదుఃఖము నపనయింపఁజేసెద. నాకుం జెప్పఁదగిన దేని చెప్పు మనఁగా బ్రాహ్మణుఁ డిట్లనియె. "దేవీ! సహజ సాధువుల కివ్విధమైన తలంపులు గలుగుచునే యుండును. మాకష్టము మానవమాత్రులకు నివారింప సాధ్యమైనది కానేరదు. అయినం జెప్పె దను. ఈపురమునకు సమీపమున ననుదినము మనుష్యమాంసమును దిని మదించి యుండు బకుండనురాక్షసుం డున్నవాఁడు. ఈయూరివారి కేవిధ మగు నాపదలను రానీయక వాఁడు రక్షించును. వాఁ డవ్విధమున నూరిని గాపాడునిమిత్త మీపురములోఁ గాపురముండువా రిలువరుసప్రకార మిరువది బారువులబరువుగల శాల్యన్నమును, రెండెనుపోతులను, గొని పోవు మనుష్యుని ననుదిన మాహారముగ నిచ్చుట కొడంబడిరి. ఆవరుస క్రమమున నీదినమువంతు మాదైనది. ఈనిర్బంధమును దొలఁగించు కొనుట కెవ్వరైనను యత్నించి రేని యాపాలసుబిండి వారలనెల్ల నొక్క పెట్టఁ బైఁబడి కబళించును. కావున నీయూరివా రెల్ల రంపుటకు వెఱచి చేయునది లే కూరకయున్నారు. ఈదేశపురాజు వేత్రకీయగృహ మనుచోట నున్నాఁడు. మాకు నీనిబాధఁ దొలగించుయత్నమే యారాజు చేయఁడు. దుర్బలుఁ డైనయారాజు దేశమున నుండు మాకు నెల్లప్పుడు నీయాపద దాఁటరానిది. కుత్సితుఁ డగురాజుదేశమున నుండు ప్రజలెల్ల భయముల ననుభవించి తీరవలసినదే కదా! ఆప్రజలలో బ్రాహ్మణులు రమణీయవృక్షములందుఁ ద్రిమ్మరులుగా జీవించు పక్షులం బోలినవారు. వా రుత్తమరాజపరిపాలితదేశములలో నుండఁదగినవారే కాని యనిశ ముపద్రవముల కాకర మగు దేశములలో నుండఁగలరా?

మఱియు బ్రాహ్మణుండు మొదట రాజాశ్రయమును సంపాదింపవలయును. పిదప ననుకూలయు, రూపశీలగుణసంపన్నయు నగు దారను బరిగ్రహింపవలయును. అవ్విధమున సుఖజీవనము చేయవలయును. ఈరక్కసున కెరగా మాలో నెవ్వరము పోఁగలము? ఈగ్రామమున బ్రాహ్మణులకు నుత్తమరాజాశ్రయము లేదు. మఱియు నధికధన మార్జింపమి నెవ్వని నైనం గొని యీకార్యమును నెఱవేర్ప లేము. మేమొండొరులను విడువఁజాలఁ గందఱము నారాక్షసునివాతఁ బడి మ్రందెదము. ఏమి చేయుదము? యని దైన్యముతో నున్నా" ననఁగా నా విప్రునకుఁ గుంతి యిట్లనియె.

విప్రశ్రేష్ఠా! వినుము. నీయాపత్సముద్రమును నీవు దాఁటుట కే నొకయుపాయము నూహించి చెప్పెదను. నీకుఁ గుమారుఁ డొక్కఁడు, కూఁతురు నొక్కతె. వారలఁగాని భార్యనుగాని పంపఁదగదు. నాకేవురు పుత్రులు గలరు. నీకుఁ బ్రియం బొనర్చుటకై యొక్కనిఁ బంపెదను. అనుచుండఁగనే కుంతి కాబ్రాహ్మణుం డిట్లనియె. దేవీ! నీచెప్పినమాట నీకుఁ దగియున్నది. వేఱొకరికిఁ దలఁపనైన నలవియే? బ్రాహ్మణార్థంబుగఁ దమ్మఁగాని తనకొడుకును గాని వదలుటకు సాహసించిన ధర్మబుద్ధియు, సాధుస్వభావమును గల వనితలు లాఁతివారుందురే? అయిన నామాట వినుము. మీరు బ్రాహ్మణాతిథులై మాయింటినీడలో నున్నవారు. అట్టివారికి నాదేహము నైన నర్పించి పుణ్యమునఁ బోవుదును గాని, నాకొఱకు మీ రసురవాతఁ బడుటకే నే నొప్పను. దీనిం దలంచిన మాత్రమునఁ బాతకములలో నెల్ల మేటియగు బ్రహ్మహత్యా మహాపాతకము సంఘటిల్లును. నేను బోయితి నేని యాత్మహత్య గల్గదా యంటివేని సమాధానమును వినుము. ఆత్మహత్యను బుద్ధిపూర్వకముగ నేఁ జేయను. హత్యఁ జేయువాఁడు రక్కసుండు. దానం గలుగు మహాపాతకము వానిని జెందును. తన్ను రక్షించుకొనుటకు బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేయు బ్రహ్మహత్యకుఁ బ్రాయశ్చిత్తంబును లేదు. ఆపదసమయమునం దయినను దమయింట నీడకై వచ్చి

శరణార్థులై యుండు బ్రాహ్మణులను దనకు మాఱుగ రక్కసునివాతఁ బడుట కంపుట దూష్యము, నతిక్రూరము నని యాపద్ధర్మము నెఱింగిన శాస్త్రజ్ఞులు వక్కాణించెదరు. భార్యాపుత్రాదిసమేతుండనై నేనే యా యసుర కాహారంబుగాఁ జని యసువులఁ బోనాడుదునుగాని, నా నిమిత్త మీబ్రాహ్మణాతిథులను నాపాపాత్ముచేఁ జంపించు ప్రయత్నమున కేనాఁడును నేఁ బాల్పడనేరను. అట్టితలంపు నామనస్సున నైతము సంభవింపదు. అని చెప్పఁగా నాబ్రాహ్మణునకుఁ గుంతీదేవి యిట్లనియె. ఓబ్రాహ్మణోత్తమా ! వినుము. బ్రాహ్మణుఁ డెట్లయినను గాపాడ వలయునని నాకు మనస్సున విశేషమైన యాతురత గలిగియుండుటచే నాపుత్రునిఁ బంపఁ దలంచితిని. వాఁడు సామాన్యుఁడైన మనుష్య మాత్రుండు గాఁడు; వాఁడు మిక్కిలి బలవంతుఁడు. అదియునుంగాక మంత్రసిద్ధుండు. వాఁ డారాక్షసున కాహారము కానేరఁడు. అంతియ కాక వానితోఁ బోరాడి వానిని వధించి రాఁగలఁడు. ఇది నిశ్చయము. కావున నాపుత్త్రుం బంపెద నని నేను ధైర్యముతో నొడంబడితిని. కాని, మనఃపూర్వకంబుగ వీనిని రాక్షసున కాహారంబుగాఁ బంపఁదలంచినదానను గాను. అట్లగుటచేత నీయుపాయమును నీతోఁ జెప్పితి. లోకమున నూర్వురు పుత్త్రు లున్నవారును నెవ్వరును నొక్కనినైన బుద్ధిపూర్వకముగఁ జావునకుఁ బంపరు. ఈవిషయ మీయూర నెవ్వరికిం జెప్పకుము. వీఁ డిదివఱ కెందఱినో రాక్షసులను జంపియున్నవాఁడు. మీకు మృత్యువై యుండు నారాక్షసుని వాఁడు చంపి వేగంబ పురమున కరుదెంచును. గురువున కీవిషయము తెలిసె నేని యాతండు నివారించిన, గురునాజ్ఞను గాదని నాకొడు కీకార్యమును జేయ నొల్లఁడు. గురువు వల దనునేని యాకార్యమును జేయరాదు కాదే? చేసిన హాని కలుగదే? యని చెప్పెను. అంత బ్రాహ్మణుండు సకుటుంబముగ సంతుష్టుండై కుంతివాక్యమును, విశాలహృదయమును, దనకు మహోపకారముఁ జేయఁదలంచిన యాదేవియత్నమును గొనియాడెను. అంతఁ గుంతియును నాబ్రాహ్మణుఁడును బకాసురనిమిత్తముగ సంభవించిన

యాపద నంతయు భీమసేనుం బిలిచి చెప్పి యట్టిపై నాయాపదనుండి తమ్ము నివారింప వేఁడఁగా, భీమసేనుండును వారు చెప్పిన ట్లొనర్చెద నని యొడంబడెను.

ఇంతలో యుధిష్ఠిరార్జుననకులసహదేవులు భిక్షఁదెచ్చుట కేగిన వారు భిక్షం గొనివచ్చిరి. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుఁడు భీమసేను ముఖము సానందభరితముగా నుండుట తెలిసి, తల్లిని రహస్యప్రదేశమునకుఁ బిలిచి, భీమసేనుండు సమరోత్సాహిగఁ గాన్పించుచున్నాఁడు. కారణ మేమి యనఁగా, యుధిష్ఠిరునకుఁ గుంతి యిట్లనియె. మనభీమసేనుఁ డిప్పుడీయింటి బ్రాహ్మణున కుపకార మొనర్చుటకు నాచే నియమింపఁబడెను. మన ముండుట కిన్నినాళ్లు నెలవు నిచ్చి యుండిన బ్రాహ్మణున కేదైన నుప కారమును జేయువలయు నని తలంచియుంటిని. అది యిన్నినాళ్లకు సమ కూరెను. వారి కొకయాపద సంభవించెను. ఈపురమున కామడదూర మున బకాసురుఁ డనురక్కసుఁ డున్నాఁడు. వాఁడు ప్రతిదిన మీపురము వారి ననేకులను జంపి తినుచుండఁగా వీ రందఱు నొక్కటై వానితో నొక నియమ మేర్పాటుగావించికొనిరి. ప్రతిదిన మొకబండిలో నిరువది బారువుల శాల్యన్నమును రెండెనుపోతులను వీనిం దోలికొనిపోవు నొక మనుష్యుని నాహారముగాఁ బంపున ట్లానియమము. ఆమేరకు నీపుర వాసు లిలువరుసగాఁ బంపుచుందురు. ఈదిన మీబ్రాహ్మణునివంతు వచ్చి నది. అసుర కాహారముగఁ బోవలసివచ్చెనే? తమలో నెవరు పోద మని ఖిన్నులై యుండఁగా నేను మనభీమసేనుని వాని కాహారముగఁ బంపెద నని యొడఁబడి వారి నూరడిలఁజేసితిని. బ్రాహ్మణార్థ మీకార్య మొన ర్చుటవలన మనకు శాశ్వతపుణ్యలోకములు గలుగును. అనిచెప్పఁగాఁగుంతీ దేవికి యుధిష్ఠిరుఁ డిట్లనియె. తల్లీ ! ఇది యేమి కార్య మని యొడంబడి తివి ? పుత్రత్యాగము వేదవిరుద్ధ మైనకార్యము. వానిబాహుబలము నాశ్రయించి కదా మన మిప్పుడు జీవించియున్నారము. పాపాత్ముఁ డైన దుర్యోధనునిచే నపహరింపఁబడిన మనరాజ్యమును మఱలఁగొనుటకువాని బాహుబలముసే నేను నమ్మియుండువాఁడను. ఇంత సాహసకార్యము నెవ రైనను జేయుదురే? పరులనిమిత్తము నీకొడుకును నీవు విడుచుట తగునా?

మఱియును వీనిబాహుబలమునకు వెఱచియే కదా దుర్యోధనుండు రేలుంబవళ్లు నిదుర లేక శకునితోఁ గుత్సితమార్గముల నాలోచించు చుండును. మన మిప్పుడు లక్కయిండ్లలో దహింపఁబడక పురోచనాది దుష్టులనుండి తప్పించుకొని రాఁగలిగిన దంతయును వీనిబాహుబల సామర్థ్యముననే కదా! వీనిబాహుబలము నాశ్రయించి ధార్తరాష్ట్రులను యుద్ధమునందు వధించి రాజ్యలాభమును బొందవలయు ననునాశ నంతయు నివ్విధమున నిరాశఁ గావింతువే? వానిని త్యజింపవలయు నని నీకెట్లు తలంపు గలిగెను? వ్యసనపరంపర లావరించుచుండఁగా నీకుఁ జిత్తస్థైర్యము లేక బుద్ధిపాటవము నశించెను. అని చెప్పఁగాఁ, గుంతీదేవి ధర్మపుత్త్రు ననునయించుచు నివ్విధమున సమాధానపఱచెను. ధర్మతనయా నీవు మనవృకోదరుని విషయమునఁ జింతింపవలదు. ఈబ్రాహ్మణుని యింట మనము దుర్యోధనాదులకుఁ దెలియక సుఖముగ నున్నవారము. బుద్ధిమాంద్యమున నీకార్యమునకు నేను వృకోదరుని నియమించినదానను గాను. ఈ బ్రాహ్మణునియింట మన మిన్నినాళ్లుండుటను వారి కేదైనను బ్రత్యుపకారమును జేయఁదలంచి యుంటిని. ఈ కార్యమును మన వృకోదరుఁ డొనర్చినను వానికి హాని కలుగ నేరదు. ఈకార్యము నొనర్చినవారమై వారికిఁ బెక్కుమడుంగు లుపకారమును బ్రతిగా నొనర్చినవార మయ్యెదము. ఒకరు చేసిన యుపకారమునకుఁ బెక్కుమడుంగు లెక్కువమైన ప్రత్యుపకార మొనర్చువాఁడె కృతజ్ఞుఁ డనఁబడు నని నీకుఁ దెల్లంబే కదా! మన మున్నయింటి యీబ్రాహ్మణునకు బకాసురుం డనునసురవలనిబాధ తీరరానివ్యసనముగ నున్నది. అట్టివ్యసనమును నివారించునిమిత్తము భీముఁడు నియమింపఁబడుట యుచితమైయుండును; భీమసేనుం డనన్యసామాన్యుండు. మనలను లక్కయిల్లు వెలువరించినప్పుడు వానిధైర్యమును సాహసమును బలమును వీక్షించితివిగాదే ? మఱియు నాఁటి రాత్రి హిడింబుని వధించుసమయమున వానికార్యమును బలమును దెలిసియున్నవాఁడవే కదా! మఱియు వాఁడు పుట్టినకొన్నినాళ్లకు

నేను వానిని నాయొడియందుఁ బెట్టుకొనియుండఁగాఁ బెద్దపులి యొకటి మమ్ము సమీపించెను. అప్పుడు నేను దొందరపడి యొడిలో నున్న శిశువైన భీమసేనుని మఱచి ప్రాణాతురనై పరు వెత్తితిని. నేను లేవఁగనే నాయొడియం దుండి నల్ల ఱాతిపైన భీమసేనుండు పడెను. వీనిదేహస్పర్శమున నానల్ల ఱాయి తునియలయ్యెను. వానిబల మసామాన్యము. అతఁడు పదివేలయేనుంగులబలము గలవాఁడు. చక్రపాణి యగు భగవంతునితోఁ బోలాడ సామర్థ్యము గలపరాక్రమశాలి. బ్రాహ్మణున కుపకారమును జేయవలసినసమయము సంభవించినది. కావున సమయమున విప్రుని నుద్ధరించితి ననుబుద్ధితో నీకార్యమునకు భీమసేనుని నియమించితిని గాని వేఱొండులోభమునఁ గాని, యజ్ఞానమునఁగాని నియమించినదానను గాను. ఈకార్యముచేత బ్రాహ్మణునకుఁ బ్రత్యుపకారమును దుష్టశిక్షణపూర్వసకలజనసంరక్షణమును ననుధర్మమూలములగు రెండు మహాఫలములను బొందఁ గలుగుదుమని, బుద్ధిపూర్వకముగ నిట్లు నియమించితిని. క్షత్త్రియుఁడు విప్రవిషయమున నేయుపకార మొనర్చినను బుణ్యలోకములను, క్షత్త్రియవిషయమున వానివధను దప్పించి రెండు లోకములయందు విస్తార మగుకీర్తిని, వైశ్యునకు దుఃఖనివారణము గావించి సాయపడి సర్వజనానురంజనమును, శరణుఁజొచ్చిన శూద్రుని నాపదనుండి తప్పించి రాజపూజితమై యైశ్వర్యయుక్తమైన యుత్తమ వంశమునందుఁ బుట్టుటయును బొందు నని, పూర్వము మహనీయుండైన వేదవ్యాసమునీంద్రుండు వక్కాణించియుండె. కావున నే నవిచారమునఁ గాక బుద్ధిపూర్వకముగనే భీమసేను నీకార్యమునందు నియమించితిని. అని చెప్పఁగా విని యుధిష్ఠిరుండు తల్లి కిట్లనియె. అమ్మా! పరిశీలింపఁగా నీయాలోచన మిక్కిలి సమంజసమైనది. పరమకారుణికురాలవై బ్రాహ్మణునియాపదను దప్పించుబుద్ధితో మనభీమసేనుని బకున కాహారముగఁ జేసి, సర్వకంటకుఁడగు నాయసురను వధించుటయందు సదాలోచనాపరురాలవై పంపుచున్నావు గావున, నతం డారక్కసునిఁ జంపి విజయము గొనుట నిశ్చయము. ఈవృత్తాంతము నూర నెవరికిం దెల్పకుండు నట్లా

భూసురునకుఁ దెలుపు మని చెప్పి, తల్లినియోగమునకు యుధిష్ఠిరుండు పరమసంతోషముతో ననుమతి నిచ్చెను.

భీముండు బకాసురుం జంపుట

అంత నారాత్రి గడవఁ బ్రభాతం బయ్యెను. అప్పుడు భీమసేనుం డా బ్రాహ్మణునిం బిలిచి యిట్లనియె. *విప్రవరా! వినుము. నాకు రాత్రి యెల్లఁ గూర్కు లేదు. కడుపు పేరాఁకట నకనకలాడుచున్నది. నాకు శరీరము మిక్కిలి బడలియున్నది. రక్కసునితోఁ బోరాడుటకుఁ దెంపును నుత్సాహమునుగలిగింపఁగల రసయుక్తమగుదివ్యాహారము మొదట నాకొసఁగుము. నేను దానిని భుజించి బలియుండనై యారాక్షసుని నీదినము యమాగారమున కతిథినిగాఁ జేసి, నీకుటుంబమునకును నీయేకచక్రపుర వాసులకును నపరిమితానందమును జేసెద నని చెప్పఁగా, నాబ్రాహ్మణుండును నాతనిచుట్టములును వేవేగ విస్తారమైన భక్ష్యభోజ్యములతో రసయుక్తమైనయపరిమితాహారములను నేతికుండలను పెరుఁగుభాండములను దత్క్షణమె కొని తెచ్చి యీయఁగా, భీమసేనుండు వాని నెల్ల నారగించి తృప్తుండై, వివిధాన్నములతో నిండినదియు రెండుదున్నపోతులం బూన్చినదియునగు బండినెక్కి పురమునకు దక్షిణపువైపునంజని యెండియెండనిమాంసపు దుర్గంధముతో నసహ్యమైన బకుం డుండుతావునకుఁ జేరక, దూరమున నున్నయమునాతీరమున బండిని విప్పి యమునాజలములయందుఁగాలు సేతులు గడిగికొని, బకుని పేరెలుంగునఁ దనస్థానంబు

---

*కథావిషయము సంస్కృతభారతమున నిప్పుడు లభించు నానావిధప్రతులలో నెక్కడను గానిరాదు. కాని యాంధ్రభారతమున నన్నయభట్టారకుఁ డీభాగమున కాంధ్రీకరణము గావించెను. అయినను నానందపూర్ణమునీంద్రుఁడు రచించినమహాభారత వ్యాఖ్యయగు "రత్నావళి" యందు ఈభాగమునకు వ్యాఖ్య కానవచ్చుచున్నది. కావున నీకథాభాగము నన్నయభట్టారకుఁడు మహాభారతాంధ్రీకరణముఁ జేయుచున్నకాలములోని ప్రతులయందును, రత్నావళి వ్యాఖ్యకర్త భారతవ్యాఖ్య నొనర్చుచున్నకాలములోఁ బ్రతులయందును, మూలగ్రంథములో నుండియుండును. ఏకారణముననో యీ భాగము వానిలో శైథిల్యము నొందియుండును. అయినను దీని కిందువచనమును జేసితిమి.

నకు రమ్మని చీరుచు, వాఁడు తన్నుఁ జేయునంత కూరక యుండనేల యని యాబండి నెక్కి యందున్న యాహారమును దినుచుండెను. బకుఁడును దన్నొకసామాన్యునిగాఁదలంచి యీమనుష్యుఁడు చీరుచున్నాఁడే యని కన్నుల నిప్పులురాల్చుచు, నిక్కవొడిచినవీనులతోను, వడివేయుచుండిన మీసములతోను, భీకరమైనవిరూపమును దాల్చి తనమహాకాయముతోఁ గోపఘూర్ణితమానసుండై బొమలు ముడివెట్టి పెదవులను గఱచుచు, భయంకరమైనకోఱలతో నున్ననోరు దెఱచి నేల యదురుచుండఁ బరుగెత్తికొనివచ్చి, తనకుఁ గాఁ దెచ్చినయాహారమును గజకబళములంతలుగాఁ జేసి నోటఁ గూరుకొనుచు మ్రింగుచున్న భీమసేనుని రూక్షవీక్షణంబులను జూచి, యీపొగరుబో తెవ్వఁడు? నాకుఁగా నేకచక్రాపురపౌరులు వండినయాహారమును నాయెదుట నిట్లు నిర్భయముగఁదినుచున్నాఁడు? అంతకాలయమును జూచుటకు సిద్ధముగనున్నవాఁడు. అని యదలించిపలుకఁగా, భీముం డాపలుకులు విని వానిముఖమునుజూచి నవ్వుచుఁ గొంతసేపుండి,మఱియుఁ గొంతసేపు వానిముఖమునైనంజూడక యలక్ష్యముగా శకటమున నున్న యన్న మంతయును భుజించుచుండ, బకుండు ఘోరమైన యొకయఱ పఱచి భయంకరముగఁ దన రెండు బాహువుల నెత్తి భీముని వధించునిమిత్త మతివేగమున వచ్చుచుండె. అప్పటికి భీముండు చలింపక బండిలో నన్నమును గదలక మెదలక కుడుచుచుండె. ఇవ్విధంబునఁ దనయాటోపమునకు భయంకరధ్వానమునకు మనుజుండు బెదరలే దని బకుం డతిక్రుద్ధుండై భీమునిఁ దన రెండుచేతులతో వీపునఁ జఱచెను. భీముం డాప్రహారమును సరకుచేయక భోజనాసక్తుండై యుండఁగా, బకుండు కోప మినుమడింప సమీపమున నున్న యొకమహావృక్షమును మొదలంటఁ బెఱికి వానిపై విసరివైచెను. అంతకుఁబూర్వమే భీముండు కుడుపు ముగించి యేటిదరికిఁజని చేతులు కాళ్లు గడిగికొని యాచమించి పోరునకు సంసిద్ధుఁ డగుటయు, నారాక్షసుఁడు విసరివేసిన చెట్టు భీమునిపైకి రాఁగా వాఁడు దానినొడిసిపట్టుకొనెను. అంతటఁబోక యారాక్షసుండు వేఱొకమ్రాఁకుఁ బెకలించుకొని భీముపై వేయుటయు భీముండు దానిని దనచేతిమ్రానితో రెండుతునుక లగునట్లు గొట్టెను.

ఇట్లెన్ని వృక్షములను వైచినను భీముండు తనచేత నున్న చెట్టుతో వానిం గొట్టి భగ్నములఁ గావించుచుండెను. ఇట్లిరువురును గొంతసేపు చెట్లతో యుద్ధమును సలుపఁగా, సమీపమున నుండు చెట్లన్నియు నశించి బయ లయ్యెను. అంత బకాసురుండు భీమసేనుంజూచి యిట్లనియె. ఓరీ మాన వాధమా! నే నెవరని తలంచి నాతో యుద్ధసన్నద్ధుండవై వచ్చితివో యెఱుంగను. నన్ను బకాసురుండని యెఱుంగవేమో? చక్కఁగానిలువుము. మల్లయుద్ధమున నిన్ను యమలోకముం జూడ నంపెద. అని చేతులు చాచి భీముని గట్టిగాఁబట్టికొనెను. అప్పుడు భీమసేనుండును రక్కసుని మెదలకుండ నుండునట్లు దృఢముగఁ బట్టుకొనెను. అంత నాయిరువురు మల్లరంగములోనిమల్లులంబోలెఁ బరస్పరజయకాంక్షులై యొకరినొకరు కూలఁద్రోయుచు, విసరివైచుచు, జరజరలాగుచు, భుజములందట్టుచుఁ, దొడలనప్పళించుచు మల్లయుద్ధమును జేయుచుండ వారలపాదముల తీవ్ర స్పర్శంబున సమీపవృక్షములు ప్రహరింపఁబడి నుగ్గునూచములై పోవుచుం డెను. అంత వాయుపుత్రుండు కొండొకవడికి విజృంభించి యారక్కసు పొగరడంచి వాని నేలనదిమి మోఁకాళ్లం గుమ్మి కుడియెడమచేతులతో నా రక్కసునడుమును గంతము నవలీలగాఁ బైకెత్తి మోఁకాలిచే వీఁపు విఱు గునట్లువొడిచెను. అంత పిశితాశనుండు నోటముక్కునేత్రములయందు నెత్తురువెడల భయంకరారావుండై మృతుం డయ్యె. ఆఘోర మగు నఱపును విని భయకంపితగాత్రులై బకాసురునిబంధువులు సమీపించి నలుదెసలం జూచుచుండ, నాకుంతీతనయుండు వారలం జూచి యిట్ల నియె. రక్కసులారా! తెలియ వినుఁడు. ఇఁక నెవ్వరైనను మనుష్య మాంసాపేక్ష గలవారై మానవులను హింస చేయుదు రేని వారి కెల్ల నీబకునిగతియే కలుగు నని తెలియుఁడు. అని భయంకరమైన యెలుఁ గుతో బెదరింపఁగా వారు భీతిల్లి తమతమనివాసంబుల కేగిరి. నాఁటఁగోలె నేకచక్రాపురనివాసులు రక్కసులపీడ తొలఁగి సుఖులై యుండిరి. భీమ సేనుండును బకునికళేబరము నీడ్చుకొనివచ్చి పురబహిర్ద్వారంబునవైచి

యేటియందు సుస్నాతుఁడై యా బ్రాహ్మణునియింటికిఁ బోయి తాను గావించిన బకవధవృత్తాంతము నంతయును యుధిష్ఠిరునకు విన్నవించెను. మఱునాఁడు ప్రభాతమున నేకచక్రపురజనులు కొందఱు ఊరివెలుపట గైరికాదిధాతులోహితంబైన బకునిపర్వతమువంటికళేబరము నెత్తుటితో గడ్డకట్టి భయంకరముగ నుండుటను జూచి, యాశ్చర్యమును బొంది యూరిలోని కరిగి యందఱకుం దెలిపిరి. అంత నూరివా రాబాలవృద్ధముగ నచ్చోటికి కేతెంచి యా మృతకళేబరమునుజూచి యీదుష్టాత్ముని జంపిన మహనీయుం డెవ్వండో యని, యాతనిం బొగడుచు నానందసముద్రమున నోలలాడుచు, దేవతలకు మ్రొక్కుచు నిలువేల్పులఁ దలంచుచు నేఁడెవరి కిలువరుస యని మెఱుఁగఁగోరి, యాబ్రాహ్మణునియొద్ద కేగియడుగఁగా నాతఁడు తనయింట నతిథులై యున్న విప్రకుమారులచరిత్ర నంతయును వెలిపుచ్చఁ దగ దని యెంచి మఱుగున వారితో నిట్లనియె. నిన్న నేను బకాసురునకు బలి కావలసివచ్చెనే యని చింతిల్లుచుండ నొకయోగసిద్ధుండగు బ్రాహ్మణుండు నాయొద్ద కేతెంచి నాదుఃఖము నంతయును నావలన విని, యారక్కసున కన్నము తాను గొనిపోయెద నని నన్నూఱడించి తన్నాదుష్టుం డేమియుఁ జేయం జాలఁ డని నాకు భయ ముడిపి, యన్నరాశితో బండినిఁ దోలుకొని బకుం డున్న ప్రదేశమున కేగెను. అమ్మహానీయుఁడే మనపురమున కీమేలుం గావించి యుండు నని నే నూహించెద ననఁగా, పురజను లందఱును సంతసించి బ్రాహ్మణోత్సవమును జేసిరి. పాండవులును నావేడుకం జూచుచు నాయింటనే నివసించియుండి రని వైశంపాయనుండు జనమేజయమహారాజునకుఁ జెప్పఁగా, నాతండు పరమానందమునఁ దేలెను.

అంత జనమేజయభూపాలుఁడు వైశంపాయనునితో నిట్లనియె. అయ్యా! మా పెద్ద లట్లు బకుని సంహరించి ఏకచక్రపురవాసులకు సంతోషమును గలుగఁ జేసినపిదప నెచ్చోటు నెట్లు వర్తించిరి? యని యడుగఁగా నా తాపసేంద్రుం డారాజేంద్రున కిట్లనియె.

రాజేంద్రా! పావనమూర్తు లయిన పాండుపుత్రు లాయేకచక్ర పురమున నావిప్రునియింట వేదపారాయణము సేయుచు మాధుకర వృత్తితో జీవించుచుండఁగా, దేశసంచారమును జేయుచుండు పరదేశపు భూసురుం డొక్కఁ డొకనాఁడు వీ రున్న యింటికి విశ్రమార్థియై రాఁగా, నాయింటిబ్రాహ్మణుం డాబ్రాహ్మణు నభ్యాగతపరిచర్యలచేఁ బూజించి తన యింట నిలుపుకొనెను. అప్పుడు కుంతీదేవియును బాండవులును నాయ భ్యాగతవిప్రుని సమీపించి పరదేశవృత్తాంతములను నానారాజచరిత్రము. లను బలుపత్తనంబుల రామణీయకంబులను నాతండు చెప్పుచుండఁగాఁ, గుతూహలమున వినుచుండిరి. ఆతం డట్లుపన్యసించుచుండ సంగరోచిత్క ముగఁ బాంచాలరాజగు ద్రుపదునకు శిఖండి యను కుమారుని పుట్టుక యును, యజ్ఞకుండముననుండి ధృష్టద్యుమ్న ద్రౌపదులజననంబును, ధృష్ట ద్యుమ్నుండు ద్రోణాచార్యునొద్ద ధనుర్విద్యాగ్రహణం బొనర్చి మహా శూరుం డగుటయును, మహావిభవముతో జరుగఁగల ద్రౌపదీ స్వయం వరము మున్నగువృత్తాంతములను జెప్పఁగాఁ, బాండుపుత్రులును గుంతీ దేవియును నావిప్రుంజూచి ధృష్టద్యుమ్న ద్రౌపదీజననము లాశ్చర్యకర ముగనున్నవి. ఆ సంగతినంతను సవిస్తరముగా వివరింపుఁ డని వేఁడిరి. అంత వారల కవ్విప్రుం డిట్లనియె.

పూర్వ మొక్కమహానీయుం డైన విప్రుండు భరద్వాజుం డను వాఁడు గంగాదార్వమునకు స్నానార్థమై యేగెను. అంత నమ్మునీంద్రుం డచ్చోట ఘృతాచి యను నచ్చరను నానదీతీరంబున నున్నదాని వాయుచలితవస్త్రయైనదాని నూరుమూలంబును జూచి కామంబున రేతస్స్ఖలనంబు నొందెను. ఆ రేతస్సొకద్రోణమునఁ బడఁగా నందుఁ బుట్టిన ద్రోణుఁడును,పృషతపుత్రుఁ డగు ద్రుపదుఁడను క్షత్రియుండును బాల్య మునుండి చెలికాండ్రైయగ్నివేశమునితో వేదవేదాంగములను ధనుర్వేద మును జదువుచుండిరి. పదంపడి పృషతుఁడు పరలోకగతుం డయ్యెను.

అంత వానిపుత్త్రుఁడు ద్రుపదుండు పాంచాలదేశమునకు రాజయ్యెను.
ద్రోణుండు తండ్రియనంతరము కులశీలరూపయౌవనవతియైన కన్యక
నొక్కదానిం బెండ్లాడి, కుటుంబభరణార్థము ధనార్థియై సర్వధనములను
బ్రాహ్మణులకుఁ బరశురాముం డిచ్చుచున్నాఁ డని యెఱిఁగి యాతని
యొద్ద కేగి ధన మపేక్షింపఁగా, నాపరశురాముండు దానము చేసినవి
పోఁగా నవశిష్టంబులై యున్న బ్రహ్మాస్త్రము మున్నగు దివ్యాస్త్రము
లను గొన్ని యాయుధములను సమంత్రకములుగ సప్రయోగోప
సంహారముగ నొసంగఁగాఁ గొని, ధనము నిమిత్తము తనబాల్య
సఖుండైన ద్రుపదుఁడు పాంచాలదేశప్రభువై యున్నాఁడని యాతని
కడ కేగి, తనవచ్చినకార్యమును దెలియఁజేయఁగా, ద్రుపదుండు రాజ్య
మదమున ద్రోణునిఁ దిరస్కారముతోఁ బలికెను. ద్రోణుం డతిరోషమున
హస్తినాపురప్రవేశము గావించి యచ్చోట భీష్మానుమతంబునఁ గురు
కుమారులకు సకలాస్త్రవిద్యలను నేర్పి తనకు గురుదక్షిణగా ద్రుపదుతో
యుద్ధముచేసి వానింగట్టితెచ్చియిచ్చునట్లు వేఁడెను. అంతఁ గురుకుమారు
లలో ధార్తరాష్ట్రులు పాంచాలపతిం గట్టి తెత్తు మని వీరాలాపంబు
లాడి పాంచాలపురమునకుఁ జని ద్రుపదుచేఁ బరాభవమొంది వానిం
దేఁ జాలరైరి. పదంపడి పాండుపుత్త్రుండగు నర్జునుండు ద్రుపదుపై విక్ర
మించి పోరాడి వానిం గెలిచి వానిరథము నెక్కి బంధించి తెచ్చి
గురునకు దక్షిణగ సమర్పించెను. అంత నాచార్యుండు ద్రుపదు నుల్లస
మాడి కొంతసేపటికి నీకనైన మాచెలిమి నీ కిష్ట మగునే యని
యడిగి రాజుగానివాఁడు మాకు చెలికాఁడు కాఁదగినవాఁడు కాఁడని
వానిరాజ్యమును జెఱిసగ మొనర్చి, గంగకు నుత్తరదేశమును శర్మణ్వతీ
నది సరిహద్దుగాఁ దాను గైకొని, గంగకు దక్షిణదేశమును గాంపిల్యనగ
రము ప్రధానముగాఁ జేసికొని ద్రుపదునిఁ బాలించునట్లు నియమించికొని
వానిని విడిచిపుచ్చెను. ద్రుపదుం డోడి తా నేమియుం జేయనేరక
క్షాత్త్రబలంబున ద్రోణవధ మసాధ్య మని యెఱింగి ద్రోణవధమున
కొక పుత్త్రుని నర్జునునకు నొసంగ నొకపుత్త్రికను బ్రాహ్మబలమునఁ బడ
యుటకు నిశ్చయించి, నానాఋష్యాశ్రమంబుల సేవించి తిరుగువాఁ
డొక్కనాఁడు గంగాయమునాసంగమస్థానమున నిర్మలతపోనుష్ఠానము

లతో నొప్పు మునినివాసముఁ జొచ్చి యచ్చోటఁ గాశ్యపగోత్రులను శమదమాదిగుణయుతులును నెడతెగక వేదపారాయణమును జేయుచుండువారును సూర్యారాధనతత్పరులును నగు యాజుఁడు, ఉపయాజుఁడు నను నన్నదమ్ముల నిరువురను గని, యుపయాజుని నయ్యిరువురిలోఁ దపోబలాధికునిగ నెఱింగి కొంతకాల మాతని సేవించి యుండె. అట్లుండియొక్కనాఁ డమ్మునికి ద్రుపదుండు కాళ్లొత్తుచు నుండి యొంటరిపాటున నిట్లనియె. మునిచంద్రా! ద్రోణాచార్యుండు న న్నవమానించెను. ఆతనిని నేనుగాని రాజులలో నెవ్వఁడుగాని మార్కొని చంపఁజాలము. కావున నాకు వానిం జంపఁగలకుమారుఁడు నీదయవలనఁ గలుగవలయు నని కోరుచున్నవాఁడను. అట్లయ్యెనేని నీ కర్బుద సంఖ్య గల యావులను, మఱియు నీవు కోరినసకలపదార్థములను నొసంగెదను. అనఁగా నాయుపయాజుండు తనకు ఫలాపేక్ష లే దనియు, నిట్టి కర్మములకు యాజకుఁడై తా నుండ ననియుఁ జెప్పి యూరకుండెను. అంతట ద్రుపదుఁ డంతటితోఁ బోనొల్లక యుపయాజునకు మఱింత మెప్పు పుట్టునట్లు సేవ లొనర్చుచుండెను. అంత నొకసంవత్సరకాలమైన నుపయాజుండు ద్రుపదునిఁ బిలిచి నీవు బహువిధముల నాకు సేవ లొనర్చుచుండినను నీయభిమతంబు యోగ్యమైనది కాకుండుటంజేసి యాకర్మమునకు యాజకుఁడనై యెంతమాత్ర ముండనేరను. అయిన నొక్క యుపాయము చెప్పెద. అట్లు చేయుము. మాయన్న యాజు నాశ్రయింపుము. ఆతని కర్బుదగోవుల నిమ్ము. బహుధనముల నతని సంతృప్తుఁ జేయుము. పూర్వ మొకనాఁడు మే మిరువురమును వనమున సంచరించుచుండ నతండు క్రిందఁబడియున్న ఫలము నొక్కదానిం జూచి యది పడియున్న స్థలము పవిత్రము గా దని యాలోచింపక దానిం గ్రహించె. మఱియును మే మిరువురము గురుకులవాసముఁ జేయుచు వేదాధ్యయనమును జేయుకాలములో మడి మైల యని విచారింపక దేనినైనను, భిక్షాన్నము రసవంత మని, కంటి కింపై నాలుకకు రుచియై తోఁచినదాని నెల్ల నోరూరఁ దినుచుండును. కావున నతండు కేవలఫలాపేక్షాపరుండై యుండు. అట్టివారు వానివలనిదోషములను నింద్యములుగా గ్రహింపక వర్తింతురు. కావున నాఋషి నీ విచ్చుదానిం గొనును.

నీయభిమతం బీడేర్చును. అనిచెప్పఁగా ద్రుపదుండు యాజునాశ్రమము నకుఁ బోయి యమ్మునిం జూచి నమస్కరించి యెనుబదివేలయావులను గానుకఁగా నొసంగి యాతనితో నిట్లు మనవి చేసికొనెను.

క. 'భారతవంశాచార్యుఁడు, భారద్వాజుండు నా కపాయము సేసెన్
ఘోరాజి నతని నోర్చున, పారపరాక్రము సుపుత్రుఁ బడయఁగ వలతున్."

భరద్వాజకులోద్భవుఁ డగు ద్రోణాచార్యుండు బ్రాహ్మణులలో నుత్తముఁడు. బ్రాహ్మదివ్యసాధనములను బరశురామునివలనఁ బడసిన తేజోవంతుఁడు. కౌరవులకు ముఖ్యాచార్యుండు. మడవల్ని ధనుర్ధరుఁడు. ఆయాఱుమూరలనిడివి గల ధనుస్సు నెక్కువెట్టి శరజాలములను గురి యించుచుండఁగా నాతనియెదుట నెంతటిశూరుండును నిలువలేఁడు. ఊరకచెప్ప నేల? ఆతండు క్షత్రియవధార్థముగఁ బుట్టిన రెండవపరశు రాముఁడో యనున ట్లొప్పువాఁడు. కావున నట్టి బ్రహ్మతేజోమూర్తికి వెఱచి యతనికంటె నధికమైన బ్రహ్మతేజస్సు గల ని న్నుపాసించి, యాత నినిఁ జంపఁగలపరాక్రమశాలి యైన కుమారునిఁ బడయ నిశ్చయించి నిన్ను సేవింప వచ్చితిని. నాయెడ ననుగ్రహించి యాద్రోణుం జంపు నంతటిశూరుఁ డైనపుత్రునిఁ బడయునట్లు చేయుము. నీ కర్బుదగోవుల నిత్తును. అని చెప్పఁగా యాజుం డందులకు సమ్మతించి నీయభిమతం బీడేర్తు నని చెప్పి, యాగోపకరణముల సమకూర్చి యుపయాజుని సహా యునిఁగాఁ గొని పుత్రకామేష్టి కుద్యమించె.

ధృష్టద్యుమ్నద్రౌపదులజననము

అవ్విధమున యాజుం డిష్టిని గావించుచు హోమాంతమున హవి స్సునుగేలందాల్చి ద్రుపదుభార్యను సౌత్రామణియైనకోకిలాదేవిం బిలిచి దీనిం గ్రహింపుము. నీగర్భమున నొకకుమారుండును నొకకూఁతురును బుట్టువా రనెను. అంత నాద్రుపదుదేవి మునివర్యా! నే నిప్పుడు కొంత మైలపడియున్నదానను. ఇదె నామేనిచందనాదులం గడిగికొని శుచినై యిప్పుడే యరుదెంచెదను. కొంతసేపు ప్రతీక్షింపు మనిన నాయాఁజుండు "నేను యాజకుఁడను. నా కుపయాజుఁ డుపయాజియునుగా సంసిద్ధమై యున్నహవిస్సు నీయభిమతం బొడఁగూర్పకుండునా" యనిద్రుపదు

భార్యతోఁజెప్పి యాదేవిమగిడివచ్చువఱ కాఁగక, 'యోదేవీ!' నీవు వచ్చిన నమ్ము. రాకున్న నూరకుండుము' అనిచెప్పి యాహవ్యము నగ్నియందు వ్రేల్చెను. అంత నయ్యగ్నికుండమునుండి శరీర మంతయు నగ్నిశిఖ లెగ యుచు దివ్యకవచమును ధరించి, తలయందు దేదీప్యమానంబులైన మణు లతోఁ జెక్కఁబడిన కిరీటము నొక్కటిఁ దాల్చి, చేతులయందుఁ గరవాల మును గొప్పవింటిని బూని, యగ్నితేజస్సుతో సమానమగు తేజస్సుగల పుత్రుఁ డొకఁడు రథారూఢుఁడై వెలువడి సింహనాదమును జేయుచుఁ దనయిచ్ఛమై నరిగెను. ఈకుమారుండు పాంచాలురకుఁ గీర్తిని నలు దెసల వ్యాపింపఁజేయు మహాశూరుఁడు. ద్రుపదుని భయమును విషాద మును బోఁగొట్టును. ద్రోణుని వధించునిమిత్తము పుట్టె నని యశరీరిణి యొక్కటి యాయాగసభలో నున్నవారి కెల్లరకును వినునట్లు చెప్పెను. పదంపడి యాప్రజ్వలించుచున్న యాగాగ్నియందుండి కులపవిత్రయు, నసితోత్పలకోమలామలవర్ణయు, నుత్పలగంధియు, వికసితతామరసపత్ర నేత్రయు, మృదునీలదీర్ఘశిరోజయు నై యొక్కకుమారి నిజగాత్రము నుండి రుచిరసౌరభమును నలుదెసల వ్యాపింపఁజేయుచు నతిమనోహర రూపముతో వెడలివచ్చెను. అంత నీపుత్రికవలనఁ గౌరవులకు మహాభయ మును, ననేకరాజులకు వినాశంబును గలుగుననియును, దేవకార్య ముచిత కాలమున దీనిచే నెఱవేర్పఁబడుననియును నాకాశవాణి వినిపించెను. అంత నాపుత్రుఁడును, బుత్రికయు జనించిన నిమిత్తమునఁ బాంచాలు రందఱు నానందపరవశులై యుండిరి. కాని, వారలయానందమును భూదేవి యోర్వ దయ్యెను. ద్రుపదుభార్య కోకిలాదేవి శుచియై యేతెంచి యాపుట్టినయిరువురకుఁ దన్నుఁ దల్లిగా ననుగ్రహింప యాజోపయాజుల నిర్వురఁ బ్రార్థింపఁగా, వారు ద్రుపదునకుఁ బ్రీతిగా నట్ల యగుఁ గాక యనిరి. అంత నచ్చోటఁ గూడియుండిన బ్రాహ్మణు లాకుమారుని ధృష్టత్వ మునను, నమూల్యములగు కవచకుండలములతోఁ బుట్టినవాఁ డగు టను వానికి ధృష్టద్యుమ్నుం డని పేరు పెట్టిరి. (ధృష్టుఁడు అనఁగా ధీరుఁడు. ద్యుమ్నమనఁగా ధనము. ధీరుఁడై యమూల్యములయిన కవచ కిరీటములతోడఁ గూడఁ బుట్టుటచే ధృష్టద్యుమ్నుఁ డనఁబడెను.) ఆ కూఁతురు కృష్ణవర్ణ యగుటంజేసి దానిని గృష్ణ యను నామముతోఁ

పిలిచిరి. అవ్విధంబున ద్రుపదుండు తాను గోరినసంతానమును బొంది యా జన కర్బురగోవులను దక్షిణగా నొసంగి బ్రాహ్మణుల నపారధనంబులతో సత్కరించి యాచిష్టలతోఁ గాంపిల్యనగరము ప్రవేశించి కొన్నినాళ్లు సుఖమై యుండి, కుమారుని శస్త్రవిద్యాప్రవీణునిఁ జేయునిమిత్తము ద్రోణునకు శిష్యునిగా నొప్పగింప నయ్యాచార్యుం డతనికి విద్య నేర్పకున్నచోఁ దన కపకీర్తి గలుగునని తలంచి, దైవవశమునఁ గాఁగలదానిని నివారింప నెవరికి శక్యమని నిశ్చయించి, యా ద్రుపదపుత్రున కస్త్రవిద్య నెల్ల నుపదేశించెను. *మఱియు ద్రుపదునకు యజ్ఞమునం దగ్నికుండమున ధృష్టద్యుమ్నునివెంబడిఁ బుట్టిన ద్రౌపది యనుకూఁతురు వివాహము గావించుటకుఁ దగినవయస్సు గలదయ్యెను. కాని, యాతండు దానిని నర్జునున కిచ్చి పెండ్లి చేయవలయు ననునిశ్చయముతో నుత్పత్తి గావించికొనియుండుట నప్పుడు పాండవు లెల్లరును లాక్షాగృహమున దహింపఁబడి సమసిరని బ్రాహ్మణులవలన విని, యొక్కనాఁడు తనయాప్తబంధుజనమంత్రిపురోహితపౌరజనులను బిలిపించి యిట్లనియె. అయ్యయో! కుంతీతనయుం డర్జునుం డల్లుఁడగునని యుల్లమం దలరుచునుంటిని. ఎట్లైన నాశూరుని వేఁడి, వాని కీకన్య నిచ్చి వివాహము చేయుద మని తలపోసియుంటిని. దైవ మాయాశను నిరాశం జేసె. నే నొనర్చిన పుత్రకామేష్టియందు యాగఫలమై పుట్టిన యీకూఁతు నెవ్వని కొసఁగుదు? దీనికిఁ దగినవరుం డెవ్వం డొకో? యని చింతాక్రాంతుండై యుండ, నారాజునకు నత్యంతాప్తుం డగు పురోహితుం డిట్లనియె. మహారాజా! పాండవులకై నీవు చింతింపకుము. వారినిగుఱించి బహువిధంబు లగునిమిత్తములు నయంబునఁ జూచితి. వారి కెగ్గు లేదు. వారెల్లరు సుఖులై యున్నవారు. తొల్లి దేవేంద్రుండు గొండొకకాలం బదృశ్యుండై యుండిన నతనిం గానక శచీదేవి శోకింపం బోయిన, నుపశ్రుతిం జేసి బృహస్పతి యాదేవిని

* ఈపైనికథాభాగము సంస్కృతభారతములలో లేదు. లేకున్నను నన్నయభట్టారకుఁ డీభాగమునకుఁ దెనుఁగు గావించి యున్నాఁడు. భారతమున కానందపూర్ణమునీంద్రుం డొనర్చినవ్యాఖ్యయందు మాత్రము ఈభాగమునకు వ్యాఖ్య గాన్పించుచున్నది. కావున పూర్వకాలపు భారతపుసంస్కృతప్రతులలో నీకథాభాగ ముండి యుండును. ఇప్పటికాలపువా రీభాగము నేల వదలిరో?

దేవేంద్రు నచిరకాలముననే పొడఁగాంచెద వని యూఱడించి పంపె నని వేదంబులయందుఁ జెప్పఁబడును. కావున నే నుపశ్రుతిం జూచితి. ఇది తప్పదు. పాండవులు దహింపఁబడి పరలోకగతులు గారు. పరమానందంబున నున్నవారు, వార లెందున్నను నిందుల కేతెంతురు. నీవును స్వస్థచిత్తుండవై స్వయంవరము నీపురమున సాటింపుము. కన్యాదానమునందు రాజులు సర్వసాధారణముగ దీని నొసర్చుట వారికి శాస్త్రవిధ్యుక్తధర్మము. అనఁగాఁ దనకు మాన్యుం డగునప్పురోహితువచనంబున నూఱడిల్లి ద్రుపదుండు నేటికి డెబ్బదియేనవదినమునఁ బుష్యమాస పంచమినాఁడు* రోహిణీనక్షత్రయుతమైయుండుకాలమున స్వయంవరమని చాటం బంచి, యలంతివారికి మోపెట్ట సాధ్యముకాని యొకమహాధనుస్సును, ఆకసమునఁ దిరుగుచుండునట్లుగా నొక్కసువర్ణమయమైన మత్స్యయంత్రము నేర్పఱచియున్నవాఁడు. కావున నాస్వయంవరనిమిత్తము భూమిలో నుండు రాజు లెల్లరును మాత్సర్యమునఁ గాంపిల్యనగరమునకు నేగుచున్నవా రని ద్రుపదువృత్తాంత మంతయును నాయభ్యాగతుం డగు బ్రాహ్మణుండు సెప్పఁగా విని, యాచార్యుని జయించువాఁ డొక్కండు పుట్టెనే యని విని కొంతచింతిల్లి, కానున్నది కాక మాన దని కొంతయూఱడిల్లి, ద్రౌపదీస్వయంవరమునకు వారు గమనోన్ముఖులు కాఁగా వారియభిప్రాయంబు కుంతీదేవి యెఱింగి ధర్మపుత్రునితో నిట్లనియె. పుత్రా! మన మీయేకచక్రాపురమున బహుదినములుంటిమి. ఇంకనుం గొన్నిదినము లిచ్చోటనే యుంటి మేని మాధుకరవృత్తియుఁ గొనసాగనేరదు. పాంచాలదేశమునకుఁ బోవుట నీ కిష్టమే? ఆదేశములు సుభిక్షము లనియుఁ, గాంపిల్యనగరము రమణీయంబనియు, ద్రుపదుండు బ్రాహ్మణప్రియుం డనియును విందు ననఁగా, యుధిష్ఠిరుండు తల్లివచనమున నేకీభవించి, యమ్మా! నీయాలోచనము నాకును సమ్మతము. నాసోదరు లేమందురో యెఱుంగ ననియె. అంత వా రంద అందులకుఁ బోవుదము. మీపంపువిధమునఁ జేయంగలవార మని యొడంబడి తమయున్నయింటిబ్రాహ్మణునకుఁ జెప్పి వీడ్కొనిరి.

---

* ఈవిషయమునఁ గొంతచర్చ యావశ్యకము. ఇది ద్రౌపదీవివాహఘట్టము foot note నందుఁ జర్చింపఁబడియున్నది.

ఆ యవసరమున వేదవ్యాసమునీంద్రుండు వారలకు దర్శన మొసంగిన, వా రెల్లరును నామహానీయునకు మిక్కిలి వినయముతో మ్రొక్కి కేలుదోయి మోడ్చి దూరమున నిలుచుండియుండ, నమ్మహాత్ముండు తగిన యాసనమునం గూర్చుండి, వారు గావించినపూజలం గైకొని వారల నందఱను దనసమీపమున నాసీనులం గావించికొని వారలతో నిట్లనియె. మీధర్మప్రవర్తనమును, శస్త్రవిద్యయందలి నేర్పును, విప్రారాధనంబును గొఱంత లేక జరుగుచున్నవి కదా? మఱియు మీ కొక రహస్యమును జెప్పెద. సావధానమనస్కులరై విని దాని ననుష్ఠింపుఁడు. అది యేదియనఁగాఁ బూర్వము మునికన్యక యొక్కర్తు సకలసుగుణములతోను, సుందరశరీరముతోను గూడుకొనిన దయ్యును దనపూర్వజన్మదౌర్భాగ్యమునఁ దనకుఁ దగినపతిం బడయనేరక పతింగోరి చంద్రశేఖరు నుద్దేశించి తీవ్రతపమును జేసెను. ఆయంగన తీవ్రతపమునకు మెచ్చి మహాదేవుండు ప్రత్యక్షుండై వరము వేఁడుమనియె. అంత నాకన్యక మహాదేవున కిట్లనియె. జగదీశ్వరా! నాకు సర్వగుణాలంకృతుండగు పతి నొసఁగు మని యేనుమాఱులు కోరెను. అంత మహేశ్వరుండు నీ కేవురుభర్తలగుదు రనఁగా, నాకన్యక దేవా! నాకొక్కరుఁడే పతి యగునట్లొనరిమ్ము. ఒకస్త్రీకిఁ బతు లనేకు లగుట ధర్మమా? యని వెండియు విన్నవింప నాపినాకి యోకన్యకామణీ! నీవైదుమాఱులు పతి నొసంగుమని యడుగుటంజేసి నీకైదుగురు పతు లగుదు రంటిని. ఇది తప్పదని చెప్పి యదృశ్యుండయ్యెను. ఆకన్యక యీజన్మమున ద్రుపదునకుఁ గూఁతురై పుట్టియున్నది. మీరైదుగురును దానికి భర్తలు కాఁగలరు. కావునఁ గాంపిల్యపురమునకు స్వయంవరమునెపమునఁ జనుఁడు. నిశ్శ్రేయసము కలుగును. అని చెప్పి యప్పారాశర్యమునీంద్రుం డంతర్ధానము నొందెను.

అంతఁ బాండుపుత్త్రులు తల్లితో రేయింబవళ్లుప్రయాణము సల్పి వా రొక్కనాఁ డర్ధరాత్రంబున గంగయందు సోమశ్రవం బనుతీర్థంబున స్నానముం జేయ యత్నించిరి. అప్పుడు రాత్రి యగుటయుఁ, జీకటియందు వెలుతురు దోఁచుటకును, రక్షించుకొనుటకు నొకకొఱవిని సర్జునుండు కేలఁబట్టుకొని ముందట నరుగుచుండెను. అప్పుడాగంగాతీరమున వా:ల కాళ్లయడుగుల చప్పుళ్లు విని యచ్చోటఁ దనయంగనామణులతో

జలక్రీడ లాడుటకై వచ్చియుండిన యంగారపర్ణుం డను గంధర్వుండు మిక్కిలి వింటినారి మ్రోయించి యిట్లనియె. సాయంసంధ్యా కాలము నెనుబది యర్ధనిమిషము (లవములు) లయినపిదప మిగిలిన రాత్రి యెల్లను యక్షరాక్షసగంధర్వాదులసంచారమునకును, మిగిలిన కాల మంతయు మనుష్యసంచారమునకును విహితకాలమై యుండు. ఇది శాస్త్రసమ్మతము. కావున గంధర్వులమగు మాకు సంచారయోగ్య మైన యీకాలమునందు సంచరించు మానవులను మేము ధిక్కరింతుము. అందువలన రాత్రికాలమున స్నాన మాడరాదని పెద్దలు చెప్పుదురు. కావున నేను మీకు హెచ్చరిక చేసినపిదప నైనను మమ్మును మీరు సమీపింపక దూరముగఁ బొండు. నే నంగారపర్ణుండను గంధ ర్వుండను. కుబేరసఖుండను. నన్ను మీ రెఱుంగరా? ఈవనము నాపేరఁ బ్రసిద్ధమై యంగారపర్ణ మనఁబడును. నే నిందు విలాసినులతో విహరించుచుండుదు. ఈకాలమున నీవనమును దేవతలుగాని, రాక్షసులు గాని, గంధర్వులుగాని చొచ్చుటకు వెఱతురు. మీ రేల నిర్భయులై యిట్లు వచ్చుచున్నారని యడుగఁగా, నందుల కర్జునుం డిట్లనియె. దురాత్మా! సముద్రమును హిమవత్పర్వతప్రాంతదేశమును నిమహా నదియు నందఱ కన్ని వేళల సేవ్యంబులై యుండు. ఇవి యొకరుని యవి యనఁ దగునే? గంగను బొడగాంచినప్పు డది రాత్రికాలమైనను భోజనానంతరమున నైనను స్నానముచేయవలయు ననుట యుత్తమము. పూర్వ మీగంగ హిమవత్పర్వతమునందుండి యేడుపాయలై పాఱి క్రమముగా సముద్రమందు సంగతయయ్యె.ఆయేడుపాయలును వరుసఁగా యమున, ప్లక్షజాతి, సరస్వతి, రథస్థ, సరయువు, గండకి, గోమతి యను పేర్లతోఁ బ్రఖ్యాతిఁగాంచె. ఈయేడింటిలో దేనియందు సుస్నాతులైనను వారు సర్వపాపములనుండి విముక్తులగుదురనియు, నీమహాగంగయే పితృ లోకమున దాఁటుట కలవిగాని వైతరణి యనుపేరితో వెలయు ననియు, స్వర్గలోకమున మందాకిని నాఁబరగుననియుఁ దొల్లి శ్రీకృష్ణద్వైపాయ నుండు మాకు వినిపించియుండె. కావున నిచ్చోటనున్న యడవులును నేఱు లును నీవు పడసినవియా? పుణ్యభాగీరథి యాలోకప్రజల కందఱకును

సేవించుట కర్తవ్యమైనది. దీనిని నీపడసినదానినిగాఁ జెప్పుట తగవు కాదు. కావున నిచ్చోట మ మ్మాటంకపఱచుట నీకు ధర్మము కాదు. దుర్బలులు నీకు భయంపడి తొలఁగుదురు కాని, సర్వాస్త్రవేదులమై బలిష్ఠులమైన మేము నీబెదరింపుమాటలకుఁ దొలఁగము. అనివార్యము నసంబాధము నైన యీపుణ్యనదియందు స్నాన మాచరింపక మే మూరక చనువారమే ? యనిన నర్జునుమాటల కంగారపర్ణుం డలిగి ధనుష్టంకార మొనర్చి యమ్ముల నేయఁ దొడంగెను. అర్జునుండును దనచేతి యందలి కొఱవితో వానిశరవృష్టి నెదుర్కొనుచు నయ్యవి తమ్ముఁ దాఁక కుండునట్లు రక్షించుకొనుచుండెను. అప్పు డర్జునుం డంగారపర్ణున కిట్లనియె. ఓరీ గంధర్వా ! మమ్ము సకలాస్త్రవిద్యావిశారదులనుగ నెఱుంగక సామాన్యమనుష్యులను వెఱపించునట్లు వెఱపించు టెల్లను నుఱుగు నీటిపైని బహుకాల ముండక నశించునట్లు నశించును. గంధర్వులు మాయాబలంబున మనుష్యులకంటె నధికు లని యెఱుంగుదు. కాని యిప్పుడు నా యాగ్నేయాస్త్రప్రయోగమున నీమాయ నెల్ల నడంచి నీ మదమడఁగింతు. ఈయస్త్రమును బూర్వ మగ్నిదేవుండు తన కుమారుండైన యాంగీరసున కొసంగె. ఆంగిరసుం డనఁబరగిన బృహస్పతి భరద్వాజుఁ డను మునికి దానిని మిక్కిలి దయతో నొసంగెను. భరద్వాజుండు ద్రోణునకుఁ బ్రీతుండై యమ్మహాస్త్ర మాతనికి నొసంగెను. అంత నయ్యాచార్యుండు నా కనురక్తుండై ప్రయోగోపసంహారముల బోధించి యుపదేశించె. అని చెప్పి యయ్యాగ్నేయాస్త్రమును సమంత్రకముగ నభిమంత్రించి దాని నయ్యంగారపర్ణునిపైఁ బ్రయోగింప నయ్యది వాని రథమును భస్మీభూతంబు చేయఁగా నాగంధర్వుండు విరథుండై క్రిందఁబడి మూర్ఛిల్లెను. అంత నర్జునుండు వానితలవెంట్రుకలనుబట్టి యన్నలు దమ్ములును దల్లియు నున్నచోటికి లాగుకొనివచ్చుటయు నంతకు మున్న వానిభార్య కుంభీనసి యనునది ధర్మజు శరణుఁ జొచ్చి తనకుఁ బతిదానము చేయు మని వేఁడఁగా, నాకృపాళుండు సవ్యసాచిం బిలిచి యుద్ధమున నోడినవానిని, కీర్తిహీనుని, స్త్రీసనాథుండై మెలఁగువానిని, బరాక్రమరహితునిఁ జంపరాదు. వీనిభార్య మనలను శరణని పతిదానము వేఁడుచున్నది. కావునఁ నితండు స్త్రీసనాథుఁడు. ఆహేతువుచే వీనిని

వధింపక విడచిపుచ్చి రక్షింపుము. అని చెప్పఁగ నర్జునుం డంగారపర్ణుం జూచి దీనులయెడఁ బక్షపాతియైనధర్మజుండు నీకుఁ గరుణించి నిన్ను విడిచిపుచ్చు మనియె. ఇదే నీబంధమోక్షణము సేసెద. కావున నిఁక సుఖముగా జీవింపు మని చెప్పి వానిని విడిచిపుచ్చెను. అట్లు చావు దప్పి కన్ను లొట్టవోఁగా నంగారపర్ణుం డర్జునునిశౌర్యమునకు మెచ్చి, "యయ్యా నీచే నేను యుద్ధమున నోడితిని. ఇఁకను నా కీయంగారపర్ణనామము సెల్లదు. మఱియు నాగ్నేయాస్త్రదగ్ధమైనరథమునకు మాఱుగా మాయచే నొకరథమును సృజించెద. దానిని జిత్రరథ మని యందురు. తన్నిమిత్తమునఁ జిత్రరథుండను నామముతో వెలసెద. నన్నుఁజంపక నా ప్రాణముల నాకు మఱల నొసంగినమహానీయుండ వగునీకు నే నే మీయఁ గలను? చాక్షుషి యను పేరితో వెలయుగాంధర్వమాయావిద్యను నీ కుపదేశించెదను. పూర్వము మను వీవిద్యను జంద్రున కొసఁగెను. చంద్రుండు విశ్వావసువున కొసంగె. విశ్వావసునిఁ బ్రార్థించి దాని నేఁ బొందితిని. మూఁడులోకములలో నున్నయేపదార్థమునైనను జూడఁ గోరుదు వేని యీవిద్యామహిమంబునఁ జూడఁ గలవు. అపాత్రుల కీవిద్య యుపదేశింపఁ దగదు. అట్టివారి కిది ఫల మొసంగ నేరదు. ఆఱు నెల లొంటికాలిపై నిలిచి తీవ్రతప మాచరించి దీనిం బొందవలయును. ఈవిద్యామహిమమునంగాదె మేము దేవతలకును లొంగక సంచరింపఁ గలిగినవారము. మఱియు నీకుఁ బ్రత్యుపకారంబుగా గంధర్వలోకము నందుఁ బుట్టి వేగవంతములును, నెప్పటికి ముదిమిఁ జెందనివియు దివ్యవర్ణయుతములు నగునశ్వముల మీయన్నదమ్ముల కందఱకుఁ బ్రత్యేక ప్రత్యేకముగ నూఱేసి నొసంగెద. పూర్వకాలమున దేవేంద్రుండు వృత్రాసురునిపై వజ్రాయుధమును బ్రయోగించెను. అప్పు డావజ్రాయుధము వానికఠినశరీరమును దాఁకి పలుతునియలయ్యె. అప్పు డాశకలము లుత్తమపదార్థముల నావహించె. *బ్రాహ్మణులయొక్క హవిర్దానాది క్రియలై కొన్ని వెలసినవి. క్షత్రియులయెడ రథములుగను. వైశ్యులయెడ దానాదులుగను, శూద్రులయందు సేవగను దక్కినతునియలు వర్తిల్లి

* అవి బ్రాహ్మణులయెడ వేదములుగను, క్షత్రియులయెడ నాయుధములుగను, వైశ్యులయెడ నాఁగలిగను, శూద్రులయెడ శుశ్రూషగను వెలసిన వని కొంద ఱనెదరు.

నవి. అందు క్షత్రియులరథభాగ మగు రథ్యములలో వజ్రభాగము కలిసి యుండుటచే నాయుత్తమాశ్వములకును బడబకును జనించిన దివ్యాశ్వములు వధించుట కలవిగాక తమ కిచ్చవచ్చినవర్ణములను గైకొనుచు మితిలేని వేగంబుతో నడిగినవారికోర్కుల నిచ్చుటకు శక్తములైనవి. వాని నీకొసంగెద. నిన్నుంగూర్చియుమ్మేలగునశ్వములనిచ్చెదంగైకొమ్ము" అనఁగా నర్జునుండు నీవు నా కెంతఁ గూర్చువాఁడవైనను విద్యను, ధనమును, శుభమును నే నన్యులవలనఁ గొననేరను. అని చెప్పఁగా నర్జునున కంగారపర్ణుం డిట్లనియె. అర్జునా! నీవు సత్పురుషుండవు. నీసోదరు లెల్లరును సజ్జనులు. నే నెల్లప్పుడు సత్పురుషసాహచర్యమునఁ బెరిఁగినవాఁడను. యోగ్యజనులచెలిమి ప్రీతిదాయకమగుటంజేసి మీ చెలిమిని గోరి యుండెదను. నీకుఁ బ్రత్యుపకారముగ గాంధర్వి యను విద్య నుపదేశించెదఁ;గొనుము. ఒరులవలన విద్యను గ్రహింప నంటివేని నీయాగ్నేయాస్త్రమును నేను గోరియున్నవాఁడను. కావున నావిద్యను నీకొసంగినీవిద్యను నేను గ్రహించుట సమంజసం బగు. అటులే నీవును నీవిద్యను నాకిచ్చి నావిద్యను నీవు గ్రహించుటయు నుచిత మగును. అని చెప్పఁగా నర్జునుండు గంధర్వరాజున కిట్లనియె. గంధర్వపతీ! నీకోరిన కోరిక నొనర్చెద. నాయాగ్నేయాస్త్రమును నీ కుపదేశించెదను. నీయొద్దనుండి నీవిచ్చుహయములను గొనియెదను. నీతో శాశ్వతమైన చెలిమి చేసెదను. అది యట్లుండ నిమ్ము. వేదములఁ జదివినవారమును శూరులమును నగు మమ్మును నీ వేకారణమున నింతకుఁబూర్వ మదలించి యాడితివి. అని యర్జునుం డడుగఁగా నంగారపర్ణుం డిట్లనియె. తాపత్యశ్రేష్ఠా! కురువంశసచ్చరిత్రమును, మీరు పాండురాజపుత్రులగుటయు, జగద్విఖ్యాతశూరుం డగుద్రోణాచార్యశిష్యులగుటయు, మీరు క్రమమున ధర్మవాయుమహేంద్రాశ్వినులప్రసాదజనితులయి దేవాంశములు గలవారనియు, నతిపరాక్రమవంతు లనియు సకలసద్గుణముల కాశ్రయులనియు నాకు నారదుఁడు మున్నగుమహర్షులు చెప్పఁగా వినియుంటిని. అయిన మీరు గుర్వనుజ్ఞాతులరయ్యును వివాహములు చేసికొనక, యగ్నిహోత్రహోమసహితులయి యుత్తమబ్రాహ్మణపురస్కారము లేక యుండుటంబట్టి మిమ్ము ధిక్కరించితి. మఱియు నేను నాభార్యల మధ్య నుండఁగా మిమ్ముఁ జూచుటను, గంధర్వుల

మగు మాకు రాత్రి శౌర్య మెక్కుడగుటను గ్రోధముం బూనితి. ఎంతటివారైన నంగనామధ్యమున నుండఁగా నన్యపురుషులు కనఁబడి రేని వారికిఁ గ్రోధమును మాత్సర్యమును నధిక మగుట సహజమైయుం డును. దానంజేసి నేను వగు నిది తగ దిది యని యాలోచింపక నీకుఁ గ్రుద్ధుండనై నియతబ్రహ్మచర్యవ్రతాచరణమున నుండు నీచే నోటువడితి. పురోహితుని ముందిడుకొని వచ్చువానిని, బ్రహ్మచర్యవ్రతనిష్ఠుని నేవేళల యందైనను యక్షరాక్షసగంధర్వాదు లేమియుం జేయఁజాలరు. అంతే కాక వారు వానిం దొడరి రేని యవశ్య మోడుదురు. అట్లుగాక కేవలకామపరతంత్రుఁడై క్షత్రియుం డగు నేని మాచేఁ జిక్కి ప్రాణములతో మఱల లేఁడు. క్షత్రియుఁ డవశ్యముగా వేదవేదాంగములను సర్వ శాస్త్రములను జదివి శమయుతుఁడును, శీలాదిసదాచారములతో వెలయు వాఁడును, సత్యవచనతత్పరుఁడును నగు నుత్తమబ్రాహ్మణునిఁ బురో హితుఁగా వరించుకొనవలయును. అట్టి కులబ్రాహ్మణుఁ డుపదేశించుసన్మార్గ ములయందు నిశ్శంకముగఁ బ్రవర్తించు నేని యారాజు సకలనిశ్శ్రేయ సములం బొందును. కేవలపరాక్రమమున మాత్రము రా జన్నింటిని సాధింపనేరఁడు. తాపత్యకులవరేణ్యు లగుమీ రికనైనను వగినపురో హితుని వరించుకొని యయ్యాచార్యోపదిష్టమార్గములఁ బ్రవర్తింతు రేని, సర్వసుఖములను జెందుదు రనఁగా విని యయ్యర్జునుం డంగారపర్ణుం జూచి,మిత్రమా! కుంతీపుత్రులమగు మేము తాపత్యుల మెట్లైతిమి.దానిని సవిస్తరముగ వివరింపు మనఁగా నయ్యంగారపర్ణుండు పార్థున కిట్లనియె.

తపతీసంవరణోపాఖ్యానము

అనుంగుఁజెలికాడా! తనదివ్యతేజమున సర్వలోకములను వెలిఁ గించుచుండు సూర్యునకు సావిత్రి జనించినపిదప నతితపస్వినియును, సుందరాకారము గలదియును నగు తపతి యను కుమార్తె పుట్టెను. ఆతపతి దినదినప్రవర్ధమానయై శీలాదిసద్గుణయుతయై లోకములో నుండు పలుతెగలసుందరాంగులలో మిన్నయై వెలయుచుఁ గొంతకాల మునకుఁ బెండ్లియీడుగలది కాఁగా, సూర్యుం డీకన్యకకుఁ దగినవరుం డెవ్వండా యని తలపోయుచుండెను. అప్పుడు భరతకులోత్పన్నుఁడును,

ఋతుఁడనువానికిఁ గుమారుండును నై సదాచారసంపదలచేతను, నియతమగుతపస్సులచేతను ననుదినము ప్రభాతకాలమున సూర్యారాధనమును జేయుచుఁ, దనతపోనిష్ఠవలనఁ బొందిన దివ్యతేజస్సుచే నితరకాంతుల నన్నింటిని నావరించుటం జేసి సంవరణుఁ డనునామముతో వెలయుచుఁ, జెలులయెడఁ జంద్రునివలెఁ జల్లనివాఁడై యరులయెడ నర్యముఁబోలెఁ దీవ్రార్చులఁ బ్రసరింపఁజేయుచుఁ, బ్రజారంజనముగ రాజ్యమును బరిపాలించుచుండెను. తపనుం డతనిసుజనత్వ మరసి తనకూఁతు నాతని కొసఁగఁ దలపోసియుండెను. అట్లుండ నొక్కనాఁ డాసంవరణుండు వేటకై వనంబున కరుగఁగా, నొకపర్వతప్రదేశమున బహుదూరము పోయి యలసిన వానిగుఱ్ఱము దాహమునకు నీరు లేక, ఖాణంబు సైతము చిక్కకపోవుటం జేసి గతాయు వయ్యెను. అంత సంవరణుండు పాదచారియై మఱలి పురంబునకు వచ్చువాఁడు మార్గమున నొక్కచోట నొక్కసుకుమారి జవరాలిం గని దానియందుఁ దగులము గలవాఁడై, దానికటాక్షశృంఖలాబద్ధుండువోలెఁ గదల మెదల నేరక, దానియం దుంపఁబడినమనస్సు గలవాఁడై దానినే తెప్పవాల్పక చూచుచుఁ దనమానసమున నిట్లు వితర్కించె. ఇక్కన్య వైకుంఠమునుండి భూమిపై సంచరించుటకు మాఱురూపముతో వచ్చిన పాలకడలికూఁతురో యనియుఁ, దనశరీరసువర్ణచ్ఛాయాపుంజమున నీపర్వతప్రదేశము నంతయును వెలిఁగించుచుండుటం జేసి సూర్యునిఁ బాసివచ్చిన తదీయకిరణములలో నొక్కకిరణమో యనియు, ననుగ్రహపూర్వశీతలనిర్మలకాంతిచే మనస్సును సంతోషింపఁజేయుటచే భూమికివిలాసార్థముగవచ్చిన చంద్రరేఖయో యనియుఁ దలఁచెను. దీనిసర్వావయవసౌష్ఠవము చూడ భూలోకమున నుండు పెఱవనితల కెవరికైనం గలదే? దేవగంధర్వయక్షమానవకాంతలయందలిసౌందర్యముల నొక్కటిఁగాఁ గూర్చి కమలభవుం డొనర్చెను గాఁబోలు దీని నని తోఁచెడి. నేనుబుట్టినదిమొదలింతవఱకు నిట్టిసుందరిని జూచియెఱుఁగను. దీనింజూచి నేత్రముల నానందించి నా జన్మమును ఫలవంత మొనర్చెను. దీనిం జూచిన కన్నులతో వేఱెద్దానిని జూడ నా కిచ్చ పుట్టదని యనేకవిధముల మనస్సునం దాలోచించి, దానియందు చూడ్కి నిలిపి మన్మథుని పంచబాణములకు గుఱియై మన

స్సునఁ బొడమినమోహమును నిలుపనేరక యావరవర్ణినిని సమీపించి యిట్లనియె.

ఆ. "ఎఱుఁగఁ జెప్పు మబల యెవ్వరిదాన వి, ట్లేల యున్నదాన వేకతంబ
క్రూరవనమృగములు గ్రుమ్మరుచున్న యీ, విజనవిషమశైలవిపినభూమి."

నీమోహనాకారంబుఁ జూచి నామనస్సు నీయందు లీనమైనది. కావున నీవును నాయం దనురక్తవై నాయభిమతమును దీర్చునిమిత్తము నన్నుఁగూడి యానందాబ్ధితరంగముల నోలలాడుమని చెప్పఁగ, నాసుందరి యతని కేమియుం జెప్పక మేఘములచాటున నడంగు క్రొక్కాఱు మెఱుపుతెఱంగున, సృష్టిమార్గము గడవఁగా నదృశ్యరాలయ్యె. ఇట్లు కానరానియక్కన్యకను వనమునందు నలుదెసల వెదకి యమ్మానవపతి మానము లేనివాఁడై లజ్జను వదలి భూతలంబునం బడి యేడ్చుచుండ నభినవయౌవనవిలాసమునఁ దేజోవంతమైన మన్మథరూపమునుంబోలు నతనిరూపముఁజూచి, యక్కన్యకయు మదనబాణపీడితయై తనస్వరూపంబు నామహీపాలునకుం జూపి, తియ్యనిమాటలతో నిట్లేల మోహగతుండవయితి వని యడిగిన, దానికి సంవరణుం డిట్లనియె.

చ. ధరణి సతిప్రతాపబలదర్పమునన్ విను నేన పెద్ద నె
వ్వరికిని మున్ భయంపడనివాఁడ భయార్తుఁడ నైతి నిప్డు పం
కరుహదళాయతాక్షి దయఁ గావుము నన్ను భవన్నిమిత్తదు
ర్భరతరపంచబాణహతిఁ బంచతఁ బొందక యుండునట్లుగాన్.

కావునఁ బ్రాణములఁ గాపాడుము. నీకు వశుండ నయ్యెద. గాంధర్వవివాహమున నాతోఁ గలయుమని చెప్పఁగా విని యక్కన్యక సంవరణున కిట్లనియె.

క. భువనైకదీపకుం డగు, సవితృనకుఁ దనూజ మఱియు సావిత్రికి నే
నవరజ నవినయవర్జిత, నవనీశ్వర వినుము తపతియను సురకన్యన్.

నాయందు నీకుఁ బ్రీతి కలదేని మదీయజనకు నడుగుము. ఆతండు నన్ను నీ కిచ్చును. ఇంతులకు స్వాతంత్ర్యము లేమి నీ వెఱుంగుదువు కాదే? కావున జపతపోనియమనమస్కారములచే నాదిత్యు నారాధింపుము. అని చెప్పి తపతి సూర్యమండలముఁ జొచ్చె. అంత సంవర

ణుండు మఱల మూర్ఛపోయి పడియుండ, నాతనియమాత్యుం డేతెంచి చల్లని నీళ్లతో ముఖమును వడపఁగా మూర్ఛదేఱె మంత్రి నొక్కరుని మాత్రము సమీపమున నుండ నియమించి, మంత్రితో నేతెంచిన తక్కటిపరిజనము నంతను బురంబునకుఁ బంపి యాకొండప్రదేశమునఁ బాఱుచుండు నొక్కయేటిదరి సునికిగాఁ గొని యందు నిత్యము స్నానముచేయుచు, నాహ్నికక్రియల నెఱవేర్చుచు, సూర్యారాధనతత్పరుండై సూర్యునిదెస మోముఁ ద్రిప్పి చేతులు జోడించి క్రోధలోభరహితుఁడును, గమలభవప్రభావుఁడును, దురితదూరుఁడును, దనపురోహితుఁడును నగు వసిష్ఠమహాముని నతిభక్తితోఁ దలఁపఁగా, దనకుఁ బ్రభు వగుసంవరణుకడకు హితమతితో నమ్మహాముని యరుదెంచెను. ఇట్లు సంవరణుండు తలంచిన పండ్రెండవదినంబున వచ్చి సంతతోపవాసవ్రతనిష్ఠుండై కృశీభూతశరీరుండై యున్న శిష్యుండైన సంవరణుం జూచి యారాజు తపనసుత యగుతపతియందు బద్ధానురాగుండై యుండుటను దన యోగమహిమంబున నెఱింగి, సంవరణునిమనోభీష్టంబు నెఱవేర్తు నని యతనికిం జెప్పి, యాకసంబు దెసఁ బ్రయాణమై యాదిత్యమండలము సమీపించి సూర్యునకు నమస్కరించి తననామోచ్చారణంబు సేసి తన్నుఁ దెల్పఁగా, నర్యముండు మునివర్యా! భవదాగమనప్రయోజనంబు చెప్పుము. దుష్కరం బైనను నెఱవేర్తుననఁగా నత్తపనునకు నత్తాపసవర్యుం డి ట్లనియె. దేవా! సావిత్రికంటెఁ గొండికయైన నీకూఁతుఁ దపతిని భూలోకమున సంవరణునకు భార్యగా వరించి వచ్చినవాఁడను. ఆరాజు ధర్మమార్గము నవలంబించి నిర్మలయశస్సు నార్జించి యున్నవాఁడు. కావున నాతండు నీదుహితకుఁ దగినవరుం డనఁగా, మార్తాండుండు మునివరా! ధర్మమూర్తియే యగు సంవరణుండు వరుఁ డనియు మునిశ్రేష్ఠుండగు నీవాతనిపురోహితుండవై కన్యారత్న మగు నాకూఁతుఁ దపతినిచ్చి వివాహముచేయు మనఁగా, నే నొండు పలుకఁగలవాఁడనే? ఈవివాహమునకు లోప ముండునా? యని చెప్పి, నాయనుంగుఁ గూఁతు దపతిని నీతోడఁ బంపెద. తోడ్కొని చని సంవరణునకు శుభముహూర్తమున వివాహ మొనరింపుము. అని చెప్పి తపతిని మునివెంటఁ బనిచెను.

ఇవ్విధంబున వసిష్ఠుండు సూర్యమండలమునందుండి తపతిం దోడ్కొని యంతవఱకుఁ బండ్రెండు దినములుగ సూర్యు నారాధించుచు నుపవాసవ్రతమును సలుపుచున్న సంవరణునికడ కేతెంచి యక్కన్య నతని కొసంగె. పదంపడి సంవరణుండు భాస్కరానుగ్రహమునఁ బొందిన తపతిని వసిష్ఠునియనుమతిం బెండ్లియాడి, సర్వమహీరాజ్యపాలనాది కార్యములను మంత్రియందు నిలిపి పండ్రెండేండ్లు నాతపతితో నాపర్వత నదీప్రాంతములయం దిష్టోపభోగంబుల ననుభవించు చుండె. ఇట్లు మదనపరవశుండై సంవరణుం డుండ యాగాది దేవహితకార్యములను జేయమి నతనిరాజ్యమునఁ గాలవర్షములు గురియ వయ్యెను. రాజ్యమంతయుఁ గాటకముపాలయ్యెను. ప్రజలు నీరువట్టుచేతను నాఁకలిచేతను మలమలమాడి నశించిరి. కొందఱు పుత్రకళత్రాదుల నెడఁబాసి దేశాంతరముల కేగిరి. పశువులు కాపాడువారు లేక నశించినవి. ఇవ్విధమున రాజ్య మంతయు బహువిధక్షోభమున కిరవు కాఁగా, మహానుభావుం డగువసిష్ఠుండు లోకహితార్థంబు రా జగు సంవరణుని సమీపించి పురమునకుఁ దపతీసమేతుంగాఁ దోడ్కొని వచ్చి, యామహీపాలుచే శాంతికపౌష్టికకర్మములను జేయించెను. దానంజేసి యింద్రుండు తృప్తుండై సంవరణునిరాజ్య మెల్లెడల సంతతధారాపాతంబుగా వర్షముఁ గురియించెను. దేశము నాక్రమించియుండిన కాటకము తొలఁగెను. సస్యవృద్ధి యయ్యెను. దేశాంతరములకుఁ బోయిన ప్రజలు తమదేశమునకు మరలవచ్చిరి. ప్రజ లపరిమితానందముతో నుండిరి. పదంపడి సంవరణుండు వసిష్ఠుం డానతిచ్చినచొప్పునఁ బండ్రెండేండ్లు యాగము లనేకముల నొనర్చి ధర్మపరాయణుండై మహీరాజ్యము నప్రమత్తుండై యేలుచుండెను. ఆసంవరణునకుఁ దపతియందుఁ గురు వనురాజు పుట్టి మీవంశమునకు మూలపురుషుండై వర్తిల్లె. ఆకారణమున మీరు తాపత్యులనఁబడితిరి. అని చెప్పఁగా విని యర్జునుం డంగారపర్ణునితో వెండియు నిట్లనియె. చెలికాఁడా! మావంశపుఁబూర్వరాజులకుఁ బురోహితుండైన వసిష్ఠమహామునిచరితంబును నాతనిమహిమంబును విన వేడుక .జనించినది. కావునఁ దచ్చరితంబు నానతీయవే? యనఁగా నప్పార్థున కంగారపర్ణుం డి ట్లనియె,

అంగారపర్ణుం డర్జునునకు వసిష్ఠుమహిమము చెప్పుట

అర్జునా! మహాత్ముం డగు వసిష్ఠునిదివ్యచరితంబు నుడువుట నావంటివాని కలవియగునా? అయినను నాసామర్థ్యంబుకొలఁది యెఱింగినంత నుడివెదను. ఆలకింపుము. వసిష్ఠమహాముని బ్రహ్మమానసపుత్త్రుండు. మహాపతివ్రతలలో ముఖ్యయైనయరుంధతి యామునిభార్య. అరిషడ్వర్గములలోఁ బ్రథమములగు కామక్రోధములను దేవతలు గూడ గెలువలేక యుందురు. అట్టి రెంటిని నామహానీయుండు తన బహుకాలతీవ్రతపమున గెల్చి వానిని దనకాలిబంట్లుగఁ జేసికొని యుండెను. ఈమహానీయునితో విశ్వామిత్త్రుండు మత్సరించి యతిక్రోధమూర్తియై యీమహానీయునికొడుకుల నూఱుగుర శోకపెట్టి చంపెను. అట్లు పుత్త్రశోకతప్తమానసుం డయ్యును, నతిశాంతచిత్తుండై యావిశ్వామిత్త్రునకు మాఱెట్టియుఁ జేటు తలఁపఁ డయ్యెను. అంతియ కాక చచ్చినకుమారులను మఱల బ్రతికించుటకు విశేషతపస్సామర్థ్యంబు కలిగియు, సముద్రుండు చెలియలికట్టను బోలె యమునాజ్ఞ నుల్లంఘింపఁ డయ్యెను. మఱియు నీమహానుభావుం డిక్ష్వాకువంశపురాజుల కెల్లను బురోహితుండై యుండెను. ఈమునిచంద్రునిసదాలోచనముచే నారాజు లనేకయజ్ఞములను జేసి యిహపరలోకములలోఁ బెక్కు శుభములను బొందిరి. రాజులు తమకుఁ దపస్వియైన యుత్తమబ్రాహ్మణునిఁ గులపురోహితునిగాఁ జేసికొనినచో నాతనియాశీర్వచనబలమున వార నేకనిశ్శ్రేయసములను బడయుదు రని యిదివఱకుఁ జెప్పియుంటిని గదా! అట్లే మీరును సర్వసుగుణముల నుత్తముం డగు తపస్వియైన బ్రాహ్మణుని నొక్కనిఁ బురోహితుంగాఁ గొని, వాని సదాలోచనమున మెలఁగుచు మీరాజ్యమును మఱల సాధించికొని సుఖింపుఁ డనఁగా విని, యోప్రియుఁడైనచెలికాఁడా! వసిష్ఠవిశ్వామిత్త్రుల కేకారణమునఁ బగఁ గలిగెను? తెలియున ట్లుపన్యసింపు మనఁగా, నర్జునున కంగారపర్ణుం డిట్లనియె.

పూర్వకాలమునఁ గాన్యకుబ్జదేశమునకుఁ గుశికవంశమునఁ బుట్టిన గాధియను ప్రతాపశాలి రాజై యేలుచుండెను. ఆమహానీయునకు నతిపరాక్రమవంతుఁడును, దేజోవంతుండును నగు విశ్వామిత్త్రుండను కుమారుండు పుట్టెను. విశ్వామిత్త్రుండు తనతండ్రియనంతరము మహీరాజ్య

మున నేలికయై ప్రజ లందఱును సకలసంపదలతోఁ దులదూఁగునట్లు పాలించుచుండెను. ఆవిశ్వామిత్త్రుం డొకనాఁడు రాజోచితమైన వేటకుం దఱలి వనప్రవేశము గావించి, యం దనేకమృగములం జంపి బహుదూరంబు చని యలసి నీరువట్టి యాయాసమునఁ జెంత నున్న వసిష్ఠునాశ్రమంబున విశ్రమించు వాఁడై చనెను. అంతఁ దపోధనుం డగు వసిష్ఠుండు విశ్వామిత్త్రునిరాక కభినందించి యాతనిశుశ్రూషలకు శిష్యులం బుచ్చి వారిచేఁ బాద్యము నిప్పించి యనేకశీతలోపచారములఁ జేయించి కుశలముఁ జెప్పెను. అంత రాజును తపస్విమాటను జవదాఁట నేర కియ్యకొనెను. వెంటనే వసిష్ఠుండు తనహోమధేనువైన నందినిం బిలిచి యిట్లనియె. నందినీ! ఈరాజు సకలపరివారముతో మనయాశ్రమమున కిప్పుడతిథియై యున్నవాఁడు. ఆతనికిని నతని పరిజనములకును వలయునన్ని భోజనపదార్థములను నభిమత మధురములైనవానిం బెట్టు మనఁగా, నందినియుఁ బరివారసమేతుండైన రాజునకు వలసినన్ని భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యపానీయాదిసకలపదార్థములను రుచ్యము లయినవానిని, మఱియు ననేకవిధరత్నాభరణములను, ధరించుట కుపయుక్తములై చిత్రవిచిత్రములై యమూల్యములగు దుకూలవస్త్రములను తత్క్షణమ వర్షించెను. అంతట వసిష్ఠమునీంద్రుం డాపదార్థములను విశ్వామిత్త్రునకును, తదీయపరివారమునకును గుడువఁబెట్టి వారు సంతుష్టులైయుండ, వారివారి కుచితములగు నాభరణంబులఁ దొడుగ నిచ్చి యుచితవస్త్రములను ధరింప నొసంగఁగా నందఱును నానిర్జనారణ్యమున మహనీయుండగు వసిష్ఠుండు తమ కిట్టి యభిమతంబుల నెల్ల సమకూర్పఁ గలిగెనే యని యత్యాశ్చర్యభరితమానసు లైరి. విశ్వామిత్త్రుండును మునిసపర్యల కచ్చెరువొంది యీమహనీయుఁ డిట్లు తమ కాతిథ్య మొసఁగునట్లు వీలు కలిగించినదియు, నున్నతములై చిక్కనితోడలుగల కాళ్లును, సొంపైన మెడయందు వ్రేలాడు గంగడోలును, దీర్ఘమై కొనను జెండువంటి వెంట్రుకలఁ జెన్నుమీఱు తోఁకయును, బలిసినచతుస్స్తనంబులతో వ్రేగైనపొదుంగును, విశాలములగు చెవులును, నొసలును, సొంపైన కొమ్ములును, జంద్రకాంతివంటి తెల్లనిమేనును, మందూకనేత్రములును గలిగి మనోరమమై సర్వసద్ధేనుశుభలక్షణములతో నొప్పారుచున్న యా

నందినిని గొనిపోవ నెంచి వసిష్ఠుని సమీపించి యిట్లనియె. ఓమునీంద్రా! నీ కర్బుదధేనువులను నింకను నారాజ్యము నంతను నొసంగెద. ఈ మొదవును నా కిమ్ము. అనఁగా నారాజునకు మునిరా జిట్లనియె. రాజేంద్రా! ఈ ధేనువు నాకు దేవతారాధనములకును, పితృపూజలకును, నతిథిసత్కారములకును, యాగాదిసపర్యలకును నుపయుక్త మగును. కావున దీని నొసంగనేర. అర్బుదగోవులును, మఱి నీరాజ్య మెల్ల నైన నా కేల? యనఁగా విశ్వామిత్రుం డవ్వసిష్ఠునితో నేను క్షత్రియుఁడను, నీవు తపస్స్వాధ్యాయసాధనములతో నుండువిప్రుఁడవు. శాంతిదమములతో నుండు భూసురుల రగు మీకు వీర్య మెక్కడిది? శూరుండ నగు నేను బలాక్రమించి దీనిఁ గొని యేగెదను. నాకులధర్మమును వదలి యూరక పోవ్వన్నఁ బోవుదునే? కావున నందినిని బలాత్కారమునఁ దోలుకొని పోయెదను. అని చెప్పఁగా నతనికి వసిష్ఠుఁ డిట్లనియె. నీవు భుజబలపరాక్రమసంపన్నుండవు. నీయిచ్చ మెయి వర్తింపుము. అని చెప్పఁగా విశ్వామిత్రుండు తనసేవకులను బంపి నందినిని గట్టి తోలుకొనిరమ్మనెను. అంత వా రాధేనువుం జుట్టుముట్టి యెటు పోనీయక నిర్బంధించుచుండ నయ్యది వారికిఁ జిక్కక తప్పించుకొనుచు నాశ్రమము నలువైపులను వారల నీడ్చి యలజడిపెట్ట యత్నింపఁగా, దానిని వారు కఱ్ఱలతోఁ గొట్టిరి. అంత నప్పటికిని నందిని వారికిఁ బట్టువడక యంభారవంబు సేయుచుఁ దోఁక పైకెత్తుకొని పఱచుచు వసిష్ఠుసన్నిధానమునకుఁ జేరి యిట్లనియె. స్వామీ! నన్నుఁ గట్టి తోలుకొని పోవుటకు వచ్చుచున్న యీవిశ్వామిత్రుని సేవకులకు నేమ బట్టువడకున్నను, వారు న న్నేవిధమున నైనఁ దోలుకొని పోవలయు నను యత్నముతో నా యొడలి నంతయుఁ గఱ్ఱలతో బాదుచున్నారు. నే నీకష్టములను బడుచుండ నా కొడయుండ వగు నీ వూరకుండుట పాడియే? యనిన, వసిష్ఠుండు నందినితో శమదమాదిసంపన్నుండనయిన నేను బలపరాక్రమసంపన్నునితో నోర్వఁ గలనే? నందినీ! నే నేమి నీ కుపకరింపఁగలను? తపస్సుఁ జేసికొనుచుండువిప్రుఁడను, శాంతితత్పరుండ నగు నేను శరీరబలము గలరాజుల నెదిరింపలే నని నీ వెఱుంగవా? కావునఁ వారలతో నీ కిష్టమగునేనిఁ బొమ్ము. అనఁగా అంత నందిని, మహానుభావా! నీతీరుఁ

జూడ నాయాశ నీకు లే నట్లున్నది. యథార్థముగ నీయభిప్రాయ మట్టిదియే? యని యడుగ వసిష్ఠుఁడు నిను నే విడువనేర. వీర్యముఁ జూపి క్షత్రియు నెదిరింప నేర. దాన నాతపోభంగ మగును. కాన, నీ వోపుచేని యిచ్చుట నుండుము. ఇదే నీదూడను బలవంతపఱచి కట్టి తెచ్చుచున్నవాఁడు. అని చెప్పఁగా ఋషివర్యుఁడు తనకు సెల వొసంగె నని తలంచి పట్టపగలింటిసూర్యునిమాడ్కిఁ దీక్ష్ణవీక్షణములను వారిపైఁ బ్రసరింపఁజేసి నిప్పుకణంబులను గురియింపఁదొడంగెను. అప్పుడు దాని తోఁకయం దపహ్లవులును, బొదుఁగున శకద్రావిడులును, యోనిప్రదేశమున యవనులును, గోమయమున శబరులును, మూత్రమున శరభులును, ప్రక్కలయందుఁ బౌండ్ర కిరాత కాంభోజ సింహళబర్బరవశ చివుక పుళింద చీనహూణకేరళులును, నురుగున వివిధమ్లేచ్ఛులును వివిధాయుధపాణులై పుట్టి, విశ్వామిత్రునిసైన్యములోనివారి నొక్కొక్కరి నార్గురేడ్గురుగాఁ బట్టికొని యొకనినైనను వధింపక యాసైన్యము నంతను వసిష్ఠాశ్రమమునకు మూఁడామడలదూరప్రదేశమునకు వెడల నడఁచుటయు, విశ్వామిత్రుం డయోమయమైన చిత్తము గలిగి మునిచేష్టితమునకు విస్మయ మంది క్షత్రబలమును నిందించి, బ్రహ్మతేజోబలమే బలమని బలాబలవిశేషము నంతను బరిశీలించి యిట్లని నిశ్చయించెను.

"ధిగ్బలం క్షత్రియబలం బ్రహ్మతేజోబలం బలమ్".

తపోబలమునకు వేఱొక్కబలము సాటి రా దని క్షత్రియోచితంబులైన భోగముల నెల్ల విడనాడి విరక్తుండై దారుణపర్వతప్రాంతములయందును, వనాంతరములయందును, దీవ్రతపంబు బహుకాల మొనర్చి యత్తపోమహిమంబున గుణాధికుండై దివ్యశక్తిని బ్రహ్మర్షిత్వమును బడసెను. ఆవిశ్వామిత్రుం డిక్ష్వాకుకులసంభవుం డైనకల్మాషపాదుం డను రాజునకు యాజకత్వం బపేక్షించి తత్పురోహితుండైన వసిష్ఠుతో బద్ధవైరుం డయి వసిష్ఠున కెట్టు కీని చెఱుపు తలంచుచున్నంత, నొక్కనాఁడు కల్మాషపాదుండు వేటకుం జని రమణీయంబైన వనంబునందు బహుదూరగతుండై యలసి వసిష్ఠునాశ్రమంబు సొచ్చి పోవుచుఁ, దన కెదురుగా వచ్చుచుండిన వసిష్ఠు నూర్గురిపుత్రులలోఁ బెద్దయు, బహుతపస్సంపన్నుండును నగు శక్తియను మునీంద్రుం గని దానితోలంగు మని

రాజు పరహంకారమున నిర్లక్ష్యముఁజూపుటయుఁ, గల్మాషపాదునితో నాశక్తి యిట్లనియె. రాజా! ఏకాలమున నైనను రాజులు విప్రులకుఁ దెరువు తొలఁగుదురు. సర్వధర్మములను దెలిసిన నీకు నేను ధర్మబోధమును జేయ నేల? యని చెప్పి, తాను దొలంగకుండె. అవ్విధమున ధర్మమార్గపు నడవడిమేరకు శక్తియును, నభిమానకోపంబులంజేసి కల్మాషపాదుండును దొలంగరైరి. అంతఁ గల్మాషపాదుండు చెక్కిలి కసలి శక్తిని చబుకుతోఁ గొట్టెను. అప్పుడు శక్తిమహాముని వేదనాభరంబునఁ గల్మాషపాదునిఁ జూచుచుఁజూచుచు రాక్షసుని విధమునఁ గృపారహితుండవై నన్నుఁ గొట్టితివి. ఇదిమొదలు మనుష్యమాంసమును భక్షించుచు దేశములందుఁ దిమ్మరివై యుండుమని శపించె. అవ్విధమున ఘోరశాపమునకు భీతిల్లి కల్మాషపాదుండు శాపమోక్షణరీతినిబ్రార్థించుచుండఁగాఁ, గల్మాషపాద-శక్తిమహామునులపరస్పరకోపసంభాషణంబుల నెఱిఁగి విశ్వామిత్రుం డచ్చోటి కదృశ్యుండై వచ్చియుండి కింకరుఁ డను రాక్షసుని గల్మాషపాదుశరీరము నావహించి యుండునట్లు నియమించి యుండె. అంతఁ గల్మాషపాదుండు శక్తిశాపమునను, దన్ను రాక్షసుఁ డావహించియుండుటచేతను నొడలెఱుంగక పోవుచుండఁ, దన్నొక విప్రుండు మాంసముతోఁ గూడినయన్నముఁ గుడువఁ బెట్టుమనికోరఁగా రాజు వల్లె యని నగరుఁజొచ్చిబ్రాహ్మణుని నందొక్కచో నుండ నియమించి రాక్షసావేశపరత్వమున విప్రునితో నాడిన మాటను మఱచి, యర్ధరాత్రమునకుఁ దెలివిరాఁగా నప్పుడుపోయి వంటలవాని లేపి యాకాచియున్న బ్రాహ్మణునకు మాంసహితాన్న మిడుమనఁగా,నావంటలవాఁడిదియపరరాత్రముగదా! ఈవేళయందుమాంసము లభించునా? ఏమి చేయనగు? అనఁగా నప్పుడు రాజు మనుష్యమాంసము నైనను వండిపెట్టుమని యాజ్ఞాపించెను. అంత నా వంటవాఁడు నరవధస్థానమున కరిగి యామాంసమును దెచ్చి వండి బ్రాహ్మణునకుఁ గుడువఁ బెట్టెను. ఆబ్రాహ్మణుండు తనదివ్యజ్ఞానమున దన కిడినమాంసము మనుష్యమాంసమని యెఱింగి, నాకభోజ్యమైన నరమాంసమునీ రాజు కుడువఁబెట్టెఁ గావున నరపిశితమును గుడుచుచు దేశముల వెంబడి సంచరించుచుండుమని కల్మాషపాదుని శపించె. అవ్విధమునఁ గల్మాషపాదుండు రాక్షసావేశ

మునను నిరువురిశాపమునను మనుష్యులంబట్టి వధించుచు, మనుష్యమాం
సమును దినుచు దేశసంచారమును గావించుచు, నొక్కచో శక్తిమహా
మునినిం గని నీశాపమున నే నిట్లయితి ననుచు, నాతనిని బెద్దపులి పశు
వునుంబోలెఁ బొదివి పట్టి వధించి యాతనిమాంసమును భక్షించెను.
అంత వసిష్ఠకుమారుండైన శక్తిమరణమును విని విశ్వామిత్రుం డానందిం
చెను. కల్మాషపాదుని నావహించియున్న రాక్షసునితో మిగిలిన వసిష్ఠ
పుత్రులను సైత మిట్లే మెసవు మని యాజ్ఞాపించెను. అంత రాక్షసుండు
కల్మాషపాదుమూలమునఁ గ్రమక్రమముగా వసిష్ఠపుత్రుల నందఱను
మ్రింగెను. ఇవ్విధమున విశ్వామిత్రుఁడు ప్రేరేపింపఁగాఁ గల్మాషపాదు
నావహించిన రాక్షసుఁడు తనపుత్రుల నందఱ వధించెనని వినియు శమద
మాదిసాత్త్వికగుణప్రధానుండు గావున, నావిశ్వామిత్రునకుఁ బ్రతిహానిఁ
జేయ నొల్లక యపారచింతాభరంబునఁ బ్రాణముల శరీరమునందు
నిలుపలేక, యాత్మహత్య మహాపాతకమైనను వెనుఁదీయక, ప్రయత్నించి
మేరుశిఖర మారోహించి దానినుండి యొక్కపెద్దబండపైఁ బడెను. అట్లు
పడిన యామునివరేణ్యున కాతనితపోమహత్త్వమున నాబండ మిక్కిలి
మృదుశయ్య యయ్యెను. అంతటితో నూరకుండక యమ్మునివరేణ్యుం
డగ్నిని జక్కఁగాఁ బ్రజ్వరిల్లఁజేసి దానియందు దహింపఁబడుదునుగాక
యని చొచ్చెను. కాని యాతని కాహుతాశనుండు మంచుగడ్డవోలె
నతిశీతలుఁడయ్యెను. మఱియు నెట్టిన నీయపారదుఃఖమును సహింపలేక
శరీరత్యాగమునకు సముద్రమునందుఁ బడెను. కాని, సముద్రుం డాతనిని
జంప నేరక వేగవంతమైన యలలఁ గలిగించి, వానివేగమున నొడ్డున
కామునిశరీరమును బ్రాణములతో నెట్టుచుండెను. అంత వసిష్ఠుండు
తనకు మరణ మాసన్నము గామి నెఱింగి యెట్లో క్రమ్మఱ నాశ్రమమున
కుం జని పుత్రుల నెల్లం దలఁచుకొని శోకించి, కొంతకాల మయినపిదప
మఱల మరణయత్నతత్పరుండై వానకాలపునూతనోదకప్రవాహము
పెంపున గట్టుల నుండుమహావృక్షములను బెకలించుచుఁ దీరద్వయము
నొరసికొనుచుఁ బ్రవహించుచున్న యొక యేటిం జూచి, తనదేహము
బటువులైన పెక్కుతీఁగెలతో బంధించుకొని యాయేటిప్రవాహమున
నైనను శరీరమును ద్యజింపలేనా యని పడెను. ఆయేఱు మెల్లన తన

యలలతాఁకుడుచే నామహనీయుని దేహమును బంధించియున్న పాశము లను విడిపించి, యాతని నొకతీరమునం దొక్కచోటఁ జేర్చెను. అంత వసిష్ఠముని యాయేఱు తనపాశములను వదలించుటనుబట్టి యప్పటినుండి యాయేఱు విపాశ యనఁబడు నని దానికిఁ బేరు పెట్టెను. కాని, పుత్ర శోక మంత కంత కధికమగుచుండఁగా నంత నిలువక ప్రవాహపూరిత మగు వేఱొక నదియందుఁ బడెను. ఆనదియు నగ్నిఁబోలునామహానుభావుం డగు వసిష్ఠునితేజస్సునకు వెఱచి నూఱుతెఱఁగులఁ బాఱఁగ, నాముని దానికి శతద్రు వని నామకరణముచేసి, యేవిధమునను దనకు శరీరత్యాగ వేళ యాసన్నము కా లేదని నిశ్చయించి మఱలి యాశ్రమమును జేరు టకుఁబోవుచుండఁగాఁ, దనవెంబడి నుదాత్తానుదాత్తస్వరితప్రచయముల నెంతమాత్రము బొల్లువోక వేదాధ్యయనఘోషముచెవుల కింపు పుట్టింపఁ దనకుమారుఁడు శక్తివోలె మధురముగ వేదములఁ బఠించు చున్నవాఁడెవం డొకో యని తిరిగిచూచెను. అంత శక్తిభార్య దృశ్యంతి యనునది మామతో, సెవరునుగారు తా నని యెలుం గిచ్చి సమీపించి, మునివర్యా! నాగర్భమున నీకుమారుండగు శక్తియొక్క పుత్రుండున్న వాఁడు. వీఁ డనవరతవేదాధ్యయనశీలుండైన శక్తివేదఘోషమును విను చుం బండ్రెండేడులు గర్భమునుండి సకలవేదంబులు నేర్చినవాఁడనఁగా, వసిష్ఠుఁడు పౌత్రుముఖమును జూచి యేను గృతార్థుండ నగుదు నని మరణవ్యవసాయనివృత్తుండై నిజాశ్రమమున నుండునంత, నొక్కనాఁడు రాక్షసరూపధరుండై రౌద్రాకారంబున వచ్చు కల్మాషపాదుం జూచి యా దృశ్యంతి వెఱచిన దాని నోడకుండు మని మునివరుండు వానిని హుం కారమున వారించి, మంత్రపూతంబులైనకమండలుజలంబు లారాక్షసు శరీరముపైఁ జల్లెను.

వసిష్ఠుఁడు కల్మాషపాదునకు శాపమోక్షము చేయుంట

అంతఁ గల్మాషపాదుండు తా నప్పటికిఁ బండ్రెండేండ్లుగా ననుభ వించుచుండినశాపమునుండి విముక్తుండై, తనపూర్వరూపము నొంది సూర్యునింబోలెఁ బ్రకాశించుచు, వసిష్ఠునకు సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించిచేతులు జోడించుకొని యెదుట నిల్చి, మహాత్మా! నేను సౌదాసుఁ

డను నామాంతరమున వెలయు కల్మాషపాదుఁడను. ఇప్పుడు నీయను గ్రహమునఁ గృతార్థుండ నయితి. ఏమి చేయుదు? అనతిమ్మని ప్రార్థింపఁగా, నమ్మునిచంద్రుండు వాని కిట్లనియె. రాజా! ఇంతటితోనైనను విప్రుల నవమానింపక ధర్మయుక్తుండవై ప్రజాపాలనముఁ జేయుము. నీవు స్వపురమునకుఁ బొమ్ము. అనఁగా నాకల్మాషపాదుం డాఋషిపుంగవునితో నీయానతిమెయి ధర్మమున వర్తిల్లెద. సంతానహీనుండనగుటచేఁ బితరుల ఋణమును దీర్పనేరక వంతతో నుందును. నాయం దనుగ్రహించి నాకోరినపుత్త్రుం దయసేయుము. నాపురికి విచ్చేయు మని యెంతో ప్రార్థింప, వసిష్ఠుండు పరమశాంతుండు కావున వానివేఁడికోలు నంగీకరించె. అంత నొకానొకసమయమున నుచితకాల మాసన్నము కాఁగాఁ గల్మాషపాదుండు వసిష్ఠుని నమరావతికి-సమానమైన తనపురియగు నయోధ్య కొడ్డోలగంబునఁ బ్రజ లెల్ల సంతోషించుచుఁ జూచుచుండ నానావిధోపచారములతో రప్పించి, యొక్కనాఁడు తనభార్య యగు మదయంతి నమ్మునియిష్టోపభోగంబుల ననుభవించునట్లు నియమించె. మదయంతి నానూనృతవాక్యుఁడైన యాఋషివర్యుం డయ్యంగనామణితోఁ గ్రీడించి యప్పతివ్రత గర్భము ధరించున ట్లొనర్చెను. వెంటనే వసిష్ఠుండు కల్మాషపాదునిచే సత్కరింపఁబడి తనయాశ్రమమునఁ జేరెను. మదయంతియుఁ దనగర్భమున నున్న కుమారుం డెన్నినాళ్లకును వెలువడకుండఁగా రోసి, గర్భము నొక్కఱాతితోఁ గొట్టెను. అంతఁ బండ్రెండేండ్ల కొక్కకుమారుని అశ్మకుఁ డనువానిని (అశ్మమనఁగా ఱాయి, ఱాతితోఁ గొట్టఁబడెనుగాన వాఁ డశ్మకుఁ డనఁబడె.) గనెను. అంత వాఁడు దినదినప్రవర్ధమానుండై తేజరిల్లుచు నేదశ్యపురమును రాజధానిగాఁ గొని ప్రజల నేలుచుండె. వసిష్ఠుండును దనయాశ్రమమును జేరినపిదపఁ దన కోడలు ప్రసవింపఁగా నుత్పన్నుండయిన కుమారునకు వేదోక్తజాతకర్మనామకరణాదిసంస్కారములఁ గావించి మనుమనిఁ బెంచుచుండె. ఆకుమారుఁడు గర్భముననున్నప్పుడు మరణవ్యవసాయమున నున్న వసిష్ఠుని నాయుద్యమమునందుండి మరలించుటం జేసి పరాశరుం డని పిలువంబడి, తనతండ్రి నెఱుంగమి వసిష్ఠునే తండ్రి యని పిలుచుచుండఁగా, వానితల్లి యొక్కనాఁడు-చింతతోఁ గన్నీరుఁ గార్చుచు వాని కిట్లనియె. పుత్త్రా!

యీాఋషివర్యుండు నీతండ్రికిఁ దండ్రి. నీకు తాత గావలయును. నీతండ్రి యొక రాక్షసునిచే హతుఁ డయ్యెను. అని చెప్పఁగా విని యా కుమారుం డలిగి యట్టి యధర్మమున కెడ మిచ్చినలోకమునెల్ల దహింతు ననఁగా, వసిష్ఠుండు వానితో వత్సా! ఇది తపస్వులకుఁ దగ దని నివారించె. అని యంగారపర్ణుం డర్జునునితో నక్కథ నిట్లు వివరింపఁదొడంగెను.

ఓ చెలికాఁడా! వినుము. ఆవిధమున సకలలోకవినాశమునకుఁ బ్రతిన నూనిన మనుమని వారించి వసిష్ఠుండు వానితో నిట్లనియె. పరాశరా! పూర్వమునఁ గృతవీర్యుఁ డనురా జనేకయాగముల నొనర్చి వేదవిదులును, యాజ్ఞికులును నగు భృగుసంతతివారి కనేకవిధముల నొసంగి ధర్మపరుఁడై బహుకాలము ప్రజలను నేలుచుఁ గాలగతిం జెందెను. అంతఁ గొన్నినాళ్లకు కృతవీర్యునివంశమునఁ బుట్టినరాజుల కొక కారణంబున నధికధనమును వెచ్చించి యొకకార్యమును నెఱవేర్పవలసి రాఁగా, వారు భార్గవులం బిలిచి తొల్లి కార్తవీర్యుండు వారల కిచ్చియున్నధనమును యాచించిరి. అంత భార్గవులు రాజులధనము నీయక కొందఱు భూమిలోఁ బాతిపెట్టిరి. మఱికొందఱు తమయొద్ద నుండినచో రాజులు నిర్బంధించియైనను గొనిపోవుదు రని నానావిధదానముల నితరబ్రాహ్మణుల కొనర్చి వెచ్చించిరి. వేఱొకకొందఱు వారికి వెఱచి తమ యొద్ద నున్న వారి కొసఁగిరి. అట్లుండ నొకసమయమున వేఱొక కారణమున నారాజులు భూమినిఁ ద్రవ్వుచుండఁగా నచ్చోట భార్గవులు పాతియుంచినధనము కానరాఁగా, భార్గవు లొనర్చిన దాపఱికమున కారాజులు మిక్కిలి క్రుద్ధులై వారి నెల్లర వధించిరి. గర్భస్థులైనవారిని కూడ హింసించి చంప నారంభించిరి. ఈ ఘోరహత్యలకు వెఱచి భార్గవాంగనలు హిమవత్ప్రాంతమునందు డాఁగిరి. వారిలో నొక్కభార్గవాంగన రాజులు తన్నుఁ జంపి గర్భమున నుండు శిశువును వధింతు రని తలపోసి, గర్భస్థుఁడైన యర్భకునిఁ దనతొడయందు డాఁచియుంచెను. ఆవృత్తాంతము రాజులకుఁ దెలియఁగా నాభార్గవాంగనను దఱుముచు నావనితయూరువునందున్న శిశువును హింసింప రాఁగా-నామె వెఱపుచేఁ బరువెత్తుచుండెను. అప్పు డాతొడయం దున్న యర్భకుఁడు తొడఁ జీల్చుకొని మధ్యందినమార్తాండునింబోలెఁ దేజోవంతుఁడై వెలుం

గుచు వెలువడుటయు, నా వెంబడించుచున్న రాజభటు లామిఱుమిట్లు గొలుపుప్రకాశమున కంధులైరి. అంత వారెల్లను దిక్కులు దెలియక యెటు పోవుటకును దారి దెలియక యాభార్గవాంగనను శరణుచొచ్చి యిట్లనిరి. ఓపరమపావనీ! నీపాపములఁ బడియెదము. ఇఁక నిట్టి ఘోర కార్యముల నొనర్పకుము. అంధుల మైన మాకు దృష్టి నొసంగుము. మమ్ము రక్షింపు మనఁగా, నాభార్గవవనిత వారి కిట్లనియె. ఓనరపాలులారా! మీరు మాకు సకలవిధములఁ జెఱుపులనే చేయుచుండఁగా మీకు వెఱచి నే నీశిశువును నాయూరువునందు డాఁచియుంటిని. అం దీశిశు వుండఁగా మావంశమునకు హితమాచరించునిమిత్తము వేదములన్నియు సాంగముగా నాశిశు వధిగమించెను. ఈవిధముగ నాయూరువునం దీతండు నూరేఁడు లుండెను. ఇప్పుడు మీచెడుకార్యమునకు రోసి నా తొడను భేదించుకొని వెలువడి వచ్చెను. ఈతండు తనపితరులను మీ రీవిధమున వధించుచున్నారని తెలిసి దుఃఖితుఁడై మీయెడఁ గడు నలిగి మిమ్ముం జూచుచుఁజూచుడు, వానియూరుక్షువీక్షణములను దివ్యతేజంబునను మీరంధులరై తిరి. నాచేసినది యొం డెద్దియును లేదు. మీ రాబాలునిఁ బ్రార్థింపుఁడు. ఆతండు కరుణించినచో మీకు దృష్టి మరల రాఁగల దని నుడివెను. అంత నారాజు లామునిని వేఁడిరి. అప్పు డాబాలుఁడైన ఋషిపుత్త్రుండు వారిం గరుణించి చూపుల నొసంగెను. వెంటనే యా రాజులు స్వస్థులై మునిశక్తినిఁ గొనియాడి తమయిక్కల కేగిరి.

పితృదేవత లౌర్వుని శాంతచిత్తుం జేయుట

అంత నౌర్వుండు కార్తవీర్యునిసంతతివారు తనతండ్రుల కన్యాయము గావించి రనియు, లోకము ధర్మశూన్య మయ్యె ననియుఁ, గావున నీలోక మంతయు నశింపఁజేయుదు ననియుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి, తండ్రులకుఁ దాతలకుఁ బ్రీతిగాఁ దపం బాచరించి, తపోబలంబున లోకములఁ గాల్చుచుండె. అంత వానిపితృదేవత లౌర్వునకుఁ బ్రత్యక్షమై యిట్లనిరి. వత్సా! లోకనాశమునకుఁ బూనుట తగదు. క్రోధ ముడుగుము. లోకము నెడఁ బ్రసన్నుండ వగుము. కార్తవీర్యసంతతివారు మాకుఁ జేయుచుండిన చెఱుపులకుఁ బ్రతి చేయలేక శక్తిహీనులమై మే ముం

డినవారము కాము. తపోబలముచే మా కాయువు వృద్ధియగుచుండెను. అంత నీలోకమున బహుకాల ముండుటకుఁ బ్రాణములు విసికినవి. అయినను బ్రాణహత్య బహుపాతక మని తలపోయుచుంటిమి. అంతట నీరాజులు ధనాపేక్షతో మాయొద్ద నుండుధనము నిమ్మనఁగా, దాని నీయనిచో నీరాజు మనకు హాని చేయునని నిశ్చయించియే మే మాతనికి ధన మొసంగుటకు నిరాకరించి దానిని భూమియందుఁ బాఁతితిమి. అది కారణముగ రాజవిరోధమును గల్పించికొంటిమి. కావున మే మీశరీరములను వదలుటకు నిమిత్తమాత్రము వారైరి గాని, వారు మమ్మును వధించి మా కేకష్టమును గలిగింపలేదు. మేము పుణ్యలోకము లందు నున్నాము. కావున పర్యవసానమునకు మేము మాశరీరములు విడుచుటకు వారు నిమిత్తమాత్రులై రని లోకులకుఁ దెలియదు. మాకుఁ దపోబలమున వారిని నిగ్రహింప శక్తి గలదు. మఱియు నెవ్విధముననైనను స్వర్గముఁ జేరవలయు నని యున్నవారము. స్వర్గగమనోన్ముఖులమైన మాకు ధన మేల ? మాకుఁ గావలసినచోఁ గుబేరుం డెంత ధనము గావలయునో యంత మా కొసంగఁ గలఁడు. కావున రాజులయెడఁ గ్రోధ ముడుగుము. సర్వలోకములు సంతుష్టములై సుఖపడుట మా కభిమతంబు. అని చెప్పఁగా నాపితృదేవతల కౌర్వుం డిట్లనియె. తండ్రులారా! ఈరాజులకు వెఱచి మాతల్లి గర్భస్థుండనైన నన్ను దనయూరువునందుఁ జేర్చి రక్షించుచుండినను, దాని నెట్లో వీరు తెలిసికొని మాతల్లిని వధింపఁబూనఁగా, మాయమ్మ వీరికి భీతిల్లి పఱచుచుండ నాయదురుపాటున నా మెయూరువలనుండి నేను నేలఁ బడితి. అప్పు డీరాజులు మీ కపకారము చేసి మిమ్మును వధించి రని తెలిసి వీరివినాశమునకుఁ బ్రతిన వట్టితి. అంత నాయీక్రోధము సహేతుక మయినందులకు వీరు మిమ్మును జంపినదే గాక, భార్గవపత్నులగర్భస్థు లయిన యర్భకులను గూడ వధింపఁబూనుటయే నిదర్శనము. దుష్టులయిన యీరాజులను మీరు శక్తుల రయ్యును వారింప రైతిరి. లోకమున జనులు పాపకారు లగుచుండఁగా వారి నెవ్వండును నిరాకరింపకున్నచో నందఱును బాపాచారు లగుదురు. లోకమునఁ బాప మణఁగ నేరదు. శక్తుఁడయ్యును బాపములను నిరాకరింపనిచో వాఁడును బాపియే యగును. నే నెట్లిం

గియు నూరకుంటి నేని నేనును బాపాత్ముండ నగుదు. నన్నుఁ బాపము సంక్రమించును. కాఁబట్టి నాక్రోధము వారియెడ సహేతుకము. సహేతుక మగు క్రోధాగ్నికిఁ దగుచర్యఁ గైకొననిచో నయ్యది వానిని దహించు. మీకోరిక ననుసరించి లోకులకు హాని రాకుండఁగను, నా ప్రతినకు భంగము కాకుండఁగను, నాకు హాని యెంతమాత్రము కలుగకుండఁగను నాలోచించి చెప్పుఁడు. నే నట్లు చేయుదును. అని చెప్పఁగా నౌర్వునకుఁ బితృదేవత లిట్లనిరి.- వంశవర్ధనా ! నీక్రోధాగ్నిని నీళులం ద్రోయుము. అటులేని లోకములు సుఖించు. ప్రపంచమున రసపదార్థము లన్నియు జలమయములు. దానంజేసి నీక్రోధాగ్ని వానిని గాల్చుటం జేసి నీప్రతిజ్ఞాభంగము కానేరదు. అనఁగా నౌర్వుండు వారిచిత్తానుసారముగఁ దనక్రోధమును సముద్రమునఁ బడవైచెను. అప్పటినుండి యాయౌర్వాగ్ని బడబాముఖమున సాగరజలంబులను ద్రావుచుండును. ఇవ్విధమునఁ బితృదేవత లౌర్వుని శాంతాత్ముం జేసి నిజలోకముల కానందముతో నేగిరి. ఈ యౌర్వుని చరిత్రమును వానిక్రోధమునకుఁ గారణమును, వానిపితరులు వాని నెట్లు శాంతాత్ముం జేసినవిధమును నంతయును వసిష్ఠుండు తనపౌత్రుఁడగు పరాశరునకుఁ జెప్పి యాతనిని శాంతింపఁజేసె నని యంగారపర్ణుఁ డర్జునునకు వసిష్ఠమహిమను, బరాశరుమాహాత్మ్యమును నుడివెను. పరాశరుఁ డివ్విధమునఁ దత్కాల శాంతుఁ డయ్యును దనతండ్రి రాక్షసునిచే వధింపఁబడి మరణము నొందె నని తలపోయునప్పు డెల్ల దుఃఖాత్ముం డగుచు, రాక్షసుల నందఱను సంహరింతు నని సత్రయాగము నొక్కదానిం జేయఁబూనెను. పరాశరుని రెండవప్రతిజ్ఞను నివారింపఁగూడ దని తాత వసిష్ఠుండు మిన్నకుండె. అంత నాముని యాగంబు ప్రారంభించి మూలమూలలో నున్న రాక్షసు లందఱును నాహ్వానించి యాగాగ్నియందు బాలు రనక వృద్ధులనక ఘోరముగఁ ద్రోయుచుండె. అప్పుడు వారివినాశమున కోర్వలేక అత్రి, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు మున్నగు మహర్షులు పరాశరునిచేఁ గావింపఁ బడుచున్న సత్రయాగశాల కరుదెంచిరి. త్రేతాగ్నులతో నాలవయగ్ని మాడ్కి వెలుంగుచున్న యప్పరాశరుం గని రాక్షసప్రలయమునకు దుఃఖితుండై పులస్త్యుం డిట్లనియె. పరాశరా!

నీయజ్ఞము విఘ్నము లేక కొనసాగుచున్నదా? ఏమియుం దెలియని వారను, నేరముచేయనివారును నగురాక్షసుల నగ్నిగుండంబునం ద్రోయించుచు సంతసించుచున్న వాఁడవా? నావంశస్థు లగువారి కీవింత చెఱుపు నొనర్తువే? విప్రులకుఁ గ్రోధ ముచితము కానేరదు. వారికి శాంతియే ముఖ్యధర్మము. రాక్షసుం డొక్కఁడు నీతండ్రిని వధించె నని యెల్లరాక్షసులపై నలుగ వలదు. నీతండ్రి శక్తి యొసంగినశాప మత నికే హాని యొనరించె. అష్టమహాతపస్విని రాక్షసమాత్రుం డొక్కండు భక్షింపఁగలఁడే? విశ్వామిత్రుఁ డాకార్యమునకు నిమిత్తమాత్ర మయ్యె. నీతండ్రి సోదరులతో దేవలోకమున సుఖులై యున్నవాఁడు. వసిష్ఠుం డీవృత్తాంతము నెల్ల నెఱుఁగును. ఇప్పు డీయగ్నిగుండంబునకు మంత్రా హూతులై బలాత్కారమునఁ ద్రోయంబడుచు వ్రేల్వఁబడుచున్న రాక్ష సులు వారికర్మవశమున నిందుఁ బడి భస్మీభూతు లగుచున్నవారు. దీనికి నీవు నిమిత్తమాత్రుఁడవు. కావున శాంతించి యింతటనైనను యాగము నుపశమింపఁజేయుము. అని చెప్పఁగా నప్పరాశరుం డందులకుఁ బితామ హుండైన వసిష్ఠునభిమతం బెఱింగి, వెంటనే యాగము నుపసంహరింపఁ జేసి యాగాగ్నిం గొనిపోయి హిమవత్పర్వతప్రాంతంబుల దిగవిడిచె. ఆ యగ్ని యిప్పటికిని నచ్చటితరులతాగుల్మములను, బాషాణరాక్షసాదు లను బ్రతిపర్వమునందును భక్షించి నిర్మూలంబుగావించుచుండు. అని యంగారపర్ణుం డర్జునునకుఁ దపతీసంవరణోపాఖ్యానమును, వసిష్ఠువృత్తాం తమును, గల్మాషపాదుచరిత్రమును, భరద్వాజుం డైన యౌర్వునిమహిమ మును జెప్పఁగా విని, యర్జునుఁ డంగారపర్ణునితో వెండియు ని ట్లనియె. కల్మాషపాదుండు తనకు సంతతి గావించుకొఱకు తనభార్యయగు మద యంతిని వసిష్ఠునితో సంగమింప నియమించె నంటివి. అది యేమి కారణం బునఁ బరమధర్మజ్ఞుం డయినవసిష్ఠుం డగమ్యాగమనమున కిష్టపడియె? నని యడుగఁగా నర్జునున కంగారపర్ణుం డి ట్లనియె.

మిత్రమా! ఆకర్ణింపుము. శక్తిశాపమునఁ గల్మాషపాదుండు రాక్షసకృత్యములం జేయుచు మైమఱచి వనములయందుఁ బేరాఁకట నకనకంబడుచు భార్యతో సంచరించుచు. నొక్కనిర్జనారణ్య మునందుఁ గామపరతంత్రులయిన యొకబ్రాహ్మణదంపతులం గనెను.

డంత నిశాచరునకు వారు వెఱచి పఱచుచుండఁగాఁ గల్మాషపాదుండు వారివెంట నంటి వారిలో విప్రుని బలాత్కారమున నొడిసిపట్టుకొని నంత, వానిభార్య కల్మాషపాదునితో నిట్లనియె. నరేంద్రా! లోకము నంతయును దినప్రకాశమున వెలిఁగించుచుండు సూర్యునివంశమునఁ బుట్టినవాఁడవై సంతానకాంక్షినై ఋతుకాలమునందు నాభర్తృసమాగమమును గోరి ప్రియునితో నేకాంతమున నీవిజనారణ్యమునందు యథేష్టసుఖములం దేలియాడుచుండ, నామనోరథ మీడేరుటకుఁ బూర్వ మీతని నొడిసిపట్టుకొంటివి. నాభర్తను వదలి పుణ్యముంగ ట్టుము. మాయెడఁ గనికరింపుము. అని యెంత వందురుచున్న ను శాపోపహతుండు కావునఁ గల్మాషపాదుం డాపరిదేవనమును సరకుగొనక కృపారహితుండై, పెద్దపులి యాఁబోతుంబోలెఁ బొదవి యాబ్రాహ్మణుని జీల్చి రక్తమును ద్రావి, మాంసమును గబళించి,చర్మమును నూడ్చి యెముకలను బాఱవైచి చనెను. అంత నాబ్రాహ్మణి విషాదంబునఁ గోపించి, యోరీ రాజాధమా! నాదీనాలాపంబులను వినక, నాయభిమతం బీడేరుటకుఁ బూర్వమే దాని కాటంకముగా నేఁ జూచుచుండఁగనే నాభర్త నిట్లు వినాశనముచేసి భక్షించిన నీకును, నీభార్యాసంగమకాల మెప్పుడగునో యప్పుడు నీవు చచ్చెదవుగాక యనిచెప్పి, మఱియుఁ ని న్నీవిధమున రాక్షసుఁడవై రాక్షసకృత్యములఁ జరింపు మని శపించిన శక్తిమునితండ్రి నీభార్యతో సంగమించి నీ కపత్యమును గలిగించువాఁడనెను. వసిష్ఠునకు నీభార్య యగు మదయంతియందుఁ గలుగుపుత్రుఁడే నీకు వంశకరుం డగుఁగాక యని శపించి, భర్తృకళేబరమున కగ్నిఁ దరికొల్పికొనుచు నయ్యగ్నింజొచ్చి దేహత్యాగం బొనర్చె. అంతఁ గొంత కాలమునకుఁగల్మాషపాదుండు వసిష్ఠానుగ్రహంబున శాపవిముక్తుండై తన పురికేఁగి ప్రజాపాలనంబు గావించుచుండ, నొక్కనాఁడు భార్యం బిలిచి సంగమతత్పరుండు కాఁగా మదయంతి బ్రాహ్మణపత్ని శాపము నెఱింగి యుండుటం జేసి సంగమము నివారించెను. అంతఁ గల్మాషపాదుండు పుత్రాపేక్షఁ గలవాఁడు కావున వసిష్ఠునొద్ద కేఁగి యమ్మునివర్యు నేతదర్థముగఁ బ్రార్థించెను. అప్పు డాబుషిశ్రేష్ఠుండు తన దివ్యజ్ఞానమున నంతయు నెఱింగి, కల్మాషపాదునభిమతంబున కియ్యకొని యట్లు వర్తించె. తాపసశ్రేష్ఠు

లేదియొనర్చినను దోషము కానేరదు. అనఁగా విని యర్జునుండు సంతసిల్లి, యోచెలికాఁడా! మే మెవరిని బురోహితునిఁగా వరించిన శ్రేయ మగును? అట్టిపుణ్యాత్ముని, సుగుణరాశిని దెలుపవే యనఁగా నాగంధర్వ పతి పాండవమధ్యమున కిట్లనియె. ప్రియసఖా! వినుము. ఈవనమున నుత్కోచకమను తీర్థరాజం బొండు కలదు. అందు దేవలభ్రాతధౌమ్యుం డనుమహర్షి శమదమాదిసాత్త్వికగుణములతోఁ దపం బాచరించుచుండు. ఆమహనీయుని మీరు వరించినచో మే లగు నని చెప్పఁగా, నందుల కిష్టపడి గంధర్వునాలోచనకుఁ బ్రీతుండై యయ్యంగారపర్ణున కాయాగ్నేయాస్త్రమును సమంత్రకముగ నుపదేశించి దానిప్రయోగోప సంహారములను బోధించి వానితో ని ట్లనియె. చెలికాఁడా! నీవు మాకీయఁ దలఁచినయశ్వరాజములను నీయొద్దన యుండనిమ్ము. పని గల యప్పుడు వానిం దెప్పించుకొనెదను; నీవు శ్రేయస్సుఁ జెందుదువుగాక యని యతనిఁ బుత్తెంచెను.

పాండవులు ధౌమ్యునిఁ బురోహితునిగ వరించుట

పిదపఁ బాండవులు భాగీరథీతీర్థమును వదలి యుత్కోచతీర్థముం జేరిరి. అచ్చోటఁ దపోనిష్ఠాపరుండై యుండు ధౌమ్యుం గాంచి మ్రొక్కి, యమ్మహనీయునిఁ దమకుఁ బురోహితుంగా వరించి, తమకు శుభములు చేకూఱునట్లనుగ్రహింప వేఁడిరి. అంత నామహనీయుండు తన్నుఁ బురోహితునిఁగా వరించువారి ప్రజ్ఞాపరాక్రమబలోత్సాహములనుపలక్షించి నిఖిల వేదాంతతత్త్వజ్ఞుండును, పరమశాంతిమూర్తియును గావున వెంటనే వారి కతిథిసత్కారములను గావించి వారియభిమతంబున కియ్యకొనెను. అంత నప్పాండవులు ధౌమ్యమహర్షి తమకుఁ బురోహితుండై యుండుటకొప్పు కొనుచుండఁగనే, తమకు మహీరాజ్య మెల్లఁ జేకూఱె నని తలంచిరి. అప్పు డాయాశ్రమమునుండి గొందఱు బ్రాహ్మణులు కాంపిల్యనగ రమునకు ద్రౌపదీస్వయంవరమహోత్సవసందర్శనకుతూహలులై పోవు చుండ, వారిం గని వారును ధౌమ్యసమేతులై తల్లిం దోడ్కొని యా విభవమును వీక్షించునపేక్షతోఁ బోవుట కుద్యమింపఁగా, నావిప్రులువిప్ర వేషధారులైనపాండవులఁ జూచి, యో బ్రహ్మచారులారా! మీ రెచ్చోటి

నుండి యెచ్చటి కేగుచున్నా రనఁగా వారిలో యుధిష్ఠిరుండు బాట సారులైన బ్రాహ్మణుల కిట్లనియె.

భూసురవరులారా! మే మేకచక్రాపురమునుండి ప్రయాణ మైతిమి. ద్రుపదపుర మగు కాంపిల్యమున కేగుచున్న వారము. అనఁగా నా భూసురు లిట్లనిరి. మేమును ద్రుపదపురమునకే యేగెదము. యాగాగ్ని కుండమునుండి కవచఖడ్గాదియుద్ధోపకరణంబులం దాల్చి వెలువడివచ్చిన వాఁడును ద్రోణవధార్థ మందుండి యుత్పన్నుండైన ధృష్టద్యుమ్నుని వెంటనగ్నిగుండమునుండి వెలువడివచ్చిన జగన్మోహనాకార యగు ద్రౌప దికిఁ గాంపిల్యపురమున స్వయంవరమహోత్సవము జరుగనున్నయది. ఆమహోత్సవసందర్శనలాలసులై రాజు లనేకు లచ్చోటికి వచ్చువారు. మఱియు లెక్కలేని స్తుతిపాఠకులు *నియోధకులును, మాగధులును, నటులును, వైతాళికులును, సూతులును వత్తురు. ఆసమయమున ద్రుప దుండు స్వయంవర మహోత్సవసందర్శనాగత విప్రులకు బహుగోవులను ధనములను ధాన్యముల నొసఁగి భక్ష్యభోజ్యాది నానావిధ పదార్థ ములతో దివ్యాహారమును బ్రాహ్మణులకు సంతృప్తిగా సంతర్పణము గావించును. మీరును మాతోఁ గలసి రండు. అందఱము గలసి పోయి, యారాజొసంగుసత్కారముల నందికొని, యుత్సవవిలాస మును గన్నులకుఁ బండువుగాఁ జూచి మఱలుదము. అతి సుందరాకార ములతో నుండు మీలో నొక్కరుని నాకృష్ణ వరించును గాక! యని చెప్పఁగా, వారలకు ధర్మజు డట్లు చేయుద మనియె.

అంత నప్పాండవులు భూసురులం గలిసికొని కుంతీ సమేతులై దక్షిణపాంచాలదేశమున నుండు కాంపిల్యనగరమునకుఁ జనువా రొక్క చోటఁ గృష్ణద్వైపాయనమునీంద్రుం గని, యమ్మహనీయునకు యథావిధిగ సత్కారముల నొనరించి. ప్రీతిపూర్వకం బయినయమ్మునీంద్రునను జ్ఞఁ బడసి యచ్చోటు వాసి వేదపారాయణముఁ జేయుచు శృంగారవనం బులను రమణీయంబులైన సరస్సులను విలాసముగాఁ జూచుచు మెల్లనఁ

* నియోధకులు = మల్లురు, మాగధులు = వంశస్తుతిపఠనశీలురు, నటులు = మాఱువేషములను దాల్చినవారు, వైతాళికులు = మంగళపాఠకాదులు, సూతులు = పౌరాణికులు.

గాంపిల్యనగరముం బ్రవేశించిరి. అప్పు డాపురమున నానాదేశాగతులైన రాజులకు విడిదలగా సమర్పింపఁబడిన యనేకప్రదేశంబులం జూచుచు నొక్కకుంభకారునిల్లు తమకు విడిదిగాఁ జేసికొని, మాధూకరాన్నమును గొని తెచ్చి భుజించుచుండ వారి నెవ్వ రెఱుంగ రైరి. ద్రుపదుండును మనంబున నయోనిజ యగు తనకూఁతు నర్జునున కిచ్చి వివాహము గావింపవలయు నను దృఢనిశ్చయమును నానాదేశాగతులగు రాజులకు వెల్లడింపక యెవ్వరికి నెక్కుపెట్టుట కసాధ్య మైనయొకవింటిని దెచ్చి, యావింట నెక్కుపెట్టి యానాకాశమార్గమున నిర్మించియుండు మత్స్యయంత్రము నావింట సంధించిన బాణంబున ఛేదించు శూరున కుఁ దన పుత్త్రి నిత్తు నని చాటించియుండెను. దానిని విని కర్ణసమేతు లగు దుర్యోధనాదిధార్తరాష్ట్రులును, నింకను ననేక రాజకుమారులును, మహానుభావులగు ఋషివర్యులు పెక్కండ్రును స్వయంవరదర్శనలాలసులై రాఁగా, ద్రుపదుఁడు వారి నెల్లర సగౌరవంబుగ సత్కరించి వారి వారిని దగినస్థలములయం దుండ నియమించెను. అప్పు డంతకు మున్న ద్రుపదుపురమున కీశానదిగ్భాగమున స్వయంవర మంటపము నిర్మింపఁబడియెను. అయ్యది, బహువిధము లైన రమణీయవస్తువులతో నలంకరింపఁబడిన పెక్కుమేడలు గలిగి, యగాధ మైన యగడ్తయు నున్నతంపుఁ బ్రాకారంబునుం గలిగి, చందనోదకసిక్తమై పుష్పదామోపశోభితమై నానావిధ సుగంధవాయుప్రచారము గలదై, పచ్చనితోరణముల తోను గస్తూరీమిశ్రితములైన కలయంపులతోను ముత్యాలముగ్గుల తోను సుఖారోహణసోపానములతోను గూడిన యెత్తైన మంచెలతో నలంకరింపఁబడి, సర్వలక్షణసమంచితంబై యొప్పుచుండె. దివ్యమును, మహనీయంబును, రమణీయంబును నైన యట్టి స్వయంవరశాలకు నానాదేశాగతరాజసింహులను దపల్విలైన బ్రాహ్మణోత్తములను రావించి, తగుమంచెలపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి కొన్నిదినములు వారల నంద ఱను నృత్యగీతవాద్యంబుల నానందపఱచుచుండెను. శ్రేష్ఠు లగువిప్రుల మధ్యమునఁ గలిసియుండిన పాండవులు ద్రుపదుని, వానిరాజ్యసమృద్ధిని చూచి సంతసిల్లిరి. ఇట్లు పదునాఱుదినములు గడవఁగా, కడపటిదినము నందు ద్రౌపది మంగళస్నాన మాచరించి సర్వాభరణభూషితురాలై సువ

సనము దాల్చి కనకపుష్పమాలిక నొకదానిం జేతఁగొని స్వయంవర మండపమధ్యమునకు వచ్చుటయు, ద్రుపదపురోహితుఁ డగు సోమకుండు తత్పార్శ్వమే దర్భలను నగ్నిచుట్టుం బఱచి శాస్త్రవిధానంబున నగ్నిని వేల్చి యాకన్యకను దీవించెను. ద్రౌపది స్వయంవరమండపముఁ జొచ్చుటను, నానావిధవాద్యధ్వనులును జయజయనినాదంబులును జెలరేఁగె. అట్టి యవసరంబున బోరన మ్రోఁగుచుండు జనుల కలకలరవము వాదిత్రనాదం బును వారించి, ధృష్టద్యుమ్నుఁడు మండపమధ్యమున నిల్చి మూఁగిన రాజలోకంబు నెల్లం జూచి, యగ్నిసమీపంబున గంధపుష్పధూపదీపార్చి తంబైన వింటిని నమ్ములను వైహాయసంబైన లక్ష్యంబును వారలకుం జూపి యిట్లనియె. ఈవింటిని మోపెట్టి యైదుబాణములతో వైహాయసం బైన యీమత్స్యయంత్రమును బడఁద్రోయునట్టి కులరూపవంతుఁడగు మహానీ యుఁడు నాచెలియ లగునీబాలకుఁ దగిన పతి యగును. అట్టివాని కీబాల ధర్మపత్ని కాఁగలదు. ఇది యొక మునిశక్తిచేతఁ బొందినవిద్య. కావున విలువిద్యయందు నేర్పరు లైనవారలు తమనేర్పు నీరంగమధ్యమునఁ జూపి, యందులకు బహుమానముగా లలితమగు యశమును, శుభమును బడయుదురుగాక! అని మేఘగంభీరధ్వనితో నాడి తనచెలియలైన ద్రౌపదిం జూచి యోకల్యాణీ! ఇదె చూడుము. నీస్వయంవరోత్సవ మున కఖిలజలధివేలావలయితమహీతలంబునం గల రాజకుమారు లెల్ల వచ్చియున్నవారు. అల్లదె యామంచెలపై ధైర్యోత్సాహములు పెనఁగొనుచుండ వెలయుచుండు ధృతరాష్ట్రనందను లగు దుర్యోధ నుఁడు, దుశ్శాసనుఁడు, దుర్ముఖుఁడు, దుష్ప్రధర్షణుఁడు, వివింశతి, విక ర్ణుఁడు, యుయుత్సుఁడు, వాయువేగుఁడు, భీమవేగుఁడు, ఉగ్రాయు ధుఁడు, బలాకి, కనకాయువు, విరోచనుఁడు, కుండకుఁడు, చిత్రసేనుఁడు, సువర్చుఁడు, కనకధ్వజుఁడు, నందకుఁడు, బాహుశాలి మున్నగు నూర్గురు నున్నవారు. వారిచేరువ సహజకవచకుండలధరుండై యపర సూర్యుండు నా నిజప్రభాపటలంబులతో వెలయు కర్ణుం డున్నవాఁడు. ఆవైపునఁ బుత్రసమేతు లగు శల్యవిరాటులును, నొకవంక శకునియు వృషకుఁడును బృహద్బలుఁడును నగు గాంధారరాజులును, వేఱొక వంక సర్వాస్త్రకోవిదు లగునశ్వత్థామయు, భోజరాజనందనుండును

నున్నవారు. వారిం జూడుము. ఇదిగో యాదవరాజు లగు నక్రూర
సాత్యకిసాంబసంకర్షణప్రద్యుమ్నకృష్ణకృతవర్మానిరుద్ధయుయుధాన ప్రము
ఖులును, సుకుమార సుశర్మ సుదక్షిణ సుషేణ సేనాబిందు చంద్రసేన
సముద్రసేనోశీనర చేకితాన శిశుపాల జనమేజయ జయద్రథ బృహ
ద్రథ సత్యవ్రత చిత్రాంగద శుభాంగద భగీరథ భగదత్త పౌండ్రకవాసు
దేవవత్సరాజులును నీస్వయంవరశాలను నిండియున్నవారు. వేదాధ్య
యననిరతముఖులై తపోనిరతు లగు బ్రాహ్మణకుమారులును వచ్చి
యున్నవారు. వీరి నెల్లరను జూడుము అని వారిని ప్రత్యేకప్రత్యేక
ముగఁ జూపి, యోకల్యాణీ! గంధమాల్యాద్యలంకృతమై యింతకు
మున్ను పూజితమైన యీవిల్లును మోపెట్టి యందు నైదుశరములను
సంధించి నైహాయసం బైనయీమత్స్యయంత్రమును గ్రిందఁ ద్రోయఁ
గలబలరూపకులవీర్యసంపన్నునిమెడయందు నీచేత నున్నసితపుష్పదామ
మును వైచి యాతని వరింపుము. అని బోధించెను. అంత నచ్చో
నూఁగియున్న సర్వరాజకుమారులును, పాండుపుత్రులును జగన్మోహ
నాకారంబుతో వెలయుచుండునదియు, మన్మథునిపంచబాణేతరమై
యాఱవసాయకంబు నా నొప్పారునదియును, ధవళవిభూషణదామాను
లేపనయును, దర్శనీయానవద్యాంగియును, తామ్రతుంగనఖయును, బద్మ
పలాశాక్షియును, నీలకుంచితమూర్ధజయును, పీనపయోధరయును, సుశ్రో
ణియును,సుభగయును, గ్రోసెడుదూరమునకు వీఁచుచున్న నీలోత్పలగంధ
సదృశశరీరగంధము గలదియును, శరీరకాంతిచే మానుషస్త్రీలను మించి
నదియు, దేవదానవయతులచే నైతము కోరఁదగిన దివ్యరూపముగలది
యును నగుపాంచాలరాజకన్యకయెడ ననురాగంబుతోఁ జూచుచుం
డిరి. మఱియు నమ్మహోత్సవమును బ్రీతితోఁ జూచునిమిత్త మేతెం
చిన దివిజఖచరగరుడగంధర్వకిన్నరులవిమానములు వియత్తలంబున
విలసిల్లెను. పణవవీణావేణురణితానుసారమై రసగీతరవ మెల్లదెసల నెసఁ
గెను. నానావిధతూర్యధ్వనులు సాగరఘోషము ననుకరించెను.
అప్పుడు స్వయంవరరంగమధ్యస్థజనులకుఁ గడుఁబ్రీతిగా దివ్యకుసుమ
మాలికలయు, దివ్యానులేపములయుఁ జల్లని నెత్తావిగల మారుతము
వీచెను. అంత దట్టమైన భస్మరాశిమధ్యమున నగ్నికణంబులువోలె

బ్రాహ్మణులమధ్యమున మెఱయుచుండు పాండుకుమారులను శ్రీకృష్ణుండు గుర్తించి యిదిగో మనకుంతీపుత్త్రులు. వీరే యిచ్చోటికి వచ్చియున్నవారని బలరామునకుఁ దెలుపఁగ, నతండు ప్రియముతో వారలవైపుఁ జూచుచుండెను.

అంత నారాజనందనులు పాంచాలరాజపుత్త్రిని వీక్షించి కందర్ప బాణబాధితులై యన్యోన్యస్నేహములనైనం దలఁపక తాము ద్రౌపదిం గొనిపోవలయు నని యొండొరులు స్పర్ధచేయుచుఁ, దమ్మును దమసామర్థ్యంబు నెఱుంగక యర్థిత్వమున నావిల్లు నెత్తిపెట్టఁ బోడంగి యాథను గఱచి వలకేల నింటికొప్పును బెనఁచి, బలవంతముగనైనను విల్లు వంప నోపక లజ్జితులై తలలు వాంచి యావలకుఁ జనిరి. అవ్విధంబున రాజకుమారులనేకులు భగ్నోత్సాహులు కాఁగాఁ, గర్ణుండు స్వయంవరమంటప రంగస్థలంబుఁ జేరి వింటినెత్తి మోపెట్టి యల్లెత్రాటియందు శరసంధానముఁ గావించుచుండె. అప్పుడు చెంతనున్న రాజలోక మెల్లఁ గర్ణుఁడు ద్రౌపదిం గొనిపోవు ననుచుండిరి. అంత రంగమధ్యమందు వైతాళికాది జనులు కర్ణకులగోత్త్రములఁ గొనియాడిరి. ద్రౌపదియు దానిని విని సూతపుత్త్రుని నేను వరింప నని పెద్దయెలుంగున నందఱును వినునట్లు పలుకఁగాఁ, గర్ణుండు క్రోధహాసములతో నాదిత్యుం జూచుచుఁ గ్రమ్మఱి పోయెను. అంతటఁ జేదిరాజగు శిశుపాలుఁడు మగధరాజైన జరాసంధుఁడు మద్రాధిపతి యగు శల్యుఁడు, వీరు మువ్వురు క్రమముగ రంగమధ్యమున కేతెంచి వింటి నెత్తలేక యుత్సాహము చెడి నిరాశులై మఱలిరి. శ్రీకృష్ణానుమతంబున యదువృష్ణిభోజాంధకరాజకుమారులాధనుస్సును జేరక యూరకుండిరి. ఇవ్విధంబున నానారాజనందనులందఱును విముఖులు కాఁగ స్వయంవరశాలయందుఁ గలకలధ్వనులు వెల్లు రేఁగుచుండఁగా, బ్రాహ్మణమధ్యమునం దుండి వెలువడి పాండవ మధ్యముం డాధనుస్సును డాయవచ్చెను.

అర్జునుండు మత్స్యయంత్త్రమును భేగ నేయుట

అప్పుడు కొందఱు విప్రులు వానియుత్సాహంబున కచ్చెరువడి తమలోఁ దామిట్లనిరి. విలువిద్యయం దెల్లప్పుడు సాధనము చేయుచుండు

నీరాజపుత్రులకే యశక్యమైనదియు, బలవంతులగు శల్యజరాసంధశిశుపాలాదులకే యసాధ్యమైనదియు నైన నీవింటియందు శరసంధానము నిప్పు డీబ్రాహ్మణవటుండు దాను జాపలముననో, యుత్సాహముననో లేక గర్వముననో చేయఁ బూనుచున్నవాఁడు. బ్రాహ్మణుల కెల్లఁ దల వంపుగా వీఁడేల యీమహాకార్యమునకుఁ బూనవలయును? అనిరి. మఱి కొందఱు వీఁ డీరాజకుమారు లందఱికంటె విలువిద్యయందు నేర్పు గలవాఁడు; ఘనుఁడు; కావున నిందఱనుమతమున నీఘనకార్యమున కడుఁగైనఁ బెట్టునా? యనిరి. అంత నయ్యర్జునుండు నవ్వింటి సమీపంబున కేతెంచి సభను మ్రొక్కి, సభాపతులకు వందనము లాచరించి, తనధనుర్విద్యాగురుం డగునాచార్యుని స్మరించి భావమున నమస్కరించి శ్రీకృష్ణుం దలపోసి వింటికిఁ బ్రదక్షిణంబు గావించి దానికి దండప్రణామం బొనర్చి యశ్రమంబున దానిం గేలఁ బూని, పూర్వపరిచితం బైన విల్లు మోపెట్టినట్లు లాఘవముతో నెక్కువెట్టి, జను లాశ్చర్యంబునం బొగడుచుండ నే నమ్ముల నమ్మత్స్యయంత్రంబు నాక్షణంబ యురుల నేసినఁ జూచి, బ్రాహ్మక్షత్రియప్రముఖులయిన జను లెల్లరు విస్మితులయిరి. సకలజనసంతోషనినాదంబులు నింగి ముట్టెను. దేవదుందుభులు మ్రోసెను. కిన్నరులు పాడిరి. గంధర్వులు పుష్పవర్షములఁ గురియించిరి. అప్సరస లాడిరి. వందిమాగధులు స్తుతించిరి. విప్రు లపరిమితానందమున నుత్తరీయముల విదిల్చిరి. ద్రుపదుండు సంతోషాశ్చర్యములతో నానందబాష్పములు రాలుచుండ దూరమునుండి యర్జును దెసఁ జూచుచుండెను. వెంటనే ధర్మరాజు నకులసహదేవులతో నిజనివాసమున కేగెను.

సీ. "ధరణీశనందనుల్ దన్నతిప్రీతితోఁ జూచుచు నుండంగ సుందరాంగి
తోయజదళనేత్ర ద్రుపదరాజాత్మజ కమనీయగజరాజగమనలీలఁ
జనుదెంచి సురరాజసన్నిభు నభినవ యౌవనోద్భాసితు నసితరత్న
రుచిరాంగు నంగజరూపు ధనంజయుఁ దనచేతిసితపుష్పదామకమునఁ

ఆ. బొలఁతి ముదముతోడఁ బూజించె ...."

అంత స్వయంవరాగతరాజు లెల్లరును ద్రుపదుండు తనకూఁతు నతని కిచ్చి వివాహముగావించు నని మాత్సర్యమునుం బూని దాని

సహింపక యలిగి, క్రోధముతోఁ గూడినమనస్సులతో నిట్లనిరి. ఈదుష్టుం డగు ద్రుపదుండు మనల నూఱ నెక్కించి ఫలకాలమునఁ గ్రిందఁ ద్రోయించుచున్నాఁడు, మనల నెల్ల బంధుప్రీతితో రావించి సత్కరించియు రాజకుమారులలో నొక్కని కైనఁ గన్య నీయక మన కెల్ల నవమానము చేసెను. *స్వయంవరము క్షత్రియునకే కాని బ్రాహ్మణులకుఁ గలదా? ఇట్లుండఁగా నీకన్య బ్రాహ్మణు నెట్లు వరించు? కావున నిప్పు డీదురాత్ముం డైన ద్రుపదునిఁ బొదివి వధింతు మేని, లోకమున నిఁకమీఁద రాజులను స్వయంవరమునకు రప్పించి కన్యకను వేఱొండువర్ణమువారల కీయకుండును. ఇట్టి యకార్యముల నిఁకమీఁద నెవ్వరును జేయకుందురు. రాజకుమారుల నెవ్వరిని నీకన్య వరింప దేని దీని నీయగ్నియందుఁ ద్రోయుదము. చపలత్వమున విప్రుండు తన కుచితముకాని కార్య మొనర్చినను మనము వానిఁ జంపరాదు. "బ్రాహ్మణో న హంతవ్య" యనుధర్మమును బాటించి యీ బ్రాహ్మణవటువును విడిచిపుత్తము. మనరాజ్యమును మన సకలద్రవ్యమును స్వమానప్రాణరక్షణముల కేకదా! యని పలుతెఱంగుల వీరాలాపంబు లాడి కవచతూణీరంబులం దాల్చి, ఖడ్గాది యుద్ధోపకరణములఁ గేల నమర్చికొని, యంత నొక్కుమ్మడి ద్రుపదుం

* ఈస్వయంవరదినము పుష్యశుద్ధరోహిణి యని సంస్కృతభారతమున నున్నది. కాని పంచమితిథిని గాని, మఱేతిథిని గాని నిర్ణయించి చెప్ప లేదు. తెనుఁగుభారతమున పుష్యశుక్లపంచమి రోహిణీనక్షత్రయుతమైన దని తేటఁగా వ్రాయఁబడియున్నది. ఇది యసంగత మని కొందఱనెదరు. ఎట్లనఁగా: పుష్యమాసమున వచ్చు పూర్ణిమనాఁడు పుష్యనక్షత్రము విధిగా వచ్చును. అట్టిపుష్యమికి ముందు ౪-వ నక్షత్రమగు రోహిణి పదిదినము లుండు పంచమితో నెట్లు కలియు నక్రియుఁ, గావున నిది యసంగత మనియు వారి వాదము. ఇందు అక్షరము—"పుష్యయుక్తా పౌర్ణమాసీ పౌషీమాసీ తు యత్ర సా, నామ్నా స పౌషో మాఘాద్యాశ్చైవమేకాదశాపరే.' అని యుండుటవలన నీతిథి పొరపాటని యాక్షేపకులు నుడువుచు, దీనిని ఋషి పొరపాటునఁ జెప్పినదియుఁ, బరంపరాగతంబైన పొరపాటైనదియు నెఱుఁగ రాదనెదరు. మంగళకరము లగు నక్షత్రతిథ్యాదులను జేర్చుట శుభ మని చెప్పియుండిన నుండవచ్చును గాని, యసంగత మనుటకు సందియము కలుగదు. ఇట్లువ్రాయుటకన్న పుష్యమాసదశమిరోహిణి యనుట యుక్త మని యాక్షేపకు లాలోచనను జెప్పుచున్నారు.

జుట్టుముట్టిరి. అంత ద్రుపదుండు భీతుండై బ్రాహ్మణులమఱుఁగుఁ జొచ్చెను. పైఁ బడుచున్న రాజలోకము నెదిరించి భీమార్జునులు వారించుచుండిరి. అంత నారాజులు శరాసనంబున శరంబుల సంధించి శరవర్షము ద్రుపదుపైని విప్రులపైని గురియించుచుండిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు సమీపమున నున్న యొకమహావృక్షమును బెకలించి ప్రళయకాలదండధరునిమాడ్కి నాశరముల నెల్ల నావృక్షముతో నివారించుచు నర్జునుమ్రోల నిలుచుండియుండె. అంత శ్రీకృష్ణుండు బలరామునితో నిట్లనియె. ఈతాటిమ్రానివంటివిల్లు కేలఁ దాల్చియుండువాఁడు నిక్కంబుగ మనయర్జునుండు. వానిచెంత వృక్షమును జేత నవలీలం బూని శత్రువుల నెదిరించుచుండువాఁడు మనభీమసేనుండు. వీరు గాక యీయమానుషకార్యముల నొనర్చువా రెవ్వరైన నితరు లుందురా? మత్స్యయంత్రము నర్జునుండు తెగనేసినప్పుడ బ్రాహ్మణులమధ్యమునందుండి సింహగతితో నేగిన కమలపత్త్రవిశాలనేత్రుఁడును, వినీతుఁడును, గౌరవర్ణుఁడును, నుజ్జ్వలచారునాసుఁడును నైన యతండు ధర్మపుత్త్రుండు. అగ్నిహోత్రుని వెంటం జనిన కుమారస్వామి వోలె, వానివెంటఁ జనిన సుందరమూర్తు లిరువురును నకులసహదేవులు. అని దృఢముగ నూహ జనించినది. పాండవులు లక్కయింటినుండి తప్పించుకొని రని యొకవార్త యింతకుమున్నె వినియుంటిని. అని చెప్పఁగా బలరాముండు, 'మనము వీరినిఁ గుంతినిఁ జూచి బహుకాల మయ్యెను. పాప మాలాక్షాగృహదాహమున వీరు చావక బ్రదికినది మిక్కిలి యానందము గల్గించుచున్నది' అని శ్రీకృష్ణమూర్తితో బదులు చెప్పెను.

అంత నక్కడ క్షత్త్రియకుమారులు ద్రుపదుని విప్రులను మార్కొని వారిపై సునిశితనారాచములఁ బ్రయోగించుచుండిరి. అప్పు డర్జునుని ద్రుపదుని సంరక్షించునిమిత్తము విప్రులు పూనికొని, రాజులసైన్యముపై జాల నవ్వుచును గృష్ణాజినములు వీఁచుచును మేమును బోరాడెదము. భీతిల్లవల దనుచుండఁగా నర్జునుండు వారిని వారించి, యోవిప్రులారా! మీ రెల్లరును విలాసముతోఁ జూచుచుండుఁడు. వీ రెల్లరు నే మయ్యెదరో! మంత్రోచ్చారణంబున నాగు లట్లు నాతీక్ష్ణశరంబుల నీరాజలోకము నంతను మరల్చెద నని చెప్పి, శుల్కజితమైన యామహా

ధనుస్సును బూని నారి మ్రోయించి, తనచెంత భీమసేనుండు సాయ
పడి నిలుచుండఁగాఁ గర్ణాదిశూరుల నెదిరించి పోరునకు సన్నద్ధుం
డయ్యెను. రాజకుమారులును ద మ్మెదిరించి యుద్ధసన్నద్ధుండై యుండు
వాఁడు విప్రుఁ డయినను వధార్హుం డని ధర్మపరిశీలనముం జేసి, శల్య
కర్ణులు భీమార్జునులకట్టెదుట నిలిచి, ఓ విప్రులారా! మీ రొనర్చిన
యీమహాకార్యమునకు విజృంభించుచు శూరులమగు మాతోఁ బెనఁగు
టకు సంసిద్ధుల రైతిరి. మీ కిదిగో మాఱు చేసెద మని వీరాలాపము
లాడుచు ధిక్కరించి యెదుట నిలిచిరి. దుర్యోధనాదులు విప్రులతోఁ
బోరాడ నుద్యమించిరి. అర్జునుండు కర్ణుని మార్కొనెను. అంత వా
రిరువురు నొకరినొకరు గెలుచుతలంపున నొకరిపై నొక రంపవానఁ
గురియించిరి. వానిని బరస్పరప్రతిబాణములతో సమమున త్రుంచిరి.
అప్పు డర్జునుండు కర్ణునిపై శౌర్యమును జూపుటయుఁ, గర్ణుం డెల్లెట్లో
నేర్పున నావిజృంభణమునుండి తెప్పిఱిల్లుకొనుచుఁ బూనికతో యుద్ధ
మును గావించుచుండ నిరువురపోరును గన్నులారఁ జూచుచుండిన యుద్ధ
విద్యావిశారదులు, నేర్పు నెఱుంగఁగల పాఱులును నర్జునుని స్తుతించు
చుండిరి. కర్ణుఁ డతనినేర్పున కాశ్చర్యపడి, ఓ విప్రవరా! నీధైర్య
శౌర్యములకును, నస్త్రకౌశల్యమునకును మెచ్చితి. నీవు దేహధారివైన
సాక్షా ద్ధనుర్వేదంబవో, పరశురాముండవో, యింద్రుండవో, కాకున్న
నాదిపురుషుండ వైన నారాయణుండవో యని తలపోసెద. నిశ్చయ
ముగ నన్ను మార్కొనుట కిప్పు డన్యరూపమును దాల్చి వచ్చియున్న
వాఁడవు. కాకున్న సామాన్య విప్రుల కీయుద్ధనైపుణ్య మెట్లు గలు
గును? మహేంద్రుండును, బాండవమధ్యముం డగునర్జునుండును దక్క
మిగిలిన యీలోకములో నుండు రాజకుమారులలో నన్ను లక్ష్యపఱుపక
పోరాడువారు గలరా? నీస్వరూపమును గప్పిపుచ్చక వెల్లడింపు మని
కోరఁగా, నర్జునుండు తమ్ము వెలిపుచ్చుకొనుట కిష్టములేక కర్ణా! నేను నీ
విప్పుడు పేర్కొన్న వారిలో నొక్కండనై నం గాను. సమరసాధనంబు
లగు బ్రహ్మాస్త్రాదిదివ్యాస్త్రములను గురుముఖంబునఁ బడసి యుద్ధకౌశల
మును బడసియున్న ద్విజుండను. ఎదుట శూరుండవై నిలిచి పోరుము.

లేదా! తొలఁగి చనుము. అని చెప్పఁగాఁ గర్ణుండు బ్రహ్మతేజం బజేయ మని మాఱొకని పోరాడక మిన్నకుండె.

అంత నొకవైపున శల్యభీమసేను లిరువురును నలువదేండ్ల యేనుంగులవోలె నొకరిపై నొకరు రఱవడించుచు, వీరాలాపంబులాడుచు రణరంగము సొచ్చి, క్రచ్చఱ మీఱఁ గచ్చ బిగియించి భుజాస్ఫాలనంబు చేసి మహోత్సాహంబు మెఱయఁ బరస్పరవిజిగీషమైఁ దలపడి తొలుదొలుత బిఱుసుదనమునకుఁ గడఁగక చిత్రముగఁ దిరుగుచు, మొగ్గవాలుచుఁ బట్టినపట్లు తప్పించుకొనుచు మాఱుపట్టుచుఁ జిక్కకుండ బాహువులఁ బెనఁగాడుచుం గొండొకవడిఁ గడపి, యొకరి నొకరు నేలఁ ద్రోయుచు, నతిఘోరంబుగ స్ఫుటస్ఫుట-ఫటచ్ఛటనినాదంబులు నిగుడ నొకరి నొకరు మోఁకాళ్లం గ్రుమ్ముచు, పిడికిళ్లం బొడుచుచు నేలం బట్టుచుఁ ద్రోడల నప్పళించుచుఁ బోరాడుచుండిరి. అంతఁ గొంతసేపటికి భీమసేనుండు తనచేత నవలీలగాఁ బట్టుపడినశల్యుని వధింప నొల్లక దిగ్గన పైకెత్తి చటుక్కు మనఁ గ్రిందఁ బడవైచెను. అంత దూరమున వేడుకఁ జూచుచుండువిప్రులు నవ్విరి. రాజకుమారులు వెలవెలంబోయిరి. ధృష్టద్యుమ్నద్రుపదులు భీతిఁ దొలంగిరి. అంత శల్యుండు డస్సి భీమునితోఁ బోరు సలుపుట మానుకొనెను. అంతకు మున్నర్జుననకుఁ గర్ణుం డోడె నని యంత తెఱింగియుండిరి. కావున నప్పుడు యుద్ధరంగమున నుండినరాజు లందఱు శంకించి యీశూరు లెవ్వరో యెఱుంగవలయును. సామాన్యవిప్రులుగారు సుమా వీరని యెంచిరి. కర్ణు నెదుర్కొని సమరంబుఁ జేయువారు భార్గవరాముఁడు, భారద్వాజుఁడు, పాండవుం డగు నర్జునుండు, దేవకీపుత్త్రుం డగు శ్రీకృష్ణుండు, శారద్వతుండయిన కృపుండు వీరు దక్కఁ దక్కినవా రోపుదురే? ఆక్ష్వేఘమునఁనే కౌరవులలోఁ బాండుసూనుం డయిన భీమసేనుండును, ధృతరాష్ట్రసూనుం డగు దుర్యోధనుండును, యదుప్రవరుం డగు వసుదేవసూనుం డయిన బలదేవుండును దక్క శల్యు నెదుర్కొనఁ దక్కినరాజు లెవ రోపుదురు? ఇప్పు డిట్టులైన సమరమును జాలింతము. ఎగ్గు లెన్ని యొనర్చినను బ్రాహ్మణుల సంరక్షించుట కదా రాజధర్మము! అని రాజు లూరకుండిరి. అంతఁ గొంద ఱెవ్విధమున నైనను వీరితోఁ

బోరి వీరి నవశ్యము గెలుచుట యుచిత మనిరి. అప్పుడు దేవకీపుత్త్రుం డయిన శ్రీకృష్ణుండు బ్రాహ్మణవేషధారు లగువారు పాండు రాజపుత్త్రు లని నిశ్చయించి, యోక్షత్త్రియులారా! యీ బ్రాహ్మణులు రాజులతో ధర్మయుద్ధమును జరిపి గెలిచిరి. కన్యకను శుల్కముగాఁ గొనిరి. ఇందు దోష మేమి? పోఁ పుడుగుఁ డని చెప్పఁగా, వాసుదేవునాజ్ఞను జవ దాఁటనేరక రాజులు యుద్ధమును నిలిపి బ్రాహ్మణులం బొగడుచు నిజదేశంబులకుఁ జనిరి.

భీమార్జునులు ద్రౌపదిని గుంతికి నివేదించుట

అంత భీమార్జునులు నిజవీర్యంబునఁ బడసిన ద్రౌపదిం దోడ్కొని బ్రాహ్మణపరివృతులై, రాజమండలంబు వెడలి పౌర్ణమినాఁడు మబ్బు విడియఁగాఁ బ్రకాశించు సూర్యచంద్రులువోలె తేజోవంతులై వెల యుచుఁ, దమవిడిసియుండు కుంభకారగృహంబునకుఁ జనిరి. అంతకు మున్న కుంతీదేవికొడుకులు స్వయంవరమంటపమున కేగి బహుకాల మయ్యెను. అచ్చోటఁ గౌరవులవలన వారి కేమి యపాయము ఘటి ల్లెనో యని చింతఁ బొంది ధార్తరాష్ట్రులవలనను రాక్షసులవలనను వారి కపాయములు గలుగకుండ రక్షోఘ్నమంత్రముల నుచ్చరించుచు, వ్యాసమహర్షి యాడినమాటలు వృథపోనేర వని మనస్సున ధైర్యముఁ బూనుచుండఁగా యుధిష్ఠిర నకుల సహదేవు లిల్లు చేరిరి. అంతఁ గొంతవడికి భీమార్జునులును ద్రౌపదీసమేతు లయి విడిదికి వచ్చుచునే యమ్మా! మే మొకభిక్షఁ గొని తెచ్చితిమి అని చెప్పఁగా, నాకుంతి మాత లోపలనే యుండి వీరిని వీక్షింపకయే తెచ్చినదాని నందఱును సమముగా ననుభవింపుఁ డని చెప్పి వెనువెంటనే ద్రుపదునికూఁతురును, సకలాభరణభూషితురాలును, మోహినీదేవతయుంబోలె సంతసనంత జని వనమేనికాంతితోఁ బ్రజ్వరిల్లఁజేయుచుండిన ద్రౌపదినిం జూచి యాడినమాటకుఁ బశ్చాత్తాపపడి, దోష మొనర్చితి నని భీతిల్లి ధర్మమునకు వెఱచి, యావరవర్ణినిఁ దనచేతఁ బట్టికొని ధర్మపుత్త్రుకడ కేగి యిట్లనియె. వత్సా! ధర్మజా! భీమార్జును లీకోమ్మను దెచ్చి, యమ్మా! భిక్షము దెచ్చితి మని నుడివిరి. నే నీకన్యకం జూడక మీ రేవురు దాని ననుభ

వింపుఁ డంటిని. నానోట నసత్యం బెన్నఁడును వెలువడినది కాదు. మీ రందఱు నీకన్య ననుభవించినచో నయ్యది యధర్మంబగును. అనుభవింప కున్నచో నా కనృతదోషము గలుగును. విమర్శించి ధర్మమార్గము నవలంబించి ప్రవర్తింపుఁడు. అని చెప్పఁగా ధర్మపుత్త్రుండు కొంతసే పాలోచించి కుంతి నుపశమింపఁ జేసి యర్జునునిఁ బిలిచి యిట్లనియె. ఫల్గునా! శుల్కజితయైన యీకన్యకను నీ వగ్నిసాక్షిగ వివాహమాడుము. అని చెప్పఁగా నర్జునుండు ధర్మముల నెల్ల నెఱింగియున్న నీ విట్టి యధర్మంపుఁ బలుకు లాడఁదగునే? తొలుత నీకు వివాహము కావలయును. పిదప భీమసేనుఁడు పెండ్లి చేసికొనవలయును. నామాట యాలకింపకదా! యనెను. ధర్మలోపకర మయిన కార్య మెవరు చేయుదురు? మే మందఱమును, నీ శుభాంగియు నీయానతిమేఱకు వర్తిల్లువారము. దేని నెవ్విధమున నాచరించినచో ధర్మమునకు లోపము కలుగక కీర్తి చేకూఱునో, దానిని విధింపుము. అవ్విధమున మేమును వర్తిల్లెదము. అని చెప్పుచుండఁగా నాసోదరుల కందఱ కేకాలమున నాకన్యకపై వలపు తగులుటయు, నందఱును దానివిలాసంబులకు మోహితు లగుటయుఁ, దనకును నట్లే దానియం దనురాగము పొందవడుటయు, ధర్మపుత్త్రుం డప్పుడు వేదవ్యాసునివాక్యమును దలపోయుచు మన మేవురు మీకన్యకను వివాహమాడుద మనెను. అంత నాజ్యేష్ఠునిమాటల కందఱు నానందించిరి.

అప్పుడు వసుదేవనందనుం డయిన శ్రీకృష్ణుండు పాండవు లొక్కకుంభకారునిగృహమునం దున్నవా రని యెఱింగి, యాయిల్లు వెదకి తెలిసికొని యచ్చోటికేగి మహాపరాక్రమవంతులై తేజోమూర్తులగు తమ్ములు దన్నుఁ బరివేష్టించియుండ సుఖాసీనుండై యుండు ధర్మనందను నాదరావలోకంబున వీక్షించి, యాతనికిని గుంతీమహాదేవికిని మ్రొక్కియుండఁగఁ, గృష్ణా! మే మిచ్చోట రహస్యముగ నెవ్వరికిఁ దెలియక విప్రవేషమున నుండ నీ వెట్లు మమ్ము గుర్తించి యీచోటికి రాఁగలిగితివి? యని ధర్మపుత్త్రుం డడుగఁగా, వాసుదేవుండు ముసిముసినగవులు నగుచు నిట్లనియె. నరేంద్రా! అగ్నిహోత్రుఁ డెంతగూఢముగ నున్నను సహజకాంతిని వేడిమిని వీడఁడు. ఈదినమున నాస్వయంవరమంటపమునం దాయమానుషశక్తిని జూపఁగలపరాక్రమవంతులు పాండవులు దక్క నిత్రు

లమున రాజలోకములో నన్యులు గలరే? విధివశమునఁ బాపాత్ముఁడగు దుర్యోధనుని దురాలోచనము నెఱవేఱకుండెను. ఉగ్రమ్యే. అగ్నిభట్టారకునింబోలెఁ దేజోవంతులై ధీశక్తిచే శ్రేయసములను బొందుదురు. మీరివ్విధమునఁ బ్రచ్ఛన్నవేషములతోడి ప్రవర్తనము నన్యులెఱుంగకునికి ఉగ్రం. పోయి వత్తు మని చెప్పి, యాదేవకీనందనుండు రోహిణేయుంగూడి కుంతీనందనులయనుజ్ఞఁ గొని శిబిరమునకుఁ జనియె.

అట రాజనగరమందు ధృష్టద్యుమ్నుండు విప్రులతోఁగూడ నేగిన ద్రౌపదిని స్వయంవరమున గెలిచిన బ్రాహ్మణుం డెవ్వండో? వాఁ డెచ్చటి వాఁడో? పురమునం దెచ్చోట విడిసియుండునో? ఆబ్రాహ్మణుండు ద్రౌపది నెచ్చోటికిఁ గొనిపోవునో యని విచారపరుండై, యాబ్రాహ్మణ సమూహముతోఁ దానును గోప్యముగాఁ జని యాకులాలగృహమున నొక్కచోట డాఁగియుండె. రామకృష్ణులు శిబిరమునకుఁ బోఁగా భీమార్జుననకులసహదేవులు మాధుకరమునకుఁ బోయి యన్నముఁ దెచ్చి ధర్మపుత్రునకుఁ గుంతికి నివేదించిరి. అంతఁ గుంతి ద్రౌపదిం జూచి, దేవీ! యీయన్నమునఁ గొంత బలులకును, బ్రాహ్మణాతిథులకును, గవళగాండ్రకును బ్రత్యేకించియుంచుము. మిగిలినదానిని రెండుభాగములొనర్పుము. అం దొక్కపాలు నీపదివేలయేనుఁగులంతబలము గలయీ భీమసేనునకుం బెట్టుము. వెఱపాలి నానలుగురకు వలసినంతఁ గుడువఁ బెట్టుము. శేషాన్నమును మన మిరువుర ముపయోగింత మనెను. యాజ్ఞసేనియుఁ గుంతి చెప్పిన ట్లొనర్చెను. అంత వారందఱును భుజించిరి. అంత సహదేవుండు శుచ్యర్థము నేలపై దర్భలు విరిచెను. దానిపై నందఱును తమతమకృష్ణాజినములను బఱచుకొని పరుండిరి. కుంతీదేవి వారి కందఱకును ముందుగఁ బవ్వళించెను. ద్రౌపది దర్భాసనమున నసహ్యపడక వారిపాదములకెడ నెంతమాత్రము వంత లేక సంతుష్టస్వాంతయై పవ్వళించెను. అంత వా రన్నదమ్ములు వేడుకలో నానావిధవ్యూహభేదనంబులను, ననేకాస్త్రప్రయోగోపసంహారసంవిధానములను, ఖడ్గాద్యాయుధసాధనములతో సమరసమయములయందు యుద్ధము చేయవలసినప్రకారమును నొకరితో నొక రుపన్యసించుటయు, నితరులు వినుచుండుటయు, నందులకుఁ బ్రతిగా వేఱొకరు చెప్పుటయు నింకొకరు

దానికి సమాధానముఁ జెప్పుటయు నంతయును విని, ధృష్టద్యుమ్నుండు వీరు విప్రవేషమున నుండుక్షత్రియులే కాని విప్రులు కానేరరని స్పష్టమనస్కుండై, తక్షణము తండ్రికడకేగి యీ వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పుచు కుప్యమానుఁడగా, ద్రుపదుండు కొడుకుతో నిట్లనియె. వత్సా! మనకృష్ణను జంత్రము దెగనేసి తోడ్కొని పోయినవారెవరో? వారు హీనకులులు గారే? వా రెచ్చటి కేగిరో? వారి వృత్తులు మన కవమానము తేవుగదా? పాండుపుత్రులు బ్రదికియుండరో కో? మత్స్యయంత్రము నురులఁగొట్టిన యాతం డొకవేళఁ బార్థుండే యైయుండ నోపునే? వివరించి నామనస్సునకలవరము దీర్పుము. అనఁగాఁ బంత్రికిఁ గుమారుం డిట్లనియె. రాజేంద్రా! వినుము. అవ్విధమున మత్స్యయంత్రము నా స్వయంవరశాలలోఁ దెగనేసిన దేవసమానుం డైన పురుషుండును, నాతనివెంట మహాబాహుబలముతో నొప్పారుచుఁ బోయినవాఁడును వీరిరువురును మనకృష్ణను దోడ్కొని మనయూరివెలుపలనున్న యొకకుంభకారగృహమున కేగిరి. అచ్చోట వీరి వంటివారు మువ్వురు తేజోమూర్తు లగు ప్రత్యేకపురుషులతో మాటలాడుచున్న యొకవృద్ధాంగన యుండఁగా, నాదేవికి వీ రిరువురును మ్రొక్కిరి. కృష్ణ నాయవ్వకు మ్రొక్కు మనఁగా నక్కన్యకయు నట్ల చేసెను. వారిలో నలువురు భిక్షాన్నంబును గొనితెచ్చి యాముదుసలి ముందటఁ బెట్టిరి. అప్పు డాయవ్వ ద్రౌపదిం బిలిచి యాయన్నమునఁ గొంత బలివిధానమునకును, గొంత బ్రాహ్మణాతిథులనిమిత్తమును, గబళగాండ్రకును బ్రత్యేకింపు మనెను. పెఱభాగమును రెండుపాళ్లొనర్పు మనెను. ఒక్కపాలు మత్స్యయంత్రము నేసినపురుషుఁడు గాక వానితో వచ్చిన వేఱొకనికిఁ గుడువఁబెట్టు మనెను. శేషించినదాని నాపురుషులు నలువురును నాయవ్వయును ద్రౌపదియును భుజింపవలయు నని నిర్దేశించెను. అంత మనబాల యాయవ్వ నిర్దేశించిన ట్లొనర్చెను. అందఱును భోజనానంతరము దర్భలు క్రిందఁబఱచుకొనిరి. వానిపైఁ గృష్ణాజినములను బఱచికొని దానిపైఁ బవ్వళించిరి. కృష్ణయు వారిపాదతల ప్రదేశమున నొక్కచర్మాసనముపైఁ బవ్వళించెను. పుట్టిననాఁటంగోలె భోగినియై సుఖముల ననుభవించుచు నాగర్భశ్రీమంతురాలై యున్న

ద్రౌపది యచ్చోట నుండుటకేవిధమైన చింతయును బొందినట్లు తెలియ వచ్చెను. వారు విలాసమున నానావిధసేనావ్యూహములను బన్నుట, భేదించుట, వివిధాయుధప్రయోగములను జేయువిధానములను, నానాస్త్రములను యుద్ధకాలమునం దెట్టిసమయములయందుం బ్రయోగించుట యుపసంహరించుట మున్నగు విధానములను మాటలాడుకొనుచుండంగా వింటిని. వారిం జూడ వారు క్షత్త్రియు లని తోంచుచున్నది. వారు రహస్యముగా స్వవిషయములను మాటలాడుచుండునప్పు డాలోచింపంగా, నా మనసున బాండవు లనియె యూహ కలుగుచున్నది. పాండవులు లక్కయింటిలో కాలంగా వా రెట్లో తప్పించుకొని పాఱి రని వినియుంటిమి గదా! యని చెప్పంగా విని, ద్రుపదుండు తనయభిమతం బీడేరె నని సంతోషించి, వారియానవాళ్లను జరిత్రను జక్కంగా నెఱింగివచ్చుటకు వెంటనే తనకుల బ్రాహ్మణుని వారుండుచోటున కంపెను. అంత నాపురోహిత బ్రాహ్మణుండును రాజానుమతంబున వెంటనే పాండవు లుండు కుంభకారగృహంబున కేగి వారితో నిట్లనియె. ఆర్యులారా! పాంచాలపతి మీవృత్తాంతము నంత సవిస్తరముగా నన్నుం దెలిసికొనిరమ్మని మీయొద్దకుం బంపెను. మత్స్యయంత్రమును గూల నేసినశౌర్యం గాంచి యారాజు మిక్కిలి యానందపరవశుండై యున్నవాండు. మీ కులగోత్రనామములను మాకుం దెల్పి మా కుల్లాసమును గల్గింపుండు. ఈవఱకు మారాజు పాండురాజున కనుంగుంజెలికాండు. ఎవ్విధముననైన నాతనికుమారుండయిన యర్జునునకుం దనకూంతు నిచ్చి వివాహము గావింపవలయు నని తలపోసియుండెను. అని చెప్పంగా ధర్మనందనుం డంతయు విని భీమసేనుం బిలిచి యీద్రుపదుపురోహితున కర్ఘ్యపాద్యాదుల నొసంగి యర్చింపుము. అనంగా నాతం డట్లొనర్చెను. పురోహితుండును వారొనర్చిన బూజలం గైకొని యుచితాసనంబునం గూర్చుండియుండంగా ధర్మపుత్త్రుం డాతని కిట్లనియె. అయ్యా! స్వయంవరకాలలో గంధపుష్పాక్షతలతో నర్చింపంబడియుండిన ధనుస్సు నెక్కువెట్టి యైదుశరములతో మత్స్యయంత్రమును దెగనేసినవానికిం గన్యక నిత్తు నని శపథమును మీరా జొనర్చియుండె. కాని కులగోత్రనామములను విచారింప

లేదు. తననియమముచొప్పున నీతండా యంత్రము నేసి కన్యకం బడసె. ఇంకను విచారింప నేల? మఱియును హీనకులుండగుచు, విలువిద్యను బాగుగ నేర్చినవాఁడును నితరరాజకుమారులకలవిగాని యామత్స్యయంత్రమును దెగవేయఁగలఁడే? మీరాజు నభిమత మీడేరెనని తలంపుము. అని యిట్లు చెప్పుచుండఁగనే పాంచాలభూపతియొద్దనుండి దూత యొక్కఁడు వచ్చి ధర్మనందనునితో నిట్లనియె.

పాండవులు ద్రుపదునగరునకుఁ బోవుట

మహనీయులారా! మిమ్ము నందఱును మారాజు తోడ్కొనిరమ్మని మీ కందఱ కన్నిరథంబులను దివ్యాశ్వంబులఁ బూన్చినవానిని బంపి యున్నవాఁడు. కృష్ణసహితులై మీ రెల్లరును నగరున కరుదెంచునది. మీకు రసవత్తరములగు భక్ష్యభోజ్యములతో నగళ్ళయం బన్నము సంసిద్ధము గావింపఁబడియున్నది. అని చెప్పఁగా, నప్పాండవులును రాజయోగ్యంబులయి రత్నాంచితంబులైన కాంచనరథంబు లెక్కి కుంతీదేవిని గృష్ణను నొక్కరథం బెక్కించి వారిరువురు నమవెంటరా ద్రుపదరాజనగరు సొత్తెంచిరి. అంత ద్రుపదుండును వారల కనేకవిధంబులైన వస్తువులతిప్రీతి నిచ్చి చూడఁగా, వారు వానిలో సర్వవర్ణోచితమైన వస్తువులను గ్రహింపక క్షత్రియోచితంబులైన యసిచర్మకార్ముకబాణతూణీరరథవరూథవాజివారణంబులఁ బరిగ్రహించి, తన్ను సమీపించుచుండునప్పాండవుల యజినోత్తరీయములను, నతిసంభృతబ్రహ్మతేజములను నాజానులంబిమహాబాహువులను, నత్యున్నతభుజశిరస్సులను, విశాలనేత్రములను, వెడఁదఱొమ్ములను, నెడలెగక సలుపుచుండు వ్యాయామములచే సారముగలిగినదృఢకఠినాంగములను, ద్రుపదుండు వీక్షించి సుతభ్రాతృసుహృదమాత్యబంధుజనులతోడను బరమవిద్వన్మహీసురులతోడను నెదురేగి వారల నత్యుత్తమక్షత్రవరులఁగా నెఱింగెను. అంత వారిం దోడ్కొని వారల కని యలంకరించినమంటపమునకు రాఁగా, వారలశంకితులై క్షత్రియోచితంబులైన మహాసనంబులం గూర్చుండిరి. అప్పుడు ద్రుపదుండు వారల క్షత్రియు లని స్పష్టముగ నెఱింగియు, దానిని దృఢపఱచుకొనునిమిత్తము వారలలో ధర్మపుత్రు మొగమై యిట్లు

నియె. అయ్యా! మీరు క్షత్త్రియులరో, బ్రాహ్మణులరో, యటియును గాక వేషధారులై భువి సంచరించుచున్న మంత్త్రసిద్ధులరో, మఱియు స్వర్గమునుండి చేతెంచిన దేవతలో యెఱుంగము. మాకు సంశయము గలుగుచున్నయది. మీకలరూపెఱింగినంగాని యీకన్యకకు విధ్యుక్తవివాహంబుఁ గావింప నేరము. అనంగా నా రాజునకు ధర్మపుత్త్రుం డిట్లనియె. రాజా! సంశయము వలదు. మేము క్షత్త్రియులము. పాండురాజప్రియపుత్త్రులము. నే నందఱిలో నగ్రజుండను. వీఁడు భీముండు. వాఁడు నర్జునుఁడు. వారు కవలు. ఈవృద్ధస్త్రీ కుంతీమహాదేవి. అని తన్నునుం దమ్ములను దెల్పి నెఱింగించి, మీసుకుమారియైన పుత్త్రిక నొకకొలనునుండి వేఱొకకొలనికిఁ గొనిపోఁబడు తామరతీఁగెవోలె, మీగృహమునుండి మాగృహము చేరెను. నీవు మాకు ముఖ్యగురుండ వనంగా ద్రుపదుం డానందలహరిం దేలియాడుచు. సత్యవ్యాహారంబున నానందబాష్పములు నేత్రములయందుండి జాఱిపడంగా దగ్గుత్తికపడి యెట్టకేల కిట్లనియె. ధర్మమూర్తులారా! పావనులారా! నాపుణ్యంబున లాక్షాగృహదాహంబువలన విముక్తుల రయితి రని సంతోషించితిని. అనంగా, ధర్మతనయుండు వారణావతంబునందుండి యరులబారిఁ దప్పించుకొనిన వృత్తాంతం బంతయుఁ జెప్పంగా విని, ధృతరాష్ట్రదుర్యోధనుల నిందించి సామవచనంబులఁ బాండవుల నూఱడించి క్రమ్మఱ వారలకు రాజ్యమును సాధించియిచ్చునట్లు ప్రతిజ్ఞఁ జేసి వారిం బూజించి వారల నొకయుత్తమభవనమునందు సత్కారపూర్వకముగ నుండ నియమింపఁగా, నందుఁ బాండుపుత్త్రులును గృష్ణసహితయైన కుంతీమహాదేవియు సుఖ ముండిరి.

అంత నొక్కనాఁడు ద్రుపదుండు పుత్త్రమిత్త్రబాంధవబ్రాహ్మణపరివృతుండయి ప్రసంగంబున సుఖాసీను లయియున్న పాండవుల కిట్లనియె. అయ్యలారా వినుండు. మా భాగ్యవశంబున నాయభిమతంబు మేరకు మత్స్యయంత్త్రముచు దెగనేసినవాఁడు క్షత్త్రియవంశములలోఁ బేరెన్నికఁగన్న శంతనువంశోద్భవుండును, మహేంద్రవరప్రసాదజాతుండును, నభిజనపాత్త్రుండును, శుభచారిత్త్రుండును నగు నీయనుజుండయ్యె. కావున నీతం డిప్పుడు నాపుత్త్రికి వరుఁడయ్యెను. వేగంబ వారిరువురకును బాణిగ్రహణ

మహోత్సవంబు యథావిధిగఁ జేయువాఁడను. అని చెప్పఁగా విని ధర్మపుత్త్రుం డిట్లనియె. రాజా! అది యెట్లు నీ నగ్రజునకు మున్ను వివాహముచేయువాఁడవు? నేను పెండ్లియైనపిదప భీముఁడు చేసుకొను పెండ్లి యాతని వలయు. పెండియు నర్జునునకు వివాహయోగ్యకాల మగును. మాకు ముందే యర్జునునకు నీ వెట్లు వివాహము చేయఁదలపెట్టుదువు? అనఁగా ధర్మజునకు ద్రుపదుఁ డిట్లనియె. రాజేంద్రా! అది యట్లగు నేని, ఈకన్య కను నీ కొసంగి నేను పెండ్లిచేసెదను. నీవ దీనికిఁ దగుభర్తవు గమ్ము. ధర్మ మెవ్వరికి నతిక్రమింపరానిది యనిన. అనఁగా ధర్మతనయుండు రత్నములు వంశ మును గ్రహింప యోగ్యములు. నీపుత్త్రిక స్త్రీరత్నము; ఆరత్నమును మే మేవురమును గ్రహించెదము. ఇది మామాతృవచనము. ఆనియ మము మా కనుల్లంఘనీయము. అని చెప్పఁగా ద్రుపదుం డామాటలకు విస్మితుండై ధర్మతనయున కిట్లనియె. సత్యసంధా! ఒక్కపురుషునకుఁ బెక్కుఱు భార్యలు గల రను టెఱుఁగుదు గలదు. కాని, పెక్కుఱ కొక్క భార్య యగు టేయుగములయందును నెక్కథలయందును విని యెఱుం గము. నీవు లౌకిక వైదికధర్మస్వరూపములను బాగుగ నెఱింగినవాఁ డవు. మీఁదుమిక్కిలి ధర్మమూర్తివర ప్రసాదజాతుండవు. నీ వాడిన మాట యధర్మం బని పలుకుటకు జంకెదము. అయిన నిట్టిదాని నిది వఱకు విని యెఱుఁగము. దీని నింక నీవును నేనును గుంతీమహాదేవి యును ధృష్టద్యుమ్నుండును విచారించి యెట్లి నిశ్చయింత మనెను.

వేదవ్యాసుఁడు ద్రుపదుకడ కేతెంచుట

అంత నల్లనిజింకతోలు ధరించినవాఁడును, సూర్యునితేజస్సు వంటితేజస్సుఁ గలవాఁడును, బ్రహ్మసమానుఁడును, నాశాపాశము లుడి గినవాఁడును, మహాత్ముఁడును నగు కృష్ణద్వైపాయనమహాముని యచ్చో టికి విచ్చేయుటయు నందఱును నెదురేగి యామహనీయునిపాద కమలములకు మ్రొక్కి యథావిధి యర్చింపఁగ, నమ్మునిచంద్రుం డా పూజలం గైకొని నిర్దిష్టోత్తమాసనాసీనుం డై వారలం గూర్చుండ నియమింప, నందఱు నుచితాసనములఁ గూర్చుండిరి. ఇట్లు వేంచేసి యుండు వ్యాసభట్టారకుండు పాండవులకుశల మడిగి హితమ్ములై చెవుల

కింపైనమాటల నంపఱ నలరించుచుండ నాముసిం ప్రనకు ప్రసాదించను ప్రత్యేకముగ వందనములు సమర్పించి యిట్లు విన్నవించెను. 'లోకు లందఱు ధర్మ మని యంగీకరింపఁదగిన పలుకులు గలయీధర్మరాజు తానును దన సోదరులును నాకూఁతును బెండ్లి చేసికొనవలయునని పలుకు చున్నవాఁడు. మహర్షులకుఁ దెలియని ధర్మాధర్మములు లేవుగదా! ఇంతకు మును పేయుగమునందైనను నొక్కవనితను బలువురు పెండ్లి యాడి కాఁపురము చేసినవెకలదా? ఆప్రులగువా రధర్మమును బలికిన మాత్రముననే వేదములకును, లోకాచారమునకును విరుద్ధముగఁ బ్రవ ర్తింపఁదగునా? కావున నీకుఁ దక్క నితరుల కిట్టి ధర్మసంకటములు కలుగునెడ ధర్మము చెడకుండ నిర్వహింప నగునే' యని పలికెను. ఆ సమయమున ధర్మరాజు ద్రుపదునిసమక్షమున వ్యాసుమొగమై 'యో మహానుభావా! నవ్వులకైనను, నాటలయందైనను, నధర్మవిషయమున నాలుకయును, మనమును నా కెప్పటికిని పరుగులుట లేదు. కావుననీయంగ నను మే మేవురమును బెండ్లి చేసికొందుము. అట్లొనర్పవలయునేకాని యితరవిచారములు చేయఁదగవు. అధర్మమున నెప్పుడేనియును బ్రవేశిం పనినామనస్సు పాంచాలియం దనురక్తమయినది. మా కేవురకు నీకన్యక ననుభవింప మాతల్లియనుజ్ఞ కలదు. గురువులలో నెల్ల తల్లి మేటిగురువు. కావున నట్టిపెద్దలపల్కును శిరసావహించి యాచరింపవలసినది ప్రథమ ధర్మము. మఱియును నేతన్నిమిత్తమునఁ బూర్వాచారమును గలదు. తొల్లి గౌతమవంశమునఁబుట్టిన జటిలయనుమునికన్య *యేడ్గురుఋషులకు ధర్మపత్ని యయ్యె; మఱియును వాక్షాయణి యను మునికన్య యొక్కతె ప్రచేతసు లను నేకనామమున వ్యవహరింపఁబడుచున్నవారగు పదుగురు మునులకుఁ బత్ని యయ్యె ననియుఁ బురాణములయందు వినుచున్న వారము.' అనఁగా, ధృష్టద్యుమ్నుండు మునివరేణ్యునితో నిట్లనియె. 'బాదరాయణీ! చిఱుతవాఁ డగు నర్జునుండు పౌరుషంబున సాధించి తెచ్చినకన్యను సర్వధర్మములఁ దెలిసినవాఁడును,సోదరులలో జ్యేష్ఠుండును నగు,ధర్మరాజెట్లు వివాహమాడఁదగును? వీరికెల్లఁగృష్ణయొక్కతెయెట్లు

---

* గౌతమవంశమునఁ బుట్టినజటిలునికూఁతురు తనతపఃప్రభావమున నేడ్గురు ఋషులకు నొక్కతెయె భార్య యయ్యె నని (యాంధ్ర)భారతము.

భార్య కాఁగలదు? ధర్మసూక్ష్మ మెట్టిదియో యెఱుంగఁజాలకున్నవాఁడ.' అనుచుండఁగనే సుహస్త్రితోఁ గుంతి యిట్లనియె. 'సాత్యవతేయా! ధర్మజుం డనృతవంతుఁ డబద్ధము లాడఁడు. నాపలుకులకు కనృతదోషంబు రాకుండ నిర్ణయము చేయుము.' అని చెప్పఁగా నప్పారాశర్యుండు కుంతి నూఱడించుచు భూపతిని (ద్రుపదుని) మోమునందుఁ జూడ్కి నిల్పి మహాకరుణతో నిట్లనియె. 'ఓయి రాజా! ధర్మతత్త్వము తెల్పఁగా నెఱిం గి యీ ధర్మరాజు అధర్మసమ్మతమాట నాడఁడు. దేవతామూర్తియైన యీ కుంతి యెన్నఁడుక సత్యోక్తి పలుకదు. వీరిమాటలును, దేవతలవాక్య మ్మైనను నొకటియే కాని వేఱు కానేరదు. కావున సర్వథా యాలో చింపక నీ వే వురకును నీకూఁతు నీశుభాంగి నిచ్చి పెండ్లిచేయుము. ఇది దైవకృత్యము. దీనివృత్తాంతమంతయు దివ్యము. దాని నంతయు విన నీకుఁ దమకమేని వివరంబుగాఁ జెప్పెద' నని యాద్రుపదుఁ జేయి పట్టుకొని యేకాంతస్థలమునకుఁ గొనిపోయి యందాసీనుండై, యతనిని వనసమీ పంబున గూర్చుండ నియమించి యతని కిట్లనియె.

*నాళాయన్యుపాఖ్యానము

పూర్వము నాళాయని యయిన యింద్రసేన యను పేరు గల పరమపతివ్రత మౌద్గల్యుఁ డను మునికి భార్య యయి యుండఁ, గర్మవశమున నాతనికిఁ గుష్ఠవ్యాధి ప్రాప్తించెను. అక్కాలమున నతనిశరీరములోని మాంస మంతయుఁ గృశించి రక్తశూన్యమై యెముకలును, నర

* ఈకథ ప్రక్షిప్త మని భారతవ్యాఖ్యాత నీలకంఠభట్టాచార్యుఁడు విడిచియున్నాఁడు. ఆనందపూర్ణమునీంద్రుండు వ్యాఖ్యానము చేసియున్నాఁడు. నన్నయభట్టారకుఁడు తెనిఁగించియున్నాడు. చంపూభారతము మున్నగు భారతకథలను వ్రాసిన గ్రంథకర్తలకావ్యములలో నీయాఖ్యాన మున్నది. కావున వచనభారతరచయితలందఱును దీని నాంధ్రవచనమును రచియించిరి. కావున నే నిం దీకథను బొందుపఱిచితిని. మఱియొకవిశేష మున్నది. నాళాయని యైనయింద్రసేన మౌద్గల్యునిచే విడువఁబడి యాదేహమును వదలి యొకరాజర్షిపుత్రికగాఁ బుట్టి పతినిమిత్తముగ నీశ్వరునిగుఱించి తపస్సు చేసె నని తెనుఁగుభారతమున నున్నది. సంస్కృతమున శరీరాంతరమును దాల్చిన ట్లగపడదు. మౌద్గల్యుండు దేహత్యాగమును జేయఁ నప్పు డా కల్యాణినిఁ జూచి "భవిష్యసి నృలోకే త్వం రాజపుత్రీ యశస్వినీ, పాంచాలరాజస్య

ములును, చర్మమును మాత్రము మిగిలియుండెను. కుష్ఠి మునుసలియును, రోగియుఁ, గంపుగల యొడలు మొగము గలవాఁడును, నతిమునుఖజిడి యును, నతికోపియును, పడిపోవుచుండు తోలును గోళ్ళును గలవాఁడు నైన యాపతిని వెక్కసింపక మిక్కిలి మక్కువతో నుపచరించుచును, నతఁడు భుజింపఁగా మిగిలిన యన్నమును నాతనివిత్తియుండే తాను నాపరమపతివ్రత యగు నింద్రసేన భుజించుచుండెను. ఇట్లుండఁగా నొక్కదినమున నతఁడు భుజించుచుండఁగా నాతనిపెద్దవ్రేలు మురిఁగి యూడి యాతనియన్నమునందుఁ బడెను. ఆ ట్లన్నములోఁ బడిన పతి వ్రేలిని నేవగించుకొనక నాళాయని దాని నెత్తివైచి, మిగిలినయన్నమును ప్రియముతోఁ దినెను. దానిని భర్త చూచి భార్యయం దనురక్తుండై దానిపతిభక్తికి మెచ్చి భార్యతో నిట్లనియె. 'శుభాంగీ! నీపతిభక్తికి మెచ్చితి. నీ కిష్టమైనదానిం గోరుము. ఇచ్చెద' ననఁగా, నప్పరమపతివ్రత తనకుఁ బ్రసన్నుఁడయిన పతితో నిట్లనియె. 'ప్రాణనాథా! నాకుఁ గామ భోగములు తనియవు. కావున నీవు స్వతపోమహిమచే నీవికృతస్వరూ పమును వదలి సుందరయౌవనరూపములు గల యైదుగురు పురుషుల వివిధరూపములం దాల్చి, కామోపభోగముల నన్ను సంతోషింపఁ జేయుము.' అనఁగా నాఋషియుఁ బత్ని కిష్టమైన నానావిధదివ్యదేహము లను దాల్చి యాయింద్రసేనతోడ ననేకరమ్యవనప్రదేశముల విహ రించుచు మహేంద్రలోకమున కేగి, యందు దేవర్షులు పూజింపఁగా సూర్యరథము నెక్కి వియద్గంగాజలముల నిరువురును దీర్థమాడి, చంద్రునిశీతకిరణములు సోఁకుచల్లనిప్రదేశములలోఁ గొంతకాల ముండి

సుతా ద్రుపదస్య మహాత్మనః. భవితారస్తు తే తత్ర పతయః పంచ విశ్రుతాః, తైస్సార్థం మధురాకారైః చిరం రతిమవాప్స్యసి." యనుటయే యాధారముగ నున్నది. అయి నను విద్వాంసులు కొందఱు నాళాయని రెండవశరీర మెత్తి యాశరీరముతో మహా దేవు నారాధించి వరమును బడసినట్లు నన్నయ వ్రాసినదానినే క్రమముగా భావించి యీనాళాయన్యుపాఖ్యానమునందు మన కిప్పుడు లభించియుండుపాఠమున బహుకాల పాఠభేదముచేఁ గొన్ని శ్లోకము లీప్రకరణమున వదలిపోయియుండవచ్చు ననుచున్నారు. అయిన నీయుపాఖ్యానకథను వ్రాయుటకుఁ నన్నయభట్టారకునియాంధ్రభారతానుసర ణము గావింపఁబడిన దని పాఠకు లెఱుఁగుదురుగాక!

కైలాసమేరుగిరివరులయందు యథేచ్ఛావిహారములను జలుపుచు, ముద్గలుండు గిరిరూపమును ధరించినచో నింద్రసేన తాను నదీరూపమును దాల్చుచును, నాఋషివర్యుండు కల్పవృక్షరూపి కాఁగా నాళాయని కల్పలతయై, మఱియును దా నేరూపమును దాల్చినను దత్తదుచిత రూపయై ముద్గలునకుఁ జిత్తానువర్తినియై మెలఁగుచుండ బహుప్రదేశములలో ననేకసంవత్సరములు దానితో నిష్టసుఖోపభోగముల ననుభవించి తనివిఁ జెంది తపం బాచరింపఁ దలపోయఁగా, భర్తకు భార్య యిట్లనియె. 'తపోధనా! నేను గామోపభోగముల నింకను దనియకున్నదాన. ఇంకం గొంతకాలము నాయిష్టానువర్తివై యుండుమనఁగా, ననన్యకాంత యగునత్తరుణితో నామౌద్గల్యుం డిట్లనియె. 'ప్రేయసీ! ఇట్లు స్థిరములు కాని కామోపభోగములయందుఁ గాలము గడపుచో నాకు శాశ్వతపదవి నొసంగుతపస్సునకు విఘ్నము కలుగుచున్నది. నీ వింకను దనివిఁ జెందినదానవు కాకుండుటచే మనుష్యలోకమునఁ బాంచాలపతికిఁ బుత్త్రివై జనించి, సుందరాకారు లగుపాండవు లైదుగురిని బతులనుగాఁ బడసి వారియందు సర్వభోగముల ననుభవింపు మని బ్రహ్మత్వమును బొందెను. అంత నాయింద్రసేన కాలవశమున శరీరమును వదలి కాశిరాజకూఁతురై జనించి యతిసౌందర్యవతి యైనను దౌర్భాగ్యమునఁ బతిం బడయ నేరక నగచి, మహాదేవునిఁ గూర్చి తపంబుఁ జేయఁ దొడంగెను. ఆశుభాంగి తపస్సు చేయునప్పుడు గ్రీష్మకాలమున నాహారము లేక పంచాగ్నిమధ్యమున శశిశేఖరుని ధ్యానించుచుండఁగా, నా దేవదేవుం డాకృశాంగి తపస్సునకుఁ బ్రీతుండై యామెముందు నిలిచి, యోవరాంగీ! నీ వేమి కోరి తపం బిట్లు తీవ్రముగఁ జేయుచున్నదానవు? వర మడుగుము. ఒసఁగెద ననఁగా, నాపస్విని మహాదేవునితోఁ బతి నొసంగుమని యైదుమాఱులు ప్రార్థించెను. అంత నీశ్వరుండు దాని నుద్దేశించి,

"భవిష్యతి చ తే జన్మ మనుష్యేషు వరాంగనే,
భవిష్యతి చ తే భీరు పతయః పంచ విశ్రుతాః."
"మహేంద్రవపుషస్సర్వే మహేంద్రసమవిక్రమాః,
తత్రస్థా స్సుమహత్కర్మ సురాణాం త్వం కరిష్యసి."

ఓ వరాంగనా! నీకు మఱియొకజన్మము మనుష్యులలోఁ గలుగఁ

గలదు. ఆజన్మమందు నీ కైదుగురు (జగద్విఖ్యాత) పతు లగుదు రనియు, వారు మహేంద్రుని తేజస్సు గలశరీరములును వానిపరాక్రమమును గలవారై యుందురనియు, నీవుభూలోకమునుండి దేవకార్యమును నెఱవేర్చెదవనియు వరము నొసంగఁగా, నాకన్యక "లోకేశా! ఒక్కతె కనేకులు పతు లగుట ధర్మమే? ఒక్కతెకు భర్త యొక్కఁడే యని శాస్త్రములు విధించినవి. ఆపత్సమయమున సంతానార్థము భర్త యనుమతించినచో వేఱొకనిని బొంద నగును. మూఁడవవానినిబొందినఁ బ్రాయశ్చిత్తము విధింపఁబడియున్నది. నాలవవానితో సంగమించిన యది పతితురాలగును. అయిదవవానిం బొందిన దానిని గులట యందురు. ఇవ్విధమునఁ బెద్దలు నుడువుదురు. కావున నోమహానుభావా! యీధర్మసంకటమునందుండి నాకు మోక్షము గలిగింపుము. అని ప్రార్థింపఁగా శంకరుఁ 'డో కల్యాణీ! నీవు పతిదాన మొసంగు మని యైదుమాఱు లడిగితివి. అట్లగుట నీ కేవురు పతు లగుదు రని వక్కాణించితిని. ఇది తప్పదు. వరముఁ బొందుటం జేసి యిది దూష్యమును, ధర్మవిరుద్ధమును గానేరదు' అని చెప్పఁగా నాకన్యక వెండియు మహాదేవునితో నిట్లనియె. 'ఓపార్వతీశా! నాకుఁ బతు లైదుగు రగుదు రేని నాకు వారియందుఁ బ్రత్యేకసంగమమును, నిండుకౌమారం బెల్లప్పుడును, పతిశుశ్రూషాపరత్వమును, నందఱియందు సమభోగేచ్ఛయుం గలుగ ననుగ్రహింపు' మని ప్రార్థింపఁగాఁ బినాకి దానికోరిన ట్లొసంగి, గంగాతీరమున మహేంద్రుం డున్నవాఁడు. వానిని నాయొద్దకుఁ దోడ్తెమ్మని యాజ్ఞాపింపఁగా నక్కన్యక శంభునకుఁ బ్రదక్షిణాపూర్వక నమస్కారంబు గావించి, గంగాతీరమున కరిగెను.

పంచేంద్రోపాఖ్యానము

ఆసమయమున వైవస్వతుండు (యమధర్మరాజు) లోకమునందలి ప్రాణులను జంపుట మాని, నైమిశారణ్యమునందు సత్త్రయాగదీక్షం బూని యుండెను. కావున లోకమున జనులు చావు లేక యుండిరి. దీని కోర్వక యింద్రాదిదేవతలు బ్రహ్మకడ కేగి, 'పితామహా! మర్త్యు లగు మానవులు చావు లేమి నమర్త్యులైరి. వారికిని మాకును దారతమ్యము లే దయ్యె' నని యేడ్చిరి. అంతఁ బరమేష్ఠి దివ్యజ్ఞానమునఁ దెలిసి

'ఓహో దేవతలారా! యముండు సత్రయాగము నింతకుఁ జాలించెను. తన తొల్లింటి నియమితకార్యమును బ్రారంభించి చేయుచున్నవాఁడు. మీ రేడువ వలదు. మీకును మనుష్యులకును నెప్పటియట్ల భేద ముండఁ గలదు. మీరు మీస్థలముల కేగుఁడు. మఱియు నా వైవస్వతునియంశము నందును భూలోకమున మీయంశమునందును, నేవురు మనుజులు పుట్టి పరాక్రమవంతులగుచు నా వైవస్వతునియుద్యోగమునకుఁ దోడ్పడు చుందు' రనియె. అందుల కింద్రాది దేవతలు సంతసించి మందాకినీతీరమున మఱలిపోవుచుండఁగా నానదీతీరమున నొక్క కన్యక ఘోరముగ నేడ్చు చుండఁగా, దాని కన్నీరు గంగలోఁ బడి కనకకమలము లగుచుండఁ దానింజూచి వెంబడించుచున్న దేవతలు దేవేంద్రునితో నాకన్యకను సమీపించి దానిరోదనమునకుఁ గనికరించి, మహేంద్రుండు 'నీ వెవ్వతెవు? నీదుఃఖ కారణం బేమి? యని యడుగఁగా నాకన్యక పురుహూతున కిట్లనియె. పురందరా! నే నెవతె నని నాదుఃఖకారణమును నీ వెఱుంగఁ గోరు దేని నా వెంబడి నరుదెమ్ము. అని చెప్పఁగా, నింద్రుండు దానిమాటల కొడంబడి దానిని వెంబడించి పోవుచుండెను. అట్లు పోవుచుండఁగా హిమవత్పర్వతగుహాలలో నొక్కదానివాఁకిట నొక్క రత్నసింహాసనముపై నొకసుందరాంగితో వరుణరూపము ధరించి జూదమాడుచున్న మహా దేవుం గని వరుణుండ కా యని తలపోసి, వానిపైఁ గోపముం బూని యిట్లనియె. 'ఓరీ! యీచరాచరజంతుజాలములతో నిండియుండు నీ బ్రహ్మాండమంతటికిని నేను బ్రభువను. ఈ వజ్రాయుధమును చేతఁ బూని యీముల్లోకములను నేను రక్షించుచున్నవాఁడ. నేను బురందరుఁడను. అట్టి నన్నుఁ జూచి నీ వీరత్నసింహాసనముపైఁ గూర్చుండి యొక్క యంగనామణితో జూదమాడుచుండుట నీకుఁ దగునా? ఇట్లు 'నీకు నే నెల్లిదమైతి నే?' అనఁగా నాపలుకులను రుద్రుం డాలించి క్రుద్ధుండై రౌద్రమగు తనస్వరూపముతో నిట్లనియె. 'ఈదురాత్ముండు నా కావించు క్రీడారసమునకు భంగముఁ గావించెను. కావున నో కన్యకా! నీవు పోయి యాదుష్టుని నాసమీపమున కీడ్చుకొని రమ్మ' నెను. అంత నా కన్యక పురుహూతునిచెంత కరిగి వానిని దాఁకుడుఁ, బురందరుండు ప్రజ్ఞ తప్పి నేలఁబడిమూర్ఛిల్లెను. అప్పుడు వానిశరీరమును జూచి చంద్రశేఖరుం

డెట్లనియె. ఓరి దురాత్మా! నీవు నాయెదుట వెఱ పొకింతయును లేక యహంకారపు మాటలాడితివి. నీవు యథార్థముగఁ బరాక్రమశాలి వగుదు వేని యీకొండశిఖరము నెత్తు మనఁగా, నాపాకశాసనుండు మూర్ఛఁదేరి యాకొండశిఖరము నెత్తఁబోయి దానిని రెండు బ్రద్దలుగాఁ బగులఁగొట్టెను. ఆశిఖరంపు రెండుపాయలమధ్యను జూడఁగా నీమహేంద్రునివంటివారు వయోరూపలావణ్యముల సరియగుచు నలువురుగాన్పించిరి. అంత మహేంద్రుండు వారియాకారముల నుపలక్షించి యచ్చెరువడి నే నేల యీనాల్గురూపముల నొందితి నని తలపోయుచుండెను. అప్పుడు శంకరుఁడు వారి నేవురను వీక్షించి మీ రేవురును భూలోకమున దేవకార్యముకొఱకు మనుష్యయోనులయందుఁబుట్టుఁ డని యానతిచ్చెను. మఱియు నప్పు డింద్రుండు 'దేవా! నేను మనుష్యయోనియందుఁ బుట్టలేను. నాకు మాఱుగా నాయంశమునఁ బుత్రునిఁ బంపెద ననెను. అప్పుడు విశ్వభుక్కు, భూతధాముఁడు, శిబి, శాంతుఁడును, నింద్రపుత్రుఁడును నంశముం గలసి వార లేవురును ధర్మ, వాయు, ఇంద్ర, అశ్వినులు తమకు దేహములు కలుగఁజేయఁగా ధర్మజ, భీమ, అర్జున, నకుల, సహదేవు లను నామముల జనియించిరి.

అంత బ్రహ్మాదిదేవతలచేఁ బ్రార్థింపఁబడిన శ్రీమన్నారాయణదేవుని సితాసితకేశములయంశమున బలదేవుండును శ్రీకృష్ణుండును వసుదేవనందనులై రోహిణీదేవకీదేవులగర్భమునందుండి యీలోకమున నవతరించిరి. దేవకార్యనిమిత్తముగనే యాదినారాయణుండు పురుషోత్తముఁడీ మనుష్యస్వరూపము నెత్తి భూలోకమునందు యాదవులలో నవతరించెను. ఈయింద్రు లైదుగురికిని నొక్కతె భార్య యగునట్లు శ్రీ మహాలక్ష్మియంశమున నాళాయని యగు నింద్రసేన యపరజన్మమందు కాశిరాజసుతయై జనించి, దివ్యసుందరరూపముఁ దాల్చియుఁ దనదౌర్భాగ్య విశేషంబున నాజన్మమునందుఁ బతిం బడయ నేరక మహాదేవునిఁ గూర్చి తపం బొనర్చి, యాతనివరమున 'నీజన్మమున నీ కయోనిజయైన కూఁతురై పుట్టి, యిప్పు డీ యైదుగురికిని ధర్మపత్ని కాఁగలదు. ఈకన్యక దైవయోగమున యాజోపయాజులమహిమచే ద్రౌపదిగాఁ బుట్టెను. కాకున్న నగ్నిని వ్రేల్చినమాత్రమున నిట్టి జగన్మోహనమూర్తి

యుదయించునే? మఱి యీకన్యక శ్రీదేవియంశము గలది కాకున్న దీని కింతటి దివ్యసౌందర్యమును, దనచుట్టు క్రోసుదూరమువఱకును దివ్యసుగంధవ్యాపనంబును దీని కబ్బునే? ఇది వీరిపూర్వజన్మవృత్తాంతంబు నాతపోబలంబున నెఱింగినదానిం జెప్పితి. నీవు విశ్వసింప వేని దివ్యదృష్టి నొసంగెద. వారిపూర్వరూపములను దిలకింపుము. అని వేదవ్యాసుండు ద్రుపదునకు దివ్యదృష్టి నొసంగెను. అంత నాసోమకుండు తనకట్టెదుట దివ్యకిరీటములఁ దాల్చి, సూర్యాగ్నితుల్యతేజస్సులతోఁ, దాటిచెట్టంతపొడవులు గల యున్నతశరీరములతో, దివ్యవస్త్రాభరణములను పుష్పమాలికలను ధరించి, యేకాదశరుద్రులయు ద్వాదశాదిత్యులయు దేహములతోఁ దుల్యములైనశరీరములతో నుండు పూర్వేంద్రులను, నింద్రాంశజుండై యింద్రుంబోలియున్నయర్జునుని, దివ్యసుందరియు వారి కనుగుణయు నైనయాకన్యకనుం జూచి, పరమాశ్చర్యభరితమానసుం డై బాదరాయణునియడుగులకు మ్రొక్కియుండె. అంత వేదవ్యాసుండు ద్రుపదునకు వెండియు నిట్లనియె. ఓపాంచాలపతీ! దైవయోగం బిట్టిద. దీనిని దప్పింప నెవరికిని శక్యము కానేరదు. వీ రైదుగురును నీకన్యకను పెండ్లియాడుట ధర్మము. మఱియు నొకనిదర్శనమును జెప్పెద వినుము. నితంతుం డనురాజర్షి యొక్కఁడు పూర్వకాలమున నుండెను. వానికి బహుపరాక్రమశాలురును, వీర్యవంతులును నగు సాల్వేయుఁడు, శూరసేనుఁడు, శ్రుతసేనుఁడు, సారుఁడు, వతిసారుఁడు నను వార లేవురుపుత్త్రులుండిరి. వా రన్యోన్యస్నేహమునవిఖ్యాతిఁగాంచి పెరుఁగుచుఁ బెద్దవారైరి. వా రేవురు నౌశీనరపతికూఁతు నజిత యను దానిం బెండ్లాడి, దానియందు వేర్వేఱ సంతానములను బొంది సుఖులై యుండిరి. కావున నిట్టిపూర్వాచారము కలదు. వీరి కేవురకును భార్యగా దైవయోగమున జనించిన యాసౌందర్యతిలక వీరికి నిచ్చి పేరోలగంబున వివాహముఁ గావింపుము. అని వివరింపఁగా ద్రుపదుండు తృప్తుండై వేదవ్యాసునితో ని ట్లనెను. మునివర్యా! ఈవృత్తాంత మేమియుఁ దెలియమిం జేసి యజ్ఞానంబునఁ దర్కించితి. దైవ మట్లు విధించియున్నది. మహాసిద్ధుండ వగునీవును నిక్కార్యమున కనుకూలముగ నియోగించితివి. పాండవు లేవురును నాకూఁతుఁ గృష్ణను బెండ్లాడుదురుగాక! అని సమ్మతించెను. అంతఁ గృష్ణద్వైపాయ

నుండు ధర్మరాజుంజూచి యీదినము *పుష్యమినక్షత్రమునం జంద్రుం డున్నవాఁడు. ఇది శుభయోగయుతము. ఈశుభదినమున మీరేవ్వురును గృష్ణను బెండ్లిచేసికొనుం డని సెలవొసంగెను. అవ్విధమున వేదావ్యాసుండు నిశ్చయించి సెల వొసంగఁగా, ద్రుపదుఁడు మిక్కిలి యను రాగముతోఁ బాంచాలముఖ్యపట్టణ మగు కాంపిల్యనగరమునం దష్ట శోభనములు జరుగఁ జాటించి, వివాహమహోత్సవమును బ్రారంభించెను. అప్పుడు పురమంతయు సందు గానరాక యరఁటిచెట్లు, పోక గుత్తులు, లేఁతరావిచిగుళ్లు మున్నగువానిచేత నలంకరింపఁబడెను. మఱియుఁ బౌరులు ప్రతిగృహద్వారములను జందనోదకములచేత నలికి, ముంగిళ్ల యందుఁగర్పూరముచేతను, ముత్యాలచేతను మ్రుగ్గులు పెట్టిరి. సౌందర్యవతు లగు విలాసినీజనులు తమకు నియమింపఁబడినకార్యములయందు జాగరూకలై మెలఁగుచుండఁగా, వివాహోత్సవసందర్శనార్థంబుగ నాగతానేక రాజన్యసుహృద్బాంధవులచేతను, మఱి సంతతాశీర్వాదనినాదంబుల భూనభోంతరాళంబుల ధ్వనింపఁ జేయుచున్న భూసురులచేతను, మిక్కిలి రమణీయంబై యుండు ద్రుపదునిమందిరంబునం దీశాన్యభాగంబునఁ జిత్రవిచిత్రములైనవస్త్రములచేతఁ గట్టఁబడిన మేలుకట్లయందు వ్రేలాడుచున్న ముత్యాలసరులచేతను, దివ్యపరిమళములను నానాదిశల వెదఁజల్లుచుండు పుష్పమాలికలచేతను శోభాయమానమై యుండునది యును, మేలైనయాకుపచ్చని పట్టువస్త్రములచేఁ జుట్టఁబడిన స్తంభంబులు గలదియును, బ్రత్యగ్రములయందు లేఁజిగుళ్లు గలిగి యక్షతలతో విరాజిల్లు గంగాది పుణ్యనదీతీర్థములచే నిండిన సువర్ణకలశములతో వెలయు చున్నదియు, లాజలును ఘృతమును గలబంగారుకలశ

---

* ఇచట మునుపు, వివరించినపుష్యశుద్ధరోహిణీవిషయము కొంత చర్చించెదము. ధర్మరాజునకు జననాదిసంవత్సరములు ౩౦, నెలలు ౨ అయినప్పుడు స్వయంవరము జరిగినందున నిది చాంద్రమానప్రకారము రౌద్రిసంవత్సరమును, బార్హస్పత్యమానప్రకారము భావనామసంవత్సరమును నగు. పుష్యశుద్ధఏకాదశి బుధవార మని యేర్పడినది. ఇందున కాదినము ఏకాదశిగడియలు ౩౨, రోహిణిగడియలు ౫౨, నైయున్నది. ఇందు నకు గణితమును సూచించిన గ్రంథబాహుళ్య మగును. ఇది ద్వాపరయుగాంతమునకు ౮౬౫౨౫ దినములకు ముందుగాఁ గడచినదానిని సూచించితిని.

ములును, సమిధలు, దర్భలు, సన్నికల్లు మున్నగువానిచే నిస్యమైనది యును, నూతన మగు గోమయమువలెఁ బచ్చనైన మరకతమణులకాంతి సమూహములచేఁ బూయఁబడినబంగరుతిన్నె మీఁద నుండునగ్ని కుండము నందు జలించుచున్న వివాహాగ్ని కలదియునునైన యాపెండ్లిపందిరి పాండవపురోహితుం డగు ధౌమ్యుఁడు మున్నగు ననేకవిద్వన్మహీసురనివహంబుతో మిక్కిలి ప్రకాశించెను.

ద్రౌపదీవివాహమహోత్సవము

ఇవ్విధంబున ద్రుపదరాజు పెండ్లిమంటపమును బలుతెఱంగుల శుభాలంకారములతో శోభాయమానము గావించి, మంగళద్రవ్యముల సమకూర్చి పెండ్లి వేడుకను గన్నులారఁజూచి యానందించుచుండఁగాఁ, బాండవు లయిదుగురును మంగళస్నానములు గావించి మేలైనవస్త్రములను నాభరణములను ధరించి యావివాహవేదిఁ జేరిరి. అంత నప్పూర్ణేందువదన యగు ద్రౌపది సఖీపరిచారికాజనంబులు జలకమాడింప నత్యంత విదగ్ధపుణ్యాంగనావిరచిత లలితవస్త్రాభరణాద్యలంకృతాంగియై కమనీయకాంతాసహస్రంబుతో మెల్లన ద్రుపదునాజ్ఞ మెయి నావివాహ మంటపమునకేతెంచె. భూసురేంద్రపరివృతుం డైన ధౌమ్యుఁడు పుణ్యాహమును వచియింపించి, మొదట ధర్మనందనుని ద్రౌపదిని బెండ్లిపీటపైఁ గూర్చుండ నియమించి,వివాహప్రయుక్తమంత్రాహుతులచేఁ బ్రదక్షిణావర్తితదీప్తశిఖానలమున విధియుతముగ హోమము గావించి, యగ్ని సాక్షికముగఁ బాణిగ్రహణముఁ జేయించెను. వ్యాసవచనమును, బూర్వ జన్మవరమునుం గారణముగా దానికిఁ గన్యాత్వము నూషితంబు గాకుండుటవలన భీమార్జుననకులసహదేవులు నలువురును గ్రమంబుగ ద్రౌపదిని యథావిధిగఁ బెండ్లి యాడిరి,

అప్పుడప్పాండవు లేవురకును ద్రుపదుండను పాంచాలిం బరమోత్సవమునఁ బెండ్లి చేసి, యయ్యేవ్వురకును వేలువేలుగ వెలలేని మణిఖచితములైన యాభరణములను, నపరిమితంబులైన యర్థరాసులను, నానావిధ వస్తునివహంబులను, నూఱేసి కనకరథములను, వేయేసి యశ్వములను, నూఱేసి భద్రగజంబులను, బదేసివేల దాసీజనంబులను, నూఱేసివేల పాడియావులను నగ్నిసాక్షికముగ నొసంగి, బలపరాక్రమవంతులైన

పాండురాజపుత్రు లల్లుఁడగుటకు నెంతయు నానందించి, యిఁక నాక
వాసు లగు దేవత లైనను దన్నుఁ గెలువ లేరని విశ్వసించి చింత దక్కి
యుండెను. చతుస్సముద్రములకు మధ్యనుండుసామ్రాజ్యలక్ష్మికి మూలం
బైన ద్రౌపది యంత నంతఃపురమున కరిగి, యాయంతఃపురస్త్రీలు తన్నుఁ
గొలుచుచుఁ బరివేష్టించియుండఁగా నుత్తమాసనమున సుఖోపవిష్టు
రాలై యున్న కుంతీమహాదేవికి సాష్టాంగవందనము లర్పించి చేతులు
జోడించికొని యెదుట నిలుచుండియుండఁగా, నప్పు డాపాండురాజమహిషి
కోడలిసత్ప్రవర్తనమునకు సంతుష్టయై యిట్లనియె. ఓలలితాంగీ! మహేం
ద్రుని శచీదేవియు,నగ్ని దేవుని స్వాహాదేవియుఁ, గుబేరుని భద్రాదేవియు,
వసిష్ఠఋషిని నరుంధతియుఁ, జంద్రుని రోహిణియు, శ్రీమహావిష్ణువును
నాదిలక్ష్మియు, నలుని దమయంతియుంబోలె నీవును నీపతులయందుఁ
బ్రీతియు భక్తియు నొప్పఁగా మెలంగుము. దీర్ఘాయువు గలవారును,
బలపరాక్రమసంపన్నులును నగుపుత్రులం బడయుము. గురువృద్ధబాంధ
వాతిథిజనుల నెప్పుడుఁ బూజింపుము. సతతాన్నదానముం జేసి భూసు
రులఁ దృప్తులం గావింపుము. భూలోకప్రదేశములగు కురుజాంగలాది
సకలదేశములకు రాణివై విలసిల్లుము. నీభర్తలు రాజసూయాశ్వమేధ
యాగముల నొనర్పఁగా నీవును వారివెంబడి దీక్షఁ బూని, భూదానాద్య
శేషదానములను బాత్రులగువారి కొసంగి ధర్మపత్ని యనఁ బ్రఖ్యాతిఁ
జెందుము. పెండ్లికాలమున నీ విప్పుడు మంగళద్రవ్యములతో నలం
కరింపఁబడి శోభిల్లుచుండ, నిన్ను నేను జూడఁగలిగినయానందముకంటెఁ
బెక్కుమడుంగు లెక్కుడగు పరమానందమును వేవేగ వీరులగు పుత్రు
లం గని సంతుష్టస్వాంతవై యున్న నిన్నుఁ జూచి, పడయుదాన నని
ప్రియపూర్వకంబుగఁ గోడలిని నాశీర్వదించె. అట వాసుదేవుండు కాం
పిల్యపురమునందు ద్రౌపదినిఁ బాండవు లేవురును బెండ్లాడి రని యాక
ర్ణించి వారేవురకును నానారత్నఖచితభూషణములను, ననేక కాంచన
వస్తునివహంబులను, నానాదేశవిచిత్రవస్త్రంబులను, ననేక కరితురగ
రథరత్నశిబికావిలాసినీసమూహములను బ్రీతిపూర్వకముగఁ గొని రాఁగా,
ధర్మపుత్రాదులు వాని నెల్ల నావసుదేవనందనునకుం బ్రియంబగు
నట్లు నాదరణపూర్వకంబుగ గ్రహించిరి. అంత వారు ద్రౌపదియందుఁ

గొఱఁతలేని యిష్టసుఖోపభోగంబుల ననుభవించుచు శ్రీకృష్ణునితోడ
ద్రుపదుపురంబున నానందముతో వసించుచుండిరి.

అంతకుఁ బూర్వము స్వయంవరమునకు వచ్చిన రాజులు మత్స్య
యంత్రమును దెగనేసి ద్రౌపదినిఁ బడసినవాఁడును, సమరమునఁ గర్ణు
నోడించినవాఁడును నర్జునుం డనియును, శల్యుని గదాయుద్ధంబున
నోడించినవాఁడు భీమసేనుం డనియుఁ, బాండవు లేవురును లక్కయిండ్ల
లోఁ గాలి చావక సుఖులై యున్నవారనియు, దుష్టాత్ముండైన దుర్యోధ
నుండు వారి కెట్టి యెగ్గొనర్పఁ బూనినను దైవసాహాయ్యంబు గల వా
రెట్లో యాపదఁ దరించినా రనియుఁ, బాండవు లేవురును గుంతీమహా
దేవితో విప్రవేషధారులై యెచ్చటనుండిరో స్వయంవరమున కేతెంచి
సకలరాజలోకమధ్యమునందు ద్రుపదునియమనము మేఱకు వర్తించి
తమసామర్థ్యమును జూపినందుల కద్భుతపడి, ధర్మాత్ములును న్యాయప్ర
వర్తకులును నగు వారి కేకీడును జెంద దని పాండుసుతులఁ బొగడుచు,
ధృతరాష్ట్రసుతుల దూషించుచుఁ దమతమ దేశములకుఁ జనిరి. దుర్యో
ధనుండు తనతొంబదితొమ్మండ్రతమ్ములతోను శకునికర్ణకృపాశ్వత్థామల
తోను మఱలి హాస్తినాపురమున కేగువాఁడు, వేగులవారివలనఁ గర్ణు
నితోఁ బోరి జయించినవాఁడును మత్స్యయంత్రమును దెగనేసి ద్రౌపదిం
బడసిన బ్రహ్మచారియును నిరువురు నొక్కఁ డయిన యర్జునుఁ డనియు,
మద్రరాజును బాహుయుద్ధమున నోడించినబలశాలి యగు విప్రవేష
ధారి భీమసేనుం డనియు నిట్లు తెలిసి పాండుపుత్త్రుల శ్రైష్ఠ్యమున కోర్వలేక
చింతాక్రాంతుం డయ్యెను. అప్పుడు దుశ్శాసనుండు దుర్యోధనుని దగ్గఱి
యిట్లనియె. రాజేంద్రా! విప్రవేషమును వేయకుండినచో నర్జునుండు
ద్రౌపదిని స్వయంవరమునఁ బొంద లేఁడు. మనము వాఁడు యథార్థ
ముగ నర్జునుఁ డని యెఱింగితి మేని వాని నలంతిగఁ బోనిత్తుమే? ఇన్ని
మాటలాడినఁ గార్యమేమి? పౌరుషబలముకంటె దైవబల మధికముగదా!
వారి కెంతటి దైవసాహాయ్యమో కంటివే? దైవసాహాయ్యము లేకున్న
వారికీనాఁ డీశుభముకలుగునే? ఇవ్విధంబున వారు తమలోఁదాము దుఃఖిం
చుచుఁ, బురోచనునిం దిట్టుచు, మొగములను వ్రేలాడ వేసికొనుచు హాస్తి
నాపురమునకుఁ బోయిరి. విదురుం డంతకు మున్న ద్రుపదుపుత్త్రి నర్జునుండు

గెలిచికొనుటయు, దానిమూలమునఁ బాంచాలాదు లగు శౌర్యవంతులు వారి [illegible] గలుగుటయును, ధృతరాష్ట్రపుత్రులును గర్ణశకునులును నిరుత్సాహులై సైన్యమును దోడించుమోముతో నూరు సేరుటయుఁ దెలిసి, యంతరంగమున సంతసించి యావద్వృత్తాంతంబును ధృతరాష్ట్రునకు నివేదింపఁగా, ధృతరాష్ట్రుండు పొరపాటునఁ బాంచాలి దుర్యోధనుని స్వయంవరకాలమున వరించె నని-తలంచి మిక్కిలి యానందపరవశుఁడై యప్పాంచాలికిఁ దననగరునందుండి వివిధరత్నాభరణములను వెలపొడుగు చీనాంబరములను బంపు మని యాజ్ఞాపించి, వెంటనే ద్రౌపదిని హస్తినాపురమునకుఁ దోడ్తెమ్మని నియోగించెను. అంత విదురుండు రాజు భ్రమపడెనని తెలిసి పాంచాలి యర్జునుని స్వయంవరమున వరించెను. పాండవులేవురును బాంచాలిని ధర్మపత్నినిగాఁ బెండ్లాడిరి. అని వివరముగాఁ జెప్పెను. అప్పుడాంబికేయుం డావృత్తాంతమంతయును విదురువలన స్పష్టముగా నెఱింగి యతనితో నిట్లనియె. 'నాకు దుర్యోధనాదులకంటె యుధిష్ఠిరాదుల పైఁ బ్రీతి మెండు. వారు బాహుబలసంపన్నులు. వృద్ధసేవులు. యుక్తాయుక్త వివేక పరులు. ఇంగితము నెఱింగినవారలు. అట్టివారిప్పుడు ద్రుపదాదులతో సంబంధబాంధవములఁ జేసి బలవంతులైరి. వారెవ్విధముననో క్షేమంబున భూలోకమునందున్నవా రని మిగులసంతసించితి' నని చెప్పఁగా విని, విదురుఁడు 'భూపాలా! యిట్టి నిండుమనస్సు నీకు సర్వదా యుండవలయు' నని చెప్పి తనయింటి కరిగెను.

దుర్యోధనుఁడు తండ్రితో నాలోచించుట

ధృతరాష్ట్రుఁ డీరీతిగా విదురునితోఁ బలుకుచుండఁగా విని, దుర్యోధనుఁడు తండ్రిని సమీపించి యిట్లనియె. తండ్రీ! ఈవిదురుండు సదా మీయొద్దనే యుండును. ఆతం డొకనిముసమైనను నిన్ను నెడఁబాయఁడు. కావునఁ గడుపులో నుండు నెట్టి మాటనైనను జెప్పుకొనక వెలిచియుండును. ఇప్పు డెట్లో యాతండు లేనిసమయము నా కబ్బఁగా నావ్యథను వినిపించెదను. విదురుఁడు నీయొద్ద నుండునపుడు నాకు శత్రువులగు పాండుపుత్రుల నుతించుచుండును. నీవును నాతనివచనముల నూఁకొనుచుందువు. ఇది ధర్మమగునా? ఎవ్విధముననైనను శత్రువులను బలహీనులుగఁ జేయుటయ కదా మనకుఁ గర్తవ్యము? కాఁబట్టి మనకు హాని

రాకుండ నిప్పటికిఁ దగినయాలోచనమును విచారించుచును. అనఁగాఁ గొడుకునకుఁ దండ్రి యిట్లనియె. కుమారా! నేను లోలోన నీయట్లే యాలోచించుచుందును. మన మిరువురమును భిన్నాభిప్రాయములు గల వారలము కానేరము. అయినను విదురునిమాటల కెదురాడ లేక యతఁడు చెప్పుచుండుదాని నూఁకొనుచుందును. వానిముందఱఁ బాండవు లను బొగడుచుండుదును. నీకును గర్ణునకును దోఁచెడు నాలోచనలను జెప్పుము. అనఁగాఁ దండ్రికిఁ గొడు కిట్లనియె. పాండవు లీవివాహసంబం ధముచేత బలవంతు లైరి. ద్రుపదుఁడు ధనసంపన్నుఁడు; పౌరుషబలములు రెండును గలవాఁడు. అట్టివానియండ వీరి కిప్పుడు గలిగినది. కావున నిప్పుడు నిపుణులును, దాంత్రికులును నగు మాయావులను బాంచాల పురమునకుఁ బంపి ద్రుపదునకుఁ బాండవులకును, ధృష్టద్యుమ్ననకుఁ బాండవులకును బరస్పరకలహములను జనింపఁ జేసి పాంచాలపురమునం దుండి పాండవులను వెడలఁగొట్టునట్లుపాయములు పన్నవలయును. ద్రుపదుఁడును వానిబంధువులును మంత్రులును సంపఱను బాండవులను ద్యజించునట్లు తంత్రములఁ గావింపవలయును.

మఱియు ద్రౌపది యనేక భర్తృక గావున దానికిఁ దనభర్తలపైఁ బ్రీత్యనురాగములు నశించునట్లు గావించుట మిక్కిలి సులభమైన కార్యము.అక్కార్యమునకు వలసినమోసకత్తెలనుబంపి ద్రౌపదికి భర్తలపై ద్వేషము జనింపఁజేయవలయును. వారికి హస్తినాపురము మరలఁ జేర వలయునని యాశ యుండును. ఆయాశను నెఱవేర్చుట కిప్పుడు వారికి సహాయసంపద యేర్పడినది. కావున వారియొద్దకుఁ గొందఱఁ బంపి హస్తి నాపురవాస మసహ్యమని చెప్పుచుండునట్లు చేయవలయును. అట్లును గాదేని రహస్యముగ భీమసేనుని వధింతము. ఆ యైదుగురిలో వాఁడొ క్కఁడే బలపరాక్రమశాలి. భీమసేనుఁడు సహాయుఁడుగా నర్జునుండు సమ రోన్ముఖుం డగునేని యింకను వేఱ చెప్పనేల? అగ్నికి వాయువు సహాయ పడినట్లే యగును. భీమసేనుండు లేనిచో నర్జునుని యస్త్రవిద్యానైపు ణ్యముకర్ణునిముందు పనికిరాదు.భీముండు చంపఁబడెనేని యానలువు రన్న దమ్ములును మనకు దాసులై యుండెదరు. అప్పుడు వారలను మనము యుక్తితో నిచ్చోటికిఁ బిలిపించి సులభముగా మనము వారిని నిగ్రహింప

వచ్చును. అని చెప్పి ధృతరాష్ట్రుని సమీపించియున్న కర్ణుని మొగము వంక చూచి, యీయుపాయములలో నేది కర్తవ్యమో యాలోచించి చెప్పు మనఁగా నప్పుడు కర్ణుం డిట్లనెను. నీవు చెప్పిన యుపాయము లలో నోదుర్యోధనా! యొక్కటి నైనను నాకుం జూడఁ గర్తవ్యముగా దోఁపదు. ఈయుపాయము లెవ్వియును వారికి హాని గలిగింప నేరవు. ద్రుపదుండు ధర్మపరాయణుండు. అట్టివానికి ధన మొసంగి మహా శూరులును ధర్మాసక్తులును నగు పాండవుల విడువు మన్నచో నది సాగనేరదు. మఱియు ద్రౌపదికిని బాండవులకును విరోధమును బుట్టింప వలయు నంటివి. ఇదియును సాగనిపని. ఎట్లంటేని పంచపాండవు లద్దే వియందు సమానురాగులై యున్నవారు. ఇంతేకాక వారు దరిద్రు లై యుండునపుడే వారిశౌర్యస్థైర్యగాంభీర్యములను జూచి వరించిన పాంచాలరాజకన్యక యిప్పుడు వారిమంచివేషములను, శాంతమనస్సును జూచుచుండుం గావున వారి నెంతమాత్రమును త్యజింపదు. మఱియు స్త్రీలకుఁ బెక్కండ్రు పతులభోగము పరమానందదాయకము. తమ తండ్రితాతలనాఁటిహస్తినాపురరాజ్యముపై వారి కప్రియము పుట్టించు నట్లు వేఁగువారిచేతఁ జెప్పింపవలయు నంటివి. ఈ మాటలకు మోసపోవునంతటి వెట్టివారే వారలు? రహస్యముగా యుక్తులు పన్ని భీమసేనుని వధింపఁ దలంచితివి. మున్నెన్ని నీవు చేసినను నవి యన్నియు విఫలములైనవి నీ వెఱుంగవా? కావున నిట్లు గూఢముగ భీమసేనుం జంపలేము. చతురుపాయములలో సామదానభేదముల వలన వారిని జీలఁ జేసి రూపుమాయింపలేము. మన మిప్పుడు వారి కంటె సైన్యబలము గలిగి బలవంతులమై యున్నాము. వారికి యాద వులు గాని, చైద్యులు గాని, మాగధులు గాని తోడ్పడుటను మున్నే వారిపై దండెత్తిపోయి వారితో ముఖాముఖిగఁ బోరాడి వారిని నిర్జిం చుట కర్తవ్యము. ఏల యంటివేని శ్రీకృష్ణుఁడు వారికి మేనమామ కుమారుఁడు. వాఁడు యాదవసేనల సమకూర్చుకొని వారికి బాసటలై నిలిచెనా, యప్పుడు వారి నోడించుట మన కసాధ్య మగును. ఆవసుదేవ సుతుఁడు వారివిషయమునఁ దనసర్వధనప్రాణములను భోగములను త్యజించువాఁ డని మన మెఱుంగనిది కాదు. చేదిపతి శిశుపాలుఁడు

వారికిఁ బిన్నతల్లి కుమారుఁడును. వాఁడును మాగధుఁడైన జరాసంధుఁడును వారికి సాయపడుదు రనుట కెంతమాత్రము సంశయము లేదు. ఇవ్విధమున వార లందఱు కీవర్తమానము తెలిసి యందఱును గలిసికొని యేకముఖు లగుటకుఁ బూర్వమే, మనము వారిని గయ్యమునకుఁ జీఱి సమరమున నందఱను బాహాటముగ వధించుట కర్తవ్యము. మఱియు నిది ధర్మమార్గము. శౌర్యమును జూపి కాదే భరతుండు రాజ్యమును సాధించినవాఁ డయ్యెను. మహేంద్రుండు బలవిక్రమములవలననే కదా త్రైలోకరాజ్యము నధిగమించెను. రాజులు శౌర్యమును జూపియే కదా శత్రుసంహారమును జేయుదురు. పరాక్రమమునఁ సాధించిన రాజ్యము ప్రశంసింపఁ దగినది. కావున యుద్ధోపాయముకంటె నుపాయాంతరము నా కొండు కానరా దనెను. అంత రాధేయుపలుకుల నన్నింటిని ధృతరాష్ట్రుండు విని, 'సకలాస్త్రవేదియు శూరుండు నైన రాధేయునకు నీవచనము లొప్పును. ఇ వన్నియు మన కాప్తులగు భీష్మ ద్రోణ విదురులతోఁ జెప్పి లెస్సఁగా నాలోచింతము. వారితో నాలోచించి తెంపునకుఁ బూనుకొందు' మని వారిని రావించి వారి కీభావము నంతయు వెల్లడించెను.

భీష్మద్రోణులు దుర్యోధనునకు హితము చెప్పుట

అంత భీష్ముం డిట్లనియె. నాకుఁ బాండవులును ధార్తరాష్ట్రులును నొక్కరూపే. వీరి కీరాజ్యము పితృపితామహాగతమైనది. ఆకారణమున నీరాజ్యమునఁ బాండవులు సగపా లనుభవించుట కర్హులు. పాపల నిప్పుడిచ్చోటికి రప్పించి వారిసగపాలును బంచి వారివశము చేయుట సద్ధర్మము. అట్లు చేయలేని మీ రెల్లరు నపకీర్తిపా లగుదురు. ఇది నిశ్చయము. దుర్యోధనా! రాజులు తమకీర్తిని గాపాడుకొనవలయును. వారి కది ముఖ్యధర్మము. అపకీర్తిపాలైనవాఁడు బ్రదికియుండియును జచ్చినవాఁడే యగును. ఇట్లు పెద్దలు వక్కాణించెదరు. మీరు వారి కెన్ని దౌష్ట్యము లొనరించినను నవి యెవ్వియును వారికి హానిఁ గలింపలేకపోయెను. అందు వారు చెడరు. లక్కయిండ్లలోఁ గాలి చచ్చినవాఁ డొక్క పురోచనుఁడే సుమా? పురోచనుఁడు లక్కయిండ్లఁ గాల్చి తాను జచ్చె నను నింద వానిపై నెవరును మోపరు.

అది పురోచనదోషముగా నెవరును దలంపరు. అన్నిటిని నాలోచించి విశాలమనస్కుఁడవై పాండవులం బిలిపించి వారి యర్ధరాజ్యమును వారి కొసంగి కీర్తిఁ బొందుము. కీర్తిని గాపాడుకొనుము. కీర్తియే పరమమైనబలము. ఎంతకాల మొకనికీర్తి లోకములయం దుండునో యంతకాల మామహాపురుషుఁడు చచ్చియును బ్రదికియున్నవాఁడే. నష్టమైన కీర్తిగలవాఁడు బ్రదికియుండియును జచ్చినవాఁడే యగు. కుంతి తనపుత్రులందఱితో లక్కయిండ్లయందుఁ గాల్పఁబడి నశించె నన్నది మొదలు నా కెవరిముఖమును జూచుట యసహ్యమైనది. భీష్మాభివర్ధితమైన వంశమువారు, పరస్పరాసూయాపరాయణులై యొకరికొక రిట్లు ద్రోహముఁజేసి, మోసమునఁ జంపి రనుమాట వినుటకంటెఁ గష్టతరమైనది వేఱొం డుండునే? కురుకులోచితచిరంతనధర్మమును సుస్థిరముగ స్థాపింపుము. సత్కీర్తిని బొందుము. ఇప్పుడు వారు జీవించి యున్నారని వినుటచే నిన్నాళ్లు సాధించినకిల్బిషము నశించినది. వజ్రపాణియైనను భ్రాతలకుఁ బిత్ర్యమైనయంశమును బంచి యీయవలయును. పాండవులను దర్శించుట నాకుఁ బరమసమ్మతము. వారి కర్ధరాజ్య మొసంగి లోకమున సత్కీర్తిఁ గాంచి సుఖి వగుము. అధర్మమున నార్జించినరాజ్యము నేలుచుండునప్పుడు మనశ్శాంతి యుండనేరదు. ధర్మయుతమైన కార్య మొనర్చుట నాకుఁ బ్రియమును, ధర్మ్యమును. మీకు క్షేమమును గోరుదురేని పాండవులను వేగమె రప్పించి, కౌరవరాజ్యమున వారిపిత్ర్యాంశమైన సాబా లొసంగునది. అని చెప్పఁగా ద్రోణుం డిట్లనియె. ఎవరైనను హితముఁజెప్పు మని యడిగినచో నాయుపదేశింపఁబడు హితము ధర్మార్థకామము లనుత్రివర్గమును, గీర్తిని సమకూర్చునదిగా నుండవలయును. కావున నాకుఁ దోఁచిన హితము నుడివెద. మీకుఁ బితామహుండైన భీష్ముఁడానతిచ్చినతీరునఁ బాండవులఁ దోడ్తెచ్చి వారియర్ధరాజ్యమును వారి కొసంగుట ముఖ్య మగు. కావునఁ బ్రస్తుతము మీరు ద్రుపదునకు ధృష్టద్యుమ్నాదిపాంచాలకుమారులకుఁ గుంతీమహాదేవికిఁ బాండుపుత్త్రులకు ద్రౌపదికిఁ బ్రత్యేకప్రత్యేకముగ నుత్తమవస్త్రములను నూతనకనకాభరణములను నిచ్చి, దుశ్శాసనునిఁగాని వికర్ణునిఁగాని కాంపిల్యపురమునకుం బంపుము. వారచ్చోటికిఁ బోయి వారలతోఁ బ్రియవచనము లాడి

వారి యోగక్షేమముల నరసి యందుఁ గొన్నినాళ్లుండి వారికి మనస్సమాధానముగఁ దగుమాటలాడి వారి నెవ్విధమున నైనను హస్తిపురమునకుఁ దోడ్తెమ్మనుము. పిదపఁ బ్రస్తుతరాజ్యమున సగము ధర్మమార్గమునఁ బంచి యీయవలయును. నీవు పాంచాలపురమునకుఁ బంపువారు ద్రుపదునిబంధుత్వమును గొనియాడవలయును. ద్రుపదుని మెప్పించి వాని సెలవుపైఁ బాండవులను ద్రౌపదిని హస్తినాపురమునకుఁ దోడ్తేరవలయు. ఇది కర్తవ్య మనఁగా ధృతరాష్ట్రునకుఁ గర్ణుం డిట్లనియె. నరేంద్రా! వీరెల్ల కాలమును మీరాజ్యసంపదయందు వలసినంతఁ గొని తినుచు సుఖము మఱిఁగియున్న యీముదుసళ్లిరువురును సదా శత్రువులను శ్లాఘించుట యందే కాలమును వినియోగించెదరు. పరహితమును గోరుచు నీయభివృద్ధి కాటంకపఱచుచు మాటలాడుచుండెదరు. శత్రువులకు మేలు సేయు సూచనలను, మీకు హాని గలుగునాలోచనలను మిక్కిలి కపటోపాయమునఁ జెప్పుచు నహితమును హితమువోలె బోధించెదరు. వీరి యాలోచనలు దురాలోచనలు; గ్రహింపఁదగనివి. వీరియాలోచనల మేరకు వర్తిల్లినచో శుభములు పొందకున్నను నశుభములు మాత్రము కలుగక మానవు. మఱియు శుభాశుభములు సంభవించుట దైవాధీనము. దీని కొక యితిహాసము గలదు. చెప్పెద నాకర్ణింపుఁడు. తొల్లి మగధదేశము నంబువీచుఁ డనురా జేలుచుండెను. ఈతని రాజధాని రాజగృహము. కొంతకాలమున కీతఁడు సర్వావయవములు విచ్ఛిన్నములు కాఁగా రాజ్యభారమును నిర్వహింపలేక కార్యతంత్రమునంతయుఁ దన మంత్రియగు మహాకర్ణి యనువానిస్వాధీనము చేసెను. అంత నామంత్రి విచ్చలవిడిగా రాజుధనమును స్వోపయోగమున విశేషముగా వెచ్చించుచు ధర్మమునఁ బ్రజల నేలఁ డయ్యెను. మఱియు నివ్విధమునఁ దాను మహాధనికుఁడై ధనమదమున రాజ్యమును సైతము తా నపహరించికొన యత్నము చేసెను. కాని యాయంబువీచునికి దైవబల మధికముగా నుండుటచే మహాకర్ణియాటలు సాగవయ్యెను. కావున దైవబలము గల మనకు వీ రెట్లెట్లు మాటలాడినను, మన శత్రువుల నెంత శ్లాఘించుచుండినను రాజ్యము మనయందే స్థిరమై వెలసియున్నది. వీ రిప్పుడు మనకు హితమును బోధించి రని తలఁపరాదు, ఇందుల కిప్పుడు మహా

కర్ణివృత్తాంతమును మీకుఁ జెప్పితిని గదా! యనుచుండఁగనే ద్రోణుండు కణ్ణున కిట్లనియె. సూతపుత్రా! నీ వేతలంపున నీ యితిహాసమును వినిపించినవియు మే మెఱింగితిమి. దురాత్ముండ వగు నీవు పాండవుల కెగ్గు చేయఁబూని మాకు దోషము నారోపించెదవు. మాకంటె నిప్పు డీకౌరవులకు విశేషము నీవ కదా హితము కోరుచుండువాఁడవు. పెక్కు మాట లేల? మాయాలోచనమేరకు రాజు ప్రస్తుతము నడువనిచోఁ దప్పక యిడుమలఁ గుడుచును. పిదప నిదివృథాశోకమునకు హేతువగును. కౌరవులు చెడుదు రనుచుండఁగా, ధృతరాష్ట్రునకుఁ గార్యాలోచన పరుండును నీతియుతుండునునైన విదురుం డిట్లనియె. మహారాజా! మేమందఱ మెన్ని హితవచనములను జెప్పినను నీవు విననిచో, మేమేమి చేయఁగ లము? కురుపితామహుండైన భీష్ముండు ప్రియమును హితమును బోధిం చెను. ద్రోణుఁడు నవ్విధముననే చెప్పెను. వీరు చెప్పిన వన్నియు నహిత ములని రాధాసుతుండనుచున్న వాఁడు. ఎవరెన్ని మాటలాడినను నీకు భీష్మ ద్రోణులకంటె హితబోధముచేయువారన్యులుండరు. ఈపురుషసింహులిరు వురును మిక్కిలి మేధావంతులు; విద్యావంతులు; వయోవృద్ధులు. మఱి యును వీ రిరువురును మీకును బాండుపుత్రులకును సమముగాఁ జూర్చువారు. మఱియు దశరథరామగయులంబోలె సత్యనిరతులు, ధర్మ పరాయణులు. ఇట్టిమహనీయులు నీకుఁ గీడు రోయుదురే? ఇదివఱ కెన్నఁ డైనను నీ కపకృతిం జేసిరే? ఇరువురును బ్రజ్ఞాశాలురు. పురుషశ్రేష్ఠులు. వీరియాలోచనమునఁ గపటము లేదు. పక్షపాతబుద్ధితో నెన్నఁడును వర్తించినవారు కారు. నీకును దుర్యోధనాదు లగు పుత్రు లెట్లో పాండ వులు నట్లే పుత్రులు గారా? దుర్యోధనాదులు నీపుత్రులును, పాండ వులు పాండురాజుపుత్రు లగుటచే నీకు నీపుత్రులయెడఁ బ్రీతి మెండుగా నుండునని భావించి, నీయెదుట నిచ్చకపుమాటల నాడువారి మాటలను హితముగాఁ దలంపకుము. వారాడునవి నీకు హితములు గావు. అట్లే యాచరింతువేని యచిరకాలముననే నీకులమునకు ముప్పు వాటిల్లుట నిస్సంశయము. ఇంకను జెప్పెద నాకర్ణింపుము. అంతరముల నాలోచిం పక తెగఁబడి చేయుకార్యము శ్రేయస్సును గలిగింపదు. వీరియాలోచన మున నీవు వర్తించుట నీకు శ్రేయస్కర మగును. నీ వేమని తలఁతో

యుచున్నారో మేము చెప్పఁజాలము. అయిన నిప్పుడు ప్రస్తావవశమునఁ జెప్పవలసినదానిని జెప్పెదను. పాండవులు మహాబలసంపన్నులు. వారిలో నొక్కొక్కరిని ననేకసద్గుణము లాశ్రయించియున్నవి. అర్జునుని దివ్యాస్త్రకోవిదత్వమున వానిని మహేంద్రుండును మార్కొని పోరాడలేఁడు. భీమసేనుఁడు నాగాయుతబలుండు. వీ రిరువురు సకల నీతిశాస్త్రముల నెఱింగి ధర్మపరాయణుఁడును, సత్యవచనుఁడును, శాంతమూర్తియును, ధైర్యశాలియుఁ, బరాక్రమవంతుఁడును నగు ధర్మపుత్రుని కనుసన్న మెలఁగుచుందురు. కవలును సమరగోప్యములం దలంతులుగారు. వీ రందఱును నొక్కరూపై యామహాత్ముఁ డగు ధర్మనందనుఁడు నడుపఁగా వానిమాట నెంతమాత్రము జవదాఁటక నడచుచుందురు. అట్టి నిశ్చితప్రజ్ఞాశాలుర నని మార్కొని గెలుచుట గలదే? అదియునుంగాక బలపరాక్రమసంపన్ను లగు బలరామకృష్ణులు వారికిఁ దోడునీడలై వర్తించెదరు. పాండవులకు వారు సదా హితము గోరుచుందురు. జగదీశ్వరుం డగు జనార్దనుఁడే వారిపక్షమున నుండఁగా వారిని నీవు గెలువ నగునే? యుద్ధమునం దపరాజితుఁ డగు సాత్యకి మున్నగు యదుప్రవరులు వారిని వెన్నంటి వర్తింతురు. వృష్ణిభోజులు పరాక్రమవంతులని వేఱ చెప్పవలయునే? వీరెల్లరు శ్రీకృష్ణునాజ్ఞ ననువర్తించువారు. శ్రీకృష్ణుం డున్నపక్షమున వీ రెల్లరుందురు. శ్రీకృష్ణమూర్తి యేపక్షమున నుండునో యాపక్షమున గెలు పవశ్యమగును. జయ మాపక్షమున సిద్ధమని నమ్ముము. మఱియుఁ గౌరవరాజ్యమునకు విరోధియు నతిశూరుండు నైన ద్రుపదుండు సపుత్రకుండై పాండవులకు సఖ్యసంబంధములచే వారిపక్షము నవలంబించుటకు సంశయమే? కావున విక్రమమునఁ బాండవుల నోర్వలేము. సామము నుపయోగించి వారియెడఁ బ్రియము నాచరింపుము. సామమున సాధింపఁదగినది దండముచే నసాధ్య మగును. లక్కయిండ్లలో వారిని దహింపఁబూనితి వని నీ కపకీర్తి కలిగియున్నది. ఆబురదను వారిని బ్రసన్నులం జేసి వారియనుగ్రహపునీటఁ గడిగి కొని గతకీర్తిని మఱలం బొందుము. హస్తినాపురములోని ప్రజ లెల్లరును వారిని గనులారఁ జూడవలయునని యున్నవారు. అట్టి బలపరాక్రమశాలురను బ్రజలకుఁ జూపి వారియానందమునకు హేతుభూతుఁడ

వగుము. ప్రియముతోఁ బాండవులను రప్పించి వారిపితృధనమగు కౌరవరాజ్యమున సగము నొసంగి ధన్యుండ వగుము. దురాత్ము లగు కర్ణశకునిదుర్యోధనులవచనముల వినవలదు. దానం గార్యము చెడును. దుర్యోధనునిమిత్తమున వంశనాశ మగు నని మున్ను చెప్పియుంటిం గాదే? కర్తవ్యము నాచరించి కీర్తిఁ బొందుము. అనఁగా విదురునకు ధృతరాష్ట్రుం డి ట్లనియె. విద్వాంసుఁడైన భీష్ముఁడును, భగవత్స్వరూపుఁడును ఋషియును నైన ద్రోణుండును, నీవును నాకు శ్రేష్ఠమైనదియు సత్యమయినదియు నగు హితమును బోధించితిరి. నాకుఁ బాండుపుత్త్రులును, నాపుత్త్రులును సమానులే? ఓవిదురుఁడా! ఆసజ్జనులను వారితల్లితోడ నిచ్చోటికి నీవు పోయి తోడ్కొని రమ్ము. వారితోఁగూడ దేవరూపిణి యగు కృష్ణను నైతము తోడి తెమ్ము. మహాభాగ్యమువలన వారందఱు లక్కయిండ్లయందు మడియక బ్రదికిరి. పాంచాలియు వారికి భార్యయగుట మహాభాగ్యము. ఇట్లగుటచేత నాదుఃఖము నశించినది; యనెను. అంత ధృతరాష్ట్రానుమతిం గొని విదురుండు ననేక రత్నాభరణములను మేలైనవస్త్రములను వివిధములైన యుపాయనములనుం గొని పాంచాలనగరమున కేగెను. అచ్చోట ధృష్టద్యుమ్నాదిసుతసమేతుండగు ద్రుపదుని, వాసుదేవసహితులగు పాండవులను దగుచొప్పున నారసి యన్యోన్యక్షేమసమాచారంబులఁ దెలిసి, ధృతరాష్ట్రుండు పాండవులకుఁ బంపిన యమూల్యవస్త్రాభరణాదులను వారి కొసంగి, కుంతీకృష్ణలకుఁ బ్రత్యేకోపాయనముల నంతఃపురంబునకుఁ బంపి, పాండవులను బ్రియపూర్వకముగ నాలింగనాదుల సంతసింపఁజేసి, ధృతరాష్ట్రునకు మాఱుగఁ బ్రత్యేకముగ క్షేమముల నారసి, కౌరవులచేఁ బంపఁబడినధృష్టద్యుమ్నాదులకానుకలను వారల కొసంగి, వినయముతో మంత్రివర్గముతోఁ గూడికొనియుండు ద్రుపదమహారాజుమొగంబై వారలందఱతో నిట్లనియె. మహారాజా! పాంచాలపతీ! వినుము. ఆంబికేయుండును గాంగేయుండును నీతోడిబంధుత్వమునకు మిక్కిలియానందించి మిమ్మును గొనియాడుచు మీక్షేమముల నారయు నిమిత్తము నన్నీపురమునకుఁ బంపిరి. నీ ప్రియసఖుండును మహావిద్వాంసుఁడును నగు భారద్వాజుఁడైన ద్రోణాచార్యుండు తనకు మాఱుగా నన్ను నిన్నుఁ గౌఁగిలించి మీకుశలము

నడుగు మనెను. కౌరవుల కందఱకును మీతోఁ గలిగిన యీసంబంధముచే దాము ధన్యులమైతిమని దలంచుచున్నవారు. పాంచాలి పాండుపుత్రులకు భార్యయై, మీతోడి సంబంధము వారికి రాజ్యలాభమునకంటె నానందమును గలిగించియున్నది. మఱియుఁ బాండవులు హస్తిపురమును వదలి బహుకాల మయ్యెను. కౌరవులును నగరవాసులును నందఱును వీరిని జూడవలయు నని యపేక్షతో నున్నవారు. పాంచాలిని సకలాంతఃపురస్త్రీలును జూడఁగోర్కె గల్గియున్నవారు. కావున ధృతరాష్ట్రమహారాజు కృష్ణాకుంతీసమేతు లగు పాండవులను నీయనుమతినిఁ బడసి నన్ను హస్తిపురమునకుఁ దోడ్తెమ్మని యాజ్ఞాపించెను. నీ కీ కార్య మిష్ట మగునేని యీసంతోషవార్తను ధృతరాష్ట్రున కిపుడే చెప్పి పంపెదను. సర్వజనుల కానందము పొడమునట్లు వీరిని హస్తిపురమునకుఁ బంపుట కానతిమ్ము. అనఁగా విదురునకు ద్రుపదుం డిట్లనియె. మహనీయా! కౌరవులతోడి బంధుత్వమునకుఁ బరమానందమునఁ దేలియాడుచున్నవాఁడను. ధృతరాష్ట్రమహారాజునాజ్ఞ మేరకు నీవంటిదూరాలోచనపరుఁ డీకార్యమునకు రాఁగా వేఱొండు జరుగునే? అయినను, నిందులకు బలరామకృష్ణు లేమనెదరో? వీరు సర్వకాలములయందును బాండవులకు హితముఁ గోరుచుందురు. మఱియుఁ బాండవులును మహాప్రాజ్ఞులు, ధర్మనిరతులు, పురుషసింహులు. వారినిశ్చయ మెట్టిదియో? యనుచుండఁగా, ద్రుపదునకు యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె. మహారాజా! మేమందఱము భవదధీనులము. మీరాలోచించి మాకుఁ గర్తవ్యము నెట్లు నిర్ణయింతురో యట్లు నడుచుకొనువారము. అనఁగా నాసభాసదులకు జనార్దనుం డిట్లనియె. ఇప్పుడు విదురుసందేశమును మన మంగీకరించి పాండవులను హస్తిపురమునకుఁ బంపు టుచితము. మాస్వయముగను బాండవులమేలు నన్నివిధములఁ గోరువాఁడగు ద్రుపదునాలోచన మెట్టిదియో యనఁగా, నాపాంచాలపతి యప్పు డిట్లనియె. పాండుపుత్రులు నా కిప్పుడు సంబంధముచేత ముఖ్యులైరి. కాని యీజగన్నాథునకు వారు చిన్ననాఁటంగోలె ముఖ్యులు వీ రెల్లరక్షేమములను యుధిష్ఠిరునకంటె దవ్వులనుండి యారయుచుండును. కావున కృష్ణానుమతంబే తన కభిమతం బని ధైఱుకపఱచి ద్రుపదుం డుండెను. అంత ద్రుపదుం డనుమతింపఁగాఁ

బాండవులు కృష్ణాకుంతీసమేతులయి రామకృష్ణులు వెంట రాఁగా వీదు రునితో హ స్తిపురమునకుఁ బ్రయాణమైరి. అంతకు మున్న వీరి రాకను విదురుఁ డంపిన దూతమూలమున ధృతరాష్ట్రుం డెఱింగి వీరి నెదు ర్కొనుటకు వికర్ణ చిత్ర సేనులను ద్రోణకృపాచార్యులను సంతోషముతో నంపెను. ఎదురువచ్చినవారిం బాండవులు కలిసికొని పరమానంద ముతో హ స్తిపురమునఁ బ్రవేశించుచుండఁగాఁ బౌరులు వారిం జూచి యిట్లనిరి. ఈపురము వీరిరాక కసియే ధృతరాష్ట్రుం డి ట్లలంకరించెను. పురమందలి ప్రజల నెల్లఁ దనబిడ్డలవలె రక్షించు పాండురాజు పురప్రవే శము గావించున ట్లీధర్మాత్ముం డగు యుధిష్ఠిరుండు తమ్ములతోఁ గూడి ధర్మపత్నియగు ద్రౌపదిని వెంటఁబెట్టుకొని కుంతీదేవి తమ్మనుగమింపఁగా హ స్తినాపురమును జొచ్చుచున్నవాఁడు. ఈవీరిపురప్రవేశోత్సవదినమున కంటె మనకు సంతోషదినంబు వేఱొం డుండునా? మన మొనర్చినదాన ములు తపములు హోమములు సత్ఫలముల నొసంగు నేని, యీధర్మా త్ముండైనయుధిష్ఠిరుండు చిరకాలము మనకుఁ బ్రభువై యీపురమును, రాజ్యమును నేలుఁగాక యనిరి. అంతఁ బాండవులు పౌరజనులదీవన లిట్లుఁ గొనుచు నగరు ప్రవేశించి ధృతరాష్ట్రునకును భీష్మునకును మఱియుం గల పెద్దలకును మ్రొక్కులిడి వారిదీవనలను బొంది సుఖులై యుండిరి. అట్లుండ, నొక్కనాఁడు ధృతరాష్ట్రుండు పాండవులను బిలిచి లోకసాక్షి యగు శ్రీవాసుదేవుసమక్షమున నిట్లనియె. పుత్రులారా! మీకును దుర్యోధనాదులకును విగ్రహము కలుగకుండ నీకౌరవరాజ్యమున సగ పాలు మీ కిప్పు డొసంగుచున్నవాఁడ. మీ రిప్పటినుండి ఖాండవప్రస్థ మున నుండి సుఖమున మీభాగము నేలుచుండుఁడు. మీరు సోదరు లొక్కటిగా నంద పోయి వసింపుఁడు. అని చెప్పఁగా యుధిష్ఠిరుండు వల్లె యని యందలిపెద్దలకు నమస్కరించి తమ్ములను భార్యను వెంటఁ బెట్టుకొని, తమకు రామకృష్ణులు సాయపడఁగా ఖాండవప్రస్థ మను ఘోరవనమును జేరిరి. అంత వాసుదేవుఁడు మహేంద్రునిఁ దలంచెను. మహేంద్రుండు వీరలతలం పెఱింగి విశ్వకర్మం బంచె.

పాండవు లింద్రప్రస్థపురముఁ జేరుట

ఆదేవశిల్పి వేదవ్యాసుండును, బౌండవులపురోహితుం డైన

ధౌమ్యుఁడు మున్నగు బ్రాహ్మణోత్తములును సూత్రమునుబట్టి శాంతిక విధులను జేయఁగా, మిక్కిలి ప్రశస్తమైన రమణీయస్థలమునందుఁ బట్టణము నిర్మింపఁబడెను. అది యెత్తైనచుట్టుగోడలతో విరాజిల్లుచు, నిగనిగని తెల్లనున్నపుగారలతో నుండు ప్రాసాదములతో వెలయుచు, నా ప్రాసాద శిఖరముల రేఖల కాంతులు మిక్కిలి ప్రకాశమానములై నలుదెసల వ్యాపించి, వానిసమీపముననాకాశసముద్రమునందుఁ బఱువులెత్తుచున్న మేఘములలో నుండు మెఱపులసమూహమును బరిహసించుచున్నవో యనునట్లుండెను. మఱియుఁ బ్రాకారపుగోడలచుట్టును బాతాళ మను నగడ్త వలయితంబై యుండెను. మఱియు నప్పురద్వారము గరుడాకార విరాజితంబై వెలసెను. ఆపట్టణము నానావిధాయుధశాలలును, భాండాగారములును, నెత్తైనగోడలుం గలిగి చిత్రవిచిత్రపువిన్నాణములచే నలరారుచుండు; రాజాస్థానములును, విశాలములైనవీథులును, ననేకదేవాలయములునుగలిగి వెలయుచుండెను. మఱియు నప్పురవరంబు ననేకస్థలములందు రమణీయంబులైనయుద్యానవనములు సర్వకాలములయందు సర్వర్తు శోభాయమానంబులై జనాకర్షకంబులయి కన్నులకింపులయి వెలయ మహేంద్రునియమరావతింబోలె నింద్రప్రస్థ మనుపేర వెలసెను. అట్టిపట్టణ మధ్యమునందుఁ బాండవు లేవురును నివసించుట కొక్కవిస్తీర్ణ మైన నివేశనమునందు నగళ్లు నిర్మింపఁబడియెను. ఆపట్టణమునందు వాసము చేయునిమిత్తము సకలవేదశాస్త్రపారగు లగుబ్రాహ్మణోత్తములును, సర్వభాషలనెఱింగి క్రయవిక్రయములను విస్తారముగఁ జేయఁగలిగిన ధనదోపమానులగువైశ్యులును, బలుతెఱంగులగు శిల్పనైపుణ్యముగల శిల్పాచార్యులును, వినయవినమ్రులై శుశ్రూషాపరాయణులగు సచ్ఛూద్రులును నానాదేశములనుండి వచ్చి చేరిరి. ఆపురవరం బిన్విధమున నానాజనసంకీర్ణంబై రమణీయములైనయుద్యానవనములతో వెలయుచు, నా క్రీడావనములయం దామ్రామ్రాతకనీపాశోకాదిమహావృక్షములును, నారంగపనసనింబదాడిమీనారికేళాదిఫలవృక్షములును, నిత్యపుష్పోపేతములగు కరవీరపారిజాత నాగపున్నాగాదిశృంగారంపు జెట్లును, సాలతాలతమాలవకుళాదిభూజములును సుపుష్పఫలభారములు గలిగి యచ్చోటిచూతవృక్షముల లేఁతచిగుళ్లను మెక్కి మదించి పంచమస్వరంబుల విటీవిటులకు

విరహవేదనం గలిగించుపికములును, జెట్లయందలి దోరపండ్లను మెక్కి వీనుల కింపుగాఁ గూయుశారికాశుకమిథునంబులును, నాకసంబున నొగుళ్లావరింపఁగనే తమపింఛములను విప్పి నృత్యముఁ జేయుచు షడ్జస్వనంబులఁ దమనాయికలైన యాఁడునెమళ్ల నానందింపఁజేయుచుండు జొట్టుపులుఁగులును, నాదర్శవిమలము లగు గృహములును, వివిధలతాగృహములును, జిత్రగృహములును, గృతకాద్రులును, నిర్మలోదకములతో నిండినవాపులును, సూర్యోదయ మగుచుండఁగనే వికసించి తమ కెంజాయ నలువైపుల సొంపారఁ బ్రసరింపఁజేయుపద్మములతో నిండిన సరోవరములును నొప్పారుచుండ, ధర్మపుత్త్రుండు తనజననీసోదరకళత్త్రములతోఁగూడి శృంగారంపుసౌధముల భూసురశుభాశీర్వాదనినదములును, మంగళగీతాలాపంబులును, వందిమైతాళికాదిజనస్తోత్రపాఠధ్వనులును జెలంగ శుభముహూర్తమున సత్పురప్రవేశము గావించి, ధర్మమార్గమున రాజ్య మేలుచు సుఖమున నుండఁగా, నొక్కనాఁడు దేవకీనందనుండు కుంతీనందనుల వీడ్కొని ద్వారవతికిం జనెను. అని చెప్పఁగా జనమేజయుండు మిక్కిలి హర్షముతో విని యవ్వలి పాండవులవృత్తాంతమును, బాండవులు దమకు ధర్మపత్ని యైన ద్రౌపదితో విరోధము లేక వర్తించినవిధమును నడుగఁగా నక్కథకుం డాశ్రోత కిట్లనియె.

అవ్విధంబున నప్పాండవు లింద్రప్రస్థపురమును దమయర్ధరాజ్యమునకు రాజధానిగాఁగొని బ్రహ్మోత్తరంబుగాఁ బ్రజాపాలనమును ధర్మమార్గమునఁ జేయుచుండఁగా, వారిరాజ్యము నానాఁటఁ బెంపుసొంపారి వర్ధిల్లుచుండెను. అట్లుండ నొక్కనాఁడు దేవముని నారదుం డాకస్మికముగ నింద్రప్రస్థపురమునకు ధర్మతనయుం జూడనేతెంచెను. అంతట ధర్మతనయుం డాదేవర్షికిఁ దమ్ములుం దానును నెదురేగి తోడ్కొనివచ్చి యర్హాసనమున నాసీనుం జేసి యర్ఘ్యపాద్యాదుల నర్చించి యందఱితో సాష్టాంగనమస్కారము లాచరించి తనరాజ్యమంతయు నమ్మహర్షి యధీనమని విన్నవించెను. అంత నాజగడాలమారిముని వారిసపర్యచేఁ బ్రీతుండై వారలనందఱను సుఖాసీనులం జేయఁగా, వారంతిపురమున నున్న పాంచాలిని రావించి యమ్మునివరునకు మ్రొక్కుమనఁగా నావరవర్ణినియు నట్లు వినయమున నామునికి మ్రొక్కియుండె. అంత నారదుండు కృతాంజలి

యైయున్న యాజ్ఞసేనిని దీవించి యంతిపురమున కంపి, వృకోదరాదులగు పాండవులు వినుచుండఁగా యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనెను. యుధిష్ఠిరా! మీ కేవురకును యాజ్ఞసేని యొక్కతే భార్యయై యున్నది. కావున దీని నిమిత్తమున మీలో మీ కెంతమాత్రము విరోధము గలుగకుండ నొక్క నియమము నేర్పఱచుకొని యట్లు వర్తించుట యుత్తమము. అవ్విధమున సంకేతప్రకారము నడతురేని మీకు సౌహార్దము పెంపొందును. ఈవిషయమునం దెట్టి స్నేహితులకును స్పర్ధ కలుగుట సుప్రసిద్ధముగాదే? పూర్వమున నిట్లే సుందోపసుందు లనువా రిరువు రన్నయుం దమ్ముం డును సర్వకాలసర్వావస్థలయందు, మీఁదుమిక్కిలి భోజనాసనశయన రాజ్యభోగాదులందు నొక్కటిగా వర్తించుచుండిరి. అట్టివారు తిలో త్తమ యను సుందరాంగినిమిత్తమునఁ గామపరతంత్రులై యొకరి నొకరు సంశయించి, తుదకు నొండొరులతోఁ బోట్లాడి చచ్చి రనఁగా విని, ధర్మ తనయుం డోఋషివర్యా! సుందోపసుందు లెవ్వరు? తిలోత్తమ యెవ్వతె? ఆస్త్రీకారణముగాఁ బరస్పరము వారి కెట్లు విరోధము సంభ వించినది? సవిస్తరముగాఁ జెప్పవలయు నని ప్రార్థింప, నాజగడాలమారి ముని యిట్లనియె.

సుందోపసుందోపాఖ్యానము

తొల్లి దితికుమారుం డయిన హిరణ్యకశిపువంశమున నికుంభుం డను దానవుండు పుట్టెను. ఈసుందోపసుందు లనువారు వానిపుత్రులు. ఈరాక్షసు లిరువురు నెల్లప్పు డొండొరుల నెడఁబాయక మిక్కిలి మైత్రితో మెలఁగుచుండిరి. ఇట్లుండ వీరికి ముల్లోకములను గెలువ వలయునను తలం పొకటి జనించెను. తమతలంపు కొనసాగుటకుఁదాము తపోమహిమ గలవారు కావలయు నని నిశ్చయించి, వింధ్యపర్వతప్రాంత ములకుఁ బోయి యచ్చోటి విజనారణ్యమునందు జడలు దాల్చి నార చీరలు గట్టి పాదాంగుష్ఠముపై నిలిచి నిరాహారులై శరీరశోషణమును జేసి, చేతులు పైకెత్తికొని దీర్ఘకాలము తపస్సుఁ జేసిరి. వారితపోమహిమ వలన వింధ్యగుహాలయం దగ్ని పుట్టి యరణ్య మంతయును బొగ లెగయ సాగినవి. దీనికి దేవతలు భయంపడి వారితపస్సునకు విఘ్న మాచ

రించుటకు వారికట్టెదుట రత్నరాసులును, నారీరత్నములును దోఁచున ట్లొనర్చిరి. వా రందుల కాశింపక తపస్సునందే చలింపని మనస్సు గల వారై యుండిరి. దేవతలు తమయుద్దేశ మివ్విధంబున విఫలమయ్యును, మరల వారి కింకొకవిధమున భంగము గావింప యత్నించిరి. ఆయుద్యమమునం దొకరాక్షసుఁడు సుందోపసుందులతల్లులను భార్యలను గొడుకులను శూలహస్తుఁడై యీడ్చుచుండ, వారియాభరణములొకవంక నేల రాలుచుండ, వారికట్టుపుట్టంబులు వీఁడిపోవుచుండ వా రయ్యో యమ మిట్లు రాక్షసుం డెవండో బాధించుచుండఁగా మీ రిట్లు మిన్నకుండుట తగునా? మీ రొనర్చుతపస్సంతయు మా క్షేమములకే కదా? మ మ్మిట్లు వీఁ డన్యాయముగ బాధించుచున్నాఁడే? మా కిఁక దిక్కెవ్వ రని వారు సుందోపసుందులయెదుట మొఱపెట్టుకొనుచుండునట్లు తోఁపఁజేసిరి. ఆయన్నదమ్ము లిరువుర నప్పటికిని చలింపక తపోనిష్ఠాగరిష్ఠులై మెలఁగు చుండుటచేఁ బరమేష్ఠి వారికిఁ బ్రత్యక్షమై, యోసుందోపసుందులారా! మీతపస్సునకు మెచ్చితిని. వరముల వేఁడుఁడు. అనఁగా నద్దేవునకుఁ జేతులు జోడించి వా రిట్లనిరి. దేవా! మాతపస్సునకు సంతసించితి వేని మాకు నానావిధమాయలను బన్నుటకును, సర్వాస్త్రప్రయోగోపసంహారము లతిలాఘవమునఁ గలుగుటకును, నసమానమైనబలపరాక్రమములు మాశరీరము నావహించుటకును, గోరినస్వరూపముల నెత్తుటకును, నమరత్వమును మే మొందుటకును ననుగ్రహింపుమని వేఁడిరి. అంతఁ బరమేష్ఠి వారింజూచి మీరు ముల్లోకములను గెలుచునిమిత్తము గదా యింత ఘోర తపస్సులను జేసితిరి. మీకోరినట్లు మూఁడులోకములను మీచేఁ జయింపఁబడుఁగాక! మీ కమరత్వము నిచ్చుటకు వీలుపడదు. మీరు కోరిన మిగిలినవరముల నన్నింటిని మీ కొసఁగితి ననఁగా, వా రిరువురును దమలోఁదమ కెప్పుడు మైత్రి యుండు ననుతలంపునఁ దమకుఁ బరస్పరము దక్క నన్యు లెవ్వరివలన నవధ్యత్వము ననుగ్రహింపు మనఁగా బ్రహ్మ యాకోరిక నొసంగి తనలోకమునకుఁ జనెను. అంత వా రెవరి చేతను దమకుఁ జావులే దని నిశ్చయించుకొని పరమోత్సాహతత్పరులై, తమపురముఁజేరి జడలను నారచీరలనుదీసివైచి మంచివస్త్రములను దివ్యాభరణములను సుగంధమాల్యములను ధరించి, తమబంధుమిత్రాదులతోఁ

గూడికొని యానందించుచు నకాలకౌముద యనుమహోత్సవము నొనర్చిరి. ఆయుత్సవదినములలో వారు తమబంధుమిత్రపరిజనములతో వలసినంత మధురాహారములను గుడుచుచుం, బానీయంబులను ద్రావుచు, యాచకుల కనేకదానముల నిచ్చుచు, యథేచ్ఛావిహారపరులై యిష్ట సుఖోపభోగంబుల ననుభవించుచుం బరమానందభరితచేతస్కులై యుత్సవాంతమునందు మంత్రులును బంధువులును దమ్ముం బరివేష్టించి కొలుచుచుండ, వారితో నాలోచించి ముల్లోకములను గెలుచుటకు నిశ్చయించుకొనిరి. అంత నాతలంపుతో నానావిధాయుధపాణులయిన శూరులతోం గూడిన సేన నమర్చికొని, తోమును గనచశరస్త్రాణతూణీర ములను బూల్చి ధనురాదిసమరసాధనముల ననేకములం గొని భేరీ భాంకారము లోకక్షైపునను, మంగళాశీర్వచనములు వేఱొక వైపునను భూనభోంతరాళంబులు నిండంగా నొకదినము నిశా సమయమున మఖానక్షత్రమునం జంద్రుండుండువేళను శుభముహూర్త మున దండయాత్ర వెడలి కామగమనమున నాకసంబున కెగిరి, సర్వ సైన్యముతో మహేంద్రు సమరావతీపురమును ముట్టడించిరి. అంత నా వృత్తాంతము నంతయును దేవత లెఱింగి నాకలోకమును నమరావతీపట్ట ణమును వీడి యందఱును బ్రహ్మలోకమునకుం బాఱిరి. అప్పుడు సుందో పసుందులు దేవలోకము తమకు వశపడె నని తలంచి, దానిని దమవశము గావించుకొని యంతరిక్షమునం దిరుగాడుచు ననేకభూతకోట్ల నుఱు మాడి వెంటనే పాతాళలోకమునకుం బోయిరి. అచ్చోట నాగరాజుల నెల్ల నోడించి, సముద్రమధ్యమం దుండుమ్లేచ్ఛుల నందఱును జయించి భూలోకమునంతయు నొకమాఱు జయింప యత్నించి యిట్లని యాలో చించిరి. "ఇది కర్మక్షేత్రము. ఈ కర్మక్షేత్రమున నుండు బ్రాహ్మ ణులు యాగాదుల నొనర్చి యాహవిర్భాగముల నగ్నిముఖమున దేవ తల కందిచ్చెదరు. దాన దేవతలు పుష్టులై విప్రులయభివృద్ధిం గావిం తురు. అవ్విధమున దేవతలును భూదేవతలును బరస్పరాభివృద్ధికార్య ములను జేసికొనుచు సుఖించుచున్నారు. కావున మొట్టమొదట నీయభివృద్ధి నాటంకపఱుపవలయును. ఈ నిరోధమునిమిత్తము భూలో కమున నుండు భూసురగణమును, సర్వమునులను, దపస్వులను నొక్క

మాఱు వధింపవలయును" అని సర్వసైన్యముల కాజ్ఞ నొసంగిరి. తాము ను వారికిc దోడ్పడcగా దానవులంపఱును భూసురలను రాజర్షులను వధించునిమిత్తము వారియాశ్రమములc బ్రవేశించి వారియగ్నిహోత్రములc జల్లార్చి, యజ్ఞశాలల నూడcబెఱికి, యజమానులను నధ్వర్యులను వధించి, తమ కుండు కామరూపధారణమహిమమున నాభూసురులకును, రాజర్షి సంఘములకును నేనుంగులుగc, బెద్దపులులుగ, సింహములుగc గాన్పించి వారి కతిశాంతితత్పరులకు బహువిధాపాయములను గావించుచుండిరి. వారికి బ్రహ్మవరప్రసాదంబునc బరమతపోధనులగు తపస్విలశాపము లేమియును జేయలేకపోయెను. సుందోపసుందులకు భీతిc జెంది బ్రాహ్మణులును రాజర్షులును బలుదెసలకుc బాఱిరి. దేవకార్యములు పితృకార్యములు యాగాదికర్మములు, వేదపారాయణములు, సకాలమున నాచరింపcబడుచుండు సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మములును నడంగెను. భూలోకమునc గృషి శూన్యమయ్యెను. గోరక్షణము రహితమయ్యెను. వ్యాపారము లంతరించెను. భూతలం బంతయు నెటు చూచినc గపాలంబులును, నెముకలరాసులును, మేదోమస్తిష్కంబులును నను వీనితో నిండెను. ఇవ్విధమున భూలోకమంతయు నతిభీభత్సముగను రౌద్రముగను దోcపcగా, సూర్యచంద్రనక్షత్రములకు గతిదప్పెను. అంత సుందోపసుందులు తమలోc దాము పూర్వ మనుకొనినట్లు ముల్లోకములను జయించినవారై కురుక్షేత్రమును సమ కునికిపట్టుగాc జేకొని, యథేచ్ఛానువర్తులై తమ కెదురు లేక యుండిరి. అంత దేవతలును, బ్రహ్మర్షిగణంబులును బ్రహ్మలోకమునకుం బోయి యేకాదశ రుద్రులును, ద్వాదశాదిత్యులును, బ్రమథగణంబులును, వైఖానసవాలఖిల్యమునివరులును దన్నుc బరివేష్టించికొలువcగా సుఖాసీనుండై యున్న పితామహునకు మ్రొక్కి సుందోపసుందులఘోరచేష్టితములను మొఱ్ఱో యని విన్నవించిరి. అంత నప్పితామహుం డొక్కముహూర్తకాల మాలోచించి విశ్వకర్మను బిలిచి, లోకములో నుండు సుందరులందఱిలో మిన్నయై, శృంగారవతియై, యెట్టిజితేంద్రియునైనను వలపించుశక్తిగల దైన యొక్క మోహనాకారమును సృజింపుమని యానతిచ్చెను. విశ్వకర్మ వెంటనే సకలభువనములయందలి యతిసౌందర్యపదార్థములలో నొక్కొ

క్క-దానియందును దిలప్రమాణము (నువ్వుగింజంత) ప్రత్యేకముగ సంగ్రహించి తిలోత్తమ యను నొకమోహనాంగిని సృజించెను. త్రిభువన సౌందర్యసారమే శరీరముగాఁ గల యామోహనస్వరూపిణి బ్రహ్మ ముందట నిలిచి యాపరమేష్ఠికి మ్రొక్కి- హస్తములు జోడించుకొని, పితామహా! నేనేమిచేయవలయును? ఆనతిమ్ము. అనఁగా బ్రహ్మ యామోహాంపు మొలక కిట్లనియె. తిలోత్తమా! నికుంభునికుమారులు సుందోపసుందులనువారు నావరప్రభావమున మదించి ముల్లోకములకును జెలుపును జేయుచున్నవారు. నీవు వా రుండుచోటున కేగి వారి లిరువురకును నీయందుఁ బ్రత్యేకమోహము జనించునట్లొయ్యారము సూపుము. అని చెప్పఁగా నాత్రిలోకసుందరి రుద్రాదిత్య దేవర్షి గణపరివృతుండగు బ్రహ్మకుఁ బ్రదక్షిణముఁ గావింప, దానిసౌందర్యముఁ జూచునిమిత్తము బ్రహ్మ చతుర్ముఖుం డయ్యె; ఇంద్రుండు సహస్రాక్షుం డయ్యె; దేవతలును దిలోత్తమ యొక్క- మోహనస్వరూపముం జూచి దానియెడఁ గాముకు లైరి. అంత నాశృంగారవతి తనసింగారంపుఁ జేష్టలఁ జూపుచు నొయ్యారము తళుకొత్త వింధ్యపర్వతప్రాంతమున కేగి యందుఁ ద్రిభువనములయందును నిస్సపత్నులై గతవ్యథులై, దేవగంధర్వయక్షగణములందుండికొల్లఁగొట్టఁబడిన నానావసురత్నములతోఁగూడి పరమతుష్టులై, సహస్రస్త్రీలు నృత్యగీతములఁ గావించుచుండ నాసంపరవశులై మద్యపాన ప్రమత్తులై రక్తాక్షులై విహరించుచున్న యాసుందోపసుందులంగాంచి, యొక, తెగయొయ్యార మిగురొత్త బసజలుఁగుపయ్యెద చెఱఁగుతో శరీరము నంతయుం గప్పికొని, విలాసమున నదీతీరమున నుత్పన్నములై నకర్ణికారపుష్పములను దనలేఁతచిగుళ్ళవంటివ్రేళ్లతో విలాసమునఁ గోయుచు, నల్లల్లన వారి సమీపింప నాతలిరుబోఁడింజూచి సుందోపసుందు లిర్వురును దానిమోహనాకారమునకు బ్రమసి మైమఱచి యతిసంభ్రమంబున దానికుడిచేతిని సుందుండును, నెడమచేతి నుపసుందుండును బట్టుకొని యొకరితో నొకరిట్లనిరి. వారిలో సుందుం డుపసుందునితోఁ "దమ్ముఁడా ! ఇది నాభార్య. నీకు వదినె. కావున నీకుఁ బూజ్యురాలు." అని పలికెను. అనఁగా నుపసుందుండు సుందునితో 'నన్నా! ఇది నాభార్య. నీకు మఱఁదలు. కావున నీవు దీనిం దాఁకఁ జనదు.' అని యుల్లాసంపుఁబలుకుల నుల్లసమాడుచు నత్తలో

పరింజూచి, యోసుందరీ! మాలో నీ వెవ్వరిం గోరెద వనఁగా, నామోహ
నాంగి మీలో నెవ్వరు బలపరాక్రమాతిశయులో వారిని నే వరింతు
ననెను. అంత నాయన్నదమ్ములిరువురును దమలో నేను దీని గ్రహింతు,
నేను దీని గ్రహింతు నని బలోత్సాహమున దానియందు బద్ధానురాగులై
తమపుట్టిననాఁటనుండి యుండుమైత్త్రి నెంతమాత్రము దలంపక, యొక
రితో నొక్కఁడు మత్సరించి గదలతోఁ బోరి, పరస్పరప్రహారముల నిద్ద
ఱును గతాసువులై యిరువురు సూర్యులు నేలంబడిరో యనునట్లు, నెత్తు
రేఱులై ప్రవహించుచుండ నేలం గూలిరి. ఆచోట నున్న వారిపరిజను
లందఱును వారిఘోరంపుయుద్ధమునకు వెఱచి వా రీసుందరికారణం
బుగఁ జత్తు రని దృఢనిశ్చయులై యెల్లవారును బాతాళలోకముఁ
జొచ్చిరి. అంత బ్రహ్మదేవుండు తిలోత్తమకు దర్శన మొసంగి దానివిలా
సంపు నేర్పునకు మెచ్చి, దానికి ముల్లోకములయందు నడ్డు లేనిసంచార
మును వర మొసంగి తనలోకమున కేగెను. అని నారదుండు పాండ
వులకు సుందోపసుందులవృత్తాంతమును జెప్పి, మీరును ద్రౌపదివిష
యమున మీ కెట్టిభేదమును గలుగకుండునిమిత్త మొక సంకేతమును
జేసికొనుఁడు. దానం జేసి నియమవంతులగు మీ కేనాఁడును భేదము
కలుగనేరదు. మీమేలుఁ గోరి నే నీయాలోచనమును జెప్పుచున్నా
నని హితోపదేశముఁ జేయఁగా నమ్మునికిఁ బాండవు లిట్లనిరి. మునీంద్రా!
మే మొక్కొక్కయేఁడు ద్రౌపదితో నొక్కొక్కరు కాఁపురము చేయు
చుండెదము. అప్పుడు యాజ్ఞసేని యెవరియింట నుండునో యాయింటికి
మే మితరుల మెవ్వరము పోకుండ నుందుము. అట్టు లొకవేళ నాకస్మిక
ముగ నరిగితి మేని యందులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తముగాఁ బండ్రెండునెలలు
వనమున బ్రహ్మచర్యమును జరిపెదము. తీర్థయాత్ర గావించెదము. అని
దేవర్షి యగు నారదునిసముఖమున సంకేతము*చేసికొనిరి. అంత నార

---

* ఈసంకేతము నొకప్పుడు తప్పి యర్జునుఁడు తీర్థయాత్రఁ జేయవలసివచ్చి
నది. ఈతీర్థయాత్రానియమము పండ్రెండువత్సరములకాల మని ప్రస్తుతసంస్కృత
భారతప్రతులలో నున్నది. కాని, నన్నయభట్టారకుఁ డీనియమకాలము పండ్రెండు
మాసము లని నిర్ణయించియున్నాఁడు. ఇంకను భారతకథాప్రతిపాదకగ్రంథము లగు
చంపూభారతాదిగ్రంథములలో నొక్కసంవత్సరమే యీతీర్థయాత్రాకాల మని చెప్పఁ

దుండు వారినునోనిశ్చయమునకు సంతసిల్లి మిమ్ము నీక భేదించువా రెవ్వరుండ రని చెప్పి, యిష్ట మగు దేశమునకుఁ బ్రయాణమై పోయెను.

ఇవ్విధమున దేవర్షి సమక్షమునఁ బాండవు లేవురును సంకేతమును జేసికొని యెవ్విధమైన ప్రమాదము కలుగకుండ, నొక్కొక యేఁడొ

బడియున్నది. మఱియు భారతమున మఱియొక ప్రకరణమున నీతీర్థయాత్రను గూర్చి చెప్పుచు నీతీర్థయాత్రాకాలము స్పష్టముగా నొక్కసంవత్సరమే యని తెలుపఁ బడియున్నది.

శ్లో. తతో నిమిత్తే కస్మింశ్చిద్ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః,
వనం ప్రస్థాపయామాస తేజస్వీ సత్యవిక్రమః.
ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియతరం భ్రాతరం సవ్యసాచినమ్,
అర్జునం పురుషవ్యాఘ్రం స్థితాత్మానం గుణైర్యుతమ్,
స వై సంవత్సరం పూర్ణం మాసం చైకం వనేఽవసత్.

అని యున్నది. కావున నర్జునునితీర్థయాత్రాకాల మొక్కసంవత్సరమే యని నిర్ధారితమైనది. కాన పండ్రెండుసంవత్సరములు కావు. కాఁబట్టి యీప్రకరణమున నుండు శ్లో. "స నో ద్వాదశ వర్షాణి బ్రహ్మచారీ వనే వసేత్" అనుదానిని "స నో ద్వాదశ మాసాంస్తు" అనియు, నులూపీసంగమప్రకరణమున శ్లో. "బ్రహ్మచర్య మిదం భద్రే మమ ద్వాదశ మాసిక"మ్మనియు నుండి యుండవచ్చు నని యొకరు దిద్దిరి. మఱియు "స వై సంవత్సరం పూర్ణం మాసం చైకం వనేఽవసత్" అనుదానిని మాత్రము దిద్దుటకు వలనుపడదని వారే చెప్పిరి. అంతేకాక తీర్థయాత్రాకాలము పూర్తి యగుటకు మునుపే యులూపీసంగమమయ్యెను. బ్రహ్మచర్యవ్రతనియమము తప్పెను- ఇందులకు సమాధానము నిట్లు కొందఱు చెప్పుదురు. వ్రతభంగ మగు నని సాశయించి యులూపి కోరినమేరకు సంగమింపనిచో, నులూపి ప్రాణత్యాగమును జేయునే యను ధర్మసూక్ష్మమును బరిశీలించి యాప్రాణసంరక్షణమే వ్రతభంగమునకంటె ధర్మ మని నిర్ణయించి, దానిసంగమము నంగీకరించినట్లు చెప్పియున్నది. ఇట్లుండ నియమ సంవత్సరకాలములోపుగాఁ జిత్రాంగద నర్జునుండు వరించి పెండ్లి యయ్యె ననుట సంగతము కాదు. కావున వ్రతనియమకాలము సంవత్సరమే యనియు నాకాలము కాఁగానే పదుమూడవమాసమునఁ జిత్రాంగదార్జునులవివాహ మయ్యె నని నిర్ణయింప వలసి యున్నది. నన్నయభట్టు తనయాంధ్రభారతమున నిట్లే చెప్పియున్నారు. ఆనంద పూర్ణమునీంద్రుని వ్యాఖ్యయందు నిట్లే యున్నది. ఇప్పటి సంస్కృతభారతప్రతులలో తీర్థయాత్రావ్రతకాలము పండ్రెండుసంవత్సరములకాల మని యుండుట యూహ్యము.

క్కరియింట యాజ్ఞసేనితోఁ గాఁపురము సేయుచు వర్తించుచుండఁగా, నొక్కనాఁ డొక విప్రునియావులను దొంగలు దోలుకొనిపోఁగా నా విప్రుండు యుధిష్ఠిరు నగరున కేతెంచి నగరు మొగసాల నిలిచి యాక్రందించుచుండఁగా, నర్జునుండు వానిదుఃఖకారణ మడిగెను. అంత వాని కావిప్రుం డిట్లనియె. విజయుండా! వినుము. మీవంటిధర్మమార్గప్రవర్తకులును, వర్ణాశ్రమధర్మములను నడుపుచు వానిని రక్షించుచుండు మహానీయు లగురాజోత్తములు మాయాశ్రమములను గాపాడుచుండ, యజ్ఞశాలమధ్యయందు మంత్రములచేఁ బవిత్రమై యగ్నియందు వేల్వఁబడుటకు సంసిద్ధమైయుండుపురోడాశమును గాకులపహరించికొనిపోయినట్లు, నాహోమమున కుపయుక్తము లగు నావులను దొంగ లెవరో తోలుకొనిపోయిరి. అని ఘోషించినను నిచ్చోట నాయేడ్పును వినువా రెవ్వరును లేకున్నవారు. నాయఱపు పులి లేని గుహాద్వారమున నక్కకూఁతవలెఁ బరిణమించియున్నది. బ్రహ్మస్వము మ్రుచ్చులపాలైనది. ధర్మకర్మములకు హాని యయ్యె. నాదుఃఖమును దైన్యమును గనిపెట్టి నా యావులను వెదకి తెప్పించి నా కిప్పింపవలయును. ప్రజలయాదాయమున నాఱవపాలును గొని, వారిని హాని చెందకుండ రక్షింపని నృపాలుండు పాపముల కాకరం బగును. అని పెద్దయెలుంగున నేడ్వఁగా నర్జునుండు వాని నోడక నిలువు మని వచించి వాని కభయదానం బొసంగి, చోరులు పోయినమార్గమును సూచించునిమిత్త మావిప్రునిఁ దనవెంట రమ్మని నిలువరించి, ధనుర్బాణములఁ గొనునిమిత్తము నగరిలోపలి కేగ, నాయుధాగారంబున ధర్మతనయుండు ద్రుపదపుత్రితో నేకాంతమున నుండువాఁడుగాఁ దెలిసి కొంతవిచారించి యప్పుడాయుధశాలం బ్రవేశించినఁ దమసమయభంగ మగుటకు వెఱచి, తడసినచో విప్రకార్యభంగ మగునని యోచించి పిదప నేదైన నను విప్రకార్యమత్యంతముఖ్యముగాఁ దలంచి, యెట్లైన నాయుధశాలకేగి యాయుధములనుగొనివచ్చి విప్రకార్యము నొనర్తు నని నిశ్చయించుకొనెను. సమయభంగ మయ్యెనేని యొక్కయేఁ డరణ్యముల నుండి తీర్థయాత్రలను సలిపెదను. ఎవ్విధమున నైనను విప్రకార్య మవశ్యముగఁ జేసెద నని కృతనిశ్చయుండయ్యెను.

అంత ధర్మనందనద్రౌపదీమందిరములఁ జొచ్చి ధర్మపుత్రుని యను మతిం గొని, యాయుధములను జేకొని విప్రువెంటం జని శూరులగు చోరులతోఁ బోరాడి వారిని సమయించి, విప్రుగోవులను గ్రమ్మఱ విప్రున కొసంగి, నగరు సేరి పెద్దలకు నమస్కరించి వారి స్తుతిపాత్రుం డయ్యెను. అంత ధర్మనందనునియొద్ద కేగి 'నరేంద్రా! ద్రౌపదియు నీవును నేకాంతమున నుండఁగా మన సంకేతనియమమునకు లోపము కలిగె; గాన నేను దీర్థయాత్ర సలిపెదను. బ్రహ్మచర్యవ్రతావలంబి నయ్యెద. సెలవొసంగు' మనఁగా నాకఠినంపువచనములచేఁ గర్ణరంధ్రములు సూడువడఁగా యుధిష్ఠిరుం డర్జునున కిట్లనియె. 'అర్జునా! పెద్దవారు భార్యలతో నేకాంతమున నుండఁగాఁ బసివా రాగృహమునఁ జొచ్చుట దోషము కానేరదు. వెండియు విప్రుకార్యార్థముగా నిప్పు డిది యయ్యె. దీనివలన సుకృతము ఘటిల్లినది. ఇందుఁ బాపము లేదు. నామాటయం దాదరము నీకుండెనేని, నీవిప్పు డీతీర్థయాత్రకుఁ జనవలదు. ఉడుగుము.' అని చెప్పఁగా, నర్జునుం డన్న కిట్లనియె. 'మహాత్మా! మర్యాదకు భంగము గలుగఁగా మన మందఱను శిక్షించెదము. అట్టిశిక్షకుల మగు మన మొక సాకు కల్పించికొని ధర్మ మాచరింపకుండుటఁ గూడదని నా కెన్ని మాఱులో నీవే యుపదేశించియున్నవాఁడవు. ఎట్లైనను నేను గృతనిశ్చయుఁడనై యున్నాఁడను. నన్నాటంక పెట్టవలదు.' అని ధర్మసుతు నొడంబఱిచి, పార్థుం డరణ్యవాసయోగ్యమైనజడలను ధరించి నారచీరలను గట్టి వనమునకుఁ దరలెను.

అర్జునుండు తీర్థయాత్ర పోవుట

అప్పు డాయర్జునునితో వేద వేదాంగ పారంగతులును నధ్యాత్మచింతాసక్తులును నగు భూసురులును, బిచ్చ మెత్తి దేహయాత్ర నడపు పరమభాగవతులును,ననేకపుణ్యకథలను నేర్పుతోఁ జెప్పుపౌరాణికులును రాఁగా, దేవర్షిగణసేవితుండైన మహేంద్రుంబోలెఁ బ్రకాశించుచు, ననేక నదీనదములను బహువృక్షలతాసంకీర్ణములై పుణ్యాశ్రమంబులకుఁ దావలంబై యుండు గహనప్రదేశములను దాఁటుచు, ననేకపుణ్యతీర్థములయందు స్నాన మాచరించి తీర్థశ్రాద్ధముల నొనర్చుచు, దేవపితరుల

ప్రీత్యర్థము దానాదుల నర్థు లగువారి కొసంగుచుఁ బోవువాఁడు, కొన్ని నాళ్లకుఁ గ్రమముగా గంగాద్వారంబుఁ జేరెను. అప్పు డచ్చోటఁ గూడి యాపుణ్యనదీజలంబుల స్నానమాచరించి సర్వకిల్బిషములను వొలంగఁ ద్రోలి పరమనిష్ఠాగరిష్ఠులగు మునిజను లచ్చోట నగ్నిం బ్రణయించి యం దాహుతులు వేయుచుండుటను గని పరమానందభరితుం డై, యాపాక శాసనసుతుం డాపుణ్యనదీజలంబులఁ దానును సుస్నాతుం డై దేవతల కొఱకు దేవతర్పణములను, పితరులకొఱకుఁ బితృతర్పణముల నొనర్చి యగ్నియందు వేల్చుట కుద్యమించి వచ్చుచుండఁగా, దత్పూర్వము గంగయందుఁ గృతావగాహుండుగ నున్నప్పుడు పీనిరూపరేఖలం గని, మదనపరవశ యైన యొక్క నాగకుమారి యులూపి యనునది యర్జునుని నీటియందుండి వెలువడి రానీయక తటాలున నొడిసి నీటిలోనికిఁ దివిచికొని నాగలోకమునకుఁ జని, యం దొక్క దివ్యభవనము నందుఁ జేర్చె. అచ్చోట నర్జునుఁడు తనమున్న సన్నిహితుం డై యుండిన యగ్నిహోత్రుని విధ్యుక్తముగ నర్చించి యగ్నికిఁ బ్రీతిగా హోమము వేల్చి యానాగకన్యకను జూచి, 'యిది యేటిసాహసము? నీ వెవ్వతెవు? నీతండ్రి యెవఁడు? ఈదేశ మేది?' యని యడిగెను. అంత నర్జునునకు నాగకన్యక యిట్లనియె. 'మనోనాథా! కద్రూపుత్రుల కులములలో నైరావతకులమునఁ బుట్టిన కౌరవ్యుఁ డనునాగరాజునకుం గూఁతురను. ఉలూపి యనుదానను. ఈగంగానదియందు స్నానార్థంబు నీవుచొచ్చినది మొదలుగ నీమన్మథస్వరూపమును జూచి నేను మన్మథబాణములకు గుఱియైతిని. మానాగులసామర్థ్యంబున నిన్నిటకుఁ దేఁగల్గితిని. నీయందుఁ దగిలియుండు నామనస్సును రంజింపఁజేయుము. నాతో సంగమించి నాయం దపత్యమును బడయుము.' అనఁగా, నర్జునుం డానాగకన్యక కిట్లనియె. ఓయులూపి! వినుము. నే నొక్క కారణంబున బ్రహ్మచర్యవ్రతమును బూని సర్వతీర్థములను సేవించుచు దానవ్రతపరాయణుం డనై యుండువాఁడను. ఈనియమంబున నుండు నాకు వ్రతభంగ మగు కార్యమును దలపెట్టు మనుట నీ కధర్మంబు. కావున నీకోర్కెఁ దీర్ప నిప్పుడు సమయముగాదు. వ్రతభంగ మొనర్తు వేని నా కసత్యపాతకం బావహిల్లు' ననఁగా, నర్జునునకు నాగకన్యక వెండియు నిట్లనియె. 'పాండు

పుత్రా! మీయన్నదమ్ములకు ద్రౌపదినిమిత్తమైన నియమమును, నీ యిప్పటి బ్రహ్మచర్యవ్రతపరాయణత్వమును నే నెఱుంగనిదానను గాను. కాని, నాయభిమతంబు నిప్పుడే నీ వీడేర్పవలయు. కాకున్న నన్నాపాదిల్లిన మదనతాపమున నాశరీరము భస్మమై పోవును. అన్నిధర్మములలోఁ బ్రాణదానముకంటె మే లొండేదియుఁ గానరాదు. ఆయుత్తమ ధర్మమును బూని నాయభిమతం బీడేర్చి నాకుఁ బ్రాణదాతవై పుణ్యముఁ బొమ్ము. ఇఁక నన్నుఁ గాపాడుమని నీకుఁ బ్రత్యేకముగఁ జెప్ప నేల? నాతో సంగమించి నీయందుఁ దగిలియున్న నామనస్సును నానందమునం దేల్పుము. కాకున్న నే నిప్పుడే పరలోకమున కేగుదాన. ఇది సత్యము. దీనివలన నీకును నసృతదోషముగలుగదు. నేను దీనవయి నీశరణుఁజొచ్చి యున్నదానను. ఆర్తత్రాణమే కదా పాండవులకుఁ బరమోత్కృష్ట ధర్మము!' అని దీనవదనయై యర్జునునిపాదములను రెంటిని గట్టిగఁ బట్టుకొని తన కభయము నొసంగు మనెను. అప్పు డప్పాండవమధ్యముఁడు ధర్మమును లెస్సగాఁ బరిశీలించి యులూపియభిమతం బీడేర్చి, యారాత్రి యందుండి మఱునాఁడు ప్రభాతం బగుడు నయ్యులూపి తనకు దారిఁ జూపుచురాఁగా గ్రమ్మఱ గంగాద్వారమును జేరెను. అంత నయ్యులూపి తనయభిమతం బీడేర్చిన యయ్యింద్రసూనునకు జలజంతువు లెల్ల వశము లగునట్లు వర మొసంగి నాగలోకమునకుఁ జనెను. అయ్యులూపి యర్జున సంగమమువలనఁ జూలు దాల్చి, యిరావంతుఁ డను పుత్రుం బడసెను.

అంత నర్జునుండు తాను నాగలోకమున కేగుటయుఁ, దన కులూపితో నిష్బంధసంగమ మగుటయు మున్నగు వృత్తాంతము లన్నియుఁ దనవెంటవచ్చిన బ్రాహ్మణులకుఁ జెప్పి వారికి సంతోషమును గలుగఁజేసి, యచ్చోటు వాసి హిమవత్ప్రాంతంబులకుఁ జని,యచ్చోట నుండునగస్త్య వనమును నున్నతం బైనపర్వతశృంగంబును వీక్షించుచు, హిరణ్యబిందు తీర్థమునకుఁ బోయెను. అందు గోదాన, భూదాన, తిలదాన, హిరణ్యదానము లాదిగాఁ బెక్కుదానములు చేసి, యజ్ఞముచేయుబ్రాహ్మణోత్తమునకు వేలకొలఁది గోవుల నిచ్చి, యచ్చోటనుండి తూర్పుదిక్కునకుఁ బోయి యుత్పలినీనదిని, నైమిశారణ్యంబును, నంద ఉపనంద కౌశికి

గంగ గయ యమున మున్నగు మహానదులను సేవించి, యచ్చోటి నుండి భూసురులకు వేనవేలు గోదానములఁ జేసి, యచ్చోటినుండి యంగ వంగ కళింగ దేశములయందలి పుణ్యక్షేత్రములను దర్శించి, తీర్థములయం దవగాహనంబుచేసి దేవపితరులకుఁ దృప్తిగాఁ దర్పణములను శ్రాద్ధములను గావించునంతవఱకుఁ దన వెంటవచ్చిన యాకళింగభూసురులకు సెలవిడ వారు వెంటనే వెడలిపోయిరి. పదింపడి యర్జునుండు తూర్పుసముద్రతీరమునఁ బురుషోత్తముని సేవించి మహేంద్రపర్వతమును జూచుచు, దక్షిణగంగ యని చెప్పఁదగిన గోదావరి మున్నగు మహానదులయందు స్నాన మాచరించుచు, సముద్రతీరమున రమణీయము లైన యేలకితీఁగలతోఁపులచే రమ్యము లైనవియు, గాలివలనఁ గదలుచున్న యలలచేత మనోహరము లైనవియు, సముద్రమునందలి పగడపుఁదీఁగెలవరుసలు గలవియు నైన యిసుకతిన్నెలయందు విలాసముతో విహరించుచు, నర్జునుండు దక్షిణసముద్రతీరమునకుఁ బోయి పాపములను బాడుచేయునట్టి కావేరీసముద్రసంగమస్థానమున బ్రాహ్మణుల కపార ధనముల నొసంగి, పుణ్యాత్ముండై పదుమూఁడవమాసమున మణిపురమను నగరమును బ్రవేశించి, యచ్చట దివ్యతీర్థస్నానములను గావించి యాయూరునకుఁ బ్రభువును, ధర్మజ్ఞుఁడును నగుచిత్రవాహనుఁ డను రాజుకుమార్తె చిత్రాంగద యను విలాసవతిని నాకస్మికముగ జూచి, దానిసౌందర్యమునకు మనోజ్ఞత్వమునకు సౌభాగ్యమున కచ్చెరువడి దానియందుఁ దగులమును నారాజునకుఁ దెల్పువాఁడై తా నర్జునుండగుట వాని కెఱింగించి, వానికూఁతురగు చిత్రాంగదయందుఁ దాను బద్ధానురాగుండై యుండుటను సూచింపఁగా నతం డి ట్లనియె. 'పాండుపుత్రా ! నాకూఁతు నీ కిచ్చుటకంటె విశేషభాగ్యము మాకబ్బునే ? నేను గృతార్థుండనైతి. కాని, యొకవిన్నపంబు కలదు. దానిం జెప్పెద. సావధానుండవై యాకర్ణింపుము. మాకులమునందుఁ బూర్వము ప్రభంజనుం డనురాజనపత్యుఁడై బహువ్రతములను సలుపుచుండి చంద్రశేఖరునిఁ గూర్చి దీర్ఘకాలము తపస్సుఁ జేసెను. అంత శివుండు వానికిఁ బ్రత్యక్షుండై, 'ప్రభంజనా ! నీ తపస్సునకు మెచ్చితి. నీ కొక్కపుత్త్రుండు పుట్టును. ఇంక నీకులము

వారి కెల్ల నిట్లే యొక్కొక్క పుత్త్రుఁడు గలిగి యవిచ్ఛిన్నముగా వంశపరంపర సాగుచుండును. అని చెప్పి యదృశ్యుం డయ్యెను. ఇప్పుడు నా కీకూఁతురు జనించెను. ఇది దక్క నా కన్యసంతానంబు లేదు. దానం జేసి యీ దుహితయందుఁ బుట్టు కుమారుఁడు మాకు వంశకరుఁడు కావలయును. వానిని నీవు నాకుఁ బుత్త్రుంగా నిచ్చుట కొడంబడుదువేని యీశుల్కమున కంగీకరించి దీనిం బెండ్లియాడుము.' అనఁగా నర్జునుండు వాని కిట్లనియె. 'రాజా! నీయభిమతం బట్లగునేని యవ్విధంబున నొనర్తు' ననెను. అట్లు పుత్త్రికాకరణమున నొసంగిన చిత్త్రాంగద నర్జునుండు పెండ్లియై మూఁడువాసరము లాసుందరితో సుఖోపభోగంబులఁ దేలియాడి, యచ్చోటు వాసి దక్షిణసముద్రతీరముల సేవించుచు సహాయులతోడను, వెంట వచ్చిన భూసురవర్యుల తోడను గూడి యాసమీపమున సముద్రమును జూచుచు నచ్చోట సౌభద్రమను తీర్థమునందు స్నానము చేయుటకు యత్నింపఁగా, నర్జునుం జూచి యచ్చోట నుండు భూసురు లిట్లనిరి. 'ఓచంద్రవంశతిలకమా! ఆఁగుము. మామాట లాలకించి యీతీర్థస్నానమున కుపక్రమింపుము. ఈతీర్థ మెవ్వరికిని జొర నశక్యము. ఇదియే కాదు. దీనితో నీసముద్రతీరమున నైదుతీర్థములు పాపహరము లున్నవి. వీనియందు స్నానార్థమై దిగువారిని నిందుండు భయంకరములగు మొసళ్లు వారిని లోనికి లాగుకొనిపోవును. ఆభయమువలన నీతీర్థములలో నిప్పటికి నూఱేండ్లుగా నెవరును స్నాన మాచరించుట లేదు. ఇవి పుణ్యతీర్థములయ్యును ఋషిశ్రేష్ఠులు వీనియం దుండు మొసళ్లవెఱపుచే వీనియందు స్నాన మాచరించుట వదలిరి. ఇవి సౌభద్ర, పౌలోమ, కారండవ, ప్రసన్న, భారద్వాజము లనుపేళ్లతో వెలయును. ఇవి దుష్టులచే గ్రహింపఁబడిన రాజులసంపదలవలె, సత్పురుషులసంబంధము లేక యున్నవి.' అనిన విని యర్జునుండు సకలతీర్థములయం దవగాహనము గావింప వచ్చిన నా కీతీర్థములయందు స్నాన మాచరింపకుండుట పౌరుషము కాదని భావిని విచారింపక, త్వరపడి దానియందు (సౌభద్రమందు) డిగి స్నానము చేయఁగా, నీళ్లు మిక్కిలి కదలుచుండుట నెఱింగి యందున్న గొప్ప మొసలి వేగముగాఁ బరుగెత్తివచ్చి మహాబాహుం

డును దీర్ఘకాయుండును నైన యర్జునునిపాదముం బట్టికొనఁగా, నతండు దానిని మహాబలమున నీడ్చుకొని గట్టుఁ జేర్చి నీటికిదూరముగాఁ బాఱవైచెను. అంత నా మొసలి తనమకరరూపమును వదలి, యర్జు నుఁడును నచోటనుండు బ్రాహ్మణులును నచ్చెరువడి చూచుచుండఁ జక్కనిసుందర రూపమును ధరించెను. అప్పు డప్పాండుసందనుండు దానివేడిచూపులకు, వెడఁదకన్నులకు, సొగసైన నెమ్మోమునకు, సర్వావ యవసౌందర్యమునకును మెచ్చి దానితో నిట్లనియె. 'ఓసుందరి! నీ వెవ్వ తెవు? ఏకారణమున మొసలివై యిప్పు డీరూపమును ధరించితివి ?' అని యడుగఁగా, నాశుభాంగి యర్జునున కిట్లనియె. 'నేను వర్గ యను నప్సర సను. నాచెలికత్తెలు సౌరభేయి, సమీచి,వస, లత యనువారలు. నాయట్ల యాతీర్థముల నున్నవారు. వారలకు శాపమోక్షణంబు గావించి నన్ను రక్షించినట్లు వారిని నైతము రక్షింపవే! యో మహానుభావా!' యనఁగా, దానికి నర్జునుఁ డిట్లనియె.

'ఓ సుందరీ ! మీ రేవ్వరు నేమికారణమున భయంకరమైన మకరరూపముల ధరించితిరి?' అని యడుగఁగా, వర్గ మిక్కిలి సంతోష ముతో నర్జునున కిట్లని విన్నవించెను. 'మహానుభావా! వినుము. మే మేవురమును నఖిలలోకపాలకులపురములఁ జూచుచు, భూలోకముం జేరి యొక్కమనోహర మగు వనమధ్యమున సుందరాకారుండును నుగ్రతప మాచరించుచుండువాఁడును, శాంతస్వభావుఁడును నై రెండవ యగ్నిహోత్రుం బోలె వెలుంగుచుండు నొక్క బ్రాహ్మణునిం గంటిమి. అంత మే మాభూసురుతపమునకు విఘ్న మాచరింపఁ దలంచి వాని కట్టెదుట ననేక హేలావచనముల నాడితిమి. వానికి మాయందుఁ దగులు కలుగునట్లు పాటలఁ బాడితిమి. వివిధనాట్యములఁ జేసితిమి. మే మెన్నివిధముల నాతనిమనస్సుఁ ద్రిప్పఁ జూచినను నాతండు నిశ్చ లుండై నీరసుండై యుండెను. అత్యంతదృఢమనస్కు లగువారికి మనో దార్ఢ్యము లేనివారివలె, వనితలయెడ నేల తగులము కలుగును? అట్టి వారికి స్త్రీసమూహములును గడ్డిపోచలును నొక్కరూప. మే మాత నికిఁ గామవికారము కలుగుకార్యములను జేయఁగా నవి యాతనికిఁ గోపకారణము లయి యాతండు మ్మా కలిగి, మ మ్మేవురను ఘోరము

లగు మొసళ్లగుం డని శపించెను. అంత మేము మాయుత్సాహము తఱిగి యాతనిపాదములం బడి, మహానీయా ! వనితలయపరాధంబునకుఁ దపస్వు లింత కినలుదురే ? తెలియక గర్వించి మోహాంధలమై యొనర్చినయపరాధముల సహింపుము. నీవు జితేంద్రియుండ వని తెలియక యిట్లు నిన్ను మోహపుచ్చి మేము కొన్నిదినములు నీవలన నైహిక సుఖముల ననుభవింపఁ దలంచితిమి. మహాత్ముల సహవాసము ననుభవించుట కంటెఁ బుణ్యము లేదు. మహానీయు లగువారు స్త్రీ లెట్టియపరాధము లొనర్చినను మన్నింతురని పెద్దలు చెప్పుదురు. బ్రాహ్మణుల కపరాధములను మనమునఁ దలంచు మూఢులకు దైవసంకల్పముచేఁ బాపములును, నపకీర్తులును సంభవించును. కావున మాయజ్ఞానమును సైరించి, మాకు శాపవిమోచనము ననుగ్రహింపుము. బ్రాహ్మణుఁడు సర్వభూతదయాళుండు గాఁడే ? కావునఁ బరమశాంతుఁడ వగు నిన్ను శరణుఁ జొచ్చితిమి. అని చెప్పఁగా మా కాతాపసోత్తముం డిట్లనియె. సువతులారా! నాయాడినమాట ఫలింపక తీరదు. శాపమును మీ రనుభవించి తీరవలయును. మీరు ఘోరమకరములై నూఱేండ్లైనపిదప నెవ్వండు మీచేఁ బట్టువడి మిమ్ముఁ గొలనినుండి వెలువరించునో యామహాసత్త్వుఁడే మీశాపవిమోచనమునకుఁ గారణ మగును. అనిచెప్పఁగా విని, యట్టిదీర్ఘబాహువులు గల మహానీయుం డెవ్వం డోకో! యనుచు వచ్చుచున్న మాకు ముల్లోకముల సంచరించుచుండువాఁడును, బ్రహ్మమానసపుత్త్రుండు నగు నారదుఁ డెదురుపడఁగా మే మాతనికి వినమ్రులమై మ్రొక్కితిమి. అంత నమ్మునీశ్వరుండు మాదీనవదనములం జూచి మీ రేల యిట్లు దుఃఖపడుచున్నవార లని యడిగి మావృత్తాంత మంతయు మాచే విని, బ్రాహ్మణకోపమును, విధిప్రేరణమును ద్రిప్పుట కెవరికిని శక్యముగాదనియు, దక్షిణసముద్రతీరమునఁ బ్రసిద్ధములైన పంచతీర్థములను మీశాపకాలమగునూఱేం డ్లాక్రమించియుందురేని, సకలజనులస్తోత్రపాత్రుండును బురుషశ్రేష్ఠుండును నగు పాండవమధ్యముండు సర్వతీర్థములను సేవింపఁ గోరికతో వచ్చి, మీ కాతపస్వి చెప్పినట్లు శాపవిమోచనముం జేయుననియుఁ జెప్పి యదృశ్యుం డయ్యెను.

అంత మేము నారదుమాటలచొప్పున నీరాక నెదురుచూచుచు నీయయిదు తీర్థముల నాక్రమించియుంటిమి. ఇప్పుడు నేను నీచే శాపవిముక్తిఁ బొందితిని. నాకు నిజరూపము గలిగెను. నాచెలులకు శాపమోక్షణనిమిత్తము నీ వాతీర్థములకుఁ బోయి క్రమమున స్నానము గావింపుము. మకరరూపములతో నున్న యాయప్సరసలకు నిజస్వరూపములు గలిగింపుము. ఆతీర్థములఁ బవిత్రము లొనర్పుము. విచ్చేయుము.' అని ప్రార్థించె. పరంతపుఁడైన యర్జునుండు వర్గాభిమతము చొప్పున మిగిలిన నాల్గుతీర్థములకుఁ బోయి క్రమమున వానియందు స్నానము గావించి, యయ్యప్సరసలకు శాపవిమోచనము గావించి, తీర్థములను బవిత్రములునుగ నొనర్చెను. అంత నాయప్సరస లేవురును నిమ్మెయెడ దయాళువై తమశాపవిమోచనము గావించినయర్జునునియెడ మిక్కిలి ప్రీతమనస్కులై యర్జునుని దీవించి, సంతోషముతో దేవలోకమున కరిగిరి. అది మొదలుగా నాపంచతీర్థములును నారీతీర్థము లని పేర్కొనఁబడెను.

అంత నర్జునుండును మరల మణిపురమునకుఁ జని రాజ్యలీల సుఖముండి చిత్రాంగదయందు బభ్రువాహనుం డనుకుమారుం బడసి, వానిని జిత్రవాహనునకు వంశకరుఁగానిచ్చి, వానియొద్ద సెలవుపుచ్చుకొని గోకర్ణక్షేత్రమును సేవించి పశ్చిమసముద్రతీరమునఁగల పుణ్యక్షేత్రములను, దీర్థములను జూచుచు వానియం దవగాహనంబు గావించి, యచ్చోటికి సమీపమున నున్న ప్రభాసతీర్థమున కరిగి యందుఁ గృతస్నానుండై యారాత్రి యొకవటవృక్షముక్రిందఁ జిటిపొటిచినుకులు రాలుచుండఁ బరుండి, గదుఁ డనుయాదవునివలనఁ దాను వాసుదేవుని చెలియలైన సుభద్ర తిలోత్తమకంటె రూపవతి యనియు, మంచిగుణములు గలది యనియు మున్న వినియున్నవాఁడు గావున, నాగజమనను జూచుతలంపు గలిగి, యెట్లైన నాసుందరిని సాధింప నుపాయము నాలోచించుచుఁ, బ్రభాసతీర్థమునకు ద్వారావతి యనతిదూరగమున నున్న దని యెఱింగి, యచ్చోటునకుఁ బోయినచో నీలమేఘము వంటిశరీరము గలవాఁడును, కమలనాభుండును, రాజీవాక్షుఁడును వసుదేవసుతుండును, దనకు నెచ్చెలియు నగు శ్రీకృష్ణుని దర్శనము గావించికొని పాపములను బోఁగొట్టుకొని, జన్మము సఫలముచేయుదు

నని యూహించి, సుభద్రను గైకొనుట కుపాయముగా యాదవులకు యతులయం దాదర మని యూహించి కపటయతివేషధారియై *వాసుదేవుండు తనవేషమున కేమి తలంచునో యని వితర్కించుచు నాజగన్నాథుం దలంచుచుండె.

అంత ద్వారకాపురమునందు సత్యభామాకేళీగృహంబునందు శయ్యపైఁ బవళించియుండిన శ్రీకృష్ణమూర్తి తనలో నేమియో తలపోసి యూరక నవ్వఁదొడంగెను. అప్పుడు నవ్వుచున్న భగవంతునితో సత్యభామ యిట్లనియె 'మనోనాథా ! నీ విప్పుడు సుఖానఁ బాన్పుపై శయనించియు నేలొకో కొంత చింతిల్లెదవు? మఱియుఁ గొంతవడికి నవ్వెదవు? దీనికిఁ గారణమును నాతోఁ జెప్పఁ దగు నేని యానతిమ్ము. నన్నుఁ జూచి నారూపము చక్కఁగా లేదని నవ్వుదువో యని సంశయించెదను.' అనఁగా, సత్యకు భగవంతుఁ డిట్లనియె. 'సత్యా! ఒకపరిహాస్యమును వినుము. మామేనత్తకొడుకు కర్జునుం డొకకారణమునఁ దీర్థయాత్ర గావించి వ్రతసమాప్తియై ప్రభాసతీర్థమును జేరి యచ్చోట నొక వటవృక్షంపునీడయందుఁ జిటిపొటిచినుకులు గల నంగెఁ బరుండి, యెటులైనను మనసుభద్రను దాను బెండ్లాడ నుపాయము నూహించి యతివేషమున ద్వారకాపురికి ప్రవేశించి నా కెఱింగించి సుభద్రం గొనిపో నున్నవాఁడు. వానిభావము నే నెఱింగియుండుటచే నాచిత్రమునకు నవ్వుచుంటినే కాని వేఱొం డెద్దియును గానేరదు. యథార్థ మెఱుఁగఁ

*అర్జునుండు యతివేషముతో ద్వారకయందు సుభద్ర సేవింపఁగా నుండు కథ ప్రక్షిప్త మని కొందఱియభిప్రాయము. కాశీదేశసంస్కృతభారతములో నీకథ లేదు. నే నీవచనభారతమును వ్రాయుటకుఁ బూనుకొనునప్పుడు నాయొద్ద బహుకాలమున నున్న యాంధ్రలిపిసంస్కృతభారతము శ్రీపురాణం హయగ్రీవశాస్త్రులుగారియాదరమున ముద్రింపఁబడినది. దానిలో నీకథాభాగ మాదిపర్వము పూర్తియైనపిదప ప్రత్యేకముగా ప్రక్షిప్తకథగాఁ జేర్పఁబడియున్నందున, దీనిరామణీయకత దీనిని దెనిగించినాఁడను. మఱియుఁ దీనిని నన్నయభట్టారకుఁడును తెనిఁగించియున్నాఁడు. ఇంకను భారతచంపువు మొదలయినభారతార్థప్రతిపాదకగ్రంథములలో నియ్యది యున్నది. ఈ దేశపుసంస్కృతభారతగ్రంథములు ప్రాచీనతాళపత్రములలో నున్నవానియందును నీకథాభాగము కానవచ్చుచున్నది.

గోపచేసి యిదె నీకు దివ్యదృష్టి నొసంగెద' నని సత్యభామకు దివ్యజ్ఞానము నొసంగి, వటవృక్షమునీడఁ జిటిపాటిచినుకులలోఁ దడియుచున్న యర్జునుం జూచెను. అంత రాత్రి గడచి ప్రభాతం బగుడు వేగులవాం ప్రి తీర్థయాత్ర పూర్తి గావించి యర్జునుండు ప్రభాస తీర్థమునకు వచ్చియున్నవాఁడని తెలిసికొనుటగా భగవంతుఁ డంతయు నెఱింగియు, నేమియు నెఱుంగనివానివలె నాకర్ణించి యట్లగు నేని నేను బోయి యర్జునునిఁ జూచి వత్తు నని ప్రయాణమై ప్రభాస తీర్థము చేరెను. అటు లతఁడు చేరి, యచ్చట నున్న పార్థుం జూచి క్షేమముల నారసి,యాజగన్నాథుం డర్జునా! ఇదియేమి మారువేషమును ధరించి యున్నావు? అని యడుగఁగా నప్పార్థుండు దేవకీసుతునితో నిజాభిమతంబుఁ దేట పడఁ జెప్పెను. వాసుదేవుం డాయుపాయమును శ్లాఘించి యర్జునునికి రైవతకాద్రి తగుస్థల మని నియమించి తత్ప్రాంతము తన సమ్మతమున నలంకరింపఁబడియున్న యాపర్వతప్రాంతముల కర్జునుం దోడ్తెచ్చెను. అంతకుఁ బూర్వజన్మమున వా రిరువురును నరనారాయణు లను మహర్షులగుటం జేసి పూర్వజన్మస్నేహమును నిరువురును గొంతఁదలపోసి యచ్చోట నిష్టవినోదంబుల సరసంపుఁబలుకులాడి మంచిఫలములను నమృతోపమానము లగు నాహారంబులను భుజించి, యాదినమును రాత్రియు నచ్చటనే కడపి యప్పుడు గీతనృత్యములవినోదముల నానందించి మెత్తనిశయ్యలపై నిరువురును బవ్వళించి, యాహ్లాదకరము లగు కథలను నితిహాసములను దేలియాడి నిదురవోయి, ప్రభాతమున మంగళ వాద్యధ్వనుల మేల్కాంచి నిత్యకృత్యములఁ దీర్చిరి. అంతఁ గొంతసేపటికి జనార్దనుండు యతిరూపముతో నున్నయర్జును నచ్చో నుండ నియమించి, యాతనికి సకలోపచారములును నడుచుచుంటకుఁ దగిన వసతు లేర్పఱచి వెంటనే ద్వారక కేతెంచి సుఖముతో నుండెను. అంతఁ గొన్ని దినములకు యాదవు లందఱును గూడి రైవతకమునందు మహోత్సవమును జేయ నుద్యమించిరి. ఆయుత్సవముయొక్క వేడుకఁ జూచు నిమిత్తము వసుదేవోగ్రసేనాక్రూరాదివృద్ధులును, రామకృష్ణులును, ప్రద్యుమ్నాదియాదవకుమారులును, దేవకీమున్నగువృద్ధవనితలును, రేవతీ రుక్మిణీ సత్యభామా జాంబవతీత్యాద్యంతఃపురపుణ్యాంగనలును, సుభద్ర

మున్నగు కన్యకాజనంబులును రాఁగా, వారిలలోఁ దిరుగులాడు చుండినసుభద్ర నర్జునుండు చూచి కామనిశాతశరాహతుఁడై, యేమియుం జేయలేక యూరక గుటకలు మ్రింగుచుండెను. అంత నారైవతకోత్సవంబు వినోదింపుచుఁ బ్రసన్నులై సమాప్తంబగుటయును మహోత్సవసందర్శనాగతయాదవస్త్రీపురుషులు తిన్నగను ద్వారకకుఁ దిరిగి వెళ్లిరి. సుభద్రయు రైవతకాద్రికిఁ బ్రదక్షిణనమస్కారములు సలిపి వారివెంట జనియె.

అర్జునుండు ద్వారకాపురంబు జేరుట

అంత నర్జునుండును రైవతకమునుండి గ్రక్కున బయలుదేరి నగరి ద్వారకసమీపోద్యానమును జేరియుండెను. అచ్చోటి కొకనాఁడు బలదేవాదియాదవులు తోటయొక్క రమణీయకమును జూచు వేడ్కతో రాఁగా, నచ్చోట నుండునట్టివాని నర్జునుని యతివేషమున నున్న వానిం జూచి కపటసన్న్యాసి యనక యథార్థయతి యని యెంచియును నమస్కరించి, యాయతి నేయేపుణ్యతీర్థములఁ గ్రుంకు లిడెనో, యేయేపుణ్యక్షేత్రంబుల దర్శించెనో, ద్వారావతియం దెన్నినాళ్లుండఁ దలంచెనో యని విధేయులై భక్తితో నడుగఁగా, నాయతి వారికిఁ దగినరీతి సదుత్తరముల నొసంగి, తాను జాతుర్మాస్యల నచ్చోట జరుపుటకు నిశ్చయించియున్నాఁడ ననఁగా, నప్పుడు బలరాముం డాయతియందు సుప్రీతుండై యాయతి యచ్చోటఁ జాతుర్మాస్యలను జరుపుటను నిశ్చయించియుండుట తనకుఁ బ్రీతిఁ గొల్పఁగా నాతని నెచ్చోట నుంచుట కేర్పాటు చేయుట మని తలపోయుచు, సమీపమున నున్న శ్రీకృష్ణునితో నాసంపర్కమును సూచించి సుభద్రాంతఃపురసమీపమున నొక శృంగారపుఁబూపొదరి ల్లుండఁగా నచ్చోట నాతనియునికి తగు నని నిశ్చయించి, శ్రీకృష్ణునితోఁ జెప్పఁగా, నప్పు డాబలభద్రునకు జగన్నాథుం డిట్లనియె. ఈయతి మిక్కిలిరూపవంతుఁడుగ నున్నవాఁడు. మనసుభద్రయు సౌందర్యాతిశయము గలది. ఎంతటిమహనీయులైనను జితేంద్రియులై యుండు టరుదు. ఇది కడపట నెట్లు పరిణమించునో యని సంశయింతు ననఁగా, రేవతీరమణుఁడు రుక్మిణీరమణునితో నిట్లనియె. 'కృష్ణా! ఊరక మహనీయులను శంకింపరాదు. వీ రుండుటకు సుభద్రమందిరమే తగినది. అచ్చోట వీరికి విడిది యేర్పఱచుట లెస్స'

యనఁగా, నాజనార్దనుండు బలరామునిమాట నిరాకరింపఁదగని దని తనయసమ్మతమును గాన్పించినవాఁడువోలె నుండి తుదకెట్లో సమ్మతించి యాకపటసన్న్యాసిని నచ్చోటఁ జేర్చి వానిరహస్యవృత్తాంతమును రుక్మిణీసత్యభామలకు మాత్రము దెలిపి వెంటనే సుభద్రం బిలిచి యిట్ల నియె. 'సుభద్రా! ఈదేశాతిథియగుయతీశ్వరుని నీతోఁటలో విడియించి తిమి. అతనికి వలసిన సకలోపచారములను జేయుచు నీచెలుల నీతో వాతని కధీనవై యుండుము. ఈతనికి భోజనమజ్జనాదులను విచా రించుటయందు నప్రమత్తురాలవై మెలంగుము. పూర్వము యాదవకన్య కలు యతుల కుపచారములను జేసి శుభముల నొందిరి.' అని చెప్పఁగా, సుభద్రయు నందుల కియ్యకొని యాయతికి సకలోపచారముల యందుఁ గొఱంతపడకుండ నమర్చెద ననెను. అట్లు సుభద్ర తన్నుత్యా దరమునఁ జూచుచుండ, నాకపటంపుసన్న్యాసి యాప్రమదావనంబున మదనానలంబు నోర్వలేక దానిరూపరేఖావిలాసములనే మనస్సునఁ దల పోయుచు, నాకన్యక సౌందర్యాతిశయమునకు ద్రౌపదియొక్క సౌందర్య మును మఱచియుండెను. ఇవ్విధంబున నర్జునుండు తనకుఁ దీర్థయాత్రా సమయము గడచినను సుభద్రాసౌందర్యగుణబద్ధచేతస్కుండై, యింద్ర ప్రస్థపురమునకుఁ బోవలయు నని తలంపకుండెను.

యతివేషమున నర్జునుండు సుభద్రయొద్ద నుండుట

అంత సుభద్ర పూర్వము . గదుఁ డనుయాదవుండు తనతో నర్జునునిపుట్టుకయును, నాతనిలావణ్యాతిశయమును, విలువిద్యయందలి నేర్పును, నతనిపరాక్రమమును జెప్పఁగా వినియుండెను. మఱియును శ్రీకృష్ణుం డాతనిసుగుణములను నలువురిలో వర్ణించుచుండుటను విని యుండెను. ఇంతేకాక యాదవబాలురు దీవింపఁబడునపుడు వారి నాశీర్వదించుపెద్ద లర్జునునియంటి మేటివిలుకాఁడవు కమ్మని దీవించు చుండఁగా వినియుండుటచే, సుభద్ర యప్పార్థునియందుఁ దవిలినమనస్సు గలదియగుటచేఁ గురుజాంగలదేశములందుండి వచ్చువారి నెల్లర వాని శౌర్యగుణాతిశయముల నడిగి తెలిసికొనుచుండుటను, వానియాకార సౌష్ఠవము నెల్లగుర్తెఱింగియుండుటను నాకపటసన్న్యాసిని నిత్యము చూచుచుండుటను, వానియం దాయజ్ఞసుని యంగసౌష్ఠవమును నాజాను

బాహుళ్యమును బరికించి, యీతఁ డర్జునుఁడే యగునా యని పలుమాఱు తలపోయుచుండెను. ఇట్లుండఁగా, నొకపర్యాయము భోజనసమయమునం దర్జునుం డేకాంతమున నుండఁగా సుభద్ర యతనియొక్క సంశయముం దీర్చి మీ రే యే దేశముల సంచరించితిరి? ఏపుణ్యక్షేత్రములను గంటిరి? ఏతీర్థములయందు స్నాన మాచరించితిరి? మీరు చూడని దేశము లున్నవా? ఇంద్రప్రస్థమును గంటిరా? అందు మాకు మేనత్త యగు కుంతీమహాదేవి నెఱుంగుదురా? ఆయనకుఁ గుశలమా? ధర్మపుత్త్రాదులు సుఖులై యున్నారా? వారిలో నెగుభుజంబులవాఁడును, సింహమధ్యముఁడును, వెడఁదకన్నులవాఁడును, వెడల్పైన ఱొమ్ముగలవాఁడును, మోఁకాళ్లనంటు వ్రేలాడుచుండు చేతులుగలవాఁడును, నీలంపు మెఱుఁగుచాయ మేనివాఁడును, బవిరిగడ్డమువాఁడును, బరాక్రమవంతుఁడు నగు నర్జునుని నెఱుంగుదురా? యనఁగా నమ్మోసంపు సన్యాసి యాసుకుమారి కిట్లనియె. పాండవులును గుంతీమహాదేవియును ద్రుపదరాజకూఁతురును నింద్రప్రస్థమున సుఖముగ నున్నారు. అర్జునుండు మాత్రము తల్లికిని నన్నదమ్ముల కెఱుక లేకుండ ద్వారకాపురమున యతివేషముతోడ సుభద్ర యెదుట నున్నవాఁడు. అని చెప్పఁగా, విని సుభద్ర సిగ్గుపొంది తలవాంచి నేలం జూచుచుండె. అంత నర్జునుండు దానియెడఁ బ్రీతుండై, యోవరాంగీ! నేనే యర్జునుండను. నీకు నాయెడ నుండు మోహమునకంటె, నాకు నీయెడఁ బెక్కుమడుంగులు మోహము గలదు. ఒక శుభదినమున సుముహూర్తమందు నిన్నుఁ బెండ్లియాడి సావిత్రితోఁ గూడిన సత్యవంతునిఁబోలె సుఖింపుదు నని చెప్పి తనలతాగృహమున కేగెను. సుభద్రయును శృంగారముయొక్క లాలిత్య మచ్చుపడునట్లు లజ్జావనతవదనయై యుండె. వీ రిరువురిమనోభావములను శ్రీకృష్ణుం డెఱింగి యప్పటినుండి యర్జునునకు భోజనాద్యుపచారములఁ గావించునిమిత్తము రుక్మిణీదేవిని నియమించె. అంత సుభద్ర తనమోహనాంగునితోఁ దనకుఁ బ్రత్యక్షవర్తనమును దెలిసి మదనవికార మతిశయింప నున్మాదినియుంబోలె భోజనాసనశయ్యాదులకు విముఖయై దురంతమగు వంతఁ గుందుచుండె. దేవకి యట్లు మదనోన్మాదినియై యున్న కూఁతుఁ జూచి, ముద్దరాలా!

ఏల యిట్లు వందురెదవు? నీమనోభీష్టమును మగవారితోఁ జెప్పి నీయభిమతం బీడేరునట్లు చేసెద నని కూఁతువాంఛను వసుదేవునకుఁ దెలిపెను. ఆ వసుదేవుండు నుగ్రసేనాక్రూరాదిహితులతోడఁ జెప్పి వాసుదేవు ననుమతిం బొంది బలరామునకుఁ దెలియనీయక, యానాఁటికిఁ బదియవదినమున సుభద్రార్జునులవివాహోత్సవమును నిశ్చయించి, యంతర్ద్వీపమునందు బండ్రెండుదినంబులు రేపవలు మహోత్సవము జరుగఁ జాటించెను. అంత నమ్మహోత్సవమునకు ద్వారావతియందుండు జను లాబాలగోపాలము వెడలి పదియోజనములనిడివిగల యా యంతర్ద్వీపమున కేగిరి. అంత నాకపటసన్యాసి మాటను విని సుభద్ర జనార్దనుని సమీపించి, యన్నా! నీవును నంతర్ద్వీపమున కేగుచో నాయతికి సేవ లొనర్చుట కష్ట మగును. కావున నీవిచ్చోటనే యుండుట శ్రేయస్కర మనఁగా, ముద్దుచెలియలి కా కపటనాటకసూత్రధారుఁ డిట్లనియె. సుభద్రా! ఈసమయమున నాసన్యాసికి సకలోపచారముల నమర్చుటకు నీవు దక్క నన్యు లోపరు. కావున యతిసేవయం దప్రమత్తురాలవై కీర్తిని ధర్మమును నెఱవేర్చుచు నాతని యాజ్ఞను దలం దాల్చి చేయుచుండవలయు నని వచించి, మంగళధ్వనులు వినుచుండ జనార్దనుం డంతర్ద్వీపమహోత్సవమున కేగెను. అచ్చోట మహోత్సవము జరుగుచుండఁ గాంతలు తమరమణులతోఁ గూడికొని రమణీయ ప్రదేశంబుల విహరించుచు, వేడ్కమీఱ ననేకసుఖముల ననుభవింపుచుండిరి.

అర్జునుండు సుభద్రం బెండ్లియగుట

ఇట ద్వారావతియం దర్జునుండు సుభద్రను బెండ్లాడుటకు నదియ తగుసమయ మని తలంచి, యాతరుణి తనకుఁ బరిచర్య లొనర్చుచుండ దానితో నేకాంతమున నిట్లనియె. ఓశుభాంగీ! కన్యకను దాన మొసఁగుటకుఁ దండ్రి యన్న మున్నగువారు తగినవారు. అట్లు వా రిచ్చినకన్యాదాన మగ్నిసాక్షికముగఁ బ్రవర్తించు నేని వారిరువు రప్పటినుండి దంపతు లనఁబడుదురు. పతికి భార్య ప్రియురాలై యనువ్రతయై నెగడియుండుట విఖ్యాతంబగు సద్ధర్మము. కావున నిప్పుడు వా రెవ్వరును నిన్ను నా కిచ్చి పెండ్లికావించుటకు వీలు కనుపడదు,

కావున మనము గాంధర్వంబునఁ బెండ్లి చేసికొందము. ఈవిధమగు వివాహ మునందుఁ బ్రియురాలును బ్రియుఁడును మంత్రములేకయే సంగమించు దురు. ఇట్టి వివాహము క్షత్రియుల కర్హము. కావున మన మీవిధమున నీరాత్రి వివాహము చేసికొందము. నీయభిమతం బేమని యడుగఁగా, సుభద్ర యేమియుఁ జెప్పక యూరకుండి, భగవంతుఁ డగు శ్రీకృష్ణుని ధ్యానించుచుఁ గంట నీరు పెట్టుకొనెను. అర్జునుం డీ తనతలం పెట్లీడే ఱునో యని తలపోయుచు నింద్రుం దలంపఁగా, నా సురపతి యానాఁటి రేయి నారదుని వసిష్ఠుని నింకను గొందఱు దేవర్షులను దోడ్కొని యరుంధతీ శచీదేవులతోఁ గొంద ఱప్సరసలతో నచ్చోటికి విచ్చేసెను. జగన్నాథుం డంతర్ద్వ్యపంబున సుభద్రతలం పెఱిఁగి, నిద్రాపరవశుండై యుం డిన బలరాముని వదలి తా నొక్కరుఁడ ప్రద్యుమ్నుని, సాత్యకిని, గదుని దోడ్కొని వసుదేవదేవకీరుక్మిణులు మున్నగువారు తనవెంట రాఁగా నా రాత్రి యచ్చోటికి విచ్చేసెను. అట్లు వచ్చిన జగన్నాథునిఁ జూచి మహేం ద్రుండు తనపుత్రుం డగు నర్జునునకు సుభద్ర నొసంగి వివాహము గావింపవలయు నని ముందు క్షేమప్రశ్నరూపముగ మందలించెను. అంత జగన్నాథుం డామహేంద్రు వచనము నంగీకరింపఁగా యాదవు లందఱును పాకశాసనుం జూచి, సురపతీ! కృతార్థులమైతిమి. ఇంత కంటె మా కుచితసంబంధ మున్నదే? ఇయ్యది మహాప్రసాదం బనిరి. పిమ్మటఁ బురుషోత్తముం డర్జునునకు మంగళస్నానములఁ గావింప నియ మించి యట్లు పార్థుఁడు సేయఁగా నాతనిని దివ్యమాల్యములచేతను, వస్త్రములచేతను, రత్నాభరణములచేతను నలంకరించి వివాహమంట పమునకుఁ దోడ్తెచ్చెను. ఆసమయమున నరుంధతియు శచియు దేవకీ రుక్మిణులు మున్నగు పేరంటాండ్రు పేరంటములు గావింప సుభద్రను జలక మాడించి, యమూల్యాభరణములచే నలంకరించి, యా వధువును బిలుచు కొనివచ్చి పెండ్లిమంటపమున నున్న వరుని ప్రక్కఁ గూర్చుండం బెట్టిరి. వివాహము కాశ్యపుచేత జరిపింపఁబడెను. నారదవసిష్ఠాది మహర్షులు సదస్యులై యుండిరి. లోకపాలు రెల్లరును వివాహకాల మున విచ్చేసి యుండిరి. ఇంద్రోపేంద్రులు పెండ్లిని నిర్వహించిరి. అంత నెల్లవారును బరమానందమునఁ దేలిరి. ఆ దంపతుల యనురూపదాంప

త్యమునకు దేవతలు సంతసించి యాదవుల వీడ్కొని జన్నాను ననుమతిం బడసి నాకంబునకుఁ జనిరి. యాదవులును బొర్థు నెల వొంది యంతర్ద్వీపమునకుఁ బోయిరి. అంత వాసుదేవుం డర్జునునితో నిట్లనియె. పార్థా! నీ విచ్చోట నిరువది రెండు దినము లుండుము. పిదప సైన్య సుగ్రీవ మేఘపుష్పవలాహకము లను నాల్గు గుఱ్ఱములను బూన్చిన యీతేరు నందు సుభద్ర నెక్కించుకొని యింద్రప్రస్థమునకుఁ బొమ్మని చెప్పి తాను నంతర్ద్వీపమున కేఁగి శాంతచిత్తుండై యుండె. ఆకృష్ణుని నియమితదినములు కాఁగా నర్జునుండు సుభద్రతో నేను నిష్ఠతో సలిపిన మహావ్రతము నీదినమున సంపూర్తి గావించెద. బ్రాహ్మణ సమారాధనమునకు వలసిన భక్ష్యభోజ్యచోష్యలేహ్యపానీయములతో నన్నంబు సమకూర్పుము. ఎల్లవారికి సంతర్పణమును దెలుపుము. సైన్యసుగ్రీవాదిహయములఁ బూన్చిన శ్రీకృష్ణుని రథమునందు వివిధ యుద్ధోపకరణముల నాయితంబు చేసికొని రమ్మని చెప్పెను. సుభద్రయు నర్జుని నానతి మెయి సర్వమును సిద్ధపఱచి రథమును గట్టాయితంబుచేసి యందుఁ దా నెక్కి యర్జునునితో 'సోమహాశూరా! ఇదిగో రథము సంసిద్ధమై యున్నది. రమ్ము. మనము కురురాజ్యమునకుఁ బోవుదము.' అనఁగా నర్జునుండు సుభద్ర చెలికత్తెలను దే రెక్కించుకొని సుభద్రతో వేగమున నింద్రప్రస్థపుదారిఁబట్టి యరుగుచుండె. అంత ద్వారావతియం దుండినవా రిది యేమి? అర్జునుండు సుభద్ర నపహరించికొని పోవుచున్నవాఁడు. వీనిని మార్కొని యెట్లైనను సుభద్రను విడిపింపవలయు నని యాదవశూరులు కొంద ఱర్జునునిపై శరవర్షములఁ గురిపించిరి. అప్పు డర్జునుండు తనశరసంధానవేగంబునఁ దన్నెదిరించినవారిమద మడంచి యెట్లో తప్పించుకొని రైవతకపర్వతమును దాఁటి పోవుచుండెను.

అంత వా రందఱు నర్జునువిక్రమంబును, ద్వారావతియందు యాదవశూరు లెవ్వరును లేనిసమయమున నాతఁడు సాహసంబున సుభద్ర నపహరించికొని పోవుటయు సభాపాలున కెఱింగించె; నాతం డంతర్ద్వీపమున నున్న యాదవుల కీవృత్తాంతం బెఱింగించెను. అప్పుడు వా రంద ఱెక్కడివా రక్కడఁ దారు చేయుచుండినపనుల వదలి యర్జునునిదౌష్ట్య

మును దూఱుచు సేనను గట్టాయితపఱచి యర్జునుని వెన్నంటి వాని మదం బుడిపి సుభద్రను దోడ్తెత్తు మనుచుండఁగా బలదేవుండు వార లను వారించి వాసుదేవునియభిప్రాయము నెఱింగిన త్తనుని శౌరిని సమీపించి యిట్లనియె. కృష్ణా! మూఢుఁడను పాండవుం డెంత సాహస మొనర్చెనో, వాఁడు మన కిట్టి గర్వాచారమును గావించెనో. నీ వేల యిట్లూరకున్నవాఁడవు? ఈగుసహవాసమును సహించి యూరకుండుట కంటెఁ జావు మేలు. అహమత్త గోసంగుము. లోకము నకౌరవముగ నిప్పుడ చేసినచ్చెద. అని సరోషంబుగఁ బల్కుచుండ నాకపటనాటక సూత్రధారి యున్నకథాగ్రహము లచ్చుపడ నిట్లనిగెను. అర్జునుఁడు మన కొనర్చినయపకృతి యేమి? మఱియును వాఁడు మనకు నాయిని మేనత్త కొడుకు గావలయును. వానికంటె సుభద్రకు మనము మేలైనవరు నెచ్చటినుండి తేఁగలము. రాక్షసవివాహమున నివాహము నగుట క్షత్రియు లకు సద్ధర్మము. కావున సత్తమక్షత్రియుఁ డగునర్జునునకు కన్యాదానము సమంత్రకపాణిగ్రహణము నపేక్షింపఁడు. మఱియును మీ రెల్లరు సమకట్టి వానితోఁ బోరుటను యత్నించుచున్నవారు. వానిని సమర మున గెల్చుటకు శూలికైనం దరమే? కావున మీరు వానిని జయింప లేరు. ఊరకుండఁగ మనసొప్పదేని వాని నసిం దాఁకి యోడి యప కీర్తిపాలై గండు. అందులకు మాఱుగ వానితో సమాధానపడి, వాని నుచితంపుఁ దెఱఁగున సత్కరించుట లగ్గనఁగా యాదవు లందఱును భగవద్వాక్యమును మెచ్చి యానందించిరి.

అరునుఁడు సుభద్రం దోడ్కొని యింద్రప్రస్థపురంబున కరుగుట

అంత నర్జునుండు సుభద్ర నపహరించికొని పోవుచుండఁగాఁ దన్నడ్డగించిన యాదవులంగొట్టి సందుచేసికొని మార్గమునందలి విశేషము లను రథము వేగమునఁ బోవుచుండఁగా సుభద్ర కత్యుత్సాహంబుతోఁ దెలుపుచు నింద్రప్రస్థపురముం జేరి భూసురులకును సల్లికిని నన్నల కును మ్రొక్కి ద్రౌపదియంతిపురంబునకుఁ జనెను. అంత నప్పాంచాల రాజపుత్త్రి ధనంజయుంజూచి 'ఫల్గునా! ద్వారావతియందు సుభద్రతో సర సంపుఁబలుకులఁ బలుకుచు నంద యుండక యిప్పురమున కిప్పుడు రానేల?' అనియు, 'రాజులు నూతనప్రియులు గారా? ఎంత దృఢమైనను బంధము

బహుకాలమైనచో శిథిలమగువిధమున నెట్టి ప్రీతియును దీర్ఘకాలమున లుప్తమై చనును.' అని పరిహాసంపుఁబల్కులు పల్కి పాంచాలి నర్జునుం డను నయించి వెంటనే గోపికారూపంబున సుభద్రను కుంతీద్రౌపదులకు నమస్కరింపు మని సైగ చేసెను. అప్పుడు సుభద్ర యర్జునునికనుసన్న నెఱిఁగి యవ్విధమునఁ బాండవరాజమహిషికి ప్రమ్రొక్కఁగా నాపుణ్యయువతి కోడలిశిరము మూర్కొని పరమప్రీతితో దీవించెను. అంత నాయాదవయువతి వెంటనే పాంచాలరాజపుత్రికి నమస్కరింపఁగా నాదేవి తాను వెంటనే లేచి జనార్దనుని చెలియలిని కౌఁగిలించుకొని ప్రియముతో నాశీర్వదించెను. ఇవ్విధమున నాపడఁతులును సంతసంబున మెలఁగుచుండిరి. అంత వాసుదేవుండు బలభద్రసమేతుండై మహాదాత యని ఖ్యాతిఁ జెందిన యక్రూరుండును, దేవగురుశిష్యుండైన నుద్ధవుండును సాత్యకి, కృతవర్మ, సాంబ, ప్రద్యుమ్న, చారుదేష్ణ, సారణ, గదాదు లగు యాదవులును వెంటరాఁగా సుభద్రకు నరణముఁగొని యింద్రప్రస్థమును సమీపించుటయును నవ్వార్తాంతమును ధర్మనందనుం డెఱింగి వారి కెదురుగా నకులసహదేవులను మనతర్ములఁ బంపి గౌరవసత్కారములను సేసి యాయాదవులతో మహేంద్రనగరము నతిశయించుచు నలరారుచుండు నింద్రప్రస్థమును ప్రవేశింపఁజేసి యొడ్డోలగమునఁ బౌరజను లావైభవమును గొనియాడుచుండ నగరు సేరిరి. అంత ధర్మనందనుండు తనను నమస్కరించి బలరామకృష్ణుల లేవ నెత్తి కౌఁగిలించుకొని వారిశిరము మూర్కొని ప్రీతిఁ జూపుచుండె. రామకృష్ణు లుచితముగా నమస్కారాభివందనములచే నచ్చటివారిని సత్కరించి తాము తెచ్చినసువర్ణాలంకారములతో విరాజిల్లు భద్రగజములు వేయింటిని రథ్యసారథిసమేతములగు కాంచనరథములు వేయింటిని, బాహ్లీకదేశజనితములును గాంభోజదేశానీతములును నగు నశ్వముల లక్షను, బాడియావులు పదివేలింటిని, సర్వాభరణభూషితులైన పరిచారికాసహస్రంబులను, మితిలేని యమూల్యములగురత్నాభరణాంబరములను, లెక్కలేని వాహనములను నరణంబుగా సమర్పించి సుభద్రయత్తవారియింటివారి నెల్ల నానావిధ వస్త్రములచేతను నాభరణములచేతను బూజించిరి. యుధిష్ఠిరుండు యాదవులు తెచ్చినయరణము నంతయు స్వీకరించి వాని నర్హులచోట్ల సమర్పి

వచ్చినయాదవకుమారుల కెల్ల రాజోచితములగు విందు లొనర్చి వారి కెల్లరకు నుచితప్రతివస్త్రాభరణములను గట్నములుగా సమర్పించి వారి నెల్ల నింద్రప్రస్థపురంబునఁ గొన్నిదినము లుండ వేడగా వా రట్లుండి, పిదప బలరాముఁడు తమకు ముందు నడచుచుండ నెల్లరును ద్వారకాపురికిం జనిరి. జనార్దనుం డర్జునునితో నిష్టాలాపముల నింద్రప్రస్థపురంబునందుఁ గొన్ని నా ళ్లుండెను.

అభిమన్యునిజననము

అప్పుడు కృతకృత్యు లగు సుభద్రార్జునులకు నసంచితకీర్తి గలవాఁడును, వైన్యునితోఁ దుల్యుండును, ననన్యతుల్యపరాక్రమశాలియు, విశాలవక్షుండును, బుణ్యసంపాదకచరిత్ర గలవాఁడును, శత్రురాజులకు భయంకరుఁడును నగు కుమారుండు పుట్టెను. అప్పుడు ధర్మనందనుండు పదివేలపాడిమొదవులను, బదివేలసహస్రములను బ్రాహ్మణాగ్రంబుగా నొసంగె. జమ్మికొయ్యను నశ్వత్థకాష్ఠముచే మథింపఁగాఁ బుట్టి ప్రకాశించు వీతిహోత్రుని విధమునఁ గౌరవుం డైన యర్జునునివలన యాదవి యగు సుభద్రయందుఁ బుట్టి మహాతేజోవంతుం డై యున్న యాకుమారునకు భయరహితత్వమును, మన్యుసహితత్వమును హేతువులుగా నభిమన్యుం డని *నామకరణము గావించిరి. ఆపాండురాజపౌత్త్రుండు శుక్లపక్షచంద్రునిమాడ్కి దినదిన ప్రవర్ధమానుం డై వాసుదేవునకు మిక్కిలి ప్రీతిపాత్త్రుం డయ్యెను. అంత నుచితకాలంబున వానికి జాతకర్మనామకరణచౌళోపనయనాదిక్షత్త్రియోచితసంస్కారములను ధౌమ్యుండొనర్చెను. ఆ ఋషివర్యునియొద్ద సాంగోపాంగముగ వేదాధ్యయనము గావించెను. అంతఁ దండ్రి యగు సవ్యసాచియొద్ద మంత్రముక్త, పాణిముక్త, ముక్తాముక్త, అముక్తములను నాల్గుపాదములును, నాదాన, సంధాన, మోక్షణ, వినివర్తన, స్థాన, ముష్టి, ప్రయోగ, ప్రాయశ్చిత్త, మండల, రహస్యము లను పదియంగములతో నెలఁగు ధనుర్వేదమును

---

* న భీః యస్య సః = అభీః, మన్యువిశిష్టత్వాన్మన్యుః అభీశ్చాసౌ మన్యుశ్చ- అభిమన్యుః. అభి = భయములేనివాఁడు, మన్యుఁ డనఁగా కోపముఁగలవాఁడు. భయములేనివాఁడును, శత్రువులపైఁ గోపము గలవాఁడును, కావున నభిమన్యుఁ డనఁబడియె. పృషోదరాదిగణపాఠమునఁ బఠితముగాన నీశబ్దము సాధువు.

బ్రహ్మాస్త్రాది దేవతాసాధనములును, వివిధమానుషశాస్త్రములును * నేర్చి యపరసవ్యసాచి యనఁ బ్రసిద్ధిం బడసె. మఱియును ద్రోణునకు ధన్యతన

---

*విధిపాదము, మంత్రపాదము, పూజాపాదము, రహస్యపాదము అనునవి నాల్గు పాదములు:—

శిక్ష, విధి, ప్రయోగము, ముష్టి, లక్ష్యము, పాతనము, అస్త్రము, అస్త్రతపశ్చర్య, దేవమానుషాస్త్రముల ప్రమోక్షణములు, ముక్తము లగువాని నుపసంహరించుట యనునని పదివిధములు:-ముక్తము, అముక్తము, ముక్తాముక్తము, మంత్రముక్తము అనునవి నాలుగు పాదము లని మఱియొకమతము. మఱియు బాణమును పొదినుండి తీసికొనుట ౧, వింటఁగూర్చుట ౨, బాణము విడుచుట ౩, అస్త్రములనఱుఁగ తెలివి ౪, అనునవి నాలుగు పాదము లని మఱియొకమతము. శస్త్రము ౧, అస్త్రము ౨, ప్రత్యస్త్రము ౩, పరమాస్త్రము ౪ అనునవి నాల్గుపాదము లని వేఱొకమతము.

విండ్లభేదములు:—తాళప్రమాణమను పేరు గలిగి యన్ని యుద్ధములకు నుపయోగించునది ౯౬ అంగుళముల పొడవుగలశార్ఙ్గమనువిల్లు (అనఁగా ఆడవిదున్నపోతు ముదురుకొమ్మును నీటిలో నానవేసి పట్టెలుగా నొలిచిన రెండుపొడుగైనపట్టెలు బయటి తట్టును, దానిలోపల రేగుకొయ్యచెక్కలు ౫ గాని, ౭ గాని వజ్రముతో తడిసిన మేకనరములు చుట్టి యెండించి దానిమీఁద నింగిలీకము పూసి వన్నెలు పెట్టి తీర్చినవి.)

రెండవది యగుశార్ఙ్గము ౯౦ అంగుళముల పొడవు గలిగి దూరముల నుండు గుఱుతులకుఁ దగియుండును. మూఁడవది ౭౪ అంగుళములపొడవు గలిగి కదలుచుండుగుఱుతులను, కదలనిగుఱుతులను బడవేయుటకుఁ దగినది. నాలవది ౩౮ అంగుళములు పొడవు గలిగి సాధారణయుద్ధములకును వేటలకును దగినది. విండ్లు ఈనాలుగు విధము లని మాత్రమే యొకమతము.

మఱియు నుంటలు గొట్టి చిమ్మగల యుండెలవిల్లు అననది యొకటి కలదు. దీని కల్లెత్రాళ్లు రెండు. ఇది వెదురుబద్దతోఁ గాని, తడకొయ్యతోఁ గాని, రేగుకొయ్యతోఁ గాని చేయఁబడి రెండుత్రాళ్లకు నడుమ నుడుముచర్మముతోఁ గాని దారముతోఁ గాని కలుపఁబడియుండునది.

మఱియు నింకొకవిల్లును గలదు. ఇది మూరెడుపొడుగు గలది. ఇందు జేనెడే బాణములను సంధింతురు. శత్రువు సమీపమునకు వచ్చినప్పు డీవిల్లును బూని యుద్ధము చేయుదురు. అల్లెత్రాడు, పుంఖము, లస్తకము, నళిక, తలత్రాణము, శిరస్త్రాణము, అంగుళిత్రాణము లనునవియును, నారాచము మొదలగు ననేకవిధము లగు నమ్ములు చేయించుట, తీర్చుట, విరుచుట అను భేదములును, మఱియు నీటినుండలనఁ దూట్లు పొడుచుట యను సుకుమారలక్ష్యము ౧, మఱియుఁ గొండలను రంధ్రము లగునట్లు తొలఁచుట

యునివలనఁ బర ప్రహరణజ్ఞానము గలవాఁడు గానఁ బ్రతివింధ్యుఁ డను నామమున వెలయుచుండు కుమారుండు గలిగెను. అనేకసోమయాగ

యనునవిచాల్యలక్ష్యము ౨, రాక్షసులయిం, సేయఁగులయు నోడల్లు దూఱ సేయు గురులక్ష్యము ౩, గురిగింజకొనకుఁ గట్టి వ్రేలాడవేసిన వెంట్రుకను నఱుకుసూక్ష్మలక్ష్యము ౪. ఇవి నాలుగును లక్ష్యభేదములు.

విశేషలక్ష్యభేదములు ౧౧. అవి క్రమముగ:—శబ్దమును పట్టివదలుట ౧, నీటిలోపల అద్దములోపల నేతిలోపల నీడను జూచి గుఱితులను దెగవేయు ప్రతిబింబలక్ష్యము ౨, రసలక్ష్యము ౩, గంధలక్ష్యము ౪, చలనలక్ష్యము ౫, భ్రమణలక్ష్యము ౬, దూరలక్ష్యము ౭, వెనుకటిలక్ష్యము ౮, స్పర్శలక్ష్యము ౯, దుర్నిరీక్షణలక్ష్యము ౧౦, స్థిరలక్ష్యము ౧౧.

ముక్తలక్షణము:—ఇవి పండ్రెండువిధము లగునాయుధములు-ఇషీక ౧, చక్రము ౨, తోమరము ౩, దన్తకణ్టకము ౪, ద్రుఘణము ౫, ధనువు ౬, నళిక ౭, పాశము ౮, భిణ్డివాలము ౯, భుశుంతి ౧౦, లగుడము ౧౧, శక్తి ౧౨. వీనిని బ్రయోగించుట, ఉపయోగించుట వీనియందు నేర్పునకు ముక్తమని పేరు. ముక్తము అనఁగా విడువఁబడినది. వీనిని బ్రయోగించినపిదప నవి మఱలఁ జేతికి రావు.

అముక్తలక్షణము:—వీనియం దాయుధములను చేత నుంచుకొని పోట్లాడుదురు. అముక్త కుపయోగపడునవి యిరువది ఆయుధములు. అవి క్రమముగ:—అసిధేనుక ౧, అన్తరము ౨, ఈళి ౩, కున్తలము ౪, గద ౫, గోశీర్షకము ౬, పట్టసము ౭, పరశువు ౮, పరిఘము ౯, ప్రాసము ౧౦, పినాకము ౧౧, మయూఖిక ౧౨, ముద్గరము ౧౩, ముసలము ౧౪, ముష్టికము ౧౫, లవిత్రము ౧౬, వజ్రము ౧౭, శతఘ్ని ౧౮, సిర ౧౯, స్థూణము ౨౦.

దండలు ౧౧, అవి వరుసగ—ఎడమయోరభృంగి ౧, కుక్కుటపుదండ ౨, కుడియోరభృంగి ౩, గజదండ ౪, పైసరపుదండ ౫, పొడలికదండ ౬, భృంగిదండ ౭, భృంగిపటలము ౮, మద్దలసంచుదండ ౯. సమదండ౧౦, సింగపుదండ ౧౧.

పరువడులు ౧౦. అవి క్రమముగ—ఎడమయడుగుపరువడి ౧, ఒంటియడుగు కత్తెర ౨, కదలుపరువడి ౩, కుడియడుగుపరువడి ౪, చిట్టడుగుకత్తెర ౫, జాగినపావు ౬, దాఁటడుగుపరువడి ౭, పావుపావు ౮, పొడలికకత్తెర ౯, సర్పబంధకత్తెర ౧౦.

గతులు ౧౧:—గజగతి ౧, వటక గతి ౨, జంబుకగతి ౩, తాండవగతి ౪, పక్షగతి ౫, మర్కటగతి ౬, మహిషగతి ౭, మార్జాలగతి ౮, వ్యాఘ్రగతి ౯, హరిగతి ౧౦. హరిణగతి ౧౧.

ములఁ గావించినపిదప భీమసేనునివలన ద్రౌపదికి సుతసోముఁడను పుత్త్రుఁడును గలిగెను. జగత్ప్రఖ్యాతి గలిగించు త్రియామాత్రాసంతోసము

గాయమానములు ౧౨:—ఉరిత్రాడు ౧, తొలకగిమెఱుపు ౨, నల్లిముత్తు ౩, నాగబంధము ౪, పదఖండనము ౫, రామబాణము ౬, లోబిత్తరి ౭, విష్ణుచక్రము ౮, వెలిబిత్తరి ౯, విస్సందు ౧౦, సర్పాంకుశము ౧౧, హస్తాభరణము ౧౨.

మొదలు ౧౨:—అవి వరుసగా—అఱిమీటుమొన ౧, అసిమొన ౨, కదలుమొన ౩, చదురుమొన ౪, చాటడుగుమొన ౫, దాటడుగుమొన ౬, నెఱిమీటుమొన ౭, పాపపుమొన ౮, పుణ్యపుమొన ౯, లోమొన ౧౦, వలిమొన ౧౧, సరితాళపుమొన ౧౨.

నఱుకులు ౫:—గుజ్జు ౧, చూరణి ౨, డుముకు ౩, నఱుకు ౪, లోదేరి ౫.

పట్టావిసరులు ౧౪:—అవి క్రమముగా—ఉద్ధడ ౧, కధాకు ౨, ఏఘాటు ౩, టీక ౪, దారు ౫, దారుధాణ ౬, దాపరుగపాలు ౭, ధడ ౮, ధాణం ౯, ధాణంకధాలు ౧౦, ధాణంకఘాణం ౧౧, ధారుకఘాణం ౧౨, నాట్యము ౧౩, యంత్రము ౧౪.

విన్నాణములు ౩౨:—అవి క్రమమున—ఉత్పాటము ౧, కత్తి ౨, ఖండనము ౩, కర్ణాతు ౪, కల్లము ౫, కాసెనిలకడ ౬, కిల్లి ౭, కుమ్మరింపు ౮, కొక్కెస ౯, కొంకుమారు ౧౦, గళకత్తెర ౧౧, చేట ౧౨, చొంగణము ౧౩, జాడింపు ౧౪, డొక్కెర ౧౫, సుబారము ౧౬, నృసింహము ౧౭, పణము ౧౮, పదగళొత్తి ౧౯, పాదనివారణము ౨౦, పెట్టగు ౨౧, బారిబొడుచుట ౨౨, ముత్తరడొక్కెర ౨౩, రాణింపు ౨౪, కింగిణి ౨౫, రొంటిపేటు ౨౬, లాగు ౨౭, లొట్టు ౨౮, వింటాలము ౨౯, సంకసీసము ౩౦, సమసీసము ౩౧, సరిబిత్తరి ౩౨ అనునవి. వీనికి సంస్కృతమున వరుసగా వేఱుపేళ్లు గలవు.

మెలఁకువలు ౧౨, అవి క్రమముగ—కదలుదుటు ౧, కరలాఘవము ౨, కలయఁ మెలఁకువ ౩, ఝుంపు ౪, దండనిలకడ ౫, దిశావదిశలు ౬, దేహపుపారువ ౭, పాదపుపారువ ౮, పిక్కె ౯, లివరాకడ ౧౦, లింగళింపు ౧౧, హస్తపుపారువ ౧౨.

వ్యూహములు ౭. ఇవి ప్రధానములు:—దండము ౧, ధ్వజము ౨, మకరము ౩, వజ్రము ౪, శకలము ౫, శ్యేనము ౬, సూచి ౭.

అవాంతరవ్యూహములు:—పద్మ కూర్మ శృంగాటక గరుడాదులు. ఈవ్యూహములం గట్టుట, పగల్చుట, అతిభేదములు గలిగియున్నవి. మఱియు, రథగజతురగాదివాహనములను జంతువులను నెక్కియుఁ గ్రింద నిలిచియుం జేయునట్టి విన్యాసములు నున్నవి.

పుట్టినవాఁడు గనుక శ్రుతసోముఁ డను పేరితో నర్జునునివలన ద్రౌపదికి సంపినుండు వాఁడవె. పెద్దల పేరును మరువరా దని సకులపుత్రుఁడు

అస్త్రములు ౧౧౪:—అవి క్రమముగా—అంతకాస్త్రము ౧, ఆంధాస్త్రము ౨, అట్టహాసాంబికాస్త్రము ౩, అర్ణవాస్త్రము ౪, అనలాస్త్రము ౫, అనిలాస్త్రము ౬, అభయంకరాస్త్రము ౭, అసిరత్నాస్త్రము ౮, అర్ద్రాశన్యస్త్రము ౯, ఆయుర్నాశాస్త్రము ౧౦, అసురాస్త్రము ౧౧, ఐంద్రాస్త్రము ౧౨, ఐషికాస్త్రము ౧౩, కంకణాస్త్రము ౧౪, కంకాళాస్త్రము ౧౫, కందర్పదయితాస్త్రము ౧౬, క్రౌంచాస్త్రము ౧౭, కఠినకర్పరాస్త్రము ౧౮, కల్యస్త్రము ౧౯, కార్తవీర్యాస్త్రము ౨౦, కాలాస్త్రము ౨౧, కాలచక్రాస్త్రము ౨౨, కాలనాశాస్త్రము ౨౩, కాలాస్త్రము ౨౪, కిర్యస్త్రము ౨౫, కూర్మాస్త్రము ౨౬, ఖడ్గాస్త్రము ౨౭, గండభేరుండాస్త్రము ౨౮, గాంధర్వాస్త్రము ౨౯, గరుడాస్త్రము ౩౦, గాయత్ర్యస్త్రము ౩౧, చతుశ్శిస్మృత్యస్త్రము ౩౨, జృంభకాస్త్రము ౩౩, త్వష్ట్రస్త్రము, ౩౪, తామసము ౩౫, త్రివిక్రమము ౩౬, తిమిరము ౩౭, తృషాస్త్రము ౩౮, తేజఃప్రభ ౩౯, త్రైయంబకము ౪౦, దర్పణాస్త్రము ౪౧, దశకంధరాస్త్రము ౪౨, దారుణము ౪౩, ద్వివిధాస్త్రము ౪౪, దుర్ధర్షము ౪౫, ధర్మచక్రము ౪౬, ధర్మపాశము ౪౭, నందనము ౪౮, నాగాస్త్రము ౪౯, నామత్రయాస్త్రము ౫౦, నారాయణము ౫౧, నృసింహము ౫౨, ప్రమథనము ౫౩, ప్రశమనము ౫౪, ప్రసన్నాంబుదము ౫౫, ప్రస్వాపనము ౫౬, పాశుపతము ౫౭, పైశాచము ౫౮, బ్రహ్మశిరము ౫౯, బ్రహ్మాస్త్రము ౬౦, బల్యస్త్రము ౬౧, బౌద్ధము ౬౨, భగదారుణము ౬౩, భయము ౬౪, భార్గము ౬౫, మదనము ౬౬, మహావాక్యాస్త్రము ౬౭, మానవము ౬౮, మాయాధరము ౬౯, ముసలము ౭౦, మూకము ౭౧, మృత్యుంజయము ౭౨, మోదకి ౭౩, మోహనము ౭౪, మౌసలము ౭౫, రాజయక్ష్మాస్త్రము ౭౬, రాజాసురము ౭౭, రామాస్త్రము ౭౮, వజ్రాస్త్రము ౭౯, వరుణపాశము ౮౦, వాయవ్యము ౮౧, వారుణము ౮౨, వాసుదేవము ౮౩, విలాపనము ౮౪, విశ్వావస్వస్త్రము ౮౫, విష్ణుశక్రాస్త్రము ౮౬, వైద్యాధరము ౮౭, వైనాయకము ౮౮, శక్త్యస్త్రము ౮౯, శఘరాస్త్రము ౯౦, శరభము ౯౧, శాంభవము ౯౨,.....శిఖరము ౯౫, శుష్కాశని ౯౬, శూలవరము ౯౭, శైవము ౯౮, శోషణము ౯౯, సంకర్షణము ౧౦౦, సంతాపనము ౧౦౧, సంమోహనము ౧౦౨, స్తంబేరమము ౧౦౩, సంవర్తము ౧౦౪, సింహాస్త్రము ౧౦౫, సత్యాస్త్రము ౧౦౬, స్వర్ణనేత్రాస్త్రము ౧౦౭, సర్వదైత్యఘాతిని ౧౦౮, సర్వాస్త్రఘాతిని ౧౦౯, స్మృతివినాశిని ౧౧౦, సోమశాసురము ౧౧౧, సోమనసము ౧౧౨, సౌమనసము ౧౧౩, సౌరాస్త్రము ౧౧౪.

శతానీకుఁ డను నామముతో ద్రౌపదీగర్భమున నుదయించెను. సహదేవుకొడుకు కృత్తిక యందుఁ బుట్టెను; కావున కుమారస్వామినామములలో నొకటగు శ్రుతసేనుఁ డనుపేరఁ బ్రఖ్యాతిఁ జెందెను. వారందఱును దినదినప్రవర్ధమాను లగుచుండ వారికి గ్రమముగ ధౌమ్యుండు విధ్యుక్తసంస్కారము లగుజాతకర్మ, నామకరణ, చౌళ, ఉపనయనాదుల నొనర్చి సాంగవేదములను జదివించెను. వీరి కందఱకును నర్జునుండు ధనుర్వేదమును నేర్పెను. ఆకుమారులను నీతిమంతు లగునట్లు పెంచుచును వారియభివృద్ధి కానందించుచును, ధృతరాష్ట్రు నాజ్ఞలకు లోఁబడుచును, దమ్ములసాహాయ్యమున నానాదేశరాజులతోఁ బోరి బొక్కసమును విస్తారముగ నిండించుచుఁ ద్రివర్గమునకుఁ బరస్పరవిరోధము లేకుండు నట్లు సుజనులను, భూసురులను పూజించుచు జనులమనస్సు నానాఁట రంజింపఁజేయుచు ధర్మపరిపాలనంబు గావించుచుండె.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు కాఱుచిచ్చు మంటలతోఁ జెలఁగెడి వేఁడి గాలితోడను నెడతెగక కాయుచుండు సూర్యాతపము తోడను నదుల ప్రవాహములు తగ్గి మిక్కిలి దుస్సహములై పరఁగు వేసంగిదినములు సమస్త జీవకోటికి భయావహంబులుగా సహింపరాక గ్రీష్మఋతువు వేలెంచెను. అట్టిగ్రీష్మకాలమునం దొక్కనాఁ డర్జునుండు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనెను. ఈకాల మత్యుష్ణముగా నున్నయది. ఈదినములలో నతిరమ్యమగు

అస్త్రోపసంహారదేవతలు. ౪౩:—ఆవాఙ్ముఖుఁడు ౧, అక్షవిషముఁడు ౨, కరవీరకని ౩, కామరుచి ౪, కామరూపుఁడు ౫, కృశానుఁడు ౬, జృంభకుఁడు ౭, జ్యోతిషీకుఁడు ౮, దశశీర్షుఁడు ౯, దశాక్షుఁడు ౧౦, దృఢనాభుఁడు ౧౧, ధృష్టుఁడు ౧౨, దుందునాభుఁడు ౧౩, ధనుఁడు ౧౪, ధాన్యుఁడు ౧౫, ధృతిమాలి ౧౬, నైకప్రశమనుఁడు ౧౭, నైరాశ్యుఁడు ౧౮, ప్రతిహారతరుఁడు ౧౯, పద్మనాభుఁడు ౨౦, పరాఙ్ముఖుఁడు ౨౧, పితృసౌమనసుఁడు ౨౨, మకరుఁడు ౨౩, మహానాభుఁడు ౨౪, మారణుఁడు ౨౫, మోహనుఁడు ౨౬ యుగంధరుఁడు ౨౭, రభసుఁడు ౨౮, రుచిరుఁడు ౨౯, లక్షవిషముఁడు ౩౦, వరణుఁడు ౩౧, విధూతుఁడు ౩౨, వినిద్రుఁడు ౩౩, విమలుఁడు ౩౪, వృత్తిమంతుఁడు ౩౫, శతవక్త్రుఁడు ౩౬, శతోదరుఁడు ౩౭, సంధానుఁడు ౩౮, సత్యకీర్తి ౩౯, సత్యవంతుఁడు ౪౦, సర్వనాభుఁడు ౪౧, సార్చిమాలి ౪౨, సునాభకుఁడు ౪౩.

లై కొండచఱియలతోఁగూడిన కాంతారములలో మృగయావినో దంబు సలుపుచు, వికసించిన కమలములయందలి పుప్పొళ్లచేఁ బరిమళముల నీనుచున్న యమునానదీసమీపమునందలి గొప్పయలలతో మెలఁగిన పిల్లతెమ్మెరలచేతఁ జల్లనైన ప్రాసాదములయందుఁ గట్టఁబడిన మేడలలో వసించుట మానసోల్లాసకరంబై యుండెను. అని యుధిష్ఠిరుండు వాసుదేవు నిష్టపఱచి మిత్రులు, మంత్రులు, మొదలగువారలు మున్నగువారలతోఁ గూడి యరిగి రమణీయప్రదేశములయందు సంచరించుచు నొకనాఁడు ఖాండవవనమునకు సమీపమునఁ జెంగలువచెట్లకొమ్మలు వ్రాలియుండు పుష్పలతాపొదరింటియందుఁ జంద్రకాంతమణుల యరుగులపైఁ గూర్చుండి సుగంధవాయువులను మనోరంజనముగ ననుభవించుచు, వివిధభక్ష్యభోజ్యములను గుడిచి, గంధమును మై నలందుకొని పుష్పమాలికలం దాల్చి సుఖమున విహరించుచు, ద్రౌపదీసుభద్రలు పుణ్యాంగనల కొసంగు వివిధవస్త్రభూషణములం జూచుచు, నా కాంతార మంతయుఁ బ్రతిధ్వనించుచున్న వేణువీణా మృదంగాది మధుర నిస్వనముల నాలించుచు, నొక్కరమణీయప్రదేశంబున నిష్టకథాలహరిం దేలియాడుచుఁ బ్రొద్దు పుచ్చుచు సుఖాసీనుండై యుండెను.

ఇట్లుండ వారియొద్దకు సూర్యునితేజస్సునంటి తేజస్సుగలవాఁడును, గోరోజనపువర్ణము గల మీసలు గలవాఁడును, మిక్కిలి పొడవైనయాకారము గలవాఁడును, నారచీరలఁ గట్టి జడలు దాల్చినవాఁడును నగు నొకముసలి బ్రాహ్మణుండు వారిసమీపముం జేరవచ్చెను. అప్పు డతండు వారితో నిట్లనియె. ఓ శూరశేఖరులారా! నే నతిభోజనప్రియుండ నైన బ్రాహ్మణుండను. జీర్ణశక్తి పూర్ణముగఁ గలవాఁడను. నాకిష్టమైన యాహారమును బెట్టుటకు శక్తులఁ గాని యాచించెదను. అట్లైన నేను తృప్తుఁడ నగుదును అని చెప్పఁగా నరనారాయణు లిరువురు నాభూసురున కిట్లనిరి. భూసురవర్యా! నీ కెట్టి యాహార మిష్టము? కోరుము. అనఁగా నావిప్రుండు వారి కిట్లనియె. అయ్యా! నే నగ్నిహోత్రుండను. ఇతరాన్నముల నే నొల్లను. ఈఖాండవవనమును సర్వకాలములయందు మహేంద్రుండు తక్షకాదికాకోదరసంతానములచే రక్షించుచుండును. దీని భక్షించి

తృప్తిం జెందవలయు నని నే నెన్నిమారులు యత్నించినను బురందరుం డప్పుడు సంతతధారాపాతంబుగా వర్షము గురియించుటం జేసి నాయభీష్టంబు కొనసాగుట లేదు. సర్వాస్త్రపరిజ్ఞానము గల శౌర్యశాలిసాహాయ్యమునం గాని నాకీకార్యము కానేరదు. కావున మీరు సశస్త్రాయుధులని తెలిసి మీయొద్ద కాహారార్థినై యేతెంచితి. మీసాయ మొందెనేని యీవనంబును నే నాటంకము లేక దహింపఁగలుగుదు. ఇది నా కోరిన యాహారము నాయభిమతంబు నీకేర్పడునది యని ప్రార్థించె నని చెప్పఁగా విని జనమేజయభూపాలుఁడు వైశంపాయనమునీంద్రునితో మహేంద్రరక్షితంబైన ఖాండవవనమును నగ్నిహోత్రుం డేల గ్రాసముఁ గోరెను. దీనికి హేతువన్యం బొం డుండును. దానిని సవిస్తరంబుగఁ జెప్పవే యని యడుగఁగా నమ్మునిచంద్రుం డారాజచంద్రున కిట్లనియె.

శ్వేతకి యను రాజుచరిత్రము

పూర్వ మొకకాలమునఁ బురందరునకుం దుల్యుండును, ననేక యాగములను దానములను జేసి విప్రులను బహుదక్షిణలతోఁ దృప్తిఁ బొందించినవాఁడును నైన శ్వేతకి యను రాజుండెను. ఆరాజు సతతము యాగములను జేయుటం జేసి విప్రు లధ్వర్యువులై యాగములలో నితర కార్యములకు నెడ తెగక తోడ్పడుచుండిరి. అట్లు శ్వేతకి బహుకాలము యాగ మొనర్ప నాయాగము సమాప్తమై విప్రు లందఱును తమతమ నివాసముల కపరిమితదక్షిణలం గొని చేరిరి. బహుకాలము ప్రవర్తిల్లిన యాయాగములలో హోమాగ్నినుండి వెలువడుచుండిన పొగచేత యాజకుల కనేకుల కక్షిరోగము గలిగెను. ఆవికలనేత్రులను విడచి రాజు మఱి కొందఱను వరించి యెట్లో తొలియాగమును బూర్తిచేసెను. పిదప శ్వేతకి మఱియొకయాగమును బ్రారంభింపం బూనుకొని భూసురులం జేరి వారిని ఋత్విజులుగ వరింపఁగా వారు దీర్ఘసత్రప్రయోజకత్వమున కొప్పుకొనక తమవలన నార్త్విజ్యము సాధ్యము కాదనిరి. అంతట శ్వేతకి వారి కిట్లనియె. మహాత్ములారా! మీ రేల నాయొనర్పుయాగమున నార్త్విజ్యమున కొప్పుకొనరు? నేను బతితుఁడను గాను. నే నెల్లకాలములయందు భూసురులకు సేవఁ జేయుటయందు లోపముఁ జేయువాఁడను

గాను. నన్ను మీ రనాదరణము చేయకుండు డనఁగా విప్రు లారాజున కిట్లనిరి. నరేంద్రా! నీవు బహుకాలము యాగాచరణపరాయణుండ వగుటం జేసి యాయాగమున మేము నీకుఁ దోడ్పడి కడు డస్సియున్న వారము. ఆకారణమున నిపు డీ యార్త్విజ్యము నొల్లము. అంతియ కాని యొండెద్దియును లేదు. మూర్ఖై సలుగకుము. నీవు గావించు నెడ తెగని యాగములకు మహేశ్వరుండు దక్క మానవులు యాజకులుగ నుండ లేరు. కావున మహాదేవుం బ్రార్థింపు మనిరి. శ్వేతకి వారియా క్రోశ వచనముల కోర్వక కైలాసమున కేఁగి యొకప్పుడు నిరాహారుం డగుచు, వేఱొకప్పుడు సాయాహ్నంబునఁ గందమూలఫలములను భక్షించుచు నొకప్పు డేకపాదుండును, మఱియొకప్పు డూర్ధ్వబాహుండును నగుచుఁ గొన్ని రాత్రుల నిద్రారహితుండును నై యనేకవిధములఁ జూలినిఁ బ్రార్థించుచుఁ దపమాచరించెను. అంత మహేశ్వరుండు నాతనితపంబునకు మెచ్చి ప్రత్యక్షుండై వరముగోరు మనెను. అంత శ్వేతకి యాతనికి సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు లాచరించి తాను సేయుయజ్ఞమునకు యాజకుండవై యుండఁ బ్రార్థించెను. అంత శంకరుండు యాజకత్వమునకు విప్రు లర్హులు. అయి నను ఫలాపేక్షచే దపస్సు చేసి నన్ను మెప్పించుటను గాలాంతరమున నీకోరినదానిని బ్రసాదింతు. మున్ను ద్వాదశవర్షములు బ్రహ్మచర్య మును బూని జితేంద్రియుండవై సంతతాజ్యధారల నగ్నిదేవుం దను పుము. పిదప నీయభీష్టము నెఱవేఱఁగలదు. అని చెప్పి యంతర్హితుం డయ్యె. అంతట శ్వేతకి మహాదేవునాజ్ఞాప్రకారము వీతిహోత్రుఁ బండ్రెండేండ్లు సంతతాజ్యహోమములఁ దనిపి తదుపరి కైలాసమున కేఁగి మహేశ్వరుని దర్శింపగా నారుద్రుండు శ్వేతకీ! నీతపస్సునకు నియ మమునకు మెచ్చితి. యాజనము బ్రాహ్మణునిధర్మము. కావున నే నీ కార్యము నొనర్పరాదు. నీయనేకుఁ దేజస్విమూర్తము నాయంశమున జనించిన దుర్వాసుని యాజకునిగాఁ బంపెద. యజ్ఞసంభారముల నొడఁ గూర్పుము. అనఁగా శ్వేతకి పురమునకేఁగి యాగద్రవ్యముల సంసిద్ధపఱచి మఱల మహేశ్వరుని సందర్శించి తనయాటంక మేమియును లే దనఁగా నీశ్వరుండు దుర్వాసుం బిలిచి శ్వేతకియజ్ఞమునకు యాజక కార్య మును నిర్వర్తించి రమ్మని సెల వొసంగఁగా నమ్ముని శివునానతి శిరసా

దహించి యా యాగమునకు విధించియున్న దక్షిణను గొని యజ్ఞమును సమాప్తిచేసి శ్వేతకియు సుజ్ఞచే నెల్ల ఋత్విజులను బంపి తానును యథేచ్ఛం జనియె. శ్వేతకియు నభిమతయజ్ఞమును బూర్తిచేసి పురముం జేరెను. ఆశ్వేతకి గావించిన యజ్ఞమునం దెడతెగని యాజ్యధారలచే నగ్నిహోత్రుండు తేజోహీనుండై యజీర్ణవ్యాధితో బ్రహ్మకడ కేఁగి తన రోగనివృత్తి కుపాయమును వేఁడఁగా నా పరమేష్ఠి నవ్వుచు, నోవీతిహోత్రుఁడా! నీవు పండ్రెండేం డ్లెడతెగక ఘృతధారల నుపయోగించి యుండుట నీ కీతేజోహైన్యము సంభవించెను. దేవతలు మున్ను నీవు ఖాండవవనమును దహించెద వని నియమించియున్నవారు. దానిని గాల్చితివేని నీవు తొల్లింటిరూపము నొందెద వనెను. ఆవనమున వివిధ భూతములు, నోషధములు, వనస్పతులు, మహావృక్షములు గలవు. అవి నీచే నారగింపఁబడునేని నీకుఁ దొల్లింటితేజస్సు కలుగును. అనగా నగ్ని దేవుండు వాయువుతోఁ గూడికొని ఖాండవవనమును జొచ్చి దానిని దహింపఁజొచ్చెను. అప్పుడావనపాలకు లావనమునుగాల్చుచున్న యగ్ని పై నేనుఁగుతొండములంవుగల నీటిధారలను జల్లిరి. మఱియు ననేక గజములు పాములు తమనోట నీళ్లను పీల్చి యొక్కుమ్మడి యగ్నిపై నుమియఁ జొచ్చినవి. ఇవ్విధమున వీతిహోత్రుని యత్నము లేడునాళ్ల కొనసాగక ఖాండవవనంబు దహింపఁబడదయ్యెను. అంత నగ్నిదేవుండు విఫలమనోరథుండై బ్రహ్మపాలి కరిగి తనయుద్యమము నెఱవేఱక తాను పూర్వము వలె రుజతో బాధపడుచుండుటను జెప్పెను. అంతఁ బరమేష్ఠి ముహూర్తమాత్ర మాలోచించి వైశ్వానరున కిట్లనియె. నీకోరిక సిద్ధించుట కొకయుపాయ మున్నది. నరనారాయణు లను దేవమునులు దేవకార్యమును సాధించునిమిత్తము భూలోకమునందుఁ గృష్ణార్జునులుగ నవతరించి యున్నారు. వా రొకప్పుడు ఖాండవవనసమీపమునకు విహారార్థమే తెంచెదరు. అప్పుడో వైశ్వానరా! నీవు వారిం జూచి నీయభిమతమును నివేదింపుము. నీకార్యము నామహాపురుషులు సాధించెదరు. నీవు ఖాండవవనమును వారిసాహాయ్యమున దహించి నీ తొల్లింటి తేజస్సును బొందెదవు. వారు నీకుఁ దోడ్పడుదు రేని సకలసురలతోడ వేయి కన్నులవాఁ డడ్డపడినను నీకార్య మాటంకము లేక సాగఁగలదు. అని

చెప్పఁగా నగ్ని దేవుండట్ల చేయుదునని వేచియుండి కేశవకిరీటులు ఖాండవ వనమునకు రాఁగా వారిని దర్శించి వారితోఁ దనపడుబాధను దన్నివారణోపాయమును, దన్నిమిత్తము వారిసాయము వేఁడి తనభావమును వారికిఁ దేటపఱిచెను.

అగ్ని కృష్ణునకుఁ జక్రమును గాండీవికి దివ్యరథమును రథ్యములను నిచ్చుట

అంత నర్జునుం డగ్నిమాట విని విప్రరూపమున నుండు వీతిహోత్రునితో నిట్లనియె. వైశ్వానరా! నాకు సమరమునందుఁ బురుహూతాదిదేవతల నోర్చునంతటి మేలైన యస్త్రములఁ బ్రయోగించుటకు నుపసంహరించుటకు శక్తిగలదు. కాని వాని నుపయోగించుటకుఁ దగిన లాఘవసౌష్ఠవములును, బలిష్ఠమైన ధనుస్సును, నాయాయుధములను నన్ను మోవంజాలిన రథ్యములతోడి రథము లేకున్నయవి. నా సఖుండైన కేశవునకుఁ దగిన యాయుధ మిచ్చుటఁ గర్తవ్యము. మాకిరువురకుం దగిన యాయుధములను, సమయోపయుక్తములగు నితరసాధనముల నొసంగుదువేని వంచనలేక పరాక్రమమును జూపుదుము అనిచెప్పెను. అగ్నిదేవుం డంతట వరుణుం దలంప నాతం డగ్నిముందటఁ బ్రత్యక్షమై వసియుడుగ నాతండు వరుణున కిట్లనియె. లోకపాలా! సోముండు నీకిచ్చియున్న గాండీవం బనుధనుస్సును, నక్షయతూణీరంబులను, గపిధ్వజముతో వెలయు రథమును, జక్రమును నాకొకకార్యమునిమిత్తముగ బదులిమ్మనఁగా వరుణుండు వాని నెల్ల వైశ్వానరునకిచ్చి యదృశ్యుండు కాఁగా నయ్యగ్నిదేవుండు వాని నాకేశవార్జునుల కొసంగెను. వాని ప్రభావమును జెప్పెద వినుము. ఆగాండీవం బను విల్లు సర్వశస్త్రాస్త్రముల నివారింపఁజాలినది. అది లక్షసంఖ్యాకము లగునస్త్రములకుఁ దుల్యము. పెక్కువన్నెలతో నొప్పారుచుండును. ఆదివ్యధనుస్సు దేవతలచేతను దానవులచేతను గంధర్వులచేతను బూజింపఁబడుటకు యోగ్యముగ నుండునది. ఆయక్షయతూణీరంబులను గపిధ్వజసహితరథమును దొల్లి విశ్వకర్మచే నిర్మితంబైయుత్తమాశ్వములుపూన్పఁబడి సకలలక్షణములతోఁగూడినవి. వాని నుపయోగించువాఁ డన్నికాలములయందును దేవదానవమనుష్యాదుల కజయ్యుండై యుండు. పూర్వము దేవాసురయుద్ధకాలమున నారథము

సోమున కుపయోగించెను. అట్టిదానిని వైశ్వానరుం డర్జునున కొసంగెను. అంతటఁ బార్థుండు గాండీవమును నక్షయతూణీరములను ధరించి యాదివ్యాశ్వములతోను, గపిధ్వజముతోను వెలయుచుండు రథము నెక్కి యగ్నిదేవు నభినుతించుచుఁ గీర్తనీయ మగ్గమము గాండీవగుణమును సారించి టంకార మొనర్ప సకలభూతములును నాథ్వనికి భీతిల్లెను. ఇట్లు పార్థుం డగ్నికి సాయపడుటకు సంసిద్ధుఁ డగుట్యెను. అంత వైశ్వానరుండు శత్రుసమూహమును చూఁచినమాత్రమున భస్మముచేయఁగలయాచక్రమును వాసుదేవున కొసంగి మాధవా! నీవు నిమసాధనమున నీవు లోకములో నుండు నీశత్రువర్గమును గెలుతువు. నీపంచినపంపు నెఱవేర్చి మరల నీసాధనము నీయొద్ద కేతెంచును అని చెప్పెను. ముం దగ్ని కోరఁగా వచ్చినవరుణుం డగ్నిసన్నిధానమున నున్న జగన్నాథుంజూచి యాతని దర్శనమునకు సంతసిల్లి యామహనీయునకుఁ గౌమోదకి యనుగద నొసంగి పోయెను. అంతఁ గృష్ణార్జును లిరువురును దివ్యాయుధములను బొంది యగ్నితో నిట్లనిరి. వైశ్వానరా! ఇఁకను నీకార్యమున కాటంక ముండదు. నీయిచ్చమెయి ఖాండవమును దహింపఁబూనుము. మహేంద్రుం డంతటివాఁడు వచ్చినను మా కెదురుగ నిలువ లేఁడు. అని తమ కార్యసన్నాహమును పీతిహోత్రున కెఱింగించిరి.

ఖాండవవనదహనము

అప్పు డగ్నిదేవుండు సంతోషమున నుప్పొంగి తనస్వరూపమును దాల్చి విజృంభించి సర్వభూతములకు భయంకరముగాఁ బ్రళయకాలమో యనునట్లు ఖాండవవనముఁజొచ్చి యందలినానావృక్షములను, లతలను, నోషధులను, వనస్పతులను, సకలజంతుజాలములను దహింప నారంభించెను. అప్పుడందలి ప్రాణు లాతాపమున కోర్వలేక వనము వెలు పలికిఁ బో నారంభింపఁగా నప్పు డాకృష్ణార్జును లిరువురును సన్నద్ధాయుధులై వాని నడ్డగించుచు వీతిహోత్రున కాహుతి గావించుచుండిరి. కొన్నిజంతువు లెట్లో పోఁగలిగినవైనను దమమాతాపితరులను భార్యలను బిడ్డలను వదలిపోలేక యంద మ్రగ్గుచుండెను. విహంగమములు పైకెగిరి పోఁగా నయ్యవి యగ్నితాపమునఁ గాళ్లను ఱెక్కలును గాలి తప్పించు

కొని పోనేరక మఱల నగ్నికిఁ బ్రీతిగాఁ గాల్పఁబడెను. ఇవ్విధంబున నా వనంబున నున్న భూతజాల మంతయు నగ్ని కాహుతి మగుచుండ వాని క్రొవ్వున నగ్నిహోత్రుండు విశేషజ్వాలతో మండుచుండఁగా లోకమంతయు దీని నకాలప్రళయ మని యెన్నెను. ఈజ్వాలలతాపమునకు సురలును మునులును భయంపడిరి. అంత వా రెల్లఁ గూడికొని మేఘనాథుండైన పురందరుకడ కేఁగి యీదావాగ్నినుండి లోకములను రక్షింప వేఁడిరి. అంత మహేంద్రుండు పర్జన్యునితో ఖాండవరక్షణార్థ మరిగి యపరిమితవర్షమును గురియించెను. అట్లు ధారాపాతముగ వర్షము కురిసినను నాజల మంతయు నా ప్రళయాగ్నియం దిగిరి పోవుచుండఁగా నావేయికన్నులవాఁడు కన్ను లెఱ్ఱఁ జేసి మేఘముల నన్నింటి నొక్కమాఱుగ సమకూర్చి ఖాండవవనప్రదేశమున వర్షము గురియుట కాజ్ఞాపింపఁగా నప్పుడు సవ్యసాచి తనగాండీవము నెక్కిడి రెండుచేతులతో నంపములఁగూర్చి ఖాండవవనముపైన నంపపందిరి పట్టముగా వైచి యొక్కనీటిబొట్టైనను వనమునఁ గాని వనముచుట్టు బహుదూరప్రదేశమునఁ గాని పడనీయక వైశ్వానరున కెట్టి యాటంకము కలుగనీయక యావనము నంతటి నాహుతిగా నొసంగెను. అప్పు డావనమున వసించుచుండిన నానాభూతజాలంబు లాయగ్నియందు మ్రగ్గుచుండె. ఖాండవవనరక్షకుం డగుతక్షకుం డావనము వీతిహోత్రున కాహుతియగునట్లు వాసుదేవార్జును లిరువైపుల నగ్నికి సాయపడువారైనా రని తెలిసి మెల్లన వనమును వీడి కురుక్షేత్రముఁ జేరెను. తక్షకునికుమారుం డశ్వసేనుఁడు పార్థుబాణముల కోర్వలేక వనమును దాఁటిపోనేరక తల్లడిల్లుచుండఁగా వానికి వగచి వానితల్లి వానిశిరమును గప్పి వనమును వీడి పోఁగా నర్జునుం డలిగి దానిశిరము, తక్షకకుమారుఁడగు నశ్వసేనుతోఁకను బాణప్రహారముల నఱికి వానిశిరమునుగూడఁ దెగనేయఁ దలపోయుచుండ మహేంద్రుండు మాయతుపాను నొకదానిని గల్పించి యర్జునునకు మోహము గలిగించెను. ఆసమయమును గనిపెట్టి యెట్లో యశ్వసేనుఁడు పరశురామప్రీతిగాక ప్రాణములను గాపాడుకొని వెడలి పోయెను. అంత వాసుదేవార్జును లాతుపానును మాయగా నెఱింగి

యంతలో నశ్వసేనుఁడు తప్పించుకొని పాఱిపోయెనే యని వానిని నిరాశ్రయుండును, సంతానరహితుండును నగునట్లు శపించిరి. అంత నర్జునుం డింద్రుపై నలిగి యనేకదివ్యాస్త్రముల నతనిపైఁ బ్రయోగింప నాపురందరుం డర్జునునిపైఁ బర్జన్యాస్త్రమును వదలెను. అప్పు డాపర్జన్యాస్త్రమహిమవలన ఖాండవవనప్రదేశము చుట్టుపట్ల బహుదూర మాక్రమించియుండు భూభాగ మంతయు నిండియున్న జంతుజాలములకుఁ గన్నులు మిఱుమిట్లు గొలుపునట్లు మెఱుపులును, భయంకరారావముచే మిన్ను విఱిగి తమపైఁ బడునట్లుండు నుఱుములును గలిగి, గొడ తెగని ధారాపాతంబుగా భయంకరమగునట్లు వర్షింప మొదలిడెను. అప్పుడు గాండీవి యది యస్త్రప్రభావంబునఁ గలిగినవర్ష మని యెఱింగి వెంటనే యాపర్జన్యాస్త్రమునకుఁ బ్రత్యస్త్రమైన ప్రభంజనాస్త్రమును బ్రయోగించెను. ఆపర్జన్యాస్త్రప్రభావంబునఁ జీఁకట్లు గ్రమ్మినట్లు వనము యొక్క యుపరిభాగమునఁ గ్రమ్మియుండిన మేఘములన్నియుఁ బంచబంగాళములై పాఱిపోయెను. వాసుదేవుండును నావననివాసు లగు నానావిధగరుడులను, గంధర్వులను, నురగులను జంపి యగ్ని కాహుతిఁ గావించుచుండె. అంత మహేంద్రుం డుపేంద్రార్జునులపై నలిగి వజ్రమును, కుమారుండు శక్తిని, నశ్వినులు లోషధులను, ధాత యాఁకంటిని, బ్రహ్మపర్వతమును, నంశుమంతుఁడుశక్తిని, మృత్యువు పరశువును, మిత్రుఁడుచక్రమును, నర్యముఁడు పరిఘము, మఱియుఁ దక్కుంగల భగసవితృ పూషరుద్రవసు మరుదాదిదేవత లందఱును బరాక్రమించి క్రుద్ధులై తమతమ దివ్యాయుధములను బ్రయోగించిరి. పిదప నావాసుదేవపార్థులు దేవతల యాయుధములకుఁ బ్రత్యాయుధములను బ్రయోగించి పరాక్రమముతో వానిబలములను వ్యర్థపఱచుచుండిరి. అంత దేవగంధర్వగరుడోరగులందఱును వీరిపరాక్రమమునకు వెఱచి యింద్రుని మఱుఁగుసొచ్చిరి. ఆకృష్ణార్జునులసామర్థ్యమునకు సమరచాతుర్యమునకు వేల్పులును మునులును నచ్చెరువందిరి. అంత నింద్రుండు తనివిఁజెందక యింకనునర్జునుసామర్థ్యంబు నెఱుంగఁగోరి ఱాతివానఁ గురియించెను. దాని నర్జునుండు తనదివ్యాస్త్ర

మహిమంబున రూపుమాయించెను. పెండియు నప్పురుహూతుండు పార్థు పై మందరపర్వతశిఖరము నెత్తివేసెను కాని దాని నర్జునుండు మహాస్త్ర ప్రయోగంబునఁ దుత్తునియలు గావించెను. అప్పుడు ఖాండవవనమును నునికిపట్టుగాఁ జేసికొనియున్న దైత్యులు వాసుదేవార్జునులపైకి రాఁగా, భగవంతుండు హుంకరించి వారిపైఁ జక్రము నేసెను. అపరమాయుధ మా దైత్యుల నందఱను సంహరించి క్రమ్మఱ జగన్నాథుం జేరె. ఇవ్విధమున నెల్లవారును గృష్ణార్జునులకు వెఱచి పాఱుచుండఁ, బాకశాసనుండు వారి దివ్యాస్త్రకోవిదత్వమునకు మిక్కిలి యానందించుచుండె. అప్పు డశరీర వాణి యింద్రునితో నిట్లనియె. మఘవానుఁడా! నీమిత్రుఁ డగు తక్షకుం డెప్పుడో ప్రాణముల కాశించి కురుక్షేత్రమును జేరెను. ఈకృష్ణార్జును లను కేవలమనుష్యులనుగాఁ దలఁపోయకుము. వీరు దేవకార్యార్థముగ నీభూలోకమున నవతరించిన తొల్లింటి నరనారాయణు లను దేవ మునులు. వీరి నెవ్వరును జయింప లేరు. పాలకడలిని ద్రచ్చినవెంటనే జరిగిన ఘోరదేవాసురయుద్ధకాలమున వీరిసామర్థ్యమును నీ వెఱింగినది కాదే? వీరితోడ నిఁక సమరమును జాలింపుము. ఖాండవవనదాహనంబు విధిప్రేరితంబు. దాని నాటంక పెట్ట శక్యము కాదు. అని తెలియునట్లు విని పింపఁగా నింద్రుండు దేవతాసమూహముతో నాకలోకంబున కేగెను. అవ్విధంబున వారు పాకశాసనాదులఁ బోరిలో గెలిచి, శత్రువుల కెవ్వరికిని దమవైపు నిరీక్షించుటకు సైతము సాధ్యము గానట్లొనర్చి శూరులై నెగడుచుండఁగా, నగ్నిహోత్రుండు ఖాండవవనమును దెంపుతో నేయా టంకము లేక దహించుచుండెను. అప్పుడు తక్షకునియింటినుండి మయుఁ డనుదానవుండు వీతిహోత్రునకు వెఱచి తప్పించుకొని పాఱిపోవుచుండ నయ్యగ్నిదేవుండు చక్రపాణిం జూచి, యిదిగో యీదానవుండు పాఱు చున్నవాఁడు. వీనిం గొట్టి నాయందుఁ బడవేయు మని సన్న చేసెను. జనార్దనుం డతనిపైఁ జక్రప్రయోగమునకు యత్నింపఁగా, నామయదాన వుండు పార్థు శరణుఁ జొచ్చెను. అంత నర్జునునిఁ దన్నుఁ గావుమని వేఁడు చుండు మయునియందుఁ గరుణించి యార్తత్రాణపరాయణుం డగు భగ

వంతుఁడు వానిపైఁ జక్రమును బ్రయోగింపకుండెను. అగ్నిహోత్రుండును వానిదహింపఁడయ్యెను. ఇవ్విధంబున నా కేశవార్జునులసాహాయ్యంబునఁ బదునైదుదినము లగ్నిహోత్రుండు ఖాండవవనమును యథేష్టముగ దహించెను. ఆవనమున వసించియున్న ప్రాణికోటియంతయును దహింపఁబడి వినష్టమయ్యెను. ఆప్రళయమున కాహుతిగాక బ్రదికినవారు తక్షకపుత్రుండైన యశ్వసేనుఁడు, మయుఁడు, శార్ఙ్గకులు నలువురును మాత్రమే, యనఁగా విని, జనమేజయుండు శార్ఙ్గకు లెట్లు జీవించిరి? సవిస్తరముగా నుడువు మనఁగా నమ్మునీంద్రుం డా నరేంద్రున కిట్లనియె.

శార్ఙ్గకోపాఖ్యానము

తొల్లి మందపాలుం డను మునీంద్రుండు బ్రహ్మచర్యవ్రతము నతినిష్ఠతోఁ జలుపుచు జితేంద్రియుండై యనేకవర్షములు భూలోకమునఁ దప మాచరించి యోగబలమున స్వర్గలోకమునకుఁ జనెను. వాఁ డచ్చోటఁ బుణ్యాత్ము లనుభవించుసుఖానుభవమును బొంద లేక మనస్సు మిక్కిలి వగఁ గూరఁగాఁ దేవతలం గాంచి యి ట్లడిగెను. 'పుణ్యాత్ములారా! నేను బహుకాలతపఃఫలంబున నీపుణ్యలోకమునకు రాఁ గంటిని. కాని, నాకు మీ కందఱకుఁ గల మనశ్శాంతి సుఖానుభవము లేక పోవుటకుఁ గారణ మదయ వేఁడెద. ఎఱుంగుదు రేని చెప్పి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుఁ' డని వేదనతో నడుగఁగా, నాసుర లామహానీయున కిట్లనిరి. 'తపోధనా! మానవులు పుట్టుచుండఁగనే దేవఋషిపితరులఋణములతోఁ బుట్టుదురు. తపోయజ్ఞదానకర్మాదులఁ జేసి వారు దేవతలఋణము నీఁగుదురు. వివాహమై సత్సంతానప్రాప్తిం జేసి పితరులఋణము నీఁగుదురు. నీ వత్యంత తపస్సులచేత దేవఋషిఋణము నీఁగఁగంటివి. మఱి యావజ్జన్మమును నీవు బ్రహ్మచర్యవ్రతమును బూనినవాఁడవగుటచే సత్సంతానప్రాప్తి లేక పోయినది. ఆకారణమున నీకుఁ బితరులఋణమును దీర్చుటకు వలను లేక పోయినది, పితరులఋణమును దీర్పవైతివి. కానఁ బుణ్యలోకములఁ బ్రా

ర్తించియు, సుఖానుభవముగలుగదయ్యె. కాబట్టి యింతటనైన భార్యను బరిగ్రహించి సంతానముం బొందుము.' అనిన నా మందపాలమునీంద్రుండు పక్షిజాతియందు వేగంబ సంతానోత్పాదనం బగు నని యూహించి సంతానోత్పాదనకాంక్షియై శార్ఙ్గకపక్షిరూపమును ధరించి, జరిత యను పెంటిపక్షితో సంగమించి జరితారి, సారిసృక్వ, స్తంబమిత్ర, ద్రోణు లను నామములుగల నలువుర శార్ఙ్గకుల బ్రహ్మవాదులఁ బొందె. తనయాశ్రమమున కరిగి తనపూర్వభార్య యగు లపిత యను దానితో విహరించుచుండె. జరిత తననలువురు పిల్లలతో ఖాండవవనమున నుండెను. మందపాలుండు లపితతో నున్నయెడ నాఁడగ్నిభట్టారకుండు ఖాండవవనదహనోత్సుకుండై యేగుచుండఁ, దనదివ్యజ్ఞానమున నాతండు పోవుకార్యము నెఱింగి యావీతిహోత్రు నగ్నిసూక్తములచే నిట్లని స్తుతించెను. 'ఓయగ్నిదేవుఁడా!నీవుసర్వదేవతలకు హవ్యవాహుండవగుటచే నీముఖమున దేవతలు సుఖింతురు. సర్వభూతాంతరాత్ముండవై గూఢముగఁ జరించుమహానీయుండవు నీవు. నీవు దేవలోకమునందును, భూలోకమునందును, జఠరాగ్నివై యుదరమునందును, రహస్యముగా బ్రహ్మరూపమునఁ బ్రకాశించువాఁడవు. నీవు పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశము లనుపంచభూతములయొక్క స్వరూపమునుదాల్చి సూర్యచంద్ర యజమానరూపములతోఁగూడి, యెనిమిదిరూపముల నెత్తి యజ్ఞనిర్వాహకుఁడవుగ నున్నావు. పరమయోగు లగువా రీప్రపంచమంతయును నీచే సృజింపఁబడిన దని చెప్పెదరు. కావున నీసకలచరాచరాత్మక మగు ప్రపంచమున కంతటికిని నీవ సృష్టికర్తవు. ఓహుతాశనుఁడా! నిన్నుఁ దలఁచినంతమాత్రమున జీవుల సకలపాపములు నశించును. విప్రులు తమకర్మములు సత్ఫలము నిచ్చుటకొఱకు నీకుఁ బ్రణమిల్లుదురు. నీ వెచ్చోటి కేగినను నీభార్య స్వాహాదేవితోను నంగిరసాదిపుత్రులతోడను నుల్లాసముతోఁ జరింతువు. మేఘములయందు మెఱుపురూపమున నీవు ప్రకాశింతువు. సర్వభూతములను దహించు పరాక్రమశాలివి. ఓతేజో

వంతుఁడవగు నగ్నిభట్టారకుఁడా! ఈవిశ్వము నంతయును నీవసృజించితివి. చరాచరాత్మకమైన సర్వభూతజాలములకును నీవే విహితకర్మమవు. నీయందుండియే యుదక ముత్పన్నమైనది. శుభాశుభములు నీయందు సుప్రతిష్ఠితములయి యున్నవి. దహనుండ వీవ. ధాత, బృహస్పతి, అశ్వినీదేవతలు, సూర్యుఁడు, సోముఁడు, అనిలుఁడు ననియెడివీరందఱు నీస్వరూప మూనినవారే!' అను స్తుతివాక్యముల కగ్నిదేవుండు సుప్రీతుండై 'యో మందపాలా! నేను నీకొఱ కేమి చేయవలయును? నీకుఁ బ్రీతుండనైతిని' అని యడుగఁగా, నమ్మునీంద్రుం డగ్నిదేవున కిట్లనియె. ఖాండవవనమున నా వీర్యమునఁ బుట్టిన శార్ఙ్గకులు నలువు రున్నవారు. నీ వావనమును గాల్చునపుడు వారిని దహింపక రక్షింపవలయును. నీవు సకలధర్మస్వరూపుఁడవు గావున ని న్నిట్లు ప్రార్థించితి. అని వేఁడఁగా, మందపాలున కగ్నిదేవుం డభయహస్తముఁ జూపి చనియె. ఇట ఖాండవదాహసమయమున జరితభయంకరముగ మంటల నలుదెసలం గప్పుచున్నవహ్నిం జూచి దుఃఖితయై కడు దీనత దోఁప నాశిశువులం జూచి యిట్లనియెను. ప్రళయాగ్నివలె నాలుకలు సాఁచుచు వహ్ని నలుదెసల నావరించుచున్నది. ఱెక్కలును గాళ్లును రాని యీ నాకూనలకు దిక్కెవ్వఁడు? ఈఱెక్కలు రానిపిల్లలను నే నెట్లు మోచికొని పోఁగలను? వీరిని విడిచి పోవుటకు నాకా ళ్లాడవు. వీరిలో జరితారి పెద్దవాఁడు. వీనివలన కుల ముద్ధరింపఁబడును. సారిసృక్వుఁడు వెంటఁ బెనఁగి విశేషసంతానము నొంది వంశోద్ధారకుఁ డగును. స్తంభమిత్రుఁ డతితపస్వి యగును. ద్రోణుఁడు బ్రహ్మవేత్త యగును. అని యివ్విధముగ వక్కాణించి మందపాలుం డరిగెను గదా! ఇట్టియకారుణికుఁ డగుతండ్రి యుండునే. ఇంతటి మహనీయులగు కూనలనువదలి నేనెట్లు నాప్రాణరక్షణార్థమై పోఁగలను? ఎట్లైన నగుఁ గాక! ఈకసికందులవదలి నేఁబోనొల్లను. నాఱెక్కల వీరింగప్పి నామోపి నంతఁ గాపాడెద. ఈనలువురిలో నే నెవని వదలుదును? ఎవనిని రక్షింతును? నాయూపిరి యున్నంతవఱకు వీరిని నాఱెక్కలక్రిందఁ గాపాడె

దను. అయ్యయో! నే నేమిచేయుదు? మందపాలుండు దయావిహీనుండై చనెను. ఏయుపాయమును నాకుఁ దోఁపకున్నది. అని విలపించుచుండఁగా, నాపిట్టలు తల్లి కిట్లనియె. 'అమ్మా! నీ వెటకేనియుం బోయి నిన్ను రక్షించుకొనుము. మాకై నీవును జావ నేల? బ్రదికియుందువేని మావంటిబిడ్డలను గని వంశమును నిలుపుకోఁగలవు. కులప్రతిష్ఠ కాఁగలదు. మహానీయుండైనమాతండ్రియు నసత్యమాడఁడు. మే మెట్లైనను బ్రదికెదము. మాతోడ నీవును నొకవేళ చావ నేల?' అనఁగా, జరిత కొడుకులను వదలి పోలేక కొంత యాలోచించి, 'యోబిడ్డలారా! మీ రీచెట్టుక్రింది యెలుకకలుఁగులోనికిఁ బోయి సుఖముండుఁడు. దానియం దుండినయెలుక నొకడేగ యీదినము పట్టికొనిపోవుటను జూచియుంటిని. మఱియు దానింజంపి యది భక్షించెను. వెలివ కీకలుఁగు వేగంబ ప్రవేశింపుఁ'డనిన శార్ఙ్గ లిట్లనిరి. 'అమ్మా! ఈమా నెలవును మేము వదలము. ఆపద సంభవించుచో నక్కడకును నది మన వెంట వచ్చుచున్నది. క్షేమపడవలసియున్నచో నీగూఁటియందుండియే సుఖించెదము. ఆకలుఁగున నొకయెలుకను డేగ భక్షించియున్నచో, దాన వేఱొండెలుక యుండి మాకది యేల బాధ కలిగింపకుండును? కావున నచ్చోటి కేగినచో హాని కలుగుట నిస్సందేహము. ఇచ్చోటనే యుండినచో వాయువు వేఱొకవైపు వీచి యగ్ని మే ముండుగూఁటిసమీపమునకు రామి మాకు చేటు మూడకుండును. ఆపత్కాలమున నునికిపట్టును వీడి వేఱొండుచోటి కేగరాదు. ఇది నీతిధర్మము. సంసారబంధముం జేసి మాయం దున్నప్రీతిని వదలుము. భర్తయుండుచోటి కేగి వేఱు పుత్రులం బడయుము; మమ్మగ్ని దహించునేని మేము పుణ్యలోకముల కేగెదము. అగ్నిదేవుండు మాయెడఁ గరుణించెనా! మఱల మా యొడకు రమ్ము.' అని చెప్పఁగా విని, జరిత పోను గాళ్లాడక భయంకరమైనదావపావకాగ్నికి వెఱచి యెట్లో తనపిల్లలను వదలి యెటకేనికిఁ జనెను. అంత సమీపించుచున్నపావకుం జూచి నాశార్ఙ్గకు లిట్లనిరి.

వ్యసనకాలము సమీపించుటకు మున్ను లెస్స నాలోచించి దుఃఖ మును దాఁటుట కుపాయము నూహించువాఁడు వేగమున శుభప్రాప్తిఁ జెందును. ఆపదలు దరియఁగా నెంత యాలోచించినను గట్టెక్కలేఁడు. మన కీప్రాణాపాయదశను దొలంగించుకొను నుపాయ మేది యని తల పోయుచు, నానలువురును బ్రత్యేకముగ నగ్నిహోత్రుని నిట్లు నుతించిరి. 'ఓయగ్ని దేవుఁడా! నీవు దక్క మమ్ము రక్షించు దిక్కెవ్వరును లేరు. మాతల్లియెట కేనియుఁబోయియున్న దిఁతండ్రిని మేమెఱుఁగము. ఱెక్కలు మా కింకను రావు. నీవుతప్ప నోధూమకేతువా! మాకెవ్వరును దిక్కు లేరు. పక్షిశాబకుల మగుమమ్ముం గాపాడుటకు నీవే యర్హుండవు. నిన్ను దప్ప మే మెవ్వరిని శరణన్న వారము కాము. ఓదేవా! శుభస్వరూపివై మమ్మార్తులను గాపాడి పుణ్యమునఁబొమ్ము. ఓజాతవేదుఁడా! మందపాల ఋషివర్యునిపిల్లలమగు మమ్మీయాపదనుండి తొలఁగింపుము. నీవే సర్వ దేవాత్మకుఁడవు.'అని సారిసృక్వుఁడు నుతించెను. 'ఓయగ్ని దేవుఁడా! ఈప్ర పంచమునం దంతట నీవే యెల్లెడల వ్యాపించియున్నావు. సర్వభూతము లను నీవే ధరింతువు. నీవే భరింతువు. నీ వగ్ని వనియు, హవ్యవాహుండ వనియు, శ్రేష్ఠమైనహవి స్సనియు బుద్ధిమంతు లనేకు లనేకవిధములుగ నిన్ను భావింతురు.ముల్లోకములకుఁ ద్రష్టవు నీవు.కాలమాసన్నమగునప్పు డీచరాచరజంతుజాలముల నన్నింటిని వినాశ మొనర్చి, మఱల వానిఁ దేజోవంతములుగ నొనర్చుమహానుభావుఁడవు నీవు.'అని స్తంబమిత్రుండు నుతించెను. 'ఈప్రాణుల కందఱకును భుజింపఁదగినయన్నము నీవ. భుజిం చినపిదప వారిలో నంతర్యామియై యుండువాఁడ వీవ. సర్వకాల ములయందును నీవు ప్రాణుల నభివృద్ధిచేయు చుండుదువు. నీయందు సర్వ మును సుప్రతిష్ఠితము. నీవు సూర్యకిరణములను జొచ్చి వానిమూల మున భూమియందుండు నీటిని గ్రహించి మేఘరూపమును దాల్చి మరల వృష్టిం గావించి సకలౌషధులఁ బెంచుచున్నాఁడవు. అట్టినిగ్రహానుగ్ర హాశక్తి గల నీవు తప్ప మమ్ముఁ గాపాడఁగల దిక్కెవ్వరును లేరు. ఓపిం గాక్షుఁడా! లోహితగ్రీవుఁడా! కృష్ణవర్త్ముఁడా! హుతాశనుఁడా! మా

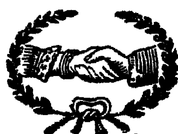
యున్నచోటును దహింప వలదు.' ఇట్లు బ్రహ్మవాదియైన ద్రోణుఁ డను శార్ఙ్గి నుతింపఁగా నగ్నిభట్టారకుండు మందపాలునిస్తోత్రమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని యాఋషికిఁ జేసినవాగ్దానమును స్మరించి, 'యోద్రోణుఁడా! మీయన్నదమ్ములు నావలన భీతిల్లవలదు. నీవు బ్రహ్మవిదుండవు. నీసూక్తములు నన్ను సంతోషింపఁజేసినవి. పూర్వము మీతండ్రి మందపాలుఁడు మిమ్ము నీసమయమున రక్షింపుమని నన్ను వేఁడియుండెను. కాఁబట్టి మీకుఁ జేటు నేను జేయ నేర. మఱియు మీరింకెద్దాని నైనం గోరుఁడు. దానిని మీ కొసఁగెద'. అని చెప్పఁగా, ద్రోణుం డగ్నిదేవా! ఈపిల్లులు మమ్ము సదా వేధించుచుండును. వీనిని దహించి పుణ్యమునఁ బొమ్మనఁగా, నందుల కియ్యకొని యాపిల్లులఁ దనసప్తజిహ్వాలం గాల్చి శార్ఙ్గకులఁ గాపాడెను. అఁట మందపాలుండు ఖాండవంబున శార్ఙ్గకు లెట్టులైరో యని చింతాక్రాంతుఁడై పలుమాఱు వారిని దలంపునకుఁ దెచ్చుకొనుచుండఁగా, వానిభార్య లపిత వాని కిట్లనియె. 'ఓఋషివర్యా! అగ్నిహోత్రుండు నీ కింతకుమున్న వారిం గాపాడెద నని బాస యిచ్చినాఁడు కాఁడా ? ఆమాటకు విరుద్ధముగ నాతం డేలప్రవర్తించును? వారి నేల దహించును? తలపోసిచూడఁగా నీకు వారియెడఁ గల ప్రీతి నాయందు లేదు. కాకున్న ని ట్లనిశము వారని దలంచుచుండు వే? కావున నన్ను వదలి నీప్రేయసియగు జరితయొద్ద కేగి నీయనురాగంపుఁగూనలఁ జూచుచుండుమని చెప్పఁగా, మందపాలుండు దాని కిట్లనియె. 'లపితా! వినుము. సంతానార్థము నేను జరితను బెండ్లాడితిని. దానియం దపత్యములఁ బొందితిని. నాకుఁ బుట్టినవారిని వదలి నీయందు మున్ను సంతానము కలుగఁబోవునని. వారిపైఁ దిగులమును విడుతునే? ఇదిగో వీతిహోత్రుండు ఖాండవదహనోత్సుకుండై మిక్కిలి తేజోమూర్తిఁ దాల్చి యున్నవాఁడు. నేనిం దుండుటకుఁ గాళ్లు కుదుటఁబడక యున్నవి. మన స్సతిచంచలమై యున్నది. నాపిల్లలేమైరో? జరిత యొక్కతె యేమి చేయఁగలదు? పక్షికిఁ బిల్లలను మోచుట కలవాటు లేదు. ఆగూటియం దుండు

పిల్లలు సంపూర్ణముగఁ బిట్ట లింకను గాలేదు.' అని చెప్పి, వేగముగా ఖాండవవనముం దరిసి, యంతకు మున్న యగ్ని హోత్రుండు మందపాలు పిల్లలను రక్షించి జరితగూటినిఁ గాపాడుటచే దహనకాలమున గూటియందుండి వెలుపలికిఁ బోయియుండిన జరిత గూటియందుఁ బిల్లలతో క్షేమముగా నుండుటకు వీక్షించి 'యోజరితా! ఈపుత్రులలోఁ బెద్దవాఁ డెవ్వఁడు? కడఁగొట్టువాఁ డెవఁ డని యడుగ భర్తకు జరిత నిష్ఠురోక్తుల నిట్లు నుడివెను. ఋషివర్యా! ఈపిల్లలజోలి నీకేల? వీరిలోఁ బెద్దవాఁ డెవ్వఁడైననేమి? చిఱుతవాఁ డెవండైన నేమి? నీవును లపితయు క్షేమముగా నుండిన సరి. లపిత నిప్పు డెట్లు పదలి రాఁగల్గితివి? మఱల లపితయొద్ద కేగుము.' అనఁగా, మందపాలుండు తనలోఁ దా నిట్లనియె. 'హా! ఇట్టిసంతాపము వసిష్ఠునివంటివారికినిఁ గలుగుట తప్పదు. అంతటి ఋషివర్యునిభార్యయైన పరమపతివ్రత యగు నరుంధతివంటి పుణ్యాంగనస్సైతము భర్తనుసంశయింపకమానదు. ఇదిస్త్రీస్వభావము. సవతులపోరు నుడువఁదరము కా దని, పుత్రులం బిలిచి మీకై నే నగ్నిదేవునిఁ బ్రార్థించి యుంటి. మీకు క్షేమ మగుఁగాక యని వారి నూఱడఁబలికి తాను యథేచ్ఛ నొండొకయెడ కరిగెను. అగ్నిదేవుం డీవిధముగ నిర్విఘ్నముగ ఖాండవవనమును దహించి శ్వేతకివలన దనకుఁ గలిగిన బాధను నివృత్తినేసికొని యభిమతంబు సమకూఱఁ గృష్ణార్జులను దీవించి యథేచ్ఛఁ జనియె.

అప్పు డమానుషంబైనదియు, నత్యద్భుతమును నైన యీ దుష్కరకార్యమునకు దేవేంద్రుండు సంతోషించి సురగణపరివృతుండై కేశవార్జునులను సమీపింపఁగా, వారు వినయముతోఁ దాము పూర్వము నరనారాయణులనుదైవమునులైనను నాసమయమున మనుష్య రూపములను ధరించియుండువారు గావున దేవేంద్రునకుఁ బ్రీతితో నమస్కరించిరి. అప్పు డింద్రుండు వరములఁ గోరుఁ డనెను. అర్జునుండు తన కనేకదివ్యాస్త్రముల ననుగ్రహింపు మనెను. దానికిఁ

బురందరుండు నీ కెపుడు మహేశ్వరుండు ప్రత్యక్షగోచరుం డగునో యపుడు నీయడిగినయాగ్నేయాదిదివ్యాస్త్రముల నొసంగుదు. ఆసమయ మును నేను గనిపెట్టియుండెదను. అనిచెప్పెను. అంత శ్రీకృష్ణుండు తనకు నర్జునునితోఁ జెలిమి యెడతెగక యెల్లకాల ముండ ననుగ్రహింపుమనెను. పాకశాసనుం డది యట్లు యగుఁగాక యని చెప్పి, తనతోడి దేవతలతో నదృశ్యుం డయ్యెను. అంత వాసుదేవార్జునులు వీతిహోత్రు సెలవు పొంది తమవెంబడి మయదానవుఁడు రాఁగా, యమునానదీతీరమున నుల్లాసమున విహరించుచు నొకరమణీయప్రదేశమునఁ గూర్చుండి చల్లని పిల్లతెమ్మెరలు వీచుచుండ సంతుష్టస్వాంతులై సుఖ ముండిరి.

ఇట్లాదిపర్వములందలికథల నెల్లఁ బాపరహితుఁడైన జనమేజయు నకు మహానుభావుం డగు వేదవ్యాసశిష్యుండును, మహాతపస్వియు నైన వైశంపాయనుం డతిప్రియమున నింపుగా వక్కాణించెను.

సభాపర్వము

శ్రీ ర స్తు

శ్రీ రుక్మిణీసత్యభామాసమేత శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ మ దాం ధ్ర

వ చ న మ హా భా ర త ము

స భా ప ర్వ ము

శ్లో. నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్.

అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుఁ జెప్పినవిధముగా జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డవ్వలివృత్తాంతంబు నిట్లని చెప్పం దొడంగెను.

అట్లు యమునాతీరంబున దేవకీనందనునితోడ సరసంపుఁబలుకులు పల్కుచున్న యర్జునునకుఁ బ్రీతితో నమస్కరించి మయదానవుం డిట్లనియె. 'మహనీయా! ఈవాసుదేవుండును దహనుండును నాయెడ మిక్కిలి కోపించియుండినను, నవ్యాజమైన నీకృప నాయందుండుటంబట్టి ప్రాణములు రక్షింపఁబడినవి. నీవు నా కేడుగడవు. ప్రాణములఁ గాపాడిన నీకు నే నేమి ప్రత్యుపకార మొనర్పఁగలను? అయినను నేను దానవవిశ్వకర్మను గావున మీ రానతిచ్చిన యెద్దానినైనను నిర్మించి మీకు సమర్పించిపోవుటకుఁ గుతూహలపడుచున్నవాఁడ. నానేర్చినకొలఁది నొనర్చి దానిని మీ కొసంగెద, ఆనతిండు.' అని యడుగఁగా, నర్జు

నుండు మయదానవున కిట్లనియె. దానవేంద్రా! నీవెల్లకాలము మాయెడఁ బ్రీతితో నుండుము. మేమును నీయెడఁ బ్రీతులమై యుండెదము. అంతియ చాలును. అని చెప్పఁగా, మయుం డిట్లనియె. 'మీ రేదేని మీ కిష్టమైనదానిని నిర్దేశింపుఁడు. నేనును దాని నిర్మించి తెచ్చి మీకు సమర్పింపఁదలయు నని కడు నపేక్షతో నున్నాఁడను.' అటు లతఁడు నిర్బంధింప నప్పు డర్జునుం డీజనార్దనుం డెద్దాని యోచించి చెప్పునో దానిం జేసి మాకుఁ జేయ్పు మనఁగా, వాసుదేవుం డంతటఁ గొంత యాలోచించి మయునితో 'దానవశిల్పివర్యా! దివ్యప్రభావిలసితంబును, నానావిధాభిప్రాయములతో విరాజిల్లునదియు నతిరమణీయంబును నగు నొకసభను ధర్మపుత్రునకుఁగాను నిర్మింపు' మనెను. మయుం డట్లు జనార్దనునభిమతంబు చొప్పునఁ జేయుదు నని సంతోషముతో నిష్టపడెను. అంతట వాసుదేవార్జును లిరువురును నా మయదానవునితో హస్తినాపురమున కేతెంచి, ఖాండవదహనవృత్తాంతం బంతయు ధర్మపుత్రునకుఁ దెలిపిరి. అప్పుడు వా రిరువురు యుధిష్ఠిరునితో 'నీమయదానవుఁడు దానవులకు శిల్పాచార్యుండు. ఖాండవదహనకాలమున నీతని ప్రాణములను రక్షించుటచే నర్జునునకు మనస్సంతోషముచేయునిమిత్త మొకయపూర్వమగుసభనొక్కదానిని నిర్మించి తెమ్మని యితనితోఁ జెప్పియుంటిమి.' అనఁగా యుధిష్ఠిరుండు సంతసించి యాతని నుచితసత్కారములం జేసి పంపెను. అంత మయుం డొకశుభదినమునందు మంగళస్నాన మాచరించి బ్రాహ్మణుల కనేకవిధభక్ష్యములతోఁ గూడిన పాయసాన్నసంతర్పణ మొనర్చి, మిక్కిలి రమణీయం బైనసభను నిర్మింపఁ బ్రారంభించి నాల్గుపార్శ్వములయందుఁ బదివేలజేనెలు గలుగున ట్లొకప్రదేశము నేర్పఱుచుకొని సభానిర్మాణకార్యమునకు దొరకొనెను.

అంత నొక్కదినము వాసుదేవుండు ద్వారవతికిఁ బోఁదలంచి ధర్మపుత్రునితో 'నేను మీ యున్నయింద్రప్రస్థపురమున కేతెంచి బహుకాలమైనది. మాతల్లిదండ్రులను జూచువేడ్క పొడమినది. సెలవిమ్ము పోయివచ్చెద' నని యాతనికి మ్రొక్కి, కుంతీదేవిని సమీపించి యాయమకు నమస్కరించి యద్దేవిసెలవును బొంది, సుభద్రనగరునకుఁ జని యాదేవి దేవకీవసుదేవులకుఁ జెప్పిన యుదంతములను గ్రహించి యా

మేను దీవించి, పిమ్మటఁ బాంచాలరాజపుత్త్రి సదనమునకుం జని యాపుణ్యాం గన సదసద్వివేకమును నుతించి, ధౌమ్యునొద్ద కేగి యామునిచంద్రు నకు సాష్టాంగవందనము లాచరించి యాతనిదీవనలం గొని, యాత్రా దానములఁ జేయం దలంచి కృతస్నానుండై శుచిత్వముతో దేవత లను భూదేవతలను గంధపుష్పములచేఁ బూజించి వారికి నమస్కరించి, భూదేవతలకు నానావిధయాత్రాదానంబు లొనర్చి వారు స్వస్తిపుణ్యా హవాచనముల నొనర్చి మంత్రాక్షతలు తన కొసంగఁగాఁ గొని వారికి విశేషదక్షిణల నిచ్చి తన్నుఁ బాండవు లేవురును దారి నంప రాఁగాఁ బ్రయాణమై నగరు మొగసాల దాఁటివచ్చి యంతకుమున్న గదాచక్రాద్యాయుధములతో నమర్పఁబడినదియు, గరుడధ్వజముతో వెలయుచుండునదియు, శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకంబు లనునాల్గు రథ్యములు పూన్చినదియు, దారుక సారథికంబును నగు కాంచనరథం బెక్కెను. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుండు దారుకునిఁ గొంతఁ దొలఁగియుండు మని రథ్యములపగ్గములను దాన పూని నొగపై నారోహించి సారథ్యం బొనర్పఁ బూనుకొనెను. పార్థుండు శ్రీజనార్దనునితోఁ దానును రథము నారోహించి యప్పరమేశ్వరునకు వింజామరలను వేయు చుండె. భీమసేనుండును గవలును నుచితపరిజనములు తమవెంట వచ్చు చుండఁగా వారును భగవంతు ననుగమించి వచ్చుచుండిరి. ఇవ్వి ధంబునఁ బాండవు లెల్లరును దన్ను దారి నంపుటకుఁ గొంతదూరము రాఁగా వారికిఁ దగుమాటలాడి, ధర్మరాజునకుఁ బ్రణమిల్లి, మిగిలిన పాండవులం గౌఁగిలించికొని యందఱను నిలువుం డని యానతిచ్చి దారుకసారథికం బైన రథమును వేగంబ తోలున ట్లుత్తరువుసేసి ద్వార కాపురంబునకుఁ జనెను. అంతఁ గౌంతేయు లందఱును శ్రీవాసుదేవుఁడు పోవుచుండఁగా దృష్టికి గోచరించువఱ కాతనితేరువంకఁ జూచి మగిడి యాదానవారాతిగుణగణముల నుతించుచు నింద్రప్రస్థపురముం జేరిరి. అంత దేవకీనందనుండు కతిపయదినప్రయాణముల ద్వారకాపురిం జేరి తల్లితండ్రి మొదలగువారలకు నమస్కరించి రుక్మిణీప్రభృతు లగు నంతః పురాంగనలతో వేడ్క మీఱ విహరించుచుండె.

మయుండు సభను నిర్మించి ధర్మరాజునకుఁ దెచ్చి యిచ్చుట

మయుండు సభను నిర్మించునిమిత్తము పోవుచు నర్జునునితో నాసభను గూర్చి యిట్లు చెప్పఁదొడంగెను. 'అర్జునా! పూర్వము దానవులు బిందుసరోవరతీరమునందు యజ్ఞము లాచరించుచుండఁగా, వృషపర్వుఁడను రాక్షసరాజునిమిత్తము నే నొకసభానిర్మాణముఁ గావింపవలయునని యుపక్రమించి. నానావిధమణిమయపదార్థముల సేకరించి యాసరస్సునఁ బదిలపఱచియుంటిని. అవి యందుండెనేని వానితో నాసామర్థ్యమంతయు నుపయోగించి రమణీయ మైన సభను నిర్మించెదను. మఱియు నాసరస్సునందు వృషపర్వుఁడు తనగదను బదిలపఱచియుండె. ఆగద లక్షయాయుధములనైనను విఱుచునంతటి దృఢమైనది. దానిని దెచ్చి భీమసేనున కొసంగెద. అది భీమసేనునకుఁ దగినది. ఇంతేకాక, యచ్చోట దేవదత్త మను శంఖ మొక్కటిగలదు. అది వరుణునిది. దాని నూఁదినచో దానినుండి వెలువడు ధ్వానమును విన్న సర్వభూతములును గడగడ వడంకును. అట్టిశంఖమును దెచ్చి నీకిచ్చెద.' అని చెప్పి మయుం డచ్చోటినుండితఱలి యీశాన్యభాగంబునకుఁబోయి మైనాకపర్వతమును సమీపించి, కైలాసమునకుఁ బోయి హిరణ్యశృంగమునందు గంగానది నేస్థానమునభగీరథుం డాకసమునుండి ప్రత్యక్షముగాఁగాంచెనో, యేచోట బ్రహ్మ, నరనారాయణులు, రుద్రుండును, నింద్రుండు మొదలగు దేవతాశ్రేష్ఠు లనేకయుగములు యజ్ఞముల నాచరించిరో, యేచోట రత్నమయములయి, చిత్రవిచిత్రములయి, విశాలములయిన యాగశాలలును, స్వర్ణమయములయిన యూపస్తంభములును నొప్పారుచున్నవో, యట్టిదగు బిందుసరోవరమున నున్న రత్నసామగ్రుల నన్నింటిని గొని, దేవతలను బ్రాహ్మణులను వివిధార్చనలచే సంతుష్టులఁ గావించి మిక్కిలి మనోహరముగా నాసభచే భూమిదేవి కపూర్వనూతనకాంతిని గావింపఁ బూనుకొనెను. ఆసభయందు వైడూర్యమణిమయము లగు నాకులును, రత్నమయంపు గోడలును నొప్పారి, నయ్యది స్వర్ణకమలంబులును, గాంచనమయకూర్మమత్స్యములు మున్నగు జలజంతువులును, బటికంపుమెట్లును గలిగి, తీరములయందుఁ బల్లవపుష్పఫలములతో నిండిన వివిధవృక్షములతో నుండునదియు, శీతలనిర్మలోదకంబులు గల

సరోవరములును వెలయ, నియ్యది జలము నియ్యది స్థలమను భేద మొక్కింతయైనఁ దెలియరాక మిక్కిలి నేర్పుతో నిర్మింపఁబడిన నిర్మల మణిమయములగు దూలములతోను, గంబములతోను, గోడలతోను, దిన్నెలతోను, తాలు పఱచినస్థలములతోను, గుండ్రములైన ప్రాకారములతోను నొప్పి యపూర్వవిలాసము తళుకొత్త నూతనమైన సభగా నిర్మింపఁబడెను. మనోహరములయిన యింద్రనీలమణులచే నిర్మింపఁబడిన నల్లగలువలచేతను, కెంపులచే నిర్మింపఁబడినయెఱ్ఱదామరలచేతను, వెండితో జేయఁబడిన తెల్లదామరలచేతను, హంసలగుంపుతోడను, ముత్యములతోను నిర్మింపఁబడిన క్రొత్తనురుఁగులచేతను, బచ్చలచే నిర్మింపఁబడిన పాఁచితీఁగెల చేతను, బంగారముతోఁ జేసిన తాఁబేళ్ల చేతను, వైడూర్య నిర్మితములైన కలువలచేతను, వజ్రమయములయిన మీనములచేతను బ్రకాశించు మణిమయస్థలముఁ జూచి కొలననియు, పలుగుతాలగోడల కాంతులు కప్పిన జలములున్న చోట్లు చూచి స్థలము లనియు జనులు భ్రమపడునట్లు మయుఁడు సభను నిర్మించెను. మఱియు సకలజనులకు మనోహరములయిన నానావిధములయిన కీలుబొమ్మలు మొదలగునవియు, నెల్లప్పుడు పుష్పఫలములతో నిండినచెట్లు గలవనములును, వికసించినకమలముల చేతను గలువలచేతను గన్నులపండువయిన గుంటలును, విచిత్రమైన యుద్యానవనములును, జూపలందు ప్రేలాడుపావుపఫుగూళ్లును, బదివేల బారల ప్రమాణము వెడలుపును నిడుపును గలిగి సూర్యకిరణములు ప్రసరించుటచే విస్తారమయిన విభూతిగలదిగా నానావిధము లగు రత్నకాంతులచే శోభిల్లుచున్న యపూర్వ మగు సభామండపమును బదునాల్గు నెలలు నిర్మించి దానిని గొప్పదేహములు గలవారును, మిక్కిలి వేగమును బలమును గలవారును, నాకసమునఁ దిరుగువారును నైన యెనిమిదివేల రాక్షసకింకరులచే మోపించికొని వచ్చి దానిని ధర్మరాజునకును, వృషపర్వునిగదను, దేవదత్తమనుశంఖమును భీమార్జునులకును నొసంగి, యుధిష్ఠిరునిచే సన్మానితుండై మయుండు తరలిపోయెను.

ధర్మరాజు తమ్ములతో సభను బ్రవేశించుట

అంత నలుదెసలఁ బ్రసరించుచుండు కీర్తిచంద్రికలు గలవాఁడును, బ్రతాపశాలియును నైన ధర్మరా జొక్కనాఁడు పదివేవురు బ్రాహ్మణు

లకు మృష్టాన్నసంతర్పణంబుఁ జేసి వారిని వివిధభక్ష్యములతోను మాంస ములతోను, పాయసముతోను దృప్తులం జేసి, వారికి రత్నంపుటుంగర ములను, వివిధాభరణములను, నానావిధవస్త్రములను, దెల్లనిపుష్పము లను, బరిమళించు సుగంధములను, ననేకములగు పాడియావులను దానము సేసి వారిమంగళాశీర్వచనములఁ బడసి, పలుతెఱంగుల వాద్యఘోషం బులు బోరనమ్రోగుచుండ నాయపూర్వమైన సభయందుఁ దనతమ్ములతోఁ గూడి ప్రవేశించెను.

మఱియు నప్పుడతఁడు మహనీయులగు భూసురులను భక్తితో నర్చించి వారు కోరిన యనేకదానములు వారికిఁ దనివితీరునట్లొసంగి,యా చకులను సంతోషింపఁజేసి బంధువులకును హితులకును మానసోల్లాసము గావించి, దేవతాస్థానముల నిష్టదేవతలఁ జేర్చి వందిమాగధవైతాళికుల స్తుతినినాదంబులచే సభ నిండియుండ, సుధర్మాసనాసీనుండైయున్న మహేం ద్రుంబోలె మయసభాధిష్ఠితుఁడయి ధర్మపుత్త్రుండు ప్రకాశించుచు నుండెను. అట్లు ప్రతాపముతో వెలుంగుచున్న ధర్మనందనునకు నామహ నీయుని ప్రతాపశౌర్యములకు వెఱచిన భూమండలములోనున్న నానా రాజన్యులు దివ్యములైన భద్రజాతియేనుంగులను, గాశ్మీరకాంభోజ హయంబులను,నమూల్యములైన కనకాభరణములను, స్వయంప్రకాశము గల మాణిక్యములను, విలాసినీజనములను, దాసదాసీజనులను మున్నగు ననేకసంపదలను గ్రమముగాఁ గొనితెచ్చి యిచ్చి, భూలోకగతసూర్యుం డో యనున ట్లుండుయుధిష్ఠిరుం జూచి సంతోషమున నుప్పొంగిరి. ఇవ్విధంబునఁ బ్రకాశించుచుండు ధర్మపుత్త్రు'నంగవంగకళింగాంధ్రపుండ్రక కిరాత మగధ మత్స్య మాళవ కేకయకరూశకాంభోజ మద్రపాండ్య దేశాధిపతులు మున్నగువారందఱును దినదినాభివృద్ధి గలవాఁడును, దనదేజస్సును బ్రపంచమునఁ బరిపూర్ణముగ నిండించినవాఁడును, మయ నిర్మితసభాసీనుండును నగు వాని ననిశంబు సామంతులై సేవించు చుండిరి. ప్రద్యుమ్న సాంబ సాత్యకి సుధర్మానిరుద్ధు లనుయాదవకుమారు లర్జునుని యొద్ద విలువిద్య నభ్యసించుచుండిరి. అప్పు డసితుండైన దేవ లుండును, సర్పమాలియును, మహాశిరుండును, అర్వావసుండును, సుమి త్త్రుండును, మైత్రేయుండును, శునకుండును,బలియు,బకుండును,దాల్భ్యుం

డును, స్థూలశిరుండును, కృష్ణద్వైపాయనుండును, శుకుండును, వ్యాస శిష్యులగు సుమంతపైలజైమినులతో నేనును, తిత్తిరియు, యాజ్ఞవల్క్యుండును, ససుతుండగురోమహర్షణుండును, పాండవులపురోహితుండగు ధౌమ్యమునియు, నాణిమాండవ్యుండును, పర్ణాదుండును, పర్వతుండును, మిక్కిలి యశస్వియగు మార్కండేయుండును, కౌశికుండును, వత్సాంజాయనుండును, వాయుభక్షుండును, పారికుండును, బలీవాకుండును, సిలీవాకుండును, సత్యపాలుండును, కృతశ్రముండును, జాతుకర్ణుండును, శిఖావంతుండును, ఆలంబుండును, పారిజాతుండును, పర్వతుండును, పవిత్రపాణి యగు సావర్ణుండును, భాలుకియు, గాలవుండును, జంఘాబంధుండును, రైభ్యుండును, కోపవేగుండును, భృగువును, హరిబభ్రుండును, కౌండిన్యుండును, సనాతనుఁడగు బభ్రుమాలియును, గాత్రీవానుండును, ఔశిజుండును, నాచికేతుండును, గౌతముండును, పైంగుండును, వరాహుండును, మహాతపస్వియగు శాండిల్యుండును, కుక్కురుండును, వేణుజంఘుండును, కాలాపుండును, కఠుండును మున్నగు మహర్షులును, ధర్మాధర్మముల నెఱింగిన విద్వాంసులును, జితేంద్రియులును, నింకను వేదవేదాంగపారంగతు లగుభూసురు లనేకులు నానావిధములగు పూర్వపుణ్యవంతుల సచ్చరిత్రములను ధర్మరాజువీనుల కింపుగాఁ జెప్పుచుండు నిర్మలు లైన విప్రులును రమ్యమయిన ధర్మరాజుసభకుఁ బోయితిమి.

నారదుండు ధర్మరాజునొద్దకు వచ్చుట

అప్పుడు వేదోపనిషత్తులయర్థము నంతయు నెఱింగినవాఁడును, దేవగణములచేత నర్చింపఁబడు ఋషివర్యుండును, బూర్వకల్పవిశేషముల నెఱింగిన మహానీయుండును, సమస్తేతిహాసములను బురాణములను దెలిసినవాఁడును, మీమాంసాశాస్త్రాధికరణోక్త న్యాయముల పూర్వపక్షోత్తరపక్షద్వయములను సిద్ధాంతములను శాస్త్రీయముగఁ దెలిసినవాఁడును, నైక్యసంయోగవియోగనానాత్వసమవాయవిశారదుండును, మహావక్తయును, బ్రగల్భుండును, మేధావియు, స్మృతిమంతుండును, నీతిశాస్త్రవిశారదుండును, గవీశ్వరుండును, దాయభాగాదివ్యవహారవేత్తయును, జ్ఞానకాండములయందిది యోగ్య మని శిష్యులకు వివరింపఁగల

శక్తి గలవాఁడును, ప్రత్యక్షానుమానాదిప్రమాణములయొక్క పరిష్కృతసిద్ధాంతములు గలవాఁడును, ప్రతిజ్ఞాహేతూదాహరణోపనయనిగమనము లనుపేళ్లతో వెలయుపంచావయవవాక్యముయొక్క గుణదోషపరిజ్ఞాతయు, నుత్తరోత్తరవాక్యములను వికల్పము రాకుండ మాటలాడ నేర్పరి యగు బృహస్పతికి సమానుండును, ధర్మార్థకామమోక్షములను చతుర్విధపురుషార్థముల నిజస్వరూపమునందుఁ గృతనిశ్చయుండును, బ్రపంచ మెల్లఁ బ్రత్యక్షముగ నెఱింగినవాఁడును, సాంఖ్యయోగవిభాగజ్ఞుండును, సంధివిగ్రహతత్త్వజ్ఞుండును, సర్వశాస్త్రముల నెఱింగినవాఁడును, గలహప్రియుండును, గానలోలుండును నగు నారదమహాముని మూఁడులోకములను దిరుగుచుండువాఁ డొకదినము పారిజాతుఁడు రైవతుఁడు మున్నగు మహర్షివర్యులతోఁ గూడికొని యాధర్మపుత్రుసభకు విచ్చేసెను. అట్లు వచ్చిన నారదమహామునికి ధర్మనందనుండు తమ్ములుం దానును నెదురేగి భక్తిపూర్వకంబుగ నాతని కర్ఘ్యపాద్యముల నొసంగి, సముచితాసనంబున సుఖాసీనుం జేసి మధుపర్కం బొసంగెను. అంత నాదేవముని యాసత్కారముల నెల్ల దరహసితవదనుండై కైకొని మంగళాశీర్వచనములచే వారలం బ్రసాదించి ధర్మార్థకామములతోఁ గూడినమాటలతో నతనికి ని ట్లనియె.

నారదుండు యుధిష్ఠిరు నడిగినరాజనీతి ప్రశ్నములు

నీయర్థములు ప్రయోజనవంతము లగుచున్నవా? నీమనస్సు ధర్మమునందు సుప్రతిష్ఠితమైయున్నదా? మీవంశమునఁబుట్టినరాజశ్రేష్ఠు లేర్పఱచి పరంపరాప్రాప్తమైనదియును ధర్మములతోఁగూడినదియు నగు శ్రేష్ఠమైనవృత్తి నవలంబించి, ధర్మార్థకామము లొకటి నొకటి బాధింపకుండ నుచితకాలములయందు *వానివాని సేవించి సుఖి వగుదువే? వక్తృ

---

* కాలమునకుఁ బ్రమాణము యథార్థము. పగలునందు:—౧ అంతఃపురవిషయవిచారణ, ౨ దండనీతివిషయము, ౩ స్నానభోజనములు, ౪ ద్రవ్యార్జనవిచారణ, ౫ మంత్రాలోచనము, ౬ అంతఃపురసంచారము, ౭ చతురంగబలావలోకనవిచారణ, ౮ పరాక్రమచింత. రాత్రియందు:—౧ గూఢచారపరిశీలనము, ౨ భోజనము, ౩ సచ్ఛాస్త్రావలోకనము, ౪ గీతనృత్యవాద్యవినోదములు, ౫ నిద్రాకాలము, ౬ శాస్త్ర

త్వము, ప్రాగల్భ్యము, మేధ, పూర్వోత్తరవచనములస్మరణము, నీతివిజ్ఞానము,విచక్షణత్వము ననునాలు రాజగుణములుగలిగి, ధర్మమును లెస్సగాఁ బరికించి సామదాన భేదదండములును, మంత్రము, ఔషధము, ఇంద్రజాలమునను సప్తోపాయముల నుచితరీతిగ నుపయోగించి దుష్టులనుశిక్షించుట, శిష్టులను బరిపాలించుట, దూతలను వేగువాండ్రను బంపుట, బంధువులను సత్కరించుట, ప్రజలమనస్సు రంజిల్లఁజేయుట, ధర్మమునే చేయుట,యస్త్రవిద్యాభ్యాసము, అకర్తవ్యములను ద్యజించుట, నిత్యకార్యములం దప్రమాదుండవుగ వర్తిల్లుట యను పదింటిని లెస్సగాఁ బరిశీలింతువే? ఎదిరికిని దనకును గలతారతమ్యము నెఱింగి వ్యవసాయము, వాణిజ్యము, యుద్ధము, సేతువు, గజబంధనము, గనులలో రాజాదాయమును గొనుట, బంగారుగనులను వెదకించుట, నిర్జనప్రదేశములను జనులకు వాసస్థానములుగాఁ జేయుట యనునీయెనిమిదింటియందును నెమ్మదిగా నడుచుచుందువే? స్వామ్యమాత్యసుహృత్కోశరాష్ట్రదుర్గములను, నేడు ప్రకృతులును, మోసగాండ్రగు దూతలకు లోఁబడక నీకువశవర్తులయియున్నవి గదా! మఱియు గూఢమగు నాలోచనము రాజులకు విజయమును జేకూర్చును. అట్టిరహస్యము నీమూలముననఁగాని, నీమంత్రులమూలముననఁగాని గుప్తముగా నుంపఁబడియున్నదా? అట్టిరహస్యరక్షణమునం దప్రమాదముగ మెలఁగుదువుగదా! పాపరహితులును, శాస్త్రవిధుల నెఱింగినవారును, నీయెడఁ బ్రీతి గలవారును, వంశ పారంపర్యమునుండి వచ్చువారును, జంకక హితమునే బోధించువారును,మహాకులీనులునైన బ్రాహ్మణులను రాజ్యకార్యములను నడుపుటకొఱకుమంత్రులుగాఁ జేసియున్నావా? మంత్రియొక్కండైనను ప్రజ్ఞాశాలియు, శూ[illegible]డును, శాంతుఁడును, నేర్పరియును నై యుండవలయును. అట్టివారి నేరిమంత్రులనుగా నియమించినచో వారపశ్యము రాజును రాజపుత్రులను మహాధనికులనుగఁ జేయుదురు. శాస్త్రజ్ఞానము గల మంత్రు లుండు రాజ్యమును శత్రువులు చొరనేరరు. కేవలము నిద్రావశుండవుగాక జాగరూకుండవై ప్రభాతమునకు మునుపే లేచి రాజ్యతంత్రముల నాలో

చింత, ౭ కార్యచింత, ౮ పురోహితాదులతో వైదికవిషయవిచారణము, ౯ దేహయాత్రాస్నానాదివిధులు.

చించుచుందువు గదా? ఒక్కఁడవుగాఁ గాని, లేక యనేకులతోఁ గూడి కాని మంత్రము నాలోచింపవుగదా? హితులగు మంత్రులతో నాలోచించి యల్పప్రయత్నమున విశేషఫలముల నొడఁగూర్చు కార్యముల నతివేగమునఁ జేయుచుందువే? కార్యఫలములను బరికించుట కన్యులను నియమింపక నీవ ప్రత్యక్షముగఁ జూచుచుందువే? కార్యాంతమున ఫల పర్యవసానము చెడకుండఁ బరిశీలించుచుందువే? ఆప్తులను లోభులు కానివారిని గ్రమమార్గముల నవలంబించువారిని గార్యములను జేయుట యందు నియమించి, ఫలమబ్బునపుడు తప్ప ముందుగఁ బ్రజలకుఁ దెలియకుండునట్లు గోప్యముగఁ గార్యములను నడుపుచుండుదువే? అట్లుకాక నీయుద్దేశము దుష్టులకుఁ దెలిసినచో వారు నీకు హానిఁ దలంతురు. దుష్టసంసర్గము చేటులకు మూలము. సర్వశాస్త్రములను ధర్మములను దెలిసినమహనీయులు రాజకుమారులను శిక్షించుచుందురే? అట్టివారిచే శిక్షితు లగు కుమారులు క్రమముగ యోధముఖ్యు లగుదురని యెఱుంగుదువే? మూర్ఖులను నావలికి నెట్టి పండితుని గ్రహింతువే ? పండితుఁ డాలోచించి కార్యములను ఫలవంతములనుగను, రాజానుకూలములనుగ నొనర్చి రాజునకు శుభమును బొందఁజేయును. కోట లన్నియు ధనముతోను ధాన్యములతోను సంపూర్ణోదకముల తోను, నానావిధయంత్రములతోను, నాయుధములతోను నిండింపఁబడి యున్నవా ? ఆకోటలకు వలసినంత శిల్పాచార్యులును ధనుర్ధరులును రక్షకులయి యున్నారా? శత్రురాజ్యములయందలి మంత్రి, పురోహితుఁడు, యువరాజు, సేనాపతి, ద్వారపాలకుఁడు, నంతఃపురవిచారకుఁడు, కారాగృహాధికారి, భాండాగారాధికారి, రాజాజ్ఞను వెల్లడిపఱచువాఁడు, వాదులయొక్కయుఁ బ్రతివాదులయొక్కయు వాదమును బ్రతివాదమును విమర్శించి న్యాయమును వెలికిఁ దీసి ధర్మమునఁ బ్రవర్తింపఁ జేయువాఁడు, సైన్యమునకు నెలజీత మిచ్చువాఁడు, రాజోద్యోగమున నుండుసైన్యమునఁ దక్క యితరసంస్థలలోఁ బనిచేయువారికి జీతముల నిచ్చువాఁడు, సభాపాలకుఁడు, ధర్మాధికారి, దండనాధికారి, కోట కాపరి, రాష్ట్రాంతమునందలి యెల్లలను బాలించువాఁడుననువీరిలో మంత్రులను బురోహితులను యువరాజును దప్ప దక్కినవారిని బరిశీలించు

నిమిత్తము నీరాజ్యమునుండి యొక్కొక్కరికి ముగ్వురేసి గూఢచారులను బరస్పరము గోచరము గానీయక వివిధవేషములతోఁ బంపి, వారిరహస్యములను నాంతరంగికభావములను బరిశీలింతువే? ధీరుఁడు, ధర్మాధర్మములను జక్కఁగా నెఱింగినవాఁడు, బహుశ్రుతుఁడు, రాగద్వేషములులేనివాఁడు, వినయసంపన్నుఁడు, సత్కులప్రసూతుఁడు, అసూయాపరుఁడు గానివాఁడు, నిర్దోషి, సరస్వతీదేవి నెలకొన్న ముఖకమలము గలవాఁడు నగుబ్రాహ్మణుని సన్మానించి పురోహితునిగఁ జేసియుందువే? నీవు కావించు యజ్ఞములయందు నియోగింపఁబడిన యాజ్ఞికుఁడు ప్రయోగమునందు సమర్థుఁడై తనకార్యములయందప్రమాదుఁడై యుండునే? అతండు హుతమును, హోమముచేయఁబోవుదాని నాయావేళల నివేదించునే? నిన్నాశ్రయించియుండు దైవజ్ఞుఁడు జ్యోతిశ్శాస్త్రమును సాంగముగ నధ్యయనముచేసి యనుభవమునకుఁ దెచ్చికొనియున్నవాఁడే? గ్రహచారములను లెస్సగఁ బరిశీలించి శుభాశుభములనిర్ణయములను జక్కఁగా నొనర్చునే? సేవకులలో నుత్తమమధ్యమాధముల నేర్పఱచి వారివారి కుచితములగు నుత్తమమధ్యమాధమకార్యములయందువారిని నియోగింతువే? నీజ్యోతిషికులు శాస్త్రజ్ఞానముచే రాజులకును దేశమునకును బీడలను గలిగించుధూమకేతువు,పిడుగులు, భూకంపము, ఉప్పెనలు మొదలగునుత్పాతములకుఁ జేయవలసిన శాంతికపౌష్టికాదులను నిర్ణయించి చేయించుచు సన్మానితులయి వర్తింతురా? కులక్రమాగతులగువారును, నీయొద్దదప్ప యితరులయొద్ద నెట్టికానుకనైనను గ్రహింపక పరిశుద్ధులగువారిని బరిశీలించి యుత్తమోద్యోగపదవులయందు నియమింతువే? మంత్రులుగాని, నీవుగాని ప్రజాద్రోహమును గనుఁగొనక శిక్షచే నిరసింపరుగదా? అట్లుగ్రశిక్షల విధించినచో యాజకులు పతితుని, స్త్రీలు వ్యభిచారియైన పురుషుని నవమానించువిధమున రాజు నవమానింతురు. శూరుఁడు,మతిమంతుఁడు, ధైర్యవంతుఁడు, శుచి, సత్కులీనుఁడు, నీ కనురక్తుఁడు, దక్షుఁడును నగువానిని సేనాపతిగ నియమింతువే? యుద్ధమునందు వెనుదీయక పోరాడిననీభటులను నానావిధబహుమానములచే సత్కరించి, యన్నవస్త్రాదులచే వారిని బహువిధములుగఁ బోషించి వారికి నీయందుఁ బ్రేమ తఱుగ కుండునట్లు దయతో రక్షింతువా? సేవకులసమూహమునకుఁ

గొఱఁత గాకుండఁ దగినజీతముల నాయాకాలము తప్పకుండ దయచే సిద్ధముచేసి యిత్తువా? తమకు లభింపవలసిన కాలమునందు జీతము లభింపక కృశించు సేవకులదారిద్ర్యమును, దుఃఖమును నేలినవానికి నవశ్యము కీడుగలుగఁజేయును. అట్టివాఁడింద్రుఁడైనను జెడకమానఁడు. వంశపారంపర్యముగా నీసేవచేయుచుండు వీరభటులు యుద్ధములయందు నీకుఁగాఁ బ్రాణములను వదలుచున్నారా? అట్టియుత్తమవీరులభార్యలను సంతానమును బ్రీతితోఁ బోషింతువే? నీసైన్యమునం దొక్కఁడును యుద్ధకార్యములయం దాజ్ఞనుమీఱి యథేచ్ఛమై వర్తింపఁడుగదా! శరణన్నవానిని, దుర్బలుని, యుద్ధమున నోడి, చేత నాయుధము లేనివానిని నీపుత్త్రుని రక్షించినట్లు రక్షింతువే ? విద్వాంసులను, వినయపరులను, జ్ఞానసంపన్నులను దత్తదుచితదానసత్కారములచేఁ బూజింతువే? నీరాజ్యములో నుండు ప్రజలను దల్లిదండ్రులు బిడ్డలను రక్షించినట్లు రక్షింతువే? శత్రువులకుఁ గష్టకాలము వచ్చిన దని బాగుగ గుర్తించి ప్రభు మంత్ర ఉత్సాహము లనుమువ్విధములగు శక్తులతోఁ గూడికొని నీవు గెలువఁ గల్గుదువో యని లెస్సగ నాలోచించి, యుద్ధమునకు సన్నద్ధమై యుండునదియు మూలబలముగా నుండునదియు నగు సైన్యమున కంతకును ముందు జీతముల నొసఁగి, నీశత్రురాజ్యమునందుబలిష్ఠులగువారికి ధనము రత్నరాశి నొసంగి, వారిని వశముచేసికొని యరిషడ్వర్గములను గెలిచి నిజేంద్రియములను యథేచ్ఛముగఁ బ్రవర్తింపనీయక స్వాధీనపఱచికొని, పరాకెంతమాత్రమును లేక సమయోచితముగ సామమును,దానమును, భేదమును, దండమును నను నాల్గుపాయములను వినియోగించి, రథములు, నశ్వములు, గజములు, పదాతులు, యంత్రములు,నౌషధములు, ద్రవ్యము లను వీనితో నష్టాంగయుతమైన సేనను సమకూర్చికొని - శ్రేణి, ఆటవిక, భృతక, మూలబల మను నాల్గువిధములైన సేనాబలములచే దాను జక్కఁగా రక్షితుండై, పరరాజ్యములపై దండువెడలి శత్రుశేషమును గొంచెమైన నుండనీయక వధించి, గెలుపుగొన్న రాజ్యమును నేర్పుతోఁబాలింతువా? భాండాగారము, గోష్ఠము,వాహనము,ద్వారము, ఆయుధాగారము, ధనార్జనము ననియెడి వీనియం దధికారు లగు

వారు తమకార్యములను క్రమముగ నిర్వహించెదరా ? మంత్రి పురోహిత సేనాపతులు నెల్ల రొక్కటిరియై నీపై నొండెడ, బరస్పరము భిన్నులై తమలోఁ దా మొండె హాని దలంపకుందురు గదా! వారు దినముయొక్క పూర్వాహ్ణమునఁ బానమునందుఁ గాని, ద్యూతమునందుఁగాని యాసక్తులు కారు కదా? ఆయమునందు నాలవపాలు గాని, మూఁడవపాలు గాని, లేక సగమైనఁ గాని వ్యయ మొనర్పవలయు. అంతకంటె విశేషించి ధనవ్యయమును జేయవు గదా? ఫలమునం దత్యాశ గలవారిని, దొంగలను, స్నేహములేనివారిని, వ్యవహారజ్ఞానశూన్యులను, ధైర్యము చాలనివారిని, దుష్టులను, గొప్పవయినరాచకార్యములను నెఱవేర్పుటకు నియమింపవుగదా? ఆయవ్యయముల వ్రాయుకరణములు ప్రతిదినము నాదాయవ్యయములను నీకుఁ దెలుపుచుందురే? దోష మెంతయును లేక నీమేలును గోరు భృత్యులకు జీతములను బ్రమాదముననైనఁ దగ్గింపవు కదా! గురువులను ముసలివాండ్రను శిల్పులను గొప్పవర్తకులను చుట్టాలను నాశ్రితులను సత్పురుషులను బేదఱికముఁ బొందకుండ సకలజనులు నిన్ను స్తోత్రము చేయుచుండ రక్షింతువా? ప్రధానులు, జట్టములు, మూలబలము, రాచకొమాళ్లు, విద్వాంసులు *డెబ్బదిరెండు వినియోగములవారును, నిన్నుఁ జుట్టి కొలిచి

---

* అంగరక్షకులు ౧, అంతర్వంశికులు ౨, అశ్వవైద్యులు ౩, అశ్వాధికారులు ౪, ఆవసరికులు ౫, ఉగ్రాణపుటధికారులు ౬, ఉష్ట్రాధికారులు ౭, కరదీపికాధరులు ౮, కారవాలికులు ౯, కారుకులు ౧౦, కాంస్యకారులు ౧౧, కార్యజ్ఞులు ౧౨, కాళాచికులు ౧౩, కుంభకారులు ౧౪, గజవైద్యులు ౧౫, గజాధికారులు ౧౬, గాయకులు ౧౭, గురువులు ౧౮, గోష్ఠాధికారులు ౧౯, ఘటికానిర్ధారకులు ౨౦, చర్మకారకులు ౨౧, చామరికులు ౨౨, చిత్రకారులు ౨౩, ఛాత్రికులు ౨౪, జాలికులు ౨౫, జ్యోతిషికులు ౨౬, తాంబూలికులు ౨౭, తాళవృంతికులు ౨౮, దౌవారికులు ౨౯, దేవతార్చకులు ౩౦, ధనాధికారులు ౩౧-౩౨, నర్తకులు ౩౩, నరవాహకులు ౩౪, నరవైద్యులు ౩౫, పరిమళకారులు ౩౬, పారిహాసికులు ౩౭, పక్షిపోషకులు ౩౮, పాదుకాధరులు ౩౯, పురపాలకులు ౪౦, పురోహితులు ౪౧, ఫణిహారులు ౪౨, భాండారికులు ౪౩, భేరీవాదకులు ౪౪, మల్లాధికారులు ౪౫, మహాప్రధానులు ౪౬, మాల్యకారులు ౪౭, ముద్రాధికారులు ౪౮, మురజవాదకులు ౪౯

యుండఁగ లోక మంతయు నిన్నుఁ గొనియాడునట్లు, ఎల్లప్పుడు కొలువుండుదువా? రాజ్యమునఁ జెఱువులు తటాకములు సదా నీటితో నిండి యుండునా? కర్షకులకు వర్షమే యాధారము గాకుండ వేఱగు నీటివసతుల నేర్పఱచి యున్నావా? కృషికు లన్నమునకు విత్తనమునకుఁ గొఱఁత లేక సంతుష్టులై యుందురే? వర్తకులకుఁ దక్కువవడ్డితో ధనమును ఋణముగా నిత్తువా? వాణిజ్యమున లోకమునకు మేలు గలుగును; కావున నది నిరాటంకముగ సాగుచున్నదా? కార్యప్రారంభమునందు మెలఁకువ, కార్యము నెఱవేఱుటకు వలయు మనుష్యద్రవ్యసహకారిత్వము, దేశకాలవిభజనము, ఆపద సంభవించినపుడు దానిని గోప్యముచేయుట, కార్యసిద్ధి యను నీయైదును బాగుగ నెఱింగిన సమర్థులు నీకు సహాయులుగ నుందురే? పట్టణములను రక్షించునిమిత్తము గ్రామములను, గ్రామములను రక్షించుటకుఁ బల్లెలను బరాకు లేక రక్షింతువే? నీరాజ్యముయొక్క అన్ని ప్రదేశములలో నుండువారు నీ కనురక్తులయి వర్తింతురే? నీవేఁగులవాండ్రు శత్రురాష్ట్రములలో నన్నిభాగములయందును సంచరించుచున్నారా? స్త్రీలు లెస్సగాఁ గాపాడఁబడుచున్నవారు గదా! వారిమాటలకు లోఁబడి సర్వదా స్త్రీలోలుఁడవై యంతఃపురమునందే వర్తింపవుగదా? ప్రతిదినమును బ్రభాతమున రాజోచితవస్త్రాద్యాభరణముల నలంకరించుకొని, ప్రజలకు దర్శన మొసంగుదువా? రక్తాంబరధరులై ఖడ్గపాణులైన భటులు నిన్నెప్పుడుఁ గొలిచి యుందురే? నీ కనురక్తులను విరోధులను జక్కఁగా శోధించి వారికి దండధరునివిధమునను, ననురక్తులకుఁ బరమశాంతుని విధమునను గానఁబడుదువే? నీ సామంతులలో దుర్బలుని బలవంతుఁడు పీడింపకుండునట్లు కనిపెట్టియుందువే? నిన్నాశ్రయించియుండు బీదలకు వృత్తిని గల్పింతువే? శరీరమును

మృగయులు ౪౦, రజకులు ౪౧, రాయబారులు ౪౨, వనపాలకులు ౪౩, వంటలు ౪౪, వస్త్రాధికారులు ౪౫, వర్షవరాధికారులు ౪౬, వ్యావహారకులు ౪౭, విద్వాంసులు ౪౮, విదూషకులు ౪౯, విపణిరక్షకులు ౫౦, నేత్రాధికారులు ౫౧, వేశ్యలు ౫౨, వైణికులు ౫౩, శిలాచ్ఛేదకులు ౫౪, స్వర్ణకారులు ౫౫, సామంతులు ౫౬, స్తుతిపాఠకులు ౫౭, సూతులు ౫౮, సూదులు ౫౯, సేనాపతులు ౬౦, సౌచికులు ౬౧, క్షౌరకులు ౬౨.

రోగాదు లాశ్రయించినప్పుడు వాని నౌషధముల సేవించియు లంఘన చికిత్స చేసియు నివర్తించుకొందువే? *అష్టాంగములుగల వైద్యశాస్త్రము నందుఁ బ్రవీణులగు వైద్యులు లోకోపకారబుద్ధితో నెల్లప్పుడు నీ కనురక్తులై నిన్ను సర్వకాలములయందు సేవించుచుందురా? మనోరోగములను బెద్దల సేవించి పాయుచుందువే? లోభమోహములచే ధనవంతులను బిచ్చగాండ్రను నవమానింపవు గదా? ఆశ్రితులజీవనములను నెగతాళికైనను నడ్డగింపవు గదా? నీరాజ్యపు నానారాష్ట్రభాగములలో నుండు ప్రజలలో నెవ్వండేని నీశత్రువునొద్ద ద్రవ్యలాభము నొంది నీతోఁ గలహింపఁడు గదా? నీసామంతరాజు లందఱును నీరక్షణార్థము సమయము వచ్చినప్పుడు నీకై తమప్రాణముల నైనఁ ద్యజించునంతటియనురక్తులే? విద్యాగుణములను బరీక్షించి విద్వాంసులను బహూకరింతువే? గురువృద్ధదేవతాపసులను జైత్యములను నశ్వత్థాదిపుణ్యవృక్షములను భూసురులను బ్రతిదినము దర్శించి నమస్కరించుచుందువే? మధురపదార్థములతోను రసవంతమగు మృష్టాన్నముతోను బ్రాహ్మణులకుఁ దృప్తిగా సంతర్పణము గావింతువే? వాజపేయ పౌండరీకయజ్ఞములను దగిన యాజకులఁ బురస్కరించుకొని శాస్త్రమునందుఁ జెప్పియున్నప్రకార మాచరింతువా? దుఃఖమును గోపమును నీ కాశ్రయములు గాకుండును గదా! మంగళవస్తువులను జేత ధరించిన పరివారము నిన్నెప్పుడును విడువక నీపార్శ్వమునం దుండి సేవించుచుండుము గదా! ఇట్టి సన్మార్గావలంబివై యెల్లప్పుడు వర్తింతువే? ఇట్లుండుటవలన నీ కాయుర్వృద్ధి యగును. కీర్తి లభించును. ధర్మకామార్థములు నీసంకల్పము మేరకు నిన్ను వదలకుండును. ఇట్లు సన్మార్గమునఁ బ్రవర్తించు మహీపాలుఁడు రాజ్యమంతయు నిజాజ్ఞావిధేయంబుగఁ జేసికొని సుఖముగ నుండును. యథార్థముగ దొంగ కానివానిని ధనకాంక్షచే నీమంత్రులు శిక్షింపరు గదా? దొంగయొద్ద ధనమును గైకొని వానిని శిక్షింపక వదలరు గదా? ద్రవ్యమున కాశింపక దరిద్రుని ధనవంతుని నొకన్యాయమునఁ

* కాయచికిత్స ౧, బాలచికిత్స ౨, గ్రహచికిత్స 3, ఊర్ధ్వాంగ చికిత్స ౪, శల్యచికిత్స ౫, దంష్ట్రాచికిత్స ౬. జరాచికిత్స ౭, విషచికిత్స ౮.

బక్షపాతము లేక నీమంత్రులు చూచుచుందురుగదా? మఱియు "పరలోకము లేదు; ఈశ్వరుఁడు లేఁడు" అను చింత, అసత్యము, ఏమఱుపాటు, సోమరితనము, అనర్థజ్ఞులతోడి కార్యాలోచనము, కోపము, దీర్ఘచింత, చేయవలసిన కార్యములయం దాలస్యము చేయుట, బుద్ధిమంతుల నెఱుంగకుండుట, ప్రయోజనములయం దప్రయోజనచింత, రాచఱికపురహస్యములను వెలిపుచ్చుట, నిశ్చయించుకొనిన కార్యములను జేయకుండుట, యుత్సవాదులను జేయకుండుట, విషయాసక్తుఁ డగుట యనునీపదునాలుగును రాజదోషములు. వీనిని నీవు పరిహరింతువుగదా? మఱియు వినుము. వేదములు నీకొసంగు నిత్యాగ్నిహోత్ర క్రియాఫలములు. ధనమునకు దానభోగములు ఫలము. భార్యలు రతి సంతానోత్పత్తి యనుఫలముల నొసఁగుదురు. శాస్త్రమునకు సదాచారవృత్తి ఫలము. ఇవి నీయెడ ఫలవంతములుగ నుండునే? దూర దేశమునుండి వ్యాపారార్థముగ నీరాష్ట్రమునకు వచ్చినవర్తకులు తాము గావించు క్రయవిక్రయముల విషయమై నీకు సుంకములనిత్తురే. పట్టణవాసులు రాష్ట్రవాసులు నగు జనులు నీరక్షణమును బొందుచుండుటచేఁ దగిన కానుకలను నీకు సమర్పించెద రా? పెద్దలమాటల ననాదరింపక ప్రీతితో నాకర్ణింతువే! వ్యవసాయము మున్నగువానివలనవచ్చు పదార్థములలోఁ గొన్నింటిని నీవుపయోగించుటకుఁ బూర్వము బ్రాహ్మణుల కొసంగుదువే? శిల్పులకు నాల్గు నెలలకుఁ గొఱఁత గాకుండ ద్రవ్యము నుపకరణములను సేకరించియుంతువే? ఎవఁడైనను నీకుఁ జేసినమేలును మఱువకుందువే? వివేకులయెదుట నామేలు చేసినవానిని బ్రశంసింతువే? అశ్వసూత్రములను, గజసూత్రములను, రథసూత్రములను గ్రహింతువే? రాజకుమారు లందఱును విలువిద్యను బాగుగ నభ్యసింపుదురా? శత్రువులను జయించునిమిత్తము సర్వాస్త్రసంగ్రహమును, విషయోగపరిశీలనముం గావించియున్నావా? ప్రజల కగ్నివలనిబాధ గాని, విషజంతువులు ఘోరమృగములు మున్నగువానివలనిబాధ గాని, రాక్షసులవలనిబాధగాని కలుగకుండఁ బ్రజారంజనముగ రాజ్యమును బాలింతువే? నోరు లేనిమూఁగలు, కన్నులు కానరాని గ్రుడ్డివారు, వికలాంగులు, కుంటివారు, బిచ్చగాండ్రు, చుట్టాలులేనివారును నీచే రక్షింపఁబడుచున్నవారా? అధికనిద్ర, సోమరితనము,

సకాలమునఁ గార్యముసేయమి, భయము, యోగ్యులయెడఁ గ్రోధము, దుష్టునియెడ మెత్తపాటు వీనిలో నొక్కటియైనను నిన్ను సమీపింపకుండ, జాగరూకుఁడవై మెలఁగుదువే? అని యడుగఁగ యుధిష్ఠిరుండు, నారదుండు ప్రశ్నలమూలమునఁ గావించిన హితబోధచే సంతుష్టుండై యాతనికి సవినయముగ మ్రొక్కి యిట్లనియె. మహాత్మా! నీకృపవలన సకల ధర్మముల నెఱింగితి. నాశక్తికి వంచనలేకుండ యథాక్రమముగ రాజ్య మేలుచున్నవాఁడ. పూర్వరాజులవలె సన్మార్గము నవలంబించి ప్రజారంజనంబుగ రాజ్యమేలఁ దలంతుఁగాని, యట్లొనర్చుటకు నేనంత నేర్పుగలవాఁడనా! యని నాసామర్థ్యమును శంకింతును. అని చెప్పఁగా, నారదుండు వెండియు నిట్లనియె. యుధిష్ఠిరా! మాటయందు లోకవ్యవహారము ప్రవర్తిల్లుచున్నది. అట్లు జరుగనినాఁడు లోకమంతయు నంధకారబంధురమైయుండ నందు జనులు మునిఁగిపోవుదురు. కావున రాజు తనవాగ్దానము నెఱవేర్చి ప్రజల కానందమును జేయవలయును. అని చెప్పఁగా, యుధిష్ఠిరుం డమ్మునీంద్రుని శాంతునిగఁ దెలిసి కొంతయూరకుండి యిట్లడిగెను. 'మహానీయా! ముల్లోకములయందును మీరు చూడనివి లేవుగదా! అయిన నాసభవంటిసభ నెచ్చటనైనం జూచితిరే' యని యడుగఁగా, నారదుండు ధర్మపుత్రున కిట్లనియె. 'ధర్మతనయా! మనుష్యలోకమున నిట్టి సభ యెందును లేదు. ఉన్నదని వినను. ఇంద్ర యమ వరుణ కుబేరులసభలను బ్రహ్మసభం గాంచితి. వానివిభవమును నీ వాలకింపఁ దలంతువేని చెప్పెదను.' అని చెప్పఁగాఁ, బాండవజ్యేష్ఠుండు నారదమునీంద్రునితో నిట్లనియె. 'మహాత్మా! వారిసభాప్రమాణములును నవి యెట్లుండు? వాని నుపాసించువార లెవ్వరు? వీని నన్నిటినిఁ దెలియఁగోరెద. వివరింపు' మని యడుగ నారదమహర్షి యుధిష్ఠిరున కిట్లనియె.

లోకపాలసభావర్ణనము

ధర్మపుత్రా! వినుము. మొట్టమొదట దేవేంద్రునిసభను గూర్చి చెప్పెదను. అయ్యది నూఱుయోజనముల వెడల్పును, నూటయేఁబది యోజనములనిడుపును, నైదుయోజనములయెత్తునుం గలిగి యాకాశమున సంచరించును. అది కామగమనశక్తిగలదిగ నుండును. ఆసభ మంచి

రత్నములచేఁ జెక్కఁబడి కాంచనమున నిర్మితమై, సూర్యునివలెఁ గాంతితో వెలుఁగుచుండును. రమణీయములైన నందనాదివనములతో నలరారుచుండును. రుచిరము లగు సరోవరములతో హృదయానందదాయకముగ నుండును. పుణ్యాత్ములకే కాని యాసభను బ్రవేశించుట కితరులకు శక్యము కానేరదు. ఆసభను మహేంద్రుండు తనతపోమహిమచే సృజించెను. అక్కడ వసించువారికి ముసలితనము లేదు. దుఃఖములు లేవు. రోగములు లేవు. ఆసభయందు ముల్లోకముల రాజ్యలక్ష్మితోఁ గూడుకొని తనరాణియగు శచితోఁగూడ దివ్యకిరీటమును లోహితాంగదాది మణిభూషణములు పలురంగులతోఁ గూడి సువాసనల వెదఁజల్లుచున్న కుసుమమాలికలు విరజోంబరములు ధరించి, శ్రీకీర్తిద్యుతులతో మహేంద్రుండు దివ్యవిమానముల నెక్కివచ్చిన మహాత్త్వము గలవారును పాపరహితులును నగ్నిదేవునివలెఁ బ్రకాశించువారును సోమపానముఁ జేసినకర్మఠులును నగు భృగు పరాశర పర్వత సావర్ణి గాలవ శంఖ లిఖిత దుర్వాసః క్రోధన శ్యేన దీర్ఘతమ, పవిత్రపాణి, సావర్ణి, యాజ్ఞవల్క్య, భాలుకి, ఉద్దాలక, శ్వేతకేతు, తాండ, భాండాయనాది దేవర్షులును బ్రహ్మర్షులును రాజర్షులును సప్తర్షులుం గొలిచియుండఁ గొలువుండు. మఱియు భూలోకమున నియతవ్రతము లాచరించి మహాత్త్వముఁ బొందిన హరిశ్చంద్రుఁడు మున్నగువారును, నింకను శాండిల్య, పరాశర, కృషీవల, వాతస్కంధ, విశాఖ, విధాత కాలులును, కరాళదంతుఁడు, త్వష్ట, విశ్వకర్మ, తుంబురుఁడు మున్నగునయోనిజులును, సహదేవుఁడు, సునిధుఁడు, మహాతపస్వి యగు వాల్మీకియును, సత్యవాక్కైన శమీకుండును, సత్యసంగరు లగు ప్రచేతసాదులును, మునివర్యు లగు మేధాతిథి, వామదేవుఁడు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు, మరుత్తు, మరీచి, స్థాణువు మున్నగువారును, యజ్ఞములయందు హవిస్సులను మోచికొని దేవతలకొసంగు నిరువదియేడ్గురగ్నులును, గ్రహనక్షత్రములును, విశ్వేదేవులు, అశ్వినులు, ధాత, విధాత, విశ్వకర్మ, అగ్నీషోములు, ద్వాదశాదిత్యులు, ఇంద్రాగ్నిమిత్రసవిత్రర్యములు, భగుఁడు, సాధ్యులు, సంవర్తుఁడు, దేవహవ్యుఁడు, వీర్యవంతుఁ డగు విష్వక్సేనుఁడు, శ్రద్ధ, మేధ, సరస్వతీ మున్నగుబుద్ధిదేవతలును, అర్థము,

ధర్మము, కామము,విద్యుత్తులతోఁగూడిన జలవాహములగు మేఘములు, మరుత్తులు, రూపముదాల్చియున్న ప్రాగిలుశ, యజ్ఞములు, దక్షిణలు, యజ్ఞమంత్రములు, నోషధులును గొలువ, నతఁ డెంతయు నలరారు చుండును. గురుశుక్రులాసభయందు నెల్లప్పు డుందురు. సిద్ధులు సాధ్యులు చారణులుః గంధర్వులు కింపురుషులు కిన్నరులు నప్సరసలు వందిమాగధులు గాయకులు న ర్తకులు వినోదప్రదర్శకులుగా నుందురు. మఱియు వీ రెల్లరును నసురుల ప్రాభవము నణఁగఁద్రొక్కి మహనీయుం డని విఖ్యాతి గాంచిన యాశతక్రతువగు దేవరాజుయొక్క స్తుతిగీతముల నెప్పుడును బాడు చుండుదురు. మెఱుపువంటి ప్రకాశముతో నెల్లప్పుడు వెలుఁగు చుండు వివిధవిమానములలో నీదేవర్షులును, బ్రహ్మర్షులును రాజర్షులును నగ్ని వంటి తేజస్సులతో విరాజిల్లుచుందురు. నే నిప్పుడు నీకు వర్ణించి చెప్పిన మహేంద్రసభ యీతీరున నున్నది. ఇఁకను యమసభను వర్ణించి చెప్పెదను వినుము.

యమసభావర్ణనము

యమునకుఁ గా నీసభను దేవశిల్పి విశ్వకర్మ సృజించెను. స్వయం ప్రకాశమానమైన యాసభ నూఱుయోజనముల వెడలుపును నంతియ నిడుపునుం గలిగి సమశీతోష్ణమై విరాజిల్లును. ఆసభలో నుండువారికి దుఃఖము లేదు; ముదిమి లేదు; ఆఁకలి దప్పులు కలుగవు. ప్రియాప్రియములు లేవు; దైన్యగాంభీర్యములు లేవు. వా రెప్పుడు నమృత తుల్యమగు భక్ష్యభోజ్యాదిపదార్థసంపూర్ణతఁ గలవారు. ఆసభ పుణ్య గంధములతో నెల్లప్పుడు పరిమళించుప్రసూనములు గల వృక్షరాజము లతో నిండియుండును. దేవతలుగాని మానవులుగాని కోరుపదార్థ ముల సమృద్ధితో నాసభ వెలయుచుండును. అందలివృక్షములుః భుజిం చువానికోరిక ననుసరించి వాని కిష్టమైనపండ్ల నొసంగును. మఱియు నాసభ సూర్యునికాంతింబోలు కాంతిగలదై మానసోల్లాసకరమై కామ గమనముచే వెలయుచుండును. సూర్యసూనుం డగు వైవస్వతు నచ్చోట దేవర్షులును; బరమపవిత్రులగు బ్రహ్మర్షులును గొలిచియుం దురు. మఱియు యయాతియు, నహుషుఁడును, పూరుమాంధాతృసో మక నృగులును, రాజర్షియైనత్రసదస్యుఁడును, కృతవీర్య అరిష్టనేమి

శ్రుతశ్రవ సిద్ధ కృతవేగ కృతి నిమి ప్రత్యర్దన శిబి మాత్స్య పృథులాక్ష బృహద్రథ వార్త మరుత్త కుశిక సాంకాశ్య సాంకృతి ధుంధుపులును చతురశ్వ సదశ్వోర్మి కార్తవీర్య భరత సురథ సునీథ నిశఠ నళులును, దివోదాస సుమనస అంబరీష భగీరథ వ్యశ్వ సదశ్వ భద్రాశ్వ పృథువేగ పృథుశ్రవులును పృషదశ్వ వసుమనస క్షుపులును, మహద్రు వృషసేన పురుకుత్స ధ్వజి రథి ఆర్ష్టిషేణ దిలీప ఉశీనరులును, ఔశీనరి పుండరీక శర్యాతి శరభ శుచి అంగ అరిష్ట వేన దుష్యంత సృంజయ జయ భాంగాసురి సుమిత్ర సునీథ నిషధ వహీనర కరంధమ బాహ్లిక సుద్యుమ్న బలవన్మధుంధుపులును, ఐళ మరుత్తకపోత రోమ తృణక సహదేవ అర్జున వ్యశ్వ సాశ్వ కృశాశ్వ శశబిందు దశరథ రామ లక్ష్మణ ప్రతర్దన అలర్క కక్షసేన గయ గౌరాశ్వ జామదగ్న్యులును, నాభాగ సగర భూరిద్యుమ్న మహాశ్వ పృథాశ్వ జనక వైన్య వారిషేణ పురుజిత్ జనమేజయ బ్రహ్మదత్త త్రిగర్త ఉపరిచర ఇంద్రద్యుమ్న భీమజాను గౌరపృష్ఠ నయ అనయ పద్మ ముచుకుంద భూరిద్యుమ్న ప్రసేనజిత్ అరిష్టనేమి సుద్యుమ్న పృథులాశ్వ అష్టకులును, మత్స్యవంశపురాజులు నూర్వురును, నీపవంశపురాజులు నూర్వురును, హయవంశపురాజులు నూర్వురును, ధృతరాష్ట్రనామక రాజులు నూర్వురును, నెనుబది జనమేజయులును, నూఱుగురు బ్రహ్మదత్తులును, నూఱుగురగు నిరిరాజులును, రెండునూర్ల భీష్మనామకరాజులును, నూఱుగురు ప్రతివింధ్యులును, నూర్గురునాగులును, పలాశనామకులగు నూఱుగురురాజులును, కాశకుశులనువారు నూర్గురును, రాజేంద్రుండగు శంతనుండును, మీతండ్రియగు పాండురాజును, ఉశంగవ శతరథ దేవరాజ్జయద్రథులును, బుద్ధిమంతుఁడును రాజర్షియునైన మంత్రిసమేతుఁడగు వృషదర్భుఁడును, శశబిందువంశపురాజులలో నొక్కొక్కరనేకాశ్వమేధముల నొనర్చి విప్రులను భూరిదక్షిణలతోఁ దనియించిన యసంఖ్యాకులగు రాజులును, ననేకులు బహుశ్రుతులును, నానాశాస్త్రపారంగతులును నా వివస్వంతునికుమారుని నాసభలోఁ బరివేష్టించియా కొలువుకూటమున నాతని నుపాసించుచుందురు. మఱియు

నాసభలో నగస్త్యుఁడు, మతంగుఁడు, కాలుఁడు, మృత్యువు, సోమ యాజులు, సిద్ధులు, ననేకయోగశరీరధారులు, నగ్నిష్వాత్తాదిపితరులు, ఫేనపులు, సూష్మపులు, స్వధావంతులు, కాలచక్రము, మూర్తిమంతుఁ డైన భగవంతుఁడగునగ్ని దేవుఁడును వీరు వెలయుచుందురు. పాపకార్య ముల నొనర్చిన మానవులును, దక్షిణాయనమునందు శరీరత్యాగము చేసినవారును, మృత్యుసేవకు లగుశింశుప పాలాశ కాశ కుశులును, గాలనిర్ణయపరులును, రూపములను ధరించి యమధర్మరాజును సేవించుచుందురు. పితృరాజసభలో వీరేకాక యింక ననేకపితృదేవత లున్నవారు. వీరికార్యములను వివరించుట కెవ్వరికిని సాధ్యము కానే రదు. రమ్యమగు యమసభ కామగమనము గలది. మనోవేగమువంటి వేగముగలది. శీఘ్రగామి. దానిని జొచ్చుటకు సామాన్యులకు నలవి కానేరదు. దేవశిల్పి విశ్వకర్మ దానిని మిక్కిలిప్రయాసముతో నిర్మించెను. ఆ యమసభను నిర్మించుటకు విశ్వకర్మ బహుకాలము తపస్సు చేసి యుండెను. అయ్యది స్వయంప్రకాశమున వెలుఁగుచుండును. ఆసభను బ్రవేశించినవా రుగ్రతపస్వులు, సువ్రతులు, సత్యవాదులు, శాంతులు, సన్న్యాసులు, పుణ్యకర్మములను జేసిన శుద్ధులును, బవిత్రులును నైన వారు. వా రెల్లరు భాస్వరదేహులు, తెల్లనివస్త్రములను ధరించినవారు. చిత్రాంగదులు, చిత్రమాల్యధరులు, జ్వలితకుండలధారులు. తా మొన ర్చిన పవిత్రఫలములచేతను, శుభచిహ్నములచేతను వెలయుచుందురు. మహాత్ము లగు గంధర్వులును, నప్సర స్త్రీగణములును, నా సభను సదా నృత్తగీతవాద్యములచేతను, దమయుల్లాసపు నవ్వులచేతను ధ్వనింపఁజేయుచుందురు. పుణ్యగంధములు, రాజితోంకారధ్వనులు నాసభ ననిశము నిండియుండును. దివ్యమాల్యములతో నాసూర్య సూనుసభ విరాజిల్లుచుండును. వేనవేలు ధర్మాత్ము లామృత్యుదేవత నెల్లప్పుడును గొలుచుచుండెదరు. మహాత్ముఁ డగుప్రేతరాజుసభ సర్వదా పైవర్ణనలు గలదై యొప్పుచుండును. ఇట్టిసభయందుఁబై నుదాహరించిన పురుషు లగు రాజులు, మూర్తిమంతంబు లగు కాశకుశపలాశాదులు, కాలచక్రము, అగ్నిదేవుండును సేవించుచుండఁగా సమవర్తిధర్మాసనమునఁ గూర్చుండి శరీరధారుల శుభాశుభఫలముల నరయుచుండును.

వరుణసభావర్ణనము

యుధిష్ఠిరుఁడా! వినుము. వరుణునిదివ్యసభ మిక్కిలి కాంతిగలిగి వైశాల్యమునందు యమునిసభయంత ప్రమాణము గలిగి వెలయుచుండును. అయ్యది యెత్తైన ప్రాకారములతోను బచ్చనితోరణములతోను నీటియందు విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడినది. ఫలపుష్పములగుత్తులతో నొప్పారుచు, దివ్యమై రత్నమయములగు వృక్షరాజములతో విలసిల్లుచుండును. ఆవృక్షములచుట్టును జుట్టుకొనియున్నవియు వానియందుండి వ్రేలాడుచున్నవియు నగు లతలసమూహము నీలపీతసితశ్యామలోహిత వర్ణములైన పుష్పములతోఁ గూడుకొని, ప్రకృతికి నూతనశోభను దెచ్చుచుండును. ఆసభలో నానావిధములును, జిత్రవిచిత్రవర్ణములతోఁ గూడుకొని యుండునవియును, సుందరములై వీనుల కింపుగా ధ్వని సేయుచుండునవియును నగు వేనవేలు పక్షు లెగురుచుండును. అది సమశీతోష్ణమై దివ్యములైన తెల్లనిగోడలతో నెత్తై రమ్యములగు నాస్థానములుగల యిండ్లవరుసలు గలిగి వరుణపాలితమైయున్నది. దివ్యము లగు రత్నాంబరములను ధరించి రత్నభూషణములను దాల్చి భార్యాసమేతుండై వరుణదేవుం డాసభలోఁ గొలువుండును. ఆసభలోఁ బరిమళములను వెదఁజల్లుచుండు కుసుమమాలికలను, దివ్యగంధమును, సువాసనాద్రవ్యములను నలందుకొని యాదిత్యు లెల్లప్పుడు వరుణగీతములను బాడుచు నాదేవుని స్తుతించెదరు. ఆసభలో వాసుకి, తక్షకుఁడు, నైరావణుఁడును, కృష్ణ లోహిత పద చిత్ర కంబళ అశ్వతర ధృతరాష్ట్ర వలాహక మణిమాన కుండధార కర్కోటక ధనంజయ కందుక పణిమానులు, బలవంతులగు ప్రహ్లాద మూషికాద జనమేజయాది మహాసర్పములు పతాకులును, మండలులును, ఫణావంతులు నై సంచరించుచుందురు. వీరును, నింకను బలవంతములును, దీర్ఘకాయములునునగు మహాసర్పము లనేకము లావరుణుని గొలుచుచుండును. విరోచనసుతుం డగు బలి, పృథివినంతయు జయించిన నరకాసురుఁడు, ప్రహ్లాదుఁడు, సంహ్రాదుఁడు, విప్రచిత్తి, కాలఖంజాది దానవులును, మఱియు సుహానుఁడు, దుర్ముఖుఁడు, శంభుఁడు, మనుఁడు, సుమతి మున్నగువారైదైత్యులును, ఘటోదర మహాపార్శ్వ క్రథన పిఠర

విశ్వరూప స్వరూప విరూప మహాశిర దశగ్రీవ వాలి మేఘవాస దశావర టిట్టిభ విటభూత ఇంద్రతాపనాదినానావిధదానవులు, రత్నకుండలధారులై సువాసనలతో నుండు గంధమాల్యములను దాల్చి, శూరులై యనేకవరములను బడసి మృత్యువువలని బాధలేనివారై, ధర్మపాశధరుఁడగునావరుణదేవుం గొలిచియుందురు. మఱియుఁ జతుస్సముద్రములును, భాగీరథీ కాళిందీ విదిశా శార్ఙ్గి నదులును, వేగవాహినియగు నర్మదానదియు, విపాశా శతద్రూ చంద్రభాగా సరస్వతీ ఇరావతీ వితస్థా సింధూ దేవనదీ గోదావరీ కృష్ణవేణీనదులును, సరిద్వరయగు కావేరియు, కింపునా విశల్యా వైతరణీ తృతీయా జ్యేష్ఠిలా మహానదీ శోణనదీ చర్మణ్వతీ పర్ణాసా సరయూ వారవతీ లాంగలీ శరతోయా ఆత్రేయీ లౌహితీ మహానాదా గోమతీ సంధ్యా త్రిస్రోతసీ ప్రభృతులగునదులును, మఱియు ననేకసరస్సులును, వాపీ కూప తటాకాదులును, ప్రస్రవణములును నన్నియు స్వరూపములం దాల్చి యావరుణదేవుని సేవించుచుండును. మఱియును దిశలు నాల్గును, భూదేవియు, సర్వపర్వతములును, దిమింగిలాదిసమస్తజలచరములు వరుణునిఁ బూజించుచుండును. గంధర్వులాసభయందు గానము సల్పుదురు. అప్సరసలు నృత్యమాడుదురు. సర్వరత్నఖను లగుపర్వతరాజము లావరుణసభయందు నొకటితో నొకటి భాషించుచు నుల్లాసంబునఁ గాలమును గడపుచుండును. పుత్త్రులతోను పౌత్త్రులతోను సునాభుఁ డనువాఁడు వరుణమంత్రియై యతనిని సేవించుచుండును. గోనామముతోఁ బిలువఁబడుపుష్కరమాదేవు నత్యాసక్తితో నర్చించును. ఇవన్నియు స్వరూపములం దాల్చి యావరుణదేవునిఁ గొలుచుచు నాలోకమున సంచరించును. నేను లోకసంచారమును గావించునప్పు డారమ్యమగువరుణసభను జూచియుంటిని. ఇఁకను గుబేరసభను గూర్చి చెప్పెద వినుము.

కుబేరసభావర్ణనము

ఈకుబేరునిసభ తెల్లనిదై ప్రకాశించును. ఇది నూఱుయోజనములనిడుపు గలిగి, డెబ్బదియోజనముల వెడల్పును వైశాల్యముఁ గలిగి వెలయుచుండును. ఈసభ వైశ్రవణునితపోమహిమచే నిర్మింపఁబడినది. కైలాసపర్వతశిఖరమువంటి తెల్లనైనకుబేరునిసభ తనప్రకాశమునఁ జంద్ర

కాంతి నధఃకరించును. గుహ్యకులచే నాసభ మోయఁబడి యాకసము నంటి యున్నట్లు కానఁబడుచుండును. అందలి యున్నతసౌధములు మహా మణిమయములై రమణీయములై యుండును. మఱియు నవి స్వర్ణమయ ములగుటచే నెత్తైవిరాజిల్లుచు నాకసమున సంచరించు మేఘములలోని విద్యుల్లతలువోలె మెఱయుచుండును. ఈసభకుఁ బ్రభువగు వైశ్రవ ణుండు చిత్రవిచిత్రవర్ణములు గల వస్త్రములను ధరించి, ప్రకాశమానము లైన కుండలములతోఁ గూడిన స్త్రీసహస్రపరివృతుండై, సింహాసనముపై నాకసంబున సూర్యుఁడువోలెఁ బ్రకాశించుచుండును.మందారవృక్షముల లోనిపుష్పములపైనుండి వీచు సువాసన గల మారుత మాయక్షుల రాజునకు సొంపు గొలుపుచుండును. మఱియు సౌగంధికవనమునందలి సుగంధపుష్పములవాసనయు, నలక యనుసరస్సులోని పుష్పముల సుగంధమును నెల్లప్పు డాధనపతికి హాయి గొల్పుచుండును. వాయువు హృదయానందకరముగను జల్లగాను వీచి యాయ క్షేశ్వరునకు సంతసముఁ జేయుచుండును. అచ్చోట దేవతలు, గంధర్వులు, సప్సరోగణము లా మహనీయుని సేవించుచుందురు. రంభా మిశ్రకేళి చిత్రసేనా ఘృతాచీ మేనకా పుంజికస్థలా విశ్వాచీ ప్రమ్లోచా ఊర్వశీ ఇరా శుచిస్మితా చారునేత్రా సహజన్యా వర్గా సౌరభేయీ సమీచీ బుద్బుదా లతాదు లగునేకాప్సరస్త్రీలు నాట్యశాస్త్రప్రవీణలును, గానలోలలునై యాధనపతిసభ నెల్లప్పుడు శోభాయమానముగఁ జేయుచుందురు. వీరి నాట్యములచేతను, గంధర్వులగానములచేతను ధనపతిసభ యవిచ్ఛిన్న ముగ రమణీయమై తోఁచుచుండును. కిన్నరు లను పేరుగలగంధర్వులు కొందఱు, నరు లను పేరితో వెలయుగంధర్వులు కొందఱు కుబేరసభ నలంకరించియుందురు. యక్షముఖ్యు లగుమణిభద్రుఁడు, ధనదుఁడు, శ్వేత భద్రుఁడు, గుహ్యకుఁడు, కశేరకుఁడు, గండకండువు, మహాబలుఁడు, ప్రద్యోతుఁడు, కుస్తుంబరుఁడు, పిశాచుఁడు, గజకర్ణుఁడు, విశాలకుఁడు, వరాహకర్ణుఁడు, తామ్రోష్ఠుఁడు, ఫలకక్షుఁడు, ఫలోదకుఁడు, హంస చూడుఁడు, శిఖావర్తుఁడు, హేమనేత్రుఁడు, విభీషణుఁడు, పుష్పాననుఁడు, పింగళకుఁడు, శోణితోదుఁడు, ప్రబాలకుఁడు, వృక్షవాస్యుఁడు, చీర వాసుఁడు ననియెడి వీ రెల్లరు యక్షేశ్వరుని సర్వకాలసర్వావస్థలయం

దేమరక కొలుచుచుందురు. భగవత్స్వరూపురాలగు లక్ష్మీదేవి, నలకూబరుఁడు, నేను, నింక ననేకబ్రహ్మర్షులు, దేవర్షు లాసభ నలంకరించియుందుము. ఉమాపతియును, శూలధారియుఁ, బశుపతియు, భగుని నేత్రములను బెఱికివైచినవాఁడును, ముక్కంటియు, భగవంతుఁడు నగు మహాదేవుఁడు తన్నెప్పుడు భూతసంఘములును, వామనాకారులు, వికలాంగులు, గూనివారు, క్షతజాక్షులు, మహాధ్వనులను జేయువారు, మేదోమాంసములను దినువారును, నుగ్రరూపులును నగు ప్రమథగణములు సేవించుచుండ, నాయాదిధనుర్ధరుండు తనసఖుం డైన ధనపతిని మనుచుటకొఱకు వానిసభయం దెప్పుడును బ్రీతిగల్గి, విగతక్లమయగు నుమాదేవితోఁ బ్రత్యక్షమై యుండును. హాహాహూహూనామకగంధర్వులును, దుంబురు పర్వత శైలూష చిత్రసేన చిత్రరథాదిప్రసిద్ధగంధర్వులును ధనేశ్వరు నుపాసింతురు. విద్యాధరాధిపతి యగు చక్రధర్ముఁడనువాఁడు తమ్మునితోఁ గూడి యాగుహ్యకేశ్వరుసభయందు మెలంగుచుండును. కిన్నరు లనేకులును, గింపురుషులరాజైన ద్రుముఁడును, రాక్షసరాజైన మహేంద్రుఁడును, యక్షాధిపతి యగు గంధమాదనుఁడును, రాక్షసులలో ధర్మిష్ఠుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ గాంచిన విభీషణుఁడు తనయనుచరులతోను నాయక్షేశ్వరునిఁ గొలిచియుందురు. హిమవంతము, పారియాత్రము, వింధ్యము, కైలాసము, మందరము, మలయము, దర్దురము, మహేంద్రము, గంధమాదనము, ఇంద్రకీలము, సునాభము మున్నగు మహాపర్వతము లన్నియు మేరుపర్వతము స్వరూపములను ధరించి ప్రభు వగు ధనపతిని నుపాసించుచుండును. పారిషదులకుఁ బ్రభు వైన నందీశ్వరుఁడు మహాకాళ శంకుకర్ణ శంకుముఖాదులతోను, గాష్ఠకుటీముఖ దంతవిజయాది తపోధనులతోను, గుబేరుకొలువున నుండును. వీరేకాక యాధనేశ్వరునిసభలో నానావిధపిశాచములు లెక్కకు మీఱి యనేకములు విడువక కొలువుఁ గొలుచుచుండును. భగవంతుఁ డగు నుమాపతి యగు మహాదేవునకుఁ గుబేరుండు నమస్కరించి, యాతని ప్రక్కన సింహాసనమునందుఁ గూర్చుండి కొలువుండును. భూతపతి ధనపతితో నొకప్పుడు చెలిమిచేసిన నాఁటినుండి యవిచ్ఛిన్నసఖ్యముతో

నిప్పటికిని నట్లే యానందమునఁ దనయనుచరులు పరివేష్టించియుండఁగా నాసభయందుండును. శంఖపద్మాదినిధులును నాధనపతిని గొలిచియుండును.

బ్రహ్మసభావర్ణనము

ఓపాండుపుత్రా! బ్రహ్మసభ నింక వర్ణించి చెప్పెదను వినుము. దానిని నున్న దున్నట్లుగా వర్ణించుట కెవరికిని శక్యము కాదు. తొల్లి కృతయుగమునందు భగవంతుఁ డగు నాదిత్యదేవుండు బ్రహ్మలోక మెల్లఁ జూచి భూలోకమున సంచరించుట కేతెంచెను. అప్పు డొకనాఁ డామహాత్ముండు నన్నుఁ జూచి నాతో నాబ్రహ్మలోకముయొక్క యప్రమేయత్వమును, దివ్యత్వమును, ననిర్దేశ్యప్రభావత్వమువలని సర్వభూతమనోహరత్వమును నాకుఁ దెలిపియుండెను. అది బ్రహ్మసంకల్పముచేత నిర్మింపఁబడినది. దాని నిక్కంపుగుణముల నన్నింటిని విని దానిం జూడఁ గోరి యాదిత్యదేవునితో నే నిట్లంటిని. ఎట్టితపస్సులను జేసినవారును, నెటువంటిపుణ్యకర్మముల నొనర్చినవారును, నెట్టియౌషధములను సేవించువారును, నేవిధమైన పాపనాశకరము లగు దానము లొనర్చువారును నాపావనమైన బ్రహ్మదేవునిసభను జూడఁగలుగుదురో నాకుఁజెప్పవలయు ననఁగా - దినాధిపతియును, సహస్రకిరణుండును, భగవంతుఁడునునైన యయ్యాదిత్యదేవుఁడు నా కిట్లనియె. 'నారదా! వినుము. వేయిసంవత్సరములు జితేంద్రియుండవై మిక్కిలి నిష్ఠతో బ్రహ్మవ్రతమును సలుపుము. ఆవ్రతాచరణంబున నీవు బ్రహ్మలోకమున కేగి యందలిరమ్యప్రదేశములను, జిత్రవిచిత్రములను, మహత్త్వమును జూడఁగల'వని చెప్పఁగా, నేను హిమవత్ప్రాంతముల కేగి యాదిత్యభగవానుఁ డనుష్ఠింప నిర్దేశించినరీతిని దపమును వేయిసంవత్సరములు సలిపితిని. అంత నన్నుఁ బాపచ్యుతునిఁగా నామహనీయుండైన సూర్యదేవుండెతెంచి నన్నుదోడ్కొని యాసభకుఁ జనెను. నరేంద్రా! నే నేమని యాసభమహత్త్వమును రామణీయకమును నుడువుదును? అది వర్ణింప నలవి గాని చిత్రవిచిత్రరూపములతో వెలయుచుఁ, బ్రతినిమిషమునకు మారుచుండును. దాని యునికిపట్టును వైశాల్యమును నిర్దేశించి చెప్పుట కెవరికిని సాధ్యము కానేరదు. వేయేల? అట్టియపూర్వసభ నే నెందును జూచి యెఱుఁగను.

ఆసభయం దాసీను లగువారి కాఁకలి లేదు. దప్పిక లేదు. అలసట లేదు. శీతోష్ణకాలముల తీవ్రత వారిని బాధింపదు. వా రెడ లెగక సుఖులుగా నుందురు. నానారూపములచే నొప్పారు కాంతిమంతము లగు మణులచే నాసభ నిర్మింపఁబడి, స్తంభములయాధారము లేక నాశరహితమై విరాజిల్లును. ఆసభ తన యప్రమేయప్రకాశమునఁ జంద్రాగ్నుల ప్రకాశము నధఃకరించుచు సూర్యప్రభను దిరస్కరించుచున్నదో యనునట్లు స్వయంప్రకాశమానమై యుండును. భగవంతుఁడును పితామహుండును నగు బ్రహ్మదేవుఁ డాసభను దేవమాయచేఁ గల్పించి యాసభయం దెల్లప్పుడు వసించుచుండును. మఱియు నాపితామహునిసభయందు దక్షుఁడు, ప్రచేతసుఁడు, పులహుఁడు, మరీచి, కశ్యపుఁడు, భృగువు, అత్రి, వసిష్ఠుఁడు, గౌతముఁడు, అంగిరుఁడు, పులస్త్యుఁడు, క్రతువు, ప్రహ్లాదుఁడు, కర్దమాది ప్రజాపతులు, అథర్వవేది, అంగిరస్సు, సూర్యకిరణము లాహారముగాఁ గల వాలఖిల్యులు, మూర్తిమంతములగు మనస్సు, అంతరిక్షము, విద్యలు, వాయువు, తేజస్సు, జలము, భూమి, శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము మున్నగు ప్రకృతివికారములును, నింకను భూలోకోత్పత్తి కెయ్యవి కారణములో యవి యెల్లను, మహాతేజస్వి యగు నగస్త్యుఁడును, వీర్యవంతుఁ డగు మార్కండేయుండును, జమదగ్ని, భరద్వాజుఁడు, సంవర్తుఁడు, చ్యవనుఁడు, మహాభాగుఁ డగుదుర్వాసుఁడును, ధార్మికుఁ డగు ఋశ్యశృంగుఁడును, భగవంతుఁడే యగు సనత్కుమారుఁడును, ననేకయోగులును, మహాతపస్విలును, నసితుఁ డగు దేవలుఁడును, దత్వవేత్త యగుజైగీషవ్యుఁడును, ఋషభుఁడు, అజితశత్రువు, మహావీర్యుఁడు, మహామణి మున్నగు మహర్షు లందఱును బ్రహ్మదేవుని స్తుతించుచు నాతనిదివ్యపాదములను గొలుచుచుండెదరు. అష్టాంగములతోఁ గూడిన యాయుర్వేదము, నక్షత్రములతోఁ జంద్రుఁడు, వేయికిరణములుగల సూర్యుఁడు, వాయువు, ననియెడి యివి క్రతువులు; సంకల్పము, ప్రాణము అన్నియు స్వరూపములనుధరించి, బ్రహ్మను గొలుచుచుండును. ఇంక ననేకమహావ్రతపరాయణు లాపితామహునివర్ణనము చేసికొనుచుం దృప్తులయియుందురు. మఱియు నర్థము, ధర్మము, కామము, మోక్షము, తపస్సు, దమము మున్నగు

నవియు, నానాగంధర్వులును, నప్సరసలలో నిరువది తెగలవారును, నేడుగురుముఖ్యగంధర్వులును, లోకపాలురును, శుక్రుఁడు బృహస్పతి అంగారకుఁడు బుధుఁడు శనైశ్చరుఁడు రాహువు మున్నగు గ్రహాధిపతులు, మంత్రము రథంతరము సామము నశ్వినులు వైరాజాగ్నిష్వాత్తగార్హపత్యసోమపు లను నలువురు మూర్తిమంతులు, నేకశృంగ చతుర్వేదకలు లను ముప్పురుం గలిసి, సప్తపితృగణంబు లన నెన్నికఁజెంది తమతృప్తిచే సోమునిఁ దృప్తిఁబొందించుపితృదేవతలు, విశ్వేదేవులు, సాధిరాజు లను ద్వంద్వదేవతలు, వాయువులు,విశ్వకర్మయు, నష్టవసువులు, సర్వహవిస్సులును, ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, నథర్వవేదము, సర్వశాస్త్రములును, నితిహాసములు, నుపవేదములు, వేదాంగము లన్నియు, గ్రహములు, యజ్ఞములు, సోమము, సర్వదేవతలు, సావిత్రీ, దుర్గా, తరణీ, మేధా, ధృతి, స్మృతి, ప్రజ్ఞా, బుద్ధి, క్షమా, యశస్సు లగు సప్తవాణులు, స్తుతిశాస్త్రము లగు సామములును, వివిధగాథలును, తర్కయుక్తములగు భాష్యములు, వివిధనాటకములు, కావ్యములు, నాఖ్యాయికలు, కారికలు మూర్తులను ధరించి బ్రహ్మసభ యందుఁ దమకు నియుక్తములైన కార్యములను నొనర్చుచుండు. గురువులను బూజించిన పుణ్యాత్ము లాబ్రహ్మసభయం దనేకులు గలరు. కాలమానము లగుక్షణము, లవము, ముహూర్తము, దివసము, రాత్రి, పక్షము, మాసము, ఆఱుఋతువులు, సంవత్సర పరివత్సర ఇడావత్సర అనువత్సర ఇద్వత్సరము లను నీ యైదుసంవత్సరములు, చతుర్యుగములు వీనితోఁగూడిన కాలచక్రము పరమేష్ఠి సభయం దున్నది. ఇది యచ్చోట నెల్లప్పుడు నాశరహితముగనుండును. ధర్మచక్రమును గాలచక్రమనుసరించి యుండును. మఱియు నాబ్రహ్మసభను అదితి దితి దను సురస వినత ఇర కాళిక సురభీదేవి సరమ గౌతమి మున్నగు దేవమాత లలంకరించియుందురు. రుద్రాణీ, శ్రీ లక్ష్మీ, భద్రా, షష్ఠీ, పృథివీ, గంగా, హ్రీ, కీర్తి, శచీ, పుష్టి, అరుంధతీ, సంవృత్తి, ఆశా, నియతి, సృష్టిదేవీ, రత్యాదులగు దేవతాకాంతలు బ్రహ్మను బూజించుచుందురు. ఆసభయందు బ్రాహ్మీవిలసితుం డగు బ్రహ్మదేవుండు షద్మాసనస్థుండై తన్నుఁ గొలువవచ్చు రాక్షసపిశాచదానవ

గుహ్యకనాగసువర్ణ పశుసముదాయములను, స్థావరజంగమమహాభూత సమూహములను, నింద్రాగ్ని యమనైరృతివరుణవాయుకుబేరేశానులును లోకపాలు రగుమహనీయులం బలుదెఱంగుల నాదరించుచుండును. ఓ రాజేంద్రా! మహాసేనుండును, నారాయణదేవుండును, ననేకదేవర్షులు, వాలఖిల్య మహర్షులు, యోనిజాయోనిజు లగు మనీయులు, స్థావరజంగమములగు ముల్లోకములు, నెనుబదియెనిమిది వేవురూర్ధ్వరేతస్కు లగు మునులు, ప్రజావంతులగు మునులు బ్రహ్మసభకు విచ్చేసి పద్మాసనాసీనుండైన యాదేవునకు మ్రొక్కులిడి, క్రమ్మఱం దమతమనెలవులకుఁ బోవుచుందురు. పరమేష్ఠియుఁ దనదర్శనార్థమై వచ్చిన దేవతలను, దైత్యులను, నాగులను, విప్రులను, యక్షులను, సుపర్ణులను, గాలేయులను, గంధర్వులను, నప్సరసలను దయావంతుఁడై పరమానందమున లెస్సగా నాదరించి వారివారికి వలసినకార్యముల నొనర్చి తృప్తులం జేసి పంపుచుండును. ఆసభ నొకతట్టు ప్రవేశించువారితోను, వేఱొకతట్టు నిష్క్రమించువారితోను నెల్లప్పు డొప్పుచుండును. ఆసభ బ్రహ్మయొక్క స్వయంప్రభతో వెలిఁగింపఁబడి యందుండు బ్రహ్మర్షుల విగతశ్రములఁ గావించుచు, ముల్లోకములలో నుండు సభల కన్నింటికంటె మిన్నయై విరాజిల్లుచుండును. మనుష్యలోకములో నే ననేకసభలఁ జూచియున్నాను. ఆసభ లెవ్వియు నీసభకు సాటిరావు. ఈ నీసభ భూలోకములోని మానవసభలలో శ్రేష్ఠమైన దని నారదమహర్షి చెప్పఁగా విని, యాతనికి రాజర్షి యైన యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె. 'మునివర్యా! మీరానతిచ్చుచుండఁగా యమసభయందు భూలోకము నేలిన పుణ్యాత్ములగు రాజులు; వరుణునిసభయందు దానవులు దైత్యులు పన్నగులు నదులు సముద్రంబులు; కుబేరసభయందు యక్షరాక్షసగుహ్యకగంధర్వాప్సరోగణములును, సాక్షాత్పార్వతీపతియగు మహాదేవుండును; బ్రహ్మసభయందు బ్రహ్మర్షులు, సర్వదేవతలు, సకలవేదములు, శాస్త్రములు, కాలాంగములు, కాలచక్రము, ధర్మచక్రము మున్నగువారితో నొక్కండై హరిశ్చంద్రుం డున్నాఁడు. ఆమహనీయున కింద్రసభ నెలవగుట కాతఁడెట్టి పుణ్యము నాచరించెనో యనుటయు, నితరు లగురాజు లందఱును యమసభయం దుండుటకుఁ గారణం బూహింపఁ జాలకున్నాను.

మాతండ్రి పాండురాజు యమసభయం దున్నాఁడు గదా! మీరిచ్చోటికి కరు దెంచుటకు మున్ను మాతండ్రిం జూచి వచ్చితిరే? ఆతఁడు మా కేదియైనను జెప్పి ప్రత్యేకించెనేని విన వేడ్కఁ గొనియున్నాను.' అని యడుగఁగా, నాతనికి నారదమునివర్యుం డిట్లనియె. రాజేంద్రా! హరిశ్చంద్రుం డొనర్చినపుణ్యకర్మముల నడిగితివి. వానిని జెప్పెదను వినుము. ఆ మహనీయుండు బలవంతుఁడై సంరాట్పదవిఁ జేకొనెను. ఆతని యాజ్ఞలకు లోకములో నున్న రాజు లెల్లరును దలలు వంచి వినుచుండిరి. వానిని నెఱవేర్చుచుండిరి. ఆరాజు చైత్ర మను తనబంగారుతేరెక్కి శస్త్రాస్త్రప్రతాపములచే సప్తద్వీపవిశాలమైన యీభూమండలమునంతయు జయించెను. ఇట్లు సర్వశైలవనద్వీపములతోఁ గూడిన భూమండలములోని రాజుల నందఱను వశపఱచుకొని రాజసూయయాగము నాచరించెను. ఆయాగమునందు ఋత్విజులకు విధ్యుక్తదక్షిణలకంటె నేను మడుంగు లధికదక్షిణల నొసంగి వారిని దృప్తిపఱచెను. మఱియు యాగమునకు వచ్చిన నానాదేశబ్రాహ్మణులకు భూరిదక్షిణ లవ్వారిగను, రత్నములను, విశేషధనము నిచ్చెను. కోరినభక్ష్యభోజ్యపదార్థములచేతను నమృతోపమానము లయిన యన్నములచేతను బ్రాహ్మణసంతర్పణమును గావించెను. ఆ హరిశ్చంద్రుని రాజసూయయాగకాలమున నానాదేశాధీశులు హరిశ్చంద్రునాజ్ఞ మెయి సర్వబ్రాహ్మణులకు భుజించుకాలమున వడ్డనకార్యములం జేసిరి. ఇట్లు విప్రులఁ సంతుష్టులం జేసి, యామహనీయుండు తేజోవంతుండును గీర్తిమంతుఁడును రాజు లందఱిలో నధికుండునునై హవిర్భాగముచే దేవతల సంతోషింపఁ జేసి, భూలోకరాజులలో సాటిలేనివాఁడై నెగడెను. ఆ రాజసూయ యాగ ప్రభావమున నాతండు స్వర్గమున కేగి పురందరునిచే గౌరవింపఁబడి పవిత్రుండై యున్నవాఁడు. మిక్కిలి నియతులై నిర్విఘ్నముగ రాజసూయాధ్వరము నొనర్చినవారును, పోరులయందు వెనుదీయక శూరులై పోరి శరీరత్యాగమును గావించినవారును, నధికతపోనిధులును మహేంద్రలోకము నధిగమింతురు. ఆదేవలోకమునందు హరిశ్చంద్రుని వైభవమును జూచి యాశ్చర్యపడి నీతండ్రియైన పాండురాజు మనుష్యలోకసంచారమునకు రా నున్న నన్నుం జూచి రాజసూయయాగము

నాచరించి హరిశ్చంద్రుండు పురందరలోకము చేరుట నాకు వివరించి, మహాశూరు లగు తమ్ములపరాక్రమమున దిగ్విజయ మొనర్చి నిన్ను రాజసూయయాగము నాచరింపు మని నీకుఁ దనమాటగా బోధింపు మనెను. నీ వాయజ్ఞము నాచరించితివేని యాఫలమునఁ బాండురాజు దండధరునిలోకము నతిక్రమించును. ఇది మీతండ్రి కోరిక. సత్పుత్రులు తండ్రులమాటల నాదరించి చేయుటచే వారును బుణ్యలోకముల నను భవింతురు. పాండురాజుసంకల్పము నెఱవేఱునట్లు నీవును రాజసూయ యాగమును సల్పుము. ఆమహాయాగఫలముచే నీవును నీపితృపితా మహులును మహేంద్రలోకమున సుఖము లనుభవింతురు. ఆమహా యజ్ఞమునకు బ్రహ్మరాక్షసు లనేకాతంకములను గావింతురు. అయ్యది నిర్విఘ్నముగఁ బూర్తియయ్యె నేని బహుప్రజావినాశ హేతువైన ఘోరయుద్ధము నేకూఱును. ఆలోచించి యేది క్షేమకరమో, దానిని సువిచారుఁడవై జరుపుము. ఓరాజా! నాల్గువర్ణముల ప్రజల రక్షణమం దప్రమత్తుఁడవై మెలఁగుము. నీవును నిష్టకామోపభోగములతో వృద్ధి పొందుము. బహుధనముల నొసంగి విప్రులను సంతుష్టులఁ జేయుము. నీవడిగిన విషయమును నీకు విపులముగాఁ దెలియఁజెప్పితిని. సెలవిమ్ము. ద్వారావతి కేగెదను. అని చెప్పి యానారదమహర్షి తనతో వచ్చిన మునీంద్రులం దోడ్కొని వెడలిపోయెను.

ధర్మపుత్రుండు నారదబోధితుఁడై రాజసూయంబు చేయ నాలోచించుట

ఇవ్విధంబున నారదుండు యుధిష్ఠిరునిసెలవు పొంది, యరిగిన పిమ్మట, రాజసూయయాగమును జేయుటకు యత్నించి ముందుగఁ దమ్ము లతో నాలోచించెను. మఱియు నాయాగము నిర్విఘ్నముగ సమాప్త మగునేని జనక్షయకారక మగు యుద్ధము సంభవించునే యని యొక వంకను, ననేకరాజర్షులచందమునం దానును నాయాగమును బూర్తిచేసి నచో వారివలెనే దివ్యపదవులను బొందవచ్చునుగదా యనునాశ వేఱొక వంకను, నామహాయాగమును నెఱవేర్చి కదా హరిశ్చంద్రుఁడు మహేం ద్రునిసభలో వెలయుచున్నాఁ డనుతలంపు మఱియొకవంకను, మనస్సును లాగుచుండఁగా, నెట్లో రాజసూయయాగమును దప్పక చేయవలయునని

నిర్ణయించుకొని దానికిఁ దగినప్రయత్నములయందు నిమగ్నుఁడయ్యెను. పిదప యుధిష్ఠిరుం డీ తననిశ్చయమును తనసభయందున్న యాప్తులును మంత్రివర్గమువారు నుండఁగా వారికిఁ దెలిపి, సామంతులు తెచ్చియిచ్చిన కానుకలం గొని యొకనాఁడు పేరోలగంబున నున్నప్పు డీనిశ్చయమును వారి కెల్లరకుం దెలిపెను. తనమన స్సెల్లప్పుడు నాయాగప్రయత్నమునే యాలోచించుచుండుటచే నావిషయమైన వార్తలనే యెల్లప్పుడును ధర్మతనయుండు చెప్పుచుండును. ఇవ్విధంబున యుధిష్ఠిరుండు ప్రజల హితమును గోరుచు నెవ్వరియెడను ద్వేషము లేక యజాతశత్రుఁ డన విఖ్యాతిం గాంచి, తనరాజ్యపరిపాలనము శాంతముగను నభివృద్ధికరంబుగను వర్తిల్లుటకు భీమసేనుని బాహుబలమును, సవ్యసాచి శస్త్రాస్త్రవేదిత్వము, సహదేవుని నీతిధర్మవిచక్షణతయు నకులుని వినయసంపదయుఁ, దనపరమధార్మికత్వమును నొండొంటికిఁ దోడ్పడుచుండ మనుమార్గమున ధర్మోత్తరంబుగాఁ బ్రజల నేలుచుండె. ప్రజ లెద్ది కోరినను వారి కోరికల నెఱవేర్పుమని రాజు తమ్ముల కాజ్ఞాపించుచుండె. ఈకార్యముల నన్నిటినిఁ బెద్ద లందఱు సాధుధర్మము లని పలుమాఱు సెప్పుచుండిరి. ఇవ్విధంబున రాజు ప్రవర్తించుటచే నాతనిరాజ్యమునఁ బీడలు గల్గవు. కలహములులేవు. నెలకు మూఁడువర్షములు గురియుచుండె. సస్యసమృద్ధి మెండయ్యె. ధాన్యరాసు లపరిమితము లయ్యె. ప్రజలు రాజుల కియ్యవలసినకప్పముల నాటంకము లేక యిచ్చుచుండిరి. రాజభాండాగారము ధనముతో నిండియుండెను. రాజ్యమున ననేకపరిపాలనాంశములలో నభివృద్ధికార్యములును జేయఁబడుచుండెను. ఆయుధిష్ఠిరుఁడు ధర్మకార్యముల నెన్నియో చేయుచుండెను. ప్రజలు స్వకర్మనిరతులయిరి. వడ్డికిచ్చి జీవించువారు వర్తకుల కపరిమితధనము నల్పవృద్ధికిచ్చి వ్యాపారాభివృద్ధిఁ జేయుచుండిరి. గోవులు లెస్సగాఁ బోషింపఁబడుటచే క్షీరసమృద్ధి రాజ్యమునందెల్లెడలను దఱుగకుండెను. వ్యవసాయము నానాఁటఁ బ్రబలెను. ఇవ్విధమున యుధిష్ఠిరురాజ్యమునఁ బ్రజలు సంపన్నులై ధనధాన్యములతోఁ దులతూఁగుచుండిరి. రాజోద్యోగులు ప్రజల నిర్బంధించి ధనమును గొనుట యుధిష్ఠిరునిప్రజ లెఱుంగరు. ప్రజలలో వ్యాధులు లేవు. దొంగలభయము లేదు. వా రగ్నిభయము నెఱుంగరు. అకాలమరణ

ములు లేవు. బందిపోట్లను జేసి ప్రజల హింసించువారును గాని, రాజు మన్ననను బొందినయధికారులు ప్రజల కన్యాయములను సలుపుచుండి రని కాని రాజ్యముయొక్క మాఱుమూలలలోనుండువారు సైత మెఱుం గరు. విదేశవర్తకులు యుధిష్ఠిరరాజ్యమున వాణిజ్యమును జరిపి యదు గకయే రాజున కియ్యవలసినసుంకముల నిచ్చి పోవుచుండిరి. ఇవ్విధమున రాజ్యము వర్తకులచేతను రాజులచేతను నానావిధాభివృద్ధిని జెందుటయే గాక, విలాసవంతులైన ప్రజలుసైతము రాజ్యాభివృద్ధికరము లగు యత్నములు సలుపుటలో నిమగ్నులైరి. ఇవ్విధముగ యుధిష్ఠిరుండు సర్వ వ్యాపకుఁడు, సకలగుణవిశిష్టుఁడు, సర్వసహిష్ణుఁడు, రాజవరేణ్యుఁడు నై యుండుటచే మహనీయునిరాజ్యములో నున్న ప్రజలను ధర్మపుత్త్రుఁడు తల్లిదండ్రులు దమ బిడ్డలనుంబోలెఁ బోషించుచుండెను. కావున బ్రజ లాబాలగోపాల మాధర్మజునందత్యంతానురాగము గలవారై యుండిరి. అట్లుండఁగా నాయుధిష్ఠిరుం డొక్కనాఁడు మయసభయందుఁ గొలువు సేయుచు, మంత్రివర్గమును వీక్షించి తనకు రాజసూయయాగముచేయ నర్హతగలదా ? లేదా ? యని వారి నడిగెను. అంత రాజునకు మంత్రు లిట్లనిరి. మహారాజా! రాజసూయయాగాంతమున నవభృథస్నాతుండై వరుణగుణమగు దానగుణము నొందిన మహాత్ముఁడు సామ్రాజ్యభార ధురంధరుండు కాఁగలఁడు. ఆయాగమున సామమంత్రములచేత గార్హ పత్యాహవనీయ దక్షిణాగ్నులును ద్రిణాచికేతంబులును నగు నాఱగ్ను లును యజనంబు చేయంబడును. మఱియు నారాజసూయమునందు దర్వీహోమము మొదలయిన యంతర్యాగముల నొనర్చి యాగమును సాంతముగ నెఱవేర్చి యవభృథాభిషిక్తుం డగు యజమానుఁడు సర్వ జిత్తనఁబడును. అట్టిక్షత్రియోచితయాగము నాచరించుటకు నీ విప్పుడు సమర్థుఁడవు. దానికి వలయుపరికరము లన్నియు నీ కిప్పుడు గలవు. అచిర కాలముననే యీమహాయాగమును నీ వాచరింపుము. అనఁగా యుధిష్ఠి రుండు రాజసూయయాగము నిర్విఘ్నముగ ననుష్ఠింపఁ బడెనేని ప్రజా క్షయకరంబైన ఘోరయుద్ధము సంప్రాప్తమగు నని ప్రజాక్షయమునకు వెఱచి యాలోచించి, దనకుండుతమ్ములబలశౌర్యములును నీతివివేకము లును శత్రురాజుల నణఁచి కప్పములు కానుకలు గొనుట కవకాశము

మున్నగు సామర్థ్యయోగములు దేశకాలపరిస్థితులు నాయవ్యయముల స్థితిగతులు లెస్సగ విచారించి రాజసూయయాగము నొనర్చుటకుఁ గృత నిశ్చయుఁడై మఱియు నిట్లు తలపోయువాఁడై, యజ్ఞారంభము కేవల మాత్మనిశ్చయమునఁ జేయరాదు. మంత్రులయాలోచనముఁ గొంటిని. శౌర్యపరాక్రమములు గలతమ్ములతో నుద్దేశమును దెలిపితిని. మంత్రవేత్త లగు ధౌమ్యద్వైపాయనులతో నాలోచించితిని. అందఱును న న్నీయాగము నుపక్రమించి చేయవలయు నని చెప్పుచున్నారు. ఇది ధర్మ్యము. లోకహితము. అయిన నీకార్యమును నిశ్చయించుటకు మహాబాహుం డును నప్రమేయుండును ననంతుండును సర్వలోకహితార్థము వసుదేవ దేవకులగర్భమునందు లీలామానుషరూపధరుండై యవతరించినవాఁ డును, జగన్నాథుండునగు జనార్దనునితో నాలోచించి వానిసెలవును బొంది యాగోపక్రమము గావించుట లెస్స యని నిశ్చయించి, ద్వారకా పురమునకు వేగవంతములైనగుఱ్ఱములను బూన్చినరథముతో దూతల నంపి, ద్వారకావాసియగు శ్రీకృష్ణునకు వర్తమాన మంపఁగా, నామహ నీయుం డింద్రసేనాదులతోఁడ నతిత్వరితప్రయాణమున నింద్రప్రస్థపుర మున కేతెంచెను. అంత వచ్చిన జగన్నాథునకు ధర్మజుఁడు మున్నగు వారు స్వాగతం బొసంగి కుశలవార్త లడిగి ప్రీతింజూపిరి. పిమ్మట జనార్ద నుండు మేనత్తయగు కుంతీమహాదేవిని సందర్శించి క్షేమ మారసెను. పిదప నకులసహదేవులు తనకు గురుమర్యాదలను జేయఁగా నతఁడు మిక్కిలి సంతోషించెను. పిదప నాదేవుండు తననెచ్చెలి యగు నర్జును నితోఁ గలసికొని యుల్లాసముతో నాతనిమందిరంబున సుఖాసీనుఁడై మార్గా యాసముం దీర్చికొనెను. అట్లు పరిశ్రమను దీర్చికొని యున్న జనార్దనుని యుధిష్ఠిరుం డొకనిర్మలప్రదేశమున సుముహూర్తమునందుఁ గలసి కొని స్వప్రయోజనమును దెలుపువాఁడై యిట్లనియె. "జనార్దనా! నాకు రాజసూయయాగము ననుష్ఠింపవలయు నని మనస్సు తహతహపడుచు న్నది. ఆమహాకార్య మొక్క నాసంకల్పమున మాత్రము నెఱవేఱనేరదు. నీవు మాత్రము నాకుచితమును బోధింపఁగల వని నీతో నాలో చించి కార్యనిశ్చయముఁ జేసెద నని ని న్నిటకు రావించితిని. సర్వ కార్యములను జేయుటకు సమర్థుండును, లోకపూజ్యుండును, సమ్రా

ట్టును నగువాఁడుమాత్రమే యీ రాజసూయమహాయాగము నొనర్పఁ గలఁడు. నాకు హితులును, నామేలు కోరువారును న న్నీమహాయాగమును జేయుమని పురికొలుపుచున్నారు. సర్వాంతర్యామివగు నీయాజ్ఞ లేనిచో నేనీకార్యమును నుపక్రమించి యొనర్పను. ఏలయనఁగాఁ గొందఱు నాయందలి ప్రియమువలన నే నేది యుక్తమా యని యడిగినను దోషమును గణింపక యుక్తమనెదరు. కొందఱు స్వార్థపరులై నాకుఁ బ్రియములఁ బల్కుదురు. కొందఱు లెస్సగా నాలోచించి తమకు హితమని తోఁచినదానిని బోధింతురు. ఇవ్విధమున నొకమహాకార్య మూలోచించునప్పు డొక్కొక్కరు వివిధాభిప్రాయములను జెప్పుదురు. కావున నే నెవ్వరిమాటల దాదరింపను. నీవు కామక్రోధములను వదలి యుక్తమును బోధింతువు. కాన నీయాజ్ఞను శిరసావహించి చేయఁదలఁచియున్నవాఁడను.” అని స్వప్రయోజనమును నివేదింపఁగా నాకుంతీనందనునకు దేవకీనందనుం డిట్లనియె.

శ్రీకృష్ణుండు ధర్మరాజును రాజసూయమును జేయుం డనుట

యుధిష్ఠిరా! ఆలోచింపఁగా నన్ని తెఱంగుల రాజసూయయాగానుష్ఠానమునకు నీవ యర్హుండవు. నీ వన్నియు నెఱుంగుదువు. అయిన నే నొక్కటి చెప్పెద. సావధానుండవై వినుము. పూర్వకాలమునఁ బరశురాముఁ డుత్తమక్షత్రియుల నెల్లవధింపఁగా మిగిలిన యైలేక్ష్వాకువంశపు రాజులు తప్పఁ దక్కినవా రెల్ల నుత్తమక్షత్రియులు గారు. ఆయైలేక్ష్వాకువంశపురాజులు క్రమమున నూటయొక్కవంశములవారైరి. మఱియు యయాతిభోజులవంశములు పదునాలు గయ్యెను. ఇట్టిక్షత్రియుల నెల్లర జయించి జరాసంధుండు లోకోత్తరుఁడగు సమ్రాట్టైయున్నవాఁడు. వానిని సకలసంపదలతో నీకాలమున రాజ్యలక్ష్మివరించియున్నది. వానిపరాక్రమం బజయ్యంబు. మహాగర్వితుండును, బలిష్ఠుండును నగు చేదిదేశపురాజు శిశుపాలుండు వానికి సేనాపతియై మిక్కిలి భక్తితో వానినే కొలిచియుండును. మఱియు నపరిమిత భుజబలముగలవారును, మాయాయుద్ధమున నిపుణులును, నజయ్యులును, బరస్పరమైత్రి గలిగి యొకరి నొక రెడఁ బాయనివారును నైన హంసడిభకు లనువార లాతని మిత్రులు. వారికి రెండుసేనలు గొప్పవి. కౌశికచిత్రసేన నామములతోఁ

గలవు. వా రిసేనలతోను సకలసమరోచితసాధనములతోను నాజరాసంధునకుఁ గుడియెడమభుజములువోలె వర్తిల్లుదురు. మఱియును వరుణుని బలముతో నుపమింపఁదగిన బలము గలవాఁడును, పడమటిదిక్కునకు రాజునైన భగదత్తుఁ డనువాఁడు మీతండ్రి పాండురాజున కనురక్తుండై తనమనస్సున నీకు భక్తుండయ్యును జరాసంధునకు వెఱచి మాటల చేతను గార్యములచేతను వాని కూడిగము సేయుచుండును. పశ్చిమ దక్షిణదేశాధిపతియగు పురుజితుండు నీకు మేనమామ కావున నాతండు నీయందే మిక్కిలి ప్రీతిం జూపుచుండు. చేదిదేశపురాజు పురుషోత్తముఁడు నేను మున్నే వాని వధింపకునికి గర్వించి యున్నవాఁడు. వంగ పుండ్ర కిరాతదేశములకు రాజైన పుండ్రకవాసుదేవుం డనువాఁడు నావలెనే శంఖచక్రములను ధరించి మదంబునఁ జెలరేఁగుచుండువాఁడు. ఇంద్రసఖుఁ డగు భోజపతియైన భీష్మకుఁడు తనకుఁ బరశురామునిశౌర్య పరాక్రమములు గల సోదరుఁడు తోడ్పడియుండ విద్యాబలగర్వితుండై పాండ్యదేశమును గ్రథదేశమును, కైశికదేశమును గెలిచియున్నవాఁడు. వీనికి మన మెంతప్రీతి యొనర్చుచున్నను సంబంధుల మైనమనల సరకు గొనక మనకులబలముల నెంచక మన కనిష్టములనే కోరుచుఁ బోతరించి యున్నవాఁడు. వీరందఱును జరాసంధుపక్షమువారు. మఱియు నుత్తర దిశయం దుండుభోజరాజులు పదునెనిమిదివంశములవారు జరాసంధ వశులై పశ్చిమదేశవాసులైరి. శూరసేన, భద్రకర, సాల్వ, పటచ్చర, సుస్థల, కటూచ, కుళింద, కుంతి, సాళ్వాయన, పాంచాల, కోసల, మత్స్య దేశస్థులును తమతమదేశములను వదలి వానినే గొలిచియుందురు. జరాసంధునికూఁతు లాస్తి, ప్రాస్తి యనువారల నామేనమామ కంసుఁడు పెండ్లియాడి, యదువృష్ణిభోజాంధకకుకురవంశస్థులలోఁ దాను శ్రేష్ఠుండ నని పోతరించి బంధువులకు హానిఁ జేయుచున్నంత వా రెల్లరు నతఁడు పెట్టుబాధల కోర్వలేక నాకుఁ దెలుపఁగా నే నాతనిని వధించి కులమునకు దొసఁగు పోఁగొట్టితి. సునాముని బలరాముండు చంపెను. ఇవ్విధమున జ్ఞాతికార్యమును నెఱవేర్చినకారణంబుగా మామేనమామభార్యలు తండ్రిం జేరి యాతనికి మాయెడ ద్వేషమును బోధించుచుందురు. వారి వచనములం జేసి జరాసంధుండు మాకుఁ బలుతెఱంగుల నుపద్రవములఁ

జేసెను. ఏను మొక్కప్పుడా జరాసంధుండు గొప్పసేనను సమకూర్చు
కొని శస్త్రములచేఁ జావులేని హంసడిభకులసాయమున మధురాపుర
ముపై దండెత్తి విడిసెను. వారిపరాక్రమ మమానుషము. ఆమువ్వురును
ముల్లోకముల నోడింతురు. అట్టిపరాక్రమవంతులతో సేనను సంకర్ష
ణుండును యదువృష్ణిశూరులు పదునెనిమిదివేవురు సాయపడఁగా నెదురు
పోరునకు సమకట్టి మూఁడేండ్లు ఘోరయుద్ధమును జరిపితిమి. అట్లు
విక్రమించి యోహటించినను మే మమ్మాగధసేనను రూపుమాయింపలే
మైతిమి. అప్పు డొక్కనాఁడు సంకులసమరం బగుచు నందు బలరాము
నిచే హంసుండు లెస్సగా మర్దితుండై మూర్ఛవోయెను. ఆ వాని
మూర్ఛను డిభకుఁడు చావుగాఁ దలఁచి యట్టిమిత్రునిఁ గోల్పోయితినే
యని దుఃఖావిష్టమనస్కుండై వాఁడు లేనిజీవనము నోర్వలేక యము
నానదియందుఁ బడి ప్రాణత్యాగము గావించికొనియెను. అంత హం
సుఁడు మూర్ఛఁ దేరి డింభకునిమరణము విని మిక్కిలి సంతాపమును
జెంది, తనప్రాణమిత్రుఁ డైనవాఁడు చచ్చెనే యని వాపోయి తా నిఁక
బ్రదుకరా దని వాఁడు పోయినదారిఁ దానును బోయెద నని యమున
యందుఁ బడి శరీరమును వదలెను. ఇట్లన్యోన్యమరణశ్రవణవేదనాభ
రంబున శరీరంబులఁ దొఱఁగిన హంసడిభకులవృత్తాంతంబున నిస్సహా
యుండై జరాసంధుండు వారికై మిక్కిలి పరితాపపడి మఱలి గిరివ్రజ
పురమున కేగెను. అంతట మే మాజరాసంధునిబాధ కోర్వలేక మధురా
పురమును వదలి సాగరమధ్యంబున నుండు ద్వీపమున రైవతకాద్రి
నాధారపఱచుకొని మూఁడుయోజనములనిడివియును, యోజనంబు వెడ
ల్పునుం గలిగి నూఱుద్వారములుగల్పించిన కుశస్థలీపురమును దేవతల
యమరావతింబోనిదాని నిర్మించుకొని, దానికి వీరవిక్రమతోరణమును
మహాదుర్గమును గట్టించి యందు మే మందఱము సుఖులమై యున్నారము.
ఆదుర్గము నాశ్రయించిన మమ్ము దేవతలుం జెనకఁ జాలరు. యుద్ధవీరు
లటుండఁగా స్త్రీలుసైత మాదుర్గమున రక్షితలై శత్రువులతో నందుండి
భీతిలేక పోరాడఁగలరు. మావీరవరుల శౌర్య మాకుశస్థలిపురద్వారముగ
నుండును. మాపదునెనిమిదిక్షత్రవంశపుయువకులైనవీరు లాపురమునెల్ల
ప్పుడు కావలికాచియుందురు. మావంశస్థు లిరువదియెనిమిదివేలమంది

సోదరులున్నారు. ఆహుకునకు దేవతుల్యు లగు నూర్గురు పుత్త్రులున్నారు. నేను, బలరాముఁడు, యుద్ధమున నాకు సమానుఁడగు సాంబుఁడు, చారుదేష్ణుఁడు, వానిసోదరుఁడు చక్రదేవుఁడు, సాత్యకి మేమేడ్గురమును మహారథికులమును శూరులమునునై యున్నవారము. మేముగాకమాతో నుండు నన్యులైనశూరులనుబేర్కొనెదను. కృతవర్మ, అనాధృష్టి, సమీకుఁడు, సమితింజయుఁడు, కంకుఁడు, శంకుఁడు, కుంతిభోజుఁడను మహారథులేడ్గురును, నంధకభోజుఁడు వానికుమారు లిరువురును నీ పదుగురును వజ్రసంహననులు. వీరు వృష్ణితోడ వసించుచున్నారు. ఓభరతశ్రేష్ఠుఁడా! నీ వీరాజ్యము నంతయు నేల సర్వుండవు. కావున నీవు సమ్రాట్టవగుము. కాని, జరాసంధుఁడు జీవించియున్నంతనఱకు రాజసూయయాగము సలుపుటకు వీలు గాదు. ఏలయనఁగా, నాశూరుం డనేకరాజులను జయించి వారిని నేనుంగులను బర్వతగుహలయందు సింహములువోలెఁ, దనగిరివ్రజపురమునందుఁ గారాబద్ధులం జేసి యం దుమాసమేతుండై నమహాదేవు నారాధింప నున్నవాఁడు. వాఁడు ప్రతిదిన మొకరాజును భూతనాథునకు బలిగా నర్పించును. ఆమాగధునకు వెఱచి మేమును మథురను వీడి ద్వారకావాసుల మైతిమి. ఓకౌరవా! నీవు రాజసూయయాగ మొనర్పఁ దలపోయుదు వేని, మొట్టమొదట వానిని జంపి వానిచేఁ జెఱపట్టఁబడినరాజుల విడిచిపుచ్చవలయును. దీని నొనర్పవేని నీ వీరాజసూయయాగ మొనర్ప లేవు. కావున రాజసూయయాగ మొనర్చుటకు మొట్టమొదట జరాసంధునివధోపాయముఁ బూనవలయు. అది యత్యావశ్యక మనినఁ గృష్ణునకు యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె.

శ్రీకృష్ణభీమార్జునులు యుధిష్ఠిరున కుత్సాహంబుఁ గలిగించుట

కమలనాభా! నీ వానతీయఁగా నాసంశయము లెల్లఁ బాసెను. ఇట్లు బోధించి, సదాలోచన చెప్పుటకు నీవు దక్క నన్యుండు శక్తుం డగునే? రాజులు తమతమ నగళ్లయందుండి సుఖింతురేకాని సామ్రాజ్యవాంఛ వారికి జనింపదు. జనించినను నది సులభము కానేరదు. పరానుభావజ్ఞుఁడు తన్నెట్లు ప్రశంసించుకొనును? పరులచే నుతింపఁబడువాఁడే పూజనీయుఁడు. ఓవృష్ణికులోద్ధారకుఁడా! భూమి మితిలేనిదై శాల్యంబులు గలయది, బహురత్నసమంచితము. దాని నెల్ల నెఱింగిన మేలు

పొంద నగును. నాకు శమమే క్షేమకర మని తోఁచుచున్నది. నేను బరమశాంతిని వహించుచో నాకు మనస్సు నెమ్మదిపడఁగలదు. మనము రాజసూయముఁ బ్రారంభించినను దానిని బూర్తినొందింపఁజాల మని యెంచెద. మనవంశస్థులలోనివా రంపఱిలో నెవఁడైన శ్రేష్ఠుఁడు పుట్టకపోవునా ? వాఁడేని రాజసూయయాగమును జేయఁడా ? యని యాలోచించి తమకుఁ బిమ్మటివారి కీకార్యముఁ గర్తవ్యముగా వదలుదురు. నేను నీయసాధ్యకార్యమును వారివలెనే నా పిమ్మటివారికి వదలెదను. జరాసంధుఁడు రాజుల నెల్లరం గెలుచుచు వారిని దనవశంవదులనుగా నొనర్చుచుండఁగా మన మెల్లర మూరకుంటిమి. వాని ప్రతాపమునకు జగన్నాథుండ వగు నీవును వెఱచియుంటివి. నీబాహుపరాక్రమముచే సురక్షితుల మగు మే మాబలవంతునితోఁ బోరెట్లు సలుపఁగలము? బలరాముఁడో, భీముఁడో, లేక యర్జునుఁడో వానిని నోర్వఁగల రనుతలంపు నాకుఁ దట్టుచున్నను, నయ్యది మిక్కిలి సంశయాస్పదముగఁ దోఁచుచున్నది. ఇంక నే నేమి చెప్పఁగలను ? మాకు నీవ బలమవు. నీయాధారమున మేము మనవలసినవారము. ఇది తెలిసియే యీ యుద్యమమును బలుమాఱు బుద్ధిమంతులతో విమర్శించుచుందును. ఓకేశవా ! సర్వకార్యములను నీ ప్రమాణవచనముల నాధారముగాఁ గొని వర్తించెదను. అని చెప్పఁగా వాక్యవిశారదుండగు భీమసేనుం డిట్లనియె. అనారంభపరుఁ డగు రాజు పుట్టవలె నశించును. బలరహితుఁడైనవాఁడు పరాక్రమవంతునితోఁ దొడరిన సమరసాధనములు లేక యోడిపోవును. దుర్బలుఁడైనను బ్రమాదరహితుఁడై శత్రువును సాధింపఁదలఁచి పట్టుదలతోఁ గార్యమునకుఁ బూను నేని, బలవంతుఁడైన శత్రువును సైతము గెలువఁగలఁడు. కృష్ణునినీతియును, నాబలమును, నర్జునునివిజయంబు నుండఁగా నీ కీవగ పేల? త్రేతాగ్నులి ట్లిట్టినిం బోలె, మేము మువ్వుర మామాగధుని సాధింతు మనఁగా నప్పుడు శ్రీకృష్ణుం డిట్లనియె. అవ్యుత్పన్నులు కార్యఫలములను లెస్సగ విచారింపకయే కార్యమును బ్రారంభింతురు. కావున నేర్పరులగువారు స్వకార్యధురంధరులైన శత్రువులను బాలురనైనను నుపేక్షింపరు. యావనాశ్వుండు ప్రజలయొద్ద నుండిపన్నులఁ గొనక వారిని మన్నించుటచేతను, భగీరథుండు ప్రజాను

రంజనముగఁ బాలించుటచేతను, దపోబలమునఁ గార్తవీర్యార్జునుండును, బలమున భరతుఁడును, సంపత్సమృద్ధిచేత మరుత్తుఁడు సామ్రాజ్యమును వహించిరి. సామ్రాజ్యమును గోరు నీ న్నీసంపద లన్నియు నాశ్రయించి యున్నవి. కావున నీకు సామ్రాజ్యము సులభోపాయమునఁ జేకూఱును. కావున ధర్మార్థనీతుల నన్నింటి నాలోచింపఁగా, నాబృహద్రథపుత్త్రుండు నిగ్రహింపఁ దగినలక్షణములను గలిగియున్నాఁడు. క్షత్త్రియులు నూటొక్క కులమువారు నానారత్నముల నతనికిఁ గానుకలుగా నొసంగి సేవించుచుండినను, నాతండు తుష్టుండు గాఁడు. మూర్ధాభిషిక్తులును, నిరపరాధులును నగు నారాజుల బలవంతముగ నిగ్రహించి వశపఱచు కొనెను. వానికిఁ గప్పముల నొసంగనిరాజులు లేరు. ఇట్టి నూర్గురురాజు లను వశపఱచుకొని భూతనాథునకు నిత్య మొక్కనిఁగా బలియిచ్చుటకు సంసిద్ధుఁడై యున్న వాఁడు. క్షత్త్రియు లాయుధపాణులై సమరముఁ జేసి రణరంగమునఁ జచ్చి రేని సత్కారార్హు లయ్యెదరు. కావున మన మేకీభవించి వానివధోపాయము నాలోచింపుదము. భూతనాథునకు బలికి వలసిన నూర్వురు రాజులలో నిప్పటికి నెనుబదియార్వురను సమకూర్చెను. ఇఁకను బదునలువురం జేర్పవలయును. అందఱను సాధించి తనయత్న మును నెఱవేర్చును. బలాఢ్యు లగువారు తప్ప లాతివారు వాని నెది రింపఁగలరే? ఇట్లు నరహత్యను నిర్దయుండై చేయుటకు యత్నించుచున్న వాని నెదుర్కొని మనము వధింపవలయును. ఇట్లు మనుష్యవధమున క్షత్త్రియుండు సద్గతి వడయునే? కావున నట్టిపాపాత్ముని యత్నమును విఫల పఱచి వానిం గెలిచినచో నీకు సామ్రాజ్యం బవశ్యంబు సేకూరు. అని చెప్పఁగా, నయ్యుధిష్ఠిరుం డాజనార్దనున కిట్లనియె. 'వాసుదేవా? నేను సామ్రాజ్యకాంక్షినై స్వార్థపరుండనై మిమ్ము నాజరాజసంధున కెదురుగా నెట్లు పంపఁగలను? భీమార్జునులు నాకు నేత్రములవంటివారు. నీవు నాకు మనస్సవు. కావున మీరుపోఁగా, నేను మనోనేత్రవిహీనుఁడనై యెట్లు మనఁగలను? ఆజరాసంధునిసమక్షమున నిల్చి మృత్యువైనను బోరాడ లేదు. ఇఁక మీరు జయింతు రని తలఁప నగునే? కావున దీన హాని వాటి ల్లును. ఇది తప్పదు. దానం జేసి రాజసూయయాగోద్యమమును నుడి గెద' నని చెప్పఁగా, నయ్యుధిష్ఠిరున కర్జునుం డిట్లనియె,

'మహారాజా! సామాన్యులకుఁ బొందరాని గాండీవ మను ధనుస్సును, నక్షయతూణీరములను, దివ్యబాణములను, నస్త్రములను, గపిధ్వజముతో నుండు రథమును, సభను గోరినవి ఫలించునట్లుగాఁబొందితి. వీనిని ఫలవంతము లొనర్చుటకు శత్రునిర్మూలనము చేయవలదా? పెద్దలు సత్కులజననము బొగడుదురు. అయినను నిర్వీర్యుం డైనవాఁడు సత్కులమునఁ బుట్టఁగా నేమి ఫలము? నాకు బలవీర్యములే యెక్కుడని తోఁచుచున్నది. సామాన్యకులమునఁబుట్టియు వీర్యవంతుఁడు శత్రువులను గెలిచి ప్రశస్తిఁ గాంచు. సద్గుణము లెన్ని యున్నను వీర్యము లేకున్నచో వాఁ డేమి చేయఁగలఁడు? గుణము లన్నియుఁ బరాక్రమంబున గుణీభూతములై యుండు. పౌరుషము దైవంబుతోడ్పాటుఁ గలదై ఫలవంత మగును. పరాక్రమముగలిగియు నప్రయత్నుఁ డైనపురుషుండు వ్యర్థుండు. అది గలిగి యత్నముచేసియు ఫలమును బొందనివాఁడు దైవోపహతుండు. పరాక్రమము గలవాఁడు దైన్యమోహముల జెందరాదు. రాజున కవి తప్పక హానిం జేయు. కావున నవి రాజులచేఁ ద్యాజ్యములు. ప్రతాపమును జూపి రాజులు మే లొందుదురు. అది నిక్కంబు. అట్లుండ యత్నమే లేక యూరకుండుట పాడి గాదు. శాంతమనస్కులగు మునులకుఁ గాషాయవస్త్రధారణ ముచితము. పౌరుషబలయుతు లగు రాజులకు శత్రువధము గావించి సామ్రాజ్యమును బొందుటుచితము. అయ్యది యశస్సాధనోపాయము. ఎవ్విధమున నైన యశస్సంపాదన మవశ్యానుష్ఠేయంబు. రాజసూయయాగార్థముగ జరాసంధుని వధించి రాజులఁ జెఱనుండి వదలింతుమేని, దానికంటె వేఱొండు యశస్సంపాదనము గలుగునే? కాన బలపౌరుషములం జూపి జరాసంధు వధించి, సామ్రాజ్యసాధన మవశ్యకర్తవ్యము' అని చెప్పఁగా, జనార్దనుం డిట్లనియె.

'ధర్మనందనా! భరతకులప్రదీపకుఁ డగు పార్థునిమాటలు సమంజసంబులు. మఱియుఁ గుంతీగర్భజాతుఁడు చెప్పఁదగినమాటలను నుడివెను. మనుష్యుఁ డెప్పుడు పుట్టెనో యప్పుడు గిట్టుట నిక్కువంబు. చావిపుడో మఱియొకపుడో రాకమానదు. యుద్ధముననే చత్తురనవలదు. యుద్ధ మొనర్పక శాంతహృదయులైన వా రెల్లఁ జిరజీవులే? శాస్త్ర

ములు వర్ణోచితనీతులను విధించియున్నవి. ఆనీతిమార్గము లవశ్యానుష్ఠేయములు. రాజులు శత్రుల నెదిరించి పోర గెలుచుటో, మరణించుటో రెండిటిలో నేదేని వారికి మే లొనర్చును. నీతి నెఱుంగనిరాజును, నుపాయములఁ బన్న నేరని రాజును బోరునఁ జెడును. వారికి గెలుపు లేదు. కావున మనము నీతి నవలంబించి యుపాయమును బన్ని శత్రులోపమ్మును గుర్తించి, మనలోపమును గప్పిపుచ్చి సమయముం జూచి విజృంభింతు మేని, యేటిప్రవాహములు వేళ్లతో మహావృక్షమును బడఁద్రోయు చాడ్పున శత్రువు నున్మూలింపఁగలము. బలపరాక్రమాతిశయముగలశత్రువులతోఁ బోరనకుఁ దొడరకుండుట నీతి. ఇది తగినసమయము. ఇప్పుడ మేము పూని యాజరాసంధుపురము నొరులకుఁ దెలియకుండఁ జొచ్చి, వానిం జంపి రాజులఁ జెఱవదలించెదము. దాన నీకపరిమితయశస్సంపాదన మగును. అదియ నిన్ను సామ్రాజ్యంబుఁ బడయఁజేయు. సామ్రాజ్యమునుబొంది రాజసూయయాగమున కుపక్రమింపుము. నిర్విఘ్నముగ నీ సంకల్పము నెఱవేఱును. జరాసంధుండు ప్రాణులయం దంతరాత్మ వోలెఁ, దానొక్కరుండ సర్వమహీసంపద ననుభవించుచుఁ దనకు సమానుఁడు భూలోకమున లేఁ డని గర్వించియున్నవాఁడు. ఆగర్వమే వానికి వినాశహేతువు. కావున వానిం దొడరి పొలియించుట కిదియ తగిన తరుణము. ఈసమయమున వాఁడు సులభోపాయముచేఁ జంపఁబడును.' అనఁగా, నాతనికి ధర్మపుత్రుం డిట్లనియె.

జరాసంధునివృత్తాంతము

'కైటభారీ! ఈజరాసంధుం డెవ్వండు? వానిబలపరాక్రమము లెట్టివి? వాఁడు నీతో విరోధించి పోరియు నగ్నిం దాఁకిన శలభము వలె నేల భస్మము గాఁ డయ్యె?' అని యడుగఁగా, నా వసుదేవసుతుండు పాండుసుతున కిట్లనియె. జరాసంధునివృత్తాంతమును, వానిని నే నుపేక్షించుటకుఁ గారణమును జెప్పెదను వినుము. పూర్వము బృహద్రథుఁ డనువాఁడు మగధదేశమునకు రాజుగ నుండె. అతండు మూఁ డక్షౌహిణులసేన గలవాఁడు. సురూప పరాక్రమ తేజశ్శ్రీలచే నొప్పుచు సుగుణాకరుండై యుండె. అతండు నిత్యదీక్షాంకితతనువు గలవాఁడు. శతక్రతుతుల్యుండు. తేజస్సున సూర్యునకు

సమానుండు. ఓర్పున భూతులువ్యఁడు. యమునివలెఁ గ్రోధనుఁడు. వానియభిజనగుణములు సూర్యకిరణములు ప్రపంచ మంతయుం బోలె నలుదెసల వ్యాపించినవి. వాఁడు రూపయౌవనసంపద్విలసితులను గవలను కాశిరాజదుహితల నిరువురను బెండ్లాడెను. వారియెడఁ బరస్పరభేద మెంతయును జూపక కామకృత్యములయందుఁ దుల్యముగా వర్తించునట్లు వారితో నారాజు సమయముఁ జేసి, రెండుకరిణులమధ్యమున నుండు గజరాజువోలె, గంగాయమునలమధ్యనుండు సముద్రుని తెఱంగునను విహరించుచు బహుకాల మైనను వా రిద్దఱియందు సపత్యమును బడయ లేక లెక్క లేని మంగళకార్యములను జేసియుఁ, బుత్రకామేష్టిఁ గావించియు వంశకరుం డగు పుత్రునిఁ బొంద లేక నిర్వేదించి భార్యలతోడఁ దపం బాచరింప వనమునకుఁ జనియె. అట్లు పోవుచుఁ గాఁ డావనమున నొక్కమామిడిచెట్టుసీడ నున్నవాఁడును, గౌతమవరశోద్భవుండును, గాక్షీవంతునిపుత్రుండును నగు చండకౌశికుఁ డనుతాపసవర్యుం జూచి, యాతనికి రత్నాదుల నర్పించి, యతనిని వినయముతో గొలుచుచుండె. అట్లుపాసించుచున్న రాజేంద్రుం జూచి యాసత్యవంతుఁడు, సత్యవ్రతుండునగు చండకౌశికుం డొక్కనాఁడు సంతుష్టుండై యిట్లనియె. 'రాజేంద్రా! నీయెడఁ బ్రీతుండ నైతి. వరముల నడుగు'మనఁగా, నాసత్యవ్రతుఁ డగుచండకౌశికునకు రా జిట్లనియె. 'మునీంద్రా! అభ్యుదయకార్యముల నెన్ని యేనిచేసితి. తుదకుఁ బుత్రకామేష్టి సలిపితిఁ గాని, వంశవర్ధనుండైన పుత్రుం బడయ లేనైతి. కావున నిర్వేదమున రాజ్యమును ద్యజించి తపస్సుఁ జేయుటకు నిశ్చయించి యీవనమున కేతెంచితి. మందభాగ్యుండ నగు నా కితరవరము లేల? సుఖము లేల? రాజ్యమేల?' యని చెప్పఁగా విని, యాచండకౌశికుండు కొంతకాలము ధ్యానసమాధియం దుండెను. అప్పు డొకమామిడిపండు శుకముఖసైతమనాస్వాదింపనిది, పక్వముగాఁ బండియుండునది తొడిమ వీఁడి చెట్టునుండి యాఋషివర్యునొడియందు గాలి వీవకున్నను రాలిపడెను. అంత నాఋషి యాఫలమును గేలఁబూని దాని నభిమంత్రించి రాజుం బిలిచి 'భూపాలా! యీపండును గ్రహింపుము. పుత్రునిఁ బొందెదవు. ధన్యుఁడవై తివి. మరలఁ బురమునకుఁ బొమ్ము." అనఁగా, బృహద్రథుఁడు పండుఁ గొని

మునిచంద్రునకు భార్యలతో సాష్టాంగముగ మ్రొక్కి, యామహనీయుని సెలవుపొంది నిజపురమున కేగి నగరు సొచ్చి యిరువురుభార్యలయందు సమానప్రేమము గలవాఁ డగుటంజేసి, ఫలమును జెఱిసగ మొనర్చి యిరువుర నారగింపు మని చెఱియొకసగము నొసఁగఁగా, దాని మహిమచే నాయిరువురు భార్య లేకకాలమున గర్భములం దాల్చిరి. అంతఁ బ్రసవ సమయము రాఁగా వార లొక్కకన్నును జెవియుఁ గాలును జేయియు సగము మోమును గడుపును గటిభాగమునుం గల శరీరశకలములఁ గనిరి. అట్లు పుట్టిన శరీరఖండములు సప్రాణములై యుండుటం జూచి రాణులు వెఱచి వగచుచుండఁగా, మంత్రసాను లా శకలంబులం గొని కప్పి యంతఃపురము వెడలి పురమున నాల్గుత్రోవలు గలియు నొక్క ప్రదేశమునఁ బడవైచి వెడలిపోయిరి. అంత నచ్చోట నివసించు మనుష్యవ్యాఘ్రమాంసాదులఁ దిను జర యను రాక్షసి యారెండు శకలంబులం గాంచి వానిని సులభముగ నెత్తికొని పోవుట కుద్యుక్తయై దైవప్రేరణమున నా రెండుశకలముల నొక్కటిగాఁ జేర్చెను. అంత నారెండుశకలములు, కదిసి యొక్క శిశురూపము నొందినదై, యారాక్షసికి మోచుట కలవిగానియంత బరువై వజ్రసారదృఢదేహము గలిగి కుమారరూపముం దాల్చి, యెఱ్ఱనిపాణిప్రదేశములను ముడిచి కొన్న ముష్టి మొగమునం జేర్చి బిగ్గరగా నేడ్వఁ దొడంగెను. ఆశబ్దమును నంతఃపురస్త్రీలు విని పుత్రజన్మమున నిరాశులయ్యు నివ్వెఱపడి దాదులునుం దామును రాజుతోఁగూడి యాప్రదేశమునకుఁ బరుగెత్తికొని వచ్చిరి. అంత రెండుశకలము లొక్కటై శిశురూపము ధరించి యేడ్చుచుండ దానిం గనుంగొని వా రెల్లరు సంతోషించిరి. అప్పుడారాక్షసియు నాశిశువును రాజపుత్రుంగాఁ దలంచి, యాదేశమును దననిత్యధర్మకార్యములచేఁ దనుపుచు, బీదసాదలను బోషించుచు భూతబలుల నొసంగుచుండుపరమతపోనియతుం డగు నీరాజుయొక్క కుమారుండగు నీశిశువు నాహారార్థినియై తాను జంపఁదగ దని నిశ్చయించి, తన కుండు కామరూపము నెత్తఁగలసామర్థ్యమున మనుష్యస్త్రీరూపధారిణియై, యాశిశువు నెత్తికొని బృహద్రథుని సమీపించి, 'రాజా! నీయిరువురి భార్యలయం దీబాలుండు రెండుశకలములుగా జనించెను. అట్టిశకల

ములను నీశిశువునుగాఁ దెలియక, నీయంతఃపురపుదాదు లీరూపము నకు వెఱచి యర్ధరాత్రమున వీనిని జతుష్పథమునఁ బాఱవైచి చనిరి. అంతట నే నీశకలములను రెంటి నొక్కటిగాఁ జేర్చితి. తత్క్షణము ముని ప్రభావమున నవి రెండును నొక్కటై యీ శిశురూపమును ధరించెను. వీఁడు 'కుమారుఁడు. వీని నింతసే పీకఠినదుర్గంధప్రదేశమున రక్షించితి. వీని నిప్పుడు నీ కొసంగెద. గ్రహింపు' మనఁగా, బృహద్రథుండు పరమా నందముతోఁ బుత్రుం గొని తనభార్యల కొసఁగెను. వారు నా బాలు నెత్తికొని చనుఁబాలనిచ్చి పెంచుచు సంతసిల్లిరి. అప్పుడు బృహద్రథుం డారాక్షసిం బిలిచి, నీ వెవ్వతెవు? దేవతవు వోలె నున్నదానవు. అని యడుగ, నారాక్షసి రాజున కిట్లనియె. 'రాజశ్రేష్ఠా! నేను రాక్షసిని. నేను జర యనుపేరితోఁ బిలువఁబడుచుండుదును. మనుష్యులయిండ్లలోఁ జేయునర్చనలం గొనుచుండు గృహదేవతవోలె నుండుదు. నేను కామరూపిణిని. దానవులవినాశముకొఱకుఁ బూర్వకాలమున బ్రహ్మ నన్నుఁ బుట్టించెను. కొడుకులతో నుండు నన్ను మనుష్యులు తమయిండ్ల యొక్కగోడలలో బొమ్మలుగా వ్రాసి, నాకుఁ బూజలఁ గావించి ధూపదీప నివేదనలతో నన్నుఁ గొలుచుచో, నేను సమృద్ధిని వారికిఁ గలిగింతు. అట్లు చేయనివారికి హాని గావింతు. నీవు నన్ను పుత్రసమూహా ముతో నుండుదాని ననిశంబు నర్చించుచుంటివి. అట్టి నీకు నే నేయుప కారము చేయుదునా యని బహుకాలమునుండి నిరీక్షించుచుంటి. ఇపు డీశిశుశకలముల నొక్కటిగ నేను జేర్పఁగ నయ్యవి దైవ బలముతోఁ గూడి, నీభాగ్యవిశేషము ముఖ్యకారణము కాఁగా నొక్కపుత్రుఁ డయ్యె. దీనికి నేను నిమిత్తంబైతిని. మేరువునైన మ్రింగఁ గల శక్తి గల్గియుండు నా కీకుమారుని మ్రింగుట యనఁగా నేపాటి? ఎవ్విధముననైనను నీ కుపకారమును జేయ వలయు నని నిరీక్షించి యుండుటచే నీదినమున నాభాగ్యవశమున నిది నిమిత్త మేర్పడఁగా, నీ రెండుశకలముల నొక్కటిగాఁ జేర్చినంత నిది శిశువయ్యె. ఈ శిశువు నీకుం బుత్రునిగాఁ దలంచి రక్షించి నీ కీయఁగంటి. సంతసిల్లితి' నని చెప్పి, జర యదృశ్య యయ్యె. అంత బృహద్రథుండు జర కేటేట మగధదేశ మెల్లెడల నుత్సవములఁ గావింప నాజ్ఞాపించి యా యుత్తరు

వును బ్రజ లనుష్ఠించుచుండునట్లు చేసెను. అంతట బృహద్రథుండు నగరు సేరి యా కుమారునకు జాతకర్మ మొనరించి, జరచే సంధింపఁబడిన శరీరము గలవాఁ డగుట నతనికి జరాసంధుఁ డను పేరు పెట్టెను. అంత నా కుమారుం డాజ్యాహుతుల వృద్ధినొందు హుతవహుఁడుమాడ్కి, శుక్లపక్షచంద్రునివిధమున, దినదినప్రవర్ధమానుండగుచుఁ దల్లులకును దండ్రికి నేత్రానందంబుఁ గలిగించుచుండె.

అంతటఁ గొంతకాలమునకుఁ జండకౌశికుండు మగధదేశమునకు విచ్చేయఁగా, బృహద్రథుండు సకలమంత్రిపురోహితపరిజనులతో నెదుర్కొని యామహనీయునకుఁ దగిన స్వాగతం బొసంగి యతని నర్ఘ్యపాద్యాదులం బూజించి యుచితాసనాసీనుం జేసి, భార్యలతోను బుత్రునితోను సాష్టాంగవందనంబు లాచరించి యిట్లనియె. 'మహనీయా! నారాజ్యము సకలసంపత్పరివారముతోను బుత్ర మిత్ర కళత్రంబులతోను భవదధీనము.' అని చెప్పఁగాఁ జండకౌశికుండు మిక్కిలి సంతోషించి రాజుం జూచి యిట్లనెను. 'బృహద్రథా! వినుము. నీ యీపుత్రునివృత్తాంతం బంతయు నా యోగబలమున నెఱింగితి. వీఁడు 'మహాబలపరాక్రమములతోఁ గూడికొని రూపలక్ష్మీసమన్వితుండై విరాజిల్లును. గరుడునిత్వరితగతి నితరము లగు పక్షులు పొందరానివిధమున, వీనిబలమును నితరరాజులు పొందనేరరు. బహువేగవంతములగు నదీప్రవాహములు కొండలను భేదింప లేనట్లు, దేవతలదివ్యాస్త్రములు వీనిశరీరమును భేదింపఁజాలవు. సహస్రకిరణుఁడు నిజప్రకాశమున నితరకాంతుల నణఁచురీతిఁ, బెఱరాజులతేజములను వీనితేజ మణఁచును. శలభము లగ్నియందుఁ బడి దహింపఁబడుమాడ్కి, వీని నెదుర్కొనురాజులు వినాశమును బొందుదురు. వానకాలమునందు సముద్రుం డన్నియేళ్లనీళ్లను గొనువిధంబున, నీతండు సకలరాజసంపదలఁ గొనును. శుభాశుభపదార్థములను భరించు భూమివోలె నాల్గువర్ణములవారిని భరించు. లోకమున నుండురాజు లెల్లరును వీనియాజ్ఞను శిరసావహించి వీనికి వశంవదులై మెలంగెదరు. సర్వభూతాంతరాత్ముండగు వాయువునకుఁ బ్రాణులు వోలె సకలరాజులును వీనికి లొంగి వర్తింతురు. ఈతండు త్రిపురసంహారి యగుమహేశ్వరుని సాక్షాద్రూపమును దర్శించు' నని చెప్పి చండకౌశికుం డరిగె. పిమ్మట

గొంతకాలమునకు జరాసంధునితండ్రి రాజ్యపాలనమునందు విరక్తుండై, కొడుకునకు రాజ్యాభిషేకంబుఁ గావించి, తనయిరువురుభార్యలం దోడ్కొని తపంబునకై వనంబున కేగెను. అట్లతఁడు బహుకాలము తపం బాచరించి భార్యలతో దివంగతుఁ డయ్యెను. అంత జరాసంధుండు తల్లులకును దండ్రికిని వర్ణోచితౌర్ధ్వదైహికక్రియల నొనర్చి, చండకౌశికుని యనుగ్రహంబున ననేకరాజుల నోడించి కప్పములను గానుకలను గొనుచుండె. పిదప నేను గొంతకాలమునకు నాబంధువు లగు యాదవవృష్ణి కులవృద్ధులచే నియుక్తుఁడనై దురాత్ముండైన నామేనమామయగు కంసుని జంపఁగా, నాతండు వీని కల్లుం డగుటచేఁ దనకూఁతులప్రోద్బలంబున నాపైఁ బగఁ బూని తొంబదితొమ్మిదిమాఱులు గిరివ్రజమునుండి మధురా నగరిపై గదను ద్రిప్పివైచియుండె. గిరివ్రజమునకును మధురకును దొమ్మిదితోఁగూడిన తొంబదియోజనములదూరము. మఱియు నిట్టిపరాక్రమవంతున కాయుధములచే వధ్యులుగాని హంసడిభకులు మిత్రులైరి. వీరు ముప్పురును బ్రత్యేకప్రత్యేకముగనే మూఁడులోకములను గెలువఁ జాలినవారు. అట్టివారు ముగ్గురు నొకపక్షమునఁ జేరినప్పుడు గెలుపు గొనుట సాధ్యమా? వీరిని బోర గెలువలే మని వృష్ణివంశమువారును గుకురాంధకవంశములవారు నుపేక్షించిరి. ఇప్పు డామాయావులును, నొరులయస్త్రమహిమమునఁ జావనివారును సోదరులునగు హంసడిభకులు చచ్చిరి. మనము దీనిని సమయముగాఁ గొని నీతిపరులమై వానితోఁ బోవుదము. అతఁడు శస్త్రాస్త్రములఁ జావఁడు. కావున మల్లయుద్ధమునకు లాగి వాని నిర్మూలింతము. ఈకార్యమునకై నాకు నీసోదరులు భీమార్జునులను దోడిమ్ము. నానీతియును, భీమునిబలమును, విజయువిజయమును నొండొంటితో సాయపడి, యిష్టినిఁ ద్రేతాగ్నులు సాధించువిధమున నాఖలుని సాధింతుము. నీకు విచారం బేల? మేము ముప్పురమును గూడి వానిని విజనప్రదేశమునకు లాగి, మల్లయుద్ధమునఁ బోరాడఁ బిలిచెదము. అప్పు డాజరాసంధుండు లోభమునను భుజబలగర్వమునను మాలో భీమునితో నవశ్యముగఁ బోరాడును. నాగాయుతబలుం డగు మనభీమసేనుండు జమునిచాడ్పున వానితో మల్లయుద్ధ మొనర్చి విజృంభించి వానిని వధించుట నిశ్చయము. నామనస్సుయొక్క యాథార్థ్యము

నెఱుంగుదువేని, నన్ను విశ్వసింతువేని భీమార్జునులను నావశము న నిల్లడ పెట్టు మనఁగా, నా జగన్నాథుపలుకులకు సంప్రహృష్టముఖులైయున్న భీమార్జునులను వీక్షించి యుధిష్ఠిరుం డచ్యుతున కిట్లనియె. 'వాసుదేవా! నీ కిట్లు వచింపం బోలునే? మేము లాతివారమే? పాండవు లెల్లప్పుడును నీకు వశులు. వారికి నీవ దిక్కు. నిన్నాశ్రయించి మేలు పొంద నున్నవారు. నీ వాడినదంతయుఁ దథ్యము. ఎవరిని నీవు చిన్నచూపుతోఁజూచెదవో, వారలు తత్క్షణము గతశ్రీ లగుదురు. జరాసంధుం డిపుడు చచ్చినవాఁడే. రాజు లందఱును ముక్తులే. నీయాజ్ఞకు బద్ధుఁడనై తిని. నేను రాజసూయయాగము నొనర్చితి ననియే తలంచెద. శౌరి లేని పార్థుఁ డుండఁడనియు, పార్థుఁడులేని శౌరి లేఁడనియు, వీరిరువురు కూడిన సాధింపరానికార్య మొం డెద్దియు లేదనియు నే నెఱుంగుదును. వీరు తోడ్పడఁగా భీమసేనునకు నసాధ్యం బెద్దియును లేదు. నీతిగలవానిచేఁ బన్నఁబడినసేనావ్యూహము శత్రువుల కభేద్య మయి, వానికార్యమును సాధించు. నీతిపరునిచేఁ బ్రయుక్తమైన బల మంధమైనను జడమైనను సక్రమముగ నడుచును. నీరు పల్లమునకుఁ బాఱుచాడ్పున, జాలరులు తఱుగఁబాఱిన నీటిని జిన్నకాలువలకుఁ బాఱించి చేఁపల నెల్లఁ బట్టువిధమున, నీతిపరుఁడును సమర్థుఁడును నగు సేనానాయకుఁడు సైన్యమును విజయప్రదము లగు దారులకు నడిపించును. సమస్తనీత్యుపాయముల నెఱింగిన నీవు బోధించుమార్గముల నవలంబించుమాకుఁ గార్యసిద్ధి యఱచేతిబదరమై యుండు. నిన్నాశ్రయించి నీకు భక్తులైనవారికి సాధింపరానికార్యము లుండునే? కావున నిన్నర్జునుండును వానిని భీముండును ననుగమింతురు. నయము జయము బలము సమకూడుచున్నప్పుడు విక్రమించినచోఁ గార్యము ఫలవంతము కాకుండునా? ఇవ్విధమునఁ జేయుటవలన మాకుఁ బ్రజ్ఞ, బలము, విజయము నేకూరుచున్నది. కార్యార్థంబుగఁ జని విజయుల్కై రం' డని కొట్టకొనకుఁ దమ్ముల నంపుటకు సమ్మతించెను.

శ్రీకృష్ణభీమార్జునులు జరాసంధపురమునకు వెడలుట

అవ్విధమున శ్రీకృష్ణభీమార్జునులు యుధిష్ఠిరుసెలవును బొంది వ్రతస్నాతకులైన విప్రులవేషమును దాల్చి, సుహృదులు మనోజ్ఞమైన

వార్తలఁ గొనియాడుచుండ నింద్రప్రస్థముఁ దఱలి పద్మసరస్సును, గాల కూటమును, గండకిని, మహాశోణమును, సదానీరను, సరయువు నతి క్రమించి, క్రమముగాఁ బూర్వకోసలములను మిథిలాపట్టణమును గడ చని, కృతమాలాచర్మణ్వతీనదులం దాఁటి, గంగను శోణను లంఘించి, తూర్పుదెస నిత్యప్రయాణములు సలిపి మగధదేశముఁ బ్రవేశించి గోరథగిరి నెక్కి మగధరాజ్యముయొక్క నాయకమణియో యను నట్లుండు రాజధానిం జూచుచు, జ్ఞాతిరాజులఁ జెఱ నుంచి యున్న యా జరాసంధుక్రూరంపుఁజేతలు వారిమనస్సు నొకవంకఁ దపింపఁ జేయుచుండ జ్ఞాతికార్యతత్పరులై, సూర్యచంద్రప్రభలతోఁ దేజరిల్లు చున్న వారిశరీరకాంతులు చూచువారికన్నుల మిఱుమిట్లు గొల్పు చుండ, జరాసంధుఁ డిఁక జచ్చె ననియే తలఁచుచు భీముఁడు ముందు దారి నడుచుచుండ, హితులును బరాక్రమవంతులును భగవంతులు నగు నాకృష్ణు లిద్దఱును లోకులకు ధర్మకామార్థముల నొడఁగూర్పుతలంపు గొనినవారై తమలోఁ దాము మాటలాడుకొనుచుఁబోవుచుండ, నప్పు డర్జునునిఁ జూచి శ్రీకృష్ణుం డిట్లనియె. పార్థా! చూడు మీపట్టణ మెంత విభవసమంచితమై, నీటివసతిగలదై యెటుచూచినను బశుబృందసమృ ద్ధంబై, దివ్యభవనాలంకృతంబై యొప్పారుచున్నదో? ఈపట్టణమును వైహార వరాహ వృషభ ఋషిగిరి చైత్యకంబు లను పర్వతంబు లైదు చుట్టికొని కాపాడుచుండుటచే,నీపురి గిరివ్రజం బను పేరితో శత్రు వులు చొచ్చుట కెంతమాత్రము సందు లేక వెలయుచున్నది. పూర్వ కాలమున నీపట్టణమున గౌతముఁ డౌశీనరి యనుశూద్రవనితతో నిష్టోప భోగముల సుఖించుచు దానియందుఁ గాక్షీవంతుఁడు మున్నగు శూరు లైన కుమారులం బడసి తృప్తుండై యుండెఁ. ఆగౌతమఋషియనుగ్రహ మున నీపురము నొరులు ప్రవేశింప నేరరు. దీనిచుట్టు నుండురమణీయము లగు వనములలో నానాదేశాధీశులు విలాసార్థము వచ్చి విహరించు చుందురు. ఆవనములు పొంపు పెంపారు నానావృక్షగుల్మలతాదులతోఁ గూడికొని విలాసవిహారములకు యోగ్యము లగుటం జేసి, యంగవంగ దేశ పురాజులు నిత్యోత్సవముల నానందముం బొందుచుందురు. ఇందు భీకరములైన యర్బుద శక్రవాపి స్వస్తిక మణినాగు లను పాపతేఁడు

లున్న వారు. ఈ ప్రదేశములయందు సకాలవర్షములు గురియుచుండు నట్లు తొల్లి యిక్ష్వాకుపుత్రుండగు మను వనుగ్రహించియుండె. కౌశిక, మణి, మణిమంతు లీమగధదేశపువారినిఁ జల్లనిచూపులతోఁ జూచుచుందురు. ఈ ప్రకారము నానావిధసౌకర్యములతో వెలయుచుండు నీపురమును రాజధానిగాఁ జేసికొని జరాసంధుఁడు తనకంటె నధికుండు భూలోకమున నన్యుండు లేఁడని మదించియున్న వాఁడు. మనమిప్పుడు వీని పౌరుషము నడఁపవలయునని భీమార్జునుల కిరువురికి నుత్సాహమును గల్పించెను. ఇట్లు వారు ముప్పురును మాటలాడుకొనుచుఁ బోవుచుండు వారు గిరివ్రజము నావరించియుండు కొండలలోఁ జైత్యకమనుదానిని సమీపించి యాకొండ నెక్కిరి. అచ్చోట శత్రువు లెవ్వరైనఁ బట్టణమును బ్రవేశించుచోఁ, దనంతట ధణధణ యని మ్రోగు భేరులు మూఁటిని జూచిరి. ఆ భేరులు పూర్వము మాగధులచే మనుష్యమాంసమును భుజించుచు లోకమున కహిత మాచరించుచుండిన ఋషభనామకరాక్షసునిఁ జంపి వాని చర్మమున నిర్మింపఁబడియెను. కృష్ణాదులు తాము పురముఁ బ్రవేశింపఁగనే యా భేరులు తమంతన మ్రోగు నని వానిం బగులఁగొట్టిరి. కాని, దాని సమీపమున నాయుధపాణు లగు వీరభటులుండుటను వా రాద్వారమునఁ బురప్రవేశమును జేయుట కొల్లక చైత్యపర్వతశిఖరంబుఁ బగులఁగొట్టి పురప్రాకారమును దాఁటి, యాద్వారంబునఁ బురమును జొచ్చిరి. తత్పూర్వము వేదపారగు లగు రాజపురోహితులు కొన్ని యపశకునంబులఁ గని వానికి శాంతిఁ జేయ నిశ్చయించి రాజునకుఁ దెలిపియుండ, రాజును గృతస్నానుండై యుపవసించి దీక్షఁ బూనియుండె. అప్పు డీస్నాతకబ్రాహ్మణవేషధారులును, విపులాంసులును, నరిందములును నగు శ్రీకృష్ణభీమార్జునులు నగరముయొక్క సొంపును నీక్షించుచు, మాలాకారునింటికిఁ జని బలవంతముగఁ బుష్పమాలికలను గొని ధరించి సువాసన గల గంధ మలంది ప్రకాశించుచు, గిరివ్రజపౌరజను లాశ్చర్యపడి చూచుచుండ నావులమందను బ్రవేశించు హైమవత సింహబులం బోలె బ్రాహ్మణులకు మాత్రము సులభోపాయమునఁ బ్రవేశింప నర్హమైన రాచనగరుం జేరి పరిచారకులయొక్కయు, నధికారులయొక్కయుఁ, బురోహితబ్రాహ్మణులయొక్కయు సమూహాహ్వానముతోఁ

గ్రిక్కిరిసియున్న మూఁడుకక్ష్యలం దాఁటిపోయి, యం దుండు జరాసంధుం గాంచిరి.

అంత జరాసంధుం డేదేశమునుండియో సత్కారార్హులైన బ్రాహ్మణులు వచ్చి రని తలపోసి వారి కెదురేగి యర్ఘ్యపాద్యాదుల నొసంగి విధ్యుక్తముగఁ బూజింప నుమకట్టఁగా, వారు వానిపూజలం గొనరైరి. కొంతసేపు వారు పలుకుటయును మాని యూరకుండిరి. అప్పుడు వారిలో శ్రీకృష్ణుండు మౌనమును మాని జరాసంధునితో నిట్లనెను. 'నరేంద్రా! వీ రిప్పుడొకనియమమున నున్నవారు. అర్ధరాత్రమువఱకు నియమాంశమైన మౌనమును ధరించియుందురు. పిదప నీతో మాట లాడుదు రనఁగా రా జట్లయ్యెనేని, వీరినియమాంతమున వీరి నారాధించెద నని వారిని యజ్ఞశాలకుఁ జేర్చెను. అప్పు డర్ధరాత్రము కాఁగా వెంటనే జరాసంధుండు స్నాతకులకుఁ బూజల నొనర్చుట కేతెంచెను. తనయింటి కర్ధరాత్రమున స్నాతకులు వచ్చినను నావేళకు వారి నతిశ్రద్ధతోఁ బూజించునియమముగల యాజరాసంధుండు మున్నే వచ్చియుండిన యాస్నాతకుల నెఱింగియుండియు, వారికప్పుడు పూజావిధానములను దా నొనర్పలే దని తెలిసియుండియు వారిని మఱచునే? కావున నాయర్ధరాత్రివేళ యజ్ఞశాల కేతెంచి యాస్నాతకుల నుచితాసనములఁ గూర్చుండ నియమించి వారితో నిట్లనియె. 'అయ్యలారా! స్నాతకు లగు విప్రులు పుష్పమాలికలను ధరింపరు. పరిమళసుగంధముల నలంద రని విందుము. మీరు పుష్పచందనముల ధరించియున్నారు. మీభుజముల యందు ధనుస్సును మోయునప్పు డల్లెత్రాటిరొయుపిడి గలిగి కాచిన కాయ లేర్పడియున్నవి. చైత్యకగిరిశిఖరమును బడఁద్రోసి నాపట్టణమును బ్రవేశించునపుడు, పట్టణమును సాధారణద్వారమునఁ బ్రవేశింపక ద్వారము కానిద్వారంబునఁ బట్టణముం జొచ్చితిరి. మిమ్మును జూడ వేషముచే విప్రత్వమును, దేహదార్ఢ్యముచే క్షత్రియత్వమును నాకుఁ దోఁచుచున్నది. మీ రెవ్వరు? యథార్థమును బలుకుఁడు. సత్యమున రాజులు శోభిల్లుదురు. బ్రాహ్మణత్వము మాటలచే వెల్లడియగును. క్షత్రియత్వము కర్మలచే వెల్లడియగును. ఈమీరొనర్చిన కార్యములచే మీరు క్షత్రియులుగ్గా నూహింపఁబడుచున్నారు. మీయాగమనమున మీరు

చేయఁదలచిన కార్యమును నాకుఁ జెప్పుఁడు. అద్వారమునం బురప్రవేశ మొనర్చి నాసమక్షమున కేతెంచి నాయిచ్చుపూజలను గొనకున్నారు. మీ యాగమన కారణము మీరు చేయ నెంచినపనిని నాకుఁ దెలుపుఁడు.

ఇవ్విధమున జరాసంధుం డడుగఁగా వాక్యవిశారదుఁడగు వాసుదేవుఁడు స్నిగ్ధగంభీరవాక్యములతో వాని కిట్లనియె. బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యవర్ణములవారు ముప్వురును స్నాతకత్వమును బొందుట కర్హులు. ఇది యామూఁడువర్ణములవారికి సామాన్యధర్మము. వానిని వా రాచరించుటలో నొక్కొక్కవర్ణమువారికిఁ గొన్ని భేదము లున్నవి. అందు విశేషధర్మముల నాచరించి క్షత్రియుఁ డఖిలసంపదల నొందును. మేము క్షత్రియస్నాతకులము. మేమాచరించు వ్రతమహిమమున బ్రాహ్మణులం బోలెఁ గానఁబడుచున్నవారము. గంధమాల్యములయందు లక్ష్మి నివసించుఁ గావున వానిని మేము ధరించితిమి. అద్వారమున శత్రుగృహమును, ద్వారమున మిత్రగృహమును బ్రవేశించుట విద్వాంసులధర్మము. కావున శత్రువగు నీయొక్క గృహప్రవేశము నద్వారమున నొనర్చితిమి. నీయొద్ద కిప్పుడు మేము కొండొక కార్యోద్దేశంబున నేతెంచినవారము. ఆకారణమున నీ విచ్చుపూజలం గొనమైతిమి. బ్రాహ్మణులు మాటలలో శూరత్వమును జూపుదురు. ఉత్తమక్షత్రియులు కార్యములలో శూరత్వమును దెలుపుదురు. మాకు బాహువులయందు శూరత్వము గలదు. ఇవ్విధమునఁ దొల్లి క్షత్రియులకు భుజములయందు వీర్యము గల్గించియున్నవాఁడు. మా శౌర్యబలములఁ జూడ దలంతువేని యవశ్యము చూడుమనఁగా మాగధుండు యాదవున కిట్లనియె. ఆర్యులారా! నే నిప్పు డెంత యాలోచించినను మీయందు నాకు ద్వేషము గన్పట్టకున్నది. కావున వైరము జనింప లేదు. మీకు నే నెట్టి యపరాధమును దొల్లి చేసియెఱుఁగను. అట్టి నన్ను మీరేల శత్రునిఁగాఁదలంచుచున్నారు? నిరపరాధుని శత్రునిఁగా భావించుట ధర్మవిరుద్ధము కాదా? అట్లు భావించినచో నరకప్రాప్తి యగు. రాజులు తమధర్మమును గ్రమముగా నాచరించు టుత్తమము. అది వారికి సకలకార్యములను సాధింపఁజేయు. అవ్విధమున నే నుత్తమక్షత్రధర్మమున నడచుచుండఁగా

నిష్కారణముగ నన్ను మీరు శత్రునిఁగా భావించుట ధర్మవిరుద్ధంబు. అనఁగా వానికి మధుసూ [illegible] దిట్ల [illegible] ... [illegible] బూని యుండు నొక్క [illegible] ... [illegible] నీతోఁ బోరుసల్ప నేతెంచితిమి. [illegible] దశలయందు సుఖముగ నున్న నిరపరాధులగు రాజులను నిష్కారణముగఁ జెఱఁబెట్టి క్రూరకర్మమును దల పెట్టియున్న నిన్ను నిరపరాధుఁ డని లోక మనునే? రాజని నామమును దాల్చినవాఁడు శత్రురాజులపై దండెత్తి వారి నోడించి తెచ్చి చెఱఁ బెట్టి నిత్య మొక్కనిఁగా భూతనాథున కర్పింప నెంచి యారాజులకుఁ బ్రాణాంత మిట్లొనర్చునె? ప్రపంచమునందు నీవు తప్ప నన్యనృపాలుఁ డెవ్వండైనను దనుంబోలిన మనుష్యుండే యగువాఁడును, భూపతియైన వాఁడును నగువానిని నిర్బంధమునఁ దెచ్చి చెఱసాలయం దుంచి తన యిచ్చమెయి నిట్లు రుద్రున కొక్కరాజునుగా బలియిచ్చువాఁ డెందేనిఁ గలఁడే? నిన్ను నీవు ధర్మాత్ముం డంటివి. ఇంతకన్న ఘోరమగునధర్మంబు వేఱొండు గలదే? కావున ధర్మమును రక్షించునిమిత్తము మహాపాపా త్ముండ వగు నిన్నుఁ బోరిలో వధింపవచ్చితిమి. మనుష్యుఁ డేయేకాల ములలో నేయే కర్మములం జేయునో యాయాకాలములలో వాఁ డాయాకర్మఫలముల ననుభవింపవలయును. ఉత్తమక్షత్రియులు సమర యజ్ఞమును జేయుట కుపక్రమించి వీరస్వర్గమును బొందుదురు. నీచే బాధితులయినవారి కుపకార మొనర్చుటకును, జ్ఞాతులను సంరక్షించుట కును, జ్ఞాతివధమును జేయుటకు నుపక్రమించియున్న నిన్ను వధింపవచ్చి తిమి. నాకంటె నధికు లైన రాజు లీభువిలో లేరని నీవు గర్వమునఁ దలంచుచున్నావు. అట్లు తలంచుట నీబుద్ధివిప్లవము తప్ప వేఱు గాదు. శూరుఁడై రణము సలిపి వీరస్వర్గమును నవశ్యమైనదానిని బొందవలయు నని యేక్షత్రియుండు గోరఁడు? క్షత్రియులు ప్రపంచమును జయింప వలయు నని కోరుట, రణదీక్షను వహించుట యనెడి రెండును . వీరస్వర్గ మును బొందుట కనియే తలంపుము. పరబ్రహ్మవిచారమును, మహిత యశస్సు నార్జించుటయును, విస్తారమగు తపోనుష్ఠానమును, యుద్ధమున మరణమును స్వర్గప్రాప్తిహేతువులు. కావున నుత్తమ లగు క్షత్రియు

లును శూరులును ధర్మయుద్ధమును సలిపి వీరమరణమును బొంది, నాక మునకుఁ బోయి యింద్రునితో సుధర్మసభయందు సరసవినోదంబులఁ దేలి యాడుచుండిరి. రాజులలో నీవే శూరుఁడ వని గర్వింపకుము. నీకంటె శూరులైనరాజు లనేకులున్నా రని తెలిసికొనుము. కులవృత్తములను బాగుగ నెఱింగినవాఁడు నీవలె గర్వింపఁడు.

ఇవ్విధమున నీవలె గర్వించిన దంబోద్భవుఁడు, కార్తవీర్యుఁడు, [illegible] బృహద్రథుండు [illegible] వీరు ముగ్గురును దమకుఁ దామె చేటుఁ [illegible] నాశనమును జెందిరి. నీవును నిప్పుడు పుత్రమిత్రాదులతోఁ జెడ కుము. నా మాట లాలింపుము. చెఱఁబెట్టినరాజుల విడిపింపుము. కాదేని మాతోడఁ బోర యంతకాలయమున కరుగుము. మేము నీతోఁ బోరా డుటకు వచ్చినవారము. నేను హృషీకేశుండ నగు శౌరిని; వీరు కౌరవ సింహు లగు భీమార్జునులు. నామాటలను విని రాజులను విడిచిపుచ్చి మేలుగాంచుము. కాదేని, పోరికిఁ సన్నద్ధుఁడ వగుము. అని చెప్పఁగా క్రోధసంరక్తనయనుండై జరాసంధుం డిట్లనియె. నే నీరాజులనెల్ల విక్రమం బునఁ బోర జయించి తెచ్చినవాఁడ. వీరిని నాయిచ్చ మెయి నొనర్చుటకు నాకు సర్వాధికార మున్నది. మఱియును దేవకార్యార్థ ముద్దేశించి శూరుండనై తెచ్చిన వీరిని మీ కిప్పుడు వెఱచి నేను విడుతునే? మీరు నాతో సేనాసమన్వితులయి పోరాడఁ బూనుదు రేని యట్లొన ర్తుఁడు. కాదేని యొక్కొక్కరుగఁ గాని, యిరువు రొక్కొక్కసమ యమునఁ గాని, యవియుంగాక మువ్వు రేకకాలమునఁ గాని నాతోఁ బోరాడఁ దలంతు రేని పోరాడుటకు నేను సంసిద్ధుఁడ నని చెప్పి, తన పుత్త్రుఁడు సహదేవునకుఁ బట్టాభిషేకమును జేసి తనకు ముఖ్యమంత్రులగు హంసడిభకులు లేకపోయిరి గదా యని కొంత వగచి, పదంపడి వీరో ద్రేకము వెలి కుబుకఁగా యుద్ధమునకు సమకట్టి నిలుచుటయు, వాసు దేవుం డితనిని జంపువాఁడు భీముఁ డని విధిప్రేరణము నెఱింగినవాఁ డగుట తాను వానితో మల్లయుద్ధమును జేయ నొల్లక మాలో నీయిచ్చ వచ్చినవానిని గోరికొని యుద్ధముఁ జేయఁ బ్రారంభింపుము. అని చెప్పఁగా నాజరాసంధుండు బలగర్వమున భీముం గోరికొనియె. అప్పుడు, జరాసంధుండు తనపురోహితుఁడు స్వస్త్యయనము గావింపఁగా గోరో

జనాదిమంగళద్రవ్యములఁ గొని, శరీరరక్షకములగు నితరపదార్థములతోఁ గూడికొని కిరీటముం దీసి తలవెండ్రుకలను జక్కఁగా ముడివైచి వీరోద్రిక్తుండై యుద్ధమున కెదుర నిలువఁగా, భీమసేనుండు తనకు జగన్నాథుండు స్వస్త్యయనముఁ జేయఁగా నాతనియాశీర్వచనబలమును బొంది సమరాయత్తుఁడయి భుజము లప్పళించుకొని జరాసంధున కెదుట నిలిచెను.

భీముఁడు జరాసంధుని మల్లయుద్ధమునఁ జంపుట

అంత నా జెట్టిద్దఱును మొట్టమొదటఁ బాదాభివందనసూచకంబుగా మ్రొగ్గలు వాలిరి. పిదప నొండొరులచేతులం బట్టికొనిరి. కచ్చలను విదిల్చిరి. మొలనూళ్ళం ద్రెంచిరి. చేతులచే నొకరిభుజబుల వేఱొక్కరు ద్రోచిరి. అంగములం బెనఁగుగొనునట్లు పెనంగిరి. పరస్పరభుజంబులం బట్టికొనిరి. కిలారింపు లొనర్చిరి. హస్తలాఘవ మచ్చుపడఁ గాసెల బిగియించిరి. మిణుఁగురులు రాలునట్లు కుత్తుకల నదిమిరి. చెక్కిళ్ళఁ జిదిమిరి. పరస్పరశరీరములం బట్టి నేలం ద్రోసిరి. పాదఘట్టనంబులఁ బరస్పరమర్మస్థానముల నుఱుమునేసిరి. ప్రేటులు దొలఁగ భుజములతోఁ బెనంగిరి. ఉరమ్ము నురమ్మున పెటిల్లు పెటిల్లు మనఁ దాఁకిరి. మదించినయేనుఁగులంబోలెఁ గరములఁ బీడించికొనిరి. కన్నులనుండి యగ్నికణంబులు రాలునో యన్నట్లొకరి నొకరు చుఱచుఱం జూచిరి. ఇవ్విధంబునఁ బరస్పరమల్లయుద్ధపాండిత్యము నొకరికొకరు వెల్లడించుచు, సటల నాడించుచుఁ బోరాడుమృగేంద్రద్వంద్వంబుఁ బోలె నొకరి నొక రురవడించి యీడ్చుచుఁ, బడఁద్రోయుచు, లేచుచు, తాలప్రేటులఁబోలె దృఢప్రహారములం గొట్టుచు, నొకరి నొక రొడిసి పట్టుకొని నేలయందుక్కడంగ నీడ్చుచుఁ బోరుచుండఁ బురములో నున్న బ్రాహ్మణులును వైశ్యులును ననేకక్షత్రియులును శూరులగు శూద్రులును వృద్ధస్త్రీలును ననేకులు వచ్చి, పరస్పరజయకాంక్షులై ఘోరంబుగాఁ బెనఁగుచున్న భీమసేనజరాసంధులఘోరయుద్ధముం జూచి, యాశ్చర్యపడుచుండిరి. కొందఱు నివ్వెఱపాటు నొందిరి. అప్పటివారియుద్ధము మహేంద్రవృత్రయుద్ధముం బోలి యుండెను. అవ్విధంబున వారు కార్తికశుక్లపాడ్యమినాఁడు పోరుట కారంభించి త్రయోదశినాఁటి

యుద్ధమున భీముప్రేటులచే జరాసంధుఁడు డయ్యుటం దెలిసి, చతుర్దశి నాఁటినిశాసమయమున జరాసంధు నిర్వీర్యుంగా నెఱింగి, జగన్నాథుండు భీమసేనుం బిలిచి యిట్లనియె. బకాంతకా! నీశత్రుబలతేజంబులు తగ్గినవి. విజృంభించి పోరుము. పోరును ముగింపుము. శత్రువును వధింప నిదియె సమయము. అని యుత్సాహపూర్ణవచనములఁ బలుకఁగా నా మారుతి యతిబలపూరితుండై విజృంభించి శత్రుని నిర్జించుటకుఁ బూనుకొనియె. అంత జనార్దనుం డూరకుండక వెండియు భీమసేనుం జీరి యిట్లనియె. మారుతీ! నీతండ్రి యగు ప్రభంజనుని స్మరించి నీబలమును వృద్ధిచేసికొని శౌర్యముతో వేగంబ శత్రుభంజనము గావింపు మని ప్రోత్సాహవచనము లాడఁగా, నావృకోదరుండు వృకంబుమాడ్కి రౌద్రంబు మెఱయ నాబార్హద్రథు నతిరౌద్రముతో నొడిసిపట్టి మోకాళ్లనదిమి వివశుఁజేసి, పాదములం గేలంబట్టికొని గిరగిర నూఱుమార్లు త్రిప్పి ముక్కులం గన్నుల నెత్తుటిధారలు గాఱుచుండఁ గ్రిందఁ గొట్టి, వానివీఁపుఁ గాలఁ దన్ని, కాళ్ల రెంటిని ఫెళ్లుమనఁ గట్టియల విఱుచునట్లు విఱిచి వాని విగతాసుఁగా నెఱింగి వీరావేశంబున సింహనాదంబు భూనభోంతరంబు నిండునట్లు చేయఁగా, నాకిలారింపునకుఁ బౌరులు వెఱచఱచిరి. హిమవంతంబు బ్రద్దలయ్యెనో యని తలంచిరి. స్త్రీలగర్భములు స్రవించినవి. అంత నాజరాసంధు శవమును గాళ్లఁ బట్టి జరజర లాగికొనుచు వచ్చి రాజగృహద్వారంబునఁ బడవైచి భీముండు క్రోధారుణితలోచనుండై యుండె.

శ్రీకృష్ణభీమార్జునులు చెఱలో నుండురాజుల విడిపించుట

అంత దేవకీనందనుండు భీము నాశ్వాసించి క్రోధమును జల్లార్చి, మువ్వురును బురమునం దున్న చెఱసాల కరిగి యందుఁ జెఱపట్టిన రాజుల నందఱను విడిచిపుచ్చి, ధ్వజములతో విరాజిల్లుచుండు జరాసంధు రథమును దెప్పించి, యందు భీమార్జునులం గూర్చుండ నియమించి తాను సారథ్యమును వహించి పురము వెలుపలిప్రదేశమును కరిగెను. ఆరథమును బూర్వ మింద్రోపేంద్రులు తారకాసురసంహారకాలమున నారోహించియుండిరి. ఆరథమును మహేంద్రుఁడు వసురాజున కొసంగెను, వసురాజు బృహద్రథున కొసఁగెను. తండ్రి యగు బృహద్రథుని

వలన జరాసంధు నారథంబు సేరె. ఆరథము తనసహజకాంతులచే యోజనప్రమాణమార్గము దివ్యప్రకాశమును గలిగించుచుండు. అట్టి రథమున నాముప్పురు సారథిరథికులై త్రేతాగ్నులవలె మెఱయు చుండిరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు గరుడునిఁ దలంపఁగా నామహానీ యుండు నాకంబునం దుండి తనబలవర్గ మగుభూతగణంబులతోఁ గూడికొని యేతెంచి జగన్నాథునిఁ బని యడుగ, నామహానీయుండు గరుడుని నాతనిభూతగణములతోఁ దనయారథముపై ధ్వజమున నుండు మని యాజ్ఞాపించె. అంత గరుడుండు భగవన్నియమనమున కియ్యకొని యట్లు గావించె. గరుడధ్వజముతోఁ బ్రకాశమానమైన యా రథము మధ్యందినమార్తాండునివడువున వెలుఁగ నారంభించెను. అంత గిరివ్రజములోనివిప్రులు విజయ లగు శ్రీకృష్ణభీమార్జునుల నాశీర్వదించిరి. ఇతరజనులు వారిని మిగుల సత్కరించిరి. చెఱయందుండి ముక్తు లయిన రాజులు తమబంధవిమోచనమునకుఁ గారకుం డగు వాసుదేవునిసద్గుణ గణంబుల నుతించి యిట్లనిరి. 'జగన్నాథా! జగంబుల రక్షింప నున్న నీ కీకార్యం బేపాటి? నీవు తలంచినంతమాత్రమున నీ శత్రువులు హతులు కారే? నీకసాధ్యం బొం డీజగంబునఁ గలదే? నీదయచే దుఃఖకర్దమమునఁ బడియుండినమే మీజరాసంధతటాకమునుండి వెలువడితిమి. నీకటాక్ష మున గతఖేదులమైతిమి. సంసారబంధమును వీడి మోక్షముం బొందు యోగికైవడి, మే మీనాఁడీకారాబంధమును వీడి యపారకృపాతరంగిత హృదయుఁడవగునిన్నుఁ జేరఁగంటిమి. మా కెద్దివిధింపఁదలంచియుందువో దానిని శిరసా వహించి యొనర్చెదము. మాకుఁ బ్రాణదాతవు. భయ త్రాతవు. సద్గురుండవగు నీ వేడుగడవు. నీ కొసఁగరానిపదార్థం బన్యంబు మాయొద్ద నేదియును లేదు' అని విన్నవించిరి. అప్పుడు భగవంతుండు వారిమనవి నాలకించి వారు జరాసంధుచేఁ బడినబన్నములకు వారి నూఱ డించి, పరమధార్మికుం డగు యుధిష్ఠిరుండు సామ్రాజ్యమును వడసి రాజ సూయంబు చేయ నున్నవాఁడు. ఆతనికి మీరుపకార మొనర్పవలయును. ఆతండు బొందఁగలసామ్రాజ్యమునకు మీ రెల్లరు తోడ్పడవలయును. అని చెప్పఁగా, నారాజు లంద ఱామాటలకు సంతోషించి యుధిష్ఠిరు నకుఁ గడుంగూర్పువారై భగవదాజ్ఞానుసారులై యనేకరత్నములను

సమర్పింప వాని నన్నిటిని గ్రహించి వారియెడ దయం దాల్చె. అటు పిమ్మట జరాసంధునికుమారుండు సహదేవుం డమూల్యము లగు రత్నములను బళ్లెరమునం దుంచుకొని పురోహితుండు మున్ను నడువ వచ్చి మిక్కిలి వినయముతో మ్రొక్కి నిలుచుండఁగా, శ్రీవాసుదేవుం డా రాజకుమారున కభయదాన మొసఁగి యాతనిని మగధరాజ్యమున కభిషిక్తుం జేసి, యాతండు తెచ్చినరత్నముల కానుకను బ్రీతితో గ్రహించి, కడగంటిచూపున నాతని నాదరించి నగరునకుఁ బోవుట కనుజ్ఞ నొసంగెను. పదంపడి సహదేవుండు భీమార్జునులమన్న నలఁ బొంది నగరుసొచ్చె. అంత జనార్దనుండు భీమార్జునులతోడ వేగవంతము లగు రథ్యములఁ బూన్చిన జరాసంధురథంబు నారోహించి తమచే చెఱనుండి విడిపింపఁబడినరాజు లందఱు వెన్నంటి రాఁగ, వేగవంత మగు ప్రయాణమున నింద్రప్రస్థంబు చేరి యుధిష్ఠిరుం గాంచి నమస్కరించి భీమార్జునుల నాతని కప్పగించి, 'మహాత్మా! అదృష్టవశంబున నీతమ్ములు సుఖులుగ నీయొద్ద కరుదెంచిరి. భీముఁడు జరాసంధుని మల్లయుద్ధంబున హతుని గాఁ జేసె. వానిచేఁ జెఱసాలయం దుంపఁబడి భూతనాథున కర్పితులగుటకు సంసిద్ధులైనరాజులు వీరె. చెఱసాలయందుండి వీరు విముక్తులయిరి.' అని యారాజుల నెల్ల శౌరి యుధిష్ఠిరునకు జూపఁగా, నాధర్మపుత్రుండు వాసుదేవునిఁ దనతమ్ములను గౌఁగిలించుకొని పరమానందమును బొంది, చెఱసాలనుండి ముక్తులయిన రాజులను యథోచితరీతి నాదరించి యుచితసంభాషణముల నూఱడించి వారిని స్వస్వదేశములకుఁ బోవ ననుజ్ఞ నొసంగెను.

ఈప్రకారంబుగా వాసుదేవుండు భీమార్జునులచే మాగధుండైన జరాసంధునిఁ జంపించి వారిచేఁ బొగడ్తఁ గని, యుధిష్ఠిరధౌమ్యానుజ్ఞాతుండై జరాసంధురథ మెక్కి మిక్కిలి వేగమున ద్వారవతి కరిగె. అంతట నొక్కనాఁడు సవ్యసాచి యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనియె. మహారాజా! మనభాగ్యవశమున నే నీదివ్యధనుస్సును, నగ్నిదత్త మయి స్వయం ప్రకాశమాన మైన రథమును, నప్రతిహత మైన యుద్ధసాధనములు, నక్షయంబు లగుతూణీరయుగళంబును గల్గియున్నందులకు ఫలంబుగా దిగ్విజయయాత్రకు సేనను సమకూర్చుకొని తరలి భాండాగారమును

ద్రవ్యసంపూర్ణ మొనరించెద. నీయాజ్ఞకు వేచి యున్నవాఁడ" నని చెప్పఁగా, యుధిష్ఠిరుం డా మాటలను బరమహర్షంబున విని తగు సేనను సన్నాహపఱచి దైవజ్ఞులం బిలిచి సమరమునకుఁ దఱలునిమిత్తము శుభముహూర్త మొక్కదాని నిర్దేశించి, యామంగళదినమున శుభకార్య ములం జేయించి యుత్తరదిశకు ధనంజయునిం, దూర్పునకు భీమసే నుని, దక్షిణమునకు సహదేవునిం, బడమరకు నకులుం బంప వారు సర్వ దేశములను జయించి బహురత్నరాసులను, విస్తారమగు ధనకనకము లను నాధర్మరాజునకుఁ గానుకలుగాఁ దెచ్చి సమర్పించి రనఁగా, జనమే జయుండు వైశంపాయనునితో, "మునీంద్రా! మా ముత్తాతలదిగ్విజయ వృత్తాంతంబు సవిస్తరంబుగా వినవలతుం జెప్పవే" యన నతని కాముని చంద్రుం డిట్లనియె.

భీమార్జుననకులసహదేవులు దిగ్విజయము చేయుట

జనమేజయా! మీ పెద్ద లంద ఱేకకాలమున సర్వదిక్కులను జయించిరి. యుధిష్ఠిరుం డింద్రప్రస్థపురంబున రాజ్యపాలనమును జేయుచుఁ దనపురమును సహస్రాక్షుండై కాచియుండె. వెఱవారు సేనాసమే తులై దిక్కుల నుండురాజుల నోర్పఁబోయిరి. వారిలో నర్జునుండు కావిం చిన విజయముల మొట్టమొదట నుడివెదను. గాండీవి యవ్విధంబున సర్వాయుధసమన్వితంబైనతేరెక్కి యుధిష్ఠిరానుమతుండై నేల యీనిన తెఱంగున రథగజతురగపదాతివర్గముతోఁ గూడిన యపరిమితసేనంగూర్చు కొని యుత్తరదిశకు జైత్రయాత్ర వెడలెను. ఆయుద్యమమున మొట్ట మొదటఁ బుళిందరాజుం దోడరి యల్పయుద్ధమున నాతని నశ్రమంబున నోడించె. పదంపడి యానర్తకాలకూటకుళిందసుమండలదేశపురాజు లను వేగమున వశవర్తులనుగాఁ జేసికొని విస్తారసేనాసమన్వితుండై, శాకలద్వీపరాజగు ప్రతివింధ్యు మారొ్కనుటకు నిశ్చయించెను. శాకల ద్వీపవాసు లసహాయశూరులు. మేటులైనధానుష్కులు. సప్తద్వీప వాసులలో వారిశౌర్య మజయ్యము. అట్టిశూరులతో నిండిన సైన్యము గల ప్రతివింధ్యు నశ్రమంబున గెలిచి యచ్చటి శూరులు దన్నుఁగొలిచి రాఁగఁ, గిరాతులతోను చీనులతోను బరివేష్టింపఁబడిన ప్రాగ్జ్యోతిష మును జొచ్చి దాని కధిపతి యగు భగదత్తునితో నెనిమిదిదినంబులు

మహాహవం బొనర్చెను. అంత భగదత్తుఁ డర్జునునియపారధనుర్విద్యా విలాసంబున కాశ్చర్యపడి యాతనితో సఖ్యముం గోరి యిట్లనియె. 'విజయా! ఈ నీధనుర్విద్యావిలాసంబునకు విస్మయం బందితి. ఇట్టి శౌర్య ప్రదర్శనంబుఁ జూపఁ బాండవుండ వగు నీకుఁ దక్క యన్యుల కెవ్వరి కేనిఁ దరంబె. మఱియు నీవు మహేంద్రనందనుండవు. నేను మహేంద్రసఖుం డను. మన మిరువురము సఖ్యముతో వర్తిల్లవలయును. నీ వెద్దానింగోరి యిట్లుయాహవోహోత్సుఖుండ వైతివి? అయ్యది నాకు సవిస్తరంబుగాఁ దెలుపుము. దానిం బ్రీతిపూర్వకముగ నొనర్చెదను.' అని యడుగఁగా వాని కర్జునుం డిట్లనియె. 'భగదత్తా! వినుము. కౌరవశ్రేష్ఠుండును, ధర్మ జ్ఞుండును, సత్యసంధుండును, రాజర్షియు నగుయుధిష్ఠిరుండు విస్తార దక్షిణలచే విప్రులఁ దనియింప యాగదీక్షితుండై రాజసూయమును జేయ నిశ్చయించియున్నాఁడు. మఱియు నాయాగంబు బహుదక్షిణా సమన్వితంబు. అమ్మహాత్మునకు సామ్రాజ్యంబు సేకూరునట్లు విస్తారధన మొసఁగుము. నీవు నాతండ్రియైన మహేంద్రున కిష్టసఖుఁడవు గాన నాముఖ్యోద్దేశము వెల్లడించితి. ఇది దక్కయింకేదియు నా కభిమతంబు లేదు.' అనఁగా భగదత్తుం డర్జునునితో నిట్లనియె. బీభత్సా! 'యుధిష్ఠి రుండు నాకు నీతోఁ దుల్యుండు. ఆమహనీయుం డొనర్చుయాగము నకై నీకోరిన ధనం బొసంగెద. ఇంక నేమి చెప్పినం జేసెద.' అని చెప్పి విస్తారధనరాశి నొసంగఁగాఁ, గైకొని యచ్చోటు వదలి యంతర్గిరిబహి ర్గిర్యుపగిరులయం దుండు ప్రభువుల నవలీల నోడించి వారియొద్దనుండి కానుకలను గప్పములను నపరిమితధనములం గొని, వా రందఱును దనుఁ గొలిచిరాఁగ నులూకదేశమునుజొచ్చి యచ్చోటి రాజు నులూకు నశ్ర మంబున గెలిచి, యాతఁ డిచ్చిన ధనకనకమణిమయవస్తువులను యుధిష్ఠిరు నకుఁ గానుకలుగాఁ గప్పములుగాఁ గొని, మోదాపుర వామదేవ సునామోత్తరోలుకాధిపతుల నెల్ల నోడించి, వారివలన రాజసూయ యాగమునకై విలువగల యావస్తువులఁగొని, దేవప్రస్థమునకుఁ జనెను. వానియధిపతి నగుసేనాబిందుం గెలిచి విష్వగశ్వుఁడను ప్రభువును సమరమున నోడించి, మహారథికులగు పార్వతేయులతో నోహాటించి, పర్వతవాసు లగు దస్యుల నోడించి, పౌరవుని జయించి, యుత్సవసంకే

తాదులతో నుండు నేడుగణంబులవారిని గెలిచి, కాశ్మీరముం జొచ్చి యం దనేకప్రభువులను, దశమండలములతో లోహితునిఁ,ద్రిగర్త ద్వార కోకనద రాజులను మదమడంచి, యభిసారిని నురగావాసియగు రోచమానుని రణనిర్జితులం జేసి, నానావిధాయుధములతో రక్షింపఁ బడిన సింహపురసహ్యాపురములను వశపఱచుకొని, సుమాలుల గండ డంచి, బాహ్లిక దరద కాంభోజాధిపతులవలనఁ బెక్కు కానుకలను గప్పములనుం గొని, యచ్చోటినుండి యీశాన్యదిక్కు దెస మఱలి లోహ పరమకాంభోజరాజుల నణంచి, యుత్తరఋషికాధిపతితో విక్రమించి పోరి వాని నోడించి యాతనియొద్దనుండి శుకోదరతుల్యవర్ణములగు పెక్కుగుఱ్ఱములఁ గప్పంబుగాఁ గొని, హిమవత్పర్వతంబుఁజేరి యా ప్రదేశపుశూరుల నోడించి, శ్వేతపర్వతము నాక్రమించుకొని, కింపురుష ప్రదేశములఁ జొచ్చి వారికి రా జైనద్రుముఁ డనువానిసుతునివలన మితిమీఱినధనరాసులంగొని,హాటకముం జొచ్చి దానిరాజగు గుహ్యకు వలన విస్తారధనముం గొని, పదంపడి మానససరస్సును ఋషికుల్య లను జూచి, హాటకదేశముయొక్క పార్శ్వద్వయనివాసు లగు గంధ ర్వుల యుద్ధమున నోడించి, వారియొఁగాఁ దిత్తిరి కల్మాష మండూ కంబు లను పేళ్లతో వెలయు నుత్తమాశ్వంబులను గానుకలుగాఁ గొని, యుత్తరకురుదేశములలో నున్నహరివర్షముం జొచ్చి దానిం జయింప యత్నింపఁగా, నాదేశమునకుఁ బ్రవేశించుస్థలమునం దున్న మహావీర్యులు, మహాకాయులు, మహాబలులు నగు ద్వారపాలకులు పార్థున కిట్లనిరి. 'పార్థా! ఈపురమును నీవు జయింప లేవు. ఇకను మఱ లుము. ఇచ్చటికి నీవిజయము పరిసమాప్తమయ్యెను. ఈపురమును బ్రవేశించిన నరున కొక్కటియుఁ గంటికిఁ గానఁబడదు. నీశౌర్యమునకు మేము మెచ్చితిమి. నీవు మహాస్త్రవేదివి. మేటిధానుష్కుండవు. కాని మానుషదేహమున నీపురము సొచ్చుట యసాధ్యము. నీకువలసినదాని నిత్తుము' అని చెప్పుచుండు దార్వపాలకులమాటల కర్జునుండు నవ్వి, యస్లగు నేని ధర్మపుత్త్రుండు సామ్రాజ్యముఁ బొంది రాజసూయయాగ మును జేయుటకు యత్నించియున్నాఁడు. కావున నాపరమధార్మికునకు మీరు కప్పము నొసంగుఁ డనఁగా, వారు విస్తారధనమును వివిధరత్న

రాసులను దెచ్చి యిచ్చిరి. ఇంకను నానావిధము లగు కంబళములను, దివ్యవస్త్రములను, జిత్రవిచిత్రము లగు కృష్ణాజినములను గప్పములుగా నర్జునున కొసంగిరి. ఇవ్విధమున ననేకోత్తరాధిపతులను నోడించి యా దిగ్విజయముతో నింద్రప్రస్థము ప్రవేశించి, ధనంజయుండు ధర్మజు భాండాగారమును దాఁ దెచ్చిన సకలపదార్థములతోను, జిత్రవిచిత్రవస్తువులతోను, గుఱ్ఱపుశాలలను గుఱ్ఱములతోను, భండారములను మహార్ఘమణి సంచయములతోను, నపరిమితధనరాశితోను సంపూర్ణముగ నొనర్చెను.

అట భీమసేనుఁడును నరాతులదర్పమడంపఁగల సైన్యముతోడఁ దూర్పుదెసకుఁ బోయి పాంచాలరాజుచే మన్నింపఁబడి, మిధిలాపతి యగు జనకునితో యుద్ధము సేసి యాతనిం గెలిచి, దశార్ణపతియైన సుధన్వుతో ఘోరయుద్ధ మొనర్చి వానిశౌర్యమునకు మెచ్చి వానిం దనసేనాపతిం గావించికొని, యశ్వరథేశ్వరుండగు రోచమానుని వాని తమ్ములతోడ వశ్యులం జేసికొని, యాతనిరాజ్యమునకు దక్షిణమున నున్న పుళిందాదుల వశపఱచుకొని, సుకుమారసుమిత్రుల నోడించి చేదిదేశమునకుఁ జనెను. అప్పుడు చేదిదేశాధిపతియు మహాశూరుండును నగు శిశుపాలుండు ధర్మరాజు నిజభుజబలంబున సామ్రాజ్యసంపాదనము గావించి రాజసూయంబు చేయ నుద్యమించియున్నాఁడను వార్తను విని భీముని మిక్కిలిగారవించి తనవీటఁ గొన్ని దినములుండఁగోరఁగా, భీముండు శిశుపాలు నభిమతప్రకారము కొన్ని దినములచ్చోటనుండి తెలుపఁగా, శిశుపాలుండు మిక్కిలిభక్తితో రాజసూయమును జక్కఁగాఁ జరుపఁదలంచియుండు ధర్మజునియత్న మెఱిఁగి ప్రీతిగలవాఁడై సంతోషించి రత్నములతో వెలయుచుండు ధనరాసు లొసంగెను. అంత నచ్చోటు వాసి భీమసేనుండు పుళిందపురమున సుకుమారుని, కుమారవిషయమున శ్రేణిమంతుని, కోసలమున బృహద్బలుని, నయోధ్యాపురమున దీర్ఘప్రజ్ఞుని, కాశిరాజును, సుపార్శ్వుని, గజపతియైన సుధన్వుని, మత్స్యమాళవపతులను, గర్ణాట దక్షిణమల్లులను మర్దించి, హిమవత్పార్శ్వమున భల్లాటపతిని నోడించి, శుక్తిమద్గిరివాసుల నాక్రమించి, క్రథునిశౌర్యము నణంచి, మత్స్యమలదదేశాధీశుల నోర్చి, మదధారగిరిని వశపఱచుకొంచి, సోమధే

యుల నోడించి, యుత్తరాభిముఖుండై వత్సదేశస్థుల నిర్జించి, భర్గాధిపతి యగు నిషాదనాథుని మదమడంచి, మణిమత్ప్రముఖు లగు ననేకరాజుల గర్వమడంచి, భోగవత్పర్వతమును స్వాధీనపఱచుకొని, శర్మక వర్మక శక బర్బరరాజులను, నింద్రపర్వతవాసు లగు కిరాతాధిపతులను, సుహ్మ ప్రసుహ్మాదులబలశౌర్యముల నుక్కడంచి, మగధదేశముఁ జొచ్చి దండ దండధారుల నిర్జించి, గిరివ్రజమును బ్రవేశించి సహదేవుచే సన్మానింపఁబడి యాతని నూఱడించి, యాతఁ డపరిమితధనరాసులను గప్పముగ నీయఁగాఁ గొని వానిసాయము వడసి, కర్ణునితోఁ బోరి జేతయై, మోదాగిరిపతిశౌర్యంబుఁ జూప వానిగర్వ ముడిపి, పుండ్ర పతియుఁ గౌశికీతీరవాసియు నగు పౌండ్రకవాసుదేవుండు శ్రీకృష్ణ మూర్తితో నెల్లప్పుడు మత్సరించుచుండుఁ గావున నాతనిం బోరునకుఁ జీఱి వానిం గట్టియేటుల నొప్పించి గెలిచి, వంగనాథుని సముద్రసేను జంద్రసేను ఖర్వాటప్రభునిఁ దామ్రలిప్తుని జయించి, యంతఁ దనివోక సముద్రతీరవాసు లగు పెక్కురు మ్లేచ్ఛులను బోరునకు లాగి వారి నందఱ నొకసమయముననే యోడించి వారివలన బంగారము, వెండి, ముత్తెములు, పగడములు, చందనము, నానావిధపరిమళపదార్థములగు నగురు మున్నగునవి, చిత్రవిచిత్రము లగు వస్త్రములు, కంబళాదులు, రత్నములును గప్పముగాఁ గొని యింద్రప్రస్థమునకు మఱలి, తన తెచ్చిన కానుకలను గప్పములను యుధిష్ఠిరునకు నేత్రానందము కనుగునట్లు చూపి యన్నింటి నుచితస్థలములయందు యుధిష్ఠిరునాజ్ఞచేఁ బదిలపఱచి యుంచెను.

అంతట సహదేవుండు యుధిష్ఠిరానుజ్ఞాతుండై తనవెంట గొప్ప సేన నచ్చుచుండఁగా, దక్షిణదేశమునకు జైత్రయాత్రకుఁ బోయి శూరసేన మత్స్యదేశములను జయించి, దంతవక్త్రసుకుమార సుమిత్రులఁ బలాయితులం జేసి వారొసంగిన కప్పములను గానుకలుగఁ గొని, పిదప బడమటిమత్స్యదేశముల నాక్రమించి, పటచ్చరదేశవాసుల నోడించి, గోశృంగపర్వతనివాసులగు నిషాదులమద మడంచి, శ్రేణిమంతుని నవరాష్ట్రుని గెలిచి, కుంతిభోజుని సందర్శించి మిక్కిలి వినయముతోను ప్రీతితోను నామామకుఁ దనరాక నెఱింగించిన, నాతండు బరమానంద

మున ధర్మరాజుసామ్రాజ్యము నంగీకరించి విస్తారధనము నొసంగఁగా దానిఁ గొని, పదపడి చర్మణ్వతీతీరమున నుండువాఁడును వాసుదేవుతో విరోధించి యతనిచేఁ బోరున గెల్వఁబడినవాఁడును నగుజంభకుఁడను నతిబలవంతునితోఁ బోరి వానిం బలాయితుం జేసి, యంతట నేకాపరనేకు లతో విక్రమించి పోరి వారిం గెలిచిన, వా రనేకరత్నములను ధనవస్త్రా దులఁ గానుక లొసంగఁగా గొని, భోజకటకపురముం బ్రవేశించి యచ్చోట భీష్మకు నెదిరించి దినద్వయంబు వానితోఁ బోరి యాతని యుద్ధవిముఖుం గావించి, నర్మదానదీతీరవాసులును నవంతిరాజులును నగు విందానువిందుల నోడించి, వా రిచ్చిన యనేకమణులను గాంచనవస్త్రా దులను గొని, కోసలతటాధిపులను, గాంతారకులను, దూర్వకోసలులను, నాటకేయులను, హేరంబకులను బలాయితులం గావించి, ముంజ గ్రామమునొచ్చి దానియధిపతియగు మారుధుని గెలిచి, మహాశూరులగు నాచీనులను నర్వుకులను నచ్చటి సమీపారణ్యవాసు లగు నాటవికాధి పుల నందఱను నోడించి, వాతాధిపతిని బులిందులను బౌండ్రకరాజు లను నిర్జించి, యచ్చోటినుండి ప్రయాణమై కిష్కింధ నొచ్చి వానరరాజు లగు మైందద్వివిదు లోహటించి సహదేవుసైన్యముపై కుఱుకఁగా, వారితో నేడహోరాత్రము లెడలేక పోరి తనశౌర్యముచేత నిర్జిం పఁబడి వారు తన్ను మెచ్చుకొని విస్తారధనరాసులను గానుకగాఁ దెచ్చి యిచ్చిన వానిఁగొని, యచ్చోటినుండి మాహిష్మతీపురప్రవేశముఁ జేరి దానిరాజగు నీలునితోడఁ బోరాడుచుండఁగా, నీలునకుఁ దోడ్పడి యగ్నిదేవుండు సహదేవుసైన్యమును దహింప నారంభించెను. అంత సహదేవుఁడు దిగ్భ్రమతోఁ జేయునది తెలియక చింతించుచుండె" ననిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె.

'మునీంద్రా! యజ్ఞార్థమై జైత్రయాత్ర సలుపుచున్న సహదేవు సైన్యము నగ్నిహోత్రుండు దహింప నేల ? నీలున కగ్నిదేవుం డేకార ణమున నిట్లు తోడ్పడెను ?' అని యడుగఁగా, నమ్మునీంద్రుం డారాజేం ద్రున కిట్లనియె. ఒకానొకప్పుడు మాహిష్మతీపురప్రభు వగు నీలుండు తనకూఁతు నగ్నిదేవున కుపచారములు సేయ నియమించియుం డెను. అంతట నాదేవుండు దానివయోరూపలావణ్యములకు మో

హించి మన్మథబాధ కోర్వలేక బ్రాహ్మణరూపమును దాల్చి దానితో సంగమించెను. దీని నీలుం డెఱింగి యాబ్రాహ్మణుండు వ్యభిచారదోష మొనర్చె నని దానిం దండింపఁగా, వీతిహోత్రుండు నీలునకుఁ దననిజ రూపమును జూపెను. అంతట నీలుండు విస్మయ మంది, తనచేతకుఁ బరితపించి వినమ్రుండై కోపమునఁ బ్రజ్వలించుచున్న హవ్యవాహునకు సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి, 'మహనీయా! నీ వని యెఱుంగక నాచేసినతప్పును మన్నించి నన్ను రక్షింపు' మని వేడుచున్న మాహిష్మతీ పురాధినాథుని కగ్ని దేవుండు ప్రసన్నుం డయ్యెను. అప్పుడు నీలుండు తనకూఁతు సద్దేవున కొసంగి విధ్యుక్తవివాహం బొనర్ప నాహవ్యవాహుండు ప్రీతుండై నీలుని వరములు గోరు మనెను. అంత నీలుండు తనకును దనవంశపువారికిని శత్రుభయము లేకుండునట్లు వరములఁ గోరఁగా, నాదేవుం డాకోరిన కోర్కెఁ జొప్పునఁ గాఁగల దని యప్పటినుండి మాహిష్మతీపురముపై దండెత్తివచ్చు శత్రురాజులసైన్యమును నీలునకు సహాయపడువాఁడై యగ్ని దేవుండు కాల్చి భస్మముచేసి యోడించుచుండు. మఱియు నామహిష్మతీపురవనితలకుఁ బరపురుషసంగమంబు దోషంబు గా దని యగ్నిదేవుండు ప్రసన్నుండై నీలునకు వర మొసంగి యుండెను. దానంజేసి యాపురవనితలకు వ్యభిచారదోషము లేదు. అగ్నిహోత్రుఁడు నీలున కిచ్చినవరదానముచొప్పున నిప్పుడు సహదేవుసైన్యము నాదేవుండు గాల్పఁ దొడంగె. ఈకారణమునఁ బెఱరాజు లెవ్వరును మాహిష్మతీపురముపై దాడి వెడలరు. దీని నెఱుఁగక సహదేవుండు శౌర్యమున నీలుం దలపడెను. తనసైన్యము నగ్ని దేవుం డిట్లు కాల్ప నారంభింపఁగా, నాసహదేవుం డగ్నిసూక్తములతో హవ్యవాహు నిట్లు నుతింప నెంచెను. "ఓకృష్ణవర్త్మఁడా! నీకు నమస్కారము. మేమారంభముచేసి చేయనున్న యీరాజసూయయాగము నీకొఱకే సుమా? ఈ రాజసూయము నెఱవేఱునిమిత్త మీయుద్ధమును బ్రారంభించితిమి. ఓపావకుఁడా! నీవు దేవతలకు ముఖ మగుచున్నావు. నీవే యజ్ఞమవు. అతిపవిత్రుఁడవు. కావున పావకుఁ డనఁ బరగితివి. హవిస్సులను మోచికొనిపోవుదువుగావున, హవ్యవాహుఁ డను నామము నీకుఁ బ్రకాశమానమైనది. నీకొఱకే వేదము లున్నవి గాన జాతవేదుఁడ వనియు

వెలయుచున్న వాఁడవు. ఓవిభావసుఁడా! నీవు చిత్రభాను సురేశ అనల స్వర్ద్వార స్పర్శి హుతాశన జ్వలన శిఖి వైశ్వానర పింగేశ ప్లవంగ భూరితేజ కుమారసూ రుద్రగర్భ హిరణ్యకృదాదినామములతోఁ బ్రకాశమానుండవై యున్నావు. ఓయగ్నిదేవుఁడా! నాకుఁ బరాక్రమము నిమ్ము. వాయుదేవుఁడు మహాసత్వము నిచ్చుఁగాక! పృథివి బలము నిచ్చుఁగాక! అన్నిమేళ్ళను నుదకములొసంగుఁగాక! నీవు వేదముఖంబవు గావున నన్ను సత్యముచేఁ బావనునిగాఁ జేయుము. ఋషులచేతను, బ్రాహ్మణులచేతను, దేవతలచేతను, నసురులచేతను బ్రతిదినము యజ్ఞములయందు సుహుతుఁడవై నన్నుఁ బావనునిగాఁజేయుము. పాపవినాశకరములైన శిఖలతోఁ గూడికొనిన ధూమకేతువవు నీవు. అనిలసంభవుఁడ వీవు. సర్వప్రాణులయం దెల్లప్పుడుండు నీవు నన్నుఁ బవిత్రునిఁగాఁ జేయుము. ఇవ్విధమైన నీస్తోత్రముచే నేను బవిత్రుఁడనై సంతుష్టస్వాంతుండనై ని న్నారాధించుచున్నాను. *'తుష్టిం పుష్టిం శ్రుతిం చైవ ప్రీతిం చాగ్నే ప్రయచ్ఛ మే' యను మంత్రము నెవఁ డుచ్చరించి యగ్నియందు హోమ మొనర్చునో, వాఁడు వీతిహోత్రుని సంతుష్టిపఱచి సర్వపాపచ్యుతుఁడై బుద్ధిమంతుఁడును నెడలెగనిదాంతుఁడు నగును. యజ్ఞవిఘ్నమును గావింప నీకుఁ దగదు." అని యీవిధముగా నగ్నిదేవుని మాద్రిపుత్రుండు స్తుతించి, దర్భలను బఱచుకొని దానిపైఁ గూర్చుండి హోమముఁ జేసెను. ఇట్లు హోమముచేయుచున్న సహదేవుని విషయమై యగ్నియుఁ గరుణించి, చెలియలికట్టను దాఁటనిసముద్రునివడువున సహదేవునిసైన్యమును దహించుట నిలిపి సంతసముతో సహదేవున కిట్లనియె. 'ఓకురుసింహుఁడా! నీయాసనమునందుండి లెమ్ము. నేను ధర్మపుత్రునుద్దేశము నెఱుఁగుదు. నేను నీమనస్సును బరిశీలించునిమిత్త మిట్లొనర్చితి. ఈమాహిష్మతీపురమును నీలుఁడును వానివంశమువారును బాలించుచుండునంతవఱకును వారితోఁ బోరాడవచ్చిన శత్రుసైన్యములను నే నిట్లు దహించున ట్లొడఁబడియున్నాను. నీయభిమతమును సైత మిప్పుడు నెఱవేర్చెదను.' అని చెప్పఁగా, సహదేవుండు లేచి నిలుచుండి యగ్ని

---

* ఓయగ్నిదేవుఁడా! నాకుఁ దనివి నొసఁగుము. బలము నిమ్ము. శ్రుతిని దయ చేయుము. ప్రీతినిఁ గరుణింపుము.

దేవునకు మున్ను ప్రాంజలియై సాష్టాంగవందనములం జేసి, లేచి సమస్త పూజలం జేసెను. అంత వీతిహోత్రుండు నీలుని సహదేవునకు సమ్ముఖుం గావించి యాతనికి నీలుని విస్తారధనమును యజ్ఞార్థమి మ్మనఁగా, నగ్ని దేవునాజ్ఞమెయి నీలుండు సహదేవున కతిధనము నొసంగెను. అంత సహదేవుం డాదేశము నట్లు స్వాధీనపఱచుకొని, దానినుండి ప్రయాణమై త్రైపురమునఁ బౌరవపతిని నెదిరించి, యతిప్రయత్నమునఁ గౌశికాచార్యుఁడైన యాకృతి యనువాని నోడించి, సురాష్ట్రపతియగు సుబాహుం గెలిచి, యచ్చోట నుండి భోజకటకమున నుండు భీష్మరుక్మలకు వార్తనంపఁగా వారు విశేషవస్త్రవాహనములను ధనరత్నరాసులను ధర్మజు యాగార్థముగఁ బంపఁగా వాని నెల్లఁ బరిగ్రహించి, యచ్చోటినుండి వెడలి శూర్పాకర వాలాకటులను నిర్జించి దండకము నాక్రమించికొనెను. దండకమునఁ దిమింగిలుం డనువాని వశముగావించికొని, యచ్చోటి నుండి తఱలి వనవాసులగు కేరకు లనువారిని గెలిచెను. వీ రేకపాదు లనఁబడుదురు. వా రిచ్చినధనరాసులం గొని, సంజయంతి పాషండ కర హాటక ప్రదేశములను స్వాధీనపఱచుకొని, సాగరద్వీపవాసులును మ్లేచ్ఛ యోనిజులును నగు రాజుల వశపఱచుకొని, పౌండ్రులను, గళింగు లను, సుష్ట్రకర్ణికులను, నోఢ్రులను, గేరళులను, బాలవనములయందలి యాంధ్రులను, దూతలమూలమున వశపఱచుకొనియె. పిదప నటవీ పురమును యవనపురమును నిర్జించెను. ఆచ్చోటినుండి సముద్రతీరమున నుండు రాక్షసరాజైన విభీషణునకు దూతలచేఁ జెప్పిపుచ్చఁగా, నయ్యది కాలకృతం బని యాలోచించి వివిధరత్నరాసులను, జందనాగరుకాష్ఠ ములను, దివ్యాభరణములను, వెలగలవస్త్రములను, సాగరజాతము లగు దివ్యమణులను బ్రతాపవంతుఁ డగు సహదేవునకు పిధేయుండై యనేక రాక్షసులచేతఁ బంపెను. అంత సహదేవుఁడు వాని నెల్ల గ్రహించి, దక్షిణప్రదేశములనుండి మఱలి యింద్రప్రస్థముం జేరి తాను దెచ్చిన మణిరత్నములను, వస్త్రవాహనములను, సుగంధవస్తువులను, గజాశ్వ ములను, నానావిధ పరిచారికాజనంబులను యుధిష్ఠిరునకు సమర్పించెను.

అట నకులుండు యమపుత్రునిచే సెలవుఁ బొంది విస్తారమైన సేన తన్నుఁ బరివేష్టించిరాఁగా, నింద్రప్రస్థపురమునుండి వెడలి. కార్తికే

యున క్షిప్తమైన రోహితకదేశమును జొచ్చి మయూరుఁ డనురాజు నోడించెను. అచ్చోటినుండి వెడలి శైరీషక మహేత్థదేశములను వశపఱచికొని, యాక్రోశుఁ డను రాజర్షిం గెలిచి, దశార్ణ శిబి త్రిగర్త అంబష్ఠ మాళవాధిపతుల సమరమున నోడించి, మధ్యమకేకయులను వాటధాను లను ద్విజులను గెలిచి, వారు దారి సూపఁగా బుష్కరారణ్యమునం దుండునుత్సవసంకేతగణముల నోర్చి, సముద్రతీరమునం దున్న శూద్రులను, నాభీరులను, బర్వతవాసులై మత్స్యాశను లగువారును, మత్స్యవ్యాపారులును నగు బోయవారిని నిర్జించి, పంచనదమును, నమరపర్వతమును, నుత్తరజ్యోతిషమును, దివ్యకటకమును వశపఱచికొని, ద్వారపాలుని స్వాధీనపఱచికొని, పశ్చిమదేశవాలసుగు రామఠ హారహూణుల జయించి, వాసుదేవునకుఁ దనరాక నెఱింగించి మద్రదేశప్రవేశము గావించి, శాకలపురమునకుఁ బోయి మేనమామ యగు శల్యునితో రాజసూయప్రయత్నములను వివరింపఁగా, నాతండు బహుప్రీతుండై పరమానందముతో ధనరత్నాదివివిధవస్తుసంభారముల నొసఁగఁగాఁ గొని, యచ్చటి కనతిదూరమున సముద్రమధ్యమునందు నివసించు మ్లేచ్ఛ, పహ్లవ, బర్బర, కిరాత, యవన, శకాదుల నిర్జించి యపారమైన మణికనకధనరాసులను, హస్త్యశ్వములను గానుకలుగాఁ గొని, వరుణపాలితదేశమును వాసుదేవుఁ డింతకుఁ బూర్వము జయించిన దేశములను జయించి, మఱలి యింద్రప్రస్థమును జేరి తాను గొనివచ్చిన సమస్తవస్తువులను, ధనమును, గనకమణిమయాభరణములను, సుప్తగజతురగములను, నజావిగోసహస్రములను యుధిష్ఠిరునకు సమర్పించెను.

ఇవ్విధంబున భీమార్జుననకులసహదేవులు పరాక్రమించి దిక్కులను గెలిచి చతుస్సముద్రవేలావలయితాఖిలమహీమండలప్రదేశమునందున్న రాజు లందఱచే మితిమీఱిన ధన కనక వస్తు వాహనసమూహములఁ గొనివచ్చి వేర్వేఱ ధర్మరాజునకుఁ జూపి యిచ్చిన, నమ్మహీనీయుండు గొప్పగుణములచే నతిశుద్ధము లైన రత్నరాసులయొక్కయు నానావిధధనములయొక్కయు సమృద్ధిచే మిక్కిలి యధికుఁడైన వరుణుని యొక్కయుఁ, గుబేరునియొక్కయు మితి లేని సంపదను మీఱినవాఁ డయ్యెను. మఱియు రాజధర్మముచే సంపాదితధనమును జూచి పాత్ర

ప్రతిపాదనమున వినియోగింప సమకట్టి రాజసూయయాగప్రారంభము నందుఁ గృతనిశ్చయుఁడైన ధర్మరాజుయొక్క భావమును లెస్సగా నెఱిం గిన మంత్రులా నరేంద్రునితో నిట్లనిరి. "మహారాజా! నిష్పాక్షికమైన నీపరిపాలనము చేతను, నీసుగుణసంపదచేతను, నిర్దుష్టమగు నీప్రవర్తనము చేతను నీప్రజలందఱు సురక్షితులై యున్నవారలు. రాష్ట్రము లన్నియు నధికారులచే నప్రమాదముగ నేలఁబడుచు క్షేమమున నున్నవి. దేశ మున రాజద్రోహులు లేరు. ద్రోహు లడఁగిరి. దొంగ లనువారు లేరు. ఈతిబాధలు నశించినవి. కాలవర్షములు కురియుచున్నవి. సస్యములు సమృద్ధముగాఁ బండుచున్నవి. ధాన్యములు విస్తారములై యున్నవి. భాం డాగారములు ధనసంపూర్ణము లయ్యె. భూమియందు రోగములును, ద్వేషభావమును, భయమును, దుఃఖమును బ్రజలను బీడింపవు. ధాన్యా దులవెలలు సమము లయ్యెను. శత్రురాజులు నీతమ్ములపరాక్రమ ముచే గెలువఁబడి నీకు వైశ్యులువోలె వశులైరి. నీతమ్ములు గొని తెచ్చినకానుకలు కప్పములు నూఱేఁడులు వ్యయపఱిచినను దఱుగవు. నీవు దలంచినరాజసూయాధ్వరము ననుష్ఠించుట కిదియ తగిన సమ యము. మఱియు మితిమీఱిన మేలైనరత్నములు, బంగారము, వెండి మున్నగువానిచే భాండారములు నిండి - మేరుపర్వతమే సమీపించినట్లు కుబేరుని నవనిధులు ప్రత్యక్షమైనట్లు నున్నవి. సకలపదార్థములచే నిండిన కొట్టము సకలసంకల్పములను నెఱవేర్చు కల్పసాలముఁ బోలుచున్నది. వేదము లన్నియు మూర్తిమంతములయి వెలయుచుండునట్లు, యాజ్ఞికు లగు బ్రాహ్మణోత్తములు నీయభ్యుదయమును గోరుచున్నవారు. అని నిత్యము రాజసూయయాగకరణమునకై జనులు ధర్మరాజును బ్రోత్సహించు చుండిరి. అయ్యవసరమున వేదస్వరూపుఁడును, జ్ఞానముచేఁ బొందఁదగిన వాఁడును, శాశ్వతుండును, జగన్నాథుండును, జగత్కర్తయు నగువాసు దేవుండు ద్వారవతియందుఁ దండ్రి యగు వసుదేవుని రాజ్యకార్యములఁ జూచునట్లునియమించి ధర్మరాజునకు రాజసూయయాగకాలోపకారకంబు లగు వివిధవస్తువులను, నమూల్యమణులను, బహుధాన్యధనంబులను గొని మిత్రవర్గము సంతోషపఱచునదియు, శత్రువులసంతాపకారణంబును నగు తనరథధ్వని నలుదెసల వ్యాపించుచుండ నింద్రప్రస్థమునకు విచ్చే

సెను. జనార్దనునిరాక ధర్మజుఁడు మున్నె ఱింగియుండి యాభగవంతున కెదు రేగి యొడ్డోలగంబున నతని నగరునకుఁ దోడ్తెచ్చి, యాతని సత్కరించి యుచితాసనాసీనుం గావించి, క్షేమముల నారసి వేదస్వరూపు లగు కృష్ణద్వైపాయనధౌమ్యాదివిప్రులును సోదరులును వినుచుండ, నా భగవంతున కిట్లనియె. 'మాధవా! నీప్రసాదమునంజేసి భూలోకమున నుండు రాజు లెల్లరును నాకు వశులైరి. నీయనుగ్రహముచేత నార్జింపఁబడిన యీ సర్వవస్తువులను ధనకనకవస్త్రవాహనములను సదుపయోగపఱచునిమిత్తము రాజసూయయాగమును నీసాహాయ్య సంపదతోఁ జేయుట కభిలాషగలవాఁడ నై యున్నాను. ఈయాగము నాచరించి దేవబ్రాహ్మణప్రీణనంబు గావించి సంతుష్టుఁడ నయ్యెద. నా కీయాగానుష్ఠానముకు ననుజ్ఞనిమ్ము. కాదేని, సర్వధనసమన్వితుండవై యాగదీక్షను నీవు పూని యాగము ననుష్ఠింపుము. నీ వాచరించినచో నేను సర్వకిల్బిషవినిర్ముక్తుఁడనై కృతార్థుండ నగుదు' ననఁగా వాక్యకోవిదుం డగు గోవిందుండు 'యుధిష్ఠిరా! సామ్రాజ్యమును వహింప నీవే యర్హుండవు. కావున యాగమును నీవ యాచరింపుము. దాని వలన మే మెల్లరము ధన్యుల మయ్యెదము. నీనియుక్తకార్యములనెల్ల నేఁ జేయుచుండుదు.' అని చెప్పఁగా, నాకుంతీనందనుండు దేవకీనందనున కిట్లనియె. 'నాయభిమతముల నోమహాత్మా! నీవు కొఱంత లేక తీర్చెద ననుచుండఁగనే నాసంకల్పము నెఱవేఱినది. నాజన్మము సఫల మయ్యె.' అని భగవదాజ్ఞాపితుండై రాజసూయానుష్ఠానమునకు నిశ్చయించి సహదేవుం బిలిచి యజ్ఞాంగములగు సర్వసాధనములను ధౌమ్యోద్దిష్టములగు వాని నాయితము గావింప నిర్దేశింపుము. ఇంద్రసేనవిశోకాదులను సూపకారత్వమున నియమించునది. రసగంధాదుల సమకూర్చునది. భూలోకమునం దంతటఁ గల బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రులను రావించునది; యని యాజ్ఞాపించి నకులుని రావించి యాతని కిట్లాజ్ఞాపించెను. 'నకులా! నీవు వేగంబ హస్తిపురంబునకుఁ జని భీష్మ ధృతరాష్ట్రవిదురాదులగు కౌరవవృద్ధులను, ద్రోణ కృపాశ్వత్థామాద్యాచార్యవర్గమును, దుర్యోధనాదిసోదర రాజకుమారులను రాజసూయయాగమున కాహ్వానమొనర్చి వచ్చునది' అని చెప్పఁగా, నకులుఁ డన్నమాటను శిరసా

వహించి యట్లు కావించె. సహదేవుండును ధర్మపుత్రును త్తరువును గొంచె మైనను జవదాంటక నానాదేశాధీశుల నాహ్వానింపఁ బ్రత్యేకమైన వేగుల వారిని బంపి, ధౌమ్యద్వైపాయనాది బ్రహ్మణ్యులు నిర్దేశించినమేరకు యజ్ఞశాలను నిర్మించి యందు యజ్ఞోపకరణములను జేర్చి యన్ని దెసలయందును నింద్రప్రస్థమునకుఁ జుట్టును విశాలములై గొప్పవై నానావిధములైనతోఁపులు బావులు నడబావులు వెలయ, నాహారపదార్థ ములచే సంపూర్ణములైన కొట్లను గట్టించి, ప్రజలు స్తోత్రము చేయు నట్లు సహదేవుఁ డా ప్రదేశమును రెండవభూతలమో యనునట్లు నిర్మించెను. మఱియు నతనిశాసనమున దూతలు వోయి పిలువఁగ నానాదేశ ములనుండి వేదవేదాంగములను జక్కఁగా నెఱింగిన బ్రాహ్మణ్యమును ధృష్టద్యుమ్నాదిపాంచాలసుతులతో ద్రుపదుఁడును, ప్రాగ్జ్యోతిషాధిపతి యగు భగదత్తుండును, సాళ్వరాజును, బృహద్బలుఁడును, పౌండ్రకవాసు దేవుఁడును, చేదిదేశాధిపతి యగు శిశుపాలుఁడును, బుత్రసమన్వితుం డైనవిరాటుండును, మహాబలుండగు మావేళ్లనృపతియు, బలరామా నిరుద్ధప్రద్యుమ్నసాంబసారణాదియాదవులును, నంగ వంగ కళింగ కాశ్మీర కాంభోజ బాహ్లీక కుంతల మాళవాంధ్ర కాంభోజ సింహళ కేరళ ద్రవిడాదిరాజులును, మరుయవనపతులును, పార్వతేయు లును, సాగరద్వీపవాసులును నాదిగాఁగల రాజన్యవరులును నింకను జతుస్సముద్రమధ్యప్రదేశములోనున్న తక్కుఁగలరాజసమూహమును, వైశ్యశ్రేష్ఠులును, సచ్ఛూద్రులును మున్నుగాఁ గల సకలదేశజనులును వచ్చి తమతమజాతులకుఁ దగినపనులయందుఁ బూన్కి గలవారై తమ తమయోగ్యతకుఁ దగినట్లు కల్పించిన విడివలల యందుండిరి. వచ్చినరాజు లలో ననేకులు ధర్మరాజునకు రాజసూయయాగమునకు వలసినధనమును మేము యిత్తుము మేమయిత్తు మని పౌరుషవాక్యములనాడుచు, విస్తార మైనధనమును రత్నరాసులను గానుకలుగా సమర్పించిరి. అట నకులుండు యుధిష్ఠిరానుజ్ఞాతుండై హస్తినాపురమునకుఁ జని భీష్మధృతరాష్ట్రాదికురు వృద్ధులను, గృపద్రోణాశ్వత్థామాద్యాచార్యపురుషులను, దుర్యోధనాది కురుకుమారులను ధర్మరాజువచనముగా రాజసూయయాగమున కాహ్వా నముచేసెను. అంత వా రెల్లరును నత్యంతానురాగము వెల్లివిరియ ధర్మ

రాజు రాజసూయమును జూచువేడ్కతో హస్తిపురమునుండి తరలి యింద్రప్రస్థమునకు వచ్చిచేరిరి. అట్లు వచ్చిన భీష్మధృతరాష్ట్రద్రోణకృపాదులను, సోమదత్త శల్య భూరిశ్రవః కర్ణ శకుని సైంధవ దుర్యోధన దుశ్శాసనవికర్ణాదుల నెల్లఁ దత్తదుచితమర్యాదలచేఁ బూజించి, వారి కెల్ల హిమవత్కైలాసంబులం బురుడించు నుత్తమప్రాసాదములను విడిదలలుగాఁజూపెరి. అంత వేదవ్యాసుండు మూర్తిమంతంబులైవచ్చిన వేదములో యనఁదగు ఋత్విజులను యాగనిర్వాహమునకుం దోడ్తెచ్చెను. ఇవ్విధంబున వేదవేదాంగములను, సర్వశాస్త్రముల నెఱింగిన భూసురులును, నానాదేశాగతులై వచ్చిన శూరులగు రాజులును, భీష్మధృతరాష్ట్రాదికురువృద్ధులును నాచోటఁ జేరఁగా యుధిష్ఠిరుండు వారిసెలవు పొంది యాగదీక్షితుండై భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామవిదురదుర్యోధనాదులం జూచి, యార్జితధనముచే యథోక్తముగ రాజసూయమును గావింపఁ దలంచెద. అందఱును బ్రీతి గలవారలై యీ మహాకార్యమునకు లోపము గలుగనీయక శ్రద్ధ వహించి నిర్వహింపవలయును. అని చెప్పి బంగారు, వెండి, రత్నములు మున్నగువానిని దానము చేయుటయందుఁ గృపాచార్యుని, భక్ష్యభోజ్యములను వినియోగపఱచుటయందు దుశ్శాసనుని, బ్రాహ్మణులపరామర్శయం దశ్వత్థామను, రాజులను సత్కరించి లోపములను దెలిసి సరిపుచ్చుటకు సంజయుని, సర్వవస్తువ్యయమునందు విదురుని, నానాదేశములనుండి వచ్చినరాజులు దెచ్చిన కానుకలను గొని పదిలపఱచుటకు దుర్యోధనుని, సర్వకార్యములలోఁ జేసినవానిని జేయవలసినవానిని సూక్ష్మముగా నారసి యయ్యైకార్యముల నుచితకాలములో నెఱవేఱునట్లు చేయుటకు భీష్మద్రోణులను నియమించి, రాజసూయయాగాగతానేక విప్రవర్యులకుఁ బాదప్రక్షాళనంబు గావింప శ్రీకృష్ణుండు జగన్నాథుండు తానే పూనుకొనఁగా, ధృతరాష్ట్రబాహ్లికసోమదత్తాదికురువృద్ధులు సకలనియమనముల కానందించుచుండిరి.

ధర్మరాజు రాజసూయయాగము చేయుట

రాజసూయయాగదీక్షితుండైన ధర్మరాజును, మయదానవకృత దివ్యసభను జూచువేడ్క నేతెంచిన రాజులలో నొక్కరైనను వేయి

గోపులకుఁ గొఱంతగాఁగానుకలు తెచ్చినవారు లేరు. వచ్చినవారనేకులు ధర్మరాజునకు మితిలేనిరత్నాభరణములను దెచ్చి యిచ్చిరి. కొందఱు రాజులు ధర్మరాజు రాజసూయయాగమునకు వలసినంత ధనమును మేము తెచ్చియిచ్చితిమి, మేము తెచ్చియిచ్చితి మని తమలోఁ దాము పరస్పర స్పర్థలుగలవారైరి. ధర్మజరాజసూయయాగానుష్ఠానమును వీక్షింపుటకు దేవతలు తమతమవిమానములం దంతరిక్షమున నుండిరి. వారివిమానములన్నియు మహాభవనములతో విరాజిల్లుచుండెను. ఈభవనములన్నియు దృఢముగను సుందరముగను గట్టఁబడియుండెను. వీనితోఁగూడిన యప్పటిధర్మరాజసభ మిక్కిలి గంభీరముగను గన్నులపండువుగను గాన్పించెను. యాగదర్శనాగతమహేంద్రాది దేవతలదివ్యవిమానములు విప్రుల నిమిత్తము కట్టిన పవిత్రగృహములు, నాహూతులై యేతెంచిన రాజాధిరాజులకు విడిదలలుగా నిర్మించినవియు, నానారత్నసమంచితములును, బహుపదార్థపూరితములును నగు మహాసౌధరాజములును నాయుధిష్ఠిరు యజ్ఞశాలకు సమీపమున దేదీప్యమానములై ప్రకాశించుచుండెను. ఇవ్విధంబున నపరిమితద్రవ్యసమేతుండై రెండవవరుణునిమాడ్కి సంపన్నుండై వెలయుచున్న యుధిష్ఠిరుండు, గార్హపత్యాహవనీయదక్షిణాగ్నులతోఁగూడిన త్రిణాచికేతము లను నా అగ్నులచేఁ బవిత్రమగు నారాజసూయయాగము మహావిభవముతోఁ బ్రవర్తింపఁజేయు నిమిత్తము వచ్చియుండిన మహాశాస్త్రవేత్తలు వేదవేదాంగపారంగతులు నగు విప్రులసమారాధనంబు బోరన జరుగుచుండ, నా సంతర్పణయందు వెచ్చింపఁబడిన యాహారపదార్థములకు మితియే లేదు. ఆయాగశాలయందలి యధికృతులు యాగదర్శనాగతవిప్రవర్యులకు భక్ష్యభోజ్యాది సమృద్ధములయిన మృష్టాన్నములను 'దనివి తీఱ భుజింపుఁడు; వలసిన పదార్థముల వ్రేళ్లతోఁ జూపి యడుగుఁడు.' అని వారిఁ బ్రోత్సాహపఱచు నినాదము లాయధ్వరోత్సవంబున నన్నినాళ్లును నెడతెగక వినఁబడుచుండెను. బ్రాహ్మణులును దేవతలును సంతతాజ్యధారలచే బహువిధాహారములఁ గుడుచుచుఁ దృప్తులై త్రేపు లిడుచుండిరి. నానా దేశములయందుండి వచ్చినరాజన్యులు సంజయాధ్యక్షతను బూజితులై యాగనిర్వహణకౌశలమున కచ్చెరు వొందుచుండిరి. ఇంతేకాక వైశ్యమహా

జనులును, యాగదర్శనాగతవివిధదేశవాసు లగుసచ్ఛూద్రులును నాయాగమునం దెల్లవారును సత్కృతులై యాదరింపఁబడుచుండిరి. ఇవ్విధంబున నందఱు నాయాకార్యములం దప్రమాదులై వర్తించుచుండ, యుధిష్ఠిరుండు నిజసంకల్పము కార్యరూపముఁ దాల్చి నెఱవేఱుచుండుటకు మనస్సున నానందంబు వెల్లివిరియ వేదవ్యాసుండు బ్రహ్మగాఁ, బైలధౌమ్యులు హోతలుగా, యాజ్ఞవల్క్యుఁ డధ్వర్యుఁడుగా, సుసోముఁ డుద్గాతగా, వీరలపుత్రపౌత్రగణములు క్రమమున మైత్రావరుణుఁడును, నచ్ఛావాకుఁడును, గ్రావస్తోతయుఁ, బ్రతిప్రస్తోతయు, నేష్టయు, నున్నతయు, బ్రాహ్మణాచ్ఛంసియు,నాగ్నీధ్రుఁడును,బోతయు, బ్రస్తోతయుఁ, బ్రతిహర్తయును, సుబ్రహ్మణ్యుఁడును నను ఋత్విజులుగా నారదాదిఋషులును, భీష్మాది రాజర్షులును సదస్యులుగా,నా రాజసూయమహాయజ్ఞంబు సర్వక్రియాసమగ్రమై, షడంగసమృద్ధమై,సంపూర్ణదక్షిణాసనాథమై, సకలధనధాన్యసమన్వితమై, జగన్నాథరక్షితమై, సకలజనానందకరమై, యతిరమణీయమై యనేకరత్నోపహారంబులు నతిసమృద్ధంబులు గాఁగ విధియుతముగఁ బ్రవర్తిల్లుచున్నంత వ్రతహీనులును శూద్రులును నంతర్వేదిం జేరరైరి. వివిధశాస్త్రములను సకలధర్మములను నిఖిలభాష్యములను నెఱింగిన మహనీయులగు భూసురులు శాస్త్రార్థములను వెల్లడించుచు, శాస్త్రమునందు సిద్ధాంతితములైన విషయమును పమబుద్ధిసామర్థ్యమున నిరూపించుచుండఁ, గొందఱు హేత వాదులు వితండమునకుఁ బూనుకొని తమ సిద్ధాంతమును రాద్ధాంతపఱచుచుండ,యజ్ఞశాల మిక్కిలి శోభాయమానమైయుండెను. మహనీయులగు పెద్దలు కొంద అందఱు సమాధానములను జెప్పుచు శాస్త్రనిశ్చితసిద్ధాంతముల సాధించుచుండిరి. ఇవ్విధమున బహుబ్రాహ్మణులతోఁగూడిన యాయజ్ఞశాల యతిరమణీయంబై యొప్పుచుండె. వీరి కందఱకును భక్ష్యభోజ్యాదిస్వాద్వన్నంబులఁ గుడువం బెట్టి యనేకగోవుల, విస్తారశయనంబుల, నపారధనంబుల నొసంగె. ఇవ్విధమున సంతుష్టులైన బ్రాహ్మణులు మంత్రాహుతులచే నగ్నిముఖమున దేవతలకు హవిర్భాగంబుల నొసఁగి వారిని సంతోషపఱచిరి. సంపూర్ణదక్షిణలు, దానములు గొని భూసురులు పరమానందమునఁ బొదలిరి. తగినమర్యాదలను లెక్కలేక పడయుటచే సకలరాజలోకంబు నానందాబ్ధి నోలలాడె. వలసి

నంత యన్నదానగౌరవముచే జగజ్జనులు మిక్కిలి తృప్తులయిరి. అప్పు డచ్చోటికి విచ్చేసియున్న రాజలోకము నంతయు నొక్కసారి నారదుం డాలోకించి, పూర్వము బ్రహ్మలోకమున భూదేవి బ్రహ్మను దనభార ముడుపు మని వేడుటయు, దేవతలు బ్రహ్మానుజ్ఞ మెయి భూలోకమునం దమతమయంశముల మనుష్యులై పుట్టుటయు, జగన్నాథుం డగుజనార్ద నుండు భూభారమును దొలంగింప దేవకీగర్భమున వసుదేవనందనుండుగం బుట్టుటయుం దలపోసి, యీమూఁగినరాజుల నెల్ల నీలోకారాధ్యుఁడు హరింప నున్నాఁడు గదా! యని మనంబునం జింతించుచుండె. అప్పుడు పుణ్యచరితుండును, పాపరహితుండును, బాహుబలపరాక్రమశాలు రగు తమ్ములతోఁ గూడినవాఁడును నగు ధర్మజుండు లోకపావనుం డైన వాసు దేవునిదివ్యప్రసాదంబున విధ్యుక్తముగ యజ్ఞము నాచరించి యపార మగు భక్తితో భగవంతుని దివ్యస్వరూపదర్శనంబుఁ జేయుచుండఁ, బరమశాంతమూర్తి యగు భీష్ముండు ప్రవర్తిల్లుచున్న రాజసూయయాగ మును వీక్షించి పరమానందసాంద్రుండై, ధైర్యశాలియు ధర్మచింత గల వాఁడును నగు ధర్మజున కిట్లనియె. స్నాతకుఁడును, ఋత్విజుఁడును, సద్గు రుఁడును, నిష్టుఁడును, రాజును, సంయతేంద్రియుఁడు నను నార్వుర్షు పూజార్హులు. వీరిలోఁ బ్రీతిచేతను సుగుణములచేతను నెవఁడు పెద్ద వాఁడో? యట్టిమహాత్ముఁడును, బ్రసిద్ధికెక్కినవాఁడును నగునొకని నిప్పుడు పూజింపవలయును. ఇట్టివా రల్పయత్నమున లభింపరు. వీరిలోఁ గ్రమ ముగ నొక్కరునికి ముందుగ నర్ఘ్య మిమ్ము. కాకున్న నందఱికంటె నన్ని విధంబుల నొక్కఁ డుత్తముఁ డున్నచో వానిం బూజింపుము. అని చెప్పఁగా, ధర్మములను జక్కఁగా నెఱింగిన ధర్మపుత్త్రుండు తన కట్టి వానిని నిర్దేశించి చెప్పు మని భీష్ముని వేఁడెను. అట్టి మహనీయుఁ డెవండో వానిని జెప్పినచో, నాతని కర్ఘ్యమొసంగెద ననెను. భీష్ముం డంతటఁ బెద్దయుం బ్రొద్దు చింతించి సూర్యుఁడు తనవేయికిరణములచే భూమ్యంతరిక్షములను బ్రకాశింపఁజేయునట్లును, జంద్రుఁ డమృతసమూ హముయొక్క ప్రవాహస్వరూపములగు వెన్నెలలచే వాని నానందింపఁ జేయునట్లును, సకలజనులను దననిర్మలకాంతిచేఁ బ్రకాశింపఁజేయుచుఁ, దనతేజముచేతనే స్వయముగాఁ బ్రకాశించుచున్నవాఁడును, సత్స్వరూపుఁ

డును, బుండరీకాక్షుఁడును, జననమరణములు లేనివాఁడును, నబ్జనాభుఁడును, వాసుదేవుఁడు నను నామములతో వెలయుచుండు శ్రీకృష్ణుండు దక్క నగ్రపూజను గొనుట కీసభయందు లాంటివారు తగినవారుగలరా? యజ్ఞరూపుఁ డగుపురుషుఁడును నఖిలలోకపూజ్యుండు నైన యచ్యుతుం బూజింపుము. ఈ మహనీయుండే సర్వవిధముల నీ గౌరవమునకును బ్రథమార్ఘ్యంబు గ్రహింపను నర్హుండు. అట్లు నీ వొనర్చుటయే రాజసూయయాగమునకు ఫలము. అని చెప్పఁగాఁ, గార్య వేదిత్వము నందు నేర్పరియగు ధర్మరాజు భీష్మవచనచోదితుండై సహదేవుని జగన్నాథునకుఁ బ్రథమార్ఘ్యమును సమర్పింప నాజ్ఞాపింపఁగా నాతఁడు జగత్కారణుండగు నా శ్రీకృష్ణునకుఁ నర్ఘ్యమును విధ్యుక్తముగా నొసంగఁగా, నతఁడు దానినిఁ బరమప్రీతుండై పరిగ్రహించె.

శిశుపాలుండు శ్రీకృష్ణు నధిక్షేపించుట

ఇవ్విధంబున సహదేవుఁడు భక్తితో నొసఁగఁగా శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రీతితోఁ బరిగ్రహించిన ప్రథమార్ఘ్యమును సైరింపక, శిశుపాలుండు శ్రీకృష్ణు నాక్షేపించుచు యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనియె. 'ధర్మపుత్రా! రాజులు, మహనీయు లైనవారు ప్రథమపూజార్హు లనేకు లుండఁగా నీ యాదవుండైన శ్రీకృష్ణున కేల ప్రథమార్ఘ్యము నొసంగితి.. ఈధర్మవిరుద్ధమైన కార్య మేల చేసితివి? శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రథమార్ఘ్యమును గొనుటకుఁ దగునా తగఁడా యని విచారింప వైతివి. ధర్మసూక్ష్మమును విమర్శింపక వేలవైతివి. నీ కీ యాలోచనము నెప్పిన భీష్ముండు ముసలివాఁడు; యుక్తాయుక్తములను జెప్పుట కర్హుండు గాఁడు. వృద్ధుల బుద్ధులు సంచలించును. కాకున్న నతఁడు పూజానర్హు నేల ప్రథమమునఁ బూజింపు మనును? ఈయాదవున కేయోగ్యత కల దని భీష్ముండు వీని నిందఱు రాజులలో మొదటఁ బూజంపు మనెను. వృద్ధుఁ డని తొలిపూజ కర్హుఁ డయ్యెనా? వీనితండ్రి వసుదేవుఁ డుండఁగా వీఁ డెట్లు వద్ధుఁ డగును? ఇంకను ద్రుపదుఁడు మున్నగు వృద్ధరాజు లుండరా? ఆచార్యుఁ డని మొదటఁ, బూజించితి రని తలంచితివా యిం కెల్లర కాచార్యులు ద్రోణకృపులు గారా? ఋత్విజుండని,

యర్చించితి వన్నచో, వేదవ్యాసుం డుండఁగా నితరుఁ డెవ్విధమున దాని కర్హుఁ డగును? స్వచ్ఛందమరణము నొందఁజాలినంత మహిమ గల భీష్మునివంటిమహాత్ముఁడును, విప్రుఁడును - మహాశూరుఁడును నగు నశ్వత్థామయు, రాజరాజగు దుర్యోధనుఁడును, గింపురుషాచార్యుం డైన ద్రుముఁడును, నింకను పెద్దలగు భీష్మక రుక్మి శల్యాదులును, మహాబాహుపరాక్రమము గలవాఁడును, సహజకవచకుండలధరుండును గాంచన వర్ణాభుఁడును నగు కర్ణుఁడు మొదలగు ననేకరాజు లుండఁగా, వారి నందఱ సరకుగొనక యాదవుం డైన యీ కృష్ణు నేల ప్రథమపూజార్హునిఁ గావించితివి? వీనినే యర్చింపవలయు నని నీ కిష్ట మున్నచో, నిందఱు రాజుల నెల్ల నాహ్వానింప నేల? వీరి నందఱను బిలిచి వారెల్ల నీయం దున్న గౌరవమున నీమహాయాగమును వీక్షింప రాఁగా, వారిసమక్షమున నీయాదవుం డొక్క గొప్పవాఁ డని పూజించి యీ రాజుల నెల్ల నవమానించితివి. నీ వొక ప్రతాపవంతుఁడ వని నీకు భీతిల్లి మేము కప్పముల నీయలేదు. నీవు పరమధార్మికుండ వనియు, సత్యవచనుండ వనియు,సామ్రాజ్యమును బొంద నర్హుండ వనియు నెఱింగి నీకుఁ గప్పముల నిచ్చితిమి. యుధిష్ఠిరుండు ధర్మజ్ఞుఁడు ధర్మమార్గప్రవర్తకుఁ డని చిరకాలార్జితకీర్తి నీతెలివిమాలినకార్య మొనర్చి యాకస్మికముగ నశింపఁజేసికొంటివి. మహానుభావుం డైన జరాసంధు నన్యాయయుద్ధంబున వధింపఁ జేసిన యీకష్టాత్ముండు ప్రథమార్ఘ్యము నీమహాయాగకాలమునఁ గొనుట కర్హుఁ డగునే? యని దూషించి, యంత నిలువక మధుసూదను మొగంబై యిట్లనియె. 'కంసదాసపుత్రా! ఈ కుంతీపుత్రులు నీకుతంత్రములకు వెఱచియో, లేక, నీ కపరిమితానురక్తు లగుటనో ప్రథమార్ఘ్యమును నీ కీయఁ బూనుకొనఁగా, నీ సభలో నున్న రాజర్షులు బ్రహ్మర్షు లందఱు దైన్యముతోఁ జూచుచు నూరకుండ నీవైనను నీయంతరము నెఱుంగవలదా? మనుష్యులు లేనప్పుడు పురోడాశమును గుక్క ముచ్చిలికొనిపోవురీతి, నీయర్ఘ్యమును నీవు గొంటివి. ఈకృత్యమున నీరాజుల కెవరికిఁ దలవంపులు కలుగవు. ఆలోచింపఁగా నీతలవంపు నీయదియే. ఇది నిన్నె చెందును. నపుంసకునియందు దారక్రియయు,గ్రుడ్డివాని కద్దముచూపుటయు నెట్లునిష్ప్రయోజనములో?యట్లు

రాజు గానినీకుఁ జేసిన యీ పూజ నిష్ప్రయోజనమైనది. యుధిష్ఠిరు ధార్మికగుణము, భీష్ముని తెలివియు, నీవివేకమును దెలియనాయె. ఇంక నిం దుండరా' దని చెప్పి, మంత్రిపుత్రాదులతో డిగ్గన లేచి సభను వీడి పోవుచుండ, ధర్మపుత్త్రుఁడు వానివెంటన తవిలి వాని ననున యించుచు నిట్లనియె. 'శిశుపాలా! ఆఁగుము. పోవలదు. ఈతీరున వచింప రాదు. దీనిచే నన్యాయం బగును. భీష్ముం డసామాన్యుండైన ధర్మజ్ఞుండు. ఆమహనీయుని ధర్మ మెఱుంగనివానిఁగాఁ జెప్పుటయధర్మము. ఇవ్విధమునఁ బల్కి యీ వృద్ధు నవమానింపరాదు. మఱియు జగన్నాథుండైన యీ కృష్ణునిమాహాత్మ్యము భీష్ముఁ డెఱింగినట్లు నీ వెఱుంగవు. తెలియక వృథా మాటలాడఁ జనదు. నీకంటెఁ బెద్దలగు రాజు లందఱు నూరకుండ నీవేల యి ట్లాడెదవు? వా రందఱును యథార్థ మెఱింగి యూరకున్నవారు.' అని యుధిష్ఠిరుండు శిశుపాలు సమాధానపఱచుచుండ, శాంతనవుండు ధర్మరాజుతో నిట్లనియె. 'యుధిష్ఠిరా! జగన్నాథుం డగు వాసుదేవున కొసంగిన యర్ఘ్యము నొల్లని దురాత్ముఁడగు శిశుపాలుని ననునయింప కుము. ఊరకుండుము.' అని ధర్మజు వారించి, భీష్ముండు శిశుపాలుం జూచి యిట్లనియె. 'ఓరీ శిశుపాలా! క్షత్త్రియులలో శూరుండై యనేకయుద్ధముల నొనర్చి పెక్కుఱు రాజుల వశపఱచుకొని ప్రతాపవంతుండై వెలుంగు వాఁడు పెద్ద. ఈవచ్చియున్న రాజలోకమునందు బలపరాక్రమములలో శ్రీకృష్ణున కధికుండును, నామహనీయునకు లొంగనివాఁడును నగు రాజొకండైనను గలఁడే? ఈవాసుదేవుండు మనకే కాక సకలలోకము లకుఁ బూజనీయుండు. ఈతనివశమున నీలోకము లన్నియు నున్నవి. నే ననేక రాజర్షులను బ్రహ్మర్షులను బహుకాలము సేవించి వారివలన నీ దేవకీసుతువృత్తాంతము నాతండు భూలోకమున నవతరించిననాటం గోలె నెఱింగియుంటి. సకలలోకవంద్యుఁ డగుటచే నామహాత్ము నర్చింపుమంటిని గాని, బంధు వను ప్రీతిచేఁ గాదు. మఱియు నీ యాగ శాలయందుఁ గూడియుండు రాజలోకముయొక్క బలపౌరుషములఁ బరిశీలించి, వారికీర్తివిజయముల లెస్సగా నాలోచించి, (వా రందఱ కంటె వాసుదేవుం డుత్కృష్టుం డని యామహాత్ముని యర్చించు టుచిత మని, శ్రేయస్కరం బని యి ట్లొనర్ప మంటిని. బ్రాహ్మణులలో జ్ఞానవృ

ద్ధుఁడును, క్షత్రియులలోఁ బరాక్రమశాలియును, వైశ్యు శి
వంతుఁడును బాలుండైనను బూజనీయుఁ డగును. శూద్ర
వృద్ధులే పూజనీయులు.) ఈ దేవకీనందనుండు సకలవేదశాస్త్ర
దును, బలశౌర్యములందును నందఱకంటె నధికుఁడు. రాజసూ
యాతఁడు పూజార్హుఁ డయ్యె. ఈతండు సాక్షాద్భగవంతుఁ డని యెఱుం
గుము. భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమున నుండ నాతనికంటె నన్యునిఁ బ్రథమ
మునఁ బూజింపఁ దగునా? ఆతనికంటెముందుఁ బూజఁ గైకొనుట కన్యుఁ
డర్హుఁ డగునే? దానము, దాక్ష్యము, శ్రుతము, శౌర్యము, హ్రీ, కీర్తి,
ఉత్తమబుద్ధి, సన్నతి, శ్రీ, ధృతి, తుష్టి, పుష్టి మొదలయిన శ్రేష్ఠ
గుణంబులన్నియు హృషీకేశునం దిమిడియుండు. ఈమహనీయుఁడే ఋత్వి
జుఁడు, గురుఁడు, వివాహ్యుఁడు, స్నాతకుఁడు, నృపాలుఁడు, ప్రియుఁ
డును నై యున్నాఁడు. సర్వగుణములు నీతనియెడఁ దప్ప వేఱొకనియెడఁ
గలవే? వే యేల! ఈకృష్ణుఁడే లోకములయుత్పత్తిస్థితిలయములకుఁ
గారణభూతుఁడు; విశ్వాత్ముఁడు; చరాచరభూతజాలముల సృజించినవాఁడు
ప్రకృతిస్వరూపుఁడు; అవ్యక్తుఁడు; సృష్టికర్త; సనాతనుఁడు; సర్వభూతము
లకుఁ బరుఁడుగ నుండువాఁడు; బుద్ధి, మనస్సు, మహత్తు, వాయువు, తేజ
స్సు, ఉదకము, పృథివి, ఆకాశము, జరాయుజాండజోద్భిజ్జస్వేదజంబు లను
నాల్గువిధములైన చరాచరవర్గములు, సూర్యచంద్రులు, నక్షత్రములు,
గ్రహములు, దిశలు, విదిశలు ననియెడి యివన్నియు నీవాసుదేవునియందుఁ
సుప్రతిష్ఠితములు. వేదముల కగ్నిహోత్రుఁడును, ఛందస్సులకు గాయ
త్రియు, మనుష్యులకు రాజును, నదులకు సాగరమును, నక్షత్రములకుఁ
జంద్రుఁడును, తేజస్సునకు సూర్యుండును, బర్వతములకు మహామేరువు,
పక్షులకు గరుడుఁడును ముఖ మగునట్లు సకలలోకములకుఁ గేశ
వుఁడు ముఖము. ఎల్లవారికిఁ గేశవుఁడు పూజ్యుండు. అని సభలో నున్న
వారివంకఁ జూచి యీశిశుపాలుఁడు బాలుఁడు, మూఢుఁడును గావున
వాసుదేవుమాహాత్మ్యము నెఱుంగఁడు. ఇతఁడు లోకరక్షకునకు మే మి
చ్చిన యర్ఘ్యు మెప్పుఁ డేనిఁ దా నేమి చేయ శక్తుఁడో యది చేయుఁగాక.
ఇప్పుడు శ్రీకృష్ణునికి మే మొనర్చినపూజ నంగీకరింపని దురభిమాను లిం
దెవ్వరైన నుందు రేని వారినెత్తిమీఁద నీనాకాలి నుంచెద. అని సహదే

-వుఁడు సభలో నిల్చి తనకాలు పైకెత్తెను. వాసుదేవున కొసంగిన మా యర్ఘ్యమపాత్రమున కొసంగఁబడిన దను దురాత్ము లిప్పు డేమి ప్రత్యుత్తరము చెప్పుదురో'యనఁగా, సభలోనిరాజు లెల్ల రూరకుండిరి. అంత సహదేవునిపైఁ బూలవాన కురిసెను. సహదేవునివచనము లెస్స యని యశరీరిణి పలికె. వాసుదేవునిఁ బూజింపనిదురాత్ములు బ్రతికియుండియుఁ జచ్చినవారు. ఇంతేకాక యట్టిదుర్బుద్ధులతోఁ బలుకనైన రాదని నారదుండు హృషీకేశుని స్తుతించె. అంత సహదేవుండు సభలో నున్న వారి కందఱకి సుచితసత్కారములం జేసెను. అంత శిశుపాలుని సేనాపతి యగు సునీథుండనువాఁడు సభలో లేచి నిలుచుండి యిట్లనియె. 'ఓరాజవర్యులారా! లెండు. ఈసభలో క్షత్రియుల కెల్ల నీయాదవులును బాండవులును మహాపరాధము గావించిరి. అవమానమును జేసిరి. ఇట్టివీరిమదం బుడుపుదము; సేన నాయితముచేయుదము. ఈ సభయం దుండఁజన' దని చెప్పి కనుసన్నఁజేసి తమపక్షపురాజుల నందఱ నొకచెంతఁ జేర్చుకొని శిశుపాలుని యనుమతిచేత యుద్ధసన్నద్ధులై యుండఁగా, వేగముచేఁ జలించుచున్న తురంగము లనుతరంగములచేతను, మదించిననాగము లనునక్రసంచయములచేతను, జలించుచున్న పదాతు లనుచేపలచేతను భయంకరమై, కొంచెమైన దయలేనిరోషమనుగాలిచే మిక్కిలి కలఁతపడినదై యదు వృష్ణి భోజ అంధక కుకురు లను సముద్రముసైతము వెంటనే కల్లోలముగఁ గలఁగెను. అట్టి సకలరాజుల కలఁతను జూచి ధర్మరాజు భయముతోడను, దొట్రుపాటుతోను గూడినహృదయముగలవాఁడై భీష్మున కిట్లనియె. 'పితామహా! రాజులెల్ల యుద్ధమునకు నడుములు కట్టుకొనిరి.యాగమునకు విఘ్నము రాకయుఁ, బ్రజలకు హాని రాకయు నుండున ట్లుపాయ మూహింపవలయు.' అనఁగా నాయుధిష్ఠిరునకు శాంతనవుం డిట్లనియె. 'రాక్షససంహారకుండును నారాయణుఁడును, యజ్ఞపురుషుఁడును, ననన్యసాధారణబలపరాక్రమసంపన్నుండును నగు శ్రీకృష్ణుండు యాగమును నెఱవేర్చుభారమును బై వేసికొని సంరక్షింప, నీయాగమున కన్యులు విఘ్న మొనర్పఁ గలరా? శిశుపాలుని యాగ్రహవచనములకు నడుములు కట్టుకొని యుద్ధమునకు సన్నద్ధులయిన యీరాజు లందఱు శ్రీకృష్ణుఁ డలిగి దూకువీక్షణ

ములతోఁ జూచు నేని యందఱును నొక్క పెట్ట భస్మ మగుదురు. మహాసంగరమున శిశుపాలునిగర్వము నైత మడఁగి పోవును. కుక్క లనేకము లొక్కమ్మడి నేనుఁగుకుంభస్థలముఁ జీల్చుటకు సమర్థము లైనవాఁడిగోళ్లు గల సింహమును జూచి మొఱిఁగి యేమి చేయఁగలవు? సింహపరాక్రమము గల శ్రీకృష్ణుని వీరిలో నెవ్వ రెఱుంగరు! ఈవిపరీతపుఁబలుకులచే శిశుపాలుఁ డనేకులను యమపురి కతిథులను జేసి తానును వారివెంబడిఁ బో నున్నవాఁడు. వీనితేజస్సును రూపుమాయు నట్లు దామోదరుఁడేమి సేయ నున్నవాఁడో యెఱుంగనేరము. కాదేని వీని కీదుర్బుద్ధి యేల కలుగును? జగన్నాథుం డెవరిని దేజోహీనులఁగఁ జేయఁదలంచునో వారెల్ల రివ్విధంబున బుద్ధిమాంద్యంబును బొందు దురు. ఆదిమధ్యాంతరంబులు లేనివాఁడును, సృష్టిస్థితిలయకారణభూతుం డును నగు నారాయణునిదివ్యలీలల నెఱుంగుట కెరికి శక్యంబగు? నని' పలుకుచుండ శిశుపాలుండు క్రోధఘూర్ణితరక్తనేత్రుండై భీష్మున కిట్లనియె.

"భీష్మా! నీ వేల యిట్లు ప్రలాపంబు లాడెదవు? ఈప్రలాపము లకు శూరులు వెఱతురే? ఇట్లు పలుకుటకు నీకు సిగ్గయిన లేదే! కురుకుల వృద్ధుఁడవయ్యుఁ గులపాంసనుఁడవైతివి. వృద్ధుఁడవై యుండుట బుద్ధిచాం చల్యము నొంది యధర్మము నేల ప్రేలెదవు! ఇది నీకుఁ దగదు. పగిలిన యోడతోఁ గట్టిన యోడవోలె, గ్రుడ్డికి దారిచూపు గ్రుడ్డివానింబోలె నీపలుకులు విని పాండవులు శుభములను బొంద లేరు. ముసలిబమగ వగు నీ వీవెఱ్ఱిగొల్లను భగవంతునిఁగా భావించెదవు. నీమాటలను విని ధర్మ రాజు తనగౌరవమును బోఁగొట్టుకొని మిక్కిలి యల్పుఁ డాయెను. అబల యగు పూతనను జంపుటయుఁ, బ్రాణము లేనిబండిని గాలఁ దన్ని నేలఁ ద్రోయుటయు, బుచ్చినమద్దుల రెంటిని విఱుచుటయుఁ, బాములపుట్ట యంత యెత్తు గలగోవర్ధనపర్వతమును బైకెత్తి యేడుదినములు మహా బలవంతునివలె నుండుటయు, వృషభాసురునిఁ జంపుటయు ననఁగ నీకృ ష్ణునిశౌర్యమును బొగడుచున్న నీనాలుక యొక్కటయ్యును నూఱు చీలికలుగా నేల చీలదయ్యె? అట్లు చీలినఁగాని నీ వాతనిని బొగడ కుండ నుండ నేరవు. వానికృత్యముల నన్నింటిని నే నెఱుంగుదును. ఇట్టి

దురాత్ముఁడాయధర్మ్యమును గొనుట కర్హుఁడా? చెప్పుము. స్త్రీలను,గోవులను, బ్రాహ్మణులను, కూడు పెట్టువారిని, నమ్మినవారిని జంపుట మహాపాతకమని పెద్దలు చెప్పుదురు. అట్టివానిలో నీగోవిందుండు స్త్రీవధమును, గోవధమును జేసె. నీ వొకధర్మజ్ఞుఁడవువోలె నీతనికిఁ బ్రథమార్ఘ్య మిమ్మంటివి. అదియును గాక, వేఱొకనిని భర్తగా వరించియున్న యంబ నపహరించి కొనిపోయి నీతమ్మునకుఁ బెండ్లి చేయఁ జూడఁగా నాతండు ధర్మజ్ఞుఁడగుట దానిని విడిచి పుచ్చె. నీవొకధర్మబోధకుండ వని తలంచి నీమాట విని యీపాపాత్మున కర్ఘ్య మొసంగి పాండవులు చెడిరి. ధర్మశాస్త్రముల నేర్చిన వారు భూలింగపక్షింబోలె లాఁతివారికి ధర్మముల బోధింతురు. కాని, యారీతిని వా రనుష్ఠింపరు. నీస్వభావ మతినీచము. మోహముచే వీరెల్లరునిన్ను ధర్మజ్ఞుఁడవనియందురు. మహాప్రాజ్ఞుండువోలె బ్రహ్మచర్యమిషంబున నీతమ్ముని భార్యయందు నీవుమాన నన్యుండు పుత్రులఁగనెను.ఇదొక మహాబ్రహ్మచర్యనిష్ఠయే? మోహముననో నపుంసకత్వముననో బ్రహ్మచర్యనిష్ఠను బూనితివిగాని ధర్మముల నెఱింగి తదనుసారివై యాబ్రహ్మచర్యమును బూనితివే? పరిశీలింపఁగా నీవు సాధుసేవఁ జేసి పెద్దలవలన బుద్ధుల నెఱింగినవాఁడవు కావని తోఁచెడిని. మఱియు దానము, అధ్యయనము,యజ్ఞాచరణము, వ్రతానుష్ఠానము, ఉపవాసాదులన్నియు సంతానమునుబడయుటలోఁ బదునాఱవపాలు కావు.సంతతి లేనివారిసకలధర్మబోధము నిరర్థకము. వేయేల? నీమోసంపునడవడికను గుర్తించి నీజ్ఞాతులందఱొక్కటై నిను వధింతురు. తొల్లి సముద్రతీరంబున నొక్క హంస తా నధర్మప్రవర్తనమున నుండియుఁ బెఱవానికి ధర్మములను బోధించుచుండెను. మోస మెఱుంగని యితరహంసలు నిత్యము తమగ్రుడ్లనాముసలిహంసతావున నుంచి, తాము సముద్రముఁ జొచ్చి యాహారమును దెచ్చుకొనుచుఁ డక్కులమారిహంసను బోషించుచుండె. తనసంరక్షణమున నుండు గ్రుడ్లకు నిత్యము కాపుగా నుండు ధర్మబోధముచేయు హంస కొన్ని యితరహంస లెఱఁ దెచ్చుటకుఁ బోయినసమయమునందుఁ దానాగ్రుడ్లనునిత్యము భక్షించుచుండుటను గొన్నిగ్రుడ్లు కానరాకుండె. పక్షులు ప్రతిదినము తమగ్రుడ్లపోకకుఁ గతం బరయనేరక కపటధర్మకవచమును దొడిగికొనియుండు ముసలిహంస నే మని యడుగ నేరక వగచు

చుండె. అంత నాహంసలలో నొకతెలివిగల మరాళము పొంచుండి చూచుచుఁ దనయండముల నాకాపరిహంస మెసవుచుండుటను వీక్షించి దానికపటము నంతయు నెఱింగి, పెఱహంసలతో యథార్థమును దెలిపెను. అంత నాపులుఁగు లెల్ల నొక్కటై ముసలిహంసను సమీపించి యిట్లనియె. 'పాపీ! సాధువుంబోలె ధర్మంపుమాట లాడుచు మాకు విశ్వాసముఁ గలిగించి, మమ్మును మోసగించి మాయండములను మెసవిన పాపాత్ముండవు నీవ. నీమనస్సు పాపాచరణమునకుఁ బూనుకొనెను. నీధర్మంపుఁ బలుకులు మాకిఁకఁ బనికిరా' వని యన్నియుం జేరి యాముసలిహంసను వధించెను. అవ్విధంబున నీ చెడువర్తనంబు నెఱుంగకయున్న కౌరవులు నీద్రోహచింతనం బెఱిఁగినంతనే నిన్ను వధింపకమానరు. జరాసంధున కొక్కనికే రాజనామ మర్హమైనది. ఈకృష్ణుండు దాసుఁ డనియు, రాజుగాఁ డనియు నతఁ డీతనితోఁ బోర ననెను. అట్టి మహానీయునితో క్షత్రియోచితశౌర్యమును జూప లేక, విప్రవేషంబున వానిపురంబు సొచ్చి సతతము బ్రాహ్మణభక్తిపరాయణుండై యామహాత్ముఁ డొసంగ వచ్చిన పూజలఁ గొనక, వానిని మల్లయుద్ధమునకు లాగి మోసమునఁ జంపించెను. ఈపనులను మే లనువా రున్నారా? నీవు తెలివి లేక మూఢుఁడవై యీయాదవునకు జగన్నాయకత్వ మారోపించెదవు. జగన్నాథుండే యగునేని బ్రాహ్మణోచితమైన యర్చల నీతం డేల గ్రహింపఁడు? వానిసంగతి యెట్లుండినను బాండవులు సైతము ధర్మమార్గమును దొలఁగి వర్తింపఁ గంటిరి. ఇది నాకు వింతఁ గొల్పుచున్నది. చక్కఁగా నాలోచించినచో నిది యొక వింత కానేరదు. ఏల యనఁగా స్త్రీసముఁడవును, ముసలివాఁడవును నైన నీవు చెప్పిన యాలోచనముచొప్పున నీవు బోధించు ధర్మానుష్ఠానమున వీరు నిక్కువముగా నధర్మపరులైరి." అని కఠినవాక్కులతో నాక్షేపించుచుండు శిశుపాలుంజూచి కోపమడంపనేరక భీమసేనుండు మిక్కిలిక్రుద్ధుండై రౌద్రాకారమును దాల్చి తామరరేకులవలె వెడలుపులైన కన్నులు విస్తారమగు కోపావేశమున నెఱ్ఱని కాంతిచే విజృంభించి మిక్కిలి భీతిఁ గొల్పఁగా, నపరాంతకుండో యనునట్లు నొసటియందు బొమముడి మూఁడుపాయలు గలదియై, త్రికూట పర్వతమున మూఁడుపాయలుగాఁ బాఱుచున్న గంగానదిని బోలెను.

యాగశాలలో నున్న రాజలోక మంతయు భీతిల్లునట్లు రౌద్రరసము వెలువడఁ గోపించి పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుటచే భయంకరమయిన ముఖము గలవాఁడై శిశుపాలుని నొక్కి పెట్టి చంపుట కుద్యమించిన భీమసేనుని భీష్ముం డనేకవిధముల శాంతచిత్తుం జేసి యాపుటయు, సముద్రుండు చెలియలికట్టను దాఁటనట్లు భీమసేనుండు భీష్మమాట నుల్లంఘింప నేరఁడయ్యె. అంత శిశుపాలుండు భీమసేనుండు తనపై కుఱుకుట కుద్యమించుటయు, వానిని భీష్ముఁ డనునయించుటయుఁ జూచి పరాక్రమ మినుమడింప, సింహము నీచమృగమునుబోలె నాతని సరకుగొనక భీతిల్లక నగుచు భీష్మునితో నిట్లనియె. 'భీష్మా! ఈ పాగరుపోతును వదలుము. నిప్పునఁ బడిన మిడుతవలె, సీతఁడు నాశౌర్యాగ్నిదగ్ధుండగుచుండ నీరాజు లందఱు కన్నులారం జూతురు గాక!' యని చెప్పి భీముని పోరునకుఁ జీరుచుండఁగా భీష్ముండు భీమసేనున కిట్లనియె.

భీష్ముండు భీమసేనునకు శిశుపాలువృత్తాంతం బెఱింగించుట

భీమసేనా! వినుము. ఈ శిశుపాలునిజననాదివృత్తాంతంబు సెప్పెద. వీఁడు పుట్టుకతో మూఁడుకన్నులును నాలుగుచేతులును గల్గినవాఁడై, గాడిదెవలె నోండ్రపెట్టుచుండెను. అప్పుడు వీనిమాతాపితరులగు సాత్వతీదమఘోషులు వీనివికృతస్వరూపమునకు సందియపడి వీనిం ద్యజింప నిశ్చయించుకొనిరి. అప్పు డాకాశవాణి వారి కిట్లనియె. 'దమఘోషసాత్వతులారా! మీ రీకుమారుని విడువవలదు. వీఁడు పరాక్రమవంతుఁ డగును. వీని కిది మరణకాలము కానేరదు. వీనిఁ జంపునిమిత్తమొక మహాపురుషుండు సాయుధుండై పుట్టియున్నవాఁడు.' అని చెప్పఁగా, సాత్వతి విని పుత్రమోహంబున వికృతస్వరూపముతో నున్నవాఁడైనను వీనిం దృజింప నొల్లక యావచనములను జెప్పిన యశరీరభూతంబునకు మ్రొక్కి 'యో యశరీరభూతమా! ఈకుమారునకు మృత్యువై పుట్టిన మహానీయుం డెవ్వఁడు? వివరింపు' మనఁగా 'నే పురుషుండు వీని నెత్తికొన్నప్పుడు వీని మిక్కిలికన్నును, మిక్కిలిచేతులును నదృశ్యంబులగునో, వాఁడ వీనికంతకుండై వీని నచిరంబ వధించు' నని చెప్పి, యా యశరీరవాణిపలుకుట మానెను. అంత సాత్వతియుఁ దన వింతకుమారునిఁజూచు

మువలన యుక్తాయుక్తముల నాలోచింపఁడు. వీఁడు పశువుంబోలె వధింపఁబడ నైనను, లేక కటాగ్నియందు దహింపఁబడనైనను నర్హుండు. భీష్ముఁ డా శిశుపాలునిదుష్టవచనములను విని యోరాజులారా! వీనితో మాటకు మఱుమాటలాడినఁ బ్రయోజనము లేదు. మీరాపట్టిన ప్రతినలను బౌరుషవంతు లగుదు రేనిచేయఁబూనుకొనుఁడు. పూజార్హుండైన గోవిందున కర్ఘ్యప్రదాన మొనర్చి మీయందఱతలలపై నిదే నాకా లుంచితిని. చావుగోరినవాఁడు శార్ఙ్గపాణియును, సుదర్శనచక్రధారియును, గౌమోదకి యను గదను దాల్చినవాఁడును, పాంచజన్య మను శంఖమును బూరించువాఁడును నగు వాసుదేవుతోఁడఁ బోరాడి వానిమహాశరీరమును జొచ్చుఁగాక'యనెను. అంతశిశుపాలుండు శ్రీకృష్ణునిఁజూచి, 'వాసుదేవా! నాతోఁడఁ బోరఁ గలుగుదు వేని లేచిరమ్ము. నిన్ను వధింతు నేని యీ పొగరుపోతైన భీష్మమదం బడఁగును. ముందు నిన్ను సమరమున వధించి, యావలఁ బాండవులయు క్క డంగింతు. వారలు యథార్హులుగాకున్నను దెలివిమాలియుందురుగానఁ బరదాసుఁడ వగు నీమాట లాలించి నిన్నుఁ బూజించి నీకనురక్తు లగుటంజేసి వారును నీవలె వధ్యులయిరి' అని గోవిందు నుద్దేశించి తెగఁబాఱి పల్కెను.

కృష్ణుఁడు చక్రాయుధముచే శిశుపాలునిఁ జంపుట

ఈమాటల నన్నింటిని వినుచుండిన జనార్దనుండు యజ్ఞశాలలో నున్న రాజులం జూచి యిట్లనెను. 'ఓరాజన్యులారా! వినుఁడు. ఈశిశుపాలుఁడు కారణము లేక యాదవు లగు మా కెన్నియేనపకారములఁ గావించియున్నాఁడు. మేము ప్రాగ్జ్యోతిషపురముపై దండెత్తి పోయి యుండఁగా, వీఁడు మాకు మేనత్తకుమారుం డయ్యును ద్వారకపైకి దండు వెడలివచ్చి మాపురమును గాల్చిపోయెను. విలాసార్థము మేమందఱము స్త్రీలతో రైవతకపర్వతప్రదేశములయం దుండఁగా వీఁడచ్చోటి కేతెంచి మాలోఁ గొందఱ నన్యాయముగాఁ జంపి కొందఱ స్త్రీలఁ జెఱపెట్టెను. దేవాభుఁ డగు మాతండ్రి వసుదేవుఁ డశ్వమేధముఁ జేయఁబూనఁగా నా యశ్వమును గట్టి యశ్వరక్షకు లగుసౌవీరులను గొట్టి యశ్వము నపహరించెను. మఱియుఁ దపస్వినియు, నకామయు

నగుబభ్రునిభార్య నపహరించికొనిపోయెను. మొదట మాతండ్రిచే వరింపఁబడినవిశాలనృపాలునికూఁతురగుభద్ర యనుదానిని గంసునివేషమునుదాల్చి యపహరించెను. మఱియు వీఁడు పొగరుపోతై రుక్మిణిని వివాహముచేసికొన యత్నించెనుగాని, శూద్రుఁడు వేదములను బొందుట కర్హుఁడు కా నట్లు దానిఁ బొందనేరఁడయ్యె. మఱియు నీదురాత్ముండు మాకొనర్చిననేరము లెన్ని యేఁ గలవు. ఎన్ని చేసినను నేను నాఁడు మామేనత్తతో నాడినపలుకుల నాదరించి యూరకుంటిని.' అని చెప్పుచుండఁగనే శిశుపాలుఁడు పకపక నవ్వి, 'కృష్ణా! మున్ను నేను వరించిన కన్యకను రుక్మిణినిఁ బెండ్లియాడి యిట్లు సభలో సిగ్గులేక మాటలాడుట నీక తగును. యోగ్యుఁ డెవ్వండేని సభలో స్త్రీలమాటలను వచించునే? వే యేల? నీయోర్పుననే జీవించియుండినట్లు చెప్పుచున్నావు. నీ కోపమునకు నే నెంతమాత్రము వెఱవను. నీప్రసాదమున కుబ్జను శక్తుఁడ వగు దేని, నీయిచ్చమైఁ బ్రవర్తింపుము.' అని చెప్పఁగా, శ్రీకృష్ణుండు తనసుదర్శనచక్రమును దలఁచెను. అది తత్క్షణము జగన్నాథు చేతి నలంకరించెను. అప్పుడు చక్రపాణి రాజలోకము నెల్లఁ గలయఁ జూచి, 'నేను మామేనత్తసాత్త్వతిం జూచి వీనియపరాధశతంబుల సైచితి. అవి మితి మీఱుచున్నవి. ఇఁక నేను వీనిని నోర్వ' నని యెలుంగఁ జెప్పి, నిఖిలదానవదర్పనిషూదనంబైన చక్రమును శిశుపాలునిపైఁ బ్రయోగించె. అయ్యది వేవేగ వానిశిరస్సును దునిమెను. వాఁడును వజ్రముచేఁ గూలిన పర్వతమువోలె నేల కొఱఁగెను. వెంటనే వానిదేహమునం దుండి యొకదివ్యతేజము వెలువడి పురుషోత్తముం డగు శ్రీకృష్ణుని మేను సొచ్చె. దాని నెల్లరు రాజులును జూచుచు విస్మయం బందిరి. ఆకసమున మేఘములు లేకయే పిడుగులతోడ వర్షము కురిసెను. మేదిని గడగడ వడఁకెను. వాసుదేవునిమహిమ యిట్లుండునే యని కొందఱు రాజు లనిరి. మఱికొంద ఱేమియుఁ జెప్ప లేక చేతులు పిసికికొనిరి. వేఱొకకొందఱు కోపమునఁ బెదవులు కొఱికిరి. ఇంకనుం గొందఱొంటరిపాటున జగన్నాథునియద్భుతకార్యముల నుతించిరి. కొందఱు మధ్యస్థులై యూరకుండిరి. యాగశాలయం దున్నబ్రాహ్మణులును నుత్తములైన యితరరాజులును నానందమునఁ బురుషోత్తముం బ్రశంసిం

చిరి. ఇవ్విధమునఁ గమలపత్త్రాక్షుఁడును లోకపూజితుఁడును నగు శ్రీకృష్ణుఁడు సత్కరింపఁబడుచుండఁగా, యుధిష్ఠిరుండు శిశుపాలుకళేబరమును సభయం దుండి వెలి కెత్తుకొనిపోవునట్లును సంస్కార మొనర్చునట్లు నాజ్ఞాపించి చేదిరాజ్యమున నాశిశుపాలపుత్త్రు నభిషిక్తుం జేసె.

ఇవ్విధంబున యుధిష్ఠిరుఁడు సంకల్పించినరాజసూయయాగము సకలపదార్థసంభృతంబును, సర్వజనమానసోల్లాసకరంబును, ధనధాన్యసమృద్ధంబును, బహుభక్ష్యాన్నపానీయసమేతంబును, జగన్నాథరక్షితంబునునై సమాప్తప్రయోగంబు కాఁగా, యాగదీక్షితుండవభృథస్నాతుండై యున్నప్పుడు రాజన్యు లందఱు నాతని సమీపించి యిట్లనిరి. 'మహాభాగ్యంబున సామ్రాజ్యమును సాధించితివి. కౌరవకులప్రతిష్ఠాపకుఁడ వైతివి. నీమహిత తేజంబున నీకులం బంతయుఁ బ్రకాశించెను. ధర్మము నీయందు సుప్రతిష్ఠితమై యుండును. స్వదేశమునకుఁ బోయెదము. సెలవొసంగుము.' అని చెప్పఁగా, యుధిష్ఠిరుండు వారి నెల్ల నుచితసత్కారంబులఁ బూజించి తమ్ములం బిలిచి వారివారిమర్యాదలకుఁ దగినట్లు వారిని హాస్తినాపురి యెల్ల దాఁటించి రమ్మని యాజ్ఞాపించె. అంత భీష్మధృతరాష్ట్రులను భీమసేనుండును, ద్రుపదు నర్జునుండును, సుబలునిఁ బుత్త్రసమేతముగా నకులుఁడును, ద్రోణాశ్వత్థామల సహదేవుండును, విరాటుని ధృష్టద్యుమ్నుండును, పర్వతప్రదేశపురాజుల నందఱ నభిమన్యుండును, నితరరాజులను ద్రౌపదేయులును సాగనంపిరి. ఈరీతిన సకలరాజులును ధర్మజుచే ననుజ్ఞాతులై తమదేశంబులకుఁ బోఁగా నొక్కనాఁడు జగన్నాథుండు ధర్మపుత్త్రు నుద్దేశించి యిట్లనియె. 'మహానుభావా! నీవు భాగ్యవిశేషంబున సామ్రాజ్యము నధిగమించితివి. నీవంటిధర్మాత్ములు గలరా? నేనును ద్వారకకుఁ బోయివచ్చెద' ననఁగా, నాపుండరీకాక్షునకు దిగంతవిశ్రాంతయశుండైన ధర్మజుం డిట్లనియె. 'మహాత్మా! నీకరుణఁబట్టి రాజులెల్లను నాకుఁ గప్పములఁ నీఁగంటిని. సామ్రాజ్యపదవి నందఁ గంటిని. రాజసూయయాగంబు నిర్విఘ్నంబుగ నెఱవేఱఁ గంటిని. నీవు నా కండగ లేకున్న నే నొక్కనిమేష మైన నుండ నేరను. కాని, నీకు ద్వారకకుఁ బోవలసిన యత్యావశ్యక మగుకార్యము లుండుటచే నేను నందులకు సమ్మతించితిని.'

ఇవ్విధంబున యుధిష్ఠిరునిచే సెలవుఁ బొంది యామహానీయుండు తనవెంటరాఁగఁ బుండరీకాక్షుండు కుంతియొద్ద కేగి, 'యత్తా! నీకొడుకులు సామ్రాజ్యమును బొంది సర్వరాజన్యులను వశపఱచుకొని, ధనధాన్యసమృద్ధులై సామంతులు కొలుచుచుండఁ గృతార్థులైరి. నీకు మనస్సంతోషము కలిగినదిగదా! నేను ద్వారకకుఁ బోయి వచ్చెద,' నని చెప్పి, ద్రౌపదీసుభద్రలతోఁ దనప్రయాణమును జెప్పి, యంతఃపురము వెడలి స్నానజపాదులను దీర్చి విప్రులకు నమస్కరించి వారియాశీర్వచనములఁ బడసి సకలసమరసాధనసంభృతంబును, దారుకసారథికంబును, గరుడధ్వజంబును, సైన్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహ నామకదివ్యరథ్య యోజితంబును నగునిజరథం బారోహించి, తన రథమువెంటఁ బాదచారులై వచ్చుచుండు యుధిష్ఠిరాదులంజూచి,యంతఁగొంతవడి యరదంబు నిలుపదారుకు నియమించి ధర్మజుం బిలిచి యిట్లనియె. 'ధర్మపుత్రా! నీ వెఱుంగనిధర్మంబులు లేవు. సర్వప్రాణులకుఁ బర్జన్యుండును, బక్షులకు వృక్షంబులును, సురలకు సురపతియునుం బోలెఁ బ్రజల కెల్ల నాధారంబవై పరాకు లేక రాజ్యపరిపాలన మొనర్పుము' అని హితమును బోధించి, వారనుపఁగాఁ బ్రయాణమయ్యెను. పాండవులును సర్వలోకారాధ్యు నంపి తామును మఱలి పురమును జేరిరి. ఇవ్విధంబున యాగము నిమిత్తమై వచ్చిన వారెల్ల దమతమదేశములకుఁ బోఁగా దుర్యోధనుండు శకునిసమేతుఁడై మయసభసొంపును జూచువేడ్క నంద కొంతకాల ముండె.

ధర్మరాజు వ్యాసునివలన నుత్పాతములు విని సమయము చేయుట

ధర్మజుం డా తెఱంగున మధుసూదనుని ద్వారకకుఁ బంపి తమ్ములతో వెనుకకుఁ దిరిగి నగరు సొచ్చి సభామంటపమున సింహాసనముపై సుఖాసీనుండు కాఁగా, నచ్చోటికి వేదవ్యాసుం డరుదెంచెను. అంత నమ్మునీంద్రున కర్ఘ్యపాద్యాద్యుచితపూజల నొనర్చి యామహానీయుని నొక కాంచనాసనంబున నుపవిష్టుం జేయఁగా, బాదరాయణుండు యుధిష్ఠిరుని నుచితాసనమునఁ గూర్చుండ నియమించి యారాజన్యునితో నిట్లనియె. 'ధర్మపుత్రా! నీవు పుణ్యఫలంబున నన్యరాజులచేఁ బడయరాని సామ్రాజ్యపదవినిఁ బడసితివి. భూలోకములోని రాజులెల్లరు నీకు వినయ

విధేయతలం జూపి కప్పములను కానుకలను గొనితెచ్చియిచ్చిరి. కౌరవకులంబెల్ల నీవలనఁ బ్రదీప్తం బయ్యె. నీ వొనర్చినపూజలచే సంతుష్టుఁడనైతి. సెల విమ్ము. పోయివచ్చెద'ననఁగా, నమ్మునిచంద్రునడుగుల కారాజచంద్రుండు మ్రొక్కి యి ట్లనియె. 'మహాత్మా! న న్నొకసంశయము వేధించుచున్నది. ఆసంశయవిచ్ఛేదమునకు నీవు దప్ప నన్యు లెవరును శక్తులు గారు. ఉత్పాతములు దివ్యము లనియు, భౌమము లనియు, నాంతరిక్షము లనియు ముత్తెఱఁగు లని మున్ను నాకు నారదుఁడు వివరించియుండె. శిశుపాలునివధము యజ్ఞకాలమున నైనది కదా! అది యుత్పాతములలోఁ జేరినదా' యనఁగా 'సాత్యవతేయుం డిట్లనియె. 'ధర్మపుత్రా! సందియ మేమి? ఇది యుత్పాతము. దీనిఫల మిఁక పదుమూఁడేడులకుఁ గాన నగు. అది దుర్యోధనాపరాధముచే నీవు నిమిత్తముగ నేర్పడి, భీమార్జునులశౌర్యమున ననేకరాజన్యులు ఘోరయుద్ధమున మడియుదురు. నీ వీరాత్రియైనపిదపఁ బ్రభాతమున వృషధ్వజుని, నీలకంఠుని, భవుని, స్థాణువును, కపాలినిఁ, త్రిపురాంతకుని, రుద్రుని, నుగ్రునిఁ, బశుపతిని, మహాదేవుని, నుమాపతిని, హరుని, శర్వుని, వృషుని, శూలినిఁ, బినాకినిఁ, గృత్తివాసుని వృషభవాహనము నెక్కి దక్షిణదిశం జూచుచున్నవానిని గలలోఁ జూచెదవు. క్షత్రియవినాశమునకు వందురకుము. కాల మెల్లవారి కనుల్లంఘనీయము. అప్రమాదుండవై శాంతియుతుండవై ప్రజల నేలుము. శుభముల నందుము. నేను శిష్యగుణముతోఁ గైలాసమున కరుగ నున్నవాఁడ' నని చెప్పి ధర్మపుత్రుసెలవుఁ బొంది యేగెను. యుధిష్ఠిరుం డమ్మునీంద్రువచనములఁ దలపోయుచు మనస్సునఁ జింతాశోకములు పెనఁగొనుచుండ వేఁడినిట్టూర్పులు వదలుచుఁ 'గానున్న యది కాకమాన' దని నిశ్చయించి తమ్ములం బిలిచి వారితో వ్యాసవచనంబులను జెప్పి, వానిని విన్నంతనే తన శరీరమును దాను వదలుటకు నిశ్చయించితి ననియుఁ, దననిమిత్తముగఁ బలువురు క్షత్రియులు దెగుటకంటెఁ దాన చచ్చుట మే లనియుఁ జెప్పుచు దైవకృతమునకు దిగులొందియున్న యన్న కర్జునుం డి ట్లనియెః 'మహీపాలా! ని న్నిట్లు శోకమోహాము లావరించు నే? ధైర్యము నవలంబింపుము. మహీప్రజల కెల్ల శుభము లొడఁగూర్చు కార్యము:

నాచరింపుము.' అనఁగాఁ యుధిష్ఠిరుఁ డిట్లొకసమయము చేసెను. ఈ దినము మొదలు పదుమూఁడేడులు పూర్తియగువఱకు సోదరులతోను, దక్కంగలసామంతులతోను, జ్ఞానివర్గముతోను గఠినముగ భాషింపను. ఎల్లవారి కప్రియంబు గాక వర్తించుచో భేద మేల కలుగు? భేదము పొడమకున్న వైషమ్యము కలుగు నేరదు. కావున నివ్విధమున లోకమున నింద సంభవింపకుండఁగా కాలము ద్రోయుదు నని సకలజనసమ్ముఖంబునఁ బ్రతిజ్ఞఁ జేసి, పితృదేవతలకుఁ బూజలఁజేయు నుద్దేశముతో సోదరులతోఁ గూడికొని కృతకళ్యాణుండై యుండె.

అట దుర్యోధనుండు శకునియు నింద్రప్రస్థపురమున నున్నపు డామయనిర్మిత మైన సభయందలివినోదములం జూచుచు, నచ్చోటన కొన్ని దినము లుండి యద్భుతమైనదానిరామణీయతకు వింతపడి దానిదివ్యాభిప్రాయముల నెఱుంగుచు, నా యాప్రదేశములఁ దిరుగుచు నొక్కచో నింద్రనీలమణులచేఁ జెక్కఁబడిననిర్మలమణిమయస్థలమును జల మని శంకించి కట్టిన పుట్టం బెగఁ ద్రోచికొని, మఱియొక్కచో స్ఫటికవిమల కమలములచే నొప్పారుగుంటలను స్థల మను భ్రాంతిచేఁ గట్టుబట్ట దడియ నందుఁ జొచ్చుటయు, భీమసేనాదిపాండవులును బాంచాలియును గింకరులును నగిరి. దాని నెఱింగి యుధిష్ఠిరుండు దుర్యోధనునకుఁ బ్రీతిప్రకటిల్ల దివ్యదుకూలములఁ గట్ట నిచ్చె. మఱియు నందు సుయోధనుండు గ్రమ్మఱుచుండువాఁడు తెఱచియుండు వాకిలిని మూసినదానినిగా నెఱింగి చొఱనొల్లక చేతుల దానిం ద్రోవం బోయి క్రిందఁబడి, మూసిన కవాటములుగల స్ఫటికద్వారమును దెఱచినదానిఁగా నెంచి చొరఁబోయి యావాఁకిటితలుపు నందలి స్ఫటికశిలచే నభిహతలలాటుండై, సమమయిన నేలను మిట్టనేల యని భావించి యెక్కఁబోయి క్రిందఁబడి లజ్జావనత వదనుండై ధర్మజుమహాధ్వరంబున కసూయపడుచు, నతనిసామ్రాజ్యలక్ష్మికిఁ గుందుచు, సకలజనులకుఁ గన్నులపండువైన యాసభాలక్ష్మి తనమనమునకును, నేత్రములకును నగ్నిజ్వాలయై మహాదాహము చేయఁగా, గ్రీష్మకాలమందలి యెండలవేడిమిచే నింకి క్షీణించుచున్న చిన్నగుంటవోలె దగదగ మని యెరియుచున్నమనస్సుతో ధర్మరాజాను మతుండై హస్తిపురమునకుఁ బోయెను. అట్లు సుయోధనుశరీరము

కందుబంగారమును గాఁచినఁ గందిపోయి వివర్ణమగునట్లు మనోవేదనాగ్నిచే దహింపఁబడి వివర్ణుఁడై కృశించెను. మిత్రులతోఁగాని, యామాత్యవర్గముతోఁగాని, తమ్ములతోఁగాని పలుకకుండ, ఇవ్విధంబున నుండువాని శకుని చూచియిట్లనియె. 'సుయోధనా! యేమికారణంబున నిట్టి తివి? నీకుఁ గుంద నేల?' అని యడుగ మామ కిట్లుం డిట్లనియె. 'మామా! నే నేమని వచింతును? అర్జునుదివ్యాస్త్రమహిమంబునను నతనిపరాక్రమమునను యుధిష్ఠిరుండు భూమండలమునంతను సాధించికొనెను. రాజసూయమహాయాగం బొనర్చి, దేవతలలో నింద్రునింబోలె రాజులలో మేటియై ప్రకాశించి సామ్రాజ్యలక్ష్మిచే వరింపఁబడెను. సర్వమహీపతులును బాండవులకు వశులైరి. జనార్దనుండు శిశుపాలుని వధించుచుండ నా సభలోనుండు రాజులెవ్వరే మనరైరి. వాసుదేవప్రభంజనప్రేరితమైన పాండవప్రతాపాగ్నిచే దహింపఁబడి రాజు లందఱును మిన్న కుండిరి. అంతియకాక యారాజు లెల్లరును బాండవులకు వైశ్యులవోలె వశ్యులై వివిధరత్నాదులఁ గానుకలుగా నర్పించిరి. వారివిభవంబు లోకోత్తరం బగుట నీవును గంటివి గాదే? వా రత్యంతము దైవబలసహాయులు. వారికి మన మొనర్చినయపరాధము లన్నియు మేళ్లయ్యె. వారిసంపద నంతయు నపహరించుట కుపాయ మెద్దియు నేఁ గాన లేను. నే నొక రాజసుతుండనై సపత్నులయైశ్వర్యమును జూచుచు దీనుండ నైతి. ఇట్లుండుటచే నేను ననద యగు స్త్రీనిగాని శూరుండగు పురుషుఁడను గాని నపుంసకుఁడను గాని కాకపోతిని. వీరిలో నెవ్వండనైనను గామికిఁ జింతిల్లెదను. పురుషుఁడు చూపఁదగిన బలపౌరుషములను జూపలేనిపురుషుండు పురుషుఁ డనఁబడునే. నేను స్త్రీనగుచోఁ బురుషుఁడు చూపఁదగిన శౌర్యమును జూపలేకపోవుటకుఁ గుంద నేల ? నపుంసకుఁడ నగుదునేని పురుషత్వమునఁ బడయఁదగినసామర్థ్యము లేమికి వగవఁ జనదు. ఇట్టి నే నొకమనుష్యుఁడనై సపత్నులపేర్మిఁ జూచుచుండవలసివచ్చినదే యని నే నెవ్వరితోనుఁ బలుకకున్నాను. మఱియు మన మాసభావిభవమును వీక్షించుచుండ వారందఱును మనలం జూచి నవ్వుట నీ వెఱుంగనిది కాదు గదా! ఈబ్రదుకు బ్రదుకుటకంటెఁ జావు మే లని యెన్నెద.

కావున నగ్నిచే దహింపఁబడికాని, విషమును మ్రింగి కాని యాతుచ్ఛ శరీరమును వదలెదను. ఈ నామనోవేదన నంతయు నాతండ్రి ధృతరాష్ట్రునకుఁ 'దెలుపు' మనఁగా, నల్లునకు మామ యిట్లనియె. 'సుయోధనా! నీవు పాండవులసంపద కసూయపడరాదు. వారుధర్మమార్గంబున విక్రమించి యార్జించినసంపదతోఁ దులఁదూగుచున్నవారు. మఱియు వారికి దైవబలము మెండు. దానివలననే కదా నీ వెన్నియపాయములను వారి కొనర్చినను వారి కవి యెవ్వియు హాని సలుప వయ్యెను. ఇంతేగాక వారియదృష్టవశమున ద్రౌపది వారికి భార్య యయ్యె. దానం జేసి సపుత్రకుఁడైన ద్రుపదుఁడు వారికి సామ్రాజ్యప్రాప్తియందుఁ దోడ్పడెను. దేవకీనందనుండు వారిని బుట్టిననాటఁగోలెఁ గంటిని ఱెప్పవోలెఁ గాచుచుండు. అది యంతయు నెఱుంగుదురు. ధర్మమున వారితండ్రిపాలు వారిం జెందె. అర్జునుండు ఖాండవమును దహించి యగ్నిదేవుం దనియించి గాండివమును, నక్షయతూణీరములను, దివ్యాస్త్రములనుఁ బొంది సకలమహీపతులను గెలిచె. ఖాండవమును దహించునప్పుడు తక్షకునింట డాఁగియున్న మయు నగ్నిదాహంబునుండి కాఁచి, వానిచే సభ నొక్కదానిని నిర్మింపించికొని, మయప్రేరితకింకరు లసురాక్షసులు దాని మోచికొని రాఁగా నింద్రప్రస్థముఁ జేర్పించె. వారియధర్మ మెద్దియుం గానము. వారియైశ్వర్యమునకు మనము కుంద నేల? వారి కనేకులు సహాయులై యున్నా రనియు, నీకు సహాయపడువా రెవ్వరు లే రనియుఁ జెప్పితివి. ఆలోచింప నీ కుండుసహాయసంపద వారి కున్నదే? దుశ్శాసనాదులగు తొంబదితొమ్మండ్రు తమ్ములు, మహాధానుష్కుండగు ద్రోణాచార్యుఁడు, సర్వాస్త్రవేది యగు నశ్వత్థామ, సపుత్రకుఁ డగు కర్ణుఁడు, కృపాచార్యుఁడు, సోదరసహితుఁడ నగు నేను, సోమదత్తి మున్నగు వీరు లనేకులుండ నీ వసహాయుఁడ వే? మాసాహాయ్యమున నీవీపృథ్వినంతయు జయింప నేరవే' యని చెప్పఁగా, 'దుర్యోధనుం డట్లగు నేని మన మెల్లరము కూడి సైన్యమును జేర్చి పాండవులమీఁదికి దండెత్తిపోయి వారి నోర్చి యామయదానవసభను హస్తిపురమునకుఁ గొనివత్తము గాక' యనఁగా, వానికి శకుని యిట్లనియె. 'సుయోధనా! పాండవుల మనకు గెలువ నలవియే? వా రందఱును మహారథులు. శస్త్రాస్త్రపాండిత్యమున

నాటితేటినవారు. యుద్ధక్రియాకుశలులు. పరాక్రమవంతులు. వారు ద్రుపదుఁడును వాసుదేవుఁడును ఖాసటగఁగలవారు. మహేంద్రునితోఁ డఁగూడ దేవత లెత్తివచ్చినను వారి నోర్వలేరు. కావునఁ గష్టము లేక సైన్యపాశము గాక వేఱొకయుపాయమున వారి నోర్వవచ్చును. ఎట్లం టేని వినుము. యుధిష్ఠిరుండు జూదమున నాసక్తి గలవాఁడు. జూదము నకుఁ బిలువ నతఁడు మురమున నేతెంచి జూదమాడ యత్నించు నేని, నేను నాద్యూతవిద్యానైపుణ్యమును బ్రయోగించి యతనితో జూద మాడి, యాతనిరాజ్యసంపదల నన్నింటి నోడిచి నీ కిచ్చెద. దీనిని ధృతరాష్ట్రునకుఁ దెలుపుము. ఆరా జనుమతించినఁగాని యేకార్య మును జేయలేము. ఆతనియనుమతిం బొంది యీకార్యమును జరిపి తిమేని, నీకోరిక కొనసాగును.' అని చెప్పఁగా, సుయోధనుండు 'మామా! దీని నెట్లో మాతండ్రికి నచ్చఁజెప్పి యెవ్విధముననైన దీని కాతని నొడఁబఱుపుము' అని ప్రార్థించెను.

ఇట్లు శకుని దుర్యోధనునిచే వేఁడఁబడినవాఁడై ధర్మరాజొనర్చిన యాగకృత్యమునకై సంతోషించుచున్న ధృతరాష్ట్రుపాలికి దుర్యోధను నితోఁ జని, యతఁడు చిక్కుచుండుటయు నాతనిముఖవికాసము తఱుఁగుటయును జెప్పఁగా, ధృతరాష్ట్రుం డదరిపడి పుత్త్రుం జేరఁదీసి యొడ లంతయు నిమిరి మిక్కిలి దుఃఖించుచు వానితో నిట్లనియె. 'కుమారా! కురుకులేశ్వరా! కౌరవసంపద యంతయు నీయందు సుప్రతిష్ఠితమై యున్నది. తమ్ము లందఱును, మిత్రు లెల్లవారును, నాశ్రితు లందఱు నిన్ను గౌరవముతోఁ జూచుచు నీ కనురక్తులయియున్నవారు. సకల భోగములను మహేంద్రునింబోలె ననుభవించుచున్నాఁడవు. సామంతు లెల్ల నెల్లప్పుడు నిన్నుఁ బరివేష్టించి ప్రీతితో నీయానతి సలుపుదురు. ఇట్లు కృశించుటకును, వివర్ణత్వము నొందుటకును నీ కేమి కొఱఁత యయ్యె? సకలధరణీరాజ్యభోగములకు విముఖుఁడవు గానేల? ఎంత చింతించిన నీ విట్లగుటకుఁ గారణం బెఱుఁగ నయ్యెద? ఉత్తమవస్త్రము లను ధరించెదవు. రుచిరమాంసాద్యాహారమును భుజించెదవు. ఉత్తమ వాహనముల నారోహించెదవు. లలితశయ్యలఁ బవ్వళించెదవు. సుంద రాంగులతో నున్నతదివ్యసౌధంబుల విలాసముతోఁ గ్రీడించెదవు. దేవ

తలకుం బోలె నీమాట కెదురు లేదు. నీవు కృశించునంత వగ నిన్నెట్లా వరించె?' అనఁగాఁ, దండ్రికి సుతుం డి ట్లనియె.

దుర్యోధనుండు తండ్రితోఁ దనమనోదుఃఖము చెప్పుట

నరేంద్రా! నే నొకనీచుచందమునఁ గాలముఁ గడపునిమిత్తమే దేనిఁ గుడుతుఁ గట్టుదుఁ గాని యతిదుర్భరంబైన మనోదుఃఖంబును భరింపలేకున్నవాఁడను. కంటికిఁ గూర్కు రాదు. రతికేళి సుఖముఁ గొల్పదు. నోటికి వంటకము రుచింపదు. మనస్సు నే సుఖమును సంతసింపఁ జేయదు. శత్రువులపేర్మిఁ జూడఁజూడ నా కిట్టిమనోవ్యథ తటస్థించినది. శత్రుభయము నుడిగించుకొనినరోషవంతుఁడే పురుషుఁడు. రాజు తాను సంపన్నుఁడను గా నున్నాను గదా యని సంతుష్టిఁ జెందియుండ రాదు. శత్రువిషయమునఁ బశ్చాత్తాపమును జూపరాదు. అట్లు తృప్తుఁడై పశ్చాత్తాపమునుఁ జూపుచోఁ, వాని కున్నయభిమానమును నశించు. కావున నే నెన్ని భోగముల ననుభవించుచుండినను, నెట్టి దుకూలవస్త్రములఁ గట్టినను, నెట్టి మధురాహారముల భుజించినను, ధర్మరాజు పడసిన సామ్రాజ్యలక్ష్మిం జూచి మన మెఱియుచుండఁ దపించుచున్నాను. శత్రువులభివృద్ధిఁ బొందుచుండుటను, దా నధమస్థితిఁ బొందుచుండుటను మానము గల రాజు చూచుచు వగవకుండునే? భావిపురాతనాద్యతన రాజులలక్ష్ములు యుధిష్ఠిరులక్ష్మీవిభవముతో సాటి గావు. భూమిలో నున్నరాజసమూహములో నాశత్రువు లగు యుధిష్ఠిరాదు లభివృద్ధితో నుండుటను జూచిరే సుమా నే నివ్విధమునఁ గృశించి వివర్ణత్వము నొందితిని. ధర్మరాజు సంపదను లెక్కించుట సాధ్యమా? ఆయాకాలము నందు లోకములోనిరాజు లెల్ల నాతనికిఁ గానుకలుగా ననేకవస్తువాహన రత్నాభరణములను గొల్లలుగాఁ దెచ్చియిచ్చిరి. దానంజేసి యాతఁడు దిక్పాలురకంటె సంపదఁగలవాఁడయ్యెను, అవ్విధమున నధికతేజస్సుతో వెలయుచుండు శత్రుసంపదః జూచి శాంతచిత్తుఁడనై యుండఁ గలనే? అని చెప్పఁగా, నప్పుడు శకుని యిట్లనియె. 'యుధిష్ఠిరుండు జూదమాడుటయందుఁ జేరాసగలవాఁడు. కాని, నేర్పుతో నాడ లేఁడు. నే నాజూదములోనిమోస మంతయు నెఱుఁగుదు. ఎటులయినను గపటోపాయంబుఁ బన్ని వానిసంపద నంతయు నిన్నుఁ జేరు

నుపాయ మొనర్చెద. జూదమాడుటకుఁగాని, యుద్ధమునకుఁగాని సాటి రాజాహ్వానించుచో క్షత్రియధర్మముల నెఱిఁగిన యుధిష్ఠిరుం డవశ్యము ద్యూతమాడవచ్చువాఁడు. నేను ద్యూతవిద్యలోని కపటము లెల్ల నెఱుంగుదు. కావున నతని జూదమునకుఁ బిలిచి, జూదమాడించి, యాతని యైశ్వర్యము పందె మొడ్డునట్లు చేసి, దాని నంతయు నవ్విధమున గెలిచి నీకు నే నిచ్చెద. ఇది తప్పక చేయవలసిన కార్యము.' అనఁగా, దుర్యోధనుం డంతఁ దండ్రిపాదములపైఁ బడి కన్నీరు గార్చుచు నెట్లైన శకుని యభిమతంబున కనుజ్ఞ నిమ్మని దైన్యముతో వేఁడెను. అంత వైచిత్రవీర్యుండు కొడుకున కిట్లనియె. "పుత్రా! వినుము. ఈయుద్యమమంతయును విదురునకుఁ దెలిపెదను. ఆతఁడు మహామేధావి. మంత్రమును లెస్సగా నెఱింగినవాఁడు. ధర్మమును బరిశీలించి బాగుగ నాలోచించి యుభయ పక్షములకును హితమును బోధించుటకు సమర్థుండు. విదురుని యాలోచన చొప్పున నే నాచరింతును." అనఁగా, దుర్యోధనుండు నరేంద్రా! విదురునితో నీయాలోచనలు సేసినచో నాతం డిది వల దనును. ఈ కార్యమునకు నీ వొప్పనిచో నేను జీవములతో నుండను. నేఁ జచ్చినపిదప నీవును విదురుఁడును నీమహీరాజ్యము నంతయు నెత్తినిగట్టికొని యేలుచు సుఖంబుండుఁ డని కొంత చనవునను, గొంత దైన్యము దోఁచు నట్లుగను బ్రలాపింపఁగ విని, ధృతరాష్ట్రుండు పుత్రమోహమున నేమియు నన నేరక, యది చెడుకార్యంబైనను సుయోధనుతలంపున కాటంకము చెప్ప నేరక, మయనిర్మితసభవంటిసభను శిల్పాచార్యుల ననేకుల రావించి వేయి స్తంభములతో వెలయునదియు, నూఱు వాఁకిళ్లుగలదియు, నానా చిత్రములతోఁ గూడినదియు నగు మంటప మొక్కదాని నిర్మింపఁ బుత్రు మనశ్శాంత్యర్థ ముత్తరువు నొసంగె. పదంపడి విదురుని రావించి, యాతనిక్కి దన దురుద్దేశము దెలుపక యెద్దానిం జేయ నొల్లక జూదమునందలి దోషముల నెఱింగియుఁ బుత్రమోహమున వానికి మాఱాడ నేరక, జూదపుఁ బ్రవర్తనము నంతయు విదురునకుఁ దెల్పె. అవ్విధంబున నా వృత్తాంతం బంతయు విదురుండు శాంతుండై విని మనంబున నిట్లు తలపోసెను. ద్వాపరము ముగియవచ్చెను. కలిగియుగ మాసన్నమగుచున్నది. ప్రజాక్షయకరంబగు మహాసంగ్రామము తప్పదు. దీని నుడ్డుపుట కుపాయము లేదు. విధి

ప్రేరణంబును దప్పింపనేరికినిశక్యముకాదు. అని తనమనస్సున నాలోచించి, యాంబికేయు నడుగులకు మ్రొక్కి 'నృపాలా! ఈయుద్యమమునకు నే నొప్పను. జూదము నెపముగాఁ బుత్త్రులలో వైరము కలుగును. అట్లు గాకుండఁ జేయు' మనఁగా, ధృతరాష్ట్రుఁడు విదురున కిట్లనియె. 'విదురా! దేవతలు మనయెడ ననుగ్రహింతురేని కలహ మేల గలుగు? దీనివలన మేలు కీళ్లు కలిగినను, హితాహితములు వాటిల్లినను సుహృద్ద్యూత మిప్పు డవశ్యము కర్తవ్యము. నేనును, నీవును, భీష్మద్రోణులు నుండఁగాఁ బుత్త్రులలో భేద మేల కలుగు? దీన హాని కలుగనేరదు. శీఘ్రగాము లగు గుఱ్ఱములను బూన్పినరథము నెక్కి యిప్పు డింద్రప్రస్థపురమునకుఁ బోయి యుధిష్ఠిరు నిటకుఁ దోడ్తెమ్ము. నానిశ్చయమును దూషింపకుము. విధికృతము దాఁట రానిది. కానున్నది కాఁగలదు.' అని పృథముగాఁ జెప్పఁగా విదురుండు భీష్మునితో నీవృత్తాంతం బంతయుఁ జెప్పి, యాతని యభిప్రాయంబుఁ దెలియుటకుఁ జనెను. అనిన విని వైశంపాయనుం జూచి జనమేజయుండు 'మునీంద్రా! పాండవులకు ధార్తరాష్ట్రులకును ద్యూతవ్యవసాయ మెట్లు వర్తిల్లెను? వారు జూదమాడునప్పుడు సభలో నుండినవా రెవ్వరు? జూదము నాడఁగూడ దన్నవా రెవరు? జూదము నామోదించినవా రెవ్వరు? దానివలననే సకలజనులు నశించిరి. ఈవృత్తాంతం బంతయుఁ దేటపడం జెప్పవే? యని యడుగ నామహీపాలు నకు వైశంపాయనుం డిట్లు చెప్పం దొడంగెను.

విదురుఁ డట్లు ధృతరాష్ట్రునొద్దనుండి భీష్మునొద్దకుఁ బోవుచుండఁ గనే ధృతరాష్ట్రుండు సుయోధనుం బిలిచి యొంటరిపాటున నిట్లనెను. 'పుత్త్రా! ద్యూతవ్యాపారము నుడుగుము. దానం గీడు వాటిల్లును. విదు రుం డావ్యవసాయమున కభిమతంబును జూపఁ డయ్యె. ఆతండు మిక్కిలి ధీవిశాలుండు. కార్యాలోచనాపరుఁడు. దీర్ఘముగ నాలోచించువాఁడు. మనహితముఁ గోరువాఁడు. వానిసదాలోచనచే మనము వర్తించుట మేలు. మహేంద్రునకు సురగురుం డుపదేశించిన నీతిశాస్త్ర మంతయు నాతండు ప్రయోగసహితంబుగా నెఱింగినవాఁడు. మనలో విదురుఁడును, యాదవులలో నుద్ధవుండును నీశాస్త్రకోవిదులు, మహాప్రాజ్ఞులు అని యం దఱును వారిం గొనియాడుదురు. ఇంతేకాక ద్యూతవ్యవసాయమున భేద

మును. భేదమున రాజ్యవినాశముం గల్గు. కావున ద్యూతము త్యాజ్యము. నీవు మాతాపితరులచేఁ బొందవలసినకార్యముల నెల్లఁ బుత్త్రుండవై పడసితివి. కులక్రమాగతంబైనరాజ్యంబు నధిష్ఠించితివి. సకలభోగములను రాజోచితము లగువాని ననుభవించుచున్నవాఁడవు. సర్వశాస్త్రముల నభ్యసించితివి. పరదేశావాసకష్టములను బొందక యింటనే లాలితుండవై పెరిఁగితివి. నీసోదరులలో నీవ పెద్దవై జ్యేష్ఠత్వమర్యాదల నందుచున్నవాఁడవు. అన్యులకుఁ బడయరాని యాహారాచ్ఛాదనాది సర్వభోగముల ననుభవించుచుఁ బురుహూతువిధంబున రాజ్యము నేలుచున్నావు. ఇవ్విధంబున నేకొఱంత లేకుండఁగా నీకు వగ పేల?' యనఁగా, సుయోధనుండు తండ్రి కిట్లనియె. 'స్వాదుమధురపదార్థములను భుజించి, రమ్యములగు దుకూలములను ధరించి యాయనుభవమునకు మాత్రమే తృప్తుండై పౌరుషము నెంతమాత్రము చూపలేనివాఁడు రాజాధముఁడని ముందు చెప్పియుండలేదా? ధర్మరాజుసంపదలో మనసంపద యెన్నవపా లని తోఁచెడిని. సమస్తపృథివీమండలమును యుధిష్ఠిరునివశమై యుండుటం జూచి సహించి ప్రాణములతో నుండుటయే నామనస్స్థైర్యమునకు నిదర్శనము. నీవులు, చిత్రకులు, కౌకురులు, కారస్కరులు, లోహజంఘులు యుధిష్ఠిరునిసభలోఁ జచ్చినవారివలెఁ బడియున్నవారు. సర్వరత్నముల కుత్పత్తిస్థానమైన హిమవత్పర్వతము, పృథ్వీరత్నాకరము మిగిలిన ద్వీపకల్పము లన్నియు యుధిష్ఠిరునిసభలోఁ జెక్కఁబడియుండు రత్నములచే నధఃకరింపఁబడినవి. నాజ్యేష్ఠత్వశ్రేష్ఠత్వములఁ బరికించిన్ను నసమస్తరాజులు కానుకలుగాఁగొని తెచ్చురత్నముల పరిగ్రహణకార్యమునందు నియోగించెను. ఏ మని చెప్పఁగలను! నానాదేశాధీశులగు రాజులు తెచ్చి సమర్పించిన కానుకలు గొనుటకు, నమూల్యరత్నములను దాఁచుటకు నాచేతులు శక్తిమంతములు గాకపోయినవి. నే నలసి నిమిషకాల మూరకుంటినేని, యపారరత్నరాసులు కుప్పలుగాఁ బడియుండెడివి. వానినెల్ల గణించుట కెవరికిని నలవి కాదు. వానినామములను సైతము మనము మున్నెప్పుడును వినియుండము. మఱియు వారికిమయదానవుఁడు నిర్మించియొసఁగినసభయొక్క యపూర్వము లేమన వచ్చును!

మయుండు బిందుసరోవరమున నున్నదివ్యములైనవియు నుత్తమము లయినవియు నగు రత్నములను, మణులను, నీలములను, స్ఫటికములను, కెంపులను నేర్చి కూర్చి యామహాసభను నిర్మించి తెచ్చియిచ్చె. అందుఁ బరిభ్రమించుచు, నేను స్ఫటికమణిప్రభావిలసితంబైన యొక ప్రదేశము నిర్మలోదకప్రదేశ మని భావించి కట్టినపుట్టం బెగఁ ద్రోచి కొంటిని. మఱియు నొకచోట నిర్మలోదకకనకకమలప్రపూరితం బగుజలాశయమును స్ఫటికమణితలప్రదేశముగా భావించి యందుఁ బ్రవేశించుటయు నాకట్టినపరిధానంబుఁ దడిసెను. అప్పుడు నే నాప్రదేశముల నరయ లేకపోతి నని నన్నుఁ జూచి భీమాదిపాండవులును, శ్రీకృష్ణుండును, ద్రౌపదియు, వారికింకరులును నగిరి. దాని నెఱింగి యుధిష్ఠిరుండు ధర్మాత్ముండై నాకుఁ గట్టఁ బోడివస్త్రముల నిచ్చి పుత్తెంచె. వారియెగతాళి నామనస్సును నగ్నివోలె దహించుచున్నది. అప్పుడు వారి కెదురాడియుండినచో నాకును శిశుపాలున కైన గతియే కలిగియుండును. కావున నప్పటిపరిస్థితి నోర్చి యేమియుం జేయ నేరక యూరకుంటిని. మఱియు నాసభయందుఁ గ్రుమ్మరుచున్న నేను ద్వారాకారంబుగనిర్మితంబైన స్ఫటికశిలాకుడ్యమును తెఱచినద్వారముగా నెఱింగి చొఱం బోయి, యాస్ఫటికశిలలచే నభిహతలలాటుండనైతి. అప్పుడు కవలిరువురునన్నుఁ బట్టి యావలికిఁ దోడ్కొనిపోయిరి. ఆసమయమున సహదేవుఁడు నన్ను వింతచూపులఁ జూచి, ద్వార మిది. యిటు పోవలయు ననెను. భీముండౌర! ధృతరాష్ట్రపుత్రా! యని పలుమాఱు సంబోధించి, యిదె వివృతద్వారము. ఇటుపోవలయు ననెను. దాని నటుండ నిమ్ము. రాజసూయయాగకాలమునఁ బాండవులకు రాజులు కానుకగాఁ దెచ్చియిచ్చిన ధనకనకవస్తువాహనరత్ననిచయంబులఁ జెప్పెద వినుము. కాంభోజపతి యనేకవిధములైన కంబళములను, బంగారుతీఁగెలచే విరాజిల్లు నానామృగాజినములను, తిత్తిరికల్మాషములగు ననేకాశ్వములను, చిలుకముక్కువన్నెగల మున్నూరుగుఱ్ఱములను, నన్నియొంటెలను, నన్నియాఁడుగుఱ్ఱములను గానుకగా సమర్పించెను. గోవాసనులు, వాటధానులు నగు విప్రులు మూఁడుఖర్వములబలిని, బంగారుకమండలువులనుం దెచ్చి ద్వారమునఁ గాచియుండిరి. మరుకచ్ఛదేశవాసు లగు శూద్రులు

మేలైన వస్త్రాభరణములచే నలంకరింపఁబడిన లక్షదాసీజనంబులను, బ్రాహ్మణులకుఁ దగిన నానావిధకృష్ణాజినములను లెక్కలేనివానిని దెచ్చి యిచ్చిరి. సముద్రతీరమునందలి దేవమాతృకదేశరాజులును, నదీమాతృకములగు భూములకు నేలికలును గాంధారేయంబు లగునశ్వములను బహుమానంబుగా నిచ్చిరి. మఱియుఁ బారదులును, నాభీరులును, గిరాతులు ననువారలును నానారత్నములను, గొఱ్ఱెలను, మేఁకలను, కనకశృంగములతో నుండు గోవులను, లొట్టియలను, ఖరములను, దేనెకుండలను, గంబళములను గప్పములుగ సమర్పించిరి. ప్రాగ్జ్యోతిషాధిపతియు, మ్లేచ్ఛనాయకుం డగు భగదత్తుం డనువాఁడును శీఘ్రగాములగు నాజానేయాదిహయంబులను మణిభాండములను సమరోపయుక్తయులగు వివిధఖడ్గములను నొసంగె. మ్లేచ్ఛరాజులు వివిధవర్ణరూపములను గలిగినవియు, రెండుకన్నులు మూఁడుకన్నులు గలవియు, లలాటమునఁ గన్ను లుండునవియు, నొంటికాలితో విరాజిల్లునవియు, ననేకలక్షణములతో నుండునవియు, నపరిమితరాగసంపన్నంబులు, వంకూతీరజాతములు, శీఘ్రగాములు నగు ఖరంబులఁ బదివేలసంఖ్యగలవానిని బంగారువెండిరాసులను దెచ్చి యాపాండవున కొసంగిరి. మఱియు నేకపాద చీన శక ఓఢ్రి బర్బర హార హూణదేశప్రభువు లింద్రగోపవర్ణముగలవియుఁ, దెల్లనికాంతులతో వెలయునవియు, వజ్రకాంతి నీనుచుండునవియు, సాంధ్యరాగసమంబులును నైన మేలైనగుఱ్ఱములను బరిపరివిధములైన కంబళములను, దామరసకాంతు లీనుచు మెత్తనై నిర్మలములైన పీతాంబరములను, వాడిమైన ఖడ్గములను, గండ్రగొడ్డండ్లను, నింక ననేకవిధములగు యుద్ధసాధనంబులను, రసవస్తువులను, సుగంధద్రవ్యములను మణికనకాదులను గొన్ని కానుకలుగా నాకుంతీపుత్త్రున కొసంగునిమిత్తము వానివాఁకిటఁ గాచియుండిరి. ప్రాగ్దేశాధిపతు లగు శకతుకార కంక రోమశాదు లనేకగజములను లెక్కలేనిగుఱ్ఱములను, నొకపద్మసంఖ్య గల కనకమును, వెండితోను బంగారముతోను జెక్కఁబడి యేనుఁగుదంతములతో నిర్మింపఁబడిన విచిత్రశయనాసనవాహనకవచశస్త్రములను, బులితోళ్లతోఁ గప్పఁబడి సువర్ణమయములైన యుత్తమరథ్యములుపూన్చిన పలు తెఱంగులగు రథములను, నారాచము

లను నఖచంద్రబాణములను క్షితివేని ద్రవ్యమునుం గానుకలుగాఁ దెచ్చి యాకుంతీసుతునిద్వారమునఁ బ్రవేశించిరి. మేరుపర్వతమునకును మందర పర్వతమునకును మధ్యప్రదేశమునఁ బాఱుచుండు శైలోదానదియొక్క రెండుతీరములనుండు వెదురుపొదలలోఁ గాపురముండు పార్వతీయులు, ఖషులు, ప్రదరులు, దీర్ఘవేణులు, పారదులు, కుళిందులు, తంకణులు, పరతంకణు లను జాతులవారు చీమలచే నుద్ధృతంబు లగుటచే చీమబంగార మను పేరఁబరగు కనక మొకద్రోణమును వెలగలచమరాదిమృగములను హిమవత్ప్రాంతములయందుఁ బూచెడు పుష్పములయందుఁగల తేనెలతో నిండినయనేకభాండములను, నుత్తరకురుదేశములయందుండి ప్రఖ్యాతిఁగాంచిన పుష్పమాలికలను, నుత్తరకైలాసపర్వత ప్రాంతంబులలో నుండు దివ్యౌషధములను విభవోన్నతుండైన యుధిష్ఠిరునకుఁ దెచ్చి సమర్పించిరి. హిమవంతంబునకుఁ దూర్పున నుదయపర్వతమున నుండువారును, గారూష దేశవాసులును, సముద్రాంతప్రదేశములనుండి ఫలములను గడ్డలను నాహారముగాఁ దినుచు మృగచర్మములనే పరిధానములుగాఁ గలిగి, యెల్లప్పుడు ఘోరకార్యములను జేయుచుండు వారును ఘోరాస్త్రములం దాల్చి తిరుగుచుండువారును నగు కిరాతులు తమయాటవికప్రదేశములయం దుత్పన్నములగుచందనము, నగరువు మున్నగు సువాసనగలవిస్తారవస్తువులను, బరిమళద్రవ్యములను, నానావిధ మృగచర్మములను, రత్నరాసులను, బదివేవురు కిరాతపరిచారికలను జూచుట కింపై సొంపుగుల్కుచుండు నవియు, దూరదేశానీతములయిన వియు నగుపక్షులను, గొండగనులయం దుత్పన్నములైనవియుబహుభార వంతములునగు కనకంపుగడ్డలను గప్పముగాఁ దెచ్చి యింద్రప్రస్థపురంబునకు వెలుపలనే కాచియుండిరి. మఱియును గైరాత దరద దర్వ శూర యమక ఔదుంబర పారద బాహ్లీక కాశ్మీర కుమార ఘోర హంసక త్రిగర్త యౌధేయ మద్ర కేకయ అంబష్ఠ కౌకుర తార్క్ష్య వస్త్రప పహ్లవ వశాత మౌలేయ క్షుద్రక మాళవ పౌండ్రక కుకుర వశక అంగ వంగ పుండ్ర శాణవత్య గయ మగధ తామ్రలిప్త్రాదులగు ననేక దేశరాజు లుత్తమాశ్వముల నెక్కి, యుత్తమాయుధములఁ దాల్చి వచ్చి కానుకలను సమర్పించువారు ద్వారప్రవేశ

మును గాంచ నగు నని ద్వారపాలకులు తెల్ప, వెంటనే వారొక్కొక్క రును దివ్యాభరణాలంకృతములును, గొండలతో సాటివైనవియుఁగామ్యక సర స్తీరంబునఁబుట్టినవియు, నతిశాంతములును, భద్రలక్షణయుతములును నగు వేయేసి యేనుంగులును గానుకలుగా నాయజ్ఞదీక్షితుండైన యుధిష్ఠిరు నకు సమర్పించిరి. చిత్రరథుం డనుగంధర్వరాజు వేగవంతములగు గంధర్వ హయముల నే నూఱింటి నొసంగె. తుంబురుం డను గంధర్వపతి మామి డాకువన్నె గల నూఱుదివ్యాశ్వముల నర్పించె. సూకరదేశాధీశుఁ డనేక గజముల నిచ్చె. విరాటుండు రెండువేల యేనుంగులను, వసుదాసుఁ డిరు వదియాఱుభద్రగజములను, రెండువేల యు త్తమాశ్వంబులను గుంతీపుత్త్రు నకుఁ గానుకగా నిచ్చిరి. ద్రుపదుఁడు పదునాలుగు వేలదాసదాసీజనంబులను, ను త్తమగజరాజశతకంబును, నిరువదియాఱురథములను నొసంగి యజ్ఞార్థ ముగఁ దనరాజ్యము నొసంగె. నారాయణుండు నరునకుఁ బ్రీతిగాఁ బదునాలుగువే లేనుఁగులను ననేకవస్తువాహనములను నిచ్చెను. అర్జు నుండు కోరినదానిఁ జేయుట శ్రీకృష్ణునకు స్వాభావికంబై యుండు. వానికిఁ గావాసుదేవుఁడు నాకంబు నైన నిచ్చును. అవ్విధమునం బార్థుం డుపేం ద్రునకుఁ బ్రాణములనైనఁ ద్యజించు. ఆహా! స్త లట్లుండుఁ గాక! చోళు లును, పాండ్యులును, మలయదర్దురపర్వతములలోఁ బుట్టినవియు బంగారు కుండలలో నిండింపఁబడినవియు నగు సురభిచందనరసంబులను రత్నము లను బంగారమును నమూల్యవస్త్రములను నాయజ్ఞదీక్షితునకు సమర్పిం చిరి. సింహళదేశరాజులు సాగరోత్పన్నము లగు ము త్తెములను, బగడ ములను, వైడూర్యములను, భద్రేభములపైఁ గప్పఁబడునవియు వివిధ వర్ణోపేతంబులై నవియు నగు పెక్కుకంబళములను, సర్వాలంకారభూషిత లైన పెక్కురు కాంతలను దెచ్చియిచ్చిరి. వే యేల? ప్రపంచములో నుండు నాల్గువర్ణములవారును, వివిధమ్లేచ్ఛజాతులవారును, సర్వజను లును బ్రియముతోను మర్యాదతోను గూడికొని నానావిధములగు కప్ప ముల నాపాండునందనుల కరిగాపులై తెచ్చి యొసంగిరి. బంధుత్వమునఁ బాంచాలురును, సఖ్యముం జేసి యాదవులును దక్కఁ దక్కిన రాజు లెల్లరును గప్పముల నొసంగిరి. రాజసూయయాగకాలమున మూఁడు పద్మముల మూపటివాండ్రును, న్యర్బుదసంఖ్యాపరిమితి గల రథికులును,

లెక్కలేని కాలరులును ధర్మరాజునాజ్ఞమేరకుఁ బక్వాపక్వముల నారయుచుండిరి. బ్రాహ్మణులపుణ్యాహవాచకశబ్దము లాకసంబు పర్వె. సకలవర్ణములలో స్త్రీపురుషు లెవ్వరును విచారింపఁబడనివారు లేరు. భోజనపానీయాదిసపర్యలచేత నందఱు నభ్యర్చితులైరి. ఎనిమిదివేల బ్రాహ్మణస్నాతకుల నన్నియిండ్ల నిలిపి వారల కొక్కొక్కరికి ముప్పదుండ్రు దాసుల నమర్చి యుధిష్ఠిరుండు కాపాడుచుండె. వారందఱును ధర్మరాజుయొక్క శత్రుక్షయమున కాశీర్వచనములఁ జేయుచుండిరి. సదాబ్రహ్మచర్యానుష్ఠానమును సల్పుచుండు మునులు ధర్మరాజు సన్నిధియందు బంగారుపళ్లెరములలోఁ గుడుచుచుండిరి. వారిని లెక్కించుట శక్యము కానేరదు. లక్షసంఖ్య బ్రాహ్మణభోజనమున కొకపరి మ్రోఁగు శంఖ మాయజ్ఞమున నన్నినాళ్లును విడువక మ్రోఁగుచుండె. యజ్ఞమున కాఁగతులైనవా రెల్లరును భుజించినపిదప యాజ్ఞసేనియందఱును తృప్తులై రని తెలిసికొని, యాయధ్వరోత్సవమున నన్నినాళ్లును భుజించును. సత్యవ్రతపరాయణులును, నియమవంతులును, వివిధవిద్యావిశారదులును, వేదాంతనిష్ఠులును, శూరులును, ధైర్యపరులును, ధర్మపరాయణులును, యశస్వులును, మూర్ధాభిషిక్తులును, వక్తలును నైన రాజు లనేకులు దక్షిణార్థముగా గోసహస్రముల సమర్పించి, యభిషేకమునిమిత్తము ధనభాండములఁ దెచ్చి ధర్మపుత్త్రు నుపాసించియుండిరి. బాహ్లికుండు కనకమయంబైనరథమును దెచ్చి సమర్పించెను. సుదక్షిణుఁ డారథమునకుఁ దెల్లనిగుఱ్ఱములను బూన్చెను. సునీథుఁ డనుగా జారథమునకు నొగల క్రింద నుండుకోడిపీటను నవరించెను. దాక్షిణాత్యుఁడు కవచమును, మాగధుఁడు పూలమాలికను, దలపాగను దెచ్చి యిచ్చిరి. వసుదానుఁ డనువాఁ డఱువదియేండ్ల యీడు గల మత్తగజంబును దెచ్చియిచ్చెను. మత్స్యరాజు హేమనద్ధములైన యక్షములఁ దెచ్చెను. ఏకలవ్యుండు పాదుకలఁ దొడిగెను. అవంతిదేశాధీశుఁ డభిషేకార్థము పుణ్యనదీతీర్థంబులఁ గొనితెచ్చెను. చేకితానుఁ దమ్ములపొది, కాశీరాజు విల్లు, శల్యుఁడు ఖడ్గశ్రేష్ఠమునుం దెచ్చిరి. ఇవ్విధమున సమస్తరాజులచే నుపాసింపఁబడిన యుధిష్ఠిరు నుత్తమాసనంబునఁ గూర్చుండఁబెట్టి ధౌమ్యుఁడు, మహాతపస్సంపన్నుండగు వేదవ్యాసుఁడును, దేవర్షియగు నారదుఁడును, నసితుం డగు దేవలుఁడును, జామ

దగ్న్యుఁడును మున్నుగాఁగల మహామునులచేఁ బరివృతుండై మంత్రములచేఁ బవిత్రంబు లగు దివ్యనదీతీర్థంబులచేత మహేంద్రుని సప్తర్షులుంబలె నభిషేకించె. పూర్వకల్పమునఁ బురుహూతునిమిత్తముగ బ్రహ్మచే సృజింపఁబడినశంఖమును క్షీరసముద్రుఁడు తెచ్చి యీయఁగా, నాశంఖమునందు మంత్రపూతములైన పుణ్యనదీజలముల నిడి వానితో ధర్మజు శ్రీకృష్ణుం డభిషేకముగావించె. అట్లు సామ్రాజ్యలక్ష్మీవిభవంబున నొప్పుచుండు యుధిష్ఠిరునకు సాత్యకి సితచ్ఛత్రంబుఁ బట్టె. భీమార్జునులు వింజామరముల వీచిరి. కవలు చామరములతో సేవించిరి. ఆసమయమున నానాదేశాధిపతులును సామ్రాజ్యము నధిగమించిన యుధిష్ఠిరునకు విధేయులై వినయముతో మ్రొక్కుచుండఁగాఁ బాండవులును, ధృష్టద్యుమ్నుండును, సాత్యకి శ్రీకృష్ణు లను సేనమంత్రు గురు నొకరినొకరు ప్రీతితోఁ జూచుచు సంతసించిరి. అప్పుడు పరమానందమును బొంది యర్జునుండు బంగారుకొమ్ములతో నలంకరింపఁబడిన వేనూఱుధేనువులను బ్రాహ్మణులకు దాన మొసంగెను. పూర్వపశ్చిమదక్షిణసముద్రముల వఱకుండును బోఁగలరు. పశ్చిమోత్తర దేశములకును నుత్తరదిశ యెంతవఱకు వ్యాపించియున్నదో యంతవఱకును బోఁగలవు. పాండవు లుత్తరదేశములను బహుదూరమున నుండువానిని సమీపించి యాదేశపు రాజులను గెలిచి వచ్చుటచే, నాప్రభువులును రాజసూయయాగకాలములో వారికిఁ గానుకలను గప్పములను దెచ్చి సమర్పించి యుధిష్ఠిరునకుఁ బాదాక్రాంతులై చేగిరి. ఇవ్విధంబున రాజసూయయాగంబు లోకోత్తరంబై వెలింగె. రంతిదేవ, నాభాగ, మాంధాతృ, మను, పృథు, భగీరథ, యయాతి, నహుషు లనువారును బహు యజ్ఞములను జేసి రని విందుము. వారియజ్ఞము లన్నియుఁ బాండవునియజ్ఞముతో సరిరావు. సత్యసంధుం డగు హరిశ్చంద్రునిచందమున నధికలక్ష్మీవిభవముతో రాజసూయయాగమును విధ్యుక్తముగ నాచరించి, భూలోకమునం దంతటఁ దనవిస్తారకీర్తిచంద్రికలను యుధిష్ఠిరుండు ప్రసరింపఁ జేసెను. ఇవ్విధమున మనకు గర్భశత్రువు లగు పాండవులు నానాఁటఁ బలిసిపోవుచున్నవారు. అట్టివారి ప్రాభవమును జూచుచు నే నెట్లు మనఁ గలను? నాఁగేలియొక్క పలునాగ్నితునుకల సంధుండు సమకూర్చినట్లు

గ్రుడ్డిదేవుఁడు మనకుటుంబముయొక్క జ్యేష్ఠకనిష్ఠశాఖలవారిని నెత్తుటి పాశముతో బంధించియున్నాఁడు. కనిష్ఠశాఖ బలిసిపోవుచున్నది. జ్యేష్ఠశాఖ సన్నగిల్లుచున్నది. ఈవ్యత్యస్తదశను జూచుచు, నయ్యయ్యో! నేనెట్లు ప్రాణముల నీశరీరమున ధరింపఁగలను? ఈశోకాగ్ని న న్నెరియించుచుండఁగా, నోతండ్రీ! నే నిట్లు కృశించి వివర్ణుఁడ నైతినిజుమా? యని దీనాలాపంబులతో విలపించుచుండు దుర్యోధనునకు ధృతరాష్ట్రుండిట్లనియె.

సుయోధనా! నీవు నాపుత్రులలోఁ బెద్దవాఁడవు. పాండుపుత్రులతో నీకు విరోధము వలదు. ఈవిరోధమువలనఁ గలహము కలుగును. అది వృద్ధ యగు నేని చావుపోలె నసౌఖ్యము గావించు. సర్వగుణరాశియై ద్వేష మెవరియెడను లేనియజాతశత్రునితోఁ గలహము కూడదు. ధర్మరాజు పుట్టినవంశమునందే నీవును బుట్టి యాతండు ధర్మమార్గమునఁ బొందినసంపదను నీ వపహరింపఁ దలంపరాదు. ధర్మరాజువోలె యాగముఁ జేయఁ గోర్కెయేని, నీవును యాగదీక్షను వహింపుము. ఋత్విజులను రప్పించి వారిచే నీయజ్ఞమును జేయింతు. రాజు లందఱును బ్రీతితో నీకును గానుకలను గప్పములను బహుమానములను విశేషమణిధనకనకవస్తువాహనములను నీకుఁ దెచ్చి సమర్పింతురు. పరులద్రవ్యము నపహరించుట తగదు. దానిని బెద్దలు నిందింతురు. తనకు దైవికముగా లభించియుండుసంపదతోఁ దృప్తిఁ జెంది, స్వధర్మమును సంతోషముతో నడుపువాఁడు పరమానందముతో సుఖించు. పరద్రవ్యములయం దుదాసీనభావము, స్వకర్మములయందెల్లప్పుడు జాగరూకుఁడై వర్తించుట, సంపాదించిన ధనమును రక్షించుటయం దప్రమాదము నను నీమూఁడు సుగుణములను గలిగియుండుట యైశ్వర్యానుభవమునకుఁ బ్రధానలక్షణము. విపత్తులకు వ్యసనముఁ జెందక, ధైర్యముం బూని తనకార్యములయం దప్రమాదుండై వినయముతోఁ గాలమును గడుపుచుండు మహనీయుండు సుఖించు. పాండవులు నీకు భుజములవంటివారు. అట్టివారికి నీవు చెఱుపుగోరుట లోకులచేఁ దెగడఁ దగినది యగును. వారిద్రవ్యమును నపహరింప నీవు పూనుట మిత్రద్రోహమగును. దానిచే నపారమగు హాని పాటిల్లు. నీతాతలు, వారికిం దాతలు

అంద ఱొక్కకుటుంబమునకుఁ జెందినవారు. వా రన్యులా? కావున నీ వీసును మాని వారితో విరోధమును వదలుము. నీ కిష్ట మగునేని నీవును యజ్ఞాచరణము గావింపుము. ప్రియముల ననుభవింపుము. తరుణులతో విలాసమున విహరింపుము. సుఖింపుము. పాండుసుతులతోఁగలహింపకుండుట యన్ని తెఱంగుల మేలనఁగాఁ దండ్రికి సుతుం డిట్లనియె.

రాజేంద్రా! ఎన్ని శాస్త్రములఁ జదివినను నాత్మజ్ఞానము లేనివాఁడు గరిటె పదార్థములయొక్క యుప్పుకారముమున్నగు రసములం బోలె, శాస్త్రార్థములను దెలియ లేఁడు. ఓడతోఁ గట్టిన యోడవోలె నతఁడు సుఖపడ లేఁడు.' ఎఱింగినవాఁడ వయ్యును నీసొంతప్రయోజనముల నేల పరిశీలింపవు? కాకున్న నాయెడ నీకు ద్వేషమా? నీయాజ్ఞ మేరకు వర్తించుచో నీపుత్రుల మగు మేము భూలోకమున బ్రదుక లేము. శత్రుపక్షపాతి యగువానియాలోచననే వినువాఁడు సన్మార్గమునఁ బోలేఁడు. ఆమార్గము ననుసరించువానికి సద్గతి గలుగునే? నృపాలా! నీ వధీతసర్వశాస్త్రుండవయ్యును, బెద్దల సేవించియు, నింద్రియముల జయించినవాఁడ వయ్యును, సర్వకార్యప్రవర్తకు లగు మమ్మిట్లు మాటల సమ్మోహింపఁ జేయఁదగునే? లోకవృత్తమునకు రాజవృత్తమునకు బహుదూర మని దేవగురువు తొల్లి వక్కాణించియుండెంగాదె? రాజెల్లప్పు డప్రమాదుండై స్వకార్యముల నాలోచించుచుండవలయును. స్వార్థమును జింతించుచుండవలయును. రాజునకుఁ బగఱ నశింపఁజేయుట పరమధర్మము. స్వవృత్తి మెట్టిదైన నాచరింపవలయును. ఈనిశ్చయమున నుండురాజు ధర్మాధర్మములను బరిశీలింపరాదు. శత్రుసంపద నపహరింపఁదలఁచురాజు సారథి మునికోలచే నశ్వముల వశపఱచుకొనువిధమునఁ, దనపరాక్రమముచే దనరాజ్యమునలుదెసలను దనకు వశముఁ జేసికొనవలయును. రహస్యముగఁగాని, బహిరంగముగఁగాని పగఱను బాధించు నుపాయమును బన్నుటయే శస్త్ర మనఁబడును. మనస్సంతాపము నేది చేయునో యదియు శత్రువు. జాతిమాత్రమున నేదియు శత్రువు గానేరదు. పరమానందము మనస్సున కేది గొల్పునో యదియె మిత్రము. ఇవియ శత్రుమిత్రలక్షణములు కాని యన్యములు గావు. సంతుష్టుండగురాజు వేగంబ నశించు. తన కుండుదానితో రా జెప్పుడును సంతృప్తిఁ

జెందియుండరాదు. ఆసంతోషమే రాజుయొక్క సంపదకు మూలము. రాజు తన కెంతసంపద గల్గియున్నను మఱియు నైశ్వర్యసంపాదనయత్నములఁ జేయుచు నెట్టులైన నైశ్వర్యముఁను విశేషముగ నార్జించి దాని యం దభిమానమును వీడవలయును. పూర్వము పురుహూతుండు పగవారికేని ద్రోహమాచరింప నని ప్రతిజ్ఞ చేసి తపస్సున విక్రమించు నముచి శిరస్సును నన్యాయముగా నఱికెను. కావున భూమియం దెవ్విధమున నైనను శత్రుపక్షమును జెఱుపవలయును. వారియెడ నద్రోహవృత్తి తగదు. విరోధమును బూననిరాజును, దేశాంతరములఁ దిరుగని బ్రాహ్మణునిఁ బుట్టలో నున్న జంతువులను బాముపోలె, భూదేవతయే నశింపఁ జేయును. వృద్ధిఁబొందుచున్నశత్రువు నున్మాదమున నుపేక్షింపరాదు. ఉపేక్షించినచో వాఁడు శరీరమున నాఁటుకొని ముదిరినరోగము పోలెఁ జేటుఁదెచ్చు. పగవాఁ డుపేక్షింపఁబడి, చెట్టువేఱుసమీపమునఁ బుట్టిన పుట్ట యాచెట్టునకు హాని గలిగించునట్లు రాజును జెఱుచును. కావున, నోరాజేంద్రా! శత్రువులసంపదకు సంతోషింపకుము. ఇదియే యుత్తమ మగురాజనీతి.ఐశ్వర్యవృద్ధిఁ గోరురాజుజ్ఞాతులయెడఁబరాక్రమముఁజూపును. నేను సకలోపాయములఁ బన్ని వారిసంపదను లాగుకొనియెద. కాని చో సమరమున ఘోరవిక్రమముం జూపి రణరంగమున నీల్గెద. వా రెల్లప్పు డభివృద్ధితోఁ గూడి యున్నవారు. మనవృద్ధి యస్థిరము. ఇట్టినాకుఁ బ్రాణముల నీశరీరమున ధరించియుండుట నిష్ప్రయోజనము. అను చుండఁగా, శకుని మేనల్లున కిట్లనియె. 'సుయోధనా! యుధిష్ఠిరుసంపదకు దుఃఖింపకుము. జూదమున వానిసంపద నంతయు నాచికొని నీ కొసంగెద. వానిని ద్యూతమునకుఁ దోడితెమ్ము. అక్షములను వైచి క్షతుఁడు గాకయే యవిద్వాంసుఁడు విద్వాంసుని గెలుచును. ద్యూతయుద్ధము నందుఁ బందెము చఱచుటలు విండ్లు, పాచికలు బాణములు, అక్షహృదయ మల్లెత్రాడు, స్ఫూర్తి రథము. వీనిసాహాయ్యమ్మున నే నాయుధిష్ఠిరుని గెలుతును. వాని నిచ్చోటికి రప్పింపు' మనఁగా, ధృతరాష్ట్రుం జూచి దుర్యోధనుం డిట్లనెను. 'రాజేంద్రా! ఈశకునిమతంబునకు సమ్మతించి యుధిష్ఠిరు నిచ్చోటికి రప్పింపుము.' అనఁగా, నాచీకుఱేఁడు'విదురుం డిందులకు సమ్మతించునేని నే నియ్యకొనియెద. కాదేని నే ననుమతింప'

ననియె. అంత దుర్యోధనుండు తండ్రితో 'విదురుండు పాండవపక్షపాతి. వారికి హితమును నా కహితమును గోరుచుండు. ఆతండు దీని నిరాకరించు. ఆత్మకార్యము నన్యసంబోధనమున నారంభింపఁజనదు. ఆత్మబుద్ధి యెల్లప్పుడు సుఖం బొడఁగూర్చును. తన్ను రక్షించుకొనునిమిత్తము భయమును వర్జింపవలయును. ఇతరులకు వెఱచి తన్ను రక్షించుకొనుటకుఁ దలఁచి యొద్దియుం జేయక యూరకుండువాఁడు, వర్షమునకుఁ దడిసిన కటమువోలె నంతటఁ దనకుఁ దానె నశించును. శరీరమును రోగ మాక్రమించుకొనుటకుఁ బూర్వమును, మృత్యు వాసన్నమగుటకు ముందుగాను మనుజుఁడు తనకుఁ గళ్యాణకార్యముల నాచరించుకొనవలయును.' అనఁగా ధృతరాష్ట్రుండు దుర్యోధనునిమాట కడ్డము వచ్చి 'పుత్రా! ఎన్నినీతు లెన్ని మాఁటలు చెప్పినను వినవు. జూదమున బలవంతులతో విరోధము గలుగును. దానివలనఁ జెప్పనలవికాని హాని కలుగును. అది మే లని వెఱ్ఱివాఁడవై తలంచెదవు' అని చెప్పఁగా, దుర్యోధనుండు మఱియు నిట్లనియె. 'శకునిమాటల కిష్టపడి, వేగముగ సభానిర్మాణము గావింప నంగీకరింపుము. ద్యూతముచే స్వర్గము కలుగు నని, తెలిసినపెద్ద లందురు. మాకును బాండవుల కెటు లైన సుహృద్ద్యూతమును విధింపుము'. అని చెప్పఁగా ధృతరాష్ట్రుఁడు కొడుకునకు మఱియు నిట్లనియె. 'పుత్రా ! నీమాటలు నాచెవులకు ములుకులుగాఁ దోఁచెడిని. నే నెంతచెప్పినను నీధోరణిని విడనాడవు. ద్యూతప్రయత్నము సర్వకాలములయందును ధర్మవిరుద్ధము. నీయభిమతము మేరకుఁ బ్రవర్తింపుము. దానిఫలితమును నీవ కుడిచెదవు. ప్రజ్ఞావంతుఁడును, ధర్మాధర్మములగుణదోషముల నెఱింగినవాఁడును నగు విదురున కిది సమ్మతము గాదు. దీనివలన రాజకులములకు వినాశంబును బ్రజాక్షయంబును నగు' నని తా నెన్ని చెప్పినను దనమాటలు వినని పుత్త్రుబుద్ధి కెంతయుం బ్రొద్దు చింతించి విధిప్రేరణమునఁ గానున్నది కాకమాన దనియు, దానిం దప్పింప నితరుల కెవ్వరికి నలవిగా దనియు,దైవసమ్మోహచేతస్కుండై శిల్పాచార్యులను రప్పించి మయదానవునిచేనిర్మింపఁబడి యుధిష్ఠిరాదుల కొసఁగఁబడినసభవంటి సభను నిర్మింప సెల విచ్చి పంపెను. వారు నట్టిదానిని నానారత్నసమంచితముగా నతివేగమున నొక్కక్రోశమాత్రప్రమాణంబు

గలదానిఁగా నిర్మించి ధృతరాష్ట్రునకు మనవి చేసిరి. అంత ధృతరాష్ట్రుఁడు విదురుం బిలిచి తనసభయొక్క రామణీయకము నాతనికి నివేదించి, వేగంబ యింద్రప్రస్థపురంబున కరిగి యుధిష్ఠిరు నాసభలో సుహృద్ద్యూతమాడుటకొఱకుఁ దోడ్తెమ్మనెను. అంత విదురుండు వైచిత్రవీర్యునియభిమతం బెఱింగి, దానికిఁ దా నిష్టపడక యాతనితో నిట్లనియె. 'రాజేంద్రా! ఇది తగదు. ఈసుహృద్ద్యూతకారణమున నీకొడుకులకును పాండురాజుకొడుకులకును దప్పక భేద మగును; భేదము కలహమునకు మూలము; కలహముచేఁ గులనాశ మగును. ఇది నిశ్చయము. పదంపడి పశ్చాత్తాపముఁ బొందుటకంటె నిప్పుడు దీని నుడుగుట లగ్గు' అని చెప్పఁగా, ధృతరాష్ట్రుండు విదురునితో 'విదురా! ఈమాట నెత్తినప్పు డెల్ల నీవేల యూరక కొటంకములను జెప్పెదవు? విధి ప్రతికూలమైనచో నూరకున్నను దొసఁగు పొసఁగక మానదు. విధివశమున నగు దానికి వంత యేల? నామాటకు మాఱాడక యింద్రప్రస్థమున కరిగి యిక్కార్యముం జెప్పి యుధిష్ఠిరుం దోడ్తెమ్ము' అనెను.

విదురుఁడు ధర్మపుత్రుని జూదమాడుడకుఁ బిలుచుకొనివచ్చుట

విదురుండును ధృతరాష్ట్రునివచనమున కెదురు చెప్పనేరక తుద కొప్పుకొని, శీఘ్రగాము లగు రథ్యములం బూన్చిన తేరెక్కి వేగమున నింద్రప్రస్థముం జేరి, కుబేరుని గృహముంబోలిన యా యుధిష్ఠిరుగృహముఁ బ్రవేశించె. అంత విదురురాక ధర్మనందనుం డెఱింగి యాతని కుచిత సత్కారముల నొనర్చి ప్రియవచనముల నిట్లనియె. 'విదురా! నీముఖమును జూడ విషాదగ్రస్త మైనట్లున్నది. నీకు నేమంటె? దుర్యోధనాదులు మచ్చరము వదలి యనుకూలురై యుందురుగదా? ప్రజలందఱును ధృతరాష్ట్రునకు విధేయులే కదా?' యని యడుగ, విదురుండు యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనియె. 'అందఱును క్షేమముతో నున్నవారు. ధృతరాష్ట్రుండు నన్ను నీయొద్దకుఁ బంపి నీతో నిట్లు చెప్పు మనెను. నీయీసభవంటి వేఱొక సభ హస్తినాపురమునందు నిర్మింపఁబడెను. నీవు హస్తినాపురమునకు నాతోడ వచ్చి యాసభయందు దుర్యోధనాదులతో విలాసముతోఁ గొన్నాళ్లుండి వారితో సుహృద్ద్యూతం బాడవలయునఁట. ఇది యాచీకు

తేనియుద్దేశంబు. దానిచేఁ దానును దనపుత్రులండఱును బ్రీతు లయ్యె దరఁట. కావున నీ విప్పుడే నావెంట హస్తినాపురమునకు దయచేయుము. ఆదురాత్ములయభిమతంబు నేయుము.' అనఁగా, ధర్మనందనుండు విదురు నితో నిట్లనియె. 'అయ్యయో? పెద్దలు జూద మాడుదురే? జూదమునఁ గలహము తప్పదు. నీయభిమతం బెద్ది? నీయిచ్చమెయిఁ బ్రవర్తింతు. అనఁగా, విదురుండు 'ధర్మపుత్రా! జూదంబున నవశ్యంబు కలహమగు నని యెన్నిమాఱు లాటంకములను జెప్పినను వాని నెంతమాత్రము లక్ష్యమునేయక యాగ్రుడ్డిప్రభువు నన్ను నీయొద్ద కనిచె. ఆలోచించి యుక్తమైనదాని నొనర్పుము.'అనఁగా, యుధిష్ఠిరుండు 'హస్తినాపురమున జూదరు లెవ్వ రని యడుగవలయునే ? ఇట్టికపటపుఁ జేతల కన్నింటికి దుర్యోధనాదులు మోసగాండ్రు. వారిలో నిందులకుఁ బూనుకొన్న వా రెవరు?' అనఁగా, విదురుండు శకుని, వివింశతి, చిత్రసేన, సత్యవ్రత, పురుమిత్ర, జయులు దీనికిఁ గంకణము గట్టికొనియున్నవారు.' అని చెప్పెను. 'ఆహా! జూదరు లెల్ల నిప్పు డొక్క చోటం గూడిరి. జయాప జయములు దైవవశంబులు. కాని యందుఁ జేటు మూడకుండదు. పెద్దల పిలుపును నిరాకరింప రాదు. మిక్కిలి భయ మయ్యెడిని. ధృతరాష్ట్రుఁ డెప్పుడును బుత్రప్రియుఁడు. నీయాలోచనచే వర్తింతు. జూదమాడు టకుఁ బిలువఁబడి పోకుండ రాదు. ఇది నావ్రతము. ఎట్టులైన నగుఁగాక. వత్తు' నని యొడఁబడి మఱునాఁడు ప్రయాణసన్నాహంబు చేయుట కుత్తరు వొసంగి తమ్ములును ద్రౌపదియుఁ దనవెంట రాఁగా, బాష్పీకోప నీతంబయిన తేరెక్కి విధిప్రేరణంబునఁ దరలి బ్రాహ్మణాశీర్వచనంబులఁ దలం దాల్చి హస్తినాపురమునకుఁ గతిపయదినప్రయాణంబులం జేరి, యచ్చోట ధృతరాష్ట్ర భీష్మ ద్రోణకృపాశ్వత్థామాదివృద్ధులకు నమస్క రించి, కర్ణ శకుని శల్యాదులతో హెచ్చరికపలుకు లాడి, దుర్యోధన దుశ్శాసనాదికురుకుమారులతోను నలుదెసల నక్షత్రములచేఁ జుట్టు కొనఁబడియున్నరోహిణింబోలెఁ గోడండ్రతోఁ గూడియున్న గాంధార రాజతనయను గాంచి ప్రేమపూర్వకము లగుమాటలాడి, యుత్తమనివే శములయం దెప్పటియట్ల తమ్ములతో నుండె. అప్పు డసదృశలక్ష్మీవిభ వంబుతోను, లోకోత్తరసౌందర్యముతోను ప్రకాశించుచుండు పాం

చాలివదనకమలవికాసమును దుర్యోధనాదులభార్యలు వీక్షించి, దాని సౌందర్యమున కచ్చెరువవోయి, యారూపరేఖావిలాసంబులు భూలోక రాజకాంతలలో నెవ్వరి కుండ నేర వని వగచిరి. ధర్మపుత్రుండును తమ్ములుం ద్రౌపదియు మున్నగువారు తన్నుఁగొలిచియుండ, నానాఁడు నిత్యకృత్యం బులఁ దీర్చి రసవంతములగు పదార్థములతోడి యాహారముం గుడిచి, రాజోచితపరిమళగంధములను నలంది యారేయి సుఖనిద్ర గడపెను. అంతఁ బ్రభాతం బగుటయు శీతమందసురభిమారుతస్పర్శనంబునకు, శుక పికాదిమంజులస్వనంబునకు, వందివైతాళికులస్తుతివచనములకు సంతుష్ట స్వాంతుండై మేల్కాంచి ప్రాతరాహ్నికక్రియలం దీర్చి, శకునిదుర్యో ధనదుశ్శాసనాదిద్యూతకారులతో నిండియుండిన యమ్మహాసభయం దున్నద్యూతరంగమును బ్రవేశించి, పెద్దలకు మ్రొక్కెను.

ధర్మరాజు శకునితో జూదమాడుట

అట్లు సభలోనికి యుధిష్ఠిరుండు ప్రవేశించుటయు, శకుని యా నరేంద్రునితో నిట్లనియె. 'రాజా! నిన్నుఁ జూచునిమిత్తము కొంద ఱీసభ కేతెంచియున్నవారు. వారికి నీదర్శనమొసంగి వారి నానందింపఁ జేయుము. కొంచ ముబుసుపోకకు నీతో జూదమాడవచ్చియున్నారు. అందఱును నీరాక కెదురుచూచుచున్నవారు. ఇప్పుడు ద్యూతనియమముల నేర్పఱ చుకొని యీపాచికలతో నాడుటను 'నారంభింతము'. అనఁగా శకునికి యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె. 'సుబలరాజాత్మజా! జూదమున మోస మతి పాపము. ఇట్టి జూదమున క్షత్రియునియాధిక్యము తెలియ నేరదు. అంతేకాక జూదమున నెట్టి నియమములును లేవు. కావున నట్టిజూద మును నీ వేల స్తుతించెదవు? మోసగానిచే నాడఁబడు జూదమును బుద్ధిమంతులు మెచ్చరు. కావున నోశకునీ! మాతోఁ గపటద్యూత మాడి మమ్ము గెలువకుము. ఇది క్రూరకృత్యము. ద్యూతమందలి జయాపజయముల నెఱుంగఁగలరా జాట నాడునపుడు తన్ను మాయో పాయములచే మోసగించుచున్నతనయెదిరియాటను దెలివితోఁ దెలిసి కొనును. ఆయాటయందలి కౌశల్యమును, దానినుండి తాను దప్పించు కొనునేర్పును నాబుద్ధిమంతుఁ డగురా జెఱుంగును. పందెముచఱచియాడి

గెలిచిన దాన దోషము లేదు. సంశయింపకుము. వేగమునఁ బందెము నొడ్డుము. జూదమాడుదము రమ్ము.' అని చెప్పఁగా, నాశకునియాత్రము నెఱింగి, యాతనికి యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె.

'సౌబలా! వినుము. మోసమున జూదమాడుట దోస మనియు, ధర్మమున నాడుజూదము ధర్మయుద్ధమువంటి దనియు నసితుం డైన దేవలుండు మున్ను చెప్పె. ధర్మము నెఱింగిన పెద్దలు సత్యమునే పలుకుదురు. కపటమున వర్తింపరు. కపటంపుమాటల నాడరు. ఇదియే సజ్జను లాచరించునియమము. మేము న్యాయమున సంపాదించిన మాధనమును బ్రాహ్మణసంరక్షణార్థము, దుష్టశిక్షణార్థము వినియోగించుచున్నాము. అట్టి మాసంపదను మోసంపుజూదమున గెలువరాదు. కపటప్రవర్తనమున సుఖమునుగాని, ధనమునుగాని, పడయుట నా యభిమతంబు కానేరదు. జూదరి యెల్లలోకమునందును గర్హితుఁడు.' అని చెప్పఁగా, యుధిష్ఠిరునకు శకుని యిట్లనియె. 'లోకమున వేదముల నెఱింగిన శ్రోత్రియుండు వేదాధ్యయనముననే వేఱొకశ్రోత్రియుని గెలువ నుద్దేశించు. జూదరియు మోసమున నట్లే గెలుచు. నేర్పరి కానివానిని నేర్పరియు, దుర్బలుని బలవంతుఁడును జయించుట సహజము. ఈజూదమాడుట నీ కభిమతంబు కాదేని యుడుగు' మనఁగా, ధర్మజుండు విధిప్రేరితుండై యక్కితవుమాటలం బౌరుషం బతిశయిల్ల జూదమునకుఁబిలువఁబడి మరలుట యగౌరవము. దైవమువిధించినట్లు కాఁగలదు. కావున నాడెదను. మీలో నా కెదురాడువా రెవ్వరని యడుగఁగా, దుర్యోధనుండు 'పాండునందనా! నాకు మాఱుగా మా మేనమామ శకుని నీతో నాడును. అతం డాటలో నొడ్డుధనరాసుల నన్నిటిని మఱి వేనినొడ్డిన నవి యెల్ల నే నిత్తు' ననఁగా, యుధిష్ఠిరుం డొకనికిఁగా వేఱొకం డాడుట యెక్కడను జూచినది గాని, వినినది గాని లేదు. ఇది యపూర్వముగ నున్నది. ఐనను మీయభిమతంబె యగుఁ గాక యని సుయోధనుమాట కొడంబడెను. సుహృద్ద్యూతం బనునామముతో వెలసిన యామోసపు జూదమును జూచువేడ్క నాసభకు ధృతరాష్ట్రుఁడు మున్నగు వృద్ధులగు కౌరవరాజు లేతెంచి తమతమస్థానంబుల నలంకరించియుండిరి. భీష్మద్రోణ కృపవిదురుల కాద్యూతంబు రుచింపకున్నను ధృతరాష్ట్రునాజ్ఞచే

వారందఱును సభ నలంకరించిరి. ఇవ్విధంబున హస్తినాపురస్థవిప్రరాజన్యాద్యనేక ప్రజాసంకలితం బైన యాద్యూతరంగమున విధిప్రేరితుండై ధర్మజుండు మోసంపుజూదరులతో జూదమాడ నారంభించి శకుని కొక హారమధ్యమున నున్న రత్నముం జూపి, యిది సాగరసంభవము. అమూల్యము. దీని నొడ్డెద. మీరు దేని నొడ్డెద రనంగా దుర్యోధనుండు నాకు బహుధనమును, నీ వొడ్డినదానివంటి మణిరాసు లనేకము లున్నవి; వాని నెల్లం బందెము చఱచెద. ఆటాడి జయమును గొని యీధనమంతయుం గొనుము. నా కీవెలవేని మాణిక్యము లొడ్డనలసి వచ్చునే యని యెంతయు మాత్సర్యము లేదు. అని చెప్పి వాని నెల్ల నొడ్డుటయు, శకుని యభిమతములయిన పాచికలంగొని వాని మోసంపునేరు పచ్చుపడ ధర్మరాజుం గెలిచి యాతం డొడ్డిన మణినిం గొని, 'యీమాఱు దేనినొడ్డెదవు? ఒడ్డుము.' అనంగా ధర్మజుండు శకుని కిట్లనియె. 'సౌబలా! మోసము చేసికదా యాట గెలిచితివి?' యని చెప్పి, మఱల జూద మాడం గడంగెను. వేయేసివరహాలతో నుండు బంగారు కుండల నొడ్డెద నని యాడంగా, శకుని తనకపటమున మఱియు గెలిచి, నేన గెలిచితిం గదా! యని తెంపరియై నుడివెను. అంత ధర్మరాజు హెచ్చు మచ్చరముతోం బెరిఁగి యొడ్డుచుం బెబ్బులితోళ్లచేం గప్పంబడి గజ్జెలు గట్టినవియు, యుఱుమువోలె సకిలించునట్టి మేలైన గుఱ్ఱము లెనిమిదింటిని బూన్చినదియు నగు దివ్యరథంబును, దివ్యకుసుమమాల్యాభరణచందనాదులచే నలంకృతలు, నఱువదినాల్గుకళల నేర్చిన నిపుణలు స్నాతకవ్రతులయు దేవతలయు తనయొక్కయు సమక్షమున నాట్యములచేతను గానములచేతను వినోదములను జూపు లక్షదాసీజనంబులను, మహాబుద్ధిమంతులును యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞానవంతులును సమయోచితములను బాగుగ నెఱింగినవారును సంతతదివ్యాలంకారశోభితులును దరుణవయస్కులును రేయింబవలును నతిథిభోజనసత్కారముల నొనర్చుటలో దక్షులును నగు లక్షదాసీజనంబులను, గనకాంబరాభరణాలంకృతములును శ్వేతదంతములును బర్వతనిభంబులును రాజయోగ్యములును నగు నెనిమిదివేలయేనుంగులను, నన్నిరథంబులను, ప్రతిమాసము వేయేసిగద్యాణంబులజీతంబులం గొనుచుండు నుత్తమ

రథికులను, గంధర్వరాజు చిత్రరథుం డర్జునునకుఁ బ్రీతితో నొసంగినతిత్తిరి కల్మాషంబులగు నేనూఱుత్తమగంధర్వహయంబులను, నానావిధము లగు పదివేలరథములను, వన్నెలువన్నెలుగా నేర్పఱచియుంచి కొన్ని పాలను ద్రావునవియు గొన్ని శాలితండులాహారమును గొనునవియు నగు నఱువదివేల మంచిజాతి గుఱ్ఱములను, రాగితోఁ గట్లువేయఁబడిన పాత్రములలో నుండిన నన్నూఱు నిధులను, నైదు ద్రోణములబంగారమును గల యొక యుత్తమనిధిని, నొక్కొక్కమాటుగా నొక్కొక్క యొడ్డుగా నొడ్డుటయు శకుని గపటద్యూతంబున ధర్మజు నోడించి గెలిచి వాని నెల్ల నపహరించుచుండెను.

ఇవ్విధంబున ధర్మరాజు తన సర్వధనంబును శకుని మాయజూదమున నోడుచుండఁగా, విదురుండు దాని నెల్లం జూచి యా యన్యాయమునకు సైపలేక ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లనియె. 'మహీపాలా! మాయాలోచన లన్నియుఁ జావనున్నవానికి దివ్యౌషధంబు లింపు గానట్లు, నీకు విన సహింపవు. ఈనీకొడుకైన దుర్యోధనుఁడు భారతకులమునకుఁ జెఱుపనచేట. వీఁడు పుట్టుచుండఁగనె వికటమైన నక్క యఱచె. నీయింట దుర్నిమిత్తహేతువై వీనిరూపముతో నుండు సృగాలము నెఱుంగకున్నావు. వీనియత్న మంతయు నెత్తైనకొండశిఖరములయందలి తెట్టెలలో నుండు తేనెను గొనువానియత్నమువంటిదయి యున్నది. వాఁడు తనయత్నముఁ దేనెటీఁగలచే నయినను, గొండనుండి కాలు జాఱి క్రింది కుఱుకుటచే నైనను జావుఁ బొందును. ఈకష్టములన్నియుఁ దరించినపిదప నొకవేళఁ దేనెను బడసినను బడయును. ఆప్రకారము పాండవులసర్వస్వమును గొనినం గొనుంగాని, తన్ను వేచియుండు చేటు నెఱుంగఁడు. యాదవవృష్ణిభోజాంధక వంశములవారిలోఁ గంసుం డంబఱి కొక్కపెట్ట కీడుసేయుచుండ, వారందఱు శ్రీకృష్ణున కెఱింగించి యాకష్టాత్ముని హతుం గావించిరి. నీవును గులాభివృద్ధిం గోరి యర్జును నియమించి యీదురాత్ముని వధింప నాజ్ఞాపింపుము. ఒకనిచే నొకకులమున కంతకు హాని వాటిల్లు నేని వానిని, నొకకులముచేతను, నొకగ్రామమున కంతకుఁ జేటు మూఁడు నేని యాకులము నొకగ్రామముచేత దేశమున కెల్ల ననర్థము గలుగు నేని యాగ్రామమును, తననిమి

త్తమున భూమి కంతకుఁ జెఱుపు గలుగునెడఁ దన్నును ద్యజించుట శ్రేయస్కర మని తొల్లి శుక్రుండు చెప్పె. కులపాంసనుఁ డైన దుర్యోధనుని హతుం గావించి కులము నుద్ధరించుకొనుము. ఒకనక్క నిచ్చి యైదు సింహములఁ గైకొనుము. ఇందుల కొకదృష్టాంతముఁ జెప్పెద. పూర్వ మొక్కరాజు దనయింటఁ దపోమహిమాతిశయంబున ననుదినమును బంగారము నుమియుచున్న పక్షులం గాంచి, ధనలోభమున వాని యుదరంబులం దెంత బంగార మున్నదో, దాని నంతయు నొక్కసమయముననే కొనెద నని నిశ్చయించి వాని యుదరములఁ జీల్చెను. కాని, వాని దేహములలో నీకలు నంజుడుం దప్ప నింకేదియుఁ గానఁ బడలేదు. అటులగుట వానివలనఁ బ్రతిదినమును దొరకుచుండినబంగారము వాఁడు నష్టపోవలసి వచ్చెను. అవ్విధమున నీ వీకపటద్యూతమునకుఁ గారణంబవై పాండవుల సర్వధనమును నపహరించుచున్నావు. దానిచే వా రలిగి నీకుఁ జేటుం గలిగింతురు. కాన నీయుద్యమము నీచేటునకు మూలంబు. కావున నామాటలను విని వారిని నలిగింపకుము. వెనుకఁ జింతించుట వెఱ్ఱితనము. నీకు వారిసంపదఁ గొన నిచ్చయేని, పువ్వుఁ దేనెను తేఁటి గొను తెఱంగున వారిని నొప్పింపక వారి కభిమతంబుల నొనర్చి ధర్మము సంపాదించుకొనుము. పుష్పమాలికలఁ గట్టువాఁడు పూచినచెట్లకు హాని కలిగింపక పుష్పములఁ గోయుచందము ననుకరింపుము. ఇట్లు చేయుటయే నీతి. అట్లుగాక యెంత వెఱ్ఱియైనను బొగ్గులనిమిత్తము కల్పసాలంబుఁ గాల్చునే? కావునఁ బుష్పఫలములతో నిండియుండువృక్షములవంటి పాండుసుతుల కత్యంతద్రోహము సలుపరాదు. కాన నీవు పుత్రమిత్రబంధువులతోఁ జెడెదవు. పాండవులు నిక్కముగ నలిగి యుద్ధమునకు నడుములు కట్టుకొని నిలుచుచో, వారిని గెలుచుట దేవతలతోడఁ గూడినమహేంద్రుండు తోడ్పడినను మీకు వలనుగాదు. జూదమున భేదము, భేదమునఁ గలహము జనించును. దుర్యోధనుని నేరమున జగద్విఖ్యాతయశంబు గాంచిన ప్రదీపశంతనుబాహ్లికాదులవంశంబులు నశించును. మదించి మట్టిదిబ్బను గొమ్ములతోఁ బెల్లగించువృషభము మాడ్కిఁ గులము నీద్రోహి గుద్దలించుచున్నవాఁడు. దీన రాజ్యము వినాశమును బొందు. ఈకులనాశకుఁడు జూదమునఁ బాండవుల నోడించి ధన మార్జించుచున్నాఁ డని సంతసించెదవు. ధర్మరాజు కోపాగ్ని

భీమార్జుననకులసహదేవులను మాపతంబున పీడఁబడకుండునంతవఱ
కందఱకు క్షేమంబు. ఆతం డలిగెనేని మీరు నిశ్చయంబుగఁ గూకటి
వ్రేళ్లతో నిర్మూలమయ్యెదరు. నీకుమారుండు సింహములసటలను బట్టి
కొని యూగులాడుచున్నాఁడు. అధికబలవంతులతోఁ జెలరేఁగి వీఁడు
కలహింప సాగెను. ఇఁక నైనను నూరకొనక యీచెనటిజూదమును
నివారింపుము. జూదమాడి యార్జించుటకంటె వేఱువిధమైన యార్జనో
పాయము లేదే? నీవు సంపద లేక వారిసంపద కాశించియున్నవాఁడవా?
పార్వతీయులవలన జూదమాడుటయందు మోసమును శకుని నేర్చి
యున్నవాఁడు. ఇట్టిమోసంపుజూదమున వీరిని ధర్మపరులను గెల్వఁ
బూనుట మహానర్థమునకు మూలము. లోకగర్హితము. ధర్మవిరుద్ధము.
అందఱను నొక్కతేప మహాగ్నియందుఁ బడఁద్రోయక క్షేమంబున
బ్రదుకుఁడు. అని చెప్పుచున్న విదురనిహితమంతటిని ధృతరాష్ట్రుండు
విని వినకుండిన ట్లుండె.

ఆమాటల నన్నిటిని వినుచుండినదుర్యోధనుండు విదురుం జేఱి
యిట్లనియె. క్షత్తా! నీ వెప్పుడును మమ్ము మూర్ఖుల మని నిందించు
చుందువు. పాండవులకుఁ బ్రియుండవై వారల నుతించుచుందువు. దీనిచే
నీమనస్సున నుండుపక్షపాత మచ్చుపడుచున్నది. ఒడియం దుంపఁబడిన
సర్పమువోలె మాయెడఁ గ్రౌర్యమును జూపుదువు. పిల్లి తమ్ముఁ
బోషించువారిచేటు గోరు. నీ వట్టివాఁడవు. పాపమునకు వెనుదీయవు.
మాగర్భశత్రువుల నోడించి ద్రవ్యార్జనము మేము సేయుచుండ మా
సంపద కోర్వలేక పిచ్చికూఁతలం గూసెదవు. పలుమాఱు శత్రుగుణకీర్త
నంబు సేయువాఁడును శత్రు వనంబడును. ఎల్లకాల మిట్టివర్తనమున
వర్తించునీకు సిగ్గుదోఁపదా? శత్రువులధనములను గొనుచుండు మమ్మవ
మానంపుమాటలాడి మాకుఁ గొఱంతఁ గల్గించుట నీకుఁ దగదు.
ఇప్పుడైనను బెద్దల సేవించి బుద్ధిమంతుఁడవు కమ్ము. నీయశస్సును
రక్షించుకొనుము. శత్రువులకు హితముగాఁ బలుకకుండుము. నీవ
న్నింటి నెఱింగియున్నా వని కాఱుఁగూతలు ప్రేలకుము. సభలో
నీకుఁ దోఁచినట్లు ప్రలాపింపకుము. నీతిబోధము మాకు వలదు. మేము
నిన్ను హితమును బోధింపు మని యడిగినవారము కాము. నీహితబోధ

లేకున్నను మా కవశ్యము మేలు కలుగును. ఇది నిక్కము. సకలచరాచరభూతజాలంబులకు సృష్టిస్థితిలయములకు హేతుభూతుం డైన సర్వాంతర్యామి జీవులశుభాశుభములకుఁ గారణుండై యుండు. వాఁడ సంపదల సమకూర్చువాఁడు? వాఁడ తొలఁగించువాఁడు. బుద్ధిబలముగల పురుషుండు తలఁచేఁ గొండనైనను బగుల్చును. శరీరబలముచే దండన మువిధించువానికి నరాతులును విధేయులై వర్తింతురు. ఒకానొకప్పుడు శత్రువుగా నుండి పిదప మిత్రుఁడైనవాని నుపేక్షింపఁ దగును. కాని సహజశత్రువు నేనాఁడును నుపేక్షింపరాదు. మావలన నీ వెల్లప్పుడు హితమును బడయుచున్నను మమ్మే నిందించెదవు. మాకుఁ బ్రియముఁ గోరనివాఁడ విం దుండకుము. నీ వెం దేనియుం జనుము. మిక్కిలి లాలింపఁబడుచుండినను అంకులాడి మగనిని విడనాడును. అని చెప్పఁగా వానికి విదురుం డిట్లనియె. సుయోధనా! ఇటువంటివారిచెలిమి చెలిమి కానేరదు. లెస్సఁగ నిరూపింపుము. రాజు లేనాఁడును నమ్మఁ దగనివారు. వారు మంచిమాటల లాలించుచునే నెత్తిన బండలను వైతురు. రోఁకళ్లం దంపుదురు. మఱియు నీవు నొకమహాపండితుంబోలె నన్ను మూర్ఖునిగాఁ దలంతువు. ముఖమునఁ గపటముతో స్తుతించుచు వెనుక దూరు వాఁడే మూర్ఖుఁడు. అట్టిమూర్ఖునిబుద్ధికి వేదవేదాంగపారంగతుండైన శ్రోత్రియుఁడు స్వైరిణికింబోలె మే లొనఁగూర్పలేఁడు. వయసుకత్తె కఱువదియేడులముదుకఁడు రుచింపనిపగిది నీమూర్ఖమతి వైచిత్రవీర్యునకు యథార్థంబుగ రుచింపదు. ప్రియము గోరుదు వేని సర్వకార్యముల యుక్తాయుక్తతలను హితాహితములను స్త్రీలను గాని, జనులను గాని, వివేకశూన్యులనుగాని యడిగి తెలిసికొనుము. అందఱును బ్రియములనే బోధింతురు. అప్రియ మని హితమును జెప్పరు. అట్టిమాటలను జెప్పువారుగాని వినువారు గాని యరుదుగ నుందురు. ధర్మపరాయణుండగు మంత్రివర్యుండు రాజున కప్పటికి రుచించు ప్రియవచనములను వదలి యప్రియమైనను హితమునే బోధించును. వాఁ డుత్తముఁడగు మంత్రియని యెఱుంగుము. ఆహితబోధము రాజునకుసహాకారియై శుభముల నొడఁగూర్చును. శరీరవ్యాధిచేఁ గాకున్నను, మనోవికారముచే సంభవించి, రూక్షతీక్ష్ణవిదాహములం గలిగించి, కీర్తినిఁ బోనాడి, పరు

షంబై దుర్వాసనచే దూషితంబైన క్రోధరసమును జ్ఞానులు దిగఁద్రోచి శాంతులై ప్రకాశింతురు. నీవును చెడుమార్గముల వర్తింపక యుక్తాయుక్తతలను లెస్సఁగ నాలోచించి కర్తవ్యమును జేయుము. శుభములను బొందెదవు. నే నెల్లకాలము సపుత్త్రమిత్రబంధుజనుండైన ధృతరాష్ట్రునకుఁ గీర్తిధనములు రాఁగోరుచుందు. నామనోనిశ్చయం బిది. నీ వెవ్విధమున నన్నుఁ దలంచినను దలంతువుగాక! నీకు నమస్కారము. బ్రాహ్మణులు ప్రసన్నులై నాకు శుభము లనుగ్రహింతురుగాక! క్రోధముతోడిచూపుచేతనే పరుల దహింపఁజాలిన మహానీయులయులకకుఁ నీవు గుఱి కాకుందు వని యింత చెప్పితి. అని విదురుండు పలుకకుండె.

అంత ద్యూతరంగమున నన్నియు నొడ్డి యోడినధర్మరాజుంజూచి, సభికు లోయుధిష్ఠిరా! అన్నింటి నొడ్డి యోడితివి. ఇఁక దేని నొడ్డెదవనఁగా నయుతప్రయుతపరార్ధాదిమహాసంఖ్యకు సయితము మీఱిన ద్రవ్యమును, బశువులను, గుఱ్ఱములను, నొంటెలసమూహమును, బ్రాహ్మణమాన్యములు దక్కఁ దక్కినమహీరాజ్యమునంతయును, బ్రాహ్మణులను గాక యితరసకలజనులను, నానావిధభరణములతో వెలయుచుండు రాజపుత్త్రులను, నొక్కొక్కయాట కొక్కొకయొడ్డుగా నొడ్డి యామోసగాఁడైన శకునితప్పుటాటలచే నోడెను. అంత ధర్మజునకుఁ బందెము చఱచుటకు వస్తువు లేకుండుటచే శకుని సారెల ధర్మజుముందు వైచి, యుధిష్ఠిరా! పందె మొడ్డుటకు నీకిఁ కేవస్తువును లేదు. అనఁగా ధర్మజుండు కవలనొక్కొక్కరిని వరుసగా నొక్కొక్కయొడ్డుగ నొడ్డి యోడెను. అప్పుడు శకుని నీకు విధేయులగు మాద్రీపుత్త్రులను సైతము గెలిచితి. నీకధికులగు భీమార్జును లున్నవారు. వారి నొడ్డుమనఁగా యుధిష్ఠిరుండు శకునితో, ఓరీ కితవా! నీతిబాహ్యములగుమాటలాడకుము. మాలో భేదము నేల కల్పించెదవు? అనఁగా నాధర్మాత్మున కాకితవుం డిట్లనియె. ధర్మపుత్త్రా! మదించినవానికి మిట్టుపల్లములు గానరావు. జూదరులు మదంబున నాడుమాటలఁ బెఱవారు కలలోనం దలంపరు. నీవు పెద్దవాఁడవు. మఱియు నీతిపరుఁడవు. నీకు వందనములు. ఇఁక నాడుమనఁగా నయ్యుధిష్ఠిరుండు నావవోలె మ మ్మాపత్సద్రమును దాఁటించిన మహాశూరుని నర్జును నొడ్డెద నాడు మనియె. అంత శకుని

యాయాటను గెలిచి సారెలు ముందువైచి నాగాయుతబలపరాక్రముని భీమసేను నొడ్డెను. అంత శకుని వానినిం జయించి ధర్మపుత్త్రా! యావద్ధనమును దమ్ములను నోడితివి. ఇఁక దేని నొడ్డెదవనఁగా నాత్మపణంబుగా నొడ్డి యోడినచో మీ కూడిగంబు సేయుచుఁ గాలము గడపెద నని చెప్పి, తన్నొడ్డికొని యోడం దొడంగె. అప్పుడు శకుని యుధిష్ఠిరునితో ధర్మజా! నీ కింకను ధనముంగా నిన్నొడ్డికొంటి వేల? జయించితిని. ఇఁక నీధనము ద్రుపదరాజపుత్త్రి యొకతె గలదు. దాని నొడ్డి యాడు మనఁగా ధర్మజుం డామాటకుఁ గటకటంబడుచు సకల సద్గుణములరాశి, యతిసౌందర్యవిశేషంబుల నయ్యాదిపురుషు నారాయణునిలక్ష్మిం బోలినది యగు ద్రుపదపుత్త్రి నొడ్డి యాడ నారంభించెను. అప్పు డాసభలో నున్నవారి కేమి యన్యాయము! ఈకౌరవులు లోకగర్హితమైన కార్యములను జేయుచున్నవారు. అనుచు దుర్యోధనాదులను దూఱిరి. మఱియుఁ గృపద్రోణభీష్ము లెద్దియుఁ దోఁపక మిన్నకుండిరి. విదురుండు కదలక మెదలక మేనఁ బ్రాణములు లేని వానిఁ బోలె దీర్ఘోచ్ఛ్వాసముల విడుచుఁ బాముఁబోలె బుసకొట్టుచుండె. కన్నుగానని వాఁడు గావున ధృతరాష్ట్రుఁడు గుప్తులచేఁ దమవారు దేనినో గెలిచి రని మాత్రము గుర్తించి దేనిని గెలిచిరని యడుగుచుండె. కర్ణుఁడు దుశ్శాసనుఁడును బరమానందమునం దేలియాడిరి. మిగిలిన సభ్యు లీవిపరీతమునకుఁ గన్నీరు నించుచుండిరి. శకుని యాయాటను సైతము మోసమున గెలిచి, యిఁక ధర్మజా! నీ వేది యొడ్డెద వని సారెలు ముందు వైచి యూరకుండె. అప్పుడు దుర్యోధనుండు పాండవధర్మపత్ని యైన ద్రౌపదిని సభకుఁ దోడ్తెమ్ము. సభ నిప్పు డది చిమ్మవలయు ననిన విదురుం డిట్లనియె. మూర్ఖా! ఆడరానిమాటలను నోరికి వచ్చినట్లు ప్రేలెదవు. కాలముచేఁ గట్టఁబడి యొడలెఱుంగకున్నావు. కన్నుగానక పాతాళమునఁ బడెదవు. హీనజాతి మృగమైన నీ వుత్తమజాతిలోని పాండవసింహములను గనలింతువే? కోపముతోఁ గూడికొని విషయుతములగు సర్పములఁ గనలించుటవంటిది కాదె నీవు వారిని గనలునట్లొనర్చుట! ఓదురాత్మా! ఎన్ని చెప్పిన నీమూర్ఖత్వమును మానవు. దీనం జేటవశ్యమగును. ద్రౌపది నీకు దాసి యగునే? యజమానత్వమును

గోల్పోయి పిదప ధర్మజుండు భార్య నొడ్డెను. ఫలించిన వేణువునకుం బోలెనీకీజూదము మూలముతో వినాశముం దెచ్చును. అనిచెప్పి సభలోని వారి మొగంబై తిరిగి యిట్లనియె. ఈ సుయోధనునకు వినాశకాల మాసన్నమైనది. ఎంత జెన్నివిధముల హితబోధమును జేసినను వినఁడు. ఇతరులను మర్మములఁ దాఁకు క్రూరవాక్యములచే నెన్నఁడును బాధింప రాదు. అట్లాడుటచే నరక మగును. పాండవు లాటవికునిఁగాని, నాగర కునిఁగాని, తపస్సంపన్నునిఁగాని పరిహాసంపుఁ బలుకులాడి నొప్పింతురే. దారినిఁ బోవుచుండు దిగ్గజమును జూచి కుక్కలు మొఱుఁగవా? వీఁడు ఘోరమైన నరకమును బొందును. వీనితో నాఁడు దుశ్శాసనా దులకును వీనిగతి గల్గును. సుయోధనుండు మూఢుఁడు గాని నామాట వినఁడు. అధర్మాచరణం బతిశయించుటంజేసి కౌరవు లచిర కాలముననే వినాశమును జెందెదరు. ఒకానొక్కప్పు డొకయాఁడు మేక చేఁపలవానిగాలమును మ్రింగినది. వాఁడు గాలము నూడందీయుటకు యత్నించి దానికుత్తుకఁ గోసి చంపెను. కావున బాండవులను వీఁడు నొప్పించి తీక్ష్ణంపుమాట లాడి గాలమును మ్రింగినమేక యయ్యెను. బెండులు మునింగినను, గుండులు దేలినను, నోడలు దబ్బిబ్బులాడినను, వీఁడు మూర్ఖుఁడై యెంత విపరీతములు గనుచుండినను బెద్దలమాట లాల కింపఁడు. వీనినిమిత్తమున నధర్మంబు కురుకులమునఁ దనంతవృద్ధియయ్యె. వీనికిఁ గ్రమముగా లోభబుద్ధి మెండయ్యె. అనుచుండఁగా సుయో ధనుండు విదురు నుల్లంఘించి ప్రాతికామి యనువానిం బిలిచి, సూత పుత్రా! ఈవిదురుం డెప్పుడును నాతో వాదులాడుచుండు. మా పెంపుఁ గోరఁడు. నీ వతివేగంబున నంతఃపురమునకుఁ బోయి, ద్రౌపది నిటకుఁ దోడ్తెమ్ము. పాండవులకు భీతిల్లకుము. అని నియోగించె.

ప్రాతికామి ద్రౌపదిని సభకుఁ దోడ్తేర నరుగుట

ప్రాతికామియు దుర్యోధనునిమాట మేరకు సింహగుహను బ్రవే శించు సృగాలమువోలెఁ బాండవనివేశమును బ్రవేశించి ద్రౌపదితో నిట్లనియె. పాంచాలీ! నీభర్త యుధిష్ఠిరుఁడు దుర్యోధనునకు జూద మున నిన్నొడ్డి యోటుపడెను. కావున నీవు దాసురాలవై దుర్యో

ధనుపంపు విని ధృతరాష్ట్రునియింటికి రమ్మనెను. ద్రౌపది యాకతినంపు మాటలను విని వానితో నిట్లనియె. ప్రాతికామీ! క్షత్రియుఁ డెవ్వఁ డేని భార్యను బణముగా నొడ్డి జూదమాడుట కలదే? యుధిష్ఠిరుఁడు జూదమున వివేకహీనుఁ డయ్యెనేమో? తెలియునట్లు చక్కఁగాఁ జెప్పుము. అనఁగా వాఁడు పాంచాలికి యుధిష్ఠిరుఁడు తనసర్వస్వమును నొడ్డి యోటువడి, పదంపడి యొడ్డి జూదమాడుటకు ధనము లేకపోఁగా దమ్ములను నోటుపడి, పదంపడి తన్ను / నిన్ను నోటువడియె ననఁగా నప్పాంచాలి వానితో, "ఓరీ! నీవు మరల సభ కేఁగి యీకితవు నిట్లుఁడుగుము. మున్నుత నొడ్డుకొని యోటువడి యావల నన్నొడ్డి యోటువడెనో? కాకున్న మున్ను న న్నొడ్డి యోటువడి యావల తన్నొడ్డి యోటువడెనో? ఈసందేహము నడిగి ర"మ్మనెను. అంత నీసందేహమును యుధిష్ఠిరు నడిగి వత్తునని ప్రాతికామి ద్యూతరంగమున కేఁగి యుధిష్ఠిరుం జూచి, రాజా! నీవు ని న్నొడ్డుకొని యోటువడినపిదపఁ బాంచాలి నొడ్డి యోటువడితో? కాకున్నఁ బాంచాలిని ము న్నొడ్డి, యోటువడినపదంపడి ని న్నొడ్డుకొని యోటువడితో? ఈసంశయమును బాపు మనిన యుధిష్ఠిరుండు శోకాక్రాంతచిత్తుం డయి యేమియుం దోఁపక యూరకుండె. అంత దుర్యోధనుఁడు ప్రాతికామితో ద్రౌపది సభ కేతెంచి తన సంశయము నడిగి తెలిసికొనవచ్చును. మున్ను సభకు ర మ్మనుమని మఱల వానితోఁ జెప్పిపుత్తెంచె. వాఁడును పాండవధర్మపత్నిపాలి కరిగి, యాజ్ఞసేనీ! నీసందియమును దీర్చువారై సభ్యులు నిన్ను రాఁ బంచిరి. రమ్ము. పాపాత్ముం డగు దుర్యోధనుని నిమిత్తముగఁ గురుకులము నాశమగు కాల మాసన్న మైనది. అనఁగా వానికిఁ బాంచాలి యిట్లనియె. ప్రాతికామీ! నే నాసభకు వచ్చుట యధర్మము. బహుకాలమునుండి వన్నె కెక్కిన కౌరవుల ధర్మపరాయణత్వమునకుఁ జెఱుపుఁ జేయఁదగదు. నాప్రశ్నమునకు త్తరము నాసభ్యుల నడిగిరమ్ము. వారు విధించునట్లు నేను వర్తింతు. అనఁగా వాఁడు సత్వరముగ సభకుఁ బోయియాజ్ఞసేని వాక్యములను సభలోనివారి కెఱింగించె. అంత నాసభాసదు లెల్లరును సుయోధనునినిర్బంధమున నేమియు ననలేక తలలు వాంచి యూరకుండిరి. ధర్మరాజు దుర్యోధనుదురుద్యోగ మెఱింగి యాజ్ఞసేనికడకు దూత

ను బంపె. వాఁడును ప్రాతికామితోడన యరిగి యుధిష్ఠిరు నభిప్రాయమును యాజ్ఞసేనికి వెల్లడించియుండె. పిదప నేకవస్త్రయు రజస్వలయు మలినాంగియు నగు యాజ్ఞసేని ప్రాతికామితోడ సభకు నరిగి దూరముగ ధృతరాష్ట్రునెదుట నిలుచుండ, సత్యధర్మపరాయణు లగు నాపాండుపుత్రులు దైన్యవిషాదములు ముప్పిరిగొన దేనిం జూడక తలలు వాంచి యుండిరి. వారిదైన్యవిషాదముల సుయోధనుం డెఱింగి విజృంభించి ప్రాతికామితోడ ద్రుపదసుత నిటకుఁ దోడ్తెమ్ము. కౌరవులు దానిప్రశ్నముల కుత్తర మిత్తు రనెను. ప్రాతికామి ద్రౌపదికోపమునకు భీతిల్లి సభ్యులారా ! పాంచాలితో నే నేమి పలుకువాఁడ నని యడుగఁగా, నపుడు సుయోధనుండు ప్రాతికామి భీమసేనునకు వెఱచియున్నవాఁడు. దుశ్శాసనా ! నీవ దాని నిటకీడ్చుకొని రమ్ము. మనకు వశులయిన యీశత్రువులు మనల నేమియుఁజేయలే రనెను. అంత నాదురాత్ముండైన దుశ్శాసనుండు తామ్రరక్తనేత్రుండయి బిడియ మిసుమంతయేనిలేక పాంచాలిం జూచి, యాజ్ఞసేనీ! యిటు రమ్ము. నీభర్తలు మాకు నిన్నొడ్డి యోడిరి. సిగ్గుపడ నేల?వలచి మాసుయోధనుంజూడుము. కౌరవులఁ గోరికొనుము. అని పాంచాలిని సమీపింప నాదురాత్ముదుర్వృత్తంబున కాపుణ్యాంగన వెఱచి వెలవెలపోయి, సొంపుదఱిగియుండు వదనిండుమోము నఱచేతఁ గప్పికొని యాసభలో నున్న గాంధారిపాలికిం జనుచుండె. కౌరవకులపాంసనుం డైనయాపాపాత్ముండు, దాని వెంబడిం దవిలి యింక నీ వెందులకుఁ బోయెద వని యదల్చి, రాజసూయయాగావభృథస్నానంబునఁ బవిత్రంబులైన దానిశిరోజంబుల నొడిసి పట్టుకొని యీడ్వఁగా, తుపాను వీవఁగా నల్లలాడు నరఁటిచెట్టుం బోలె గడగడ లాడుచు జగద్రక్షకులగు వీరులకుభార్య యయ్యు ననాథయుం బోలెఁ గష్టములపాలై వానినుద్దేశించి, యోరీ! వివేకశూన్యుఁడా! నేను నిపు డేకవస్త్రను, రజస్వలను. సభ కిప్పుడు నన్నుఁ దోడ్కొని పోరాదు. అని యల్పస్వరంబునఁ జెప్పుకొనఁగా నాదురాత్ముండు దాని మనవి వినక, యాజ్ఞసేనీ! నీవు రజస్వల వైననేమి? ఏకవస్త్ర వైననేమి! వివస్త్ర వైననేమి? నీవు జూదమున నీ మగనిచే నొడ్డఁబడితివి. నిన్ను వాఁ డోడుటను మాకు నీవు దాసివైతివి. నేఁడు మొదలు మాపరిచారికలతో సమానవుగ నీ వుండవలసినదాన

వైతివి. అని చెప్పి దయాశూన్యుండై దానితలవెండ్రుకలం బట్టుకొని సభామధ్యమునకు జరజర లాగికొని వచ్చెను. అప్పుడు తలవెండ్రుకలు ముడివీడఁ గట్టినపుట్టంబు సగమువీడ లజ్జ దోఁప క్రోధాగ్నిచేఁ దపింపఁ బడినదై యీసభ్యులు సకలశాస్త్రముల నేర్చి కర్మముల నెల్ల విధ్యుక్తముగ ననుష్ఠించుచు మహేంద్రునిఁబోలె వెలయుచున్నారు; గురుసమానులగు వీరియెదుట నిలువఁ దగదు. క్రూరాత్మా! పలుగాకివై నన్నవమానింపకుము. ఇంద్రాదిదేవతలు నీకు సాయపడినను నీపనికిమాలినకార్యములనుజేయు నీ వారాజపుత్రుల నోర్వలేవు. ధర్మజుగుణముల నెల్ల నెఱుంగుదును గాన నమ్మహనీయునిపై నించుకంత దోషారోపణమును జేయ వెఱతు. నీ విట్లు న న్నీసభలోని కీడ్చి తెచ్చుచుండ నీసభ్యులందఱును నీమతమున కెవరు నెదురాడరు. అందఱు దీనికి హర్షించియున్న వారు. ఇది తగనికార్య మని యొకఁడైన ననఁడు. జగత్ప్రఖ్యాతిఁ గాంచినభారతకుల మీనాఁటికి ధర్మశూన్యమై దూష్యమైనది. క్షత్రియులు ధర్మశూన్యులైరి. కాదేని యీయధర్మవర్తనంబును జూచుచు నీసభాసదులందఱును నూఱకుందురే? కురువృద్ధులగు ద్రోణభీష్మవిదురధృతరాష్ట్రాదులలో నొక్కరైన దీనినివారింపలేరు కాఁబోలు! ఈయన్యాయ మెందేనిఁగలదే? యనికోపముతోఁ బాండునందనులవైపు రూక్షవీక్షణంబులను బ్రసరింపఁజేయుచుండె. పాండవులు సర్వైశ్వర్యమును బోవుట నూరకుండిరి గాని, లజ్జాకోపములతోఁ జుఱచుఱం జూచుచున్న ద్రౌపదచూపులకు మిక్కిలి చలించి వంతతో నుండకపో లేదు. వారిదీనవదనముం జూచి దురాత్ముం డగు దుశ్శాసనుండు, యాజ్ఞసేనిని 'దాసీ' అనుచుండఁగనే కర్ణశకునిసుయోధనులు, వానిపరిహాసంపుఁబలుకులఁ బ్రశంసించిరి. మిగిలిన సభికులు వగచిరి. భీష్ముఁ డపుడు పాంచాలిం జూచి "అమ్మా! ధర్మసూక్ష్మము దురూహము. పాండవులేవురికి ధర్మపత్ని వగు నిన్ను యుధిష్ఠిరుం డొడ్డరాదు. స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యము లేదు. వారు భర్తృపరతంత్రలు. యుధిష్ఠిరుండు సకలసంపదలతోఁ దులదూగుచున్న సర్వమహీమండల రాజ్యమైనను వదలునుగాని, ధర్మమును వదలఁడు. ఆమహనీయుండు నిన్నుఁ బణముగా నొడ్డియోడెను. కావున నిందలి ధర్మసూక్ష్మమును దెలియనేర. గుణ మిది, దోష మిది యని చెప్పనేరను. జూదమున శకునికి నిన్నోడియు ధర్మజుఁడు నీకు

వంచనం దలంచునే? యనంగా ద్రౌపది యి ట్లనియె. దుర్మార్గులు, పలు గాకులును నగు జూదరులు పిలువ ధర్మజుఁడు తనకు జూద మభి మతంబు గాకున్నను గపటద్యూతమున వర్తించి యన్నింటి నోడ్డి, పఱి యొడ్డుటకు వేఱు పణంబు గానక నన్నొడ్డెఁ గాఁబోలు. కోడండ్రకును గోడండ్రకును నియమవృత్తముల నేర్పఱచుమహాత్ము లగు కౌరవులు నాప్రశ్నకు త్తరము నిచ్చునది; యనిచెప్పి రోదనముసేయుచుండ దుశ్శాస నుండు తులువమాటలఁ గొన్నిటి నాడుటయు వానిని విని వృకోదరుండు ధర్మజున కిట్లనియె. జూదరులు తమభార్యలు కులటలయ్యును వారిని బణముగా నొడ్డరు. అట్లుండఁ బరమపతివ్రతయు, పాండవధర్మపత్నియు నగుపాంచాలిని నీ వొడ్డుట మిక్కిలి యన్యాయ్యంబు. సర్వైశ్వర్యము లకును మాకును నీ వధీశ్వరుండవు. కావున నైశ్వర్యము నంతయును, మమ్మును నీవొడ్డుట ధర్మ్యము కాని యిప్పాపాత్ములకు దాసురాలగునట్లు యాజ్ఞసేని నొడ్డుట మిక్కిలి నింద్యము. నీచేతులఁ గాల్చెద నని సహ దేవుమొగంబై యగ్నిఁ దెమ్మనెను. అంత నర్జునుండు భీమునిం బిలిచి యింతకాల మోర్పుతో నుండిన నీ వీ కఠినవాక్యములచే ధర్మజు నిప్పుడు తూలనాడెదవు. ఈజూదరులనిమిత్తమున నీవును ధర్మమును గోల్పోయి తివి. రాగప్రేరితుండవై యద్దాని నొనర్పకుము. ధర్మమార్గమున వర్తిం పుము. పరమధర్మపరాయణుం డగు పెద్దవాని నేల దూఱెదవు ? జూదమునకుఁ బిలువఁబడి రాజధర్మప్రవర్తకుఁ డగు ధర్మరా జన్యుల కోరికల నీడేర్చునిమిత్త మీయాటనాడుటకు దొరఁకొనియె. ఇది యశ స్కరంబు. ఇందు ధర్మాత్ముండగు ధర్మజుదోష మెద్దియును లేదు. శాంత మనస్కుండ వగు మనెను.

అంత నాసభయందు ధృతరాష్ట్రసూనులలో నొకఁడగు వికర్ణు డనువాఁడు పాండవులదైన్యవిషాదంబులకును, ద్రౌపదిపరిదేవనమునకును సభ్యు లంద ఱూరకుండుటం గని యధర్మమునకు వెఱచి యిట్లనియె. సభ్యులారా! ద్రౌపదికి సదుత్తరం బొసంగుఁడు. గుణదోషముల విచా రించి యుక్తాయుక్తతలను జెప్పకుండుసభ్యులు నరకలోకవాసు లగు దురు. కురువృద్ధులగు భీష్మధృతరాష్ట్రులును, గురువు లగు కృపద్రోణులును, సభలోనుండు మిగిలిన రాజులును యాజ్ఞసేనీప్రశ్నమున కేల యదత్తో

త్తరులై యున్నవారు? రాగద్వేషములు లేక పక్షపాతమును బోఁద్రోలి ధర్మమును విశదీకరించునది; యని పేరెలుంగున ననేకపర్యాయము లడిగియు నంద ఱూరకుండుటకుఁ జింతిల్లి దీర్ఘోచ్ఛ్వాసముల నిగుడ్చుచుఁ జేతులం బిసికికొనుచు సభ్యుల నెల్లఁ గలయం జూచి, మహాసీయులారా! మీలో నెవ్వరైనను నీద్రౌపదీప్రశ్నమునకు సదుత్తర మిండు. కాకున్న మిన్నకుండుఁడు. నాకుఁదోఁచిన న్యాయమును నేఁజెప్పెదవినుఁడు. వెలఁది, వేఁట, జూదంబు, పానంబు ననునాల్గు వ్యసనములందును రాజులు దగులుకొందురు. వీనిలో నెద్దాన నాసక్తి గలిగినను నారాజు ధర్మమును వదలును. అకాలమున మైమఱచినయాతనిచేఁ గావింపఁబడు పనులను లోకులు మెచ్చరు గదా! అట్లే యుధిష్ఠిరుం డీసమయమున ద్యూతవ్యసనప్రేరితుఁడై సకలధనముల నొడ్డి యోడి యొడ్డుటకుఁ బణము లేకుండఁగాఁ దమ్ములను దన్ను నొడ్డి పిదప నిప్పాంచాలి నొడ్డి యోటువడియె. ఇంతేకాక యీపతివ్రత పాండవుల కెల్ల ధర్మపత్నిగాన సాధారణధనము. దీని నీతండొడ్డరాదు. కావున నన్నియు వితర్కించి యిప్పుణ్యాంగనద్యూతవిజిత కానేర దని నిర్ణయించెద. రెండియుఁ గులస్త్రీయగునీమహాపతివ్రతను సభకుఁ దోడ్తెచ్చుట యన్యాయంబు. అని చెప్పఁగా వికర్ణుపలుకులకు సభ్యు లెల్లరు వానిని శ్లాఘించిరి. శకునిని దిట్టిరి. అంతఁ గర్ణుండు రోషతామ్రాక్షుండై వికర్ణుం జూచి యిట్లనియె. ఇందు వైకృతంబులు పెక్కులు గలవు. వాని నన్నింటిని జెలుపునిమిత్త మరణియందుఁ బుట్టు నిప్పువోలెఁ బుట్టిన ట్లున్నావు. సభ్యు లెల్లరుఁ బాంచాలి ధర్మజిత యని యూరకున్న వారు. ఎప్పుడు ధర్మపుత్త్రుండు తనసర్వధనముల నోడెనోయపుడు పాంచాలియును వానిధనమునందుఁ జేరినది కదా! పాండవులును దీని నొప్పుకొని యూరకున్నవారు. ధర్మనిర్ణయము చేయఁగల పెద్ద లింద ఱుండ నీవు ధర్మనియామకుఁడవై ధర్మముఁ దెలుపవచ్చితివో? విచారింపఁగా నీవు కొండికవు. ఆదోషమున నవసరపడి తప్పఁ బల్కితివి. ఏకవస్త్ర యగు దీనిని సభకుఁ దోడ్తెచ్చుట యన్యాయ్యం బంటివి. వినుము సమాధానము. లోకమున భగవంతుఁ డొకస్త్రీకి నొకపురుషుని భర్తగా విధించియున్నాఁడు. దీనికి భర్త లేవురు. అనేక భర్తృక కులట యనఁబడు. ఇట్టి స్త్రీని సభకుఁ దోడ్తెచ్చుట యన్యాయ్యంబు కాదు. ఇది

యేకవస్త్ర యైన నేమి? వివస్త్ర యైన నేమి? వీ రందఱును జూద మున గెలువఁ బడినవారు. అని వికర్ణుని కర్ణుండు నివారించి దుశ్శా సనుం జూచి, దుశ్శాసనా! వికర్ణుండు తా నొకపండితునింబోలె వదరు చున్నవాఁడు. నీవు వోయి యాపాండవులయు నా పాంచాలియొక్కయు వస్త్రముల నొలిచి తెమ్ము. అనఁగా నప్పాండవు లేవురును దమతమపై నున్న వస్త్రములఁ దీసి యవలఁ బెట్టిరి.

దుశ్శాసనుండు ద్రౌపదీవస్త్రాపహారముఁ జేయుట

కర్ణునిమాటను విని సుయోధనుం డనుమతింపఁగా దుశ్శాస నుండు ద్రౌపది కట్టిన వస్త్రము నొలువఁ దొడంగెను. అప్పుడు యాజ్ఞ సేని తన్ను రక్షించువా రెవరును లేకపోఁగా నార్తత్రాణపరాయణుం డగు జగన్నాథుండైన శ్రీకృష్ణుని మనస్సునఁ దలంచి, గోవిందా! ద్వార కావాసా! శ్రీకృష్ణా! గోపీజనప్రియా! కేశవా! అనాథసంరక్షకా! రమానాథా! మహాయోగేశ్వరేశ్వరా! జనార్దనా! విశ్వాత్మా! విశ్వ భావనా! మహాయోగీ! ఈకౌరవసభామధ్యమునం దీదురాత్ముఁడు నన్నిట్లవమానించుచుండ నా కేల సాయపడవు? లోకప్రభువా! ఈ విపత్సముద్రమునందుండి నన్నుఁ దరింపఁ జేయుము. నేను నీకు భక్తురా లను. నన్నుద్ధరించి రక్షింపుము. ఓకరుణానిధీ! నీవు దక్క నా కింక దిక్కె వ్వరును లేరు. అని భగవద్ధ్యానపరాయణయై, యాఘోరమును జూడ లేక కన్నీరు కార్చుచున్న మోమును జేతులతోఁ గప్పికొని పలవించు చుండెను. భక్తపరాధీనుం డగు భగవంతుఁడు ద్రౌపదియేడ్పుకూయి యాలించి తొట్రుపాటున శయ్యను వదలి చెంతనున్న రుక్మిణికిం జెప్పక ద్రౌపది యున్నకడ కేతెంచి, యెవ్వరికి నిజస్వరూపము గాన్పింపక ద్రౌపదీమానరక్షణంబునకై యనేకవస్త్రముల నొసఁగుచుండె. సద్గ ర్హితుఁడగు దుశ్శాసనుఁ డవివేకియై పతివ్రతాశిరోమణి యగు ద్రౌపది వలువ లొలువ నొలువ నామెయెప్పటికొకవంటి కోకలామెజఘన భాగంబును గప్పుచునే యుండెను. ఇట్లాదుశ్శాసనుఁ డొలిచిన కోకల రాశి పర్వతోపమానంబై సమకట్టె. అంతఁ గొంతసేపటికి దుశ్శా

ననుం డామెకొక లొలువ లేక లజ్జించి యేమియు నన కూరకుండె. అప్పు డచ్చట నుండిన సభ్యు లెల్లరును పాంచాలిపాతివ్రత్యమును గొనియాడిరి. దుశ్శాసనునిదుశ్చేష్టకు వానిం దూషించిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు క్రోధపరవశుండై యవుడు గఱచుచుఁ బాణితలంబును నేలం గొట్టి పెద్దయెలుంగుతో సభ్యులం జూచి యిట్లనెను. సభ్యులారా! ఇదె వినుండు నాప్రతిజ్ఞ. ఇట్టిప్రతిజ్ఞ నిదివఱ కెవ్వరును జేయరు; ఇఁక మీఁదను జేయరు. ద్రౌపదీమానభంగమునకు యత్నించిన యీ పాపాత్ముం డగు దుశ్శాసనుని ఘోరరణమునందుఁ జంపి వానిఱొమ్ముఁ జీల్చి వానిరుధిరమును దప్పక త్రావెద. కాదేని నేను, బుణ్య లోకంబులకుఁ దప్పువాఁడ. అనఁగా నాసభలోనివారు భీమసేనుం గొని యాడిరి. దుశ్శాసనుని తులువకార్యమున కెల్లవారును వానిని దిట్టిరి. కౌరవు లీద్రౌపదీప్రశ్నముల కుత్తరము నీయరైరి కదా యని సభ్యులు వారి నాడిపోసికొనుచుండిరి. అట్టియెడ విదురుండు నేతులు పైకెత్తి కొని యెల్లవారు వినుచుండ నిట్లనియె. సభ్యులారా! ద్రౌపదీప్రశ్నము నకు సదస్యు లుత్తరము నానతిండు. ఈయరేని యధర్మపరు లగుదురు. దైన్యమును జెందినవాఁడు మండుచున్నదవానలంబుఁబోలె నుద్రేక ముతో వెలుంగుచుండు సభను దరిసె నేని, వానిని సత్యధర్మములచే సమాధానపఱచుట సభ్యులకు ధర్మము. రాగద్వేషపరాయణులు దీనుల ప్రశ్నములను విపరీతములుగ భావింతురు. ఇంత యుండు సభలో వికర్ణుఁ డొక్కఁడే తనబుద్ధికిఁ దోఁచినట్లు సదుత్తరము నొసంగెను. దీనులప్రశ్న ములను విచారింపని సభ్యు లనృతదోషంబున సగమును, వలయునని విరుద్ధముగ నధర్మమునే చెప్పినచో నసత్యదోషం బంతయును బొందు దురు. ఇందుల కొక యితిహాసము చెప్పెద.

పూర్వము ప్రహ్లాదునికుమారుండు విరోచనుఁ డనువానికిని, నంగిరసుం డను విప్రునికుమారుండు సుధన్వుఁడనువానికిఁ గన్యాపరిగ్ర హణంబున నేన గుణవంతుండ, నేన గుణవంతుండ నను వాదు రాఁగా నిరువురును బ్రహ్లాదుసభ కేగి తమవాదమును జెప్పుకొని, యాదైత్యపతిని దమ్ము లెస్సఁగాఁ బరిశీలించి తమలోన గుణశ్రేష్ఠునిఁ జెప్పు మని కోరు చుఁ బ్రహ్లాదునిచే గుణశ్రేష్ఠుం డని నిర్ణయింపఁబడినవాఁ డన్యుని సంహా

రించి యాకన్యను బరిగ్రహించు నని యొండొరులు నియమమును జేసికొనిరి. అప్పుడు సుధన్వుండు ప్రహ్లాదునితో నిట్లనియె. ప్రహ్లాదా! నీవు నిర్ణయించుగుణశ్రేష్ఠుండు పెఱవానిని వధించు. నీవు ధర్మమును జెప్పవలయు. కాకున్న నీదుశిరము మున్నూఱు వ్రయ్యలుగ మహేంద్రునివజ్రాయుధము వ్రచ్చునని తమపణబంధమును జెప్పి, జ్వలించుచున్న బ్రహ్మాండంబో యనునట్లు రూక్షారుణితలోచనుండై యెదుట నిలువంబడియె. అంతఁ బ్రహ్లాదుండు బ్రహ్మతేజమున కదరిపడి గాలి కల్లలాడు రావియాకువిధంబునఁ జలితహృదయుండై కశ్యపునొద్ద కేఁగి యిట్లడిగెను. మహానుభావా! నీవు సకలధర్మముల నెఱింగినవాఁడవు. నే నిప్పు డనయఁగోరి యొక్కటి యడిగెదను. సభకు వచ్చి యెవ్వరైనను ధర్మసందేహమును దీర్పుమని వేఁడి రేని సభ్యులు లాభలోభపక్షపాతలోలబుద్ధులయి యాధర్మమును బరిశీలింపకున్నను, దెలిసి యసత్యమాడినను వారు బొందులోకములఁ జెప్పుము. అని యడుగఁగాఁ బ్రహ్లాదునకుఁ గశ్యపుం డిట్లనియె. ఎఱింగియు రాగద్వేషభయాదులచే వివాదముల విచారింపని సభ్యుని దప్పుఁ జెప్పినసాక్షిని వరుణపాశసహస్రంబు గట్టి యేఁటేట నొక్కొక్కటిగాఁ బాయుచుండు. సభ కరుదెంచి ధర్మమును నిరూపింపుమన్న వారికి వివాదమును లెస్సఁగా నరసి తెలిసినంతపఱకు సత్యమును వెలికిఁ దీసి సత్యనిరూపణము గావింపవలయు. అధర్మముచే నావరింపఁబడిన ధర్మమును విచారింపకున్నచో నాపాపమున సగము సభాధ్యక్షుని, నాలవపాలు సభ్యులను, బెఱనాలవపాలు కర్తను బొందును. అధర్మమును లెస్సగ విమర్శించి నిందార్హుని నిందించిన సభాధ్యక్షుఁడును, సదస్యులును బాపములను బొందరు. అప్పుడు కర్త నొక్కనినే యాపాపం బెల్లఁ జెందు. న్యాయమునకు విరుద్ధముగఁ బల్కుదురే, నాపల్కినవారివంశమున ముందటియేడుతరములవారికిని, వెనుకటియేడుతరములవారికిని వారొనర్చినయిష్టాపూర్తములవలనఁ గలుగు సత్కర్మఫలములును గలుగవు. సర్వధనమును బోఁగొట్టుకొనినవాఁడు, పుత్త్రమరణపీడితుఁడు, నప్పుల మునింగినవాఁడు, స్వార్థభ్రష్టుఁడు, పతిలేనివనిత, రాజపీడితుఁడు, పుత్త్రులు లేనివాఁడు, పెద్దపులినోటఁ దగులుకొన్నవాఁడు, సవతిపోరునఁ గుందు వనిత, సాక్షు లనృతము లాడుటచే బాధఁ జెందినవాఁడు ననెడి వీరెల్లరు

సమానదుఃఖము ననుభవించువారు. అసత్య మాడినసాక్షియు నీవిధము లైన క్రూరకర్మములనే యనుభవించుచుండును. ప్రత్యక్షముగఁ జూచి, బాగుగ విని, దానియర్థమును మఱవక మనస్సున నిలుపుకొని సాక్షి సత్యమే పలికి ధర్మార్థములఁ గొఱఁత నొందఁడు. అన వీని నెల్లఁ బ్రహ్లాదుండు విని తనకొడుకు విరోచనునియొక్కయు, నంగిరసుకొడుకగు సుధన్వునియొక్కయు గుణపరిశీలనంబు లెస్సగాఁ గావించి తనకొడుకునకంటె సుధన్వుం డెన్నివిధంబులలో గుణశ్రేష్ఠుం డని గుర్తించి వానిం బిలిచి యిట్లనియె. విరోచనా! నీకంటె సుధన్వుండును, నీతల్లికంటె వానితల్లియు, నాకంటె వానితండ్రియగు నంగిరసుండును మిక్కిలి గుణశ్రేష్ఠు లని నిర్ణయించి చెప్పెను. సుధన్వుండు ప్రహ్లాదుండు పుత్రమోహంబుఁ జెందక గుణపరిశీలనంబు లెస్సఁగ నొనర్చి ధర్మమును దాపక వచించుటచే బ్రహ్లాదునకు విరోచనుప్రాణదానంబు చేసి, వానిం జంపక వదలి వానికి దీర్ఘాయుష్యంబు నిచ్చి చనియె. కావున, సభాసదులారా! ద్రౌపది సభవారి నడిగిన ప్రశ్నము లెస్సఁగ విచారింపుఁడు. ధర్మశీలనం బొనర్చి న్యాయమును జెప్పుఁడు. అని విదురుం డెన్నివిధంబుల ఘోషించినను సభవా రూరకుండిరి.

అటఁ గర్ణుండు దుశ్శాసనుం బిలిచి దాసి యగు యాజ్ఞసేని నిటకుఁ బిలిచికొని రమ్మనిన నాదురాత్ముండా వనితారత్నమగు ద్రౌపదిని సభామధ్యమునకు నీడ్చుచుండ వడఁకుచు లజ్జితయై యా నారీరత్నంబు రోదనము నేయుచు, నోరీ దురాత్మా! దుశ్శాసనా! కొంతసేపూరకుండుము. న న్నీసభ కిట్లీడ్చుకొని వచ్చుటచే విహ్వలనైతి. ఓకౌరవులారా! మీ కెల్లరకు మ్రొక్కెద. ఈపాపాత్ముం డబల నగు న న్నిట్లు లాగుటచేత సొమ్మసిల్లితి. ఆనాఁటి స్వయంవరకాలమున రాజుల నెల్ల నాపాం చాలసభలోఁ జూచియుంటిని. అదిమొద లీనాఁటివఱకు నన్నుఁ గన్నెత్తి యెవ్వరికిఁ జూచుటకు వీలు లేని యంతఃపురమున నుంటిని. ఇవ్విధమున రాజులతోఁగూడియుండు సభకు వచ్చియెఱుఁగను. ఆప్రకారంబు నన్ను రక్షించుచుండిన ధర్మపుత్రుండును దక్కుంగల పాండునందనులును నేఁ డీ దురాత్ముం డీడ్వఁగఁ జూచి సైరించియున్నవారు. సూర్యరశ్మి నాపై సోఁకియుండదు. వాయువు స్పృశించిన నోర్వని యీమహనీయు లీనాఁడు

కాలపాశకుంఠితులై తలలు వాంచి యున్నవారు. పుత్త్రీసమానయుఁ గోడలునగు నాకీపాటు కలుగుచుండఁ గౌరవులెల్ల నోర్చియున్నవారు. కాలవ్యత్యాసము వాటిల్లె నని తలంతు. పతివ్రత నగు నాకంట నీ రెట్లు గాఱునట్లు చేయుటకంటె వేఱొక యన్యాయంబు గలదా? ధర్మపరాయణ యగు వనితను బెద్దలు సభకు రప్పింప రని వినియుందు. కౌరవులరాజధర్మమంతయు నీ నాఁ డడుగంటె. పాండవులకు ధర్మపత్నినై, ధృష్టద్యుమ్నునకుఁ జెలియలనై, గోవిందునకుఁ జెలినై, ధర్మమూర్తియె యనఁ దగు ధర్మజునకుఁ బట్టపురాణినైన నే నీనాఁడు సభ కీదురాత్మునిచే నీట్లీడ్చుకొని తేఁబడితి. దాసీకార్యములను జేయవలసినదాననో కానో నాకు వివరింపుఁడు. నీచుఁడైన యీదుశ్శాసనుం డబల నగు న న్నిట్లు గాఱియపెట్టుచున్నవాఁడు. ఇఁక దీర్ఘకాలము వీని బాధ నైపనోపను. మీ రావిధించినవిధంబునఁ బ్రవర్తింతు నని సభామధ్యమునఁ బేరెలుంగున వాపోవుచుండె. దానియాక్రందనమును విని భీష్ముం డిట్లనియె. ఓశుభాంగీ! ధర్మసూక్ష్మము నెఱుంగుట యెల్లవారికి మిగులఁ గష్టము. నీప్రశ్నమునకు నే నుత్తరమీయ నేరను. ని న్నిట్లవమానించిన యీదురాత్ములు వేగంబ నష్టులగుదురు. ఇంతకష్టముల పాలయ్యును నీవిట్లు ధర్మమునే విచారించుచుండుట నీకఁ దగు. ధర్మ మెఱింగి ద్రోణాదిగురుజనులును జీవచ్ఛవంబులు వోలె మిక్కిలి సంతాపంబునఁ బొగులుచున్నవారు. సర్వధర్మముల నెఱింగిన ధర్మజుండే నీప్రశ్నమునకు సదుత్తరము నీయ నర్హుండు. అని వచించి యూరకుండె. భరింపరాని దుఃఖాగ్నిజ్వాలలచే దహింపఁబడుచున్న పాంచాలిప్రశ్నమునకు సభలోనిరాజు లెల్లరు దుర్యోధనుని వలనిభయమున సదుత్తరమును జెప్ప కూరకుండుటయు నప్పు డా సుయోధనుండు ముసిముసినగవులు నగుచు, పాంచాలీ! నీప్రశ్నమును భీమార్జుననకులసహదేవులు విమర్శించి నీకు ధర్మాత్ముఁ డగు ధర్మజుఁడ యీశుఁ డనియో, యయథార్థపరుఁ డనియో చెప్పిరి యేని నీదాస్యంబు తొలఁగు. ధర్మరాజు తానైన నీయర్థమును జెప్పును గాక! సభ్యు లందఱును దుఃఖసాగరమున మునిఁగి నీపతులదౌర్భాగ్యమునకుఁ జింతిల్లుచున్నవారు. ఈసమయమున నెల్లవారును ధర్మపుత్త్రుడు లేమనెదరో యని వారిమొగముల వీక్షించుచుండిరి. అంత భీమసేనుండు చంద

నప్రఁబూఁతతో నున్న ధర్మరాజుచేతులం బట్టికొని యా మహానీయుండు మాకు గురుఁడును నేలికయుఁగాఁడేని మే మీదురాత్ముల దుష్టవర్తనంబు నింతతడ వోర్చియుందుమే. మాయసువులకే యీశ్వరుండైన యీ మహానీయుండు మమ్ము నొడ్డి యోడుటం జేసి యూరకుండవలసె. కాదేని పాంచాలిశిరోజములఁ దాఁకిన దురాత్ముఁ డీనాఁ డీ సభలో వధింపఁబడక బ్రదికియుండ నేర్చునే? ఇసుపగుదియలవంటి నాబాహువులమధ్యమునఁ దగిలికొన్న మహేంద్రుం డైనఁ దప్పించుకొని పోవఁజాలునే? ధర్మపాశము, నర్జుననిగ్రహము, గౌరవముసు జవదాఁటి వర్తింప లేకున్నవాఁడ. ధర్మరాజు సెల విచ్చినచో, సింహము క్షుద్రమృగంబులను బోలె దుష్టాత్ములగు నీధార్తరాష్ట్రులను గాలఁదాఁచి కీటడంతు, నని పలుకుచుఁ గ్రోధాగ్నిజ్వాలల నానావిధంబులఁ బఱపుచుండ భీష్మద్రోణకృపవిదురులిది క్రోధంబునకుఁ దగిన సమయము కా దని భీమునకు బోధించి యతనిని శాంతచిత్తుం జేసిరి. పదంపడి కర్ణుం డిట్లనియె. దౌర నెప్పుడు దూషించుచు భీష్మద్రోణవిదురు లతనియభివృద్ధిఁ గోరువారివలె వచించుటం జేసి వారు ధనాత్ములే. దాసుఁడు, పుత్త్రుఁడు, స్వతంత్ర కాని స్త్రీయు ననెడివీరు మువ్వు రధనులు. మఱియు ధనవిహీనులయిన దాసులకుఁ బత్ని గ్గైన యాజ్ఞసేని దాసధనము వోలె సుయోధనుని సొమ్ము. కావున నోయాజ్ఞసేనీ! రాజపరిచారికలం జేరి నీకు నియమించిన కార్యములం జేయుచుండుము. ఈదినము మొదలుకొని నీ యజమానులు సుయోధనాదులే కాని పాండవులు కారు. ద్యూతపరాజితుఁడు కాని వేఱొకశూరుఁ బతిగా వరింపుము. నీమగ లెల్ల రోడిరి. అర్జునుండు తనశౌర్యపౌరుషములను నుత్తమజన్మమును నింక నెట్లు భావించునో? యనిన విని భీమసేనుండు దీర్ఘోచ్ఛ్వాసంబుల వదలుచు ధర్మ మను త్రాటిని ద్రెంపనేరక ధర్మరాజుం జూచి కర్ణునివచనంబులకుఁ గినియకుము. నీ వీదుర్ద్యూతం బాడుటంగాదే మన కీదాస్యంబు దాపురించె. శత్రుజనపరిహాసవచనంబులను వినవలసె. అనిన భీమసేనుపలుకులు విని సుయోధనుం డూరకున్న ధర్మరాజుం జూచి నీతమ్ములు నీయాజ్ఞాబద్ధులై యున్నవారు. పాంచాలి ప్రశ్నమున కుత్తరము నిమ్మనిచెప్పి, యాయుధిష్ఠిరువలన మొగము నుత్తరీయమున మఱుఁగుఁ జేసికొని యైశ్వర్యదుర్మ

దాంధుండై మునిమునినవ్వులు నగుచు నొకవంకఁ గర్ణుండు మెచ్చఁగ, వేఱొకవంక భీమసేనుండు కినియఁగ, నరఁటిచెట్టును సేనుంగుతొండంబును బోలి సర్వలక్షణలక్షితంబైన తనయూరువును ద్రౌపదికి సైగసేసి చూపెను.

ఆసమయంబున భీమసేనుం డాదుష్టునితలం పెఱింగి వేగంబ కోపఘూర్ణితరక్తాక్షుండై గ్రుడ్లను లయకాలదండధరుంబోలెఁ ద్రిప్పుచు నా సభాసదు లెల్లవారు వినంగ నిట్లనియె. 'కులపాంసనుండైన యీసుయోధనుతొడలను ఘోరయుద్ధమున నీభీమసేనుండు గదచే విఱుగఁగొట్టును. అట్లు కానినాఁ డీ భీముండు పితృపితామహులలోకములకుఁ దప్పువాఁ' డని ఘోరప్రతిజ్ఞఁ బూనుచుండఁ, గార్చిచ్చుచే దహింపఁబడుచుండు మహావృక్షముయొక్క తొఱ్ఱలనుండి వెలువడు నగ్నిజ్వాలలు వోలెభీమసేనురోమకూపంబులయం దుండి యగ్నికణములఁబోలు మిడుఁగుఱులు వెడలె. ఏనాఁడును సంభవింపని యధర్మమునకు భరతకుల మీనాఁ డాలవాల మయ్యె ననుచు విదురుండు కౌరవుల సంబోధించి యిట్లనియె. 'కురుకుల మింతయధర్మమున కేనాఁడును బాల్పడి యెఱుంగదు. భీమసేను వలన సుయోధనాదు లెల్లరకుఁ జావు విధిచోదితంబు. ఈకపటద్యూతము, పరమపతివ్రత యగుయాజ్ఞసేని శిరోజములంబట్టి సభ కీడ్చి తెచ్చుట, వస్త్రాపహరణము, నవమానపఱచుట నను నివి యెల్లను ధార్తరాష్ట్రులవినాశమునకు ముఖ్యనిమిత్తములు. వీని నెల్ల నధర్మంబన లేక సభ్యు లందఱు ఓర్చియున్నవారు. చేటుకాల మాసన్నమైనప్పు డీయధర్మంబును సభాసదులు మెత్తురని పెద్దలు చెప్పుదురు. శకుని నిర్బంధముచేఁ గపటంపుజూద మాడి ధర్మరాజు తన్నును దనతమ్ములను భార్యనునోడుట స్వప్నప్రాయమని యెఱుంగఁడు. ఇతండు తన్ను ముందుగాఁ బణమొడ్డి యోడియుండె. అట్టిసమయమున నీతండు పాంచాలి నొడ్డుట కర్హుండు గాఁడు. అట్లుగాక ద్రౌపదిని మున్ను పణముగ నొడ్డి యోటువడినపిదప తన్నొడ్డికొని యోటువడెనేని యితఁడు ద్రౌపది కీశుండగు' ననిన, దుర్యోధనుండు పాంచాలరాజపుత్రి కిట్లనియె. యాజ్ఞసేనీ! నావలనదోషము లేదు. నేను భీమార్జుననకులసహదేవులమాటలమెయి నడిపెద. యుధిష్ఠిరుఁ డీశుఁడుగాఁడని వారు చెప్పుచో నీదాస్యంబు వాయునని మున్నే చెప్పితి.' అనఁగా, నర్జునుండు మాకందఱకును ధర్మజుఁ డీశుఁ డగును.తన్నోటువడిన

పదంపడి యీాతం డెవరి కీశుం డగును కౌరవులు దీనిం దీర్పవలయును. అని చెప్పుచుండంగనే, ధృతరాష్ట్రునియగ్నిహోత్రగృహమున నక్కలఱచె. దానియెదుట రాసభంబు లోండ్రవెట్టె. పక్షులు భయంకరముగా నఱచెను. ఆయపశకునంబులను బరికించి భీష్మద్రోణకృపవిదురులు గాంధారియు బిగ్గఱగా స్వస్తివాక్యముల వక్కాణించిరి. పదంపడి గాంధారియు, విదురుండును నప్పుడు పుడమిం బుట్టిన యతిఘోరములగు నుత్పాతంబులను జీకుతేనికి నివేదించిరి. అంతనావృద్ధరాజదరిపడి 'యోరీ సుయోధనా! దుర్మార్గుండా! అల్లెల చేటుం దెచ్చుకొంటివి? కులముం నున్మూలించుటకు గుద్దలి వైతివి. అధర్మంబున యాజ్ఞసేనిని సభ కేల యీడ్చి తెప్పించితివి? ఆపరమపతివ్రత నాడరాని పలుగాకిపలుకు లేల యాడితివి? ఈయన్యాయంబు కలదే? చిన్ననాంటనుండి దుష్టవాసనం బెఱింగితివి. నీనిమిత్తమునం బాండవులు మిక్కిలి దుఃఖితులైరి. నీవు వారివలనిక్రోధమును వదలుము. అని కొడుకును వారించి, సకలబాంధవులకు మేలు చేయం దలంచి, ద్రౌపదిని రావించి తిన్ననిమాటలతో నిట్లనియె.

ధృతరాష్ట్రుఁడు ద్రౌపదికి వరము లొసంగుట

'ఓకళ్యాణీ! నాకోడండ్రలో నెల్ల నీవ యుత్తమురాలవు. నీవే గౌరవింప నర్హురాలవు. మిక్కిలి సంతోషముతో నీకుం దగినట్లు ప్రియము చేసెదను. నీ కిష్టమైన వరముల వేఁడుము.' అనంగా, నప్పరమసాధ్వి మర్యాదతో మామ కిట్లనియె. 'భరతకులప్రదీపకా! నాకోరినవరముల నియ్యం దలంతువేని సకలధర్మముల నెఱింగినవాఁడును, ధర్మాచరణాసక్తమనస్కుండును నైన ధర్మరాజు దాస్యమువలనం దొలంగవలయును. అట్లగు నేనిప్రతివింధ్యునకు దాసపుత్త్రుం డనునపఖ్యాతి తొలంగును. అనేకరాజులయుపలాలన కర్హుండైన యా సమ్రాట్పుత్త్రునకు 'దాసపుత్త్రుండను అవ్వ గలుగకుండును.' అనంగా ధృతరాష్ట్రుండు కోడలు కోరిన యావరము నొసంగి, 'యోశుభాంగీ! నీ కింకను వరము లొసంగెదను గోరు' మనంగాం, బాంచాలి భీమార్జుననకులసహదేవులు రథములతోను ధనుస్సులతోను, నమ్ములపొదులతోను నింకను వారి వైన వివిధాయుధములతో దాస్యము వాయవలయు ననియె. అందులకు వైచిత్రవీర్యుండు వల్లె యని మఱియొకవరమును వేఁడు మనెను. దాని కాసాధ్వీతిలక

మిట్లనియె. 'భరతపుంగవా! వైశ్యున కొక్కటియు, క్షత్రియవనితకు రెండును, రాజునకు మూఁడును, బ్రాహ్మణునకు నూఱును వరము లడుగఁ దగును. కావున నేను మూఁడవవరమును గోరరాదు. ధర్మమునకుఁ జేటుఁ దెచ్చుపేరాసఁ బొందరాదు. నాభర్తలు దాస్యమును బాసిరి. పుణ్య కర్మము లొనర్చి శుభములను బొందెదరు. నాకుఁ గొఱంత దీఱెను.' అని చెప్పఁగా, ధృతరాష్ట్రుండు కోడలిమేలిమిగుణములను మెచ్చుచుండె.

అటఁ గర్ణుం, డోహో నరాంగనలలో నిట్టి కార్యములను జేయువారల మే మెందును వినము. పాండవధార్తరాష్ట్రులు కోపావేశ మున నుండ, వారి కీవనిత శాంతిఁ గావించె. చింతాసాగరమున నున్న భర్తల నుద్ధరించె నని మర్మభేదకములగు మాటల నుల్లసంబాడె. దానికి భీమసేనుండు కినిసి యిట్లనియె. 'శూరులగు పాండుపుత్త్రులను మగువ యుద్ధరించె; నని దురాత్ముండగు కర్ణుండు పలుకుచున్నవాఁడు. ఇంతకంటె నీచపుమాట వేఱొండుగలదే? అపత్యము, కర్మము, విద్య యను మూఁడు వెలుఁగులును పురుషుఁ డనఁబడును. ఆపురుషుఁడే ప్రజా సృష్టికిఁ గారణంబు. ప్రాణహీనమై నిస్సారమై యపరిశుద్ధమైన దేహమును జ్ఞాతులు పరిత్యజించినను, బై ముల్వెలుఁగులును. బురుషున కుపయోగ పడుచున్నవి. అందుఁబరులు దారను నంటుటం జేసి మన తేజంబు చెడియె. పరులంటినభార్యకుఁ బుట్టిన మన సంతతి హీనమే యగును గదా! వానికి నర్జునుం డిట్లనియె. 'భీమసేనా! సత్పురుషులు నీచులాడుకుత్సితంపువచన ములకు మాఱాడరు. వా రెన్నియెగ్గు లొనర్చినను వాని నన్నిటిని నుపే క్షించి వారేదైన మేలొనర్తురేని దానినే పలుమాఱు కొనియాడుచుం దురు.' అని పార్థుఁడోరు లెఱుంగక సన్ననియెలుఁగునఁ జెప్పినను, భీమసే నుండు వినక, 'విజయా! వినుము. ఈశత్రువుల నెల్ల నీనాఁడే యీచోటనే నుఱుమాడకుండను. ఊరక వాదు లేల? మృగమధ్యమున నుండు సింగముం బోలె విజృంభించి వీరి నందఱను వధించివచ్చెద. భూమండలము నంతటిని ధర్మపుత్త్రునిచే నేలించెద.' అని శత్రుభీకరంబుగాఁ బల్కుచుండిన భీమసే నుని నర్జునుం డూరడిల్ల ననునయించుచుండె. అంతకును వాయుపుత్త్రుండు క్రోధం బుపసంహరింపక యరాతులకుఁ గడు భీకరుండై శౌర్యము విజృంభింప నేత్రంబులనుండి యరుణకిరణంబులు ప్రసరింప, బొమలు ముడి వడ భయంకరకరాళవదనుండై, ప్రళయకాలంపుసమవర్తియుం బోలె

దుర్నిరీక్ష్యుండై, రోమకూపంబుల నగ్నికణంబు లురలుచుండ, వాని యప్పటిభయంకరాకారమును ధర్మజుఁడు సూచి చేయెత్తి యదల్చి, 'భీమసేనా! ఇది కోపంబునకు సమయము కాదు. ఊరకుండుము. శాంతింపుము.' అని యనేకవిధముల శాంతివచనములఁ జెప్పుచుఁ గోపము నుపసంహరింపఁ జేసి, ధృతరాష్ట్రుని సమీపించి, 'నరేంద్రా! మాకిఁకేమియాజ్ఞ? నీయానతిమెయి వర్తించువారము.' అనఁగా, నాకురువృద్ధుఁడు పాండవజ్యేష్ఠున కిట్లనియె. "అరిషడ్వర్గములను జయించినవాఁడా! నీసర్వస్వముం గొని, నీతమ్ములను ద్రౌపదిం దోడ్కొని, యింద్రప్రస్థమున కరిగి సుఖమున రాజ్యమును బాలించుచుండుము. వృద్ధసేవ సేసి సకలధర్మముల నెఱింగిన నీకు నేను బుద్ధులు గఱప నేల? నీకుఁ దెలియని వేఱుసంగతు లెవ్వియును లేవు. నీసద్బుద్ధి, నీసహనమునను నివియే నీకు రక్షకములు. అవి నీయందు సుస్థిరములై యున్నవి. కత్తులు వృక్షమును దెగనఱకునట్లు, కష్టములు దేహియొక్క శరీరమును నొంచు. ఊఱడిల్లుము. ఉత్తమపురుషులు పగవారిదోషము లుగ్గడింపరు. వారిసుగుణముననే వర్ణింతురు. మూర్ఖులు బుద్ధి లేక భీకరవచనములాడియుఁ బ్రతి చేయలేరు. మధ్యములు వాదులాడుసమయమున మాటకు మాటఁ జెప్పుచుందురు. అధములు కలఁతనుబుట్టించి నీచంపుఁబలుకులాడుదురు. ఈఘోరసమయమున నర్థమర్యాదలకు వైపరీత్యంబు గలుగకుండ మెలఁకువతో వర్తించితివి. అంచఱకుం బ్రియుండవై సన్మార్గమునఁ బ్రవర్తించితివి. పుత్రులబలాబలములను నేర్పును దెలియఁగోరి నే నీసుహృద్ద్యూతమున కియ్యకొంటిని. తెలివి లేకయుపేక్షతో నుంటిని. వారింపనైతిని. అంధుండనగు ముదుసలివాఁడను. నన్నును మీతల్లి గాంధారినిజూచి యీవైరమును మనంబునఁ బాటింపక నాసుతులయెగ్గులెల్ల మఱచునది. ధర్మనిత్యుండవగు నీవు నింద్రప్రస్థపురమునకు రాజుగా, సర్వశాస్త్ర వేత్తయగు విదురుండు మంత్రిగా, ధీవిశాలుండగు నర్జునుండు, నవక్రపరాక్రముండైనభీమసేనుండును, సంతతగురుసేవాపరాయణు లగు కవలును నీకు బాసటగాా రాజ్య మేలుము. ఈదినము మొదలు నీతమ్ముల కందఱకు నీతోసఖ్య మొనఁగూడును గాక! నీవు ధర్మనిత్యుండవై యుందువు గాక! నీకు మేలయ్యెడు" మని దీవించి సెల వొసంగుటయు, యుధిష్ఠిరుండనుజసమేతుండై పాంచాలరాజపుత్రి వెంట రాఁగా బంగారుతేరెక్కి యింద్రప్రస్థమునకుఁ బ్రయాణ

మయ్యెను. అని చెప్పఁగా విని, జనమేజయుండు వైశంపాయనా! అవ్విధంబునఁ బాండవులు ధృతరాష్ట్రుని వీడ్కొని పయనమైనపిదప సుయోధనాదు లేమి చేసిరి? వారియవ్వలివర్తనంబును నుడువు మని యడుగఁగా, నానరేంద్రున కామునీంద్రుం డి ట్లనెను.

అట్లు పాండవులు ధృతరాష్ట్రుచే సెలవును బొంది యింద్రప్రస్థపురంబునకుఁబోయి శాంతముగాఁ దమ రాజ్యపరిపాలనంబు గావించుచుండిరి. ఇట హస్తినాపురమునం దొక్కనాఁడు దుశ్శాసనుండు సుయోధనుని సమీపించి వానితో నిట్లనియె. 'మన మెట్లో కష్టపడి సాధించినదంతయు నీముదుకండు చెఱుచుచున్నవాఁడు. జూదమాడి మనము పాండవుల సంపద నంతయుఁ గొంటిమి. అత్యశ్రమంబున వారిధన మెల్లను శకుని మనకుఁగా జూదమాడి గెలిచి యిచ్చెను. దాని నంతను మనతండ్రి మఱలఁ బాండవుల కిచ్చెను.' అని చెప్పఁగా, దుర్యోధనుండు కర్ణశకునులతో నాలోచించి తండ్రిపాలికిం జని యి ట్లనియె. 'భూపాలా! యెన్ని యుపాయములను బన్నినైనను శత్రునాశనంబు గావించుట ధర్మ మని మున్ను సురాచార్యుండు బృహస్పతి సురపతికి బోధించియుండె. దానిని నీకు నేను బోధింపవలయునే? సమయము చిక్కినేని మనకు శత్రువులగు పాండవులు హాని చేయక మానరు. జూదమాడి సంపాదించిన ధనముచే మనము మనహితు లగు రాజుల నెల్లఁ దనిపి వారిసాహాయ్యంబున పాండుపుత్రులతో సమరము చేసితి మేని, తప్పక మనకు విజయము కలుగఁ గలదు. శత్రువులతో సమర కేళి యొనర్చి వారిని రూపుమాపి లబ్ధవిజయుల మైతి మేని మనకు భూలోకమునఁ గొఱంత యేల గల్గును? ఇప్పుడు మనము వారిని క్రోధఘూర్ణమానమానసులం గావించితిమి. స్వేచ్ఛగా వారిధనమును భూమిభాగమును నొసంగి వారిని వదలితిమి. తుద కేమయ్యె? ఆశీవిషములను రోషపూరితములం జేసి యట్టివానిని శరీరము నందుఁ బలుతావులఁ జుట్టించుకొంటిమి. మే మానాఁడు సభలో వారిని బఱచినపాట్లు, ద్రౌపది కొనర్చినమానభంగము వా రొకనాఁడు మఱచునదియే? వారు తప్పక సమరసన్నద్ధులై సేనలతో హస్తిపురంబుపై విడియుదురు. అక్షయతూణీరములను గాండివమును ధరించి యర్జునుండును, లయసమయదండధరుండువోలెఁ గేల శత్రుమర్దనంబై నగదను దాల్చి భీమసేనుండును, గవచఖడ్గములం దాల్చి కవలును రథారూఢులై

సమరోన్ముఖులై చెలరేగి యుద్ధముఁ జేయఁ డొడంగి రేని వారితో దేవేంద్రుండు సైతము నెదుర నిలిచి పోరాడి గెలువలేఁడు. కావున ధర్మరాజు మఱల రావించి యాతనిచే నింకొకసారి జూదమాడింపవలయును. ఆజూదమున నెవరోడుదురో! మున్నటి జూదమునందువలెఁ గాక దీనియందు వారు నారచీరలం గట్టి జడలు దాల్చి రాజ్యమును వదలి యరణ్యములలోఁ గందమూలములం దినుచు, బ్రహ్మచర్యవ్రతమును సలుపుచు విజనస్థలమునఁ బండ్రెండేండ్లు వాసము సలిపి, పదుమూఁడవయేఁడు జనపదంబున నజ్ఞాతవాసమును జేయవలయును. అజ్ఞాతవాసమున వారెవరిచేతనైనను నెఱుంగఁబడి రేని, మఱియుఁ బండ్రెండేండ్లరణ్యవాసమును నొక్కయేఁ డజ్ఞాతవాసంబును జేయవలయును.

ఈయాటయందు నిట్టినియమం బేర్పఱచుకొని జూదం బాడదము. జూదమునసున్న మోసమంతయు మామశకుని యెఱింగినవాఁడు. కావున నెవ్విధముననైన ధర్మరాజు నోడించి, వారిని వనవాసమునకుఁ బంపును. ఇవ్విధమునఁ గాని వారి నోర్చు వేఱొకయుపాయంబు గానరాదు. వారు వనవాసమున కేగి యున్నప్పుడు మనము రాష్ట్రమును బలపఱచుకొని, దాణువ నంతయు యుద్ధసన్నద్ధము గావించికొని దేశములోనిరాజుల నందఱ బహుమానములచే మనయధీనులనుగాఁ జేసి, వారిని యుద్ధమునకుఁ జేఱి పోరున్న నిహతులఁ జేయవచ్చును. ఇందులకు నీసమ్మతిని బడయవచ్చితి. అనుజ్ఞ యిమ్ము. అనఁగా, ధృతరాష్ట్రుండు కొడుకుమాటలకు సమ్మతించె. కాని భీష్మద్రోణవిదురకృపాశ్వత్థామసోమదత్తబాహ్లికభూరిశ్రవోయుయుత్సువికర్ణులు దీనినిఁ గూడ దనిరి పాండవులను మఱల నలిగించిన వంశనాశన మగు నని భీతిల్లి, గాంధారి విన్నఁబోయి ధృతరాష్ట్రునొద్ద కేతెంచి యిట్లనియె. 'నాథా! ఈపాపాత్ముండైన దుర్యోధనునిదురుద్యోగంబున కియ్యకొని తనంతటఁ గర్కటి గర్భమునం బోలె నాత్మవంశహానిఁ దెచ్చుకొనకుము. ఈపాపాత్ముండు పుట్టినప్పుడు రాసభము వోలె నఱచె. ఎన్నియో దుర్నిమిత్తంబులం గంటిమి. వీఁ డెల్లప్పుడును బాండవులపై నీసుతో వారి కెన్నియే నిక్కట్టులం గావించుచున్నవాఁడు. ఇక్కులపాంసను నొక్కనిని జక్కాడఁబంచి కులము నెల్ల నిర్దోషము గావించికొని సుఖ ముండుము. దీనిని మున్ను నీకు విదురుండు బోధించియుండె. నిజాపరాధంబున నాపత్సు

ముద్రమున మునుఁగకుము. బుద్ధిశూన్యు లగు కుమారులమత మవలం
బింపకుము. ఉపేక్షించి సుయోధనుమతంబున కియ్యకొంటి వేని పుత్రుల
నెల్లం బోఁగొట్టుకొని కులనాశమునకు నీవ హేతుభూతుండ వయ్యె
దవు. ఎట్టిపిచ్చివాఁడై నను గట్టిన కట్టను మఱలఁ ద్రెంపునే ? కడుం
గనలియు నీకతంబున శాంతాత్ము లయిన పాండవుల మఱలఁ గనలింతువే ?
నీ వానాఁటిసభావృత్తాంతం బంతయు మఱచి యుందు వేని, నేను నీకు
దానినంతటినిస్మరణమునకుఁ దెచ్చెద. ప్రజ్ఞాహీనునకు శాస్త్రములు శ్వశ్రే
యసముల నొడఁగూర్పవు. బాలురమత మనుష్ఠింపరాదు. నీవ కారణం
బుగా నెల్లవారును సుఖులై యుందురు గాక! కావున లెస్సగా నాలో
చింపుము. నామాటల నంగీకరింపుము. ఈవంశనాశకుని వదలుము.
కులము నిర్దుష్టము గావింపుము. కాకున్నఁ గుల మంతయు నవశ్యంబు
క్షయించు. ఇది నిక్కువము. శాంతి నవలంబింపుము. ధర్మము నాచరిం
పుము. యోగ్యు లుపదేశించుహితమును గ్రహింపుము. ఏమఱకుము.
అన్యాయమున నార్జించిన సంపద యప్పటికి సంతసంబు నొడఁగూ
ర్చినను వంశనాశమునకు మూలం బగు; నని చెప్పఁగా, నాగ్రుడ్డిరాజు
ప్రజ్ఞాంధుండై కులక్షయంబునకైన సమ్మతింతు. పునర్ద్యూతంబు నుడి
గింప నేర ననెను. కొడుకులు తమయిష్టానుసారము వర్తిల్లెదరు.
అని గాంధారియుపదేశమునకుఁ జెడమొగం బిడి వెంటనే ప్రాతి
కామినిఁ బిలిచి, వానితో నీ విప్పుడ ప్రయాణమై యింద్రప్రస్థమున
కేగి యాయుధిష్ఠిరునితో నామాటలుగా నిట్లనుము. ఓయుధి
ష్ఠిరా! మీతండ్రి ధృతరాష్ట్రుండు మఱలఁ దనపుత్రులతో నిన్ను సుహృ
ద్ద్యూతం బాడ రమ్మనెను. అని చెప్పు మనిచెప్పిపంపెను. వాఁడును వేగ
మునఁ బోయి ధర్మరాజుం జూచి ధృతరాష్ట్రునియభిమతంబుఁ దెలు
పఁగా వానిమాటలను యుధిష్ఠిరుండు విని జూదమున హాని తప్పక
సంభవించు ననియుఁ దండ్రిమాట దాఁటఁగూడని దనియు నాలోచించి,
యెట్టకేలకు విధిచోదితుండై యొప్పుకొని యిట్లనియె. దేహి కాలాను
సారముగ శుభాశుభకర్మఫలముల ననుభవింపక తప్పదు. ఏది సమకూ
డినను సమకూడుఁగాక ! బంగారులేడి యుండనేర దని యెఱింగిన శ్రీరా
ముండు దాని కాసపడి దానివెంటఁబోక నిలిచెనే? విపత్తులు రానున్న
తఱి బుద్ధిమాంద్యంబును బొడఁగట్టు. "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" యన్న

నానుడి వమ్మగునే?కర్తవ్యమును గొంతవడి యాలోచించి తమ్ములు మొదలగు కొంతపరిజనము తనవెంట రాఁగా, హస్తిపురము సొచ్చి రాజగృహమును బ్రవేశించి తనయభిప్రాయమును మిత్రులకుఁ దెలుపుచు సభాసీనుం డయ్యెను.

అంత దుర్యోధనప్రేరితుండై శకుని ధర్మరాజుతో నిట్లనియె. ధర్మపుత్రా! ఈగ్రుడ్డిరాజు ద్యూతవిజితధనము నెల్ల మఱల మీకొసంగె. ఇప్పటియాటకుఁ బణ మాధనమున నిసుమంత యేని వలదు. దాని నిప్పు డొడ్డరాదు. ఇప్పటిపణమును దెలియఁజెప్పెద. వినుము. "ఈమాఱు జూదమాడి యోడినవారు నారచీరలుగట్టి కందమూలఫలము లాహారముగాఁ దినుచు బ్రహ్మచర్యవ్రతాదినిష్ఠులై పండ్రెండేండ్లు నిర్జనారణ్యమున వాసమును జనపదంబునఁ బదుమూఁడవయేఁ డజ్ఞాతవాసమును, నాపదుమూఁడవయేట నజ్ఞాతవాసమున నుండువారి నెవరైన గుర్తింతురేని క్రమ్మఱ నిట్లే ద్వాదశవర్ష వనవాసమును, మఱల నొక్కవత్సర మజ్ఞాతవాసమును జేయవలయును. ఈనియమమును బణముగాఁ బెట్టి జూద మాడవలయును. ఓడినవా రానియమమునకు లోఁబడవలయును. ఈమాఱు జూదములో నిదియ పందెము. దీని నొడ్డి నీ వోడితివేని ద్రౌపదితో వనవాసమును నజ్ఞాతవాసము నిట్లు చెలుపన వలయును. మే మోడుదు మేని మేము నీనియమమునకు బద్ధులము. ఆనియతకాలము సమాప్తంబు కాఁగానే వారివారిరాజ్యములను వారు వారు పడయుదురు" అని తెలిపెను. ఈనియమములు సభాసదులును, బంధువులును విని భీతిల్లఁగా, ధృతరాష్ట్రుండు ప్రజ్ఞాహీనుండయి కొడుకులాడునట్లెల్ల వర్తించుచున్నవాఁడు దీనఁ దప్పక హాని కలుగు. దీని నేల కురువృద్ధులు నివారింపరు? అని పేరెలుంగునఁ గొందఱు పల్కుచుండఁగా, వాని నెల్ల వినుచు సకలధర్మముల నెఱింగినవాఁడయ్యును ధర్మపుత్రుండు కురుకులవినాశనమునకుఁ గాల మాసన్నమయ్యెనని తలపోయుచు, సుబలరాజాత్మజున కభిముఖుండై 'రాజధర్మమును బరిపాలింపఁ గంకణము కట్టికొని భూమి నేలుచుండు నాబోఁటిరాజు బలవంతముగ ద్యూతమునకుఁ గితవాహూతుండై వచ్చి యాడకుండునే' యని వచించెను.

ధర్మరాజు శకునితో రెండవసారి జూదమాడుట

అంత శకుని యీయాట యోడినవారు తమధనకనకవస్తువాహన రాజ్యములను గెలిచినవారియధీనములుగఁ జేయవలయును. పందెపు పణము ననుభవింపవలయునని మున్నే తెలిపియుంటిని కదా! ఇఁక నాడుద మని సారెల వైచియాడి తనజూదంపునేర్పున ధర్మరాజు నాసారి సైత మోడించె. యుధిష్ఠిరుం డివ్విధమున నోడి, తమ్ములతోను భార్య యగు ద్రౌపదితోను నారచీరలు గట్టి జడలు దాల్చి కృష్ణాజినములను ధరించి వనవాసంబునకుఁ దరలఁగ, వారింజూచి దుశ్శాసనుం డిట్లనియె. ఈనాఁడు కదా! పాండుపుత్రులుకష్టములపాలై యాపదల ననుభవింపఁగంటిమి.ధన్యు లమైతిమి. దుర్యోధనునిమాట కీరాజ్యమున నడ్డు లేదు గదా! మమ్ము నిన్నాళ్లు చిన్నచూపులఁ జూచుచుండినదేవత లీకాలమునకు దయతోఁ జూడఁగంటిమి. మేము వయస్సునఁ బిన్నవారమైనను సద్గుణములఁ బెద్దల మైతిమి. పాండవులు రాజ్యమును వదలి సుఖముల విడనాడి బహుకాల చింత ననుభవింప దినములు వచ్చినవి. రాజ్యైశ్వర్యము చేతను ధనగర్వమునను మమ్ముఁజూచి మున్ను పరిహాసవచనము లాడుచుండినవా రీకాలమునకుఁ బరిభవమును బొందిరి. ఇఁక నచిరకాలముననే వారు ధరించి యుండు నమూల్యదుకూలములకు దొలఁగి, చిత్రవిచిత్రంపు విన్నాణముగలవస్త్రములను వీడి, మృగచర్మధారులై నారచీరలం గట్టి జడలు దాల్చి, యాటవికులంబోలెఁ బసులచందమున నిర్జనారణ్యమున వసింపవలసినవారైరి. శకునియభిమతం బొడఁగూడె. భూలోకమున ధనధాన్య రాజ్యసంపదలఁ దూఁగువారిలో మాకు సమాను లింకెవ్వరును లేరు. మాగర్భశత్రువులను బరిభవించి వారిరాజ్యమును నాచికొని ధన్యుల మైతిమి. పాండవు లీకాలమునకు నిష్ప్రయోజనులై తమస్వస్వరూపము నెఱింగిరి! విద్యావంతుఁడును శూరుండును నైన ద్రుపదరాజు తనకూఁతుఁ బాండవుల కిచ్చి తా నపారసుకృతుఁడయ్యె నని తలఁచియుండె. యాజ్ఞసేనిపతులు పుంస్త్వమును వీడి నపుంసకులై రని యార్చి, ద్రౌపదిం జూచి పాంచాలీ!దరిద్రులై మృగచర్మములందాల్చి హీనంపుబ్రదుకును బ్రదుకు కొఱకు వనములఁ జరింప నుద్యుక్తులై పోవుచున్న యీపౌరుషహీనులం బొంది యేమి ననుభవించుదానవు? ఈనీకంటియెదుట సకలైశ్వర్యములుగలిగి పౌరుషవంతులై, శూరులై, యుత్సాహపరులై,

సకలదేశాధీశులై, యసంఖ్యాకదాసీదాసజనపరివృతులై యున్న కౌరవరాజకుమారులలో నొక్కనిని నిప్పటికైన వరించి, వానితో నిష్టోపభోగములం దేలియాడుము. కానల కీపౌరుషహీనులును, దరిద్రులును, దుర్బలులును, నిరుత్సాహులును, బశువులును నగువారి వెంబడి పోయి నీ వేసుఖమును బొందెదవు? అని పలుతెఱంగులం గఠినోక్తు లాడె. ఆకఠినంపుమాటల నన్నిటిని విని భీమసేనుం డలిగి, హిమవత్పర్వత గుహాలలో నుండు సింహము నక్క నదిల్చినట్లు దుశ్శాసను నదల్చి యోరీ పాపీ! యీయడలుపాట్లు నీ కెట్లు కలిగె? శకునిమోసంపుజూదమునం గదా నీ కీపోతర మిప్పుడు గలిగె. దానం జేసి కదా యీయాత్మస్తుతి? నీ విపుడు వాఁడిమాటలచే మామర్మభేదముం జేయుచున్నావు. ఘోరసమరమున వాఁడిబాణములచే నీసర్వావయవముల విఱిచివేసి నిన్ను విగతాసువుం జేసి యప్పుడు నలువురు విన ని న్నేమందునో? నీవెఱుఁగ నేరవుగాని, యీసభ నలంకరించియుండువారిలో నొక్కరైనను భీముఁడు సత్యప్రతిజ్ఞుఁ డనకుందురే? రాగద్వేషయుతులై నిన్ననుసరించి యుండువారి నందఱ నంతకుసదనంబున కతిథులఁ జేసెద. అనఁగా, దుశ్శాసనుండు పాండవుల నప్పుడు పశువు లని యార్చుచు నారాజలోకమధ్యమున నావేశపరుండై నాట్యమాడెను.ఆవర్తనంబుం జూచి,' భీమసేనుం డిట్లనియె. 'కురునందనాపశదా! నీ విట్లు ప్రల్లదంబు లాడుటకే తగుదువు. మోసమున మాయైశ్వర్యమునంతయు నపహరించికొని మహాప్రాజ్ఞునిం బోలెఁ బలుకుచున్నావు. బుద్ధిమంతుఁ డెవఁడైన నిట్లాత్మస్తుతిఁ జేసికొనునే? వే యేల! నీ వారెల్లం జూచుచుండ ఘోరమైన రణరంగంబున సింగము లేడిఁబోలె నిన్నుఁ బొడివి ఱొమ్ము వ్రచ్చి నీనెత్తురు ద్రావి భీమసేనుండు నీయెముకలు తుత్తుమురు సేయఁ డేని వాఁడు పితృపితామహులసద్గతికిం దప్పుం గాక! ఇంతే కాక నీకుఁ దోడై సమరరంగమున కేతెంచుధానుష్కు లందఱుఁ జూచుచుండ నీధార్తరాష్ట్రులలో నొక్కనినైన నూపిరితో నుంచక నే నొకరుండనే వధించి యానందించువాఁడ. ఇది నాసత్యప్రతిజ్ఞయని తెలియుము' ఇట్లు భీముండు ప్రతిజ్ఞఁ జేయుచు సింహము వోలె నిటటు తిరుగులాడుచుండ సుయోధనుం డచ్చోటికేగి భీమసేనునెదుట వానిని వెక్కిరించుచు నిటటు దిరిగె. అంత భీమసేనుం డాదుర్యోధనుని నిర్దేశించి, మూర్ఖుఁడా! దీన నే మయ్యె? రణరం

ర్యైలధర్మపరిజ్ఞానము, వృద్ధశ్రవుని విజయము, యముని కోపదారుణము, కుబేరుని సంపద, వరుణుని సంయమము, సోముని యాత్మప్రసాదము, నుదకముల పరోపకారము, పృథ్వియొక్క క్షమ, సూర్యమండలము యొక్క సముగ్రతేజము, వాయువుబలము, సకలభూతములయాత్మసంపద యనునివన్నియు నిన్నెల్లప్పుడు విడువక యాశ్రయించి యుండుఁగాక! ఆపద్ధర్మార్థకృచ్ఛ్రములయందును సర్వకార్యములయందును నుచితమును బరిశీలించి యనుష్ఠింపుము. సుకుమారియు, ముదుసలియునై సుఖోచిత యైన మీతల్లి కుంతీదేవి యరణ్యవాసమున కర్హురాలు కాదు. నాయింట నామె నుంచుకొని సత్కరించెద. ఇందుల కీష్టపడుము; పోయి రమ్ము;పునర్దర్శనమయ్యెడును. శుభములు నిన్నుఁజెందును. అనఁగా విదురు నకు ధర్మజుం డిట్లనియె. మహనీయా, నీవు నాకుఁ బితృసమానుండవు.నీవు చెప్పినదంతయు నాచరింతును. నీవు నాకు గురుండవు. నీవచనములు నా కనుల్లంఘనీయములు. అని చెప్పి యరణ్యంబునకుఁ దరలెను. ద్రౌప దియు నంతఃపురంబున నున్న కుంతి గాంధారి మున్నగు పుణ్యస్త్రీలకు మ్రొక్కి, సవయస్కులంగౌఁగిలించుకొని, వనవాసమున కేఁగెద నని దుఃఖ ముతో వచింపఁ గన్నీరు గార్చుచుఁ గుంతి కోడలి కిట్లనియె. పాంచాలీ! నీవు సర్వము నెఱింగినదానవు. పతులవెంబడి సతు లుండవలయు నను స్త్రీధర్మము నెఱుంగనిదానవు గావు. నీకు శీలాచారములు వెన్నతోఁ బెట్టినయవి. అట్టి నీ విందుల కిప్పుడు శోకింపఁ జనదు. నీవు పుట్టు టచే ద్రుపదువంశంబును, మెట్టుటచేతఁ బాండువంశంబును బావనము లయ్యె. నీవు రూక్షవీక్షణంబులఁ జూడ కునికి కౌరవులు భస్మీభూతులు గారైరి. నీవు ధర్మముల నెల్ల నెఱింగినదానవు. పతులయెడఁ బ్రవర్తన మును నీకు బోధింపవలదు. ఐన నొక్కటి చెప్పక తప్పదు. అరణ్యము నందు నీపతు లేవురిలో నలువు రొకయెత్తు సహదేవుఁ డొకయెత్తు. వాఁడు చిన్ననాఁటంగోలె సుకుమారుఁడు. కష్టము లోర్వలేఁడు. వాని వాంఛితములను గనుసన్న నెఱింగి యతంద్రితవై చేయుచుండుము. మీరలు ధర్మసాహాయ్యమున శుభములను బొందెదరు. పోయిరమ్మనఁగా నప్పాంచాలి కన్నీరు|చోటచోట నేలపైఁ బడఁగా, కురులు ముడివీడి విరియ నాక్రందనధ్వని సలుపుచుఁ బోవుచుండె. దానివెంటఁ గుంతీదేవి పోయి మృగచర్మధరులు, జటావల్కలధారులు, సంయమివేషులు

నగుచు లజ్జావనతవదనులై యరణ్యప్రయాణమునకు యత్నించుచున్న పుత్రులం జూచి కన్నీరు వఱదలై పాఱఁ బలవించుచు వారల కిట్లనియె. పుత్రులారా! మీరు పెద్ద లనుష్ఠించిన ధర్మముల ననుష్ఠించుచున్నారు. సాధువుల నర్చించుచున్నారు. దేవతలను బూజించుచున్నారు. అట్టి మీకును వనటలఁ బొందవలసినకాలము వచ్చెను. ఇందులకు దైవప్రాతికూల్యమె కారణము. లేక సర్వదౌర్భాగ్యములకు మూల మగునాకుఁ బుత్రులయి జనించుటే దీనికిఁ గారణ మగునా? శౌర్యమును, పాటవమును, బలమును, నుత్సాహమును నభివృద్ధి గావించువాని నెల్ల విసర్జించి యింద్రియములఁ గాఱియపెట్టుచు నెట్లడవులఁ జరింతురో? మీ కిట్టిఘోరారణ్యవాసము కలుగు నని యెఱింగినదాన నగుదు నేని మీతండ్రి స్వర్గస్థుండైనప్పటి నుండి యీ పట్టణమునకు మిమ్ముఁ దోడ్కొని రాక యచ్చట శతశృంగముననే యుండుదు. ఇట్టి మహాపదలపాలై కుందుచుండు మీయిప్పటిస్థితిఁ గన్నులారఁ జూడక మీతండ్రిముందే దివంబున కరిగి ధన్యుం డయ్యె. ఆమహనీయునివెంట శరీరమును వీడిన మాద్రిజన్మమును కృతార్థ మయ్యె. అయ్యయో! నేనెట్టి చెనటి నోముల నోచితినో మీకష్టముల నెల్లఁ జూచునిమిత్తము ప్రాణములం దాల్చియున్నదాన. మీ రిప్పటికిఁ బడినకష్టములలో నెల్లఁ బాల్గొంటి. ఇప్పుడును మిమ్ము వదలి యొక్కనిమిషమైన మన నోప. నేనును మీవెంట వచ్చెద. ద్రౌపదీ! న న్నొంటిగా వదలిపోకుము. ఈశరీరము నాశము గల దయ్యెను, నా బ్రహ్మదేవుఁడు పొరపాటున నాకింత దనుకను జావుఁ దెచ్చిపెట్టఁడు. కావుననే నన్నీపాడాయుస్సు విడిచిపోలేక యున్నది. వాసుదేవా! కృష్ణా! దేవకీనందనా! ద్వారకావాసా! యదుపుత్రా! ఇట్టికష్టముల ననుభవించుచుఁ జింతాసాగరమగ్నులై యుండు వీరిని, నన్ను నిపుడేల యుపేక్షించి రక్షింపకున్నావు? అనాథరక్షకుండవగు నీవు నిన్ను ధ్యానించువారినిఁ గాపాడుదువు గదా! ఆమాట మాయెడ వృథయయ్యె. ధర్మపరాయణులును మహిమ గలవారును యశోవంతులును విక్రమయుతులును నగు భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామలు ధర్మమును ప్రతిష్ఠించువా రయ్యును మా కీయాపద సంభవించె. ఓపాండుభూపాలా! మోసంపుజూదమున శత్రువులమాయల నెఱుంగలేక యోడి సర్వధనములను బోఁగొట్టికొని యరణ్యవాసమున కేగు

చున్న నీపుత్రులదుఃఖమును జూచి వారి నుద్ధరింప కేల యుపేక్షించి యున్నా వని దీనముగ నాక్రందించి సహదేవుముఖముం జూచి, 'యో నాపుత్రా! సహదేవా! నీవు వనవాసమునకుఁ బోవలదు. నీవు నాచెంత నున్న నాపుత్రు లందఱును నాయొద్ద నుండినట్లు భావింతు. నీయన్నలు నలువురును బ్రతిజ్ఞ మేరకు నియమరక్షణముగావింతురు గాక! నాచెంతన యుండి నన్నుఁ గాపాడుచుండిన నీకును వారికిఁ గల్గుఫలంబు గల్గును.' అని యిట్లు దురంత చింతాక్రాంతయై విలపించుచున్నతల్లికి మ్రొక్కి, పాండవు లరణ్యమునకుఁ బ్రయాణమైరి. విదురుండు నాదేవిని నుచితంపుఁబలుకుల నూరార్చి తనకుటీరముం జేర్చికొనెను. ధృతరాష్ట్రునికోడండ్రును నాఁడా సభలోఁ బాంచాలిని బలికినపాట్లను, బరిభవమును, బాండుపుత్రులయరణ్య వాసమును విని కౌరవుల నిందించుచుఁ జెక్కిళ్లం జేతుల నుంచి చింతించిరి. ధృతరాష్ట్రుండు తనపుత్రుల యధర్మంబుఁ దలపోసి రిచ్చపోయి దురంత చింతలం జిక్కి, విదురుం బిలిచి పాండవులును బాంచాలియు ధౌమ్యుండును నెట్లు కానలకుం జనిరి? వివరింపు మనఁగా, నతనికి విదురుం డిట్లనియె.

విదురుండు ధృతరాష్ట్రునితోఁ బాండవులరణ్యమునకుఁ బోయినరీతిం జెప్పుట

చూచువా రెల్లరు విస్మయము నొందునట్లు ధర్మరాజు ముఖకమలమును జెఱఁగుతోఁ గప్పికొనియేగెను. మిక్కిలి భయంకరుఁడైన భీమసేనుండు బలయుతము లగు తన రెండు భుజములను విశాలములుగాఁ జేసికొని పోయెను. అర్జునుఁ డిసుముఁ జల్లుచుఁ బోయెను. నకులుఁడు తనశరీర మంతయు నేల దుమ్ముం బూసికొని యేగెను. సహదేవుఁడు పాంసులిప్తశరీరుండై తఱలెను. రజస్వలయైన యాపాంచాలి తలవెండ్రుకలను విడియఁ బోసికొని భర్తల ననుగమించెను. ధౌమ్యుఁడు దర్భలు చేతఁ బట్టుకొని రౌద్రసామగానము, యామ్యసామగానము సేయుచు ముందుగా నడచెను. అనఁగా ధృతరాష్ట్రుండు వా రేల యట్లరిగి రని యడుగఁగా, నారాజునకు విదురుం డిట్లనియె. నీపుత్రులు గావించిన మోసముచే రాజ్యమును గోలుపోయిన ధర్మరాజు క్రూరమైన తనచూపు సోఁకిన జనులు భస్మమై పోవుదు రను భయముచేతఁ దనకాపదలు వాటిల్లినను బ్రజలయెడఁ బరమకారుణికుఁడు గాన వారి కెట్టి సంకటములు గలుగండ ధర్మపరాయణుండై ముఖమును వస్త్రముతోఁ గప్పుకొనిపోయెను. భీముండు భుజబలపరాక్రమమునం దన

కెవ్వండును సాటిరాఁడు. కావున తనబాహుబలమును జూపఁగల్గు వాఁడ నౌదుననుచు భుజములను మిక్కిలి విశాలములుగఁ జూపి శత్రుభీకరుండై యేగెను. అర్జునుండు శత్రువులమనంబున భయము నాఁటునట్లింతకంటెను గఱచుగ బాణములను బ్రయోగించి తడవుసేయక శత్రుసంహారము గావింతు నని యిసుముఁ జల్లుచు జయశీలుండై చనెను. మఱియు దుఃఖము లనుభవించుటకుఁ బనసుందరరూపంబు తగదని జనులు దుఃఖింపకుండ ధూళిధూసరితశరీరుండై నకులుఁ డరిగెను. సహదేవుఁడు దీనమైనతనముఖము నితరులు సూడరా దనియుఁ, జూచిన వారికిఁ గీడు సంభవించు ననియు ముఖముఁ గప్పికొనియె. తడిసినచీరఁ గట్టుకొని శిరోజములను విరియఁబోసికొని యేపాపులనిమిత్తముగఁ దన కీపాట్లననుభవింపవలసివచ్చెనో యాదుర్యోధనాదులయు .వారివారలయు భార్యలుపదునాల్గవయేఁట విధవలై యాక్రందనమొనర్తు రని తెల్పుచుఁ బాంచాలరాజపుత్రి పతుల ననుగమించె. కాఁగల భారతమహాసంగ్రామమునఁ జచ్చినవారికి నుత్తరక్రియలను జేయింతు నని ధౌమ్యుండు దర్భలఁ గేలఁ దాల్చి, యామ్యసామంబును రౌద్రసామంబును బఠించుచుఁజనెను. *ఇవ్విధంబునఁ బాండవు లరణ్యమున కేగుసమయమునఁ బురజను లయ్యయో! ఈయధర్మం బెచ్చోట నున్నది? ఈపాపాత్ములైన దుర్యోధ

* పాండవులు పునర్ద్యూతంబున నోడి యరణ్యమునకుఁ బోయిన కాలనిర్ణయ మిప్పు డావశ్యకము. వీరు ఇంద్రప్రస్థమున నిరువదిమూఁడేండ్లు రాజ్యము చేసిరి. పిదప వనవాసము పండ్రెండేండ్లును నజ్ఞాతవాస మొక్కయేఁడును జరిపిరి. అజ్ఞాతవాస కాల పూరణమునందు కాలవివాదము రాఁగలదు. కావున నిచ్చటఁ గాలనివృత్తి లేనియెడ ఆకాలనిర్ణయమున కవకాశము గలుగదు. కావున నాకాల మిచ్చోట సంగ్రహముగా సూచింపఁబడుచున్నది. ఇప్పటికి ౨౪-వ త్రేతాయుగాదిగతసంవత్సరములు ౨౧౫౯౯౫౦, నెలలు ౨, దినములు ౧౫, ద్వాపరాంతమునకు వలయు సం|| ౪౯, నెలలు ౯, దినములు ౧౫, ఇందులకు సౌరమాసము ౨౫౯౧౯౪౦౭ ఇచ్చట అధికమాసశేషము కనుపఱచుటవలనను, భావికాలగణితమున కుపయోగము గలదు. కావున నధికమాసశేషము ౨౭౪౫౧౪౫ / ౪౩౨౦౦౦౦ లభించిన అధికమాసములు ౭౯౬౬౪౯.

మునుపటిమాసములు ......౨౫౯౧౪౦౨, ఈరెండును గూడినయెడ లబ్ధచాంద్రమాసములు ...... ౨౬౭౧౬౦౫౧. తిథులు ...... ౮౦౧౪౮౧౫౪౫. ఇందులో

నాదు లెంత కొఁడిగట్టిరి.! ధర్మపరాయణు లగు పాండుపుత్త్రులను మాయో పాయమునఁ గానలకుఁ దఱిమిరి. వారరణ్యమునకుఁ బోయినచో, దురాత్ములును నీతిలేనివారును నగునీధార్తరాష్ట్రులయొద్ద నుండ నోప మనుచు నాక్రోశవార్తల నాడిరి. అప్పు డాకసంబున మబ్బు లేక మెఱ సెను. భూమి గడగడ వడంకెను. పర్వము లేకయే భానుని రాహువు గప్పెను. రాచనగరున కప్రదక్షిణముగఁ గొఱవులు పడెను. దేవాయ తనంబులందును,అచ్చావళ్లయందును, బురప్రాకారములయందును నాల్గు వీథులు కలియుచదుకంబులయందును, రాచనగళ్లయందును గ్రద్ద లఱచెను. కాకులు కణ్ణు మనియెను, సృగాలములు మోఱ లెత్తికొని యఱచెను. ఓరాజా! నీచెడుతలంపునఁ గౌరవవినాశంబునకు హేతు వుగా నిన్ని యుత్పాతములు సంభవించె నని వివరించుచుండ, నార దుండు దుర్యోధనసభామధ్యమున మునిగణంబుతోఁ బ్రవేశించి యాసు యోధనకృతాపరాధంబును, భీమార్జునబలపౌరుషంబులును, గారణం బుగా నీకఁ బదునాల్గవయేఁట మహాసంగరమునఁ గౌరవు లెల్లరు వినాశ మొందుదు రని చెప్పి, యప్పుడ యదృశ్యుం డయ్యె. దుర్యోధనదుశ్శా సన కర్ణశకును లరాతులవలన భయమును దొఱంగి సర్వమహీరాజ్య పాలనమునకు ద్రోణుని నియమించునిమిత్తమై యామహానీయుని చెంత కరిగి, మహానీయా! ఈసర్వరాజ్యపరిపాలనము త్వదధీనము. దీనిని సక్రమంబుగఁ బాలించుటకు నీకంటె నన్యుం డర్హుండు లేఁడు. అని చెప్పఁగా నామహానీయుండు వారి కిట్లనియె. దేవతలవరంబున జనించిన పాండవు లెవ్వరికి నవధ్యులు. వారి నెవ్వరికి గెలువ రాదు. నాయెడఁ బరమభక్తితో నుండు నీధృతరాష్ట్రనందనుల నేవిడువలేను. ఈపాండు

అవమతిథులు ... ౧౨౫౪౦౧౩౯౬, పోఁగా సూర్యసావనదినములు ౪౫౫౫౪౦౪౦౯. ఇదిగాక ద్వాపరాంతమునకుఁ జెల్లవలసిన సావనదినములు ౧౫౨౨౫౭. కావున నీరెండు విధములచేతను ఆదివారము లభించినది. ఈగణితప్రకారము ధర్మరాజు జననాదికడచిన సౌరసంవత్సరములు ౫౭౮ కి ౨౦ దినములు తక్కువగునప్పుడు లభించుటవలన చాంద్రమానప్రకారము వైశాఖబహుళసప్తమియు, బార్హస్పత్యమానము ప్రకారము జ్యేష్ఠబహుళసప్తమియు లభించినవి. ఇందుకు ధర్మరాజు జననాదిసావనదినములు ౨౧౫౭౩౫ అని సూచింపఁబడినది.

విశేషము విరాటపర్వము, ఉత్తరగోగ్రహణప్రకరణమున వివరింపఁబడును.

పుత్రులు మోసముచే ద్యూతజితులయ్యును సమయమును నెఱవేర్చి సమరసన్నద్ధులై నిరాతంకముగ నేగుదెంచెదరు. పూర్వము నాపరాక్రమంబున కోడినద్రుపదుండు యాజోపయాజు లను నధ్వర్యులు సాయపడఁగా యజ్ఞదీక్షితుండై యజ్ఞఫలముగ నగ్నికుండంబునందు నావధకు నిమిత్తముగ నొకకుమారుని, నర్జునునకు భార్యగాఁదగిన కుమార్తెను బడసెను. ఇప్పుడాకుమారుఁడగు ధృష్టద్యుమ్నుండు పాంచాలివివాహమునఁ బాండవులకు సంబంధియయ్యె. దాన హరి వారిపక్షమువాఁ డయ్యెను. లోకమున నుండు నతిరథమహారథులకందఱ కర్జునుం డగ్రగణ్యుండు. వాఁడు జరుగఁగల ఘోరసమరమున నాతోఁ బోరాడును. నాకు ధృష్టద్యుమ్నుం డంతకుఁ డనుట జగత్ప్రసిద్ధము. ఇంతకంటె నన్యాయంబు వేఱొండు కలదా? అందులకుఁ గారణంబును మీరలైతిరి. కాలంబును సమీపించినది. మానవుఁ డను గావునఁ దనువుఁ దొలుంగుటకు భీతిల్లెద. ఇంతకంటె దుఃఖము వేఱొండు కలదా? అయిన నేమి ప్రయోజనము? దైవ మన్నింటికంటె బలీయము. ఇది గతజలసేతుబంధ మాయెను. అయినను నీకనైనను నెల్లవారికి మేలుఁ జేయఁదలఁతురేని, ధర్మంబున వర్తింపుఁడు. ఈపదుమూఁడేడులును మీ రనుభవించెడుసుఖములు త్రాటిమ్రాకులనీడలవంటివై, గగనకుసుమము లగును, కావున సుఖింపఁ దలఁతురేని యజ్ఞముల నీకనైన నాచరింపుఁడు. ఇష్టసుఖంబులఁ దేలియాఁడుఁడు. పదునాల్గవయేట కౌరవవినాశంబు తప్పనేర దనిన ద్రోణవాక్కును విని ధృతరాష్ట్రుఁడు, విదురా! ఆచార్యుండు లెస్సగానుడివెను. అరణ్యముల కరిగి పాండవులఁ దోడ్తెమ్ము. వారు రా రేని సత్కారంబు వడసి పోఁదగు నని చెప్పు మనుచుఁ జింతావ్యాకులుండై యేమియుం దోఁపక నిట్టూర్పు నిగిడించుచుండ, నతనికి సంజయుం డిట్లనియె.

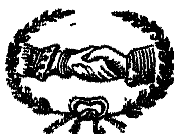
మహీపాలా! సర్వధనసమృద్ధంబైన మహీరాజ్యంబు నంతయు నశ్రమంబున సాధించిన నీతమ్ముఁ డగు పాండునృపాలునిపుత్రుల నడవులకుఁ బంపినతర్వాత నీ కీవంత యేల? యని సంజయుఁడు సెప్పఁగా నతిరథవర్యులును, యుద్ధకోవిదులును బలవంతులును నగు పాండుపుత్రులతో విరోధముగలిగిన వంత లేకుండునే? యనఁగా ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుండు మఱియు నిట్లనియె. కురువృద్ధుం డగు భీష్ముండును, నాచార్యుం డగు ద్రోణుండును, నీ కమాత్యుండైన విదురుండును వీ రెంత నివారించు

చుండినను వినక లోకవినాశహేతు వైనపాండవవైరమును నీవ
వృద్ధిపఱచితివి. మూర్ఖుఁడును మతిలేనివాఁడును నగు నీపుత్త్రుఁ డిప్పు
గైన లజ్జ లేక ప్రాతికామిని బంపి పాండవులకు ధర్మపత్నియు, నయో
జయు, నగ్నిసంభూతయు, సర్వధర్మముల నెఱింగినదియు నగు పాంచాలి యేకవస్త్రయు రజస్వలయు నై యుండ, నాఁడాసభ కతిఘోరంబుగ శిరోజములఁ బట్టి యీడ్చి తెప్పించి, కర్ణుఁడును దానుగ నుల్లసంబు లాడి వస్త్రము లొలిపించి యవమానపఱచె. ఆపుణ్యాంగన క్రోధవీక్షణము లే నీకులమునకు గుద్దలి యయ్యె. చెడుకాలమునకుఁ జెట్టునఁ గుక్కమూతిపిందెలు పుట్టును. వినాశకాల మాసన్న మగుచో దేవతలే బుద్ధిమసించు నట్లొనర్పుదురు. దైవోపహతులకు న్యాయ మన్యాయ మనియు నర్థ మనర్థ మనియుఁ ననర్థ మర్థ మనియుఁ దోఁచుచుండు. కాని కాల మెవ్వనిం దండ మెత్తి తలఁ బగులగొట్ట నేరదు. అని చెప్పఁగా, ధృతరాష్ట్రుం డిట్లనియె.

సంజయా! యాజ్ఞసేని మండి, చూచినంతమాత్రమున పృథ్వీయంతయు భస్మరాశి యగును. నాపుత్త్రులలో నొక్కండైన బ్రదుకఁగలఁడే? ద్రౌపదికిఁ గలిగిన భంగపాటునకు గాంధారి మున్నగు కౌరవకాంత లాక్రోశించిరి. ప్రజ లందఱు నుమ్మలించిరి. విప్రులును బోడమినకోపంబున సాయంకాలాగ్ని హోత్రములను బ్రణయింపరైరి. మొగుళ్లు లేక మెఱపులు మెఱసెను. ఆకసంబునుండి పిడుగులును గొఱవ్రలునుం బడినవి. అపర్వంబున భానుని రాహువు గ్రసించె. నిర్హేతుకంబుగ రథశాలలలోఁ బొగ లెగసె. ధ్వజములు విఱిగి నేలఁ బడినవి. దుర్యోధనునియగ్నిగృహమున నక్క లఱచెను. వానియెదుట గాడిదె లోండ్ర పెట్టినవి. భీష్మద్రోణకృపబాహ్లీకసోమదత్తాదులు మొగములను జిటూరించుకొని యరిగిరి. అంత నేనువిదురునితో నాలోచించి పాంచాలిం బిలిచి వరము లడుగుమంటి. అప్పు డాసాధ్వి తనభర్తలు రథధనుస్తూణీరములతోఁ బాండవదాస్యమును దొలఁగింప వేఁడెను. నే నాపతివ్రత కోరిన వరముల నొసంగితి. అంత విదురుండు నన్నుఁ జూచి యింతవఱకుఁ జాలింపుము. ఇఁకను చెఱు పగును. స్వరూపముతో నుండు లక్ష్మీదేవి యోయనునట్టి పాంచాలరాజపుత్త్రి దైవచోదితయై పాండవుల కధీనురా లయ్యె. దానికి నీపుత్త్రు... ...నభంగపాటును పాండవులును పాంచా

లురును యదువృష్ణిభోజాంధకులును సహింప లేరు. జగన్నాథరక్షితులై పాంచాలీయుతులైన పాండవులు నీపుత్త్రులగు ధార్తరాష్ట్రులకంటె బలవంతులని యెఱుంగుము. భీమసేనుండు మదాతిరేకంబున గదాపాణియై యాహవరంగమున నిల్చునేని రెండవసమవర్తి నాఁ బొల్చు. ఆహవంబున వాని నోర్వఁగలవారు నీవారిలో నొక్కనినైనను నాకుఁ జూపుము. బాహుబలపరాక్రమవంతుండును, నిప్రపాతేజోవిలసితుండును నగు జరాసంధుని నావృకోదరుండొక్కరుండ భుజవీర్యంబున వధించెను. వానికిఁ బార్థుండు గాండీవంబును బూని సాయపడునేని వారి నెవ్వరుం బోర మార్కొనలేరు. కావున నింతటితోనైన నుపశమిల్లి పాండవులతో సంధి గావించుకొనుము. ఉభయపక్షములవారికిని మేలొడఁగూర్పుము. ఇట్లొనర్పితివేని లగ్గయ్యెడి. అని విదురుండు నాకు బోధించి [illegible]. ఆబుద్ధిమంతుం డట్లు బోధించినను తెలివి లేక వానిమాటలఁ [illegible]వి నిడి పుత్త్రమోహంబున వారియిష్టానుసారముగ వర్తించితి. [illegible]యో! నే నేమి సేయుదు? ఇఁకనైనను దైవము మమ్ములఁ గాపాడుఁగాక! అని పలికెనని తెలుపఁగా, విని జనమేజయనృపాలునకు నిర్మలజ్ఞానసంపన్నుం డగు వైశంపాయనుండు మహాభారతమునం దున్న సభాపర్వకథల నతిమనోహరంబుగా వినిపింప, నారాజు పరమానందంబునఁ దేలియాడుచుండె.

సభాపర్వము సమాప్తము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము — 1953.